

منتدی اقرأ الثقافی

www.iqra.ahlamontada.com

شَمَائِلُ النَّبِيِّ ﷺ

به کوردی

لَا بِي عَيْسَى مُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى التِّرْمِذِيُّ

شَرَحَهَا

عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْبَزْزَرُ

وه رگیوانی

سیروان کاکه احمد

محمد احمد کرده شیخالی

بۆدابهزانى جۆرھا كۆتیب: سەردانى: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەراي دانلود كۆتایهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردی ، عربی ، فارسی)

شرح
شمانا النبى ﷺ

به كوردی

پروژهی بیت

بۆ وه رگێرانی سه رجه م کتێبه کانی فه رمووده -

زنگه راوی بیت
بۆ په روه رده و توێژنه وه ی زانستی

شرح شمال النبی علیہ السلام

به کوردی

نووسینی: أبو عیسی محمد بن عیسی الترمذی

وه رگێرانی: سیروان کاکه احمد محمد احمد گردشیخالی

دیزاینی ناوه وه: ستافی بیت

خه تی به رگ: ستافی بیت

چاپی به که م: ۱۴۴۳ هـ - ۲۰۲۱ ز

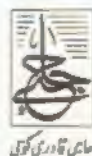
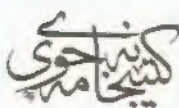
۶۶۳ لاپه ره

۱۷ x ۲۴ سم

بابه ت: ئایینی

له به رپوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان - هه ری می کوردستان

ژماره سپاردنی (۸۶۷) ی سالی ۲۰۲۱ پێدراوه

شرح
شمايل النبي صلى الله عليه وسلم

به كوردی

نووسینی

أبو عيسى محمد بن عيسى الترمذي

شهرج

عبدالرزاق بن عبدالمحسن البدر

وهرگیران

محمد أحمد گردشخالی

سیروان کاکه أحمد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پاش ستایشی شایسته بۆ خوای به خشنده، سه لات و سه لام پرژی به سهر باشترین بهندهی خوا موحه ممه د ﷺ و هاوه لانی و شوینکه وتوانی تا پۆژی دواپی....
له خزمهت دا بوونی پیغه مبهری خو شه ویست ﷺ به ههر شیوازیك شه ره ف و گه وره ییه کی زۆره بۆ خزمهتکاره کی.

تیغه وهک ستافی پیت، به هاوکاری کۆمه لیک مامۆستای قه در گران و نه هلی عیلم و خاوه ن توانا و خاوه ن عه زم، بریارماندا له ماوه یه کی دیاری کراو به پشتیوانی خوای پهروه ردگار سه رجه م کتیه کانی فهرمووده وهر بگێڕین بۆ زمانی شیرینی کوردی له بهر ئهم هۆکارانه ی خواره وه:

(۱)- نه بوونی ئاشنایه تی ئهم نه وه نوێیه به زمانی عه ره بی، که ئهمه ش دوا جار ده بیته بۆ به شبوونی نه وه ی داهاتوو له گه وره ترین زانست که میراتی پیغه مبهری خوا یه ﷺ.

(۲)- هه ژاری کتیبخانه ی کوردی له کتیه کانی فهرمووده ی پیغه مبهری خوا ﷺ، که تا ئیستا وهک پتویست کاریان له سهر نه کراوه و وهر نه گێڕاون.

له راستیدا ئهم پرۆژه یه به هیچ جوړیک ئامانجی بازرگانی و قازانجی ماددی له نیه تدا نیه.

داوای ته و فیک و هاوکاری له خوای پهروه ردگار ده که یین، له دوو عای خیری خۆتان ئهم ستافه و کاره کی له بیر مه که ن.

ستافی پیت

۲۰۲۱/۶/۱۷

پیشه‌کی:

ژیان له خزمهت پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بۆ هه‌ردوو شیوازی به کردار له خزمهت زاتی خۆیدا بوون، یان به مه‌عنه‌وی و پرووخی له خزمهت فه‌رمایشت و کردارو سوننه‌ته‌کانی دابوون، ژیا‌نیک‌ی هه‌ینده تایبه‌ته، هه‌ینده ئاسووده و ئارامبه‌خشه هه‌ر ئه‌وانه ده‌توانن باسی بکه‌ن، که تیدا ژیاون.

ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لێ: که پیغه‌مبه‌ر ﷺ ته‌شریفی ده‌هێنا بۆ لامان، دایکم له خوشیان شوینی ده‌می کونده‌که‌ی ده‌پریه‌وه که ئاوه‌که‌ی پی ده‌خوارده‌وه!

یه‌کیکی دی له هاوه‌لان، ده‌لێ: که ده‌ست‌نوێژی هه‌لده‌گرت، هه‌ر یه‌که‌مان خۆزگه‌ی به‌وه ده‌خواست پاشاوه‌ی ئاوه‌که‌ی چنگ بکه‌وێ.

یه‌کیکی دی ده‌لێ: که له Cو‌رو مه‌جلیسی داده‌نیشتین، هه‌ینده ئارام و بیده‌نگ ده‌بووین، وه‌ک ئه‌وه‌ی بالنده له‌سه‌ر سه‌رمان بێ و هه‌لنه‌فری، بۆ ئه‌وه‌ی قسه‌و فه‌رمایشته‌کانی وه‌ک خۆی بیستین.

یه‌کیکی دیکه‌ دوای هاتنه‌ خواره‌وه‌ی ئایه‌تی ﴿لَا تَرْفَعُوا أَسْرَاتِكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾ الحجرات. (ده‌نگتان به‌رز مه‌که‌نه‌وه به‌سه‌ر ده‌نگی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ). ماوه‌یه‌ک له مال نایه‌ته‌ ده‌ر بۆ لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌هۆی گه‌وره‌یی و گ‌ری ده‌نگییه‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی له کاتی قسه‌کردنی ئه‌زیه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوشه‌ویست ﷺ نه‌دات.

ئه‌وانه‌و سه‌دان وینه‌ی وا هه‌ن، ته‌عبیرن له ده‌رپ‌رینی هه‌ست و سۆزو خوشه‌ویستی و هه‌ست کردن به‌چاکه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر تۆمه‌ت له‌لایه‌ن هاوه‌لانه‌وه، که به‌ کرداری و حه‌قیقی له‌خزمه‌تیدا ژیاون.

ئیمه‌ش ئه‌گه‌رچی خوا ﷺ به‌خزمه‌تی خودی خۆی ﷺ نه‌گه‌یاندووین، به‌ پیتی ئه‌و یاسا که‌ونی و حیکمه‌ته‌ی بوون، به‌لام به‌ درێژایی زه‌مان و به‌ پانایی زه‌مین مسو‌لمانانیک که به‌راستی ته‌مه‌ن‌نای له‌خزمه‌ت دابوونی ئه‌ویان ﷺ کردبێ، هه‌یناونی و خستوونیه‌ سه‌ر هه‌مان پ‌یگا‌و پ‌یازی هاوه‌لان و کردوونی به‌ پ‌یواری شا کاروان و شا پ‌یگای پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌ویش به‌ له‌خزمه‌ت دابوونی کردارو گو‌فتاره شیرینه‌کانی ﷺ.

داواکارم له پەروەردگاری مەزن، ئیمە ومانان ئا لەو کەسانە ھەژمار بکات و فەزلی ھاوێل بوون، یان برا بوونیمان پێ بێهەشی و شایەن و شایستە ی تەکا کرانی ببین لە دوا پۆژدا.

بە پێزان گومانی تیدا نییە، باشترین کتیب و نووسراو لە دوا ی قورئان، بریتیه لە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ، کە نووسراوەکان و وتراوەکانی پێناسی خاوەنەکانیان، ئیمەش بۆ ناسینی زیاتری پێغەمبەر ﷺ، پەیمان کەوتووە لەسەر خوێندنەو و شارەزابوونی کتیبەکانی فەرموودە و سیرە.

باشترین و کورت و پوختترین کتیبیش لەوبارەو نووسراوە کتیبە کە ی پێشە وامان (أبو عیسی الترمذی) یە، بە ناوی (الشَّامِلُ النَّبِيِّ ﷺ)، کە لە (۱۱۵) فەرموودەدا بە جوانترین شێوە وەسف و پێغەمبەری خوا ﷺ دەکات وەک ئەوێ کە ببینی، ئەوێ ئەم کتیبە ی خوشتر و پڕ زانیاری تر و ناوازە تر کردووە، بریتیه لە شەرەحە کە ی (الشیخ عبدالرزاق بن عبدالمحسن البدر) کە بە مانای وشە بە جوانترین شێوە خزمەتی بەرھەمە کە ی پێشە وامان (أبو عیسی الترمذی) کردووە، لە زۆر شوێنی پێویست درێژە ی پێداوە و بەرچاوی خوێنەری تەواو پوونکردۆتەو و بۆ تێگەیشتن لە مەبەستی فەرموودەکان و شیکردنەوێ وشە قورسەکان و بابەتە فێقەیی و عەقائیدیەکان.

جا لە سۆنگە ی ھەست کردن بە بەرپرسیاریەتی و لەسەر داوا ی برا و دوستی خوشەویستم (الشیخ مبارک فرج) کە پێشنیاری وەرگێرانی ئەم کتیبە موبارە کە ی بۆ کردم، ھەڵسام بە وەرگێرانی و بە ھاوکاری برای بە پێزو دڵسۆزم: مامۆستا محمد أحمد گردشیخالی و لە ماوێ کە ی دیاری کراو ئەم کارەمان بە ئەنجام گەیاند، ئێستا وا لە یش دەستی خوێنەری بە پێز، بە زمانی شیرینی کوردی و دەتوانی لێی بە ھەرەمە ند بێ.

لە کوتایی:

بە پێویستی دەزائەم لە ناخی دڵمەو و زۆر سوپاس و پێزانین ئاراستە ی ئەم مامۆستا و خوشک و برا دڵسۆزانەمان بکەم، کە ھەر یە کەو بە شێوازی کە ھاوکارمان بوون بۆ ئەوێ ئەم کتیبە نایابە، چاوی بە دونیای چاپ ھەلبێتی و، بکەوێتە بەر دیدی خوێنەرانی بە پێز.

به پریز ماموستا ناکو جلیل، که هه‌لساوه به پیداجوونه‌وهی هه‌موو کتیه‌که‌و به‌راوردی ده‌قی کوردیه‌که‌ی به‌عه‌په‌بیه‌که‌ کردوه، تیبینی زۆر جوانی پیشکەش کردوین.

خوشکه‌کانمان: (هاوژین ئەسەدو ساره‌عه‌بدوللا) که هه‌لساون به‌تایپ کردنی کتیه‌که‌، له‌بەر ئەوه‌ی وه‌رگێڕانه‌که‌ی به‌نده‌ به‌گرتە‌ی ده‌نگی تۆمار کرابوو، هی به‌پریز ماموستا موحه‌مه‌د به‌ده‌ست‌نووس بوو.

هه‌روه‌ها براو خوشکانی د‌لسۆزمان که هه‌ر یه‌که‌و به‌شێوازی پیداجوونه‌وه‌و هه‌له‌گیری تایپ و پیدانی تیبینی به‌ره‌مه‌که‌یان ده‌وله‌مه‌ند کرد، به‌پریزان: (کامران شکور، أحمد ئارامی، ساوین محمد، پرشنگ خورشید). خوا به‌باشترین شیوه‌ پاداشتی هه‌مووان بداته‌وه‌، گه‌وره‌ترین تووشووی دواپۆژیان بێ.

شایانی باسه‌، له‌فه‌رمووده‌ی (١ تا‌کو ٢٠٣) شه‌رحی فه‌رمووده‌کان وه‌ک خۆی وه‌رگێ‌پ‌دراوه‌و، له‌مه‌و به‌دوا تا‌کو‌تایی به‌پریز ماموستا موحه‌مه‌د له‌زۆر شوین مه‌فه‌ومی ده‌قه‌عه‌په‌بیه‌که‌ی وه‌رگرتوه‌و به‌کردی دایرێ‌ژتوه‌، هه‌له‌به‌ت ده‌قی فه‌رمووده‌کان وه‌ک خۆی وه‌رگێ‌پ‌دراوه‌.

سیروان کاکه‌ أحمد

٢٠٢١-٦-١٧

هه‌ولێر

پیشہ کی دانہر:

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ.

وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ.

دوای ثہمہ:

بیگومان کتبی: (الشَّمَالِ) لہ نووسینی پیشہوا الترمذی ﷺ کتبیکی یہ کجار مہزن و، بہ پیت و پترہ، لہ بہرترین و گہورہترین بہشہکانی زانستہ، ہہموو تایہتمہندیہکانی و سیفہتہ بہرزہکانی و ئاداب و ئاکارہ پر لہ میہربانیہکانی و مامہلہو ہہلہسوکہوتہکانی پیغہمبہری پیزداری ﷺ لہ خو گرتوہ.

بہ راستی تہوہ بہرتووکیکہ ہہموو تایہتمہندیہکانی چاکترین و، خوشہویستترین و، پالفتہترین (یہکیک لہ) بہندہکانی خواہی لہ خو گرتوہ، کہ تہواوترینی بہندہکانی خواہی لہ عیبادت کردندا، ہہروہا خاوهن بہرترین خوہوشت و کردہوہو، خاوینتترین دل و دہروون و چاکترین مامہلہ و پہفتارہ لہ نیو بہندہکانی خوادا، وہ چاکترینیانہ لہ خواناسی دا، خواہہلبیژاردوہو کردوویہتی بہنوینہر لہ نیوان خوہی و بہندہکانیدا لہ پرنیشاندان بو لای خیر و بانگہوازو بو لای ہیدایہتی خوا (کہ ئیسلامہ)، ہہروہا خواہی گہورہہلبیژاردوہو لہ بہرترین پہچہلہک و نہزادی (نیو مروفاہیتی)، وہ تایہتی کردوہو بہتہواوترین و کاملترین سیفہتی مروفاہیتی لہ پووی دروست کردنی و خوہوشت و ئاکاری بہرزہوہ، وہ تایہتی کردوہو بہ جوانترینی سیفہتہکان لہ پووی دیمہن و شیوہو ئاکارہ پرسنگدارہکانی و سیفہتہ بہرزو بہا بالاکانی صہلات و سہلامی خواہی لہسہر بیت، وہ تایہتی کردوہو بہ تہوپہری خوشہویستی و یہکلابوونہوہی بو خوہی، تہواوترینی نیو بہندہکانی خواہی و پاکترین و بہرہوشترینیانہ، وہ کردوویہتی بہپیشہنگ بو جیہانیان و سہرجہم بہندہکانی بہگشتی، خواہی گہورہفہرموویہتی: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ

حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَذِكْرًا﴾ (سورۃ الاحزاب). (سویند بہخوا

به‌راستی له پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ بۆ ئیوه هه‌یه سه‌رمه‌شقی و پیشه‌وایه‌تی چاک بۆ که‌سێک به‌هیوای خواو -پاداشتی- پۆژی دوایه وه زۆر یادی خوا ده‌کات).

وه ئهم ئایه‌ته هه‌ر وه‌کو چۆن (ابن کثیر) له ته‌فسیره‌که‌یدا^(۱) گوته‌ویه‌تی: بنه‌مایه‌کی گه‌وره‌یه له شوێنکه‌وتن و په‌په‌وه‌کردنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له وته‌کانی و کرده‌وه‌کانی و بارودۆخه‌کانی.

بێگومان به‌شێک له شوێنکه‌وتن و په‌په‌وه‌کردنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بریتیه له زانست و زانیاری به‌هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی تایبه‌تن به پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ، وه په‌په‌وه‌کردن و شوێنکه‌وتنی به‌رنامه‌و مه‌نه‌جه‌که‌ی و ده‌ست گرتن به په‌یامه‌که‌ی به دی نایه‌ت مه‌گه‌ر به‌شاره‌زابوون له ژیا‌ننامه‌ی و ئاگادار بوون له سه‌رحه‌م وردو درشتی تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی ﷺ، بۆیه ییوسته هه‌موو مسوڵه‌اتیگ گرنگی بدات به‌شاره‌زابوون له ژیا‌نی ئهم پیغه‌مبه‌ره ﷺ مېه‌ره‌بانه، گرنگیه‌ک له پیشی گرنگیدان بێت به‌غه‌یری ئه‌و له هه‌موو مروّقه‌کان، چونکه پاکترینی ناو مروّقه‌کان و چاکترینی به‌نده‌کانه و پیشه‌نگی جیهانیانه، هه‌روه‌ها سه‌یدو گه‌وره‌ی نه‌وه‌کانی ئاده‌مه.

جا مه‌به‌ست له (الشّمائل) تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی مروّقه، وه وه‌سف و په‌وشت و هه‌لسوکه‌وته‌کانیه‌تی، بۆ نمونه: ده‌وتری: (فَلاَن حَسَنُ الشّمَائِلِ) واته: فَلَانکەس خۆپه‌وشتی جوانه، وه ده‌گوتری: (کَرِیمُ الشّمَائِلِ) واته: که‌سێکی به‌خشنده‌یه، هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌یه پیشه‌وا النّرمذی ﷺ و جگه له ئه‌ویش له زانیان وه‌سف و په‌وشت و ئاکاره‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و ئه‌وه‌ی په‌یوه‌سته بێه‌وه له تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی ناو ناوه به (الشّمائل).

جا له وردبوونه‌وه‌ی تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ چه‌ندین سوودو وه‌ده‌ست هاتووی مه‌زنی تێدا‌یه، له‌وانه:

یه‌که‌م: بێگومان ئه‌رک و واجبی پڕوادار پڕوابوونه‌پیی، ئه‌وه‌ش به‌دی نایه‌ت به‌ناسینی نه‌بیت، جا هه‌رکات زانیاری پیتی زیاد بوو ئیانی‌ش پیتی زیاتر ده‌بیت، شوێنکه‌وتنیشی بۆی زیاتر ده‌بیت، چونکه له ئه‌رکا‌کانی ئیمان بوون پیتی زانست و زانیاریه‌ ده‌رباره‌ی خۆپه‌وشته‌ به‌رزه‌کانی و وه‌سفه‌ ته‌واوه‌کانی، چونکه هه‌رکەس به‌راستی ناسی گومانی

بۇ دروست نايىت لە راستى ئەوۇ راستى ئەوۇ ھىناوېھىتى لە قورئان و سوننەت و ئىنى ھەق، چونكە بەراستى سىفاته ستايشكراوھ كانى و تايىھەتمەندىيە جوانەكانى و وتە راست و بەسوودەكانى و كردهوھ ژىرانهكانى گەورەترىن پالئەرن بۇ پروابوون ىنى، لەبەر ئەوھىە خواى بەرز جەختى كردۇتەوھ لە بىر كەرنەوھو پامان لە پىغەمبەر و سىفاتهكانى كە پالئەرن بۇ پروابوون ىنى، خوا فەرمووېھىتى: ﴿ قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَشْئًى وَقُرْأَى ثُمَّ تَنْفَعُكُمْ بِهَا مَا يَصَاحِبُكُمْ مِنْ جَنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا تَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَىْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴾ (سبا). (بلى من تەنھا بەيەك شت ئامۇرگاريتان دەكەم كە دوو دوو، يەك يەك، لەبەر خوا ھەلسن -وگوپرايەلى فەرمانەكانى بن- باشان بىر بىكەنەوھ ھاوپرىكەتان -پىغەمبەر - شىت نىھ ئەو -پىغەمبەر - تەنھا ترسىنەرە بۇ ئىوھ لەپىش ھاتى سزاي سەختى -قيامەت-).

دووھ: خوشەويستى پىغەمبەر سىفەرزىكە خوا فەرزى كردووه لەسەر بەندەكانى، بەلكو پىويستە خوشەويستى ئەو بىشبخرىت بەسەر خوشەويستى باوك و منداال و ھەموو خەلكى بە گشتى، بەلكو بەسەر نەفسىشدا، ئەويش پەيوەندىيەكە لە پەيوەندىيەكانى ئىمان، ئىمان تەواو نايىت بەوھ نەبى، گومانى تىدا نىھ ناسىنى پىغەمبەر سىفە، وەناسىنى تايىھەتمەندى و ئاكارەكانى، دل پر دەكات لە خوشەويستى و بەگەوھەردانان، ھەروھە ناسىنى پلە و پاىھى مەزن و بەرزىشى، (بىگومان بەندە تا زىاتر باسى خوشەويستەكەى بكات لەناخىدا، وە تا زىاتر باسى چاكەى خوشەويستەكەى بكات خوشەويستى بوى زياد دەبى و تامەرزوى بۇ گەيشتن ىنى زىاتر دەبى)، "، وە تا چەند گرنگى بدرى بە ژياننامە مەزنەكەى و تايىھەتمەندىيە گشتگىرەكانى ھەروھە سىفاته بەرزەكانى و پەوشت و ئاداب و سوننەتەكانى خوشەويستى بوى لە دلدا بەھىترتر دەبى.

سىنەم: بىگومان خواى پەروەردگار پىغەمبەرى كردووه بە سەرھەشقى بەندەكان و پىشەنگ بۇ خەلكى، وە فەرمانى كردووه بە شوتىكەوتنى و جىيەجى كردنى بەيام و بەرنامەكەى، بەراستى ئەو پىشەواى مەزن و پىشەنگى راستەقىنەيە، خواى گەورە

فهرموویه تی: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ
وَذَكَرَ اللَّهَ كَذِكْرًا﴾ ﴿٥﴾ الأحزاب. (سویند به خوا به راستی له پیغه مبهری خوادا ﴿بُو تَبُوهُ
ههیه سه رمه شقی و پیشه وایه تی جا بُو که سینگ به هیوای خواو - پاداشتی - پوژی
دواییه وه زور یادی خوا ده کات). وه فهرموویه تی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً مِّنَ رَبِّكَ وَمَا
تَرَىٰ فِيهَا مَلَأَتْ بِهَاسِدٍ إِذَا أَسْرَأَ﴾ ﴿٦﴾ الحشر. (وه نه وهی پیغه مبهر
﴿پیی دان وه ریبرگرن وه نه وهی لیسانی قه ده غه کرد وازی لی بهینن وه له خوا
بترسن بیگومان خوی گه وره سزای سه خته) وه فهرموویه تی: ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ
اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ ﴿٣١﴾ آل عمران. (- نه ی
موحه ممه د ﴿- بلی: نه گهر تبوه خواتان خوش ده ویت که واته دواي من بکهون تا
خوایش تبوهی خوش بویت وه له گونا هه کانتان خوش بییت وه خوا لیخوشبووی
میهره بانه). وه شوینکه و تنی پیغه مبهر ﴿و په پره و کردنی به شیکه له ناسینی و ناسینی
هه موو تایه تمه ندی و ناکاره کانی.

چواره م: خوی گه وره پیغه مبهری ﴿گپراوه به وهی له پیشترو دلسوزتره بُو پرواداران
له نفس و دهروونی خوین، وه ک له بوخاریدا^۱ هاتوه، له نه بو هورده پره وه ﴿،
که پیغه مبهر ﴿فهرموویه تی: ﴿أَمَّا مِنْ مُّؤْمِنٍ إِلَّا وَأَنَا أَوْلَىٰ بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، أَفَرَأَوْا إِن
شِئْتُمْ: ﴿الَّتِي أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ﴾ ﴿١٠﴾ الأحزاب. واته: هج پرواداریک نیه
حه تمه من له پیشترو دلسوزترم بوی (له خودی خوئی) له دنیا و دواپوژدا، نه م
ثایه ته بخویننه وه گهر ده تانه وی راستی نه م قسه ی منتان بُو ده ربکه وی)، (پیغه مبهر
﴿له خودی پرواداران بُو خوین له پیشترو). چونکه به و هویه وه منه تی ههیه به سه ر
هه موو به دیهنتره و کاند، به دنیاییه وه خیر و چاکه یان پی نه گه یشتووه به نه اندازه ی
توسقاله گهر دیله یه ک، وه شهرو خراپه شیان لی دوورنه که و توتوه به نه اندازه ی
توسقاله گهر دیله یه ک، مه گهر له سه ر دهستی نه و یان به هوئی نه وه وه، بویه پیویسته
له سه ر یان پله و پیگه مه زنه که ی نه و بزنان، ههروه ها تایه تمه ندیه کانی بزنان تا زیاتر
خویشان بوی و شوینی په یامه که ی بکهون و، وه فایان به حقه و مافه که ی هه بییت.

پیغمبر: خوا له قورئانی پیرۆزدا سوئندی خواردوو له سهر تهواوی و مه زنی
 رهوشت و ئاکاری پیغمه مبه **﴿۱﴾** ، فهرموویه تی: **﴿۲﴾** **وَالْقَمَرُ وَمَا يُنْظُرُونَ ﴿۱﴾ مَا أَنتَ بِنِعْمَةِ**
رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿۲﴾ وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا عِزًّا مَمْنُونٍ ﴿۳﴾ رَبِّكَ لَقَلَىٰ حُلًى عَظِيمٍ ﴿۴﴾ **﴿۵﴾** لقسم. (به
 نهوون- ده خوئیرته وه، سوئند به پئووس و به و دیرانه ی ده بنوسن **﴿۱﴾** تو له سایه یی
 به خششی خواوه شیئت نیت **﴿۲﴾** وه بینگومان پاداشتی نه برانه وه ههیه بو تو **﴿۳﴾**
 وه به راستی تو له سهر رهوشت و خویه کی ئیجگار بهرز و گه ورهیت **﴿۴﴾**) ئه مه ش
 شه رف و پزیزکی گه ورهیه بو پیغمه مبه ره که ی **﴿۵﴾** ، که به و شیوهیه وه سفی کردوه،
 جا کاتیک پرسیار کرا له (دایکمان) عایشه **﴿۶﴾** ده یاره ی خویره وشتی پیغمه مبه
﴿۷﴾ ، گوئی: **﴿۸﴾** {كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنُ} . واته: رهوشت و ئاکاری ئه و (وهک) قورئان بوو،
 رهوشتی پیغمه مبه **﴿۹﴾** له قورئانه وه سه رجاوه ی گرتبوو، وته کانی پراو پر درتیره پیده رو
 پروونکه ره وه ی قورئان بوو، زانسته که شی زانستی قورئان بوو، ئیراده و کرده وه کانی
 به و شیوهیه بوو که قورئان واجبی کردبوو له سه ری و نه خشه ی بو کیشابوو، پشت
 نیکردن و وازه یانی له ههر شتییک به و شیوه بوو که قورئان قه ده غه ی کردبوو،
 چهزو ئاره زووشی ههر به پئی چهزی قورئان بوو، زوه دو خاکی و ساده یی بوونی
 ههر به و شیوهیه بوو که قورئان ئامازه ی بو کردبوو، چهز لی نه کردنیشی به و شیوهیه
 بوو که قورئان پئی باش نه بوو و لی پازی نه بوو، خوشو یستنیشی به و شیوه بوو
 که قورئان خوشی ده ویست، ههروه ها کو ششی بو جیه جی کردنی فهرمانه کانی و
 جیهاد کردنیش له پینا ویدا، دایکی پرواداران **﴿۱۰﴾** له سوئنگه ی تهواوی شاره زابوونی
 به قورئان و به پیغمه مبه **﴿۱۱﴾** ئه و وته ی فهرموو: **﴿۱۲﴾** {كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنُ} . واته: رهوشت و
 ئاکاری ئه و (وهک) قورئان بوو، پرسیار کاره که ش له و مانابه تیگه یشت، بویه دلی
 ئاوی خواره وه و بیده نگ بوو **﴿۱۳﴾** ، نه وه ش حال ی هه ره که سینه که په یتمایی کرابیت بو
 خوئنده وه ی تایبه ته ندیه کانی پیغمه مبه **﴿۱۴﴾** ، وه گرنگی پیدابیت دلی ئاوده خواته وه و

به سه ی ده بیئت.

(١) أخرجه مسلم: ٧٤٦، وأحمد: ٢٥٣٠٢ والألفظ له.

(٢) التبيان في أقسام القرآن لإبن القيم: (ص ١٩٦)، ويشير إبن القيم بقوله: فاكتمى به واشتقى إلى قول راوي الحديث سعد بن هشام بن عامر: «فَقَهَّمْتُ أَنْ أَقُومَ فَلَا أَسْأَلُ أَحَدًا عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أَمُوتَ».

شه شه م: خوا فره مانی کردووه به بهنده کانی که سه لاوات و سه لام له سه ری بدهن،
 نه مهش وهک شوینکه وتنی خوی و فریشته کانی که جۆن سه لاواتیان داوه، وهک
 یاداشتیک بۆ پیغه مبه ر **﴿﴾** له سه ر هه ندی له و مافانه ی که به سه ریانه وه هه یه تی،
 خوای به رز فره موویه تی: **﴿﴾** **إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا**
صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿۸﴾ (به راستی خواو فریسته کانی سه لاوات
 ده ده ن له سه ر پیغه مبه ر **﴿﴾** نه ی نه وانه ی که باوه رتان هیناوه ئیوهش سه لاوات و
 سه لامی زوری له سه ر بدهن). جا بهنده تا به رچاو پروون بئ به تایه تمه ندیه کانی
 پیغه مبه ر **﴿﴾** وه به چاکی بیانناسی، نه وه زیاترو چاکتر سه لاوات ده دات له سه ری،
 بۆیه سه لاواتی خاوه ن زانسته کان «نه وانه ی شاره زان به سوننه ت و رینه یه کانی
 و شوینی که وتوون»، پیچه وانه ی سه لاواتی خه لکانی عه وام و ئاساییه، نه وانه ی
 که به شیان تییدا بیزارکردنی نه ندانه کانی جهسته یانه پنی، هه روه ها به ده نگ
 به رزکردنه وه یان، به لام نه وانه ی که شاره زان به سوننه ته کانی و زانان به وه ی که
 هیناویه تی، نه وه سه لاواتدانیان به جوړیکی دیکه یه، جا تا زیاتر سه لاوات بدهن
 نه وه خو شه ویستی و ناسینیان به حه قیقه نی نه و سه لاواته ی داواکراوه له لایه ن
 خواوه زیاتر ده بی^(۱).

حه وته م: بئگومان تایه تمه ندیه کانی پیغه مبه ر **﴿﴾** و ژیا نی پر به های، به به رنامه ی
 ژیا نی هه موو مسو له اتیک ده ژمیردری، نه و مسو له انه ی که ئومیدی خیر و
 به رزبوونه وه و ژیا نیکی خو ش ده کات له دنیا و دواپوژ بۆ نه فسی خوی، مندالان
 له سه ر نه وه په روه رده ده کاو ژیا نی نه وه کانی داها تووش له سه ر نه وه بونیاد ده نی،
 وه نه گه ر له و پرته وه لا بده ن نه وه نه وه ی پیویسته له ده سنی ده ده ن وه ک دوخی
 زوړنک له گه نجان له کوړان و کچان، کاتی که شوینی خه لکانی داړماو ده که ون له
 پرووی په وشت و به ها کومه لایه تیه کان، ئیتر چو ن لادان له بیرو باوه رو په رستشیاندا
 دروست ناییت! وه چو ن له به ها پیروژه کان ده رناچن!

ئى ئەوانە چەندە يېتۈستىيان بەم ژياننامە و تايەنمەندىيە يېرۈزۈ پر بەھايانەى
يېغەمبەر ۋە ھەيە، تا لەسەرى بوەستىن، كە ھەركەس لەسەرى بوەستى و رېئەيى
ى وەرېگرى بە تەواوەتى خوشبەخت و خوشگوزەران دەيىت بەويستى خوا،
خو ى بەرزو مەزن خوشبەختى ھەردوۈ دۇنيای گرىداو بە شۈنكەوتنى يېغەمبەر
، و بەدبەختى و نەگبەتى ھەردوۈ دۇنيای بەستۈتەو بە يېچەوانە كردنى، بۆيە
شۈنكەوتووانى ھىدايەت و ئاسايش و سەربەرزى و شكۈو سەركەوتن و پشتيوانى
و خوشبەختى دۇنياو دواپۇرزيان دەست دەكەوى بە ويستى خوا، ئەوانەشى
يېچەوانەى دەكەن سەرشۈرى و بچوۈكى و ترس و گومپايى و بەدبەختى دۇنياو
دواپۇرزيان دەست دەكەوى".

خەتتەم: يىگومان ناسىنى يېغەمبەر ۋە لە مەزىنترىن ئەو كاروبارانەيە كە ئىيان پىيى زىاد
دەكات، بەلكو ئەو لە مەزىنترىن ئەو كارانەيە كە ئىيان ھىنان واجب دەكات لە ھەقى
ئەو كەسەى پىرواي نەھىناو، وە ئىيانى ئەو كەسەش زىاد دەكات كە ئىيانى ھىناو،
دەك خوا ۋە فرمويەتى: **أَمْ نَرْبَعُ رُسُومَهُ فَهِيَ لَهُ مُكْرُوبٌ** ۋە **مُؤْمِنٌ**.
ين يېغەمبەرەكەيان نەناسىوۈ بەو ھۆيەو ئەوان دان بە يېغەمبەرايەتيە كەيدا
-نن). واتە: ناسىنى يېغەمبەر ۋە ھۆكارىكى مەزنە بۆ بەدەستھىنانى ئىيان، بۆ ئەو
كەسەى كە ئىيانى نەھىناو، يىگومان خەلكانىك ھەبوون لە سەردەمى يېغەمبەردا
سالانىك ھىچ كەس ئەوئەندەى يېغەمبەر ۋە لەسەر زەويدا لەلايان بوغزىتراوتر
نەبوو، بە ھۆى ئەو بانگەشە درۈينانەى كە دەربارەى دەكراو دەگوترا، بەلام
ھەريەكەيان كاتى كە لىنى نىزىك دەبووۈو، پەوشت و مامەلە كردنى دەيىنى يەكسەر
دەگۇراو ئەوئەندەى خوش دەويست، ھىچ كەس لەسەر زەويدا ئەوئەندەى ئەو ۋە
خوشەويستر نەدەبوو لەلاى.

جا ھەر كەس ژيانى يېغەمبەرى ۋە خويندېتەوۈ چىرۈكى زۆرىك لەوانە دەيىنىت
مسولان بوون، ھۆكارى مسولان بوونيان برىتى بوو لە وەستانيان لەسەر تايەنمەندىي
و پەوشت و ئاكارەكانى، ئەمەش ماناى وتەى خوايە ۋە فرمويەتى: **فَسَمَا**

رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ إِنَّكَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ قَطًّا عَظِيمًا لَأَنْصَبُوا مِنْ حَوْلِكَ ﴿١٥﴾ آل عمران.

(به هوی به زهیی خواوهیه بۆ ئەوان نەرم و نیا ن بویت ئە گەر تۆ به دخوو قسه رهق و دل رهق بوویتایه ئەوه هه موو بلاوهیان ده کرد له ده ورت). سه ره پای ئەو هه موو سووده مه زن و به ره مه مه گه و رانه ی که ده یجینته وه، ئەو که سه ی خوا پزیری لیگرتوه و له سه ر تایه تمه ندیه کانی پیغه مبه ر ﴿١٦﴾ وه ستاوه و به چاکی خویندویه تیه وه.

جا هه ر که س ته و او ترین ئاداب و چا کترین ره وشته کانی ده و ی ته نها له ره وشت و پزینایی و ئا کاره کانی پیغه مبه ردا ﴿١٧﴾ دهستی ده که و ی، ئەمه ش ئەوه واجب ده کات گرنگی زۆر بدریت به تایه تمه ندیی و ئا کارو ئادابه کانی پیغه مبه ر ﴿١٨﴾.

لیره دا دوو ده قی گه و ره ده خه مه پروو:

یه که مینیان: هی سوفیانی کوری عویه ی نه یه، که خه تیبی به غدادی به سه نه دی خۆی له پیشه کی کتیه که یدا (الجامع لأخلاق الراوي وآداب السامع) " گپراویه تیه وه، گو تویه تی: پیغه مبه ر ﴿١٩﴾ گه و ره ترین ته رازو وه، سه ر جه م شته کان به و ته رازو وه ده پیورین له سه ر ره وشت و زیان نامه و پزینایه کانی، جا هه ر شتیک له گه ل ئەوانه دا پزیک ببیته وه ئەوه حق و راسته، هه ر شتیکیش پیجه وانه یان بێ ئەوه پرووچ و به تاله.

دوو ه مینیان: هی بیشه و (ابن القيم)، که له کتیی: (زاد المعاد)دا ﴿٢٠﴾ کاتیک که پله و پایه ی پیغه مبه ران پروو ده کاته وه ده لێ: ئەوان ته رازووی قورسن، که له سه ر وته و کردار و ره وشتی ئەوان، وته و کرده وه و ئا کاره کان ده پیورین، وه به شوینکه و تیان هیدایه ت دراوان جیا ده کرینه وه له گو مریان، جا پیویست بوون به ئەوان مه زتره له پیویست بوونی جه سته به پرووچ، وه چاو به پرووناکی، وه پرووچ به زیان، جا چی گرنگی و پیویستیه ک فه رزکرا وه ئەوه پیویست بوونی به نده به پیغه مبه ران له وه پیویستره، وه گو مانت چۆنه ئە گه ر هیدایه تی ئەوت لێ ون بێ به ئەندازه ی چاو ترو کاتیک، ئەوه دلت فاسد ده بێ و تیک ده چی، وه کو نه هه نگیکی لێ دی که له ده ریا ده ربکری و له ده شتایی دا بیری، دۆخی مرقیش کاتی که دلی له په یامی پیغه مبه ران

جیاده بیتهوه، ههروهک و حالی ئه وه نههنگه وایه، بیگومان کهس ههست بهو دۆخه ناکات مه گهر دلئیکی زیندوو.

ئایا مردوو به بریندار کردن ئیشی بچ ده گات؟!

وه نه گهر خوشبهختی بهنده له ههردوو دونیادا په یهوست بئ به شوئیکهوتنی په یامی پیغه مبهه **✚**، ئه وه پیویسته له سهه ههه یه کیک لهو کهسانه که ئامۆژگاری نهفسی خۆی دهکات و چهز دهکا پرزگاری بئ و خوشبهخت بئ شوئینی پرتیایی و ژیاننامه ی پیغه مبهه **✚** بکهوئ، تا به هویهوه دوور بکهوئتهوه له نهفامهکان، وه بچینه چوارچیوهی شوئیکهوتووایی و کومه له کهی، خه لکیش لهو ئیوهندهدا ههیه سوودمهندهو ههیه بئ بهشه، فەزل و چاکهش به دهستی خوایه، بهو کهسهی ده به خشی که دهیهوئ، وه بیگومان خوا خاوهن فەزلی مهزنه.

وه به بوختی یه کیک لهو نازو نیعمه ته مهزنانه ی خوا له سهه بهنده کهی ئه وهیه: کاری بۆ ئاسان بکات تا شارهزا بیت له تایبه تمهندیی و ئاکاره بهرزه کانی پیغه مبهه **✚**، ئه مهش به شیککی مهزنه له به شه کانی خێرو به خته وهری، وه پیزو منه تیکه له لایهن خواوه به سهه ههه بهنده یه کدا که بیهوئ له بهنده کانی.

پاشان به پراستی ئهم په رتووکه پیروژه که له ژیر دهستاندایه (الشَّمَاثِلُ النَّبِیِّ **✚** للإمام الترمذی) له مهزترین و به سوودترینی ئه وه کتیبانه یه که ده رباره ی تایبه تمهندییه کانی پیغه مبهه **✚** نووسراون، بیگومان نووسه ره که ی جهختی کردۆته وه له ناوه پۆکی ئهم بابه ته وه به گشتگیری هیناویه تی، وه به شیوه یه کی سهه سوپهینه ر پئکی خستوه، ههروه ها کۆی کردۆته وه به کوکردنه وه یه کی کورت، نه ئه وهنده درێژه بیزار کهه بئ، نه ئه وهندهش کورته مانا نه دا به دهسته وه، به لکو مام ناوهنده له قه باره داو به فراوانی بابه ته که ی باسکرده وه، (ابن کثیر) له کتیه کهیدا (البدایة والنهاية)^۱ ئاماژه ی به وه کردوه و گوته ویه تی: خه لکی له کۆن و له ئیستادا ده رباره ی تایبه تمهندییه کانی پیغه مبهه **✚** کتیبی زۆریان نویسه، به لام چاکترینی ئه وه کتیبانه و سوود به خشرینیان کتیه که ی ئه بو عیسا موحه ممه دی کوری عیسای کوری سهوره ی الترمذیه که به ناو

بانگه به (الشَّمَائِل) نیمه‌ش به بیستن تا ده‌گاته‌وه به ئەو وەرمان گرتووه (واته: به سه‌نهد وەرمان گرتووه).

پاشان ناوه‌پۆکی ئەوهی الترمذی **ع** هیناوه تیایدا، شتاتیکی گرنگی له‌سه‌ری زیاد کردووه فەرمووده ناس و فەقیه بێنیاز نابن لێ، ده‌ستی پێکردوه به جوانی سه‌رنجراکێشی پێغه‌مبەر **ﷺ**، پاشان دوا‌ی ئەوه به تیرو ته‌سه‌لی چوووه‌ته‌ ئیو‌بابه‌ته‌که‌وه.

موحه‌ممه‌دی کۆری په‌ئوفی مه‌نناوی که له سالی (۱۰۳۱ هـ) کۆچی دوا‌یی کردوه، له پێشه‌کی شه‌رحی (الشَّمَائِل) دا ده‌لێ: په‌رتووکێ (الشَّمَائِل) هی زانای ریوا‌یه‌و زانای دی‌رایه، پێشه‌وا الترمذی **ع** په‌رتووکێکی تاکه له به‌شه‌که‌یدا، بێهاوتایه له رێک‌خه‌ستنی‌دا، هه‌یج که‌س هاوشیوه‌ی ئەو نه‌یه‌یناوه، به‌رنامه‌یه‌کی دا‌هێنه‌ری گرتو‌ته‌به‌ر، به‌جوانترین شیوه‌ فەرمووده‌کانی داناوه‌و رێکی خه‌ستووه، تا ئەو په‌رتووک‌ه ئەژمار کراوه له به‌هره‌مه‌ندیه‌کان، له خۆره‌ه‌لات و خۆر‌ئا‌وا دا ده‌نگی داوه‌ته‌وه.

موللا عه‌لی نه‌لقاری ده‌لێ^(۱): له چاکترینی ئەو په‌رتووکانه‌ی نووسراون ده‌رباره‌ی تایبه‌تمه‌ندی و ئا‌کاره‌کانی پێغه‌مبەر **ﷺ** په‌رتووکێ پێشه‌وا الترمذی کورت‌کراوه‌یه‌کی گه‌شتگیره به‌ شیوه‌ی ته‌واو، به‌جۆرێک خۆنه‌ری ئەو په‌رتووک‌ه وه‌کو ئەوه وایه له خه‌زمه‌تی ئەودا بووبیت، وه له هه‌موو لایه‌که‌وه چاکه‌کانی بێنی، پاشان له ئیبنو لجه‌زیره‌وه گواستویه‌تی‌وه ده‌لێ^(۲):

أَخْلَايَ إِنْ شَطَّ الْحَبِيبُ وَرَبْعُهُ

وَعَزَّ تَلَاقِيهِ وَنَاءَتْ مَنَازِلُهُ

وَقَاتَكُمُ أَنْ تُبْصِرُوهُ بِعَيْنِكُمْ

فَمَا قَاتَكُمُ بِسَمْعِ خَدِي سَمْعِيهِ

وه وته‌ی زانایان له پیا‌هه‌لدانی ئەم په‌رتووک‌ه و ده‌رخه‌ستنی جوانیه‌کانی و سوود و ده‌ده‌ست ها‌تو‌ه‌کانی زۆرن، به‌هه‌مان شیوه‌ گرنگیدانی زانایان به‌م په‌رتووک‌ه «له‌ کۆن

(۱) جمع الوسائل في شرح الشمائل: (۲/۱).

(۲) وقد نظمهما **ع** في ختم كتاب الشمائل، كما في الضوء اللامع للسخاوي: (۴/۴۴۱).

و له ئىستادا» جۆراو جۆره، ھەيە كورتى كردۆتەو، ھەيە يالفتەى كردو، ھەيە شى
 كردۆتەو ھەيە وەكو شيعر دايرشتوو ە... جگە لەمانەش كۆشى زۆر بە سوود
 كروە بۆ خزمەتى ئەم پەرتووكە، لە ئال ئەو شدا لە كۆرو مەجلىسە زانستىە كاندا
 گۆتوویانەتەو، زانايان وەسىە تیان كردوو بە گرگى پىدان و سوود وەرگرتن لى.
 یشەوا النرمذى ۛ پەرتووكەى (الشّمايل) رىكخستوو بە رىكخستىكى زۆر
 وردو بە سەلىقە، ھەروەھا بە شىویدەكى داھینەرانە بەشەكانى دابەش كردو،
 كردوو بە بەنجاو شەش بەش، چوارسەدو یازدە فەرموودەى پىغەمبەرى ۛ
 تىادا كۆكردو تەو.

سەرەتا بە سىفەتەكانى پىغەمبەر ۛ لە رووى دروست كردنەو دەستى پىكردو، بۆ
 نموونە: درىزى بالای و پەنگى پىسنى و قزى، ھەروەھا روخسارى، وە جگە لەو ش
 چەندىن سىفاتی دروست كراوى دىكەى باسكردو.

باشان دواى ئەو قسەى لەسەر پىوستانى و بژىوى و خواردن و كەل و پەلەكانى
 كردو، جا ھەرچى پەيوەندى بە شمشىرەكەىو ھەبووبى باسى كردو، ھەروەھا
 ئەو شى پەيوەندى بە جل و بەرگەكانىو ھەبووبى باسى كردو، وە ھاوشىو ئەو
 لە كاروبارەكانى دىكەى.

باشان قسەى لەسەر تايبەتمەندىەكانى و پەوشت و ئاكارو ھەلس و كەوتەكانى
 كردو.

پاشان باسى پەرسشتش و عىبادەتەكانى كردو.

باشان كىتیبەكەى كۆتایى پى ھىناو بە بىنىنى پىغەمبەر ۛ لە خەودا، باسى ياسا و
 رىساكانى ئەو خەوێ كردوو كە تاجەند راستە، ئەگەر بەندە لە خەودا بىبىنى (و
 بە خزمەتى بگات)، وە لە ياسا و رىساكانى ئەو خەو «وەك لە كۆتایى كىتیبەكەدا
 باسى كردو» زانست و زانبارى بە سىفەتەكانى، بۆيە كاتى پیاویك بە ئىبنو عەبباسى
 وت: من لە خەودا پىغەمبەرم ۛ بىنیو، گوتى: وەسقم بۆ بكە چۆن بىنیوتە؟ كاتى

(۱) وقد كرمي الله ۛ بشرح هذا كتاب المذكر في حصة وأربعين مجيباً في مسجد الشى ۛ ودعئ حاصلها في هذا الكتاب.

پیاوه که وهسفی ئهوهی کرد که له خهودا بینویهتی ئینو عه بیاس پی وت: ئه گهر له کاتی بیداری و به ناگایش بتینیا به نه تده توانی له وه زیاتر وهسفی بکهی، جا یه کتیک له جوانیه کانی نووسهر له م کتیه دا ئه وه یه: سه ره تا په رتوکه که ی به باسی ئه و سیفه تانه ی پیغه مبه ر ده ست پیکردوه که دروستکراوه، پاشان کوتایی پی هتیاوه به خه وینین پیه وه، پیغه مبه ر فره موویه تی: {مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَمَثُلُ بِي}، واته: ههر کهس له خهودا من بینێ، ئه وه به دلنایی منی بینوه، چونکه بێگومان شه ی تان ناتوانی خوی بچوینی به من.

که واته: زانیی سیفه ته کانی پیغه مبه ر سوودو قازانجی مه زنی هه یه له وانه ش: ئه وه ی په یوه سه ته به دلنایی بوون له وه ی خه وینین پیه وه راسته یان نا، جا خه لکانیک له م بواره دا پتیا ن خزاوه و خه لکانیکی دیکه ش گومرا بوون، جا چه ندین کهس خه لکانیک ها توون بو لایان گوتویه تی: ئه و له خهودا پیغه مبه ری بینوه، به لام وینه که ی به و شیوه یه نه بووه که له په رتوکه کانی شه مائیل و په رتوکه کانی ژیا نامه یدا ها تووه، ئه وه ی که ئه و بینویه تی ئه وه پیغه مبه ری خوا نیه.

جا چه ندین کهس له مروقه کان خزاونه ته ناو بیدعه و خورافیا ته وه، جو ره په رستشیک ی کردووه که خوا هیچ په یامیکی له و باره وه دانه به زاندووه، به گومانی خوی که گوایه ئه و له خهودا پیغه مبه ری بینوه، به لام گومانی تیدانیه پیغه مبه ر کوچی دوا یی نه کرد تا خوا ی گه وره ئاینه که ی پی ته واو کرد، خوا فره موویه تی: {أَلَيْسَ أَكَمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا}، طائده. (ئه مپرو ئاینه که تانم ته واو - کامل - کردووه بو تان و چاکه و به هره ی خوم به ته واوی پشتووه به سه رتاند و پازی بووم که ئیسلام ئاییتان بیت).

پاشان ئه م په رتوکه خاوه نه که ی ناوی ناوه: (سَمَائِلُ النَّبِيِّ) ئه وه ش زانراوه له و له به رگیراوه ی که به ده ست نووس نووسیویه تی له سه ری (سَمَائِلُ النَّبِيِّ)، وه ههروه ها به وه ش ده ناسرته وه زانایانی پێشو و ئه و ناوه یان له م په رتوکه ناوه، جا هه ندیکیان کورتی کردو ته وه "وه ک (ابن کثیر)" ناویناوه به (السَّمَائِلُ) به لابر دنی

(۱) سیاقی عند المصنف برقم: ۴۱۰.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۱۰، ومسلم: ۶۰۵۶، من حديث أبي هريرة.

وتنهى (النَّبِي) وه له جينگايدا (أَل) ته عريفى داناوه، جا ئەم كورتكردنه وه زورنك به ز نايان پتي هه لساون، بۆ نموونه: ده گوتري (العمدة) له برى (عمدة الأحكام) وه ده گوتري: (الميزان) له جياتى (ميزان الاعتدال) وه ده گوتري: (الفتح) له جياتى (فتح - ري) وه ده وتري: (التيسير) له جياتى (تيسير العزيز الحميد)... بهو شيويه.

هه نديك له زانايانى دوايين وشهيه كيان داوه ته پال (الشَّمَائِل) ده لين: (الشَّمَائِل مُحَمَّديّة) جا ئەم دانه پاله لهم دوايانه دا بووه، ئە گەرچى له پوو ماناوه هه چ گرفتىكى نيه.

خواى گه وه بوى ئاسان كردم «ته نها ئەو پشتيوان و يارمه تيده ره» له دانانى ئەم نيكردنه وه به بۆ كتيبي شه مائيل، جا به شيويه كى ناوه ند شيم كردۆته وه، نه ئەوه نده دريژه خوينهر بيزار بكات، نه ئەوه نده ش كورته سوود به خوينهر نه گهيه نى^(۱)، نو مندم ههيه خوا به هويه وه سوود بگهيه نى به خوينهره كانى، وه به چا كترين شيوه نيم وه ربگري، وه ئيستا ده ست ده كه م به وهى كه مه به سته، پشتيوان به خواى به رزو مه زن، داوا ده كه م خوا يارمه تيم بدا و بۆم ئاسان بكات، چونكه به راستى ته نها ئەو پشتيوانه و هه چ هاويه شيكى نيه.

(۱) وقد أفتت في النواحي الحديثة من مختصر الشمائل لشيوخ الألباني. ج ومن كُتبه الأحرى.

بابه نځو ته و نه و نه هاتو

د هر باره و دروستگرا نځي

شينو و نه پيغه مېرني خوا

د نەر ۛ نهو به شهی تاییهت کردوو به پوونکردنه وه باسکردنی ههر شتیک که به یوه نندیدار بیت به سیفه ته کانی پیغه مبه ر ۛ له پووی دریزی بالایی و پهنگی (پنست و) پرچ (و موو) و جگه له وانهش، به لام ده باره ی سیفهت و په وشته مرزه کانی که زور زورن، له دوا یی دا باسکردنیان دیت (إِنْ شَاءَ اللَّهُ) له باب ته کانی داهاتوو.

ینگومان خوای گه وړه پزینکی زوری ناوه له پیغه مبه رمان ۛ به وهی که به جوانترین و ته واوترین شیوه دروستی کرده، هه وړه کو چون پزنی لیناوه به وهی جوانترین و باشتین خو وړه وشتی بی به خشیوه، پیشه وایینو ته یمیه ۛ له کتیی (الجواب نصیح) "دا کاتیک ده باره ی نیشانه و به لگه کانی پیغه مبه رایه تی پیغه مبه ر ۛ دده وی، ده لی: پیغه مبه ر ۛ شیوه و دروستکرانه که ی له ته واوترین و پیکوپیکترین شیوه دا بوو، وه هه رچی سیفه تیکی جوان هه بوو که به لگه ی ته وایین (بو مروف) تییدا کو بیوویه وه، جا خوا پزنی لیناوه به دروستکرانیکی جوان و شیوه یه کی جوان، که هه رچی جوانی هه یه تییدا کو بیوویه وه.

دانه ر ۛ، ده لی:

۱- حَدَّثَنَا أَبُو رَخِافٍ قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ زَيْبَةَ بِنْتِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ
بَنِي مَالِكٍ ۛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: إِكْرَامُ رَسُولِ اللَّهِ ۛ بِسَبْطٍ طَوِيلٍ لَدُنْهُ وَلَا يَقْصُرُ، وَلَا
يَنْصِلُ الْأَمْهَقَ، وَلَا بِالْأَدَدِ، وَلَا بِالْحَدِّ الْقَصَصِ، وَلَا بِالسَّطِطِ، بَعْدَ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ زَيْبِ بْنِ
سَنَةَ، فَأَفَاهُ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ، وَدَلِمَدِيَّةَ عَشْرِ سِنِينَ، وَلَوْ فَاذَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ سَبْطِ بْنِ سَنَةَ وَلَبَسَ
فِي رَأْسِهِ وَلَحْيَتَيْهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً نَضَاءً،

واته: نه بو په جاء (واته): قوته یبه ی کوری سه عید بو ی گیراینه وه له مالیکی کوری نه نه س، نه ویش له په بیعه ی کوری عه بدوړ په حمان، نه ویش له نه نه سی کوری مالیکی ۛ بیستوه، که گوتوویه تی: «پیغه مبه ری خوا ۛ بالا دریزیکی ناشکراو دیار نه بوو، وه کورتیش نه بوو، وه پهنگی پیستی زور سپی بوو، وه نه سمه ریش نه بوو، پرچی

نه لوول و نه خاو بوو، خوای بهرز به پیغه مبه رایه تی په وانه ی کرد له سهره تای (تمه نهی) چل سالیی دا، جا ده سال مایه وه له مه ککه، ده سالانیس له مه دینه (مایه وه)، وه خوای بهرز له سهره تای شهست سالی گیانی یی سپارد (مراندنی)، (تا نمو تمه نهش) بیست تاله مووی سپی له سهر و ریشیدا نه بوو».

شرح وړوونکړنه وه:

که ده لی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ، وَلَا بِالْقَصِيرِ» باسکړدنی درژی که پیغه مبه ری خوايه ﷺ، که بالای ناوه نجی بووه له تیو زور درژ بوون و تییه پانندن تیدا، وه کورت بوونیک که لاشه ی کورت دیار بیت، وه پیغه مبه ری خوا ﷺ زیاتر به لای دریری دا بوو، نه ک به لای کورتی، ههروهک تمه زور به ورونی هاتوه له هندی که ریوایه تدا ' بویه نه نه س ﷺ به وده سفی کردوه که درژی که هی هینده زور نه بووه (بویه دیارو ناشکرا بیت)، له بهرام بهردا باسی کوریه که ی نه کردوه، چونکه (وهک گوتمان) پیغه مبه ر ﷺ زیاتر به لای درژی نزدیکتر بووه.

که ده لی: «الْبَائِنِ» گوتراوه: له (بائ، یین، بیتاً) هوهیه، نه گهر ناشکراو دیار، وه گوتراویشه: له (بان، ییون، بونا) هوهیه، نه گهر دوور که وته وه، مه به ستیش له مه دا نه وهیه درژی که هی له سنووری ینک و ته وای به ده ر نه بووه.

که ده لی: «وَلَا بِالْأَبْيَضِ الْأَمْهَقِ، وَلَا بِالْأَدَمِ» وړوونکړنه وهیه بو په نگی پیستی پیغه مبه ری خوا ﷺ (به که سینک) ده گوتری: (أَبْيَضُ أَمْهَق) نه گهر سپیه که ی صاف و ورون یی، نه سمه ری و سووری و جگه له و په نگانه ی تیکه لا و نه بوو یی، (الْأَدَم) واته: نه سمه (که نه می)، مه به ستیش له م قسانه نه وهیه که په نگی سپیه کی زور توخ نه بوو، ههروه کو که نیمه کی زور توخ نه بووه، به لکو په نگی پیغه مبه ر ﷺ سپیه کی تیکه ل به سووری بوو، وهک دوا یی باسی ده که ین که له هندی که فهرمووده دا باسکراوه.

که ده لی: «وَلَا بِالْجَعْدِ الْقَطِطِ، وَلَا بِالْسَبْطِ» وړوونکړنه وهیه بو شیه ی مووی یرچی ﷺ، که مامناوهند بووه، «وَلَا بِالْجَعْدِ الْقَطِطِ» زور لوول نه بوو، تیکه ل یی و هندی کی

بحیته نیو هه ندیکی به هوئی لورلیه که ی، «وَلَا بِالسَّبْطِ» (واته: زۆر خاویش نه بوو) که برچیکی زۆر خاوهو شوێرده بیتهوه، به لکو لهو نیوانه دا بوو.

که ده لئ: «بَعَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً» واته: پیغه مبهه **س** هه والی پیدراو ئاگادار کریه وه (که ده بی به پیغه مبهه **س**) دوا ی ئه وه ی ته مه نی چل سالی ته واو کرد.

که ده لئ: «فَأَقَامَ مَمْلَكَةً عَشْرَ سِنِينَ» دوا ی ئه وه ی تیردرا به پیغه مبهه **س** (ده سال به ئسکرا بانگه وازی کرد له مه ککه و مایه وه)، له هه ندیک ریوا یه ت هاتوه که سیزده سال ماوه ته وه (له مه ککه)، ئه وه ش ئه و ماوه یه که پیغه مبهه **س** ماوه ته وه له مه ککه دوی تیردرانی، که ئه و له کوتایی ته مه نی چل سالی تیردرا، وه دوا ی ئه وه ی سیرده سالی پیغه مبهه رایه تی ته واو کرد، کۆچی کرد (بو مه دینه)، وه ئه وه ی ده لئ: ده سال مایه وه له مه ککه، ئه وه ی لئوه رده گیری مه به ست پنی ماوه ی ئاسکرا کردنی پیغه مبهه رایه تییه، چونکه پیغه مبهه **س** کاتیک کرا به پیغه مبهه، سنی سال به نهینی بوو (بانگه وازه که ی)، وه له وه ش روونتر قسه ی ئه و که سه یه که ده لئ: ئه وه ی ده لئ: ده سال مایه وه له مه ککه، مه به ستی پنی ئه وه یه دوا ی دابه زینی سوورته یی (المدر و)، فه رمان پیکرانی به ئاگادار کردنه وه ی خه لکی، وه ئه وه ی ده لئ: سیزده سال مایه وه مه به ست پنی ئه وه یه به سنی سالی پیش ئه وه ی فه رمانی پنی بکری به وه ی خه لک ئاگادار بکاته وه، یانیش گنیه ره وه ی فه رموو ده سنی ساله که ی باس نه کردنی (چونکه له نیو عه ره بدا باو بووه).

که ده لئ: «وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ» واته: دوا ی کۆچ کردنی، ده سال مایه وه له مه دینه. که ده لئ: «وَتَوَفَّاهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً» بۆچوونی ته واو سه لمینراو ئه وه یه که خوا ی به رز له کوتایی ته مه نی ته ست و سنی سالی وه فاتی پنی فه رموو وه (پرووحی بۆ لای خۆی به رز کردۆ ته وه)، ئه م ریوا یه ته به و شیوه یه لیکدرا وه ته وه: که ئه و سنی ساله باس نه کرای (چونکه له نیو عه ره بدا باس نه کردنی نیوان دوو زماره باو بووه). که ده لئ: «وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلَحْيَتَيْهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ» واته: مووی سپی له ریشی **س**، وه له سه ری زۆر که م بوو، به جۆریک نه ده گه یشته بیست تاله موو.

۲- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَبْعَةً، لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ، حَسَنَ الْجِسْمِ، وَكَانَ شَعْرُهُ لَيْسَ بِخَفِيفٍ وَلَا سَنِطٍ أَسْمَرَ اللَّوْنُ، إِذَا مَشَى يَتَكَلَّمُ»

واته: نه نه سی کوری مالیک رضي الله عنه ده‌لی: «پیغمبره‌ری خوا ﷺ (بالای) مامناوهند بوو، نه درېژ بوو، وه نه کورتیش بوو، لاشه‌یه کی جوانی هه‌بوو، وه مووی سه‌رو قژی نه‌لوول بوو، نه‌خاوو شوړ بوو (به‌لکو به جوانترین شیوه ده‌و‌ستا)، په‌نگی (پیستی) گه‌نمی بوو، له کاتی پویشندا به‌ره و پیسه‌وه ده‌چه‌مایه‌وه».

شرح و پوونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَبْعَةً» له هه‌ندی‌ک ریوایه‌تی دیکه به (مَرْبُوعًا) دی، که هه‌ردووکیان یه‌ک مانایان هه‌یه، مه‌به‌ست لیتیان مامناوهندیبه له بالاو به‌رنیدا، نه‌مه‌شی به‌و قسه پوونکردوته‌وه که ده‌لی: «لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ» واته: ناوه‌نجی و ناوه‌ند بووه، له نتوان ته‌و دووانده‌ا بوو.

که ده‌لی: «حَسَنَ الْجِسْمِ» واته: خوا ﷺ منه‌ت و چاکه‌ی ته‌وه‌ی له‌گه‌ل کړدبوو لاشه‌یه‌کی هاوسه‌نگ و رینک و پینکی پیندا‌بوو، که هه‌موو نه‌ندامه‌کانی لاشه‌ی گونجاو بوون بویه‌کدی، جا بویه‌ لاشه‌ی پیروزی ﷺ زور جوان بوو، نه‌ندامه‌کانیشی رینک و شیاو گونجاو بوون، له‌وباره‌وه وته‌ی ئینو ته‌یمیه ﷺ باسکرا له‌فه‌رمووده‌ی رابردوودا.

که ده‌لی: «وَكَانَ شَعْرُهُ لَيْسَ بِخَفِيفٍ وَلَا سَنِطٍ» واته: پرچی ناونجی بوو (نه زور درېژو، نه زور کورت بوو)، وه‌ک له‌فه‌رمووده‌ی پیشت‌ر ته‌م پرسته‌تیه‌ری (و باسکرا).

که ده‌لی: «أَسْمَرَ اللَّوْنُ» پیشت‌ر له‌فه‌رمووده‌ی نه‌نه‌س ته‌وه باسکرا که پیغمبره ﷺ: «وَلَا بِالْأَبْيَضِ الْأَمْهَقِ، وَلَا بِالْأَدَمِ» نه‌سپیه‌کی زور توخ بوو، نه‌گه‌نمی و نه‌سمه‌ر بوو، که‌چی لیره‌دا ده‌لی: په‌نگ گه‌نمی بوو، بویه هه‌ندی‌ک له زانایان وا ده‌بینن که ته‌م بیژه‌ی (أَسْمَرَ) جینگیر نه‌بووه، ته‌نها حومه‌یدی کوری نه‌نه‌س باسی کړدوه‌و، جگه له‌و، راویه‌کانی دیکه به پیچه‌وانه‌ی ته‌ویان گپ‌راوه‌ته‌وه، جا ده‌لین: خوی بیژه‌ی: (أَزْهَرَ اللَّوْنِ)، واته: په‌نگی گولی هه‌بووه، وه هاتوه له جیاتی (أَسْمَرَ اللَّوْنِ).

ج هه نديکيش له زانايان نه مه يان به وه ليکداوه ته وه که مه به ست له (السمرة) بر يته نه سووراييه کي که م، که سپايي له گهل بې، جا پښه مبهري خوا ۱۱ سپايته که ي که ميک له سووري له گهل بوو.

ده لې: «إِذَا مَشَى تَكْفَأُ تَكْفَأًا كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ». واته: پښه مبهري ۱۲ کاتي ده رويشت به ريگادا وه که ته وه و ابو نه شويکي ليژ بيته خوار، دواتر فهرموده ي علي ۱۳ دي که وه سفي رويشتي ده کت که: «إِذَا مَشَى تَكْفَأُ تَكْفَأًا كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ». واته: کاتي که ده رويشت به ريگادا به ره و پښه وه ده چه مایه وه، وه که ته وه ي له شويکي ليژ بيته خواره وه. نا ته وه شتوه ي رويشتي بوو ۱۴.

۳ عن أبي إسحاق قال: سَمِعْتُ التَّاءَ بْنَ غَرِيبٍ يَقُولُ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَحْلًا مَرْبُوعًا يَعْبُدُ نَيْنَ لَمْ يَكُنِي، عَظِيمَ الْحَقَّةِ إِلَى شَحْمَةِ دُنْيِهِ، عَلَيْهِ خُتَّةٌ خُمْرٌ، مَا رَأَيْتُ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ» ۱۵.

و نه: نه بو نيسحاق ده لې: له به رائي کوري عازيم ۱۶، بيست ده يگوت: «پښه مبهري خوا ۱۷ پياويکي چوار شانه بوو، نيوان شانه کاني ليک دوور بوو (واته: پان بوو)، فريکي دريژي هه بوو، هه تاکو نه رمایي گوښه کاني (دريژ ببويه وه) دوو پو شاکي سوور باوي پو شيبوون، (پيشتر) هيچ شتيک و هيچ که ستيکي له و جواترم نه ييني بوو».

شهرج و روونگر د نه وه:

که ده لې: «رَحْلًا مَرْبُوعًا» نه مه وه که قسه ي نه نه سه که له فهرموده ي رابردودا گوښي: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَبْعَةً»، (رَبْعَةً) و (مَرْبُوعًا): به ماناي پڼک و راستي و جو ر شانه يي دين، (له رووي بالاشه وه) نه زور دريژنيکي ديارو، نه کورتيش بوو، به کو مامتاوه ند بوو، هه لبت هه موو ته وه سفانه ي باس ده کرين له رووي نزيک خسته وه ي شتوه و روو خسارو پڼک هاته ي لاشه ي پښه مبهري خوايه ۱۸ (بو ئيمه)، نه گهرنا (خوشه ويستان ۱۹) زياتر به لاي دريژي نزيکتر بووه نه که له کورتي.

(۱) انظر: (ج ۵).

(۲) أخرجه البخاري: ۲۵۵۱، ومسلم: ۲۲۲۷.

که ده‌لی: «تَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمُتَكِينِ» (واته: نیاوان شانه‌کانی لیک دووربوون)، به (تَعِيدَ) و (بُعْدَ) ده‌گیرد ریته‌وه به گه‌وره‌یی و بحوککراوه‌یی (منکب): شوینی کوبوونه‌وه‌ی شان و بیله، که ده‌لی: «مَا بَيْنَ الْمُتَكِينِ» واته: لای راسته و چه‌په‌ی، مه‌به‌ستیش نه‌وه‌یه که لای سه‌روه‌ی پستی لیک دوورو پان بووه.

که ده‌لی: «عَظِيمَ الْجُمَةِ إِلَى شَحْمَةِ دُبَيْهِ» دیاره پرچ (قزیش) به گویره‌ی درنژییه‌که‌ی سی جوره، نه‌وانیش: (الْجُمَةُ) و (الْوَفْرَةُ) و (اللُّمَةُ): که هر سی جوریش هاتوون و باس ده‌کرین، له وه‌سفی پرچی پیغه‌مبه‌ری خوا **الله**.

زانایانی زمانه‌وانی له‌وباره‌وه بۆجوونی جیاوازیان هه‌ن:

الوفرة: (نه‌و پرچه‌یه) که درنژ ده‌بیته‌وه‌و دیته خوار تا ده‌گاته نه‌رمایی گوی، وه نه‌رمایی گوی به‌شه نه‌رمه‌که‌ی خوارووی گوئییه، به نسبت ئافره‌نان نه‌و شوینه‌یه که کون ده‌کرئ و گواره‌ی تیده‌خرئ.

اللُّمَةُ: (نه‌و پرچه‌یه) که له نه‌رمایی گوی درنژ ده‌بیته‌وه‌و دیته خوار، جا بگاته سه‌ر شانه‌کان، یاخود نه‌یگاتی.

الجمعة: (نه‌و پرچه‌یه) که ده‌گاته سه‌ر هه‌ردوو شان.

که ده‌لی: «عَظِيمَ الْجُمَةِ إِلَى شَحْمَةِ دُبَيْهِ» مه‌به‌ست له (جمعة) لیره‌دا قزو برچه، واته: پرچیکی زورو پری هه‌بوو (نه‌ک ته‌نک و بته‌نیز)، تا نه‌رمایی گوینی هاتوه، نه‌گه‌رنا خوی برچیک که درنژییه‌وه تا نه‌رمایی گوی، پیتی ده‌گونری: (الوفرة)، (به‌لام که له ته‌نیسته‌وه وه‌سفی کردووه بویه گوتوویه‌تی تا نه‌رمایی گوی، به‌لام له یسته‌وه که ته‌ماشای بکرئ گه‌یشته‌وه سه‌ر شانی).

که ده‌لی: «عَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ» (حُلَّةٌ) به ره‌هایی به مانای پوساک نایی، مه‌گه‌ر له دوو به‌ش ییکه‌تابی، به‌شی سه‌روه‌و خواره‌وه، ده‌شگوترئ که هۆکاری ناولینرانی به‌و ناوه نه‌مه‌یه که یه‌کیکیان به‌سه‌ر نه‌وه‌ی دیکه‌دا دیته خوار.

پیغه‌مبه‌ر **الله** لینی گیردراوه‌ته‌وه: نه‌هی کردووه له پۆشینی پۆشاک نایی، مه‌گه‌ر له دوو و تیر، وه‌ک به‌پرائی کوری عازیب **الله** ده‌لی: {نَهَانَا النَّبِيُّ ﷺ عَنْ الْمَيَاثِرِ الْحُمْرِ}. واته:

سەمبەر ۋە لىي قەدەغە كىردىن لە پۇشىنى پۇشاكى صاف سوور، كە هيچ رەنگى يەكەى لە گەل نەيت.

بىي: **الْمَيَّاتِر**: پاخەرىك بوو لەسەر كورتانى ئەسپ، يان پىشتى وشتىر دادەنرا، - **دەتەن** دروستيان دەكرد بۇ مێردەكانيان، رەنگى سوور بوو، لە ھەرير دروست نەكرا، ئەو پىشەى لووتبەرزەكان بوو.

خا ھەندىك لە زانايان دەلێن: بۇ پىكەو ھە كۆكردنەو ھە بىو ھەست كىردنى ئەو ھى سەمبەر ۋە خۆى پۇشاكى سوورى پۇشيو ھە كەچى (لە ھەرموودەى دىكەدا) نەھى كۆرەو ھە لە پۇشىنى ئەو ھە كە بگوترى: نەھى ھە كە لە پۇشىنى پۇشاكى تەواو سوورە، ئەم ئەگەر پۇشاكە كە تەواو سوور نەبوو، بەلكو رەنگى دىكەى لە گەل بوو ھەك: بىگى سىي، يان رەش، يان ھاوشيو ھە ئەوانەش، ئەو نەھى لىي نەكراو ھە پۇشىنى سەسايەو رىگى لىناكرى، چونكە پىغەمبەرى خوا ۋە خۆى ئەم جۆرە پۇشاكەى نەبوو.

تە دەلێ: **«مَا رَأَيْتُ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ»** (لێرەدا ئەگەر سەرنج بدرى) بەرانی كۆرى غەرىب ۋە نەگوتو ھە: هيچ مەرفئىكەم نەبىيو ھە، بەلكو گوتو ھە: هيچ شتىكەم نەبىيو ھە، تاكو ھەموو شتىك بگرتەو ھە كە بىيو ھەتى لە نىو شىاندا: مانگ و خۆرو جگە لەوانىش، لە ھەرچى شتىكى جوان ھە ھە.

تە دەلێ: **«قَطُّ»** واتە: بەردەوام و ھەموو كات ھەرچى بىيو ھەو سەرنجىم داو ھە، كە ھەمەس ئەوپەرى تەواوى لە پىكەتەو دروستكرانى و جوانى پوخسارو شيو ھى سەمبەرى خوا ۋە دگەيەن، و ھەرچى جوانى رىك و تەواوى ھە ھە، خواى بەرز نىدا كۆكردبو ھەو پىي بەخشى بوو.

بە ھە بەرە: **«مَا رَأَيْتُ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ»** ھەك دواتر قسەى پىشەوا ھەلى ۋە بارەو ھە دىنن كە دەلێ: **«لَمْ أَرْ قُلَّهُ وَلَا بَعْدَهُ مِنْهُ»**. واتە: نە لە پىش ئەو ۋە نە لە دواى ئەو كەسەم نەبىيو ھەك ئەو، (لە هيچ كام لە سىفەتەكانىدا: ھەم لە رووى لاشەو پىكەتەى، ھەم لە رووى رەوشت بەرزى و جوانى رەفتارىي).

نیتړ خوای به خشنده جوانی و ړنګ و ړنګی و ړوخسارو پوښنایه کی وای یی به خشیوو، زیاترو له سهر هه موو شته جوانه کانه وه بوو، که به چاو ده بینرین.

۴- عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَزَبٍ **عَنْ** قَالَ: «مَا رَأَيْتُ مِنْ ذِي بَقَةٍ فِي حَنَةِ خُمْرَةٍ أَحْسَنَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ، لَهُ شَعْرٌ يَضْرِبُ مَنْكِبَيْهِ، نَعِيدُ مَا تَلِي الْمَنْكِبَيْنِ، سَمَ نَكْرٌ بِتَقْصِيرٍ وَلَا بِالتَّوِيلِ».

واته: نه بو ئیسحاق ده گپړته وه، به پرائی کوری عازیب **عَنْ** گوتوویه تی: «هیچ که سیکم نه بینوه که خاوه نی قژیکي درژیه که ی نه رمایه کانی گوئی تیپه پاندی و دوو پارچه پوښاکي سووری پوښی بن، جوانتر بیت له پیغه مبهري خوا **عَنْ**، جا قژیکي وای هه بوو، ده گه یشته سهر هه ردوو شانه کانی، وه تیوان هه ردوو شانی پان بوون، (بالای) نه کورت بوو، نه درژ بوو».

شرح و روونکردنه وه:

نهمه سه نه دیکي دیکه یه هه ر بو نه و فهرمووده که به پرائی کوری عازیب **عَنْ** پړوايه تی کردوه.

که ده لی: «مَا رَأَيْتُ مِنْ ذِي بَقَةٍ» (اللُّمَّة): به و پرچه ده گوتری که له نه رمایي گوئی زیاتر هاتوته خوار، جا گه یشتیته سهر شانه کان، یاخود نا، مه به ست پتی لیره دا مووی سهره، که ده لی: هیچ خاوه ن پرچیکم نه بینوه! ده لی: «فِي حَنَةِ خُمْرَةٍ أَحْسَنَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ» له بهر نه وه وا ده لی، چونکه پیغه مبهري **عَنْ** له هه موو که سیک و شتیک جوانتر بوو، هه تا نه گهر له سهر نه م شیویه ش بووی (له پوښینی بهرگ و پوښاک و هیشتنه وه ی ریش و پرچ و ... هتد).

که ده لی: «لَهُ شَعْرٌ يَضْرِبُ مَنْكِبَيْهِ» یانی: پرچی درژ بوو، شوړ ببوویه وه سهر شانه کانی و، له سهر شانه کانی ددها.

که ده لی: «نَعِيدُ مَا تَلِي الْمَنْكِبَيْنِ» پیشتریش باسپان کرد، که به شی سهره وه ی پستی لیک دوورو پان بووه (چوار شانه و که له گت بووه **عَنْ**).

نه ده‌لئ: **پښه مېر** واته: پښه مېر له تېوان درېژني و کورتي
 نه زور درېژو، نه زور کورت، به لکو له تېوانه دابوو، به لام نزيکتر بوو به
 نه درېژني دا.

ونه: عه‌لی کورې نه‌بو تالېب ده‌لئ: «پښه مېر» نه زور درېژ بوو، نه کورت بوو
 (مامناوه‌ند بوو)، ده‌سته‌کان و پښه‌کانې پته‌و بوون، سه‌ري گه‌وره بوو، (شوئني به
 نه‌گه‌يشتني) جومگه‌کانې گه‌وره بوون، مووي سينگي باريک و درېژ بوو تا ناوکی،
 نه‌ی که ده‌رؤيشت به رېگادا به‌ره‌و پښه‌وه ده‌چه‌مايه‌وه، وه‌ک نه‌وه‌ی له شوئنيکي
 مرز بيته خواره‌وه، نه له پيش نه‌ودا، وه نه له دواي نه‌و، که‌سم نه‌بينوه وه‌ک
 نه‌و، (له هيچ کام له سيفه‌ته‌کانيدا: هم له پووي لاشه‌و پښکها‌ته‌ی، هم له پووي
 په‌وشت به‌رزي و جواني په‌فتاري)».

شرح وړوونکړدنه‌وه:

که ده‌لئ: **پښه مېر** يانې: به‌ژن و بالاي مامناوه‌ند بوو،
 سياني باسيشه هم‌وو نه‌و که‌سانه‌ی وه‌سفي لاشه‌ی پښه‌مېره‌ی خوا ده‌که‌ن،
 نه‌م سيفه‌ته‌دا وه‌ک يه‌ک باسي ده‌که‌ن (به هم‌مان شپوه ته‌عبيري ده‌که‌ن).

که ده‌لئ: **پښه مېر** ناو له‌پ و ژېر پښه‌کانې ته‌ستووړو پته‌و بوون،
 (ه‌له‌ت) نه‌م ته‌ستووري و پته‌وييه به ماناي زېر بوون ناي، وه‌ک له نه‌نه‌س
 گټر دراوه‌ته‌وه‌و دواتريش باسي دي^۱. گوتوويه‌تي: {وَلَا مَسَسْتُ خَرًا وَلَا حَرِيرًا
 وَلَا شَيْئًا كَانَ أَلَيْنَ مِنْ كَفِّ رَسُولِ اللَّهِ} ^۲. واته: ده‌ستم نه‌داوه له هيچ خورييه‌ک و

۱. أخرجه المصنف في جامعه، ۳۶۲۷ وقال. هذا حديث حسن صحيح. وفي إسناده المسعودي عبد الرحمن بن عتبة بن مسعود، صدوق اختلط قبل موته، وعثمان ابن مسلم فيه لين.

(۲) انظر: (ج ۳۴۵).

(۳) أخرجه الترمذي: ۲۰۱۵، وقال: هذا حديث حسن صحيح.

٭٭٭ ناوریسمیک و هیچ شتیکی دیکه، که نه رمتر بووبی له تیو دهستی پیغمبهری خوا دهستی پیغمبهری خوا ٭٭٭ نه رمتر بووه له ناوریسمیش.

که دهلی: «ضَخْمُ الرَّأْسِ» سهری (موپاره کی بچووک نه بوو)، به لکو گه وره بوو.

که دهلی: «ضَخْمُ الْكَرَادِيسِ» (الْكَرَادِيسِ) به مانای سهری ئیسکه کانه، به م نزیکانه باسی (جَلِيلُ الْمُشَاشِ) دیت، نه ویش به واتای (ضَخْمُ الْكَرَادِيسِ) دیت، (الْمُشَاشِ) سهری ئیسکه کانه، گوتراویشه مه به ست پنی شوینی به یه ککه یستنی جومگه کانه.

٭٭٭ ئهم سیفه تانه: «شَتُّ الْكَفَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، ضَخْمُ الرَّأْسِ، ضَخْمُ الْكَرَادِيسِ» وه ههروه ها وینه ی ئهم سیفه تانه (که دواتر دین و باسیان ده که ین)، به لگهن له سهر نه وه ی که خوا ی گه وره لاشه یه کی به هیزو پته وی به پیغمبهری خوا ٭٭٭ دابوو.

که دهلی: «طَوِيلُ الْمَسْرَةِ» وشه ی: (الْمَسْرَةِ) به م مووه ده گوتری که له سینگه وه تا ناوک دریز ده بیته وه، جا مووی سینگی پیغمبهر ٭٭٭ تا ناوکی به شیوه یه کی ته نک و باریک دریز بیوویه وه.

که دهلی: «إِذَا مَشَى تَكْفَأُ تَكْفُؤًا» پیشت نه وه مان باسکردوه.

که دهلی: «كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ» وشه ی: (صَبَبٍ) شوینیکی نرم و لیزه له زهوی، یانی: کاتیک پیغمبهر ٭٭٭ به ینگادا ده پوشت وه ک نه وه وابوو له بهرزایی، یان له شوینیکی لیزی سهر زهوی بیته خواره وه.

که دهلی: «لَمْ أَرْ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ.» (واته: نه له پیش نه و ٭٭٭، وه نه له دوا ی نه و که سی وه ک نه وم نه بینوه)، جا وه ک گوتمان: خوا ی پهروه دگار جوانی و ږنک و پیک و پوخسارنکی زور جوانی یی به خشی بوو، که له هیچ یه کیک له شته جوانه کان (ی دونیادا) نه و نابیرئ.

٦- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنِ الْمَسْعُودِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ.

واته: (پیشه و الترمذی ٭٭٭) که لی: سوفیانی کوری وه کیع بوی باسکردین، گوتی: باوکم له مه سعودی هاوشیوه ی نه و فهرمووده ی گپراوه ته وه به هه مان سه نه د، وه ک مانای ئهم فهرمووده یه.

١- عن إبراهيم بن محمد بن زبدي عن أبي طاب عن محمد بن علي قال كان علي إذا وصف رسول الله قال: «لَمْ يَكُنْ رَسُولَ اللَّهِ بِالطَّوِيلِ الْمُتَمِيطِ، وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمُتَزِدِّ، وَكَانَ رَتْعُهُ مِنَ الْقَوْمِ، سَكْرًا بِالْخَفِيفِ، وَلَا بِالْأَسْطِ. كَانَ خَعْدًا رَجَدًا، وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهِّهِ وَلَا بِالْمُكَلِّمِ، وَكَانَ وَجْهَهُ تَبْوِيرَ أَنْصُ مُشْرَبٍ، أَدْعَجُ الْعَيْنَيْنِ، أَهْدَبُ الْأَسْفَرِ، خَيْرُ الْمَشْرِشِ وَكَتَبَ أَجْرًا دُونَ سَبْعَةِ شَتَّى الْكُفِيِّ وَالْقُدَمِيِّ. إِذَا مَشَى لَفَعَ كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ فِي صَنْبٍ، وَإِذَا تَلَفَعَ تَلَفَعَ مَعًا، لَمْ يَكُنْ فِيهِ خَائِمُ السُّودِ، وَهُوَ حَائِثُ النَّبِيِّ، أَخَوْدُ النَّاسِ صَدْرًا، وَأَصْدَقُ النَّاسِ لَهَجًا، وَأَلْيَهُمْ سَكْرًا، وَأَكْرَمَهُمْ عَشْرًا، مَنْ رَأَى نَبِيَّهُ هَاتَهُ، وَمَنْ حَاطَهُ مَعْرِفَهُ أَحَنَّهُ، يَقُولُ نَاعَتُهُ: نَمَّ رَقْنُهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلُهُ» (١).

ترجمه: شیبراهیمی کوری موحه ممد که له نهودی علی کوری نه بو نالیبه، گوتویه تی: علی علیه السلام هه کاتیک وه سفی پیغه مبهری خوی: ده کرد، دهیگوت: «پیغه مبهری خوی: بالای زور دریژو دیارو ناشکرا نه بوو، وه کورتیش نه بوو، له نیو خه لکیدا ممانوه ندو تیرو ته وای دیار بوو، مووی سهری نه زور لوول بوو، نه زوریش خاو خو، به لکو له نیوان لوولی و نهرم و خوی دابوو، لوولیه کی که می تیدا بوو، وه لاشهی گوشتتیک ی ته وای قه له و نه بوو، ههروه ها له پروو خساریدا مه یله و باز نه یی هه بوو، سپیه کی سوورباو بوو، چاوه کانی زور رهش بوون، برژانگی دریژو بوون، نیسکه کانی پته وو نیوشانی پان و فروان بوو، (لاشه ی تووکاوی نه بوو) به لکو موویه کی ته نک و دریژو له سینگیه وه دریژو ده بووه وه تا سه ر ناوکی، ده ست و پیی سه و بوون، که ده ریشت لاشه ی به ره ویش ده چوو، وه ک له لیژیایی بیته خواره وه، وه نه گهر ئاوری دابایه وه و پرووی وه رگنیرابوویه هه موو لاشه ی ده سوورپاند، له نیوان هه ردووک شانی موری پیغه مبهرایه تی هه بوو، وه نه و کوتایی پیغه مبهران بوو، له هه موو کهس به خشنده ترو سه خیترو راستگو ترو گونجاوترو به پرترو نهرم و نیاتتر بوو، وه باشتترین مامه له ی له گه ل خه لکدا ده کرد، هه ر کهس کتوپرو له ناکاو بینیبای

(١) فی إسنادہ مقام: عمر بن عبد الله مولى عفرة ضعيف، وفيه بقطع بين إبراهيم بن محمد وبين علي عليه السلام، وبهذا أصله مصنف في كتابه الجامع، ٣٦٣٨ حيث رواه فيه ثم قال عقبه: وهذا حديث ليس بإسناد متصل، وما جاء في بعض نسخ جامع الترمذي: أنه قال، هذا حديث حسن عريب ليس بإسناد متصل عبط من لئساح يتناق مع قوله: ليس بإسناد متصل؛ والذين نقلوا هذه الجملة عن الإمام الترمذي مثل لحاظ العراقي وغيره نقلوها دون هذا زيادة؛ فالحديث ضعيف الإسناد لكن ألفاظه تشهد لجأها شواهد، تقدم بعضها وستأتي أخرى. أخرجه المصنف في جامعه: ٣٦٣٧، وقال: هذا حديث حسن صحيح.

سامی لیده کرد، وه ههر کهس ناسیای و تیکه‌لی ببوایه خوشی ده‌یست، (عه‌لی
 ده‌لی: نه پیسی نه‌وو، نه له دوا‌ی نه‌و، کهسم نه‌بینیوه وه‌کو نه‌و (له هه‌موو نه‌و
 سیفه‌تانه‌ی که باسم کردن))^(۱).

شهرح و پوو‌نکردنه‌وه:

که ده‌لی: «لَمْ يَكُنْ رَسُولَ اللَّهِ بِالطَّوِيلِ الْمُمْعَطِ» واته: زۆر درێژ (نه‌بووه) وه‌ک له
 فهرمووده‌که‌ی نه‌نه‌سدا یتیشتر باس‌ان کرد، هاتوه: «لَيْسَ الطَّوِيلُ الْبَاقِنُ»^(۲) واته:
 درێژه‌کی دیارو ئاشکرا (واته: پیغه‌مبه‌ر یتیشتر به‌پاده‌به‌ده‌ر درێژ نه‌بوو)، که ئه‌ویش
 به‌ واتای «طَوِيلُ الْمُمْعَطِ» دی، وه (الأنغماط) یش به‌ مانای درێژه‌کی دیارو ئاشکرا
 دیت، که کشاین له درێژیدا.

که ده‌لی: «وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمَمْتَرِدِّ» واته: بالای زۆر کورت نه‌بوو.

که ده‌لی: «وَكُنْ زَلْعَةً مِنْ لِقَوْمٍ» واته: بالای مامناوه‌ند بوو له نێو پیاواندا، جا
 پیغه‌مبه‌ری خوا یتیشتر بالای مامناوه‌ند بوو، نه زۆر درێژ بووه‌و نه زۆر کورتیش.

که ده‌لی: «لَمْ يَكُنْ بِالْخَصْبِ الْقَطَطِ، وَلَا بِالسُّنْطِ» واته: وه‌ک له یتیشتر باس‌ان کرد
 (الجعودة) واته: پرچی لول و ئالۆز نه‌بوو، هه‌روه‌ها زوریش نه‌رم و خاوو شو‌ر نه‌بوو،
 به‌لکو له نێوانی نه‌و دووانه‌د بوو، نه زۆر نه‌رم و خاوو بوو، نه زۆر لول و ئالۆز بوو.
 که ده‌لی: «كَانَ خَفْدًا رَحْلًا» ته‌مه‌ش پوو‌نکردنه‌وه‌ی تیدا‌یه، که پرچی له نێوان لول و
 زۆر نه‌رم و خاویدا بووه.

۱. قال أبو عيسى سمعت أن جعفر محمد بن الحسن يقول سمعت الأصفهاني يقول في تفسير صفة النبي ﷺ: المُمْعَطُ،
 الداهم طولاً وقال سمعت غزالياً يقول في كلامه: مَعْط في شأنه أي مدهم مذاً شديداً والمرتد في شأنه في تعص
 قصراً وأما قططاً فله شديد جعوده والرجل نبي في شعره حخوة أي تثر قليل. وفي مصنفهم فابن كثير لم يسم.
 ولم يسم القُدور توجه وسميت الذي في نياحه حفرة والأدعج شديد سواد لعن والأهدب الطويل الأشمار. والكتف
 محتجج الكتفي وهو كاهل والمسرية هو الشعر دقيق الذي كأنه فصب من الصدر إلى السرة. والشئ غليظ الأصابع
 من الكف والقدمي والفتق أن يمشي سؤيه وضرب الخدور، نقول. اخذنا في صوب وصب وقوله حبل المشر يريد
 رؤوس الماكب والعشرة ضخة، والعشير بضج. والديهة المعاخرة، يقال دهته بأمر أي فخاته

دەدى: «وَلَمْ يَكُنْ بِلَفْظِهِمْ» (مُطَهَّم): بریتىيە لە زۆر قەلەویی، جا (بِغەمبەر ﷺ) ڕۆمەندەو قەبەو پرو قورس و گران نەبوو، جەستەشی شل ونەرم و خاوەن بوو.

دەدى: «وَلَمْ يَكُنْ بِمَكْنِهِمْ» (مُكَلَّم): بریتىيە لە ڕوخساریکی زۆر خێر، جا بِنِغەمبەری خوا ڕوخساری زۆر خێر نەبوو و زۆرینس درێژ نەبوو، بەلکو لەو نێوانەدا بوو، هەر ئێسە گۆی: «وَكُلٌّ فِي وَجْهِهِ نَدِيرٌ» واتە: لە ڕوو خساریدا خڕبەك هەبوو، لە گەل ئەو خڕبەدا نەندازە بە کیش بۆ خوار بوو.

که ده‌لئ: «إِذْ مَشَى تَفْعٌ» واته: کاتیک ده‌پوښت به پښگادا به‌هیزه‌وه ده‌پوښت، نه‌ک وه‌ک روښتني نه‌و که‌سه‌ی به‌قورسی قاچی له‌سهر زه‌وی به‌رز ده‌کاته‌وه و (وه‌ک نه‌خوښ ده‌رده‌که‌وئ).

که ده‌لئ: «كَثَمَا يَنْحَطُ فِي صَبٍ»، (صَبٍ): بریتیه له‌دابه‌زین و هاتنه‌خوار له‌شوینیکي به‌رز بو‌خواره‌وه.

که ده‌لئ: «وَإِذْ التَّمَّتِ التَّمَّتُ مَعًا» واته: کاتی پووی وه‌رگپرابووايه بو‌دواوه، به‌همو و جه‌سته‌ی پووی ده‌سووراند، نه‌مه‌ش له‌به‌ر پښو شکوی بووه، هه‌رگیز به‌سهر ناوړی نه‌ده‌دایه‌وه و، جه‌سته‌شی پووی له‌پښه‌وه بیت، به‌لکو به‌همو جه‌سته‌ی ناوړی ده‌دایه‌وه، به‌لام ته‌ماشاکردنیکي ئاسایی بو‌لای راست، یان لای چه‌ب، ناچیته‌وه نه‌و چوارچنوه‌یه‌وه.

که ده‌لئ: «بَيْنَ كَتَمِيهِ حَتَمُ النُّوَّةِ» واته: له‌پشتی دا له‌نیوان هه‌ردوو ده‌فه‌ی شانی موری پیغه‌مبه‌رایه‌تی هه‌بوو، که‌بریتی بوو له‌پارچه‌یه‌ک گوشتی دیارو ئاشکراو زه‌ق، له‌م نزیکانه به‌تایبه‌تی باسی نه‌و فه‌رموودانه ده‌که‌ین که‌له‌و باره‌وه هاتوون.

که ده‌لئ: «وَهُوَ حَتَمُ النَّيْنِ» مه‌به‌ستی له‌کوټایی پیغه‌مبه‌ران، واته: دواي نه‌و هیچ پیغه‌مبه‌رنیکی دیکه‌نایه‌ت، وه‌کو خوای به‌رز فه‌رموویه‌تی: ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَئِن رَّسُولَ اللَّهِ وَحَاتَمَ نَبِيٍّ﴾ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَیْمًا ﴿١٠٠﴾ لَأَحْزَاب. (موحه‌مه‌د ۱۰۰) باوکی هیچ یه‌ک له‌پیاوه‌کانتان نیه (نه‌زه‌یدی کوری حاریسه‌و نه‌هیچ که‌سیکی تر) به‌لکو نه‌و نیردراوی خواو کوټاهه‌میني پیغه‌مبه‌رانه وه‌خوا به‌همو شتیک زانایه‌).

که ده‌لئ: «أَجُودُ النَّاسِ صَدْرٌ» نه‌مه به‌مانای لیبورده‌یی سنگ فراوانی دیت، به‌پراستی به‌خشنده‌یی و سه‌خواه‌ت و سنگ فراوانی پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿شَتِيكِي﴾ سروشتی خودی خوی بووه، نه‌وه نه‌بوو خوی نه‌و سیفه‌تانه له‌خویدا دروست بکات و، زوړو زه‌خت له‌خوی بکات تا وا هه‌لسوکه‌وت بکات، (به‌لکو ناخی چی تیداوو، نه‌وه‌ی له‌پواله‌تیش ده‌ینرا).

که ده‌لی: «أَصْدَقُ النَّاسِ لَهْجَةً» واته: راست‌گوترینی نیو مروّقه‌کان بوو له ناخاوتندا، هر هه‌ر له سه‌ره‌تای پی‌گه‌یشتنی به راست‌گوو ده‌ستی‌اک ناوبانگی ده‌رکردبوو له نیو سه‌مه‌که‌ی و خزم و که‌سه‌کانی دا.

که ده‌لی: «وَأَلْيَهُمْ عَرِيكَةً» مه‌به‌ستی نه‌وه‌یه: خوو په‌وشتی نهرم و نیان بوو، دل‌په‌ق و ولسک نه‌بوو، به‌لکو نهرم و نیان و لی‌بورده‌و خاکی و می‌هره‌بان و ئاسانکار بوو.

که ده‌لی: «وَأَكْرَمُهُمْ عِشْرَةً» واته: به‌پزترین بوو له مامه‌له‌و تیکه‌لاوی و هاوړنیه‌تیدا، یعه‌مبه‌ری خوا (که‌ل هه‌ر که‌سیک مامه‌له‌و تیکه‌لاوی کردبایه، به جوانترین شیره مامه‌له‌ی ده‌کرد.

که ده‌لی: «مَنْ رَأَى بَدِيهَةً هَابَةً» واته: هه‌ر که‌س له پر، یان یه‌که‌مجار بی‌بینیایه سام نه‌ده‌گرت، چونکه پیاوړکی مه‌زن و قورس و به‌سام و سه‌نگین بوو، خوا له دل‌ه‌کاندا هه‌یه‌تیکي پی به‌خشی بوو، وه سلی لیده‌کرایه‌وه.

که ده‌لی: «وَمَنْ خَالَطَهُ مَعْرِفَةً أَحَبَّهُ» واته: هه‌ر که‌س تیکه‌لاوی بکردایه‌و له‌گه‌لی رویشتایه له خزمه‌تی دابنیشتایه‌و هاوړنیه‌تی بکردایه خوشی ده‌ویست، چونکه هیچ شتیکی تیدا نه‌ده‌بینی نه‌وه نه‌بی که بانگی ده‌کات بو خوشه‌ویستی خو‌ی، په‌وشتی به‌رز بوو، مامه‌له‌و تیکه‌لاوی و هه‌لسوکه‌ونی زور جوان بوو له‌گه‌ل که‌سی به‌مبه‌ردا، خوای به‌رز فهرموویه‌تی: ﴿فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ يَكُنْ فَطَا عَظِ الْقَلْبِ لَا نَفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ﴾ آل عمران. (به‌هو‌ی به‌زه‌یی خواوه‌یه بو نه‌وان نهرم و نیان بوو‌بت نه‌گه‌ر تو به‌دخوو قسه‌په‌ق و دل‌په‌ق بوو‌یتایه نه‌وه هه‌موو بلاوه‌یان ده‌کرد له‌ده‌ورت).

که ده‌لی: «يَقُولُ نَاعْتُهُ» (ناعت): بریتیه له وه‌سفکار، واته: وه‌سفکاره‌که‌ی ده‌لی: «لَمْ رُ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ» نهم په‌سته‌یه له چه‌ندین که‌سه‌وه گپ‌دراوه‌ته‌وه له‌وانه‌ی وه‌سفیان کردوه.

پاشان پشه‌وا (تیرمذی) له نه‌صمه‌عه‌وه هیناویه‌تی له شیکردنه‌وه‌ی نه‌و وشه غه‌ریب و نامو‌یانه‌ی که له‌م فهرمووده‌دا هاتوه، جا زوړنک له‌و وشانه‌ی له پشه‌وه باسکرا مانا‌که‌ی پوونه، هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ی دیکه‌ش که‌دی، (بو وینه): که ده‌لی:

(مَعَّطٌ فِي نُسَابَتِهِ) بِهِ (ضَمَّةٌ) ي نون و شهددهى شين، وه (النُّشَابَةُ) تاكى (النُّشَاب) له، ثم ویش بریتیه له تیر، وه وته کهى: (وَالرَّجُلُ: الَّذِي فِي شَعْرِهِ حُجُونَةٌ) مه به ست له (حُجُونَةٌ) واته: نه ندازه یه کی کهم چه ماوه بووه، چونکه پرچی لوول نه بووه، به لکو جوریک له لادان و چه ماوه یی تیدابوو، وه ک له وه سفیدا هاتوه: (كَانَ جَعْدًا رَجُلًا) پرچی که منیک چه ماوه یی بووه، به لام لوول و نالوزو به یه کداچوو نه بووه، به لکو نه ندازه یه ک خاوو نهرم بووه.

٨- عَنْ شَيْخٍ مِنْ عُلَمَاءِ الْإِسْلَامِ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَخْمًا

(١) فيه حمسة أوجه: فتح أوله مع ثلث ثابته (بفتحه وكسره وسكونه)، وضم أوله مع سكون ثانيه أو فتحه.

(٢) وهو حديث طويل جداً، أورد المصنف بعضه مما وسّاني مقطعاً في مواضع من كتابه، وقد ساقه بتمامه الإمام المزي في مقدمة كتابه تهذيب الكمال: ٢١٤/١ وقال: وفي إسناده حديثه بعض من لا يُعرف وقال العلامة ابن القيم في الكتاب امدارج. ٥٠٦/١. وأما حديث همد بن أبي هالة في صفة النبي ﷺ فحديث لا يثبت وفي إسناده من لا يُعرف. وفي إسناده أيضاً جميع بن عمير، قال الحافظ في التقریب: ١٤٢/١ جميع ابن عمير.. ضعف رافعي والرجل الذي من بني تميم من ولد أبي هالة روج خديجة يكتنى أبا عبد الله مجهول والحديث سنده ضعيف لا يثبت، وقد مرّت بعض القطع في أحاديث صحيحة، ويأتي بعضها أيضاً في أحاديث أخرى صحيحة.

أخرجه المصنف في جامعه: ٣٦٧، وقال: هذا حديث حسن صحيح.

و ته: چه سه نی کوری عهلی ده لئی: ده باره ی وه سفی جوانی پیغه مبه ر ده، له حنم (هیندی کوری نه بی هاله) م پرسی، که زور باش وه سفی ده کرد، به هیوای نهودی، که شتیکم له وه سفی پیغه مبه ر یو باس بکات، تا کو پینه وه په یوه ست بم و جاوی لیبکه م، جا گوتی: «پیغه مبه ری خوا به شان و شه و کت و به ریز بوو، پرووی وه ک مانگ له شهوی چوارده دا ده دره وشایه وه، له پیوای ناسایی دریز ترو له که سی زور بالابه رزو لاواز (که پیو ناپینک پیشان ده دات) کورت تر بوو، سه ری بیرو ته و اوو گه و ره بوو، پرچی له نتوان لوولی و زور خاویی دابوو، نه گه ر بگونجایه بلاوی بگردایه ته وه، بلاوی ده کرده وه، وه نه گه ر هیشته بایه وه له نه رمه ی گونی دریز تر نه ده بوو، په هنگی سپی و پروون بوو، تیکه ل بوو به سوور، نیوچه وانی پان بوو، برویه کانی باریک بوون و دریز بوون، به لام پیکه وه نه لکا بوون، ده ماریکیان له نتواندا هه بوو له کاتی توو په پیدا ده جو لا، به هوی پر بوونی له خوین به جوانی ده رده که وت، لووتی مه یله و دریز بوو، رووناکیه کی به سه ره وه بوو، نه وه ی سه رنجی وردی نه دابایه ویده زانی به لای دریزی دایه، ریشی چرو پرو زور بوو، پرومه ته کانی تهخت و لووس بوون، ده می فراوان بوو، ددانه کانی لیکتر دوورو شاش بوون، خه نی مووی بیوان سینگ و ناوکی باریک بوو، گه رده نی وه ک بوو که شوو شه بوو له صافی و سیتی زیودا، نه ندانه کانی پینک و پینک و پیکه وه هاوسه ننگ بوون، لاشه ی پرو بنه و بوو و به خوو وه دامه زرا و بوو، سینگ و سکی په کسان بوون، سینه ی پان بوو، بیوان شانه کانی لیک دوور بوون، نینسک و جومگه کانی گه و ره بوون، نه و شوینه ی لاسه ی موودار نه بووایه له جوانی و سپیه تیدا ده دره وشایه وه، نتوان سینگ و ناوکی خه تیکی مووی باریک پینکی ده گه یاند، به لام مه مکه کانی و سکی و لاشه ی دیکه ی کوکن نه بوو، باسک و شانه کانی و سه ره وه ی سینگی موودار بوون، باسکه کانی دریز بوون، ده سته کانی پان بوون، هه ردوو له په ده ست و پینه کانی نه ستوورو گوشتن بوون، ده ست و لاقه کانی دریز بوون، نتوان یاژنه و سینگی پینه کانی چال بوون، پینه کانی ساف و لووس بوون، تاویان پیوه پانه ده وه ستا، کاتیک ده رویش ت باش هه نگاوی هه لده هینا (پتی به رزده کرده وه نه یده خساند له سه ر زهوی)، وه به لای پینه وه دا به نارامی ده چه مایه وه و ده رویش ت به خیرایی، که ده رویش ت وه ک نه وه

بوو له لټزايي بيته خواړه وه، وه نه گهر ئاورې دابايه وه به ته واوې خوی ده سوړاند، چاوی نرم ده کرد، سهرنجدان و ته ماشا کردنی بۆ زه وی زیاتر بوو له ته ماشا کردنی بۆ ناسمان، به زوری به گوشه ی چاو سهرنجی ددها، هاوه لانی پیش خوی ده خستن، هر که سینک پټی گه یشتبایه سهره تا خوی سلاوی ده کرد».

شرح و پوونکردنه وه:

هیندی کورې ته بو هاله کورې هاوسه ری پیغه مبه ر **ځ** بوو، دایکی خه دیجه بوو، خه دیجه ی کچی خوه یلید که هاوسه ری به ریزی پیغه مبه ره **ځ**، بویه برای فاتیمه ی کچی پیغه مبه ر **ځ** بوو، له دایکيه وه، هر له بهر نه وه شه حه سه نی کورې عه لی له گیرانه وه ی بۆ فهرمووده که دا ده لی: پرسیارم له خالم کرد.

هموو که سینک ناتوانی به باشی وه سف بکات، هه ندیک له خه لکی هه یه چه ندان جار که سینک ده بیننی و پنی ده گوتری: وه سفی بکه، ناتوانی وه سفیکی باشی بکات، هه ندیک که سیش هه یه جارنک، یان دوو جار که سینک ده بیننی و، به شیوه یه کی زور ورد وه سفی ده کات، جا نه و جوړه که سه (له زمانی عه په بیدا) پنی ده گوتری: (وَصَاف).

که ده لی: «عَنْ جَلِيَّةِ النَّبِيِّ **ځ**» مه به ست له (جَلِيَّة): سيفه تی پیغه مبه ره **ځ**، جا (له) نیو زور وشه ی عه په بی که هم مانایه ده گه یه نن) هم وشه یه ی هه لټزاردوه، چونکه پیغه مبه ری خوا **ځ** له وپه ری رازاوه یی و جوانی که شخه یی دا بووه.

وه که ده لی: «وَأَنَا أَشْتَهِي أَنْ يَصِفَ لِي مِنْهَا شَيْئٌ أَتَعْنَى بِهِ» (من ینم خورشه وه سفی شتیکی نوم بۆ بکات پیته وه په یوه ست بم): مه به ست به په یوه ست بوون لټره دا: په یوه ست بوونه له رووی زانست و شاره زاییه وه، واته: سيفه ټیکم له لا بیت له به ری بکه م و به ی یی بیه م، به جوړنک شاره زای بیم و بتوانم که باسی بکه م، له سونگه ی نه و وشه و پستانه ی که له به ریان ده که م.

جا حه سه نی کورې پیشه وا عه لی **ځ** له و که سانه بوو، که خوا ی په روه ردگار ریزی لینان به بیننی پیغه مبه ری خوا **ځ**، به لام که نه وی بیننی له ته مه ټیکي بچوک دابوو، بویه ویستی هیندی خالی «که لټزان بوو له وه سف کردندا»، هه ندی پرسته ی پی بیه خشیت له وه سفه کانی پیغه مبه ری خوا **ځ**، که په یوه ست بیت به بابته تی زانست و

مه عریفهت هه بوون به وه سفه کانی پیغه مبه ر **﴿﴾**، نه مهش ئه وه ده گه یه نی شاره زایی
به وه سفه کانی پیغه مبه ری خو **﴿﴾** ده رگایه کی به قه دره له زانست، حه فی خۆیه تی
ترنگی زۆری پی بدری.

ح که ده لی: «**كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فَحَمْدٌ مُّفَحَّمٌ**» واته: گه و ره بووه له وه سفه کانی و دیمه ن و
سیوه و پازاوه یی و خوه کانی و پروو کesh و جوانی و سیفه تیدا، «**مُفَحَّمٌ**» واته: گه و ره
بوو له دلی هاوه لانی و له دلی ئه و که سانه ی ده یانی نی.

و ده که ده لی: «**يَبْدَأُ وَجْهَهُ تَلَاؤُ الْقَمَرِ لَيْلَةً بُدْرَ**» (تَلَاؤُ): بریتیه له پرشنگداری و
گه شاوه یی، چونکه پروخساری پرشنگدارو گه شاوه بوو ده دره وشایه وه وه ک
دره وشانه وه ی مانگ.

و ده که ده لی: «**طَوَّلَ مِنَ الْمَرْوَعِ**» واته: بالای وه ک بالایه کی مامناوه ندی خه لکه که
و بوو، به لام له دریزه وه نزیکر بوو، که واته: مامناوه ندیکی ته واو نه بووه، به لکو له
مامناوه ندی دریزتر بووه، به لام دریزیکی به رچاو نه بووه، وه ک پیشتر پروونکرایه وه و
باسکرا.

که ده لی: «**وَأَقْصَرُ مِنَ الْمَشْدَبِ**» (المشذب): بریتیه له به زن و بالا دریزی له گه ل باریکی
به هوی لاوازی، (النحيف): بریتیه له که سی دریز که دریزیه که ی دیار بکه وی به
سینه یه کی پروو، جا پیغه مبه ری خوا **﴿﴾** له که سی (مشذب) کورتتر بووه له که سی
(مربع) یش دریزتر بووه.

و ده که ده لی: «**عَظِيمُ الْهَامَةِ**» واته: سه ری موباره کی گه و ره بووه، وه پیشتر پروونکرایه وه.
و ده که ده لی: «**رَجُلٌ الشَّعْرِ**» واته: له پرچیدا لولیه کی که م هه بوو، (لادانیکی که م
هه بوو) که پیشتر و اتاکه ی پروونکرایه وه.

و ده که ده لی: «**إِنْ انْفَرَقَتْ عَقِيقَتُهُ فَرَفَقَهَا**» (العقيقة): قزو پرچه، واته: نه گه ر بکرایه
برچی دوو له ت بکریت (له کاتی داهیناندا) ئه وه دوو له تی ده کرد، «**وَأِلَّا فَلَا**» واته:
نه گه ر نه گونجا بایه دوو له ت بکری، ئه وه له سه ر شیه ی خۆی به جتی ده هیلایه
شور بوونه وه.

إبن القيم **ج**: له کتبی: زاد المعاد^۱ دهلی: له سهره تادا پرچی بهرده دایه وه، دواتر دوو له تی کرد، دوو له ت کردنیش نه وه یه: پرچی بکات به دوو به شه وه، ههر به شیکی هونینه وه یه ک (په لکه یه ک) بی، بهردانه وه شی نه وه یه: له دواوه به ربیداته وه و نه یکات به دوو به شه وه.

که دهلی: «**لُحُورُ شَعْرُهُ شَحْمُهُ أَدَسُهُ ذَا هُوَ وَفَرَّةٌ**» له هه ندیک له فهرمووده کان هاووینه ی نه وه ماناکراو تییه پر بوو.

که دهلی: «**رُهْزُ النَّوْبِ**» (أَزْهَرُ): بریتیه له سپیه کی تیکه ل بیت به سوور.

که دهلی: «**وَسْعُ الْجَبِينِ**» (خَبِيزُ): زانراوه (که به واتای تهوئل دیت)، واته: تهوئلی فراوان بووه له پووی درژی و پانی.

که دهلی: «**أَزْحُ الْخَوَاحِشِ**» برؤ زانراوه، که بریتیه لهو ئیسقانه ی له سهر چاوه به گوشت و نهو مووه ی له سهر گوشته که هیهو پرواوه تا کوتایی سنووری چاو، نا نهو دووانه نه برؤن (برؤن)، (زجج) یش درژیایه تی و باریکی و تهواویه تی نه برؤیه. وشه ی: «**سَوْبَعٌ**» کوی (سَابِغَةٌ) یه، به واتای کاملی و تهواوی دیت، جا نه برؤیه کانی تهواوو کامل بوون.

وه که دهلی: «**إِی عِبْرَ فَرْبٍ**» (قَرْنُ): بریتیه له به یه ککه یشتنی دوو نه برؤیه کان، به شپوه یه ک هیج که لین و بوشاییه ک نه بیت له نیوانیاندا، جا (الأقرن) نهو که سه یه مووی نه برؤکانی گه یشتب به یه کنری، (الأبلج) یش نهو که سه یه که نیوانی نه برؤکانی خالی بیت له موو و نیوانیان هه بی، وه عه رهب حه زیان بهو جوړه بوو، جا پیغه مبه ری خوا **نیوانی نه برؤکانی دیار بوون و، به یه که وه نهو سا بوون، له بهر نه وه گو توویه تی:** «**بَسْمُ عَرَقٍ يَبْرُدُ الْغَضُّ**» واته: له نیوانی دوو نه برؤکانی ده مارنک هه بوو توویه ی وای ده کرد پر خوین بیت.

که دهلی: «**قَلَى الْجَرَبِ**» به که سره خویندنه وه ی نهو نونه ی له دوا ی پا دیت، جا (عَرْنُ) لوته، واته: لوتی درژر بووه، که واته: له لوتیدا توزیکی که م درژی هه بووه.

که ده‌لی: «تَادِرُ مُتَمَاسِكٌ» رابورد له وه‌سفی عه‌لی ۱۰ کاتی گوتی: «وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ»^{۱۰} واته: قه‌له‌و نه‌بووه، لیره‌شدا گوتی: (بَادِرُ مُتَمَاسِكٌ) واته: جه‌سته‌ی لاواز نه‌بووه و قه‌له‌ویش نه‌بووه، به‌لکو جه‌سته‌ی پر بووه، نه‌وه‌ش جوریک له وه‌سف کردنی تیدا‌یه به به‌هیزی، واته: لاشه‌ی به‌هیز بووه.

وه که ده‌لی: «سَوَاءُ الطَّرِيقِ وَالضَّرِّ» واته: دهرچوون و به‌رزی له سک و سنگیدا نه‌بوو، به‌لکو راست و وه‌ک یه‌کتری بوو، وه که ده‌لی: «عَرِضُ الضَّرِّ» واته: سنگی بان و فراوان بوو، وه که ده‌لی: «تَعْبُدُ مَا نَزَلِ الْمُبَكِّبِ صَحْمُ الْكَرْدِسِ»^{۱۱} پیشتر ماناکه‌ی رابورد. که ده‌لی: «أَنُورُ الْمُتَحَرِّدِ» واته: نه‌و نه‌ندامانه‌ی موویان پیوه نه‌بوون، یان جلیان له‌سه‌ر نه‌بوون پروون و صاف بوون، واته: نه‌وه‌ی له جه‌سته‌یدا بی موو بوو، یان بی جل بوو پروونکی و دره‌وشاوه‌یی لیوه دهرده‌که‌وت.

که ده‌لی: «مَوْضُوعٌ مَا سَمِئَ نَنْهَ وَنَسْرُ شَعْرِ بَحْرِي كَالْحَصِ» (اللَّبَّة): نه‌و چاله‌یه که ده‌که‌ویته سه‌ره‌وه‌ی سینگ (و کوتایی گه‌روو)، جا نه‌وه‌ی له نتوان له‌بیه‌و ناوک به‌یه‌که‌وه گه‌یه‌نراوه به موویه‌ک پئی ده‌کرد، وه‌ک هیلکی راست و پروون و دیار، پیشتر رابورد که نه‌وه باریکایی مه‌سروبه‌یه.

که ده‌لی: «عَدَرِي التَّنِيْنِ وَنَضْبِ» واته: مه‌مه‌که‌کان و سکی موویان له‌سه‌ر نه‌بوو، «مِمَّا سَوَى ذَلِكِ» واته: جگه له‌و مووه‌ی باسکرا، وه که ده‌لی: «أَشْعَرُ دَرَعِي وَالْمُنْكِنِي وَأَغْلِي الضَّرِّ» واته: نه‌و شوینانه له جه‌سته‌ی (باسکه‌کان و شانه‌کان و سه‌ره‌وه‌ی سنگی) مووی پیوه‌بوو.

که ده‌لی: «طَوِيلُ الرِّثْدِي» زهند خوارووی باله، جا پیغه‌مبه‌ری خوا ۱۲ زنده‌کانی دریز بووه، که ده‌لی: «رَحْبُ الرَّحَةِ» واته: ناو له‌پی فراوان بووه، که ده‌لی: «شَتُّ الْكَفِّي وَالْقَدَمِي» ماناکه‌ی رابوردو باسکرا.

که ده‌لی: «سَائِلُ الْأَطْرَافِ - أَوْ قَالَ: سَائِلُ الْأَطْرَافِ» واته: ده‌ست و لاقه‌کانی دریز بوون، دریزیه‌کی مامناوه‌ند، وه که ده‌لی: «خَفَصُ الْأَخْمَصِي» (الأخمص): نه‌و شوین و

جانی ژیر پییه که بهر زهوی ناکه وی له کاتی داناندا، واته: ئەو چالاییه ی زۆر
خێر نه بوو، به لکو بهر زاییه که ی مامناوهندی بوو.

وه که ده لی: «مَسِيحُ الْقَدَمَيْنِ، يَنْبُو عَنْهُمَا الْمَاءُ» واته: پییه کانی صاف و لووس بوون
و درز نه بوو بوون شق نه بوون، یان هاوشتیه ی ئەوه، ئاویشی له سهر نه ده وهستا،
حایی صاف و لووس ئەگەر ئاوی به سهردا بپژێ، ئەوه ئاوه که یه کسهر له سهری
هه و ت و ناوهستی، به پیچه وانه ی ئەو پییه ی که درزی تیدا بێت و شق بووبێت.

وه که ده لی: «رَأَى زَالَ قُلُعًا» واته: کاتی ده پوشت به بهیزی پێی بهر زه کرده وه له زهوی،
هه ی نه ده کرده وه، وه که بهر ز کرده وه ی که سی ساردو سپو خاو، به لکو بهرزی
هه کرده وه وه که بهر ز کرده وه ی که سیکه به هیز، وه که ده لی: «يَخْطُو تَكْفِيًا» مانای
تکفی (مان زانی له فهرمووده که ی عه لی و نه نه س **هه** که پابورد)، وه که ده لی:
يَمْسِي هَوْنًا پوشتی هه و ن پوشتینی مامناوهنده، که له سیفه ته کانی بهنده
ایه ته کانی خوایه، وه که له سووره تی فوړقاندا هاتوه.

وه که ده لی: «ذَرِيعُ الْمَشْيَةِ» واته: هه نگاوی فراوان بوو، به لام به بی زوری له خو کردن،
وه که ده لی: «إِذَا مَشَى كَأَنَّمَا يَنْخَطُ مِنْ ضَبَبٍ» واته: کاتی ده پوشت وه که ئەوه وابوو
له لیژایی بێته خواره وه.

وه که ده لی: «وَالْتَفَتَتْ خَمِيْعًا، خَافِضُ الطَّرْفِ، نَظَرُهُ إِلَى الْأَرْضِ أَطْوَرُ مِنْ نَظَرِهِ إِلَى السَّمَاءِ، جُلَّ نَظَرِهِ
لِلْخَطَةِ، يَشَوُقُ أَصْحَنَهُ وَيَنْدَأُ مَنْ يَقِي بِسَلَامٍ» وه ئەگەر ئاوری دابایه وه به ته وای
لاسه ی خوی ده سووراندو ئاوری ده دایه وه، پووی له که سه که ده کردو چاوی نزم
ده کرد، سه رنجدان و ته ماشا کردنی بو زهوی زیاتر بوو وه که له ته ماشا کردنی بو
ناسمان، به زوری به گوشه ی چاو سه رنجی ده دا، هاوه لانی بیش خوی ده خستن،
هه که سیک پێی گه شتبایه سه ره تا خوی سلاوی ده کرد.

که ده‌لئی: «سَهْوَسَ عَقِبٌ قُلُوبُ قِسْرٍ حَمَّ عَقِبٌ» سیپاک ئەم رسته‌یه‌ی به‌وه مانا کردوه: (پاژنه پیتی گوشتی که‌م بوو)، مه‌به‌ست له (عقب) به‌شی دواوه‌ی پیتی به.

۱۰- عن أبي إسحاق، عن جابر بن سنان، قال: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي لَيْلَةِ صَحْبٍ، وَعَبِيهِ خَنْدَ حَمْرًا، فَجَعَلَتْ نَظْرُيْهِ وَهِيَ تَسِيرُ، فَمِنْهُ عَسَى أَحْسَنُ مِنَ الْقَمَرِ».

واته: ئەبو ئیسحاق ده‌گیریت‌ه‌وه، له جابری کۆری سه‌مۆره **هه**، گوتوو‌یه‌تی: «پێغه‌مبه‌ری خوا **هه** پینی له شه‌وێکی رووناک (مانگه‌ شه‌و) دا، دوو پارچه‌ پۆشاک‌ی سوورباوی پۆشی بوون، منیش به‌راورد‌م ده‌کرد، ته‌ماشای ئەوم ده‌کردو، ته‌ماشای مانگم ده‌کرد (تا بزانی کامیان جوانتره‌!)، جا ئەو **هه** له لای من (رووی موباره‌کی) زۆر جوانتر بوو له مانگی چوارده‌».

جابر **هه** که ده‌لئی: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي لَيْلَةِ صَحْبٍ» واته: له شه‌وێکدا که مانگ زۆر رووناک بێت، ئەوه‌ش له حالێکدا به‌ که مانگی چوارده‌ له ته‌واویدا به‌، وه له‌به‌ری جوانی و پێکیه‌تی.

که ده‌لئی: «وَسَيِّئَةُ خَنْدَ حَمْرًا» واته: ئەو دوو پۆشاک‌ه‌ی که له‌به‌ر پێغه‌مبه‌ری خوا **هه** بوون، وه پێشتر واتای (الخُلَّة) باسکراو پابورد.

له‌چه‌ند فه‌رمووده‌یه‌ کدا وێکچواندن‌ی رووخساری پێغه‌مبه‌ری خوا **هه** به‌ مانگه‌ وه دیت، وه مه‌به‌ستیش له‌م وێکچواندن‌ه‌ لێره‌دا ته‌نها بۆ نزیک کردنه‌وه‌یه‌ له‌ واتاو روونکردنه‌وه‌یه‌تی، ئەگه‌رنا خوای به‌رز رووخساری پێغه‌مبه‌ری **هه** دایۆسیوه‌ به‌ جوانییه‌کی زۆر گه‌وره‌، جوانیه‌کی هه‌نده‌ زۆر، که زۆر زیاتره‌ له‌ جوانی مانگ.

که ده‌لئی: «وَجَعَلَتْ أَنْظَرُ إِلَيْهِ وَهِيَ تَسِيرُ» واته: سه‌یری جوانی و پێکی و پێکی رووخساری پێغه‌مبه‌ری خوا **هه** کردو، یاشانیش سه‌یری جوانی مانگم کرد، ئنجا (هه‌لساوه‌) هه‌ردوو جوانیه‌که‌ی به‌راورد کردوه.

(۱) أخرجه والمصنف في جامعه: ۲۸۱۱، وفي إسناده شعث بن سوار، وهو ضعيف، بكن تشبيه وجهه **هه** بالقمر وأنه أحمل من القمر له شواهد في أحاديث يأتي ذكرها.

که ده‌لنی: «فَلَهُوَ عِنْدِي أَحْسَنُ مِنَ الْقَمَرِ» واته: بوی ده‌رکه‌وت که‌وا جوانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ زور زور زیاتر بوو له جوانیه‌که‌ی مانگ.

۱۱- عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ الرَّاءَ بْنَ عَازِبٍ رضي الله عنه: أَكَانَ وَجْهُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِثْلَ السَّيْفِ؟ قَالَ: «لَا، بَلْ مِثْلَ الْقَمَرِ»^(۱).

واته: نه‌بو ئیسحاق ده‌لنی: بیاوئیک برسیاری کرد له به‌رائی کوری عازیب رضي الله عنه: ئایا پرووخساری پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وه‌ک شمشیر (په‌ونه‌قدار) بوو؟ گوتی: «نه‌خیر، به‌لکو وه‌ک مانگ بوو».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لنی: «مِثْلَ السَّيْفِ» له‌وانه‌یه‌مه‌به‌ستی پئی په‌ونه‌ق و بریسکه‌ی شمشیر بیت، وه‌ده‌شگونجی مه‌به‌ستی پئی درئیزی و ریک و راست وه‌ستاوی شمشیر بیت.

که ده‌لنی: «لَا، بَلْ مِثْلَ الْقَمَرِ» باسی نه‌وه‌ده‌کات که پرووخساری پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له نوورو رووناکي و دره‌وشاوه‌یه‌که‌ی وینه‌ی مانگ بووه، هه‌روه‌ها له شیوه‌خرپه‌تیه‌که‌شدا.

پیشه‌وا ئینو حه‌جهر رضي الله عنه له (فتح الباری) دا^۲ ده‌لنی: وا دینه‌پیش چاو پرسیارکار ویستوو‌یه‌تی (وینه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ) بچوئینی به‌ وینه‌ی شمشیر، له درئیزی و ریکی دا، بویه‌ش به‌رائی کوری عازیب رضي الله عنه وه‌لامی ده‌داته‌وه‌به‌ نه‌خیر و گوتوو‌یه‌تی: وه‌ک مانگ بوو، هه‌روه‌ها له شیوه‌خرپه‌تیه‌که‌شدا، وه‌ده‌شگونجی مه‌به‌ستیشی پئی نه‌وه‌بی وه‌ک شمشیر بی له رووی بریسکه‌دانه‌وه‌و صافیه‌تیدا، بویه‌ش گوتوو‌یه‌تی: له‌سه‌رووی نه‌وه‌وه‌بوو، که نمونه‌که‌ی گوریوه‌بو مانگ له‌به‌ر نه‌وه‌ی دوو سیفه‌تی تیدا کۆببوونه‌وه، نه‌وانیش: له شیوه‌خرپه‌تیه‌که‌له‌گه‌ل په‌ونه‌ق و بریسکه‌و دره‌وشانه‌وه.

(۱) أخرجه ومصنف في جامعه: ۳۶۳۶؛ وق: سادة سفيان بن وكيع وهو ضعيف، لكن رواه سحري: ۳۵۴۹ من طريق آجري

عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَأَلَ الرَّاءَ بْنَ عَازِبٍ رضي الله عنه: أَكَانَ وَجْهُ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَ السَّيْفِ؟ قَالَ: «لَا، بَلْ مِثْلَ الْقَمَرِ»

بیشتر نه‌وه ږوونکراوه که ږووخساری پښغمبه‌ری خوا ﷺ ته‌واو څږو بازنه‌یی نه‌بوو، به‌لکو له‌نیوان څږیی و درټیزی دابوو.

۱۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبْيَضَ كَأَمْثِ صَبْعٍ مِنْ فِصَّةٍ رَجُلٍ اشْغَرَ» .
واته: نه‌بو هورپه‌ږه ﷺ ده‌لی: «پښغمبه‌ری خوا ﷺ بیستی سی باوبوو، وه‌ک نه‌وه‌ی له‌ زیو دروست کرابی و داږټزرابی، ږچی نه‌ څاو بوو، نه‌ لوول بوو (له‌م نیوانه‌دا بوو)».

شرح و ږوونکړدنه‌وه:

قسه‌ی نه‌بو هورپه‌ږه ﷺ که ده‌لی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تُنَصَّر»، پښتر نه‌وه‌مان زانی (ږوونمان کړده‌وه) که سپایه‌تی پښغمبه‌ری خوا ﷺ سپیه‌کی زور ږوون و پوخت نه‌بوو، وه‌که‌نم په‌نگیش نه‌بووه، به‌لکو سپیه‌کی تیکه‌ل بوو به‌که‌میک سووری.

که ده‌لی: «كَأَمْثِ صَبْعٍ مِنْ فِصَّةٍ» دیاره‌ که زیو به‌ بریسکه‌و دره‌وشاوه‌یه‌که‌ی ناسراوه‌، پښغمبه‌ری خواش ﷺ له‌ ږوخسارو نیستیدا نووړو ږووناکیی و دره‌وشاوه‌یه‌کی وینه‌ی زیوی هه‌بوو، (واته: سیفه‌تی زیوی هه‌بوو له‌ دره‌وشاوه‌یی و بریسکه‌داریی دا).

که ده‌لی: «رَجُلٍ اشْغَرَ» نه‌وه‌ ږاږدو باسکرا پښتر که پښغمبه‌ری خوا ﷺ ږچی نه‌ لوول بوو، وه‌ نه‌ نه‌رم و څاویش بوو، به‌لکو له‌نیوان نه‌و دوو شتوه‌دا بوو.

۱۳- عَنْ خَبْرٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «غُرِضَ عَنِّي الْأَنْبِيَاءُ، قَدَا مُوسَى ﷺ صُرْتُ مِنَ الرَّجَالِ، كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ سُوءَةٍ، وَرَأَيْتُ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ﷺ، فَإِذَا أَقْرَبْتُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا عُرْوَةً بَرٍّ مُسْعُودٍ، وَرَأَيْتُ بَرَزَجِيمَ ﷺ، فَإِذَا أَقْرَبْتُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا صَاحِبُكُمْ، يَغْنِي نَفْسَهُ، وَرَأَيْتُ جَبْرِئِيلَ ﷺ فَإِذَا أَقْرَبْتُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا دَحِيَّةً» .

واته: جابری کوږی عه‌بدوللا ﷺ ده‌گیرته‌وه، پښغمبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: «پښغمبه‌رانم بیشاندرا جا موسا ﷺ وینه‌به‌که‌ له‌ بیاوان هه‌روه‌ک پیاویک بی له‌ (بیاوه‌کانی) هوژی شه‌نوئه‌ (که‌ به‌ شتوه‌یه‌کی گشتی بالایان مامناوه‌ندی بوو)، عیسا ﷺ م بیني نزیکترین که‌س له‌وانه‌ی بینومن له‌و بچی عوړوه‌ی کوږی مه‌سعووده‌، وه‌

(۱) في إسناده صالح بن أبي الأخضر، قال عنه لحافظ ابن حجر ﷺ: «صَحَّفَ بَعَثَ بِهِ تَقْرِيبَ تَهْدِيدٍ: ۲۷۱ ۲»

(۲) أخرجه مسلم: ۱۶۷، والمصنف في جامعه: ۳۶۴۹.

ئیبراهیم ﷺ م بینی نزدیکترین کەس لەوانەى بینوومن لەو بچى ھاوێلە کەى خۆتانە،
واتە: زاتى خۆى، (واتە: یتیمەبەر ﷺ زۆر بە ئیبراهیم ﷺ چوو)، وە جیبریل ﷺ م
بینى، نزدیکترین کەس لەوانەى بینوومن لەو بچى دىحیە ﷺ بوو.

شەرەح و پوونکردنەوه:

کە دەلى: «عَرَضَ عَلَيَّ الْأَنْبِيَاءُ» دەگونجى ئەم پێشاندان و پانواندە لە خەوندای بووبى،
هەر وە ک دەشگونجى لە کاتى شەوڕۆى (الإسراء) پێکرانییدا بووبى.

کە دەلى: «فَرَدَا فَوْسَى ﷺ صَرَّتْ مِنَ الرَّحْبِ» واتە: کەستىکى مامناوێند بوو، لە بەژن
و بالاو لاشەیدا لە نێو پیاواندا، کە فەرمووێت: «كَانَتْ مِنْ رِجَالِ سُوءَةٍ» (شُوءَةٌ):
هۆزیکە لە یەمەن (خەلکە کەى) بەو ناسراون لە رووى لاشەو بەهێزو پتەون و
هاوسەنگ و جوانن.

کە دەلى: «وَرَأَيْتُ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ﷺ ، فَإِذَا أَقْرَبْتُ مِنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا عُرْوَةَ بْنِ مَسْعُودٍ»
باسى یتیمەبەر عیسا ﷺ دەکات، کە ھاوشێوەى ئەو زۆر نزیکە، لە ھاوێلى بەرێز
عوروەى کورى مەسعوود ﷺ.

کە دەلى: «وَرَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ ﷺ ، فَإِذَا أَقْرَبْتُ مِنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا صَاحِبَكُمْ، عِصَى نَفْسُهُ» (یانى:
یتیمەبەرى خوا ﷺ لێردا باسى خۆى دەکات، کە زۆر لە یتیمەبەر ئیبراهیم ﷺ
چوو.

کە دەلى: «وَرَأَيْتُ حَزْرَةَ ﷺ فَإِذَا أَقْرَبْتُ مِنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا دُحْيَةَ» لێردا مەبەست دىحیەى
کەلبیە، کە لە نێو ھاوێلاندا لە جوانترینیان بوو، جا جیبریل کە لەسەر شێوەى
مرووف هاتبايە بۆ لای یتیمەبەر ﷺ هەندىک جار لەسەر شێوەى دىحیەى کەلبى
دەهاتە لای.

۱۴- عَنْ سَعِيدٍ الْخَرِبِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَ الطَّيْلِ ﷺ يَقُولُ «رَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ ﷺ وَمِنْ بَيْنِي عَمِي وَحَبِ
الْأَرْضِ أَخَذَ رَأْدَ غَيْرِي»، قُبْتُ صَفَةً لِي، قَالَ «كَانَ نَصْرًا مَلِيحًا مُقْصِدًا»

و ته: سه عیدی جوړه یری ده‌لئ: گویم له نه‌بو توفه‌یل بوو ﷺ ده‌یگوت: «پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بینی له‌سهر پرووی زه‌وی هیچ که‌سینکی دیکه نه‌ماوه نه‌وی بینیی و نیستا مابیت له زیاندا جگه له من»، ده‌لئ: منیس گوتم: بوم وه‌سف بکه (چون بوو؟)، (نه‌بو توفه‌یل) گوتی: «که‌سینکی سپی باوبوو، ړنک و جوان و مامناوه‌ندی بوو (له کورت و درژی و لاوازی و قه‌له‌وی)».

شرح وړوونکړدنه‌وه:

نه‌بو توفه‌یل ﷺ که ده‌لئ: (رَأَيْتُ نَبِيَّ ﷺ وَمَا نَفَىٰ عَنِّي الْاَرْضُ اَحَدًا رَّا غَيْرِي) واته: هم‌مو هاوه‌لانی (پیغه‌مبه‌ر ﷺ) مردوون و، هیچ که‌سینکیان له زیاندا نه‌ماون جگه له‌و، که (نه‌ویش) له سالی (سه‌د) وه‌فاتی کردوه، (ده‌سگوتری) که له دوا‌ی سالی سه‌د مردووه، (که‌واته:) نه‌و دوا‌ی هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بووه وه‌فانی کړدین، جا (نهم هاوه‌له به‌ریزه) لیره‌دا به سنی سیفه‌تی کوکه‌ره‌وه وه‌سفی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌کات: ده‌لئ: «كَانَ اَنْبِیْ» (واته: سپی باوبوو) که دپاره نیمه پیشر زانیان وشه‌ی (سپیه‌تی) له وه‌سفی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ چ ده‌گه‌نه‌ی.

وه ده‌لئ: «مَبِیْحًا» بریتیه له کرانه‌وه‌ی ړوخسارو جوانی و نه‌واوی له لاشه‌و پیست و شپوه‌ی (به‌گشتی).

وه ده‌لئ: «مُقْصَدًا» مه‌به‌ست لنی مامناوه‌ندیه، یانی: مامناوه‌ند بوو له پرووی درژی و کورنی بالایدا، له پرووی په‌نگی پیستی دا (نه‌زور سپیه‌کی خوین ساردو، نه‌گه‌نمیه‌کی توخ، به‌لکو سپی تیکه‌ل به‌سور بوو)، هه‌روه‌ها مامناوه‌ند بوو له پرووی لاشه‌و یرچ و مووی لاشه‌ی به‌گشتی، که نیمه پیستر هه‌موو نه‌وانه‌مان ړوونکړدونه‌وه.

۱۵- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَفْلَحَ الثَّانِيَيْنِ، إِذَا سَكَنَهُ رُلِي كَلُّورٍ يُخْرُجُ مِنْ بَنِي ثَنَائَاهُ»^(۱).

(۱) أخرجه الطبري في الكبير ۱۲۱۸۱، والأوسط ۱۷۱، وفي إسناده عبد العزيز ابن أبي ذلت الزُّهري وهو متروك الحديث؛ وأما وصف النَّبِيِّ ﷺ بأنه أَفْلَحَ الثَّانِيَيْنِ فقد تقدّم ذكره في بعض الأحاديث.

واته: ئىبنو عەبباس ر.ه ده‌لى: «پىغەمبەرى خوا ﷺ له نىوان دوو ددانه كانى پىشه‌وه‌ى كه‌لىن هه‌بوون، كاتىك قسه‌ى بگردبايه وىنه‌ى نوورىك له نىوان دوو ددانه كانى ده‌رده‌چوون و ده‌بىران».

شرح و روونکردنه‌وه:

داته‌ر ﷺ، ئەم بەشەى بەم فەرموودەى ئىبنو عەبباس ر.ه كۆتايى پىهتئاوه: كه‌ ده‌لى: «كَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَفْلَحَ التَّنْتَبِي» دوو ددانى پىشه‌وه شتىكى زانراوه (خه‌لك ده‌زانن مه‌به‌ست پىنى كامه‌يانه‌)، (أَفْلَحَ): ئەو كه‌سه‌يه كه‌ له نىوان ددانه‌كانىدا بۆشايى و لىك دوورىه‌ك هه‌بى، كه‌ بىگومان ئەوه به جوانى بۆى هه‌ژمار ده‌كرى، پىغەمبەرى خوا ﷺ به‌م شىوه‌يه بوو (ددانى موباره‌كى)، بۆيه‌ش ده‌لى: «إِنْ تَكُنَّ رُفَى كَلُّورٍ بِحَرْجٍ مِنْ بَنِي تَدْبَادُ» (واته: كاتىك قسه‌ى بگردبايه وىنه‌ى نوورىك له نىوان دوو ددانه‌كانى ده‌رده‌چوو و ده‌بىرا).

ئاگادارىه‌ك:

وه‌سفکردنى پىغەمبەر ﷺ به‌وه‌ى كه‌ نوورىك له نىوان ددانه‌كانى بىراون، وه‌ پىغەمبەرى خوا ﷺ وه‌ك مانگ بووه له‌ پوو‌ى دره‌وشاوه‌يى و په‌ونه‌ق و (جوانىدا)، (به‌لكو له‌ مانگىش جوانتر بووه)، وه‌ وىنه‌ى ئەم جوهره‌ قسانه‌، هه‌ندىك كه‌س كه‌ هه‌لساون شتيان له‌ وه‌سفى پىغەمبەرى خوا ﷺ نووسىوه‌ تووشى ئەم هه‌له‌يه‌ بوون، كردوويانه به‌ نوورىكى هه‌ست پىكراو، به‌و مانايه‌ى كه‌ پووناكى و پۆشنايه‌كه‌ى ده‌ورو به‌رى خۆى پووناك كردۆته‌وه‌!

وه‌ له‌وانه‌يه‌ هه‌ندىكيان گوتبيان: (خۆشه‌ويست ﷺ) هه‌ر سىبه‌رى نه‌بووه، به‌ گوێره‌ى ئەو پۆشنايه‌ى كه‌ نوورىكى هه‌ستپىكراو بووه‌! جا ئەم تىگه‌يشته‌ هه‌له‌يه‌، چونكا زۆر فەرمايشت هاتوون، به‌لگه‌ن و جه‌خت له‌سه‌ر ئەوه‌ ده‌كه‌نه‌وه‌ كه‌ ئەم تىگه‌يشته‌ هه‌له‌يه‌.

هوانه به سه رهات و پرووداوی دایکمان عایشه رضی الله عنها هاتوه، گوتوویه تی: {فَقَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً مِنَ الْفِرَاشِ، فَالْتَمَسْتُهُ، فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى بَطْنِ قَدَمَيْهِ، وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ، وَهُمَا مَنُصُوبَتَانِ، وَهُوَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَمِعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا أَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ»}.

واته: شهوینک پیغه مبهری خوام رضی الله عنها له سهر جینگه ی خه وتن لی ون بوو، منیش بوی ده گه رام، جا ده ستم بهر بنه پییه کانی که وتن، نهو له مزگهوت بوو، (ههر دوو پیی له زهوی چه قاند بوون) له سوژده بوو، ده یفه رموو: «خوایه! په نا ده گرم به په زامه ندیت له توره بوونت، وه به لیبوردنت له سزا دانت، په نا ده گرم به زاتی تو له زاتی تو، ناتوانم بهو شیوه ستایشت بکه م که شایسته ی تویه، وهک تو ده توانیت ستایشی خو ت بکه یت بهو شیوه ی شایسته ی زاتی پاکته».

جا نه گهر (پیغه مبهر رضی الله عنها) نوورینکی هه ست پیکراو بووایه، وهک نهوانه ی وای لی تیگه یشتوون پیویستی نه ده کرد دایکمان عایشه رضی الله عنها کاتیک چوووه نیو مزگهوت به تاریکاییه دا پروات و به ده ست له دوا ی بگه ری تا کو دهستی بهر پیی بکه وئی، که له کړنووشدا بوو!

نهم فه رمووده و هاووینه کانی زوړن، که نهم هه له تیگه یشتنه مان بو پروون ده که نه وه، ده ریاره ی نهم فه رموودانه ی که باسی نووری پیغه مبهر رضی الله عنها ده که ن و ده لین: نوورینکی هه ست پیکراو بوووه، ده ورو بهری خو ی پرووناک کردو ته وه.

بابەت: ئەۋەتى ھاۋە
دەر پارەنى مۇزى
بىلگە مېلەزايەتى (۸)

دانه‌ر ۛۛۛ ئەم بەشەى تايبەت کردوو بە ڤوونکردنەووە باسکردنى سىفەتەکانى
 پىڭەمبەرى خوا ۛۛۛ لە ڤووى (چۆنەتەى) دروستکرانيەو، کە ئەمەش بەشیکە لە بابەتەى
 پىس خۆى، چونکە لە سىفەتە تايبەت دروستکرانە کەى پىڭەمبەرە ۛۛۛ، کە خواى بەرز
 مۆرى پىڭەمبەرایەتەى لە نىوان شانەکانى داناو، وە هەموو زانايانىش هاوړان کە ئەم
 مۆرە، (يەکتىک بوو لە) نىشانەو بەلگەى پىڭەمبەرایەتەى پىڭەمبەر ۛۛۛ، تەنھا ڤاجيان
 نەسەر ئەوەى کە ئايا لە کاتى لە دايک بوونىش ئەم مۆرە هەبوو، ياخود دواى لە
 دىک بوون لىي بىنراو؟ ئەوەى ديارو ئاشکرايە و ڤويوایە تەکان پىشت ڤاستى دە کە نەووە
 بەلگەن لەسەر ئەوەى ئەو مۆرە لە ڤووداوى سىنگ لەت کردنى پىڭەمبەرى خوا ۛۛۛ
 بەيداووە، کاتىک جىبىرل هاتە لای و سىنگى لەت کردو دلى (بە ناوى زەمزم)
 شورد، ئا لەم ڤووداووە، مۆرى پىڭەمبەرایەتەى لىدراو لە نىوان هەردوو شانەکانىدا.

و ئەم مۆرە ڤارچەيە کى بەرزى ديار بوو لەسەر لاشەدا، لە نىوان هەردوو شانەکانى
 دا بوو، بەلام لە لای شانى چەيەى نزىکتر بوو، وە باسى قەبارەو ئەندازە کەى لە
 داهاتوودا دى، کە دانه‌ر لە فەرموودەکانى دواتر دا باسى دەکات، بەوەى کە بە
 ئەندازەى هىلکەى کۆترىک بوو، لە ڤووى ڤەنگىشەو، وە ک پىسنى لاشە بوو.

لە کتیبە (ئاسمانەکانى) پىشردا باسى ئەم مۆرە کراو وە ک نىشانەو وەسفىکى
 پىڭەمبەر ۛۛۛ، بۆيە خواوێن کتیبەکان شارەزايان هەبوو لەبارەيەو، ئەویش بە هۆى
 ئەوەى کتیبەکانيان دەخويندەووە دەيانزانى ئەو نىشانەى پىڭەمبەرایەتەى، وە ک
 دواتر باسى دەکەين، کاتىک سەلمان ۛۛۛ ناوى پىڭەمبەرى ۛۛۛ بىست هاتە خزمەتەى و
 داواى پىشاندانى ئەم نىشانەى لە پىڭەمبەر ۛۛۛ کرد، ئىدى دەگە ڤا تاكو پىنى (ئىنجا
 باوهرى پى هىتا).

۱۶- عَنْ الْجَعْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ^(۱) قَالَ: سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَرِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: «ذَهَبْتُ بِخَالَتِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعَ. فَمَسَحَ رَأْسِي وَدَعَا لِي بِالْبَرَكَاتِ، وَتَوَضَّأَ، فَشَرِبْتُ مِنْ وُضُوئِهِ، وَقُمْتُ حَتَّى طَهَّرَهُ، فَتَنَظَّرْتُ إِلَى الْخَاتَمِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ، فَإِذَا هُوَ مِثْلُ زُرِّ الْحَقْلَةِ^(۲)»^(۳).

واته: جهعدی کوری عہدو پرہمان دہلی: گویم له سائیبی کوری یهزید بوو ﷺ دهیگوت: «بوورم له گهل خوی منی برد بو خزمهت پیغه مبه ر ﷺ، جا گوتی: نهی پیغه مبه ری خوا نه م کوره خوشکه م نه ساغه و نازری ههیه، (پیغه مبه ریش ﷺ) دهستی به سهرمدا هیناو دوعای بهر که تی بو کردم، وه دهستویژی شوردو، له ناوی دهستویژیم خوارده وه، پاشان وه ستام له پشتیه وه، سهیری موری (پیغه مبه رایه تیم) ده کرد، له نیوان دوو شانه کانی، که وه ک هیلکه ی که و بوو».

شرح و روونکردنه وه:

که دهلئ: «ذَهَبْتُ بِخَالَتِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ» نیینو چه جهر ﷺ دهلئ: نه مزانی (بووری ﷺ) ناوی چیه^(۴).

که (بووری) دهلئ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعَ» (وَجِعَ) واته: نه خو شه، له هه نديک رپوايه تی دیکه دا هاتوه، بو وتنه له صه حیحی بوخاریدا^(۵) دهلئ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعَ»، واته: نهی پیغه مبه ری خوا ﷺ نه م کوره خوشکه م بهر بوته وه (پیی نازاری ههیه).

جا هه نديک له زانایان له مه وه نه وه یان وهر گرتوه که نیش و نازاره که ی له پییه کانیدا بووه، وه نیینو چه جهریش دهلئ: نه م منداله نازاره که ی له پییدا بووه، وه ک له غهیری نه م رپوايه ته شدا نه مه چیگیر بووه و باسکراوه^(۶).

(۱) الحفد بن عبد الرحمن بن الحنفية، بصغر الجعدي.

(۲) الحَقْلَةُ بفتح الحاء، وقيل: بضم الحاء، وقيل: بكسر الحاء، وسكون الجيم فيها.

(۳) أخرجه البخاري: ۱۹۰، ومسلم: ۲۳۴۵، والمصنف في جامعه: ۳۶۴۳.

(۴) فتح الباري: ۵۶۲/۶.

(۵) أخرجه البخاري: ۳۵۴۱.

(۶) فتح الباري: ۵۶۲/۶.

که (منداله که) ده‌لی: «فَمَسَحَ رَأْسِي» دیاره که ده‌ست هیتان به‌سهری مندالدا مانای خوش‌ره‌تاریی و به‌زه‌یی پیداهاتنه‌وه ده‌گه‌یه‌نی، هه‌روه‌ک چۆن ده‌ست هیتان به‌سهر سهری نه‌خوشیش دلنه‌وایی و خوشحال کردنی که‌سی نه‌خوشه‌ نه‌م هه‌ست کردنه به‌هه‌ندیک له‌وه‌ی به‌هۆیه‌وه‌ گرفتاره له‌ به‌رزى پله‌ی گه‌رمای له‌س و دل‌ه‌ و که‌و هاوشیوه‌ی نه‌وه، که‌ گوتیشی: «وَدَعَا لِی بِالرَّكَّةِ» مه‌به‌ست له‌ وشه‌ی به‌ره‌که‌ت: به‌ ده‌سته‌یتانی خیره‌و گه‌شه‌و زیادبوونی (به‌خششی خوایه).

جا‌خوا‌ی په‌روه‌ردگاریش وه‌لامی دوعا‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری ﷺ دایه‌وه به‌به‌ره‌که‌ت، وه‌ک له‌هه‌ندیک له‌فه‌رمووده‌که‌دا هاتوه، له‌سه‌حیحی بوخاریدا هاتوه: {عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: قَالَ: قَدْ عَلِمْتُ مَا مُنِعْتُ بِهِ سَمْعِي وَبَصَرِي إِلَّا بِدُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِنَّ خَالَتِي ذَهَبَتْ بِي إِلَيْهِ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أُخْتِي شَاكٍ فَأَدْعُ اللَّهَ لَهُ قَالَ: فَدَعَا لِي}. وانه: جوعه‌یدی کوری عه‌بدوپه‌همان ده‌لی: سانییی کوری یه‌زیدم بینى ته‌مه‌نی (۹۴) سال بوو، که‌چی زۆر به‌هیزو پیک و پیک و هاوسه‌نگ بوو (کور نه‌بوو‌بووه)، جا‌گوتی: جگه له‌دوعای پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ گومان ناهم شتیکی دی هه‌بی که‌وای کردووه به‌م شیه‌به‌م و به‌هره له‌بیستن و بینیم وه‌ربگرم، که‌ (بچوو‌ک بووم) بوورم بردمی بو‌لای پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ گوتی: نه‌وه نه‌خوشه، داوا له‌خوا بکه‌شیفای بدات، نه‌ویش ﷺ دوعای بو‌کردم و بۆم پارایه‌وه. ته‌مه‌نی له‌نه‌وه‌د سالی تیه‌ری بوو، که‌چی هیتا‌لاشه‌ی پیک و به‌هیزو هاوسه‌نگ بوو، هیح جزره لاربوونه‌وه‌یه‌کی پیوه نه‌ده‌بینرا، هه‌روه‌ها به‌هره‌مه‌ند بوو له‌بیستن و بیننی دا، بیگومان نه‌وه‌ش به‌هۆی به‌ره‌که‌تی پارانه‌وه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوو، جا سانیب ﷺ دوا‌هاوه‌ل بوو که‌له‌سالی (۹۱)ی کۆچی له‌مه‌دینه وه‌فاتى کردو، له‌وکاته‌ش ته‌مه‌نی (۹۶) سال بوو.

که‌ده‌لی: «وَتَوَضَّأَ، فَسَرَنَتْ مِنْ وَضُوئِهِ» پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌ستوێزی شو‌ردو، منیش له‌ئاوی زیاده‌ی ده‌ستوێزه‌که‌یم خواره‌وه‌وه، واته: نه‌و ئاوه‌ی له‌دوای به‌رکه‌وتنی به‌لاشه‌ی ییروزی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و جیا‌بوونه‌وه‌ی لینی خواره‌وته‌وه.

ئەمە پشت ئەستور دەكەن كە (مۆرەكە) وەك هیلەكەى كۆتر بوو، ئەویش لە پرووی قەبارەو نزیكە لە هیلەكەى پۆر، وە هەندىك لە زانایانى دیکە دەلێن: مەبەست لە (الْحَجَلَة) ه، یانى: وەكو گۆمەزە، وە مەبەستیش لە (الزَّر) ئەوێه دەخړیتە ناو شوینی خەوێكە وێنەى دەسك، كە ئەوێش نزیكە لە قەبارەى هیلەكەى باسكراو.

١٧- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «رَأَيْتُ الْحَاتِمَ بْنَ كَيْفِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ غَدَّةً حُمْرَاءَ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ»^(١).

واتە: جابری كۆری سەمۆرە رەزە دەلێ: «مۆرى (پێغه مەبەرایەتیم) لە نێوان هەر دوو شانى پێغه مەبەرى خوێنى بێنى گریه كى سوور بوو، بە وێنەى هیلەكەى كۆتر بوو».

شەرە و روونکردنەو:

كە دەلێ: «رَأَيْتُ الْحَاتِمَ» واتە: مۆرى پێغه مەبەرایەتێ، «بَيْنَ كَيْفِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ» مەبەستیش لەو ناوەندیەتێ تەنھا بۆ نزیك خستەوێهەتێ (لە زێهێ نێمە) نەك دیاری كردنی شوێنەكەى بێ وەك خۆى، كە دەلێ: «غَدَّةً»: وشەى (غَدَّة) بریتىە لەو گریهەى (لووێ) لە نێوان پێست و گوشت لە لاشە دەردەكەوێ، (هێندە نەرمە) ئەگەر پالى پتوێنێ بە دەست دەجووێ.

كە دەلێ: «حُمْرَاءَ» كەواتە: رەنگى سوورە.

كە دەلێ: «مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ» واتە: لە پرووی قەبارەو (هێندەى هیلەكەى كۆترە).

ئاگاداریەك:

ئەوێ باس دەكړێ لە هەندىك گێرانهوێ رێوایەتدا كە گوايە (ئەم مۆرە) خالێكى رەش، یان خالێكى سەوز بوو، یان وێنەى ئەوانە، هێچ کامیان فەرموودەى صەحیحى لە بارەو نەهاتو، بەلكو ئەوێ سەلمێنراوێ جیگەر بوو، ئەوێه كە رەنگى وەك رەنگى پێستى لاشە، بەلام ئەوێندە هەیه كە پارچەیه كى بەرزبووێهە بە نزیكەى هێندەى قەبارەى هیلەكەى كى (كۆتر) دەبێ.

(١) في إسناده أيوب بن حابر بن صيار وهو ضعيف، وقد حُرِّجَ الإمام مسلم في صحيحه: ٣٣٤٤ من طريق عبد الله بن إسرائيل، عن سمك بنه، ولم يقطعه «رَأَيْتُ الْحَاتِمَ عِنْدَ كَيْفِي مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ، يُشْبِهُ حَسَدَهُ»، ومعنى «يُشْبِهُ حَسَدَهُ»، أي لونه مثل لون الجسد.

۱۸- خبرنامه من میرسد به من خبری نیست که من خبری ندارم و خبری ندارم
 خبری ندارم و خبری ندارم و خبری ندارم و خبری ندارم و خبری ندارم

واته: عاصیمی کوپی عومهری کوپی قهتاده له داییری (که ناوی) پومه یسه یه ده گیریته وه، گوتوویه تی: من گویم له فره مایشتی پیغه مبهری خوا بووه و، (هینده لئی نزیک بووم) نه گهر ویستبام موره که ی نتوان هه ردوو شانی ماچ بکه م، ماچیم ده کرد، (ده لئی نه و قسانه ی) به سه عدی کوپی موعاز ده فره موو، (نه و پیاوه به پرژه ی له کاتی مردنیدا) «عه پشی خوی بۆ هاته هه ژان».

شرح و روونکردنه وه:

پومه یسه ی نه نصاری که ده لئی: (نه گهر ویستبام موره که ی نتوان هه ردوو شانی ماچ بکه م، ماچیم ده کرد) مه به سستی له م قسه یه زۆر نزیکه تی له پیغه مبهری خوا ، وه هه روه ها ته مه جه خت کردنه وه ی نه وه ی تیدایه که فره مایشتی پیغه مبهری خوی بیستوه، جا به هۆی نه و نزیک بوونه وه ی لئی توانیویه تی موره که ی بینئ.

که ده لئی: واته: عه پشی په روه ردگاری بۆ هه ژا له کاتی مردنی، نه مه ش پیگه یه کی مه زن و پله یه کی زۆر به رزه بۆ ته م هاوه له به پرژه ، کاتیک عه پشی خوی بۆ هاته هه ژان، که گه وهره ترین و فراوانترین دروستکراوی خواجه و، له قورئان به عه پشی مه زن و به پرزو فراوان باسکردووه و ناسان و سه قفی هه موو دروستکراوه کانه و به رزترین دروستکراوی خواجه، بۆیه له فره مایشتی پیغه مبه ر دا هاتود، فره موویه تی: {فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَسَلُّوهُ الْفَرْدَوْسَ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ وَمِنْهُ تُفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ}١. واته: گهر داواتان له خوا کرد فیرده و سی لی داوا بکه ن، چونکه ناوه راستی به هه شته و، به رزترین شوینی به هه شته و، له و توه رووباره کانی به هه شت هه لده قوولئین (له سه رووی نه وه وه عه پشی خوی بی وینه یه).

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۳۶۷۹۳.
 (۲) أخرجه البخاري: ۷۴۲۳.

وه يه كتيك لهو فهرموودانه ي دهر باره ي باسكردني گه وره يي و مه زني عه پش هاتون
نهويه كه نه بو زهر **ده يگيرتته وه**: كه پيغه مبهري خوا **فهرموويه تي**: {مَا السَّمَاوَاتُ
السَّبْعُ، وَالْأَرْضُونَ السَّبْعُ فِي الْكُرْسِيِّ إِلَّا كَخَلْقَةِ الْفَيْتِ فِي فَلَاةٍ، وَقَضَلُ الْعَرْشِ عَلَى الْكُرْسِيِّ كَقَضَلِ
تِلْكَ الْفَلَاةِ عَلَى تِلْكَ الْخَلْقَةِ} . واته: به راستي هه ر جهوت ئاسمانه كان و زهويه كان و
هه ر هه موو به رامبه ر به كورسي وه ك ئالقه يه كه له بيابانيك فرئ درابن، وه فه زل و
پينگه ي عه پش له چاو كورسي دا وه ك فه زل و پينگه ي نهو ده شت و بيابانه فراوانه يه
له چاو نهو ئالقه يه دا.

جا نهو عه پشه مه زنه بو مردني هاوه لي خو شه ويست سه عد **هاته هه زان**،
دياره نهو هه زانه ش وه ك هاتوه به سه ري دا تيه ر ده بين و له سه ر پوو كه شي خوي
ده هيلدرتته وه، له سه ر بنه ماو بنجينه ي زانا ياني سوننه ت و جه ماعت له و باره وه كه
گوتوو يانه و دا ياننا وه.

۱۹- عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى عُمرَةَ قَالَ حَدَّثَنِي بِرْهَيْهٌ بْنُ مُحْمَبٍ، مَنْ وَلَدَ عَيْنِي شَيْءٌ فِي
طَبِيبٍ، قَالَ كَلَّ عَلَيَّ، إِذَا وَصَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، قَدْ كَرَّ حَدِيثَ طَوْبِهِ. وَقَالَ «مَنْ كَتَمَنِي خَاتَمُ
النُّبُوَّةِ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ»^(۱).

واته: عومه ري كوري عه بدوللاي خزمه تكار ي غوفره، گوتي: ئيپراهمي كوري
موحه ممه د كه يه كتيكه له كوراني عه لي كوري نه بو تاليب **گوتوو يه تي**: هه ر
كاتتيك عه لي وه سف ي پيغه مبهري خواي **كردبايه**، (وه ك له فهرمووده كه ي پيشي
هاتوه به دريژي باسي ده كرد)، وه ده يفه رموو: «له نيوان دوو شانه كانيدا موري
پيغه مبهرايه تي هه بوو، وه نهو كوتايي پيغه مبهراي بوو».

پيشتر له فهرمووده ي پيشه وا عه لي **باسي وه سف ي پيغه مبهري** **كراوه به دريژي**
له م به شه داو، به هه مان سه نه ديش، (به لام) دانهر **ليره دا دوو باره ي كردوته وه**
(ته نها) له بهر رسته ي: «نَنْ كَتَمَنِي خَاتَمُ نُّبُوَّةٍ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ»، (واته: له نيوان دوو
شانه كانيدا موري پيغه مبهرايه تي هه بوو، وه نهو كوتايي پيغه مبهراي بوو).

(۱) كتاب العرش لابن أبي شبة: ۱۷۴/۱

(۲) انظر: (ج ۷)؛ وقد تقدّم بيان أنّ في الحديث علتي. إحداهما: ضعف عمر بن عبد الله، والأخرى الانقطاع بين برهيم
وعليّ.

٢٠- عن أبي زيد عمرو بن أخصب رَضْرِيٍّ - قَالَ قَالَ فِي زَيْلِ الدَّيْءِ (أَنْ رَسِبَ) دَرْسِي فَامْسَحْ ظَهْرِي فَمَسَحْتُ صِرْدًا فَوَقَعْتُ أَصْبَعِي عَلَى بَحْثِهِ فَبُتَّ. وَمَا الْخَالَةُ؟ قَالَ «شَعْرَاتٌ مُخْتَمِعَاتٌ»^(١).

واته: ئەبو زەيد كە عەمىرى كۆرى ئەختەبى ئەنصارىيە ، گوتتويەتى: پىڭەمبەرى خوا ، پىنى فەرمووم: «ئەى ئەبو زەيد: خۆتەم لى نىزىك بخەو و دەست بە پشتەدا بىنە»، (مىش) دەستم بە پشتى داھىناو، ئىدى پەنجەكانى دەستم كەوتە سەر مۆرى (پىڭەمبەرايەتى)، (پاوى دەلى) گوتە: مۆر چىە؟ گوتى: «كۆمەلىك مووى كۆبو وەو وە».

شهرج و روونکردنهوه:

عەمپری کوپی ئەختەبی ئەنصاریی ، که دەلێ: **دەر و سۆز** ئە **سۆز** رید.
دەر و سۆز ص، **سۆز** ص، **سۆز** ص، (ئەم شتوازه له قسه کردن) و نەرم و نیانی
و خۆش پەفتارو گوشتاری پیغمبەری خوا ده گەیهنی (له گەل که سی بهرامبهرو)
جوان دواندن و بایه خدانی به هاوه لانی خۆشه ویستی لی وهرده گیرى، وه ک ده بینین
پیغمبەری خوا به کونیه که ی ناوی ئەم هاوه له به پێژەى هیناوه، نه ک ناوی خوێ!
که دەلێ: **داوای** م، پیغمبەر داوای لیکردوه لئی نزیک بکه ویتتهوه.

که دهلی: «امسح ضری» یانی: دهستت به پشتم دابینه، دهست بخوره سهر پشتم و بچو و لینه.

که دهلی: **افساحت صید**، یانی: (عه‌م‌ری کوری ته‌خته‌ب) ده‌ستی داهینا به
بشتی پیغه‌مبه‌ری خوا **بخت**.

که ده‌لئ: **فوقعت صاعی غی اختام**، یانی: له کاتی جوولاندن و هینان و بردنی ده‌ستی له سهر پشتی پیغه‌مبه‌ری خوا **☪**، په‌نجه‌کانی که‌وتنه سهر مؤره‌که (مؤری پیغه‌مبه‌رایه‌تی).

(١) أخرجه أحمد في المسند: ٢٠٧٣٢، وفيه فادخلت بندي في قميصه، وفيه بن كتفيه بدل محتزمات.

که ده‌لی: «قُلْتُ: وَمَا الْحَاقُّ؟» راوی که ناوی (علباء بن أحمر الیشکری) به، پرسیار له
عه‌م‌ری کوری نه‌خته‌ب ۱۰۰ ده‌کات (ده‌بارهی مؤره‌که، نایا چۆن بوو؟) عه‌م‌ری ۱۰۰
ده‌لی: کومه‌لئیک مووی کۆبووه‌وه‌ن.

(سایانی باسه) نه‌وه‌ی لیره‌دا عه‌م‌ری ۱۰۰ باسی ده‌کات به پیتی نه‌وه‌یه که ده‌ستی به‌ری
که‌وتوه، (نه‌گه‌رنا) مؤره‌که پارچه‌گۆشتیکی به‌رزبووه‌وه‌یه، به نه‌ندازه‌ی نزیکه‌ی
هیلکه‌یه‌ک و هه‌ندیک مووی به‌ده‌وره‌وه‌ن، جا ده‌ستی عه‌م‌ری ۱۰۰ که‌وتوه‌ سهر‌ئهم
مووانه، (وه‌ک گوتمان) نه‌گه‌رنا خودی مؤره‌که کورت هه‌لنه‌هاتوه له هه‌ندیک موو به
سه‌ها، (دوای ئهم‌ پروونکردنه‌وه) نه‌وه‌هیچ ناکۆکیه‌ک له نیتوان ریوایه‌ته‌کان دروست
کات، جا بۆیه‌هیچ جیاوازیه‌ک له نیتوان ئهمه‌وه‌ی پابورد نیه‌و دریه‌کیش نین.

سوودیک:

نه (المسند) "ی پیشه‌وا نه‌حمه‌د ۱۰۰، به سه‌نه‌دیک‌ی دروست (صحیح) هاتوه: له نه‌بو
ره‌یدی عه‌م‌ری نه‌نصارییه‌وه ۱۰۰ که گوتویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا ۱۰۰ پیتی فهرمووم:
ئیم نزیکه‌وه، (منیش لئێ نزیک بوومه‌وه‌و) ده‌ستی به‌سهر‌و‌ریشم‌ داهینا، پاشان
فهرمووی: خوایه‌ جوانی بکه‌و، جوانیه‌که‌شی به‌رده‌وام بکه، جا پیغه‌مبه‌ر ۱۰۰ به‌م
دوعایه‌ موباره‌که‌ بۆی پارییه‌وه‌و داوای بۆ له خوا کرد، ته‌مه‌نی گه‌یشه‌ سه‌دو‌چه‌ند
سالنیک که‌چی نه‌ له‌ سه‌ری و نه‌ له‌ ریشی مووی سپی نه‌بوو، جگه‌ له‌چه‌ند‌تاله‌
مووه‌کی که‌م، ئنجا‌رووخسارنیک‌ی جوان و‌روونیک‌ی خوشی هه‌بوو، دوو‌چاری هیچ
جرج و‌لۆجیه‌ک نه‌بوو، که‌ له‌ رووخساری که‌سانی به‌ سال‌ا‌چوو‌په‌یداده‌بی، به‌ل‌کو
جوانیه‌که‌ی رووخساری وه‌ک خۆی مابوو‌یه‌وه، هه‌تا‌کو وه‌فاتی کرد، (هه‌موو
نه‌وانه‌ش که‌ باسه‌مان کرد) به‌ هۆی دوعاو‌پارانه‌وه‌ی تاییه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ۱۰۰ بوو.
وه‌ ئهم‌ بانگه‌وازه‌ پیرۆزو مه‌زنه‌ زۆر ئاسانه‌ ده‌ست پتوه‌گرتنی و سه‌رکه‌وتن و
سه‌رفرازبوون به‌ هۆیه‌وه، ته‌نانه‌ت له‌م‌ رۆژگاره‌ی تیمه‌ش بۆ که‌سیک که‌ خوا‌پ‌ریزی

(۱) عَنْ أَبِي زَيْدٍ النَّصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذْ مُنِيَ»، قَالَ: فَمَسَحَ بِيَدِهِ عَلَى رَأْسِهِ وَلَبِخْتِهِ، قَالَ: ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ جَمِّلْهُ، وَأَدِّمْ خَمَانَهُ»، قَالَ: فَقَدْ نَلَخَ بَعْضُ وَمِائَةِ سَنَةٍ، وَمَا فِي رَأْسِهِ وَلَبِخْتِهِ نَيْصٌ إِلَّا تَنَدَّ سِرٌّ، وَلَقَدْ كَانَ مُنْطَبِطَ الْوُجْهِ، وَلَمْ يَنْقَبِضْ وَجْهُهُ حَتَّى مَاتَ. أخرجه أحمد في المسند برقم: ۲۰۷۲۳.

لینابی به وهی که گرنگی بدات به سوننه تی بیغه مبهری خوا ﷺ و، فهرمووده پیروزو به ریزه کانی، به وهی که واه به ریان بکات و لییان تی بگات و کاریان پی بکات و بانگه وازی بو لا بکات، چونکه بنگومان به صه حیچی گیردراوه ته وه له بیغه مبهری خواوه ﷺ کاتیک که له خیف بوو، له مینا فهرموویه تی: {تَضَرَّ اللَّهُ إِمْرًا سَمِعَ مَقَالَتِي فَأَذَاهَا كَمَا سَمِعَهَا} ۱. واته: خوا پروو خساری نهو که سه دره وشاوه بکات که فهرمووده کانی منی بیست و لییان تیگه یشت و گه یاندنی، بهو شیوه یه ی که واه بیستویه تی.

جا نه وه نزاو یارانه وهیه له لایه ن بیغه مبهره وه ﷺ بو هه موو که سیکه که گرنگی بدات به وهی که خوای بهرز پرووی گه شاوه بکات، وه نه وهش نزایه کی به رده واهه، جا ههر که سیک وستی سه رفراز بیی، نه وه با گرنگی بدات به فهرمووده کانی بیغه مبهری ﷺ، له به ریان بکات و باسیان بکات و، کاریان ببکات، وه بانگه وازیان بو لا بکات، سوفیانی کوری عویه بینه گو توویه تی: {مَا مِنْ أَحَدٍ يَطْلُبُ الْحَدِيثَ إِلَّا فِي وَجْهِهِ تَضَرُّةٌ} ۲. واته: ههر که سیک فیری فهرمووده بیی و به دوایدا بگه ری، مسوگر خوا پروو خساری گه شاوه ده کات.

۲۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ قَالَ سَمِعْتُ أبا نُزَيْدَةَ ع، يَقُولُ خَافَ سَلْمَانَ الْقَارِسِيُّ ع، إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ع، حِينَ قَدِمَ الْغَدِيَّةَ مَدِينَةَ غَنِيهَا رُطْبٌ فَوَضَعَهَا نِزْيًا يَدِي رَسُولِ اللَّهِ ع، فَقَالَ «يَا سَلْمَانُ مَا هَذَا؟» فَقَالَ: صَدَقَةٌ عَنِّي وَعَنْ أَصْحَابِكَ، فَقَالَ: «رَفَعُهَا، فَإِنَّ لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ» قَالَ: فَرَفَعَهَا، فَجَاءَ الْغَدِ مِثْلُهُ، فَوَضَعَهُ نِزْيًا يَدِي رَسُولِ اللَّهِ ع، فَقَالَ: «مَا هَذَا يَا سَلْمَانُ؟» فَقَالَ: هَدِيَّةٌ لَكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ع: «لَأُصْحَبِيهِ.» «بَسَطُوا» فَنَظَرُوا إِلَى الْحَاتِمِ الَّذِي عَلَى طَهْرٍ رَسُولِ اللَّهِ ع، فَأَمَّنَ بِهِ، وَكَانَ لِيَنْهَوِيَ فَأَشْتَرَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ع، بِكَذَا وَكَذَا دِرْهَمًا، وَعَلَى أَنْ يَغْرِسَ نَخْلًا، فَيَعْمَلُ سَلْمَانُ فِيهِ حَتَّى يُطْعِمَ قَالَ: فَغَرَسَ رَسُولُ اللَّهِ ع، النَّخْلَ إِلَّا نَخْلَةً وَاحِدَةً غَرَسَهَا عُمَرُ، فَحَمَلَتْ لِنَخْلٍ مِنْ غَمِّهِ وَلَمْ تَحْبِسِ النُّخْلَةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ع: «مَا شَأْنُ هَذِهِ؟» قَالَ عُمَرُ: أَنَا غَرَسْتُهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: فَزَعُفَتْ رَسُولُ اللَّهِ ع، ثُمَّ غَرَسَهَا فَحَمَلَتْ مِنْ غَامِهَا ۳.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۶۵۸، وابن ماجه في سننه: ۲۳۰، من حديث جبير ابن مطعم ع.

(۲) رواه الخطيب البغدادي في شرف أصحاب الحديث: ۷۲.

(۳) في إسناده المصنف ع، علي بن حسين بن واقد، صدوق يهيم؛ لكن رواه أحمد في مسنده: ۲۲۹۹۷ من طريق زيد بن الخطاب عن الحسين بن واقد عن عبد الله بن بُرَيْدَةَ ع، به، وصححه إسناده البوصيري في إتحاف الخبيرة.

واته: عه بدوللای کوری بورهیده دهلی بیستم نه بو بورهیده ده یگوت: سه لمانی فارسی
 کاتی هاته مه دینه، هات بو خزمهت پیغمبهری خوا سینهک (سفرهیه کی)
 له خورمای تهرو پیگه یشتووی هینابوو، داینایه پیش دهستی پیغمبهری خوا،
 (پیغمبهری) فهرمووی: «نه ی سەلمان نه وه حیه؟» (سه لمان) گوتی: نه وه خیترو
 سه دهقه یه بو خوت و هاو دلانت، جا (پیغمبهری) پتی فهرموو: «هه لیگره و (له
 پیش دهستان لاییه)»، نیمه خیترو سه دهقه ناخوین، (نه بو بورهیده) ده لی: جا (سه لمان
 خواردنه کی) لابر دو، بو پوزی دواتر، هه مان خواردنی هینایه وه و له پیش دهستی
 پیغمبهری خوا (دانا، (پیغمبهری) فهرمووی: نه وه چیه نه ی سەلمان؟ گوتی:
 دیارییه پیشکشه به نو، ئیدی پیغمبهری خوا به هاو دلانی فهرموو: دهستان
 درنژ بکه ن و (بیخون). جا که ته ماشای موری سهر پستی پیغمبهری خوا
 کرد، نیمانی پی هینا، (نه و کات) به نده ی جوله که یه ک بوو، پیغمبهری خوا
 کرپه وه به وه نده و نه وه نده دره مه و، رواندنی چهند دارخورمایه ک، جا که سەلمان
 کاری تیدا بکات هه تا به ره مه که ی ده خوری، ئیدی پیغمبهری خوا هه موو
 شتله کانی رواند، جگه له یه ک دانه نه بی، که عومه ر رواندنی، هه موویان هه ر
 لهم ساله دا به ره مه میاندا، جگه له یه کیکیان، پیغمبهری خوا فهرمووی: «نه مه
 بوچی تاوایه و به ره مه می نه داوه؟!» عومه ر گوتی: من رواندم نه ی پیغمبهری
 خوا، ده لی: جا پیغمبهری خوا دره یه ننا و رواندیه وه، هه ر له و ساله به ره مه می دا.

شهرج و روونکردنه وه:

سه لمان هه والی پیگه یشتوه که نیردرانی پیغمبهری خوا تزییک که ووتوته وه،
 هه ندیک نیشانه و به لگه ی پیغمبهرایه تیشی بیستوه، که یه کیکیان نه وه بوو: دیاری
 وه رده گری و خیترو سه دهقه وه رناگری و ناخوات، (یه کیکی دی له نیشانه کانی
 نه وه یه) که موری پیغمبهرایه تی له نتوان شانه کانیدا هه ن، ئیدی نه ویش به شوین
 نه و پیغمبهری (کو تا زه مانه دا) ده گه را تا بیدوزیته وه و بجیته خزمه تی، تا نه و نه دازه
 تامه زرۆی بینینی بوو، هۆکاری گه شت کردنی بو مه دینه ته نها گه یشتن بوو به م
 تاوات و ئامانجه ی.

بوره‌یده علیه السلام ده‌لئ: «خَاءَ سَلَمَنْ الْقَارِسِيَّ علیه السلام إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حِينَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ مَائِدَةً عَلَيْهَا رُطْبٌ فَوَضَعَهَا بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله، فَقَالَ: «يَا سَلَمَانُ مَا هَذَا؟» مَهَبَسْتِي بِرَسِيَارِ كَرْدَنِي نَم خواردنه جوړی خواردنه که نه‌بوو که سلمان هینای، که خورمای تازه پیڼگه‌یشتوو بوو، به‌لکو باب‌ه‌تیکي دیکه‌بوو، که نه‌و لئی تیڼگه‌یشتوو، (نه‌ویش زانین و بینینی نیشانه‌کانی پیڼگه‌مبه‌رایه‌تی بوو، وه‌ک له‌فهرمووده‌که‌دا هاتوه).

سلمان رضی الله عنه گوټی: «صَدَقَّةٌ عَلَيْكَ وَعَلَى أَصْحَابِكَ»، پیڼگه‌مبه‌ریش صلی الله علیه و آله فهرمووی: «ارْفَعْهَا، فَإِنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ»، نه‌وه‌یه‌که‌م نیشانه‌ی (پیڼگه‌مبه‌رایه‌تی) بوو، که‌بو سلمان رضی الله عنه ده‌رکه‌وت، که‌نه‌و پیڼگه‌مبه‌ره‌خیرو صده‌ده‌قه‌ناخوات، وه‌له‌هه‌ندئ ریوایه‌تی دیکه‌دا هاتوه " که‌پیڼگه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فهرمانی به‌هاوه‌لانی کرد بیخون، ته‌نہا خو‌ی‌گرت‌ه‌وه‌له‌خواردنی، جا‌زانا‌یانی‌ش نه‌وه‌یاں لیو‌ه‌رگرت‌وه‌که‌فهرمووی‌ه‌تی: «ارْفَعْهَا»، به‌رزی بکه‌نه‌وه‌و لای‌به‌رن، وات‌ه: له‌پیش پیڼگه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله لای‌به‌رن، نه‌و کاته‌نم ریوایه‌ته‌پیچ‌ه‌وانه‌و دژ‌ی ریوایه‌ته‌که‌ی دیکه‌نیه‌که‌ده‌لئ: فهرمانی کرد به‌هاوه‌لانی بیخون.

که‌ده‌لئ: «فَجَاءَ الْعَدُوَّ بِمِثْلِهِ»، یانی: (که‌هات) سینی‌ه‌کی هینا خورمای تازه پیڼگه‌یشتو‌ی‌له‌سهر بوو، «فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله، فَقَالَ: «مِمَّا هَذَا يَا سَلَمَانُ؟» فَقَالَ: هَدِيَّةٌ لَكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَصْحَابِهِ: «اِسْطُوا»، نه‌گهر که‌سینک ده‌ستی درټ‌ر کرد، نه‌وه‌پنی ده‌گوټ‌ری: (سَبَطَ يَدَهُ)، وه‌«اِسْطُوا» وات‌ه: ده‌ستان درټ‌ر بکه‌ن لئی بخون، فهرمانی به‌به‌رزکردنه‌وه‌و لابر‌دنی نه‌کرد، نه‌وه‌ش دوو‌ه‌م نیشانه‌ی پیڼگه‌مبه‌رایه‌تی بوو (که‌بینی).

که‌ده‌لئ: «فَنَظَرَ إِلَى الْخَاتَمِ الَّذِي عَلَى ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَاَمَرَ بِهِ» نه‌وه‌ش نیشانه‌ی سینی‌ه‌می (پیڼگه‌مبه‌رایه‌تی‌ه)، (سلمان رضی الله عنه) ههر‌سی نیشانه‌ی که‌بیشت‌ر‌بو‌ی باسک‌را‌بوو، نیستا‌بو‌ی کو‌کرایه‌وه، بو‌یه‌نیانی به‌(پیڼگه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله) هینا.

که‌ده‌لئ: «وَكَانَ لِلْيَهُودِ»، یانی: کو‌یله‌ی جوله‌که‌یه‌ک بوو، «فَاشْتَرَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِكَذَا وَكَذَا دِرْهَمًا، وَعَلَى أَنْ يَغْرِسَ نَخْلًا»، پیڼگه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله هه‌ولیدا له‌لای جوله‌که‌که‌بیک‌ریت‌ه‌وه‌به‌نه‌ندازه‌یه‌ک دره‌می زیو، هه‌روه‌ها چ‌ه‌ند دار‌خورمایه‌کی بو‌پروینی، له‌هه‌ندی‌ک ریوایه‌ت‌دا هاتوه‌که‌دوو‌سه‌د تا‌سی سه‌د دار‌خورمایان بو‌پروینی، بو‌یه‌پیڼگه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله

دوووه میښ (ئوهه بوو) که بو جاری دوووه به دهستی خوی چله که ی چاند، هر له سالی خوی به ره می دا.

۲۲- عَنْ أَبِي صَدْرَةَ الْعَوْفِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أبا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ عَنْ حَاتِمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ «يَعْنِي حَاتِمَ النَّبُوءَةِ»، فَقَالَ: «كَانَ فِي ظَهْرِهِ بَضْعَةٌ نَاشِرَةٌ».

واته: ئه بو نه زړه ی ئه لعه وه قی ده لی: پرسیارم له ئه بو سه عیدی خودری کرد دهر باره ی مؤره که ی پیغه مبه ر (که ئایا چۆن بوو، له کوی بوو؟)، (ئه بو سه عید) گوتی: «مؤری پیغه مبه رایه تی) پارچه یه ک گوشتی بهرز بوو له سه ر پشته ی پیغه مبه ری خوا (دا بوو».

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لی: «کف فی صدره بضعه ناشره» فه رمووده کانی رابردو به لگن له سه ر ئه وه ی که (مؤره که) له نیوان هه ردوو شانه کانیدا بووه و، له لای شانی چه په شی نزیکتر بووه. که ده لی: «بضعه» واته: پارچه گوشتیک، «ناشره» دیارو بهرز بوو، واته: له گهل لاشه دا ته خت و یه کسان نه بوو، به پتی ریوایه ته کانی که پیشر هینامان، دیارو بهرزیه که ی به نه ندازه ی هیلکه ی کوتریک ده بوو.

۲۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْجِسٍ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي نَاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَذُرْتُ هَكَذَا مِنْ حَتْمِهِ، فَعَرَفَ الَّذِي رُبِدَ، فَتَقَرَّرْتُ بِرَدِّهِ عَنْ طَهْرِهِ، فَأَرَيْتُ مَوْصِحَ حَاتِمِ عَنِ كَتِفِهِ مِمَّنْ لَخْفِجَ حَوْضِ حَبْلَانَ كَأَنَّهُ شَايِرٌ، فَارْجَعْتُ حَتَّى سَمِعْتُهُ، فَقُلْتُ: عَمْرَ اللَّهِ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «وَيْكَ» فَقَالَ النَّوْفُ: «سَمِعْتُكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ فَقَالَ نَعَمْ، وَلَكُمْ، ثُمَّ ثَلَا حَبْرَةَ الْآلَةِ. وَأَسْتَغْفِرُ لِدِينِكَ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ».

واته: عه بدو لای کوری سه رجیس ده لی: هاتم بو خزمه ت پیغه مبه ری خوا له کاتیک له نیوان هه ندیک له هاوه لانی دانیشتبوو، من به شیوه یه ک له دوایه وه خۆم وه رسووران، زانی من مه به ستم چیه، بۆیه بۆشاکه که ی له سه ر پشته ی هینایه خوار، منیش شوتینی مؤره که م له سه ر شانه کانی بینی، وینه ی مشتیک بوو، له ده ورو به ری

خال ھەبوون ھەروەك بالووكة، ئىدى گەپامەوھو تا پرووى خۆم تىكردو پىم گوت: خوا لىت خۆش بى ئەي پىغەمبەرى خوا، فەرمووى: «خوا لە تۆش خۆشبى»، خەلكە كەى دەوروپەرى گوتيان: پىغەمبەرى خوا داواى لى خۆشبوونى بۇ كردى؟! ەبدوللا گوتى: بەلى، بۇ ئىوھش، دواى ئەم ئايەتەى خوتندەوھ: ﴿وَأَسْتَغْفِرُ لَكُمْ﴾. (وھ داواى لىبوردن بكة - لە خوا - بۇ گوناھى خۆت وھ بۇ - گوناھى - پياوان و ئافرەتانی پروادار).

شەرح و پروونکردنەوھ:

كە دەلى: «أَسْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي نَاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ» واتە: كۆمەلىك لە ھاوھەلانى بەرزى لە گەلدابوو، خوا لىيان پازى بى.

كە دەلى: «فَدَارَتْ هَكَذَا مِنْ حَتَمِهِ» واتە: رۆشتمە پشت پىغەمبەر ﷺ، وھ لەمەشدا مەبەستى بىنىنى مۆرى پىغەمبەرايەتى بوو، كە پىشتەر لەبارەوھەو ھەوالى بىستبوو، كە دەلى: «فَعَرَفَ الْبَنِي أَرِيْدُ» يانى: پىغەمبەر ﷺ كە من سوورامەوھو چوومە پشتى زانى مەبەستم بىنىنى مۆرەكەيە، «فَأَتَى الزَّادَ عَنْ صَدْرِهِ» مەبەست لە (زاد) ئەو بۆشاكەيە دەخريتە سەر بەشى سەرەوھى لاشە، وھ لابردنى لەسەر شان كاريكى زۆر ئاسانە، بۆيە پىغەمبەر ﷺ لەسەر پشتى لايدا.

كە دەلى: «فَرَأَيْتُ مُوضِعَ الْحَاتَةِ عَلَى كَتِفِهِ بِمِثْلِ الْخَمْعِ» مەبەستىش لە وشەى: (الْجَمْع) واتە: وھەك مشتىك بوو، ئەویش مۆرەكەى بىنىوھەندەى مشتىك دەبوو بە نزىكەيى.

جا كۆى ئەو فەرموودانەى لەوبارەوھەو ھاتوون دەربارەى وھەسەف كردنى شىوھو قەبارەى مۆرى پىغەمبەرايەتى لىك نزىكن، چونكە ھەر كەسىك بە پىى ئەوھى بۆى دەرکەونوھو بىنىوھەتى وئەى بۇ ھىئاوھتەوھ، كەسى وایان ھەيە دەلى: وھەك ھىلكەى بۆر بوو، ياخود وھەك قۆچپەكى خپ بوو، ھەيە دەلى: وئەى ھىلكە بوو، وھەكەسى سىيەم دەلى: وھەك پارچە گۆشتىك بوو، ھەروھەا كەسى چوارەمىش گوتوويەتى: وھەك مشتىك (لە كاتى دەست نوقانەوھ) وا بوو.

هەر ئەم فەرموودەیه بەم شیوەش ھاتووە لە (صحیح مسلم): {فَقَنْظَرْتُ إِلَى خَاتَمِ النَّبُوَّةِ بَيْنَ كَيْفِيهِ عِنْدَ تَاغِيضِ كَيْفِيهِ الْيُسْرَى جُمُعًا عَلَيْهِ خِيْلَانٌ كَأَمْثَالِ الثَّالِيلِ} (۱). واتە: تەماشای مۆری پێغه مەرایەتیم کرد لە نێوان ھەردوو شانیدا، لە لاسەرووی شانی چەپەووە بوو، وەک کۆلە مستە بوو، خالی ورد وردی لەسەر بوو، وەک بالووکی وەھا بوو (۲).

کە دەلێ: {تَاغِيضِ الْكَيْفِي}. ئیسکیکی تەنکی بەرزە لەسەر لیواری شان، ئەم ڕیوایەتە بەلگەیه لەسەر ئەوەی کە مۆری پێغه مەرایەتی لە نێوان ھەردوو شانی بوووە، نزیکتر بوووە لە لای چەپە، وە ئەوەی ڕابورد لە ڕیوایەتەکاندا کە لە نێو شانەکانیدا ھەروەک لەم ڕیوایەتەدا بە ئاشکرا باسکراو.

کە دەلێ: {حَبَابٌ كَوِيٌّ وَشَعْرٌ خِيْلَانٌ} (خیلان) کۆی (خال)ە، کە شتیکی دیار و زانراوە، پارچەیه کی بچوکی ڕەنگ ڕەشە.

کە دەلێ: {حَبَابٌ كَوِيٌّ وَشَعْرٌ خِيْلَانٌ} (خیلان) کۆی (خوێل)ە، ئەویش پارچە کی بچوکی بەرز بوووەوێه کە تووند بە لاشەو نووساوە، کە پێی دەگوترێ بالووکی.

کە دەلێ: {وَقَدْ جُعِلَ حَسْبُ سُنَّةٍ} واتە: دواى ئەوەی مۆرەکەى بێنى، چووێ پێش پێغه مەبر (۳)، {فَقِيلَ عَنَّا إِنَّكَ لَأَرْسُولٌ مِّمَّنْ قَبْلَ آبَاءِ آبَائِنَا} پێغه مەبریش ئەم دوعا مەزنەى بۆ کرد، کە لێ خوشبوونی خوایه، {فَقَالَ لَقَدْ نَسِيتُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ} یانی سەرکەوتوو بوو ئەم کارەداو دەستکەوتیکی زۆر مەزنت دەستکەوت، چونکە پێغه مەبر دوعای لێ خوشبوونی بۆ کرد.

و ئەمە بەلگەیه کی مەزنە دەربارەى گەورەى پارانەوێ پێغه مەبر لە دلی ھاوێلان و دلخۆشبووتیان بە دوعا و پارانەوێ، پێغه مەبر ھەتا لە ژياندا بوو دوعای لێ خوشبوونی دەکرد، بەلام لە دواى وەفات کردنی ناتوانی دوعای لێ خوشبوون بۆ هیچ کەس بکات، بەلگەش لەوبارەو ئەو فەرموودەیه کە لە صەحیحى بوخاریدا ھاتووە: دایکمان عاتیشە (۴) دەلێ: پێغه مەبر پێی فەرمووم: {ذَاكَ لَوْ كَانَ

(۱) خرجه مسلم. ۲۲۶۶

(۲) پوختەى موسلىم بە كوردى

وَأَنَا حَيٌّ فَأَسْتَغْفِرُ لَكَ وَأَدْعُو لَكَ»، واته: ئەوێ له کاتی کدایه که من زیندوویم و داوای لیخۆشبوونت بۆ ده کهم و بۆت ده یاریمه وه له خوا. ئەمه به لگهیه کی پوونه که ته نها کاتیک توانیویه تی داوای لێ خۆشبوون بکات که له ژیان بیت، وه ئەمه مانای ئەو فه رمایشته ی خوای پهروه ردگاریش ده گه به نی که ده فه رموی: ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَأَسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا﴾ (النساء). (ئه گهر ئەوان کاتیک سته میان له نه فسی خۆیان کرد به اتنایه بۆلات وه داوای لێ بوردونیان بکردایه له خوا پیغه مبه ریش داوای لێ خۆش بوونی بۆ بکردنایه بیگومان ده یان بینی خوا په شیانی وه رگر و به به زه ییه)، مه به ست ئەو هیه کاتیک له ژیاندا بوو.

به لام ئەگهر بیت و نایه ته که وا لیکبده یته وه که پیغه مبه ر ﴿دَوای مردنیشی داوای لێ خۆشبوون ده کات، ئەو هه تیگه یشتنیکی هه له یه له وه ی نایه ته که ده لاله تی له سه ر ده کات، وه تپیه پراندن و ناحالیبوونه له شاره زایی له ماناو مه به سستی نایه ته که.

بۆیه پێیان گوت: «أَسْتَغْفِرُ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ» واته: داوای لێ خۆشبوونی بۆ کردی پیغه مبه ری خوا، هاوه له که ش گوتی: داوای لیخۆشبوونی بۆ کردم، جا ئەگهر گونجا با داوای لێ خۆش بوونی لێ بکری دوا ی مردنی، ئەو هه ئەم هاوه له به پرێزانه داوای لێ خۆشبوونیان لێ ده کرد بۆ خۆیان، چونکه ده یانزانی ئەو هه ده فه رتی که تا له ژیان ماوه داوای لێ خۆشبوونیان بۆ بکات.

وه که ده لی: «وَلَكُمْ» یانی: پیغه مبه ر ﴿داوای لێ خۆشبوونی بۆ تپوه ش کردوه، به به لگه ی ئەو نایه ته ی که خوای به رز ده فه رموی: ﴿وَأَسْتَغْفِرُ لَذُنُوبِكَ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُنَقِّصَكُمْ وَمُنَوِّكُكُمْ﴾ (محمد). (وه داوای لیبوردن بکه - له خوا- بۆ گوناھی خۆت وه بۆ -گوناھی- پیاوان و ئافه تانی بروادار وه بیگومان خوا ده زاتیت به جم و جۆلتان -له رۆژدا- و ئارام گرتنتان -له شه ودا-).

پینگه مبه‌ر - نهمه‌ی جینه‌جی کرد، که دو‌عای بۆ پیاوان و ئافره‌تانی بر‌و‌ادار کرد.

نهمه پوخته‌ی ئه‌وه بوو که دانه‌ر هینابووی ده‌رباره‌ی مۆری پینگه‌مبه‌رایه‌تی پینگه‌مبه‌ر ، پینوسته له کاتی باسکردنی ئهم باب‌ه‌تانه‌دا پشت به به‌لگه‌ راست و دروسته‌کان بیه‌ستری، وه‌ واز له‌ ری‌وایه‌ته‌ لا‌وازو بی‌ ماناو هه‌‌واله‌ هه‌لبه‌ستراوه‌کان و چیرۆکه‌ گیر‌دراوه‌کان به‌یترئ، که‌ گوايه‌ مۆری پینگه‌مبه‌رایه‌تی وه‌ک شوینی که‌له‌شاخ کردن بووه‌، یاخود وه‌ک ره‌ش یان سه‌وز ده‌رکه‌وتبی، یان له‌سه‌ری نووسراینی (مُحَمَّد رَسُولَ اللَّهِ) یان لئی نووسراینی: (سَرَقَانْتُ الْمَنْصُورَ) یان وینه‌ی نه‌وانه‌، هه‌یج کام له‌و شتانه‌ راست نین و جیگیر نه‌بوون^(۱).

سوودیک:

پرسیار کراوه‌ له‌ پیشه‌وا بو‌ره‌انه‌دین چه‌له‌بی ؟ ئایا مۆری پینگه‌مبه‌رایه‌تی تایبه‌ته‌ به‌ پینگه‌مبه‌ری خواوه‌ ، یان هه‌موو پینگه‌مبه‌ران ئهم مۆری پینگه‌مبه‌رایه‌تی‌ه‌ یان هه‌بووه‌؟ له‌ وه‌لامدا ده‌لی: ئیستا هه‌یج شتی‌کم له‌ بیر نیه‌ له‌و باره‌وه‌، به‌لام ئه‌وه‌ی ده‌رده‌که‌وئ ئه‌و مۆره‌ تایبه‌ت بووه‌ به‌ پینگه‌مبه‌ر ، له‌به‌ر چه‌ند مانایه‌ک له‌وانه‌: ئه‌و مۆره‌ نامازه‌یه‌که‌ به‌وه‌ی ئه‌وه‌ کۆتا پینگه‌مبه‌ره‌و له‌ دوا‌ی ئه‌و که‌سی دیکه‌ وه‌ک پینگه‌مبه‌ر نیه‌و نا‌تیردرئ، چونکه‌ باس و خوا‌سی پینگه‌مبه‌رایه‌تی به‌ تیردرانی ئه‌و کوتایی بی‌هات و داخراو نا‌شکریته‌وه‌ تا هه‌تاییه‌.

پیشه‌وا حاکم^۲ له‌ وه‌هه‌بی کور‌ی مونه‌بیه‌ ده‌گیریته‌وه‌، که‌ گوتوو‌یه‌تی: خوا هه‌یج پینگه‌مبه‌ریکی نه‌ناردوه‌ مه‌گه‌ر له‌سه‌ر ده‌ستی راستی خالیک هه‌بووه‌، وه‌ک مۆری پینگه‌مبه‌رایه‌تی، جگه‌ له‌ پینگه‌مبه‌ری (کوتایی موحه‌مه‌د^۳) که‌ خاله‌که‌ی له‌ نیوان هه‌ردوو شانه‌کانی دا‌بووه‌، له‌سه‌ر ئهم بنچینه‌یه‌ ئه‌وه‌ ده‌رده‌که‌وئ که‌ بوونی ئهم مۆره‌ له‌ پشتی پینگه‌مبه‌ری خوا^۴ تایبه‌ت بووه‌^۵، جیا له‌ هه‌موو پینگه‌مبه‌رانی دیکه‌^(۶).

(۱) فتح الباری: ۵۶۳/۱ تحت حدیث رقم: ۳۵۴۱.

(۲) المستدرک: ۶۳۱/۲.

(۳) سبل الهدی والرشاد للضالحي الشامي: ۵۰/۲.

بَابُ مَا جَاءَ فِي شَعْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
دەربارەى مەووى سەرى
پێغەمبەرى خوا

د نمر ۳: ثم به شعی تاییه ت کردوه به پوونکردنه وهی ئه وهی که په یوه ندی ههیه به پرچی (قزی) پیغه مبهری خوا ۴ له پووی دریزی و داهینانی و گرنگی پیدانی.

ده گوتی: ده توانی ده ربپردی به ههردوو بیژهی: (شعر) و (شعر).

۳۴- عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ شَعْرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى نِصْفِ أذُنِهِ»

واته: ئه نه سی کوری مالیک ۵ ده لی: «پرچی پیغه مبهری خوا ۶» (دریزی که ی) ههتا نیوهی گوتیه کانی بوون.

شرح و پوونکردنه وه:

ثم فرموده یه دهرده که وی که پیغه مبهری ۷ پرچی که یشتوته ناوه پاستی گوتیه کانی، وه له هه ندی فرموده ی دیکه شدا هاتوه که دریزی پرچی ده که یشته سهر شانی.

هه ندی له زانایان ده لین: ئه مهش ده که ریته وه بو حالته جیاوازه کان که پیغه مبهری تیدا بووه، ههیه پیغه مبهری خوی ۸ له کاتیکدا بینوه که پرچی دریز بووه و که یشتوته سهر شانی، که سانی دیکهش هه بوون به پیچه وانه ی ئه وه بینویانه، (ههر که سهش) چونی بینوه ناوی وه سف کردوه.

وه له بهر ئه وه شه پیشه وا (ابن کثیر) له (البداية والنهاية) ۹ دوی ئه وه ی ثم فرمودانه دینی لهم بابه ته دا، (دواتر) ده لی: هیچ دریه کی و نا کوکیه ک نیه له نیوان حالته ته کاند، چونکه پرچ جاری وایه دریز ده بی، جاری واش ههیه کورت ده کریته وه، وه هه رکه سه بهم شیوه وه سفی ده کات که بینویه تی.

هه ندیک له زانایان ده لین: پرچی پیغه مبهری ۱۰ ههتا ناوه پاستی گوتی هاتوه به و بینیه ی که له لا ته نیشته ماشا کراوه، ههیه ده لی: پرچی دریز بووه ههتا سهر شانی خوه به گویره ی ئه وه ی که له دواوه بینویه تی، به لام وا دهرده که وی قسه ی یه که م دیار ترو ته واوتر بی.

۲۵- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كُنْتُ أَعْتَبِلُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ بَنِي وَجِدٍ، وَكَانَ لَهُ شَعْرٌ فَوْقَ الْجُمَةِ وَدُونَ الْوُقْرَةِ»^(۱).

واته: عائشه رضى الله عنها: دهلى: «من و پیغمبهری خوا» له یهک تهشت خومان دهشورد، پرچی بهرتر بوو لهسهر شانی و نرمتر بوو له نهرمه ی گوئییهکانی (واته: پرچیکی ههبووه له نیوان شان و نهرمه ی گوئی دا بووه).

شهرج و وونکردنهوه:

که عائشه رضى الله عنها دهلى: «كُنْتُ أَعْتَبِلُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ بَنِي وَجِدٍ» نهوه بهلگه ی نهوهیه که دروسته زن و میرد خویان بشون لهیهک تهشتدا.

وه که دهلى: «وَكَانَ لَهُ شَعْرٌ فَوْقَ الْجُمَةِ وَدُونَ الْوُقْرَةِ» نهوهسف کردنه به پتی (بیرانی) شوینی پرچه کهیهتی (له لای نهو کهسه ی بینویهتی) نهک خودی پرچه که وا بووبی، واته: پرچی موباره کی له نهرمایى گوئی هاتوته خواری و لهسهر شانی بهرتر بووه (واته: نهگه یشتوته سهر شان و له نهرمایى گوئشی هاتوته خوار)، جا وینه ی نهوه پتی دهگوتری: (لَمَّة)، وه پیشتتر نهوه رابورد که ههر یهکیک له هاوهلان وهسفی مووی سهری پیغمبهری خویا کردوه، به گویره ی نهوه ی که بینویهتی.

پیشتتریش باسی نهوه کرا که ههر یهک له هاوهلان به پتی نهوه ی که پرچی پیغمبهری خویان بینویه، وهسف و ویتایان کردوه.

۲۶- عَنْ الزَّهْرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَرْنُوعًا، نَعِيمًا مِّنَ الْبُحْكَسِ، وَكَانَتْ جُمَّتُهُ تَضْرِبُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ»^(۲).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه ۱۷۵۵ ثم قال: هذا حديث حسن صحيح عريث من هذا الوجه، وقد روي من غير وجه عن عائشة أنها قالت: «كُنْتُ أَعْتَبِلُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ بَنِي وَجِدٍ»، ولم يدكروا فيه هذا الحرف [أي وكان له شعرٌ فوق الجُمَةِ ودونَ الوقْرِ]، وإما ذكره عبد الرحمن بن أبي الزناد: وعبد الرحمن بن أبي الزناد ثقة، كان مالك بن أسس يوثقه ويأمر بالكتابة عنده، أراد أن يُثبت صحة هذه الزيادة، لأن عبد الرحمن بن أبي الزناد ثقة حافظ، فزيادته زيادة ثقة، ويضاف إلى ذلك أن ابن معين قال عن عبد الرحمن بن أبي الزناد أثبت الناس بهشام: فهي زيادة صحيحة مقبولة.

(۲) انظر: (ج ۴).

واته: به پرائی کوری عازیب ۴ ده لئ: «پیغه مبهری خوا ۵ به ژن و بالای مامناوهند بوو، یتوان شانه کانی لیک دوور بوو (واته: پان بوو)، وه پرچی ده گه یشته نهرمه ی گوئییه کانی».

۲۷- عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قُبْتُ بِرَأْسِي حَبَا. كُنْتُ كَنْ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ إِنَّهُ يَكُنُّ بِالْجَعْدِ وَلَا بِالشَّبِيطِ، كَانَ يَبْلُغُ شَعْرُهُ شَحْمَةً أُذُنَيْهِ^(۱).

واته: قه تاده ده لئ: به نه نه سم ۶ گوت: ئایا پرچی پیغه مبهری خوا ۷ چۆن بوو؟ گوتی: «پرچی نه (زۆر) لول و، نه (زۆر) یش خاو بوو، پرچی ده گه یشته نهرمه ی گوئییه کانی».

شرح و روونکردنه وه:

شوینی به لگه له فهرمووده که ی به پرائی کوری عازیب ۸ ۹ کت حَفْمَةُ نَصْرَتْ شَحْمَةً أُذُنَيْهِ»، وه (الجمعة) ش وه ک باسپان کرد بریتیه له وه ی گه یشتبیتیه سهر شانه کان، جا (جُمُعَتُهُ) لیره دا به واتای مووی سهر دیت، به لام فهرمووده که ی نه نه س نه وه ی تیدایه «كَانَ تَسُوعُ شَعْرُهُ شَحْمَةً أُذُنَيْهِ»، نه مه وه سف و باسکردنی قزیه تی له هه ندیک حاله ت و کاتی (جیاوازدا).

۲۸- عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أُمِّ هَانِئِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَتْ: «قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَكَّةَ قَدَمُهُ وَآلُهُ أَرْبَعُ غَدَائِرَ»^(۲).

واته: موجاهید ده گپریته وه که ئوممو هانئى کحی نه بو تالیب ۱۰، گوتوو یه تی: «پیغه مبهری خوا ۱۱ هاته مه ککه، له و کاته دا چوار که زی هه بوون (یانى پرچی کردبووه دوو به ش و ههر به شیکى کردبوو به دوو که زی و به ستابووی)».

(۱) أخرجه البخاري: ۵۹۰۵، ومسلم: ۲۳۲۸.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۸۱ ثم قال: هذا حديث حسن عريق، قال محمد - يعني الإمام البخاري - لا أعرف لمجاهد سماعة من أم هانئ، لكن سماعة فيها ممكن لأن مجاهدًا ۱۲ ولد سنة إحدى وعشرين، وهو مكّي، وأم هانئ كذلك مكّية، وجاء في ترجمتها أنها عاشت بعد وفاة عبي ۱۳ وهرز، في سنة أربعين، فالشعاع إذ ممكن. وقد صُحِّح الحديث ابن القيم ۱۴ في زاد المعاد: ۱۷۷/۱، وغير واحد من أهل العلم.

شرح و روونکردنه‌وه:

جا نوممو هانی، که خوشکی عه‌لی کوری ئه‌بو تالیب **ع**، بوو که ده‌لنی: **اَفْهَرَسُولُ**
لَنِي فِي سَكَّةٍ مِّمَّنْهُ وَلَمْ يَجْعَلْ، یانی: جارێک پیغه‌مبهری خوا **ع** ته‌شریفی هیناو
 سهردانی کردین له مه‌ککه، پرچی کردبوو به په‌لکه.

(إبن القيم) **ع** ده‌لنی: (پیغه‌مبهری خوا **ع**) سهره‌تا پرچی به‌رده‌دایه‌وه، دواتر جیایی
 کرده‌وه و کردی به دوو له‌ت (دوو به‌ش)، جا ههر به‌شیکیشی ده‌کرده که‌زی و
 ده‌یه‌ست، دیاریشه مه‌به‌ست له به‌ردانه‌وه ئه‌وه‌یه که شو‌ری ده‌کرده خواره‌وه و له
 پشته‌وه نه‌یده‌کرد به دوو له‌ت (دوو به‌ش) ^(۱).

۲۹- **عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ **ص** يَقُولُ:**

واته: سابتی یونانی ده‌گیرێته‌وه: له نه‌ه‌سه‌وه **ع** که گو‌توویه‌تی: «پیغه‌مبهری خوا
ص پرچی تا نیوه‌ی گۆیه‌کانی بوو».

پیشتر له فه‌رمووده‌ی ئه‌ه‌س **ع** له سهره‌تای ئه‌م به‌شه‌دا ئه‌وه باس‌کرا و پابورد،
 وه زیاد کردنی (انفاق یانی: نیوه) کۆیه‌و ده‌گه‌ڕێته‌وه بۆ (أذنيه) که دووانه‌و له
 پرووی زمانه‌وانیه‌وه راسته هه‌روه‌ک فه‌رمایشتی خوا که ده‌فه‌رموی: **فَقَدْ صَعَتِ**
فَرَسُكَ، **ع** **سَحَرَهُ**، (به‌راستی دلتان لایدا - له حه‌ق وراستی-)، وه فه‌رمایشتی
 په‌روه‌ردگار که ده‌فه‌رموی: **وَلَسَرِيقٌ وَنَسَرِيقُهُ وَقَطَعُوا يَدَيْهِمَا** **ع** **الْمَانِدُ**.
 (پیاو و ئافره‌تی دز ده‌ستیان بپرن).

۳۰- **عَنْ أَبِي عَدَسٍ عَنِ ابْنِ رَسُولٍ عَنْ **ع** قَالَ يُسْبَلُ شَعْرُهُ، وَكُلُّ شَيْءٍ كُنَّ يَمْرُقُونَ رُءُوسَهُمْ،**
وَكَانَ هَرُ الْكُتُبِ يُسْمَوْنَ رُءُوسَهُمْ وَكَانَ يُجِبُ مُوَفَّقُهُ أَهْلُ الْكُتُبِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ بِشَيْءٍ،
ثُمَّ فَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ **ص رَأْسَهُ** ^(۲).

(۱) زاد المعاد: ۱/۱۷۵.

(۲) انظر: (ج ۳۷).

(۳) أخرجه البخاري: ۲۵۸۸، ومسلم: ۲۳۳۶.

واته: ئىبنو عەبباس رضی اللہ عنہ دەلى: «پىغەمبەرى خوا ﷺ عادەتى وابوو پرچى خاودە کردو بەرى دەدايەو، ھاوبەش دانەرەکان پرچیان بەملاولادا دادەھینا، خاوەن کتیبەکانیش بە ھەمان شێوە پرچیان خاودە کردەو، (پىغەمبەر ﷺ) پنی خوشبوو وەک خاوەن کتیبەکان پیت لەو شتەى کە خوا فرمانی یی نە کردبوو، (بەلام دوايى) پىغەمبەرى خوا ﷺ پرچى بەملاولا داھینا و قزى دە کردە دوو لەتەو».

شرح و روونکردنەو:

کە دەلى: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُسَدِّلُ شَعْرَهُ» بە ضەممەو کەسپەى پیتی (د)، واتە: پىغەمبەرى خوا ﷺ قزى بەردەدايەو وەک خۆى چۆن دەھاتە خواوە، کە دەلى: «وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَقْرِفُونَ رُءُوسَهُمْ» لەتکردنى سەر ئەو یە قز لە ناوەراستى سەرەو بەکرى بە دوو بەشەو، لایەکیان بە لای راستا، ئەوتریان بە لای چەپدا.

کە دەلى: «وَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يُسَدِّلُونَ رُءُوسَهُمْ، وَكَانَ يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ بِشَيْءٍ» لەبەر ئەو ی خاوەن کتیبەکان کتیبى ئاسمانیان لە ژێر دەستدا بوو، بە شێوەیەکی گشتى، پێدەچى ھەندىک لە کردەوکانیان بە گوێرەى ئەو بووبى کە لە کتیبەکانیاندا ھاتو، بە پێچەوانەى ھاوبەش دانەرەکان، چونکە ئەوان بە شێوەیەکی گشتى (کارەکانیان) داھینراو و لە بیروکەى خەلکەو سەرچاوەى گرتو.

کە دەلى: «ثُمَّ فَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَأْسَهُ» (واتە: پاشان پىغەمبەر ﷺ قزى کرد بە دوو لەت)، زانای پایەبەرز ئىبنو حەجەر رحمہ اللہ دەلى: قز لەت کردن کوتا دوو کردەو ی "پىغەمبەر ﷺ بوو (دواتر لەسەر لەت کردن بەردەوام بو).

۳۱- عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أُمِّ هَانِئٍ رضی اللہ عنہا، قَالَتْ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَا صَفَائِرٍ رُزِعَ».

واتە: موحامەد دەگێرتەو: کە ئوممو ھانى رضی اللہ عنہا، گوئو یەتى: «پىغەمبەرى خوا ﷺ بىنى چوار کەزى ھەبوون».

بۆ وئەنە: پۆشاکە کە ی قەدەغە کراو نەبێ، یان شیوە کانیان قەدەغە کراو نەبن، ئەو
سوننەت تێیدا ئەو یە کە خەڵک لەسەر یەتی و دەییۆشن، ئەویش لەبەر ئەو ی
پێغەمبەر ﷺ ئەنجامی داو وە ک شونیکەوتنی نەریتی خەڵک، ئیمەش دەلێن:
ئێستا وا باو لە نیو خەڵکدا کە پرچ درێژ نە کرێتەو، هەر لەبەر ئەو شە گەورە
زانایانمان و یە کەم کە سیش کە باسی دە کەین لە مامۆستاو زانامان عەبدو پرە حەمان
سەعدییە، هەروەها مامۆستامان عەبدولعەزیز بن باز، هەروەها مامۆستاو زاناکانی
دیکەمان وە ک: موحەممەدی کوری ئیبراھیم و براکانی و جگە لەویش لە گەورە
زانایانمان پرچ و قژ ناھێلنەو لەبەر ئەو ی ئەوان وانا زانن ئەو کارە سوننەت ییت.
لەم رۆژگارەدا دەبینین هیچ کامێکیان پرچیان درێژ نە کردۆتەو، چونکە پێیان وا

هو که هیستنه وه و درێژ کردنه وهی سوننه ت نیه، نه گهرنا ئیمه باش ده زانین، نه گهر
نه ون به سوننه تیان بینبایه له هه موو کهس زیاتر عه ودالی گهران و ده سترگرتوو تر
بوون به سوننه ت.

حا ئه وهی راست و دروست بیت ئه وهیه که به گوێره ی نه ریت و باوی خه لک بیت،
نه گهر تو له شوینیک بووی نه ریت و باوی خه لک و ابو و قزیان و پرچیان ده هیسته وه
نه وه بیهیله وه، وه نه گهرنا توش مه یکه (و درێژی مه که وه) .

حا بیویستیشه زۆر وریابین له خوچوو اندن به بیبروایان و کافران، یان به ئافره تان،
نه بهر ئه وهی پیغه مبه ر : فهرموویه تی: {مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ} (۱). واته: هه ر کهس
خوی بچوینی به کو مه لیک له وان هه ژمار ده کرێ! وه هه روه ها وه ک له م فهرمووده
ده توه: {لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ} (۲). واته: پیغه مبه ری خوا
به فرینی کردوه له و پیاوانه ی خویان ده چوینن به ئافره تان.

جا له گه ل ئه و (هه ره شانه ش ده بینین) هه ندیک له گه نجه کانمان جاری وایه پرچیان
درێژ ده کهن، دین له گرنگی پیدان و داهینان و شانه کردنیش ریک وه ک ئافره تی
لیده کهن، ته نانه ت جاری وایه که ل و په لی خوشکی خویان به کاردینن له وانیه ی
له سه ر پرچیان داده نین، تا کو وه ک ئه و بکات! وه ک (به کارهینانی) ته وقه ی پرچ
و (لاستیک) و که به مه به ته واوی وه ک خوشکی لی دیت، به تایبه تی که ریشی
ده تاشی و لووسی ده کات، به لکو ده ری دینی (تا به ته واوی لووسی بکات!!)، وه
هه روه ها هه ندیک شت له خوشکه که ی ده خوازی تا کو لمه کانی به جوړیک سوور
بکات، وه هه ندیکیان له وانیه خوی چواندنی به بیباوه پانه وه له داهینانی قزی و
بویه کردنی، که نه مه ش کاره سات و مه ترسیه کی گه وره یه، وه له وانه شه هه له بکه ن
و (یه کیکیان) بلنی: هیسته وه ی قزو پرچ سوننه ته، که چی که مه ترخه م بی له (ناست
جیبه جی کردنی) نوێزه فه رزه کان! والله المستعان.

(۱) لقاء الباب المفتوح: (ص ۲۲).

(۲) أخرجه أبو داود في السنن: ۴۰۳۱.

(۳) أخرجه البخاري: ۵۸۸۵. من حديث عبد الله بن عباس ؓ.

بابہٴ ثَمَوہی ہاتھ
دہریارہی پرچ داہیتانی
پینگہ مہری خوا

د نمر ۳۰: «ثم به شهي داناهو بوړوونكردنه وهی نه وهی كه په يوه سته به پرچ و قز داهينانی پیغه مېهر ۳۱، (الترجل) بریتیه له داهینان و خاوكړدنه وه و خاوتنكړدنه وه و گرنګی پیدانی موو.

پنباړو سوننه تی پیغه مېهری خوا ۳۲: له م بابه ته دا وهك هه موو بابه ته كانی ديكه ی مام نوهندی و (خه تی ناوه پراست گرتن) بوو، وهك نه و كه سه نه بوو كه هه موو گرنګی د نې بو پرچیه تی و كاتیكي زور خه ريكی داهینان و چاكړدنیه تی، وه وهك حالی نه و كه سه ش نه بوو كه پرچی خوی پست گوی ده خات و به هیچ جوړيك گرنګی پینادات، به لكو مام ناوه ندو هاوسه نگ بوو له نیوان زیده پوی و كه مته رخه می دا.

۳۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْيَمَ، قَالَ: «كُنْتُ رَجُلًا رَأْسُ رَسُولٍ لَهُ ۳۳ وَأَنْ خَبَّرْتُ

واته: عائشه ۳۴، ده لی: «من پرچی پیغه مېهری خوا م ۳۵ داده هینا و له سووړی مانګانه ش دابووم».

شرح وړوونكړدنه وه:

له م فرموده ده دا به لګه ی نه وه هه به كه دروسته ژن پرچی میړده كه ی داهینن و نوی شانه بكات، هه رچه نده له سووړی مانګانه شدا بی، هه روه ها نه م فرموده به لګه شه له سهر نه وهی ده ست لیدانی ژنی چه یزدار له میړده كه ی و به پیچه وانه وه ش تاساییه و لاشه ی تافره تی چه یزدار پیس نیه.

۳۳- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ۳۴ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ۳۵ يُكْتَبُ ذَهَبُ رَأْسِهِ وَتُسْرِيحُ لِحْيَتِهِ، وَيُكْتَبُ الْقِنَاعُ، حَتَّى كَأَنَّ ثَوْبَهُ ثَوْبُ زَيَّاتٍ» ۳۶.

واته: نه نه سی كوری مالیک ۳۷: ده لی: «پیغه مېهری خوا م ۳۸ زور پرچی چه وړ ده كړدو ریشی (ړيك ده خست و) دایده هینا، وه قیناعی زور به كارد هینا، هه تا (هه ندیک

(۱) أخرجه البخاري: ۲۹۵، ومسلم: ۲۹۷.

(۳۱) إسناده ضعيف؛ فيه الزبيعي بن ضيف، وهو صدوق سني لحفظ، قال الإمام بن حبان، كان عذبا، وم يكن الحديث من صناعته؛ فوقع في حديثه المناكير من حيث لا يشعر (الضعفاء والمتروكين) لابن الجوزي: ۲۸۱/۱، وفيه أيضا يزيد بن أبان الرقاشي، وهو ضعيف

جار هیئده پرچی چهور ده کرد) پۆشاکه که ی وه ک پۆشاک ی زهیت فروش ده هاته
پیش چاو (واته: پۆشاکیشی چهور ده بوو).

شرح و روونکردنهوه:

که ده لێ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكْرِزُ دَهْنَ رَأْسِهِ وَتَسْرِخُ لِحْيَتِهِ» یانی: پیغه مبه ر ﷺ له کاتی
داهینانی پرچ و پریشی موباره کی دا زور پۆنی چهور کردنی به کارهیناوه.

که ده لێ: «رَوَاكَ السَّيِّحُ» وشه ی: (قناع) بریتیه له قوماشیک که داده نرئ له سه ر سه ری
مروف له کاتی پرچ چهور کردندا، به مه به سستی پارێزگاری لیکردنی پۆشاک له چهور
بوون، پیغه مبه ریش ﷺ به هوی زور به کارهینانی پۆن بۆ پریش و پرچ چهور کردنی
تهو قوماشه ی به کارده هیتا.

که ده لێ: «حَتَّى كَرِهَ» (زَيَّات) به و که سه ده گوترئ که بهرده وام ئیش
له پۆن ده کات و مامه له ی پیوه ده کات، جا نمونه ی تهو که سه که دلوپه پۆن به ر
پۆشاک ی ده کهوئ، تهووه شوینه واری پییه وه دیار ده بی، تهو مانایه ئالوزیه کی تیدایه،
(ابن کثیر) کاتیک باسی فهرمووده که ی کرد گوتوو یه تی: (فِيهِ غَزَاةٌ وَنَكَارَةٌ) واته:
جۆرێک له نامۆی و ئالوزی تیدایه، تهووه ی که ئالوزه تهووه یه: «كَرِهَ» ر پ
که تهووه سیفه تیکه پیغه مبه ری خوا ﷺ خوی نکوولی لئ ده کرد تهووه ر له که سیکی
بینیایه، تهووه داود له سونه نه که ی خویدا له جابره وه ﷺ هیناویه تی گوتوو یه تی:
{أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَأَى رَجُلًا شَعْنًا قَدْ تَفَرَّقَ شَعْرُهُ، فَقَالَ: أَمَا كَانَ يَجِدُ هَذَا مَا يُسْكُنُ بِهِ
شَعْرَهُ؟! وَرَأَى رَجُلًا آخَرَ وَعَلَيْهِ تِيَابٌ وَسَخَّةٌ، فَقَالَ أَمَا كَانَ هَذَا يَجِدُ مَاءً يَغْسِلُ بِهِ تَوْبَهُ} (۱)،
واته: پیغه مبه ری خوا ﷺ ته شریفی هیتا بۆ لاما ن پیاوکی بینی پرچی پرزو ئالوز
بوو، فهرمووی: ئایا تهو (پیاوه) شتیکی نه بینیه وه پرچی خوی پی رێک بخات؟! وه
پیاوکی دیکه ی بینی پۆشاککی بیسی پۆشی بوو، فهرمووی: ئایا تهو (پیاوه) ناوی
ده ست نه کهوت پۆشاکه که ی خوی پی بشوات.

(۱) احرجه أبو داود ۴۰۶۴، وصححه الألباني به لزم لهم فهرمووده ئالوزیه ک نیه شایانی باس نیت، که ده شلئ: «كَانَ تَوْبُهُ
تَوْبُ زَيَّاتٍ» لیره دا وشه ی (توب) به واتای تهو پارچه قوماشه دیت که پیغه مبه ر ﷺ ده یخسته ژیر مېره ره که ی بۆ تهووه ی
مېره ره که ی چهو به نیت، چونکه پیغه مبه ر ﷺ بۆ چهور کردنی پریش و پرچی پۆنی به کارده هیتا، (وه رگێر).

۳۴- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيُجِبُ التَّيْمُنَ فِي طَهْوَرِهِ إِذَا تَطَهَّرَ، وَفِي تَرْجُلِهِ إِذَا تَرَجَّلَ، وَفِي انْتِعَالِهِ إِذَا انْتَعَلَ».

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لئی: «پیغمبرمبری خوا ﷺ پنی خوش بوو به ده‌ستی راست ده‌ست پیبکات، له پاکو خاوینیدا، له کاتی خو پاک‌کردنه‌ودی، وه له پرچ داهینانی، نه‌گهر برچی داهینابوویه، وه له له‌پیکردنی نه‌علدا، کاتی نه‌علی له‌پنی کردبایه».

شرح و روونکردنه‌وه:

بیشه‌وا بوخاری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، نه‌ویش ته‌م فهرموده‌دی له کتیبه ص‌حیحه که‌ی خوی هیناوه، ته‌ن‌ها نه‌وه‌ی تیدا زیاد کردوه: «وَفِي شَأْنِهِ كُلِّهِ»، واته: وه له هه‌موو کاروباره‌کانیدا.

که ده‌لئی: «إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيُجِبُ التَّيْمُنَ»، یانی: پیغمبرمهر ﷺ پنی خوش بوو به لای راستی ده‌ست پیبکات.

که ده‌لئی: «التَّيْمُنَ فِي طَهْوَرِهِ إِذَا تَطَهَّرَ»، یانی: نه‌گهر ویستبای ده‌ست‌وێژ بشووی به لای راستی ده‌ستی پیده‌کرد، جا سه‌ره‌تا ده‌سنی راستی ده‌شورد، پیش ده‌ستی چه‌پی، هه‌روه‌ها پنی راستی ده‌شورد پیش پنی چه‌پی.

که ده‌لئی: «وَفِي تَرْجُلِهِ إِذَا تَرَجَّلَ، وَفِي انْتِعَالِهِ إِذَا انْتَعَلَ»، واته: نه‌گهر پرچی داهینابا، سه‌ره‌تا به لای راستی ده‌ستی پیده‌کرد پیش لای چه‌پی، هه‌روه‌ها له کاتی چه‌ور کردنیش به هه‌مان شیوه‌ی ده‌کرد، لای راستی چه‌ور ده‌کرد پیش لای چه‌پ.

که ده‌لئی: «وَفِي انْتِعَالِهِ إِذَا انْتَعَلَ»، یانی: نه‌گهر ویستبای نه‌عل (پیل‌او) له پنی بکات، پنی راستی پیش پنی چه‌پی ده‌خست له له‌پیکردندا.

وه هه‌روه‌ها له ههر کارینکی دیکه‌دا وه‌ک پزگرتن لای راستی پیش ده‌خست، وه‌ک: چوونه نیو مزگه‌وت، خواردن و خواردنه‌وه، ته‌وقه‌کردن، شت وه‌رگرتن و شت پیدان به که‌سی به‌رامبه‌ر، پوشینی پۆشاک، وه له ههر شتیکی دیکه‌ی پیچه‌وانه‌ی نه‌وانه‌شدا لای چه‌پی پیش ده‌خست بو وینه: چوونه سه‌رئاو، ها‌ته‌نه‌وه‌وه له مزگه‌وت، هینانه‌ده‌ری شتی پس له لووت وینه‌ی نه‌وانه.

۳۵- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ التَّرَحُّلِ إِلَّا عَنَّا»

واته: عه‌بدوللای کوری موغه‌فقهل رحمہ اللہ ده‌لئی: «پیغمبره‌ری خوا رحمہ اللہ ریگری له‌وه کردووه به‌رده‌وام پرچ دابه‌نیری، مه‌گه‌ر ماوه‌ ماوه (واته: نابئ مروّف زورترین کاتی به‌و کاره‌وه به‌سه‌ر بیات)».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ التَّرَحُّلِ إِلَّا عَنَّا»، واته: مه‌گه‌ر ماوه‌ دواي ماوه، نه‌ک به به‌رده‌وام، جا بویه دروست نیه بۆ مروّف که داهینانی سه‌رو ریشی بیته کارو پیشه‌ی به‌رده‌وامی، به‌لکو ده‌بیت مام ناوه‌ند بیت، نه به ته‌واوی وازی لی بینئ، وه نه‌بیکاته کارو پیشه‌ی به‌رده‌وامی زیانی پوزانه‌ی.

مه‌به‌ست لهم فه‌رمووده نه‌وه‌یه: که پیغمبره‌ری خوا رحمہ اللہ ماوه‌ ماوه‌ پرچی داده‌هینا (نه‌ک هه‌موو کات، یان زوربه‌ی کات)، بویه په‌سندو ریگاپیدراو نیه مروّف کاتی زور ته‌رخان بکات به‌ داهینان و شانه‌کردنی پرچی، به‌لکو نیویسته مام ناوه‌ند بیت لهم کاره‌داو نه‌ که‌مه‌ترخه‌م و ئیهمال بی، وه نه‌ زیده‌پویی بکات له‌ داهینانی و بیکات به‌ دین.

۳۶- عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ رَحْلِ بْنِ أَصْحَابِ الشَّيْءِ رحمہ اللہ «أَنَّ لَشَيْءٍ رحمہ اللہ كَانَ يَتَرَحَّلُ غَبًا»^(۱).

واته: حومه‌یدی کوری عه‌بدورپه‌حمان، ده‌گیرته‌وه له‌ یه‌کیک له‌ هاوه‌لانی پیغمبره‌ری رحمہ اللہ، «که‌وا پیغمبره‌ری خوا رحمہ اللہ ماوه‌ ماوه‌ پرچی داده‌هینا».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «عَنْ رَحْلِ بْنِ أَصْحَابِ الشَّيْءِ رحمہ اللہ»، نه‌ ناسران و ناونه‌هینرانی هه‌ر کام له‌ هاوه‌لان هیه‌چ زیانی نیه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی هه‌موو هاوه‌لان دادگه‌رو راستگو بوون، رحمہ اللہ.

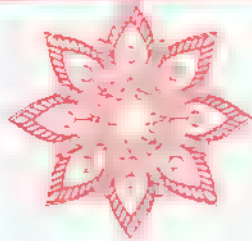
(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۵۶، وفي إسناده الحسن، وقد عنعن.

(۲) في إسناده يزيد أبي خالد، وهو صدوق يخطئ كثيرا، لكن الحديث صحيح بشواهد.

که ده لئی: «أَنْ اِشْبِي بِمِزْ كَر نَرَجَل عَنَّا»، واته: پَنَغه مبهری خوا ۱۱۱ له کاتی پئویست
 برچی شانه ده کرد (واته: ماوه ماوه، نهک هه موو کات خه ریکی بی)، که پئویستیش
 به بووبی وازی لیهیناوه، نه به رده وام خه ریکی داهینانی بوو، نه به ته وایش وازی
 لئی ده هینا.

بَابُ مَا جَاءَ فِي شَيْبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
دَهْرَ بَارِئِهِ لِسَبِيلِهِ نَبِيِّ مَوُودٍ
بِتَغْلِيهِ مَبْرُورِي ضَوْءِ

۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱
 ۴۷۲
 ۴۷۳
 ۴۷۴
 ۴۷۵
 ۴۷۶
 ۴۷۷
 ۴۷۸
 ۴۷۹
 ۴۸۰
 ۴۸۱
 ۴۸۲
 ۴۸۳
 ۴۸۴
 ۴۸۵
 ۴۸۶
 ۴۸۷
 ۴۸۸
 ۴۸۹
 ۴۹۰
 ۴۹۱
 ۴۹۲
 ۴۹۳
 ۴۹۴
 ۴۹۵
 ۴۹۶
 ۴۹۷
 ۴۹۸
 ۴۹۹
 ۵۰۰
 ۵۰۱
 ۵۰۲
 ۵۰۳
 ۵۰۴
 ۵۰۵
 ۵۰۶
 ۵۰۷
 ۵۰۸
 ۵۰۹
 ۵۱۰
 ۵۱۱
 ۵۱۲
 ۵۱۳
 ۵۱۴
 ۵۱۵
 ۵۱۶
 ۵۱۷
 ۵۱۸
 ۵۱۹
 ۵۲۰
 ۵۲۱
 ۵۲۲
 ۵۲۳
 ۵۲۴
 ۵۲۵
 ۵۲۶
 ۵۲۷
 ۵۲۸
 ۵۲۹
 ۵۳۰
 ۵۳۱
 ۵۳۲
 ۵۳۳
 ۵۳۴
 ۵۳۵
 ۵۳۶
 ۵۳۷
 ۵۳۸
 ۵۳۹
 ۵۴۰
 ۵۴۱
 ۵۴۲
 ۵۴۳
 ۵۴۴
 ۵۴۵
 ۵۴۶
 ۵۴۷
 ۵۴۸
 ۵۴۹
 ۵۵۰
 ۵۵۱
 ۵۵۲
 ۵۵۳
 ۵۵۴
 ۵۵۵
 ۵۵۶
 ۵۵۷
 ۵۵۸
 ۵۵۹
 ۵۶۰
 ۵۶۱
 ۵۶۲
 ۵۶۳
 ۵۶۴
 ۵۶۵
 ۵۶۶
 ۵۶۷
 ۵۶۸
 ۵۶۹
 ۵۷۰
 ۵۷۱
 ۵۷۲
 ۵۷۳
 ۵۷۴
 ۵۷۵
 ۵۷۶
 ۵۷۷
 ۵۷۸
 ۵۷۹
 ۵۸۰
 ۵۸۱
 ۵۸۲
 ۵۸۳
 ۵۸۴
 ۵۸۵
 ۵۸۶
 ۵۸۷
 ۵۸۸
 ۵۸۹
 ۵۹۰
 ۵۹۱
 ۵۹۲
 ۵۹۳
 ۵۹۴
 ۵۹۵
 ۵۹۶
 ۵۹۷
 ۵۹۸
 ۵۹۹
 ۶۰۰
 ۶۰۱
 ۶۰۲
 ۶۰۳
 ۶۰۴
 ۶۰۵
 ۶۰۶
 ۶۰۷
 ۶۰۸
 ۶۰۹
 ۶۱۰
 ۶۱۱
 ۶۱۲
 ۶۱۳
 ۶۱۴
 ۶۱۵
 ۶۱۶
 ۶۱۷
 ۶۱۸
 ۶۱۹
 ۶۲۰
 ۶۲۱
 ۶۲۲
 ۶۲۳
 ۶۲۴
 ۶۲۵
 ۶۲۶
 ۶۲۷
 ۶۲۸
 ۶۲۹
 ۶۳۰
 ۶۳۱
 ۶۳۲
 ۶۳۳
 ۶۳۴
 ۶۳۵
 ۶۳۶
 ۶۳۷
 ۶۳۸
 ۶۳۹
 ۶۴۰
 ۶۴۱
 ۶۴۲
 ۶۴۳
 ۶۴۴
 ۶۴۵
 ۶۴۶
 ۶۴۷
 ۶۴۸
 ۶۴۹
 ۶۵۰
 ۶۵۱
 ۶۵۲
 ۶۵۳
 ۶۵۴
 ۶۵۵
 ۶۵۶
 ۶۵۷
 ۶۵۸
 ۶۵۹
 ۶۶۰
 ۶۶۱
 ۶۶۲
 ۶۶۳
 ۶۶۴
 ۶۶۵
 ۶۶۶
 ۶۶۷
 ۶۶۸
 ۶۶۹
 ۶۷۰
 ۶۷۱
 ۶۷۲
 ۶۷۳
 ۶۷۴
 ۶۷۵
 ۶۷۶
 ۶۷۷
 ۶۷۸
 ۶۷۹
 ۶۸۰
 ۶۸۱
 ۶۸۲
 ۶۸۳
 ۶۸۴
 ۶۸۵
 ۶۸۶
 ۶۸۷
 ۶۸۸
 ۶۸۹
 ۶۹۰
 ۶۹۱
 ۶۹۲
 ۶۹۳
 ۶۹۴
 ۶۹۵
 ۶۹۶
 ۶۹۷
 ۶۹۸
 ۶۹۹
 ۷۰۰
 ۷۰۱
 ۷۰۲
 ۷۰۳
 ۷۰۴
 ۷۰۵
 ۷۰۶
 ۷۰۷
 ۷۰۸
 ۷۰۹
 ۷۱۰
 ۷۱۱
 ۷۱۲
 ۷۱۳
 ۷۱۴
 ۷۱۵
 ۷۱۶
 ۷۱۷
 ۷۱۸
 ۷۱۹
 ۷۲۰
 ۷۲۱
 ۷۲۲
 ۷۲۳
 ۷۲۴
 ۷۲۵
 ۷۲۶
 ۷۲۷
 ۷۲۸
 ۷۲۹
 ۷۳۰
 ۷۳۱
 ۷۳۲
 ۷۳۳
 ۷۳۴
 ۷۳۵
 ۷۳۶
 ۷۳۷
 ۷۳۸
 ۷۳۹
 ۷۴۰
 ۷۴۱
 ۷۴۲
 ۷۴۳
 ۷۴۴
 ۷۴۵
 ۷۴۶
 ۷۴۷
 ۷۴۸
 ۷۴۹
 ۷۵۰
 ۷۵۱
 ۷۵۲
 ۷۵۳
 ۷۵۴
 ۷۵۵
 ۷۵۶
 ۷۵۷
 ۷۵۸
 ۷۵۹
 ۷۶۰
 ۷۶۱
 ۷۶۲
 ۷۶۳
 ۷۶۴
 ۷۶۵
 ۷۶۶
 ۷۶۷
 ۷۶۸
 ۷۶۹
 ۷۷۰
 ۷۷۱
 ۷۷۲
 ۷۷۳
 ۷۷۴
 ۷۷۵
 ۷۷۶
 ۷۷۷
 ۷۷۸
 ۷۷۹
 ۷۸۰
 ۷۸۱
 ۷۸۲
 ۷۸۳
 ۷۸۴
 ۷۸۵
 ۷۸۶
 ۷۸۷
 ۷۸۸
 ۷۸۹
 ۷۹۰
 ۷۹۱
 ۷۹۲
 ۷۹۳
 ۷۹۴
 ۷۹۵
 ۷۹۶
 ۷۹۷
 ۷۹۸
 ۷۹۹
 ۸۰۰
 ۸۰۱
 ۸۰۲
 ۸۰۳
 ۸۰۴
 ۸۰۵
 ۸۰۶
 ۸۰۷
 ۸۰۸
 ۸۰۹
 ۸۱۰
 ۸۱۱
 ۸۱۲
 ۸۱۳
 ۸۱۴
 ۸۱۵
 ۸۱۶
 ۸۱۷
 ۸۱۸
 ۸۱۹
 ۸۲۰
 ۸۲۱
 ۸۲۲
 ۸۲۳
 ۸۲۴
 ۸۲۵
 ۸۲۶
 ۸۲۷
 ۸۲۸
 ۸۲۹
 ۸۳۰
 ۸۳۱
 ۸۳۲
 ۸۳۳
 ۸۳۴
 ۸۳۵
 ۸۳۶
 ۸۳۷
 ۸۳۸
 ۸۳۹
 ۸۴۰
 ۸۴۱
 ۸۴۲
 ۸۴۳
 ۸۴۴
 ۸۴۵
 ۸۴۶
 ۸۴۷
 ۸۴۸
 ۸۴۹
 ۸۵۰
 ۸۵۱
 ۸۵۲
 ۸۵۳
 ۸۵۴
 ۸۵۵
 ۸۵۶
 ۸۵۷
 ۸۵۸
 ۸۵۹
 ۸۶۰
 ۸۶۱
 ۸۶۲
 ۸۶۳
 ۸۶۴
 ۸۶۵
 ۸۶۶
 ۸۶۷
 ۸۶۸
 ۸۶۹
 ۸۷۰
 ۸۷۱
 ۸۷۲
 ۸۷۳
 ۸۷۴
 ۸۷۵
 ۸۷۶
 ۸۷۷
 ۸۷۸
 ۸۷۹
 ۸۸۰
 ۸۸۱
 ۸۸۲
 ۸۸۳
 ۸۸۴
 ۸۸۵
 ۸۸۶
 ۸۸۷
 ۸۸۸
 ۸۸۹
 ۸۹۰
 ۸۹۱
 ۸۹۲
 ۸۹۳
 ۸۹۴
 ۸۹۵
 ۸۹۶
 ۸۹۷
 ۸۹۸
 ۸۹۹
 ۹۰۰
 ۹۰۱
 ۹۰۲
 ۹۰۳
 ۹۰۴
 ۹۰۵
 ۹۰۶
 ۹۰۷
 ۹۰۸
 ۹۰۹
 ۹۱۰
 ۹۱۱
 ۹۱۲
 ۹۱۳
 ۹۱۴
 ۹۱۵
 ۹۱۶
 ۹۱۷
 ۹۱۸
 ۹۱۹
 ۹۲۰
 ۹۲۱
 ۹۲۲
 ۹۲۳
 ۹۲۴
 ۹۲۵
 ۹۲۶
 ۹۲۷
 ۹۲۸
 ۹۲۹
 ۹۳۰
 ۹۳۱
 ۹۳۲
 ۹۳۳
 ۹۳۴
 ۹۳۵
 ۹۳۶
 ۹۳۷
 ۹۳۸
 ۹۳۹
 ۹۴۰
 ۹۴۱
 ۹۴۲
 ۹۴۳
 ۹۴۴
 ۹۴۵
 ۹۴۶
 ۹۴۷
 ۹۴۸
 ۹۴۹
 ۹۵۰
 ۹۵۱
 ۹۵۲
 ۹۵۳
 ۹۵۴
 ۹۵۵
 ۹۵۶
 ۹۵۷
 ۹۵۸
 ۹۵۹
 ۹۶۰
 ۹۶۱
 ۹۶۲
 ۹۶۳
 ۹۶۴
 ۹۶۵
 ۹۶۶
 ۹۶۷
 ۹۶۸
 ۹۶۹
 ۹۷۰
 ۹۷۱
 ۹۷۲
 ۹۷۳
 ۹۷۴
 ۹۷۵
 ۹۷۶
 ۹۷۷
 ۹۷۸
 ۹۷۹
 ۹۸۰
 ۹۸۱
 ۹۸۲
 ۹۸۳
 ۹۸۴
 ۹۸۵
 ۹۸۶
 ۹۸۷
 ۹۸۸
 ۹۸۹
 ۹۹۰
 ۹۹۱
 ۹۹۲
 ۹۹۳
 ۹۹۴
 ۹۹۵
 ۹۹۶
 ۹۹۷
 ۹۹۸
 ۹۹۹
 ۱۰۰۰

۱. که خواجه گهواره له سهری دروستی کردوه، وه سپی بوونیش بریتیه له گورینی
 ۲. یگی موو له رهنکه بنه رهنه که ی خوی که ره شه، یان هر رهنگیکه بو سپی، وه
 ۳. نه ریش ۴. نه به شه ی تهرخان کردوه بو باسکردنی نه وه ی په یوه نندیداره به
 ۵. سیه تی مووی پیغه مبهری خوا ۶. نایا له سهر و ریشی پیغه مبهری خوا ۷. مووی
 ۸. سپی هه بووه؟ نه گهر هه بووه نه ندازه که ی چهند بووه؟
 ۹. وه نه وه ی فهرمووده راست و دروسته کان به لگن له سهری و دانه ریش ۱۰.
 ۱۱. همدنکیانی هیناوه له م باس و به شه ده نه وه یه که سیه تی مووی سهر و ریشی که
 ۱۲. سیراوه له سهر و ریشی پیغه مبهری خوا ۱۳. شتیکی زور که م بووه، به شتیکی زور که م
 ۱۴. خورده له سنی شونیدا که نه نه س ۱۵. ناماژه ی بو کردوه، به جوریک که گوتوویه تی:
 ۱۶. «يَخْتَصِبُ رَسُولُ اللَّهِ، إِذَا كَانَ التَّبَاطُ فِي عَنَقَتِهِ، فِي الصُّدْعَيْنِ، فِي الرَّأْسِ ثُبًّا»^۱. واته:
 ۱۷. پیغه مبهری خوا ۱۸. مووی سهر و ریشی رهنک نه ده کرد، چونکه سپی مووی سهر و
 ۱۹. ریشی پیغه مبهری خوا ۲۰. زور که م بووه، به جوریک له مووه کانی نیوان لیوی
 ۲۱. خورده وه ی و چه ناگهی که میک هه بوو، وه له مووه کانی نیوان چاوه کانی و
 ۲۲. گوبیه کانی که میک هه بوو، وه له سهریشیدا که میک هه بوو، بویه رهنگی نه کردوه).
 ۲۳. ضلع: بریتیه له و شونیه ی که ده که ونته نیوان چاو و گوی.
 ۲۴. عنققة: بریتیه له وه ی که ده که ونته نیوان چه ناگه و لیوی خواره وه.

۲۵. عن قتادة قال: قلت لأنس بن مالك: هـ حَضَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ،
 ۲۶. م كُنْ شَيْئاً فِي ضُدْعِيهِ» وَلَكِنْ أَبُو بَكْرٍ، حَضَبَ بِالْحِجَاءِ وَالْكَتَمِ
 ۲۷. و نه: قه تاده ده لی: به نه نه سی کوری مالیکم ۲۸. گوت: نایا پیغه مبهری خوا ۲۹. پرچ
 ۳۰. و ریشی رهنک ده کرد؟ گوتی: «به وه رانه گه یشت (واته: هینده سپی نه بوو) چونکه
 ۳۱. سیه که ی له لاته نیشته کانی دا بوون»، به لام نه بو به کر ۳۲. به خه نه و وه سمه (که
 ۳۳. گه لایه که، رهنگی پی ده کریت) بویه ی ده کرد.

(۱) أخرجه مسلم: ۲۳۴۱.

۱. أخرجه البخاري: ۳۵۵۰، نلفظ: «شيء» مكن «شيئا»، ودون قوله «ولكن أبو بكر». «وكذا أخرجه مسلم: ۲۳۴۱ من طريق
 ۲. عن سيرين، عن أنس بن مالك: «وقد حَضَبَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ بِالْحِجَاءِ وَالْكَتَمِ»؛ فأضاف عمر.

شەرح و پوونکردنەوه:

قەتادە کە بە ئەنەسی ع گوتو: «هَلْ خَضَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟» واتە: ئایا پێغه‌مبەر ﷺ بۆیەو ڕەنگی بە کاردەهینا؟ (الخَضَاب): بریتیه له گۆڕینی ڕەنگی سپی بە خەنەو وەسمەو وێنە ی ئەوه.

ئەنەس ع کە دەلی: «لَمْ يَبْغُ ذَلِكَ» واتە: مووی سپی نەدەبینرا له پێغه‌مبەر ﷺ جگە له شتیکی زۆر کم، کە نەدەگەیشته ئەوهی حاودنەکە ی بۆیەو ڕەنگی بکات بە خەنەو وەسمە.

کە دەلی: «إِنَّمَا كَانَ شَيْئًا فِي صُدْغَيْهِ» واتە: مووه سپیه کانی پێغه‌مبەر ﷺ زۆر کم بوون له نێوان چاوو گۆیی بوون، بێشتر ئەم فەرمووده ی ئەنەس ع پابورد، کە سێ شوینە کە بوون کە مووی پێغه‌مبەری خوا ﷺ تیدا سپی بیوون.

کە دەلی: «وَلَكِنْ أَبُو بَكْرٍ، خَضَبَ بِالْحِجَاءِ وَالْكَتَمِ»، یانی: ئەبوبەکر ع ئەو تالە مووه سپیانە ی هەببوون گۆریبونی بە خەنەو وەسمە، کە ئەم دووانە دوو درەختی ناسراون بە کاردەهتیزین له بۆیەو گۆڕینی ڕەنگ، جا خەنە (ڕەنگی) سپی دەگۆڕێ بۆ سوور، وەسمەش (ڕەنگی سپی) دەگۆڕێ بۆ ڕەش، جا ئەگەر هەردووکیان کۆبکێنەوه بەوهی هەندیک له خەنەو هەندیک له وەسمە پیکەوه داہنرین (و تیکەل بکێن) وەک لەم فەرموودهو جگە لەوه هاتو ڕەنگی سپی دەگۆڕێ بۆ ڕەنگیکی مام ناوەند له نێوان ڕەش و سوور، نابێتە ڕەشیکی تەواو، کە بێگومان نەهی کراوه له گۆڕینی (ڕەنگی سپی) بۆ ڕەنگی (ڕەش)، هەروەها ناشییتە سوورکی تەواو، بەلکو لەو نێوانەدا دەبێت.

لەم فەرمووده‌دا نەفی کردنی ئەنەس ع هەیه کە پێغه‌مبەری خوا ﷺ مووی سەری، یان ریشی بۆیەو ڕەنگ کردبێ، بەم نزیکانە باسی ئەوه دی و ئاماژە بە ڕاجیایی هاوێلان دەکری ﷺ.

۲۸- عَلَی سَیِّدٍ فَاِنْ اَمْسَدَتْ فِی رَاسِهِ رُشُوبًا اَنَّهُ یُحِیِّیْهِ بِرُیْعِ عَشْرَةِ شَعْرٍ نَضَاءً»

واته: نه نه س ﷺ گوتوویه تی: «له سهرو ریشی پیغه مبهری خوا ﷺ جگه له چوارده تاله مووی سپی زیاترم نه ژماردوون».

شرح و روونکردنه وه:

نهم فهرمووده نه نه س ﷺ هه وال ده دات که تاله مووه سپیه کانی که له مووی سهرو ریشی پیغه مبهری خوا ﷺ ده بینرا شتیکی زور کهم بوو، به ژماردن ده گه یشتته چوارده تاله موو.

نه (الصحيحين) دا هاتوه له ریځای په بیعه ی کوری عه بدو پره حمانه وه، له نه نه سه وه ﷺ که گوتوویه تی: {تَوَفَّاهُ اللَّهُ وَلَيَسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءً} ۱. واته: (پیغه مبهری ﷺ کۆچی دواپی کردو له سهرو ریشیدا بیست تاله مووی سپی نه بوو)، یانی: ژماره ی تاله مووه سپیه کانی سهرو ریشی پیغه مبهری خوا ﷺ نه ده گه یشتته بیست تاله موو، وه نهم ژماره (له راستیدا) به ژماره یه کی زور کهم داده نری، وه بویه ش نه نه س ﷺ نهم قسه یه ی کرد که رابورد: «لَمْ يَلْعُ ذِيكَ»، یانی: ژماره که نه گه یشتتووه نه ندازه یه ک نیویستی به بویه و ره ننگ کردن هه بی به هوی که میانه وه.

۳۹- عَنْ سَمَّاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ رضي الله عنه وَفَدَّ سَيْلٌ عَنْ شَيْبٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: «كَانَ بِهَا ذَهْرٌ رَأْسُهُ ثُمَّ يَزِمُهُ شَيْبٌ، وَإِذَا لَمْ يَذْهَبْ رُيْعٌ مِنْهُ» ۲.

واته: سیپاکی کوری حه رب ده لی: گویم له جابری کوری سه موره ﷺ بوو، که برسیاریان لیکرد ده رباره ی سپیه تی مووی پیغه مبهری خوا ﷺ؟ گوتی: «نه گهر (پیغه مبهری ﷺ) پرچی چه ور بکردایه سپیه تیه که ی نه ده بینرا، وه نه گهر پرچی چه ور نه کردایه هه ندیک (مووی سپی) تیدا ده بینرا».

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۱۲۶۹۰.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۹۰۰، ومسلم: ۲۳۴۷.

(۳) أخرجه مسلم: ۲۳۴۴.

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لنی: ک. پ. د. ه. س. ی. ر. م. ن. س. ، یانی: تاله مووی سپی ده‌شاردریته‌وه له‌گه‌ل بوونی زه‌یت، (کاتیک چه‌ور ده‌کری) به‌هوی که‌میه‌وه به‌ده‌رناکه‌وئت، «و. د. ه. س. ی. ر. م. ن. س. ، وه‌نه‌گه‌ر چه‌وری نه‌کردبایه‌ لئی ده‌بیرا.

ئهم‌ فهرمووده‌یه‌ به‌لگه‌یه‌ بۆ فهرمووده‌که‌ی پیشووی ئه‌نه‌س ، که‌ تاله‌ مووه‌ سپیه‌کانی ریش و سه‌ری پیغه‌مبه‌ری خوا ، چه‌ند تاله‌ موویکی زۆر که‌م بوون، نه‌ده‌گه‌یشتنه‌ بیست تاله‌ موو، جا کاتیک ریشی یان سه‌ری چه‌ور ده‌کرد (ئهم‌ تاله‌ مووه‌ سپیانه‌) دیارنه‌ده‌مان به‌هوی که‌می (ژماره‌یان)ه‌وه‌.

۴۰- عن عبد الله بن عمر بن الخطاب عن أبيه عن عائشة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «يوسف بن زكريا هو خير من غيره من خلق الله تعالى».

واته: عه‌بدوللای کو‌ری عومه‌ر ، ده‌لنی: «مووه‌ سپیه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا ، ته‌نها نزیکه‌ی بیست تاله‌ مووی سپی ده‌بوون».

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌وه‌ی تیدا‌یه‌ که‌ تاله‌ مووه‌ سپیه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا ، «یحو» من عسری سحره‌ نصا،، یانی: نزیک بوون له‌ (بیست تال)، که‌ ئه‌وه‌ ته‌واو رنک دیته‌وه‌ له‌گه‌ل فهرمووده‌ی ئه‌نه‌س و جابر که‌ پیشت‌ر رابورد .

۴۱- عن عبد الله بن عمر بن الخطاب عن أبيه عن عائشة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «يوسف بن زكريا هو خير من غيره من خلق الله تعالى».

واته: ئیبنو‌عه‌بیاس ، ده‌لنی: ئه‌بو‌به‌کر ، گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا، پرچت‌ سپی بوون! (پیغه‌مبه‌ریش) فهرمووی: «(سو‌ورده‌ته‌کانی:) هوودو واقیعه‌و مورسه‌لات و (عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ) و (إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ) سه‌ریان سپی کردووم».

(۱) في إسناده شريك القاضي، وفي حفظه كلام معروف، عن بشهد له حديث أنس المتقدم، ولا سيما ما جاء في الصحيحين من أنه: «تَوَفَّاهُ اللَّهُ وَتَبَسَّ فِي رَأْسِهِ وَلَحِيَّتِهِ عَمْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ».

(۲) انظر الحديث الذي يليه.

واته: نه بو ئیسه‌حاق ده‌گپړیته‌وه: که نه‌بو جو‌حه‌یقه **ګوتوویه‌تی: ګوتیان:** نه‌ی
 پیغه‌مبه‌ری خوا **خوا:** ته‌ماشات ده‌که‌ین مووی پرچت سپی بوون، (پیغه‌مبه‌ری خواش
فهرمووی:) «سوړه‌تی هوودو خوشکه‌کانی سه‌ریان سپی کردووم».

مه به ست لهم فهرمودانه که پیغهمبه ر ده فهرموی: «سسی هو، و یو فعه.
و برسلات. و عه نسائون و سس کورت، وه که - ده فهرموی: «قد سسی هو»
و حید، یانی: خوشکه کانی له سوورته کانی قورئاندا، که تیایاندا باسی ناره حتی و
سه غله تیه کانی پوری دواپی کراوه، جا ئهم سوورته تانه ی که باسکراون تیایاندا باسی
سه غله تی و ناره حتی تیه کانی ئهم پوره کراوه، بویهش له پیغه مبه ره وه گپدر اوه ته وه
که فهرموویه تی: [مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ رَأَى عَيْنٍ؛ فَلْيُقْرَأْ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ
كُونُوا لِلدِّينِ ذِكْرًا وَالدَّارِ الْآخِرَةِ حَقًّا وَقُلُوا لِلنَّاسِ سُوءَ ظَنِّي﴾] واته: ههر
که س جهز ده کات که وا ته ماشای پوری دواپی بکات، وه ک ئه وهی به چاوی خوی
بیینی، ئه وه با (ئهو سوورته تانه) بخوینی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُونُوا
بِطَيِّبَاتِ الْمَخَالِقِ وَالْبَتُولَاتِ وَالْمَهْرُومَاتِ وَذَوِي الْحِمْلِ وَالْحُدَاهِ الْأَعْيُنِ وَمِنْكُمْ صَائِلَةٌ وَلَكُمْ فِي الدِّينِ عِلْمٌ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ (کاتیکی که ئاسمان لهت بوو)، له بهر ئه وهی ئهم
سوورته تانه وه سفی ئهم ناره حتی و سه غله تیه گهورانه ده کهن، که وا خهلک لهم
پوره دا پیتیان ده گهن (تووشی ده بن).

(١) أخرجه المصنف في جامعه. ٣٢٩٧ من طريقين. أحدهما عن أبي إسحاق الشيباني، عن عكرمة، عن ابن عباس، عن أبي بكر، والآخر عن أبي إسحاق الشيباني، عن أبي جحيفة، به. ورؤي الحديث أيضاً من غير هذا الوجهين، ولهذا عدّه بعض العلماء في علم مصطلح الحديث من قبيل المضطرب، ومثّل به الحافظ ابن حجر للحديث المضطرب في التّكثّر على مقدّمة من الصّلاح. ٧٧٤/٢، وذكر أنّه يروى على أكثر من عشرة أوجه احتلف فيها الرّواة على أبي إسحاق الشيباني، ولهذا علّله بعض أهل العلم وضعّفوه بالاضطراب.

(٢) أخرجه المصنف في جامعه: ٢٢٢٢.

جا بۆيە ئەم چەند تالە مووہ سېپەش كە بېنراوہ لە پېغەمبەرى خوا ﷺ، بە ھۆى گرنگيدانى نەبووہ بە كاروبارى دونيا، يان لە دەستدانى بەرژەوہندى، يان پەيودست بوونى بە دونياوہ، ياخود ئارەزووى زياترى تيدا كەردى، يان وئەنى ئەوہ، كە ئەمە حالى زۆرەى خەلكيەو موويان سېى دەبن بەو ھۆكارانەوہ، بەلام ھى ئەو بە ھۆى گرنگيدانەوہ بووہ بە كاروبارى دواپۆژ.

كە دەلى: «فَدَسْت» يانى: تالە مووى سېپت لى دەرکەوتوون، وە مەبەستىشى لەم پەرسىارە ھۆكارى ئەوہ بوو (واتە: ويستى بزاني بۆچى تالە مووى سېى لى دەرکەوتوون).

كە دەلى: «فَدَسْتِي هُوَ وَحَوَائِي» يانى: ھۆكارى ئەم سېى بوونە، تەنھا گرنگيدانە بە پۆژى دوايى.

وہ تيايدا پوونکردنەوہى گەورەيى كاريگەرى قورئانى تىدايە، بۆ ئەو كەسەى بېرى لى دەكاتەوہو لە ماناكانى تىدەگات و بەلگەكانى دەزانى، بۆيە ھەر كەس ئەم كارە بكات ئەوہ شوئەوارى چاكەكارى بۆ مسۆگەر دەبى، ژيرو سەرکەوتوو دەبى لە دونياو دواپۆژى دا.

ھەر كەس لەم قورئانە وردبیتەوہو مافى تەواوى ورد بوونەوہى بى بدات، پەيوەستى دەكات بە پۆژى دوايى، وە پووى وەردەگيرى بۆ گرنگى و پەچاو كردنى ئەم پۆژە مەزنە، بى ئاوردانەوہ لە بەرژەوہندىە دونيايىەكان، بۆيە لە دووعاكانى ئەوہ بوو: {اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمًّا} ' ئەمە سوودى ئەوہى تىدايە كە ئاسايىيەو ھىچى تىدانىە ئەگەر مروف گرنگى بدات بە دونياو بەرژەوہندىەكانى و ژيان و گوزەران و پيوستى خوى و مندالەكانى، بەلام ھەلە لەمەدايە كە گرنگيدانەكانى بە دونيا لەسەر حىسابى ئەوہ بى كە لە پىناوى دروست كراوہ كە بە تاك گرتى خواى بەرزە، خو ئامادەكردنە بۆ دیدارو پىگەيشتنى و تویشووى پۆژى دوايىە.

وہ ھەروەھا سوودى ئەوہى لى وەردەگرين كە قورئان پزىشكە بۆ دلەكان، چارەسەرە بۆ دەروونەكان، چاكسازە بۆ حالى خەلك، ھەر كاتىك بەندە پارىزگارى و گرنگى

بدات به فورئان به بیر لیکردنه وه و قولیبونه وه بۆ ماناکانی و مه به سته کانی، ده بینی به یوه سستی کردوه به خواو گرنگی داوه به پۆزی دواپی، خوی بۆ ئاماده ده کات، وه تۆسوو بۆ ئهم پۆزه مه زنه ئاماده ده کات، وه له کوتا ئهو ئایه تانه ی که دایه زی بۆ سهر پیغه مبه رمان ﷺ فه رمایشتی خوی به رزه که ده فه رموی: ﴿وَأَتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ﴾ (البقرة). (وه بنرسن له پۆزیک ده گه پرتیرته وه بۆ لای خوا).

ههر که سیک به ته وای له فورئان وردیته وه و قولیبته وه شوینه واری ته قوای لی دیار ده بی و تونشووی بۆ پۆزی دواپی ده بی و خوی بۆ ئاماده ده کات، به پیغه وانه ی حالی ئهو که سه ی دنیا سه رقالی کردوه و کردوویه تی به گه وره ترین ئامانجی و گه یشتنی به زانیاری، وه له پینا ویدا مووی سی ده بن، وه له پینا و دنیا دا نه خوش ده که وئ، ته نها گرنگی به وه ددات و ددیکانه ده سته کوه و ئامانجی خوی، که قسه ی پیغه مبه ری ﷺ راست له سهر جیبه جی ده بی که ده فه رموی: {تَعَسَّ عَبْدُ الدُّيَّانِ، وَالذُّرْهَمَ، وَالْقَطِيفَةَ، وَالْخَمِصَةَ؛ إِنْ أُعْطِيَ رِضًى، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ}. واته: به ده به خته ئهو که سه ی ده بیته به نده ی دینارو زیرو زیو و جل و به رگ، ئه گه ر بی به خشری رازی ده بی، و ئه گه ریش بی به خشری رازی نابی، (قه تیفه و خه مه یسه دوو جو ره پۆشاکن).

۴۳- عَنْ أَبِي رَمَثَةَ التَّمِيمِيِّ، تَبِعَ لِرَبَابٍ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَمَعِيَ ابْنُ لِي، قَالَ: فَأَرَيْتُهُ، فَقُلْتُ لَمَّا رَأَيْتُهُ: «هَذَا نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَخْضَرَانِ، وَلَهُ شَعْرٌ قَدْ عَلَاهُ الشَّيْبُ، وَشَيْبُهُ أَحْمَرٌ».

واته: ئه بو ریمسه ی ته بی، ته یم ره باب ده لی: چوومه خزمه ت پیغه مبه ر ﷺ کوریکم له گه لم بوو، (گوتی: پیغه مبه ری خوا م ﷺ) پیشان بده، منیش پیشانمدا و گوتم: «ئهو پیغه مبه ری خوا به ﷺ (له و کاته دا) دوو ده سته جلی سه وزی پۆشی بوون، پرچینسی سی تیدا ده رکه و تبوو، سپیه که شی سوور بوو، (وه ک بلتی به) سوور (ره نگه را بوو)».

(۱) أخرجه البخاري: ۲۸۸۶ من حديث أبي هريرة.

(۲) في إسناده شعيب بن صنوان، قال عنه الحفاظ في التقريب: (مقبول) والمقبول لا يحتج بعديته إلا إذا وجد له متابع، ولم يوجد له متابع، لم يوجد له محالون، ويقوي هذا أن بعض رويته - كم سابق - يس فيها لفظ «قَدْ عَلَاهُ الشَّيْبُ»

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌بو ریمسه‌ی ته‌یمی ﷺ ده‌لی: «أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَمَعِيَ ابْنُ لِي، قَالَ: فَأَرَيْتُهُ»، واته: پیغه‌مبه‌رم ﷺ پیشاندا، ده‌بی ئه‌وه یه‌که‌م چوونی بووبی بۆ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، نه‌بناسیوه بۆیه‌ پرسیاری ده‌رباره‌ کردوه، جا کاتیک بینی (گوتی): ئه‌وه پیغه‌مبه‌ری خوایه ﷺ. «وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَخْضَرَانِ» وه‌ک ئیزارو پیداء، وه‌ مه‌رجیش نیه، که ده‌لی: «أَخْضَرَانِ»، سه‌وزی ته‌واو بووبن، به‌لکو ده‌کرئ سه‌وزو په‌شیش بووبی، وه‌ک پۆشاک‌ی یه‌مانی.

که ده‌لی: «وَلَهُ شَعْرٌ قَدْ غَلَا لَشَيْتٍ»، ئه‌وه شوینی مه‌به‌سته له‌ فهرمووده‌که‌و دوو ئه‌گه‌ری تێدان:

یه‌که‌میان: ده‌گونجی مه‌به‌ستی وه‌سف کردنی زۆری تاله‌ مووی سپی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بووبی به‌ زۆری، که ئه‌گه‌ر ئاوا بی، ئه‌وه پیچه‌وانه‌ی فهرمووده‌کانی رابردووه‌ که ئه‌وه‌ی تێدا به‌یان کرابوو، موو سپیه‌کانی زۆر که‌م بوون ﷺ.

دووهمیان: ده‌شگونجی مه‌به‌ستی هه‌بوونی مووی سپی بی، که ئه‌گه‌ر ئاوا بی، ئه‌وه رێک ده‌بیته‌وه له‌ گه‌ل فهرمووده‌کانی رابردوودا که باسی له‌ که‌می تاله‌ مووه‌ سپیه‌کانی ده‌کرد، ئه‌وه‌ش له‌ پیشتره‌.

که ده‌لی: «وَشَيْبُهُ أَحْمَرُ»، ئایا نه‌م سووریه شوینه‌واری بۆیه‌و په‌نگکردن بووه؟ یاخود شوینه‌واری چه‌ور کردن؟ بیگومان فهرمووده‌کانی رابوردن، به‌لگه‌ن بۆ هی دووهم که جابر ﷺ گوتی: «كَانَ إِذَا دَهَنَ رَأْسَهُ لَمْ يَزَمْ مِنْهُ شَيْبٌ، وَإِذَا لَمْ يَدُهْنْ رَأْيٌ مِنْهُ» واته: کاتیک سه‌ری چه‌ور ده‌کرد هیچ سپیاتیه‌کی لی نه‌ده‌بینرا، وه‌ ئه‌گه‌ر چه‌وری نه‌کردبا لێی ده‌بینرا.

٤٤- عَنْ سَمَكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ: قِيلَ لِجَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ﷺ: «كَانَ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْبٌ؟ قَالَ: «لَمْ يَكُنْ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْبٌ إِلَّا شَعْرَاتٌ فِي مَفْرِقِ رَأْسِهِ، إِذَا ادَّهَنَ وَارَاهُنَّ الدُّهْنَ»

واته: سیماکی کوپی چه رب ده لی: به جابری کوپی سه موړه ۶۶ گوترا: نایا له سهری پیغهمبه ری خوادا ۶۷ مووی سپی هه بوون؟ گوتی: «له سهری پیغهمبه ری خوادا ۶۸ مووی سپی نه بوو، مه گهر چهند تاله موونک له ناوه راستی سهریدا نه بی، له و شونډه ی سهری که قژی ده کرد به دوو به شه وه، کاتیک چه وری ده کرد، پون و چه وریه که ده یشار دنه وه».

شرح و روونکردنه وه:

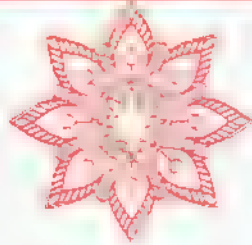
دانه ۶۹ کوتایی بهم به شه هیناوه بهم فهرمووده یه، له جابری کوپی سه موړه ۷۰ که سیماکی کوپی چه رب پرسیاری لیکردوه و گوتوویه تی: نایا له سهری پیغهمبه ری خوادا ۷۱ تاله مووی سپی هه بوون؟ پرسیاره که لیره دا دهر باره ی تاله مووی سپیه له سهری، نه ک تاله مووی رده ش و جگه له ویش، فهرمايشتی خوا دهر باره ی به سهرهاتی مووساو براکه ی ۷۲: ﴿يَبْسُومُ لَا تَأْخُذُ يَلْحِتِي وَلَا إِبْرَاسِي﴾ ۷۳. (نه ی کوپی دایکم موی پيش و سهرم مه گره و پایمه کیشه).

قسه ی پرسیارکار: «اَكُنْ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْتٌ؟»، یانی: نایا تاله مووی سپی له سهری پیغهمبه ری خوادا ۷۴ هه بوون؟ جابریش ۷۵ وه لامي ده داته وه به وه که ده لی: «لَمْ يَكُنْ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْتٌ إِلَّا شَعْرَةٌ فِي مِثْقَلِ رَأْسِهِ»، (مَفْرِقُ الرَّأْسِ): بریتیه له ناوه راستی سهر، وه نه م مانایه ش نه و اوړینک دیته وه له گهل نه وه ی رابورد له قسه ی نه نه س ۷۶ که گوتی: ﴿إِنَّمَا كَانَ الْبَيَاضُ فِي عُنُقَيْهِ، وَفِي الصُّدْغَيْنِ، وَفِي الرَّأْسِ نُبْذٌ﴾ ۷۷ یانی: شتیکی زور که م.

که ده لی: «إِذَا ذَهَبَ وَارَاهُزُ الدُّهْنِ»، یانی: به هو ی که می تاله مووه سپیه کانه وه کاتیک پیغهمبه ر ۷۸ سهری به زهیت یان یونی خوش؟ یان وینه ی نه وانه چه وری ده کرد، سیپاتیه که دهر نه ده که وت، به لکو دیار نه ده ما له گهل چه وری ده کردنه که.

باب ۱۰: تہوہی ھا تہوہ
دہر بارہی رۛہ ننگردلی (سہرو
ریشی) پینغہ مہرہی خوا

پیشه‌وا الترمذی: «ثم به‌شهی تاییهت کردووه به روونکردنه‌وهی رهن‌گکردنی مووی پیغه‌مبه‌ری خوا...»، له‌رووی جیگیر بوون و جیگیر نه‌بوونه‌وه، مه‌به‌ستیش له رهن‌گکردن (خضاب) وه‌ک پیشت‌ر باس‌مان کرد، بریتیه له‌گورینی مووی سبی به‌خه‌نه‌و وه‌سمه، یاخود ته‌نها به‌خه‌نه، هاوه‌لان له‌وباره‌وه راجیاوازن خوا لینیان پازی بی، که تایا پیغه‌مبه‌ری خوا... بویه‌ی کردووه یاخود نا؟ هه‌روه‌ک پییشه‌وا (ابن‌القیم) - باسی کردووه له‌کتیپی (زاد‌المعاد)^(۱) که نه‌نه‌س... گوتوویه‌تی: سه‌رو‌پیشی رهن‌گ نه‌ده‌کردو، نه‌بو‌ه‌وره‌پره‌ش... گوتوویه‌تی: رهن‌گی کردووه، وه‌هه‌ندیکیش گوتوویا‌نه: به‌هوی نه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر گیان... چه‌وری زوری به‌کارده‌هینا بویه‌گومانیان واده‌برد که‌وا بویه‌ی کردووه، که‌چی بویه‌شی نه‌ده‌کرد، بویه‌به‌دلنیا‌یه‌وه مووی سوورباو بوو، جا نه‌وه‌ده‌ره‌نجامی نه‌وه‌یه که‌گوترا له‌و‌بابه‌ته.

۴۵- عن الإمام أحمد في الزيادة في المسند: «ثم به‌شهی تاییهت کردووه به روونکردنه‌وهی رهن‌گکردنی مووی پیغه‌مبه‌ری خوا...»، له‌رووی جیگیر بوون و جیگیر نه‌بوونه‌وه، مه‌به‌ستیش له رهن‌گکردن (خضاب) وه‌ک پیشت‌ر باس‌مان کرد، بریتیه له‌گورینی مووی سبی به‌خه‌نه‌و وه‌سمه، یاخود ته‌نها به‌خه‌نه، هاوه‌لان له‌وباره‌وه راجیاوازن خوا لینیان پازی بی، که تایا پیغه‌مبه‌ری خوا... بویه‌ی کردووه یاخود نا؟ هه‌روه‌ک پییشه‌وا (ابن‌القیم) - باسی کردووه له‌کتیپی (زاد‌المعاد)^(۱) که نه‌نه‌س... گوتوویه‌تی: سه‌رو‌پیشی رهن‌گ نه‌ده‌کردو، نه‌بو‌ه‌وره‌پره‌ش... گوتوویه‌تی: رهن‌گی کردووه، وه‌هه‌ندیکیش گوتوویا‌نه: به‌هوی نه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر گیان... چه‌وری زوری به‌کارده‌هینا بویه‌گومانیان واده‌برد که‌وا بویه‌ی کردووه، که‌چی بویه‌شی نه‌ده‌کرد، بویه‌به‌دلنیا‌یه‌وه مووی سوورباو بوو، جا نه‌وه‌ده‌ره‌نجامی نه‌وه‌یه که‌گوترا له‌و‌بابه‌ته.

واته: نیادی کوری له‌قیت ده‌گیریته‌وه، گوتوویه‌تی: نه‌بو‌ریمسه هه‌والی پیدام، گوتی: هاتمه‌خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا... له‌گه‌ل کورنکم، (پیغه‌مبه‌ر...) فهرمووی: «نه‌وه‌کوری خۆته؟» گوتم: به‌لێ کوری خۆمه‌و شایه‌تی ده‌ده‌م (له‌سه‌ر نه‌م‌قسم)، (پیغه‌مبه‌ر...) فهرمووی: «نه‌و‌باری گونا‌هی تۆ هه‌لنا‌گری، وه‌تۆش‌باری گونا‌هی نه‌و‌هه‌لنا‌گری» (وه‌ک‌بلێی ئامۆزگاری کردن)، جا (نه‌بو‌ریمسه) ده‌لێ: ته‌ماشام‌کرد‌سپیه‌تی‌پرچی‌سوور‌بوو، نه‌بو‌عیسا (واته: پییشه‌وا الترمذی...) ده‌لێ: نه‌م‌فهرمووده‌یه‌باشترین‌پریوا‌یه‌ته‌له‌وباره‌وه‌له‌م‌به‌شه‌هاتوه‌و زۆر‌روون‌و‌ناشکرایه، چونکه‌پریوا‌یه‌ته‌راست‌و‌دروسته‌کان‌ده‌لێن: مووی پیغه‌مبه‌ری خوا... نه‌گه‌یشتبوونه‌نه‌ندازه‌یه‌ک‌بگوتری‌مووه‌کانی‌سبی‌بوون. وه‌(أبو‌رفیة) ناوی: ریفاعه‌ی‌کوری‌یه‌سربی‌ته‌یمیه.

که ده‌لئی: «وَرَأَيْتُ الشَّيْبَ أَحْمَرَ»، ئەم ڕیوایەتە، ئەو ڕیوایەتە نیه دەربارەى وه‌سفی سپیەتیه‌که‌ى، له‌ویدا فهرمووی: سپیەتێ دەرکه‌وتبوو، به‌لام لێره‌دا ده‌لئی: بینیم سپیەکه‌ سوور بوو، جا ئەم دایه‌شکردنه‌ له‌گه‌ڵ ئەو ڕیوایەتانه‌ى که‌ تیایدا هاتوه‌، که‌ ئەو سپیەتیه‌ى له‌ سه‌رو ریشی پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ هه‌بوو، شتیکی که‌م بوو، وه‌ سه‌فکردنه‌که‌ى ئەبو ڕیمسه‌ ﷺ به‌وه‌ى که‌ سوور بووه‌، جا ئایا ئەو سووریەتیه‌ له‌ نه‌جامی ڕه‌نگکردنه‌وه‌ بووه‌؟ یان له‌ نه‌جامی به‌کارهێنانی ڕۆنه‌وه‌ بووه‌؟

هه‌ندیک له‌ زانایان وای ده‌بینن: ئەمه‌ به‌ هۆی ڕه‌نگکردنه‌وه‌ بووه‌، که‌ ئەمه‌ش به‌ ڕوون و ڕاشکاوی هاتوه‌ له‌ هه‌ندیک له‌ هاوه‌لانه‌وه‌ گیردراوه‌ته‌وه‌، بۆ وێنه‌: ئوممو سه‌له‌مه‌ ﷺ وه‌ک دوایی باسی ده‌که‌ین، هه‌ندیک وایان زانیوه‌ که‌ شۆینه‌واری چه‌ور کردنه‌و پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ ڕه‌نگی به‌ کارنه‌هێناوه‌، هه‌روه‌ک ئەنه‌سى کوڕ مالیک ﷺ زۆر جه‌ختی له‌وه‌ کردۆته‌وه‌، وه‌ک پێشتر فهرمووده‌که‌یه‌ان هێنا.

جا دانه‌رى کتیب ﷺ، ده‌لئی: «هَذَا أَحْسَنُ شَيْءٍ رُوِيَ فِي هَذَا الْبَابِ، وَأَفْسَرُ؛ لِأَنَّ الرُّوَايَاتِ الصَّحِيحَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَبْلُغِ الشَّيْبَ. وَأَبُو رِمَّةَ اسْمُهُ: رِفَاعَةُ بْنُ يَثْرِبِ بْنِ التَّمِيمِ»، واته‌: ئەوه‌ باشت‌ترین شتیکه‌ گیردرايێته‌وه‌ له‌و به‌شه‌دا، وه‌ زۆر ڕوون و ئاشکرایه‌و له‌ هه‌ندیک نوسخه‌دا هاتوه‌: دیارترین و ئاشکرات‌رینیانه‌، وه‌ (ابن القیم) یش ﷺ به‌م شیوه‌یه‌ى هێناوه‌ له‌ (الزاد)دا^(۱).

جا واتای گوته‌که‌ى: (وَأَفْسَرُهُ) واته‌: دیارترینیانه‌ له‌ حالێ پیغه‌مبه‌ر ﷺ و ڕووت‌ترینیانه‌ بۆ ڕیوایه‌ته‌کان، پاشان هۆی ئەوه‌ى دیاری کردوه‌و گوتویه‌تی: «لِأَنَّ الرُّوَايَاتِ الصَّحِيحَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَبْلُغِ الشَّيْبَ»، واته‌: ئەو سپیەى تێدا بوو که‌م بووه‌، پێویستی به‌ ڕه‌نگکردن نه‌ده‌کرد، بێگومان له‌مه‌دا ئەوه‌ وه‌رده‌گیرى، خواش زانات‌ره‌ که‌ دانه‌ر له‌گه‌ڵ ئەم (بۆجوه‌نه‌)یه‌ که‌ ئەنه‌سى کوڕی مالیک ﷺ له‌سه‌رى بووه‌، که‌ پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ سه‌رو ریشی ڕه‌نگ نه‌کردوه‌.

که‌ ده‌لئی: «وَأَبُو رِمَّةَ اسْمُهُ: رِفَاعَةُ بْنُ يَثْرِبِ بْنِ التَّمِيمِ»، ئەمه‌ ئەو شته‌یه‌ که‌ دانه‌رى کتیب ﷺ جه‌ختی له‌سه‌ر کردۆته‌وه‌، هه‌روه‌ها پێشه‌وايان (ئه‌حمه‌دو بوخارى و ئیبنو

حیوان) یش، ههروهک پیشه‌وا ترمذیش **ع**، له باسی ژیا نه که یدا له کتیبی: (تهذیب الکمال) ^۱ دا باسی کردوه، وه چه نندین وتیه دیکه ش هه ن ده‌باریه‌ی ناوه‌که‌ی.

۴۶- عَنْ عُثْمَانَ بْنِ مُوَهَّبٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ **ع**، هَذَا حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ **ص**؟ قَالَ: «نَعَمْ» قَالَ أَبُو عِيْنٍ. وَرَوَى أَبُو عَوَانَةَ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوَهَّبٍ، فَقَالَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ^(۲).

واته: عوسمانی کوری مه‌وه‌ب ده‌لئی: یرسیار کرا له ته‌بو هورده‌یره **ع**: ئایا پیغه‌مبه‌ری خوا **ع** ره‌نگی ده‌کرد (واته: مووی ره‌نگ ده‌کرد)؟ گوتی: «به‌لئی». ته‌بو عیسا (واته: پیشه‌وا الترمذی **ع**) ده‌لئی: وه ته‌بو عه‌وانه‌ش نه‌م فه‌رمووده‌ی گیراوه‌ته‌وه له عوسمانی کوری عه‌بدوللای کوری مه‌وه‌به‌وه، ته‌ویش گیراویه‌ته‌وه له توممو سه‌له‌مه **ع**.

له سه‌نه‌دی نه‌م فه‌رمووده‌یه‌دا شه‌ریکی قازی تیدایه، که ته‌ویش هه‌روه‌ک زانایان باسی ده‌که‌ن ده‌رخ‌کردنی خراب بووه‌و، متانه‌ی نیک‌راوانیش پی‌چه‌وانه‌ی ته‌ویان گیراوه‌ته‌وه. جا بویه له موسنه‌دی توممو سه‌له‌مه دایناوه‌و که نه‌وه‌ش راست و ته‌واوه.

(۱) ۳۱۶/۳۳.

(۲) لعل المصنف **ع**، أراد بإيراد هذا الرواية هذا إغلال جعل الحديث من مسند أبي هريرة **ع**، وإن جماعة من الثقات -كأبي عوانة، وسلام بن أبي مطيع، وإسرائيل بن يونس- جاعلوا شريكاً فجعلوه من حديث أم سلمة **ع**. أمّا حديث أبي عوانة -فهو ما أشار إليه المصنف بقوله «وروى أبو عوانة هذا الحديث عن عثمان بن عبد الله بن موهب» فقال: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ.

وَأَمَّا حَدِيثُ سَلَامِ بْنِ أَبِي مَطِيْعٍ: فَقَدْ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ فِي صَحِيحِهِ ٥٨٩٧، وَقَالَ: عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوَهَّبٍ، قَالَ: «دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ: فَأَخْرَجَتْ إِلَيْنَا شَعْرًا مِنْ شَعْرِ النَّبِيِّ مَغْصُوبًا».

وَأَمَّا حَدِيثُ إِسْرَائِيلَ بْنِ يُونُسَ: فَقَدْ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ -أَيْضًا- فِي صَحِيحِهِ: ٥٨٩٧، «عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوَهَّبٍ، قَالَ: أَرْسَنِي أَهْلِي إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ تَذْجُجُ مِنْ مَاءٍ -وَقَصَّ إِسْرَائِيلُ ثَلَاثَ أَصَابِعَ- مِنْ فُصَّةٍ فِيهِ شَعْرٌ مِنْ شَعْرِ النَّبِيِّ **ص**، وَكَانَ إِذَا أَصَابَ الْإِنْسَانَ غَيْرَهُ، أَوْ شَيْءٍ نَحْنُ إِنَّمَا مَخْصَنُهُ؛ فَاطْلَعَتْ فِي الْجُلُجُلِ قَرَأْنِيَتْ شَعْرَاتٍ حُمْرًا». قَالَ الْإِسْمَاعِيلِيُّ: لَيْسَ فِيهَا بَيَانٌ أَنَّ النَّبِيَّ **ص** هُوَ الَّذِي خَصَّبَ، بَلْ يَحْتَمِلُ أَنَّهُ أَحْمَرُ بَعْدَ لَأَن خَالَطَهُ شَيْءٌ مِنَ الطَّيْبِ. هَؤُلَاءِ الثَّقَاتُ: أَبُو عَوَانَةَ، وَسَلَامُ بْنُ أَبِي مَطِيْعٍ، وَإِسْرَائِيلُ بْنُ يُونُسَ كُنْهَم رَوَوْا الْحَدِيثَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوَهَّبٍ مِنْ مَسْنَدِ أُمِّ سَلَمَةَ **ع**، فَهَذَا يَصْغَفُ الرِّوَايَةَ الْمُتَقَدِّمَةُ الَّتِي جَعَلْتَهُ مِنْ مَسْنَدِ أَبِي هُرَيْرَةَ **ع**.

۴۷- عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ لَيْثٍ، عَنِ الْحُمَيْدِ، امْرَأَةَ بَشْرِ بْنِ لُحْصِصَةَ، قَالَتْ: «أَنَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهِ يَنْخُصُ رَأْسَهُ وَقَدْ اغْتَسَنَ، وَرَأْسُهُ زِدْعٌ مِنْ جَنَاءٍ» أَوْ قَالَ: «زِدْعٌ» شَكٌّ فِي هَذَا لَشَيْخٍ .

واته: نه یادی کوری له قیت ده گپړته وه، له جه هدهمه ی که خیزانی بیشری کوری خه صاصه یه گوتوویه تی: «من بینیم پیغه مبهری خوا ﷺ هاته دهر له ماله وه، خوی شور دبو و سهری خوی دته کاند، په دغیک خه نه به سهریه وه بوو»، یان گوتی: «په دغیک» (خه نه به سهریه وه بوو)، شمیخ گومانی له وده دا هه بوو که کامیانه.

شرح و روونکردنوه:

که ده لی: «أَنَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهِ يَنْخُصُ رَأْسَهُ وَقَدْ اغْتَسَنَ، وَرَأْسُهُ زِدْعٌ»، نه مه گومانیکه له لایه ن ماموستای پیشه واکرمذی ﷺ که ناوی نیپراهیمی کوری هاروونه، گومانی هه بووه، که تایا وشه ی (زِدْعٌ) بوو، یاخود (زِدْعٌ) بوو، وشه ی (زِدْعٌ): بویه یه که له زهغه ران و وهره س دروست ده کری، به لام (زِدْعٌ): په لویه که له خه نه و هاوشیوه ی خه نه، وه هه روه ها نه و نافرته ﷺ باسی نه وه ی کرد که نه و پارچه یه ک له خه نه ی کوکراوه ی بینوه له سهری پیغه مبهری خوا ﷺ، نه مه ش وه ک هه ندیک له زانایان ده لین: نه وه ی لی وهرناگیری که مووی سپی په نگ کردی، به لکو ده گونجی وه ک چاره سهریک بویه کاره یتانی نه خوشی، یاخود بویه سارد کر نه وه و فینک کردنه وه، یاخود ونه ی نه وانه به کاری هتایی.

۴۸- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «رَأَيْتُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُخْضُوبًا، قَالَ حَمَادٌ وَأَخْرَجَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَخْلَبٍ بْنُ عَقِيلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ رَأَيْتُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عِندَ نَسِ بْنِ مَالِكٍ مُخْضُوبًا»

واته: نه نه س ﷺ ده لی: «مووی پیغه مبهری خوا ﷺ بینی په ننگر ابو»، واته: حماد ده لی: عه بدوللای کوری موحه ممه دی کوری عقیل ﷺ هه والی پیداین، گوتی: مووی پیغه مبهری خوا ﷺ بینی له لای نه نه سی کوری مالیک ﷺ، په ننگ کرابوو.

(۱) الحديث فيه الثمر بن زرة، فهو مستور كما قال الحافظ في التقریب: ۵۶۲/۲ وفيه نص أبو جاب، وهو يحيى بن أبي حنيفة الكلبي؛ ضعفه لكثرة تدليس.

(۲) الحديث في بساده عمرو بن عاصم، قال عنه «ن حمر في التقریب: (مقبول) ۴۲۲/۲، حديث مثله لا يقوى لمعركة أحاديث محمد بن سيرين وثابت وقادة.

شرح و روونکردنه‌وه:

شجا دانەر **ﷺ** کۆتایی ئەم بەشە ی بە فرمودە ی ئەنەس **رضی اللہ عنہ** هیناوه.

که ده‌لێ: «رَأَيْتُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ** مَخْضُوبًا» بێگومان ئەو فرمودانه رابورد که جه‌خت‌کردنه‌وه‌یان تێدا بوو به‌وه‌ی که (پێغه‌مبەر **ﷺ** سه‌رو ریشی) رەنگ نه‌کردوه، وه ئەم فرموده‌یه‌ش پێچه‌وانه‌ی ئەو رپوايه‌ته که سانی جینی متمانیه، بۆ وێنه: نینو سیرین و ساییت و قه‌تاده، که هه‌موویان له ئەنه‌سه‌وه **ﷺ** ده‌گیرنه‌وه، جه‌ختی کردۆته‌وه له‌سه‌ر ئەوه‌ی پێغه‌مبەر **ﷺ** (سه‌رو ریشی) رەنگ نه‌کردوه.

که ده‌لێ: «قَالَ حَمَادٌ: وَأَخَّرَنَا عِنْدَ اللَّهِ نُوْ مُحَمَّدٍ بْنِ عَقِيلٍ **رضی اللہ عنہ** قَالَ: رَأَيْتُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ** عِنْدَ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ **رضی اللہ عنہ** مَخْضُوبًا». ئەمه وێنه‌ی ئەو فرموده‌یه‌ی رابردوه که ئوممو سه‌له‌مه **رضی اللہ عنہ** بېنیووی که‌وا پێغه‌مبەری خوا **ﷺ** رەنگی کردبوو، ئەمه وه‌ک زانایان گوتوو یانه: به‌مانای ئەوه نایه‌ت که رەنگی کردبێ، به‌ل‌کو ده‌گونجی ئەوه شوینه‌واری چه‌ور کردن و وێنه‌ی ئەوه بووبێ.

وه له (المستدرک) ی پێشه‌وا حاکم ' هاتوه له عه‌بدوللای کوری موحه‌ممەدی کوری عه‌قیله‌وه که ده‌لێ: {قَدِمَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ **رضی اللہ عنہ** الْمَدِينَةَ وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَالْبَهَاءُ فَبَعَثَ إِلَيْهِ عُمَرُ وَقَالَ لِلرُّسُولِ: سَلُهُ هَلْ خَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ **ﷺ**؟ فَإِنِّي رَأَيْتُ شَعْرًا مِنْ شَعْرِهِ قَدْ لَوْنٌ، فَقَالَ أَنَسُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ **ﷺ** كَانَ قَدْ مُتِعَ بِالسَّوَادِ وَلَوْ عَدَدْتُ مَا أَقْبَلَ عَلَيَّ مِنْ شَيْبَةٍ فِي رَأْسِهِ وَلَحْيَتِهِ، مَا كُنْتُ أَزِيدُهُنَّ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةِ شَيْبَةٍ، وَإِنَّمَا هَذَا الَّذِي لَوْنٌ مِنَ الطَّيِّبِ الَّذِي كَانَ يُطَيَّبُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ** }.

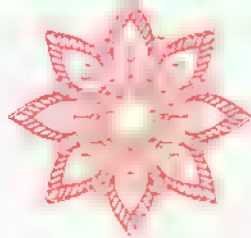
واته: ئەنەسی کوری مالیک **رضی اللہ عنہ** هاته مه‌دینه‌و عومه‌ری کوری عه‌بدولعه‌زیز والی مه‌دینه‌ بوو، عومه‌ر به‌ دوایدا نارد، به‌ تێردراوه‌ که‌ی گوت پرسیاری لێکه‌ ئایا پێغه‌مبەر **ﷺ** (سه‌رو ریشی) رەنگ ده‌کرد؟ چونکه‌ بېنیم چه‌ند تاله‌ موونیک له‌ مووه‌کانیم بېنی که‌ رەنگ‌کرا‌بون، ئەنەس‌یش **رضی اللہ عنہ** گوتی: بێگومان پێغه‌مبەری خوا **ﷺ** نيعمه‌تی موو ره‌شی پێدرا‌بوو، وه ئە‌گەر من کاتیک به‌رامبەر‌م بووایه‌و مووه‌ سیه‌کانیم هه‌ژمار کردبا له‌ سه‌رو ریشی دا، له‌ یازده‌ تاله‌ مووم زیاتر نه‌ده‌ژماردن، وه ئە‌وه‌ش که‌ رەنگ

کراوه له و چه وریه یه که پیغه مبهری خوا - مووی خوی یی چه و ده کرد.

به هه رحال فهرمووده راست و دروسته کان، به لگن له سه ر نه وه ی پیغه مبه ر - تاله
 مووه سپیه کانی هینده که م بوون، که پیویتی به په نگکردن نه بووه، هه ووه ک له
 نه نه س و غه یری نه نه سیش بومان گیردراوه ته ووه زانایانی شهر عزانیش له سه ر
 نه و بوچوونه ن و وایانگوتوه، به لام نه وه ی که وایینیویتی سوور بووه، گومانیشی
 بردوه که وایانگی کردوه، نه وه به دلنیا یی شوتنه واری چه و رکردن بووه به تاله
 مووه کانیه وه.

باب ۱۰: تھوہی ھا تھوہ
دھریارہی کل (چاورہ شکھر)ی
پنچھہ پھری خو

۵۰- عبي ابن عباس رضي الله عنه قال: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَكْتَجِلُ قَتْلَ مَنْ تَدَا بِإِلْمِهِ ثَلَاثًا فِي كُلِّ عَيْنٍ». وَقَالَ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، فِي حَدِيثِهِ: «إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَتْ لَهُ مَكْحَنَةٌ تَكْتَجِلُ مِنْهَا عَشْرُ لَيَالٍ ثَلَاثًا فِي كُلِّ عَيْنٍ».

واته: ثينو عه عباس رضي الله عنه ده گيرته وه: «پيغه مبهري» هه موو شه ويك پيش نه وه ي بخه وي ههر چاويكي سي جار ده پريژت». يه زيدي كوري هاروون (كه به كيكه له راويه كان) له فهرمووده كه ي خويده ده لي: «پيغه مبهري» كلداتيكي هه بوو، هه موو شه ويك له كاتي خه وتن چاوي بي رهش ده كرد، بو ههر چاويكي سي جارن (كلي تيده كرد)».

شرح و پرونگردنه وه:

لهم فهرمووده دا پيغه مبهري رضي الله عنه فهرماني كردووه به رهشكردني چاو به كلي (إِثْمِد)، دوو سووديشي بو باسكردوه:

سوودي به كه م: (يَجْلُو الْبَصَرَ) چاو خاوين و پروون ده كات، ياني: ده بيته هوي جوانكردني چاوو خاوين و پاكبوونه وي چاو، وه يارمه تي چاو دهدات له جوان بينيني و پوشنايي له چاو دروست ده كات.

سوودي دووهم: (وَيُنَيْبُ الشَّعْرَ) برژانگه كان ده پرويني و دريژي ده كات، ياني: نهو مووانه ي كه له پيلوه كاني چاودا ده پروين، جا نه م مووانه پروانين و دريژيه كه ي و گه شه كردني به بارنيزگاري كردني چاو داده نري له ههر ته بو تو زو خوليكي.

ههروه ها سهرباري پيداني جواني به چاو، چهندان سوودي ديكي هه يه، وه له چاكه و نيعمه ته كاني خوي گه و ره به سهر مروّف نه وه يه كه واي له چاوي كردووه

(۱) أورد لمصنف رحمته الله تعالى حديث ابن عباس هذا من طريق، مازها على عبّاد بن منصور، وهو صدوق كان يدنس، وتغير بأخرة. والإمام ابن كثير رحمته الله لما ساق هذا الحديث في كتابه الشّمايل من البداية والنهاية. ۹/۶ أورد بعده عبيّ بن المديني أنّه قال: سمعت يحيى بن سعيد يقول: قلت لعنّاد بن منصور، سمعت هذا الحديث من عكرمة؟ فقال: أحبره ابن أبي يحيى، عن داود بن الحصين عنه، فصرّح أنّه أسقط واستطاع في الإسناد بينه وبين عكرمة، لأوّل ابن أبي يحيى، وهو كما ذكره أهل العلم. متروك الحديث، والثّاني داود بن الحصين، وهو ضعيف في عكرمة حاضّة، فالحديث لا يصحّ، والأمر دلائل حال بالإجماع والإخبار أنّه يجلو البصر وينيب الشّعْر ثابت عن النّبِيِّ عليه السّلاة والسّلام- في غير هذا الحديث.

همیشه دتروکین و ده کرینه وه و داده خرین، بویه له مه دا سوو دیکي گه وری زور هیه بو چاو، له پرووی پاکو خاوینی و پارتزگاری لیکردنی.

(وَزَعَمَ) واته: ئینو عه باس **بیه** پی و ابو، که به مانای نه وه دی که گوتویه تی: **لَ لَنِي ۞ كَانَتْ لَهُ مَكْحَنَةٌ يَكْتَجِرُ مِنْهَا كُلَّ لَيْلَةٍ ثَلَاثَةً فِي هَذِهِ، وَثَلَاثَةً فِي هَذِهِ**، پیغه مبه **بیه** کلدانیکی هه بو، هه موو شه ویک (پیش بخه وی) چاوی پی رهش ده کرد، سنی جار نه م چاوه و، سنی جاریش نه و چاو. پیغه مبه **بیه** سنی له چاوی راستی و، سنی له چاوی چه پی ده کرد، به لام لنی گیر دراوه ته وه **بیه** که خه لکی هاند اووه پی خو شبووه که له چاو رشتیان تاک بی، واته: تاک به کار بینن، له بهر نه وه پیغه مبه **بیه** فهرموویه تی: (إِنَّ اللَّهَ وَثَرٌ يُحِبُّ الْوَثْرَ)'. واته: خوا تاکه و تاکی خوشده وی، نه وه به شیوه کی گشتی، وه به تایهت ده باره ی چاو رشتن فهرموویه تی: (إِذَا اكْتَحَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيُكْتَحِلْ وَثْرًا)'. واته: نه گهر به کیک له ئیوه چاوی رشت با به تاک بیریزی، زانایان ده باره ی سیوازی تاک به کاره ینان له چاو رشتندا دوو رینگا باس ده کهن له هه ره به کیکیشاندا هندی فهرمووده هاتوون، له گه ل بوونی قسه له سه ره هندیکیان. چاو ره شکردن که چه ند فهرمووده به کی له سه ره هه، چه ند رینگاه کیان باس کردوه: **رینگای به که م:** سنی جار کل له چاوی راست بکری سه ره تا، دواتر سنی جار ان کل بخرینه چاوی چه پ به مهش له هه ردوو چاودا وینر ره چاو کراوه.

رینگای دووه م: سه ره تا جار یک کل له چاوی راست بکری، دواتر جاری دووه م له چاوی چه پ بکری، دواتر جاری سیه م له چاوی راست بکری، بو جاری چواره م له حاوی چه پ بکری، له جاری یینجه م و کوتایی له چاوی راست بکری، نه و کاته بو هه ردوو چاو حاله تی وینر ره چاو کراوه، نه م رینگاهش ره چاو کردنی پله و بینگه ی چاوی راسته له ئاست حاوی چه پدا، له سنی شتدایه: له بهر چاو گیراوه له ده ستینکردن و، کوتایی پنه ینان و زیاد کردنی ژماره که.

(۱) أخرجه مسلم: ۲۶۷ من حديث أبي هريرة ۞.

(۲) أخرجه أحمد في المسند: ۸۶۱۲.

۵۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عَيْنُكُمْ بِالْإِيمِدِ عِنْدَ النَّوْمِ، فَإِنَّهُ يَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُنْبِتُ الشَّعْرَ»^(۱).

واته: جابری کوری عہدوللا ﷺ دہلی: پیغمبرہری خوا ﷺ فرمویہ تی: «(بؤ چاورشتن) کل بہ کاریبنن لہ کاتی خہوتن (پیش نہوی بخہون)، بینگومان ہم چاوروشن دہ کاتہوہو ہم موو (برزانگ) دہروتنی».

شرح و روونکردنہوہ:

جہ ختکردنہوی تبدایہ لہ سہر لہ چاوکردنی کل لہ کاتی خہوتن {عَيْنُكُمْ بِالْإِيمِدِ عِنْدَ النَّوْمِ} پیشتریش قسمی پیشہوا (إِنِ الْقِيم) مان ﷺ ہینا دہربارہی سوودہ کانی کل لہ چاو کردن لہ کاتی خہوتن کہ ہم سوودی ہمہ بؤ چاو، ہم چاو دہ پاریزی لہ زہرہرو زیان.

پاشان دوو سوودی بؤ چاورشتن باسکرد، فرموی: کل و سورمہ چاوروشن دہ کاتہوہو، مووی برزانگ دہروتنی.

۵۲- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنْ خَيْرَ أَكْحَالِكُمْ الْإِيمِدُ، يَخْوُ الْبَصَرَ، وَيُنْبِتُ الشَّعْرَ»^(۲).

واته: ئیبنو عہ عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا دہلی: پیغمبرہری خوا ﷺ فرمویہ تی: «(بینگومان باشتین (جوڑی) چاورہ شکردنن بریتہ لہ کل، ہم چاو روشن دہ کاتہوہو، ہم موو (برزانگ) دہروتنی».

شرح و روونکردنہوہ:

فرمایشتی پیغمبرہری خوا ﷺ کہ دہ فرموی: «إِنْ خَيْرَ أَكْحَالِكُمْ الْإِيمِدُ»، واته: باشتین شت کہ چاوتانی بین بریزن (إِيمِد) لہ، نہمہ نہوی لی و ہردہ گیری کہ چہندان شتی دیکہش ہن بؤ چاورشتن بہ کاردہ ہینری، بہ لام باشتینیان و سوودہ خشتینیان

(۱) أخرجه ابن ماجه: ۳۴۹۶.

(۲) أخرجه أبو داود: ۳۸۷۸، وابن ماجه: ۳۴۹۷، والحدیث رواه الإمام أحمد لفظ: «خَيْرَ أَكْحَالِكُمْ الْإِيمِدُ عِنْدَ النَّوْمِ» ۳۴۷۹، فزاد فيه: «عِنْدَ النَّوْمِ».

(اُمِّد)ه، وه یه کیک له سووده کانی ئه وه یه که بینینی چا و زیاد ده کات و، برژانگه کان ده پرویتته وه و درتیری ده کات.

۵۳- عَنْ أَبِي عُمَرَ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «غَنِيكُمْ بِإِثْمِي. فَإِنَّهُ يَحْضُو لِنَصْرِي، وَيُثَبِّتُ سَعْرًا».

واته: ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہ ده لئی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: «(بوچا و پشتن) کل به کاریینن، بیگومان هم چا و روشن ده کاته وه، هم موو (برژانگ) ده پرویتی».

شرح و روونکردنه وه:

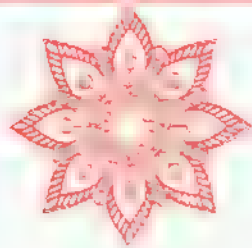
دانهر رضی اللہ عنہ کوتایی بهم به شه هتیا وه به فهرمووده ی ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہ که هه مان مانای فهرمووده که ی پیش خوی ده گه یه نی.

سوودیک:

جنگیر بوو وه سه لئیرا وه له هه ندیک لیکۆلینه وه ی زانستی پزیشکی نوێ ده رکه وتوه که هه ندیک له و کلانه ی ده فروشرین فیلیان تیدا ده کری و پارێزرا و نه بووه له فیل کردن، تیکه لا و ده کرین له گه ل هه ندیک جوری قورقوشم و پیکه وه ورد ده کرین، یان شتیکی دیکه ی تیدا یه له پیسی، که ئه و کاته له جیاتی سوود زیانی ده بی بو چا و، بویه پتویسته له سه ر مروف سوور بی و جهخت له وه بکاته وه که وا ئه و کله ی ده یکرێ کلی باش بی، وه دلنیا بی له سه لامه تی و پارێزراوی ئه وه ی که وا ده یکرێ بو سه لامه تی ته ندروستی خوی.

بارہوی: نعوہما ہاتوہ
دہر بارہوی یوٹساکی
= پیغمبر ہمارے خواہ

ئەم بەشە بۇ دوونکردنەوہی ئەوہیہ کہ بەیوہستە بە پۇشاکی پیغەمبەر گیان ﷺ لە پرووی چۆنیەتیی و جۆرەکانی و ڕەنگەکانی و ھتد.... وە ھەر شتێکی دیکەش کہ مەیوہندی پیوہ ھەییە، بنویستە ئەوہ بزانی کہ بنچینە لە پۆشین پۇشاک، ڕەواہتیی و ڕینگاپی دراویہ، بۆیە مرقوف بوی ھەییە ھەرچی بیووی و ییی خوش بی بیووشی لە پۇشاک، بە خو دوورگرتن لەوہی کەوا شەرع نەھی لیکردوہ، بۆیە لە فەرموودە (صحیح) دا ھاتوہ کہ پیغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: {كُلُوا وَاشْرَبُوا وَابْتَسُوا وَتَصَدَّقُوا فِي غَيْرِ إِسْرَفٍ، وَلَا مَخِيلَةٍ}، واتە: بخۆن و بخۆنەوہو بیوشن و ببەخشن، بی ئەوہی زیدەپۆیی و کەشخەو فیز بکەن.

ھەرودەھا لە ئینو عەبباسەوہ ﷺ گنیدراوہتەوہ، کہ گوتوویەتی: {كُلْ مَا شِئْتَ، وَابْتَسْ مَا شِئْتَ، مَا أَخْطَأَكَ ابْتِئَانِ سَرَفٍ، وَمَخِيلَةٍ}، واتە: چ دەخۆی بیخۆ، چ پۇشاکیک دەپۆشی بیپۆشە، بەلام ناگاداریہ دوو شت تووشی گوناھت نەکات، زیدەپۆیی کردن و کەشخەو فیزکردن.

وہ لە سوننەتی پیغەمبەریش ﷺ ھاتوہ کەوا باسی وریا بوون و، ناگادارکردنەوہی تیداہ کہ بەیوہستە بە پۆشین ھەندیک پۇشاک و خو لی دوورگرتنی، کہ پیغەمبەری خوا ﷺ فەرمانی بە خۆدوورگرتن کردوہ لئی، لەوانە:

الإِسْبَالُ: ئەویش ئەوہیہ پیاو پۇشاکەکی بیتە خواروہ بۆ ژیر گۆزینگەکانی، لەوبارەوہ ھەرەشەیی زۆر تووند ھاتوہ، لە چەندین فەرموودەدا، بۆیە ھەندیک لە زانیان و شەرعزانان بە گوناھتێکی گەورە ھەژمار دەکەن، وە یەک لەو ھەرەشانەیی کہ لەوبارەوہ ھاتوہ ئەو فەرموودەییە کہ لە (صحیح مسلم) دا^(۱) ھاتوہ، پیغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: {ثَلَاثَةٌ لَا يَكْلُمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: الْمُسْبِلُ وَالْمَنَانُ وَالْمُنْفِقُ سَلْعَتُهُ بِالْخَلْفِ الْكَاذِبِ}. واتە: سێ (جۆرە کەس ھەن) خوا نایاندوینن لە پۆژی دوایی و سەیریان ناکات و پاکیان ناکاتەوہو سزای سەختیان بۆ ھەییە، ئەو کەسەیی ئیزارەکەیی ھیناوەتە خواروہ بۆ ژیر گۆزینگەکانی،

(۱) أخرجه البخاري معلقاً في كتاب اللباس.

(۲) أخرجه البخاري معلقاً في كتاب اللباس.

(۳) (ج ۱۰۶)، من حديث عز أبي ذر الغفاري.

ئەو كەسەي چاكە دەكات و منەت دەكات (بەسەر چاكە لەگەڵكراو)، ئەو كەسەي بە سوتندي درۆ كالاكەي ساغ دەكاتەووە دەيفرۆشێ.

لەم بابەتەدا فەرموووە زۆر زۆرن، كە وریا كێرنەوێان تێدايە دەربارەي (إِسْبَال) و پوونكێرنەوێ ترسناكیەكەي.

پێغەمبەر ﷺ ڕنگری كێر دوو لە پیاوان كە پۆشاكی حەریر، ئاوریشم بپۆشن، وە نەهي كێر دوو لە پۆشینی پۆشاكی ئاویانگ و سومعەو شانازیی كێرن، ئەویش ئەوێە كە سێك پۆشاكێك بپۆشێ خۆي پێ جیا بكاتەووە لە خەلكی ئەو شوینەي كە لەگەڵیاندايە، بۆیە بنچینە ئەوێە هەمان پۆشاكی ئاوچەي خۆي بپۆشێ، ئەگەر پێچەوانەي شەرعی تێدا نەبێ، بەلام ئەگەر بێنی پێچەوانەي شەرعیەتە ئەوێە نابێ بپۆشێ و دەبێ ئێی دوور بكەوێتەووە.

هەر وەها لەوێ هاتوێ دەربارەي نەهي كێرن لە پۆشینی پۆشاك: {مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ} واتە: هەر كەس خۆي بە هەر كۆمەڵێك بچوێنی، ئەوێە لەوانە، بۆیە ئەو پۆشاكانەي كە تایبەتە بە كافران و بێپروایان و پێی دەناسرێنەووە، حەلال نیە بۆ مسوڵمان كە بپۆشێ.

٥٤- عَنْ أُمِّ سَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ أَحَبَّ النَّبِيِّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْقَمِيصُ».

واتە: ئوممو سەلەمە ر.ز. دەلێ: «خۆشەوێستترین پۆشاك لای پێغەمبەري خوا ﷺ (كە حەزی دەكێر بپۆشێ) كراس بوو».

شرح و پوونكێرنەوێ:

القَمِيصُ: پۆشاكێكی ناسراوێ كە دوو قۆلێ هەن دەستەكانی تێدەخړین، شوینی ملیشی هەيە كە ملی تێدەخړی (دشداشە)، وە دەگوتری ھۆكاری زۆر خۆشەوێستی پێغەمبەر ﷺ بۆ كراس بریتی بووێ لە ئاسانی لەبەر كێرنی و ئاسانی داكەندنێ، لە كاتی خۆجوو لاندنیستدا فراوان بووێ بە پێچەوانەي هەندێك پۆشاكی دی كە لە

(١) أخرجه أبو داود: ٤٠٣١، وصححه الألباني.

(٢) أخرجه المصنف في جامعه: ١٧١٢.

کاتی خوجوولاندن بهو شیوازه ئاسان نهیی له کاتی له بهر کردن و داکهندن، به لکو ییوستی به شاره زایی و خوراهیتان ههیه وه کو په شته مال.

۵۵- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ أَحْتَنَابُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْقَمِصُ».

واته: ئوممو سه له مه ده لئ: «خوشه و یستترین پۆشاک لای پیغه مبهری خوا ﷺ کراس بوو (پۆشینێ تهه پۆشاکه ی پێ خوش بوو)».

۵۶- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ أَحْتَنَابُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نُسُكُهُ الْقَمِصُ» قَالَ: هَكَذَا - رِيْدُ بْنُ أَبِي ثَيْبٍ، فِي حَبِيبِهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثَرْيَدَةَ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، وَهَكَذَا زَوْي غَيْرُ - حَبِ، عَنْ أَبِي مُيَسَّةٍ مِثْلَ رِوَايَةِ رِيَادِ بْنِ أَبِي ثَيْبٍ، وَهُوَ مُثَلَّةٌ يَرِيدُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ «عَنْ أُمِّهِ» وَهُوَ مُنْج.

واته: ئوممو سه له مه ده لئ: «ئهو پۆشاکه ی پیغه مبهری خوا ﷺ زۆری چه ز ده کرد (له جل و بهرگدا) بیپۆشی کراس بوو». ده لئ: زیادی کوری ته ییویش بهو سینه یه ی گوتوه، له فهرمووده که یه له عه بدوللای کوری بوره یده وه له دایکيه وه له ئوممو سه له مه وه، وه ههر بهو شیوه یه ش جگه له یه ک کهس گێراویانه ته وه، به نه بو تومه یله وه، وینه ی ریوایه ته که ی زیادی کوری ته ییوب و نه بو تومه یله له وه فهرمووده یه دا ئه وه ی زیاد ده کرد «له دایکيه وه» ئه وه ش راستره.

ئه وه ریوایه ته کان بوون بۆ فهرمووده که ی ئوممو سه له مه ده لئ و کوتایی هینان به وه ی سترینان ئه وه یه که ریوایه ت کراوه له عه بدوللای کوری بوره یده وه له دایکيه وه له ئوممو سه له مه وه به زیاده ی (عَنْ أُمِّهِ).

۵۷- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَرْبُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ كُمٌ قَمِيصِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى الرُّسُفِ».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۶۴ وانظر: الحديث الذي قبله.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۶۳، وأبو داود في السنن: ۴۰۳۶، وابن ماجه: ۳۵۷۵.

۳ أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۶۵، وأبو داود في السنن: ۴۰۳۷، وفي إسناده شهر بن حوشب، صدوق كثير الإرسال والأوهام، كبر له شاهد في كتاب (أخلاق النبي) لأبي الثبي (ص ۹۱) قال: إحدَثَ عبد الله بن محمد بن نحية، أخبرنا محمد بن ثعلبة بن سواء، أخبرني عمي، أخبرنا همام، عن قتادة، عن أنس قال كان قميص رسول الله ﷺ إلى رُسْعِهِ، ورواه البيهقي في شعب الإيمان: ۵۷۵۸ من طريق محمد بن ثعلبة به.

واته: نهسمانی کچی یه زید **په** ده لئی: «کراسی پیغه مبه ری خوا **په** سهر قۆله که ی تاکو مه چه کی (دهستی) بوو».

شرح و روونکردنه وه:

الرُسْع: بریتیه له و شوینه ی ده که وینه نیوان ده ست و باسک، سه ردهستی کراسی پیغه مبه **په** له وئی تیه **په** نه بووه.

۵۸- عَنْ مَعْوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَبِيهِ **ع** قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ **ص** فِي رَهْطٍ مِنْ مَرْيَتَ لُبَايَعَهُ، وَبَن قَمِيصَهُ مُطَلَّقٌ، أَوْ قَالَ رَزَقَمِيصَهُ مُطَلَّقٌ، قَالَ: فَأَدْخَلْتُ يَدِي فِي خَيْبِ قَمِيصِهِ فَمَسَسْتُ الْخَاتَمَ^(۱).

واته: موعاوییه ی کوری قوره له باوکی **په** ده گپریته وه، ده لئی: هاتمه خزمهت پیغه مبه ری خوا **په** له گهل کومه لیک له هوزی موزه بنه بو نه وه ی په یانی بی بدین (له سهر نه وه ی مسولان بین و بروا بینین)، (بینیم) کراسه که ی کرابووه، (راوی ده لئی) یان گوتی: قۆچه ی کراسه که ی کرابووه وه، جا بویه له یه خه ی کراسه که یه وه دهستم برده نیوه وه و دهستم بهر مۆره که کهوت.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «**فِي رَهْطٍ مِنْ مَرْيَتَ لُبَايَعَهُ**»، (الرّهط): بریتیه له کومه لیک کهس که ژماره یان له نیوان سی بو ده کهس بی.

که ده لئی: «**وَبَن قَمِيصَهُ مُطَلَّقٌ، أَوْ قَالَ رَزَقَمِيصَهُ مُطَلَّقٌ**»، یانی: قۆچه ی کراسه که ی دانه خرابوو.

که ده لئی: «**فَأَدْخَلْتُ يَدِي فِي خَيْبِ قَمِيصِهِ فَمَسَسْتُ لُخَاتَمَ**»، واته: قورپه **په** ده سنی خستۆته یه خه کراسه که ی (له ملیه وه دهستی بردۆته ژووری) که پیشتر له بابته و بهشی په یوه ست به مۆری پیغه مبه رایه تی **په** نه وه مان باسکرد.

(۱) أخرجه أبو داود في السنن: ٤٠٨٢، وابن ماجه في السنن: ٢٥٧٨.

سوودیک:

نخینه ئەوەیە کە قۆچەیی کراس دابخری، بەلام ئەگەر پتۆستیەک هەبوو بۆ کردنەوه، ئەوە دەکرێتەوه، وە کردنە سوننەتی کردنەوهی قۆچەیی کراس بە پەهاییی لای هەندیک کەس، ئەوە نەزانراوەو هیچ بەلگەیەکی پوونی لەسەر نیە کە دروست بێ، وە ئەم فەرموودەش نزیک و دوور بەلگە نیە لەسەر ئەمە، چونکە نازانری کە ئەم قۆچە کردنەوهی خواپەرستی و سوننەت بوو، یاخود لەبەر هەر ھۆکاریک لە ھۆکارەکان وای کردووە، ئایا لەبەر زۆری تینی گەرما بوو؟ یاخود سینگى ئارەقى کردووە، یاخود وێنەى ئەوانە، ئەوەی دل زیاتر بۆی دەچێ ئەوەیە: کە لەبەر ئەمە وى نەکردووە سوننەت بێ، تاكو ئیمەش وا بکەین، چونکە ئەگەر ئەوە سوننەت بووایە، هەر لە بنچینەدا قۆچەیی دانەدەنا، ئەگەرنا سوودی قۆچە چیه دابنری و بەکارنەھینری؟!

۵۹- عرسل من عرسا... قطري قذ توشع به، فصلی بهم».

... عرسا من عرسا... قطري قذ توشع به، فصلی بهم».

وانە: ئەنەسی کۆری مالیک دەلی: «یئەمبەر» (لە کاتی نەخۆش کەوتنی ھێندە نازاری زۆر بوو)، کاتی لە مال ھاتەدەر (لەبەر بێھیزی) خۆی بەسەر ئوسامەیی کۆری زەید دابوو، پۆشاکێکی قیترى بەسەر شانەکانیدا دابوو، پاشان نوێژی بۆ کردن».

دەلی: عەبدی کۆری حومەید گوتی: موخەممەدی کۆری فەزل گوتی: یەحیای کۆری مەعین یەکەم کەس بوو کە بۆم دانیش و پرسباری لیکردم دەربارەیی (سەنەدی فەرموودە کە) منیش گوتم: حەمادی کۆری سەلەمە بۆی گیراینەوه گوتی:

ئەگەر لە نووسراوە کەت دایە (واتە: دەفتەرە کەت بێنەو بۆم بخوینەو)، هەلسام بچم نووسراوە کەمى بۆ دەربینم، پۆشاکە کەى گرتەم و گوتى: لەبەر بۆم بلى، چونکە من ترسم هەیه پیت نەگەمەو (واتە: برۆى و نەگەریمەو و وفات بکەى)، منیش لەبەر بۆیم خویندەو، پاشان نووسراوە کەشم بۆ دەرھینا، لەسەر نووسراوە کەش بۆم خویندەو.

شرح و روونکردنەو:

کە ئەنەس ر.ه دەلى: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ وَهُوَ يَتَكَبَّرُ عَلَى أَسْمَةِ نَبِيٍّ رَبِّ، عَلَيْهِ ثَوْبٌ قَطْرِيٌّ» (الثَّوْبُ الْقَطْرِيُّ) جوړیکە لە پۆشاکى یەمەنى کە خەت خەتى باریکە، «قَدْ تَوَشَّحَ بِهِ»، واتە: لەسەر شانى داینا.

کە دەلى: «فَصَلَّى بِهِمْ»، واتە: ئیمامەتى بۆ کردن.

کە دەلى: «وَقَالَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاضِي: سَأَلَنِي يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ عَنْ هَذَا الْخَبَرِ أَوَّلَ مَا جَلَسَ إِلَيَّ، فَقُلْتُ: حَدَّثَ حَمَّادُ بْنُ سَمَةَ، فَقَالَ: لَوْ كَانَ مِنْ كِتَابِكَ»، مەبەستى ئەو بوو لەبەر سەنەدى فەرموودە کەى بۆ بلى: (بە دەرڤە سەنەدى فەرموودە کەى بۆ بلى)، بەلام یەحیای کورى مەعین گوتوویەتى: سەنەدى فەرموودە کەم لەم نووسراوە بۆ بلى کە تییدا نووسیوتەو، واتە: نووسراوە کەت دەربینە (بۆم بخوینەو).

کە دەلى: «فَقُمْتُ لِأَخْرِجَ كِتَابِي»، واتە: لەسەر داواى ئەو هەلسام بچم نووسراوە کەم بێنم کە فەرموودە کانم تییدا نووسیوون، پۆشاکە کەى گرتەم و گوتى: «أُمِّيهِ عَلِيٌّ»، واتە: لەبەر بۆم بلى، «فَرِي أَخَاؤُ أَنْ لَا أَلْقَاكَ»، ئەوێش بۆ زۆر سووربوونیانە لە ڕەچاوکردنى کات و ترسان لە هاتنەو و گەشتەو پێى، ئەوێک شتیک بێتە پێش بێتە هوێ داپران و کۆسپ لە نێوانیاندا.

کە دەلى: «فَأَمْنِيَّتُهُ عَلَيْهِ»، واتە: لەبەر بۆم خویندەو سەرەتا، دواتریش دەفتەرە کەم بۆ دەرھینا، لەسەر نووسراوە کەش دووبارە بۆی خویندەو جارێکی دیکە، سەرەتا لەبەر بۆی خویندەو، پاشان روشت و نووسراوە کەى هینا و جارێکی دیکە بۆی خویندەو، ئا لەمەدا روونکردنەوێ جددیەت و سوور بوونی زانایانى پێشین هەیه

نەسەر ۛچاۛوکردن و توۛندبوۛنيان لەسەر وەرگرتى فەرموۛدەکانى پىغەمبەرى نازدار ﷺ.

٦٠- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اسْتَحْدَثَ ثَوْبًا سَمَّاهُ بِاسْمِهِ عِمَامَةً أَوْ قَمِيصًا أَوْ رِدَاءً، ثُمَّ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا كَسَوْتَنِيهِ، أَسْأَلُكَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ مَا صُنِعَ لَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّ مَا صُنِعَ لَهُ»^(١).

و تە: ئەبو سەعیدی خودری ر.ح. دەلى: پىغەمبەرى خوا ﷺ ئەگەر پۆشاکىكى نوێى خوشیا، بە ناوی خۆیەو ناوی دەبرد، (بۆ وێنە: عیامە، یان کراس، یان پیداء بووایە، دوایی دەیفەرموو: «خوایە ستایش بۆ تۆیە، وەک چۆن منت بێ پۆشی، دواى چاکەى بەردەوام مانەوێ ئەو خیرەت لى دەکەم، کە بۆی دروستکراوە، وە مانا بە تۆ دەگرم لە خراپەیی و، خراپەى ئەوێش کە بۆی دروستکراوە».

٦١- حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ الْكُوفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَالِكٍ الْأَمْرِيُّ، عَنِ الْجَرِيرِيِّ، عَنْ أَبِي حَرَّةٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ.

واتە: هیشامی کورێ یونس کوفی بۆی گێڕاینەو، گوئی: قاسمی کورێ مالیکی موزەنی بۆی گێڕاینەو، لە جورەیری، لە ئەبو نەزەرە، ئەویش لە ئەبو سەعیدی خودری، ئەویش لە پىغەمبەرى خوا ﷺ بە هەمان شیوەى فەرموۛدەى پىشوو.

شەرەح و ڕوونکردنەو:

نەمە دووعایەکی بە پیت و پیزە، سوتنەتە مسوڵان بیلێ لە کاتیەک کە خوا فەزلی وشینی پۆشاکىكى نوێى بى دەبەخشی، جا کراسىک بى، یان مێزەرىک، یان کلانىک بى، یاخود جگە لەوانە.

کە دەلى: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اسْتَحْدَثَ ثَوْبًا»، واتە: ئەگەر پۆشاکىكى نوێى پوشیا. کە دەلى: «سَمَّاهُ بِاسْمِهِ عِمَامَةً أَوْ قَمِيصًا أَوْ رِدَاءً»، مانای ئەوێە کاتى دووعای دەکرد دەبگوت: «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا كَسَوْتَنِيهِ»، (واتە: خوایە سوپاس و ستایشى تۆ دەکەم) کە ئەم مێزەرە، یان ئەو کراسە، یان ئەو پۆشاکەت بى بەخشیم، واتە: ناوی شتەکەى

(١) أخرجه المصنف في جامعه: ١٧٦٧، وأبو داود في السنن: ٤٠٢٠.

دههیناو منه تی خوای لهسه ر خۆی ناماده ده کرد، وهک منه تی خوا **لهسه ر خۆی** ناماژه ی پیده کرد، وه مه به ست ئه وه نیه ناو له پۆشاکیکه نوێ بنی، یان ناو له میزه ریکه نوێ بنی.

سه ره تا به سوپاسکردنی خوا لهسه ر ئه و نیعمه ته دهستی پیده کرد، گومانیشی تیدانیه که پۆشاک عه و پهره تی مرۆف داده پۆشی و، جوانی یی ده به خشی و، ده پرازی نیته وه، نیعمه تیکه زۆر گه و ره و منه تیکه زۆر گه و ره ی خواجه به سه ر به نده کان، وهک خوای به رز فه رموو یه تی: **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ يَا خَيْرَ الْخَلْقِ يَا خَيْرَ الْبَرِّ يَا خَيْرَ الْبَشَرِ يَا خَيْرَ الْوَحْدَانِ يَا خَيْرَ الْوَحْدَانِ يَا خَيْرَ الْوَحْدَانِ** (ئه ی نه وه ی ئاده م بینگومان پۆشاکمان بۆ ناردوون که عه یب و عه و ره تان داده پۆشی وه پۆشاکه جوان و پرا زه ویش -مان بۆ ناردوون- به لام پۆشاکه ترسان له خوا و پارێزکاری چاکه رو باشه ر ئه وه ی با سه را هه ندیکه له به لگه و نیشه نه کانی خوا بۆ ئه وه ی بیر به که نه وه و نامۆزگاری وه رگرن).

بۆیه نه گه ر که سه ێک پۆشاکیکه نوێ بپۆشی، وا باشه و سونه ته له گه ل پۆشینێ سوپاسی خوا: **بِكَاتٍ زَوْرٍ لَّه خَلْقِي كَاتِيكٍ يُّشَاكِيكِي نوێ ده پۆشی ده یبینی بۆ لایه کی دیکه ده روات و له بری سوپاسی خوا، بیرێ بۆ لای لێها تووی خۆی ده روات، بۆ نمونه: له ده ستخستی ئه و پۆشاکه دا، یا خود لێها تووی له به ده سه ته ینان و هه لێزار دیندا، یان شاره زایی ئه وه ی دروستی کرد وه و چنیویه تی، یان جگه له وه، له و اتایانه ی که سه ر قالی ده کات له سوپاسکردنی خا وه ن ئه و نیعمه ته و (که خواجه **بِسْمِ اللَّهِ**).**

که ده لێ: **اَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي سَلَمَةَ**، واته: ئه ی خواجه! من سوپاسی تۆ ده که م بۆ ئه و چاکه یه ی له گه لت کردم، منه ت له سه ر یشتم به م پۆشاک به خشینه، که عه و پهره تم داده پۆشی و خۆمی بێ جوان ده که م و خۆمی یی ده پرازی نه وه، وهک له فه رموو ده ی قودسی شدا ها توه، که خوای به رز وهک به بیر ه ینه وه ی نیعمه ته کانی خۆی به سه ر به نده کانی ده فه رموی: **{يَا عِبَادِي! كُلُّكُمْ عَارٍ إِلَّا مَنْ كَسَوْتُهُ فَاَسْتَكْسُونِي أَكْسُكُمْ}**. واته:

ئەى بەندەكانم! ھەر كامىك لە ئىوھ ڤووت و بى پۆشاك دەبى، مەگەر ئەوھى من بىپۆشم داواى پۆشاكم لى بىكەن، بۆ ئەوھى پۆشاككان بىكەمە بەر.

كە دەلى: «أَشْنَتْ حَبْرَهُ وَخَيْرٌ مَا صُغِيَ لَهُ» واتە: داواى چاكەى ئەم پۆشاكەت لىدەكەم، ئەم (خَيْرُهُ) تاكى پالدىراوھ (مفرد مضاف)ە، وە لەلاى زاناىان ئەوھ بنچىنەىە كە كە (مفرد مضاف) بۆ گشتاندنە، چونكە ئەم چاكەى بە پۆشاكەوھىە ھەر يەك چاكە نىە، بەلكو چەندان خىرى دىكەى تىداىە بۆ وىنە: عەوڤەتى دادەپۆشى، خۆى پى جوان دەكات، خۆى پى دەپارىزى لە سەرماو گەرما، جگە لەوھش، مروف سوودى زۆر زىاترىشى لى دەبىنى، بۆىە پىغەمبەرى خوا ﷺ داواى ھەموو خىرو چاكەكانى كردووھ كە بە ھۆى پۆشىنى ئەم پۆشاكەوھ دەست دەكەون.

كە دەلى: «وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّ مَا صُغِيَ لَهُ» وشەى (شَرِّ) لىرەدا تاكى پالدىراوھ (مفرد مضاف)ەو بۆ گشتاندنە، وە بەلگەى ئەوھى تىداىە كە پۆشىنى ھەندىك بوشاك خراپە، لە جۆرەكانى خراپى پۆشاك پۆشىن ئەوھىە: مروف پۆشاكىك بپۆشى لە پىناوى ئەوھى كەوا ناوبانگى پى پەيدا بكات، ياخود كەشخەو فىزى بى بكات، ياخود خۆى پى گەورە بى، ياخود لەسەر پۆشاكەكەى وىنەىەكى حەرام و قەدەغەكراو ھەبى، ياخود پۆشاكەكەى تەسك بى و عەوڤەتى تىدا دەربكەوى، ياخود بىتە خوار گۆزىنگەكانى، ھەروھەا لەمەدا موحتاجى و پىوىستى بەندەى تىداىە بە خواى گەورە، لە ھەموو كاروبارەكانىدا، وە لە ھەموو حالەتەكانىدا، لە نىووشىان لە پۆشىنى پۆشاكدا كە دەپپۆشى زۆر موحتاجەو پىوىستى بە خوايە ﷻ تەنانت لە پەيداكردى پۆشاك و، داواى خىرو چاكەكردى پۆشاك و سوودەكانى و پەناگرتن بە خوا لە خراپەو زىانەكانى.

دەلى: ئەگەرىش كەسىك موبتەلا بوو بە (إِسْبَال) واتە: شۆڤكردنەوھى پۆشاكى بۆ خوار گۆزىنگەكانى، ياخود بە جگە لەویش، لە كارە حەرامكراوھەكان، كە پەيوەستە بە پۆشاك، بىردەكاتەوھ لەم دوووعايەو تەماشادەكات چى گرتۆتە ئىو خۆى، ئەوھ بۆى دەبووھ چارەسەرى لەوھى كە تووشى بووھ، چونكە پۆشاك باشى و خراپى ھەىە، جا بەندە داوالىكراوھ، كە داواى چاكەكەى بكات و خۆى بپارىزى لە خراپەكەى.

پیشه‌وا نه‌بو داوود **خ** له سونه‌نه‌که‌ی ئەم فەرمووده‌ی گێراوه‌ته‌وه‌و خۆی ئەمە‌ی بۆ زیاد کردو‌ه: {قَالَ أَبُو نَضْرَةَ فَكَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ **ع** إِذَا لَيْسَ أَحَدُهُمْ تَوْبًا جَدِيدًا قِيلَ لَهُ: تُبْلَى وَيُخْلِفُ اللَّهُ تَعَالَى}. واته: ئە‌بو نە‌زەرە دە‌ئێ: ها‌وه‌لانی پی‌غه‌مبەر **ع** ئە‌گەر یه‌کی‌کیان پۆ‌شاکێ‌کی نو‌ی پۆ‌شیا، پێ‌ی ده‌گوترا: کۆ‌نی بکه‌ی و بید‌رێ‌نی و خ‌وای **ع** ه‌ی دیکه‌ت پێ‌ بیه‌خشی.

که‌ ده‌ئێ: {قِيلَ لَهُ} واته: که‌ که‌سه‌که‌ی ده‌بینی پێ‌ی ده‌گوت: {تُبْلَى وَيُخْلِفُ اللَّهُ تَعَالَى} واته: به‌رده‌وام چێ‌ز بپینی له‌ ته‌مه‌ن و له‌ش ساغی و سه‌لامه‌تیت له‌م پۆ‌شاکه‌ نو‌ییه‌‌تدا، هه‌تا کۆ‌نی ده‌که‌ی و ده‌ید‌رێ‌نی، یاخ‌ود خ‌وا بۆ‌ت قه‌ره‌بو‌و ده‌کاته‌وه، ئە‌گەر کۆ‌ن بو‌و به‌ دانه‌یه‌کی دیکه‌، ئە‌و دو‌وعایه‌ ئە‌مه‌ی تێ‌دا‌یه‌ که‌وا به‌ ژیا‌نێ‌کی خۆ‌ش و باش پێ‌ی ب‌ریت، چونکه‌ پۆ‌شاک د‌وای ما‌وه‌یه‌کی درێ‌زو پ‌ۆ‌شتن له‌ کات کۆ‌ن بپێ‌ و، به‌ که‌لکی له‌به‌ر کردن نه‌یه‌ت (دو‌وعایه‌ که‌ بۆ‌ مانه‌وه‌ی ما‌وه‌یه‌کی درێ‌زه‌ له‌ ژیا‌نێ‌کی خۆ‌ش و به‌خته‌وه‌رییدا)، وه‌ ئە‌وه‌ی لێ‌رده‌ا ئە‌بو نە‌زەرە با‌سی کردو‌ه و وت‌ه‌ی ئە‌ویش به‌ (م‌رف‌وع)‌ی ها‌ت‌وه‌ له‌ سه‌حیحی بو‌خاریدا" له‌ فەرمووده‌ی ئوم‌مو خالیدی کچی خالیدی ک‌ور‌ی سه‌عیدی ک‌ور‌ی عاص **ع** که‌ گوت‌وه‌یه‌تی: {أَبَى رَسُولُ اللَّهِ **ص** يَثِيَابُ فِيهَا خَمِيصَةٌ سَوْدَاءُ، قَالَ: مَنْ تَرَوْنَنَ كُتُسُوهَا هَذِهِ الْخَمِيصَةُ؟ فَأَسْكَبَتِ الْقَوْمُ، قَالَ: ائْتُونِي بِأَمِّ خَالِدٍ، فَأَتَى بِالنَّبِيِّ **ص**، فَأَلْبَسْنَاهَا بِيَدِهِ، وَقَالَ أَتْلَى وَأَخْلَقِي}. واته: قوم‌اشی‌کیان بۆ پی‌غه‌مب‌ه‌ری خ‌وا **ع** ه‌ینا، جا پارچه‌یه‌کیان نا‌و‌ریشمی په‌ش بو‌و، فەر‌مو‌وی: که‌ شایه‌نی ئە‌م پۆ‌شاکه‌ی پێ‌ی بپۆ‌شین (بیکه‌ینه‌ به‌ری)؟ خه‌لکه‌ که‌ش بێ‌ده‌نگ بو‌ون، (پی‌غه‌مب‌ه‌ری خ‌وا **ع**) فەر‌مو‌وی: ئوم‌مو خالیدم بۆ بانگ بکه‌ن، نیش‌ر من‌بان ه‌ینا بۆ خ‌زمه‌ت پی‌غه‌مب‌ه‌ر **ع**، ئە‌ویش به‌ ده‌ستی خۆ‌ی پۆ‌شاکه‌که‌ی له‌به‌ر کرد‌م (د‌وعای بۆ کرد‌م و) فەر‌مو‌وی: (ه‌ینده‌ له‌به‌ری بکه‌ی) تا ده‌پ‌ر‌زێ‌نی و ده‌ید‌ر‌زێ‌نی.

له‌وه‌دا پ‌و‌ون‌کرد‌نه‌وه‌ هه‌یه‌ له‌وه‌ی که‌ ده‌بێ‌ مس‌ول‌مانان له‌سه‌ری بن (له‌ مامه‌له‌و گو‌فتاری جوان) له‌گه‌ڵ خ‌وشک و برای دین‌یان کاتیک یه‌کێ‌ک له‌وان جلی‌کی نو‌ی له‌به‌ر بر که‌یدا ده‌بینی له‌ کاتیکدا هه‌ست ده‌کات به‌و شته‌ دله‌ صاف و بێ‌خه‌وشه‌کان

(۱) أخرجه أبو داود: ۵۸۴۵، وصححه الألبانی.

(۲) برقم: ۵۵۰۷.

دهوره دراون پنی له خوشحال بوون به شتی چاک و باش بو خه لکی دیکه، ههروهک به لگهیه لهسه ر سه لامه تی و پاکی نهو دلانه به پیچه وانیه حالی نهو کهسه ی دنه که ی دهوره دراوه به تیره یی و هه سوودی، یان بوغزو یق و کین، نهو جوړه کهسه زمانی دهسته وسانه له وه ی که بتوانی دووعایه کی هاوشیوه ی نهو دووعایه مه زنه به سووده بو براکه ی بکات به وینه ی نه م پارانه وه گه وروه به سوودانه.

به پنی مانای نه وه که رابوردو باسکرا، پاداشتیکی زور مه زن ههیه بو نهو کهسه ی یوشاکتیک بیوشی و سوپاس و ستایشی خوا بکات، له وه ی که حاکیم له موغازی کوری نه نه س گنراویه تیه وه که فهرموویه تی: {مَنْ أَكَلَ طَعَامًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ، وَمَنْ لَيْسَ تَوْبًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ} (۱).
واته: هه ر که سیک خواردنیک بخوات، بلی: سوپاس و ستایش بو نهو خوایه ی که خواردنی پیدام له م روزه، بی تواناو هیزی خوم، له گوناھی رابردوی ده بوردری، وه هه ر که سیک پوشاکتیک بیوشی و بلی: سوپاس و ستایش بو نهو خوایه ی که نهو پوشاکه ی بی پوشیم، بی تواناو هیزی خوم، لهو گوناھی رابردوی ده بوردری.

۶۲- سن نس ر دین له در اکر حب سب ی رسول له سنه حه ر

واته: نه نه سی کوری مالیک ده لی: «پیغه مبه ری خوا یوشاکتیک که زور ههزی ده کرد بیوشی، پوشاک ی حیه ره بوو (له لۆکه، یان که تان دروستکرا بوو، خه ت خه تی سوور، یان ره شی تیدا بوو)».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «الحیره» لهسه ر کیشی (عنبه)یه، پوشاکیکه له لۆکه دروست ده کری، یاخود له که تان، (مَجْرَة) واته: جوان و رازنراوه، وه وشه ی (التحیر) واته: جوان کردن و رازاندنه وه، بویه به هه یج پوشاکیک ناگوتری (جیره) مه گه ر خه ت خه تی جوان و رازاندنه وه ی تیدا بی، نه وه ش به یوهسته به ره نگه وه (یانی: خه ت خه تی

(۱) أخرجه مستدرک الحاكم: ۶۸۷/۱، وقال: هذا حديث صحيح على شرط البخاري.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۸۱۲، ومسلم: ۲۰۷۹، والمصنف في جامعه: ۱۷۸۷.

پهنگاورهنگ) بویه پیشه‌وا نینو قهیم **له کتبی (الزاد) ده‌لی: (وَكَانَ أَحَبُّ**
الْوَانِ الثَّيَابِ إِلَيْهِ **بِأَضِّ وَالْحَبْرَةِ).** واته: خوشه‌ویستترین پهنگ له لای پیغه‌مبه‌ری
 خوا **په‌نگی سپی بووه، هه‌روه‌ها پو‌شاک‌ی (جَبَرَة) بووه، یانی: پو‌شاک‌ی سپی صاف،**
وه هه‌روه‌ها حبیره که پو‌شاک‌یک‌ی خه‌تخه‌ته بو وینه: په‌ش و سپیه، یاخود په‌ش و
سووره، وه‌ک پیشت‌ر پروونمان کرده‌وه.

۶۳- **عَنْ غُورِ بْنِ أَبِي حَمِيمٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي حَمِيمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْثَدَةَ عَنْ**
إِلَى بَرِيقٍ سَاقِيهِ» قَالَ سُمْيَانُ: أَرَاهَا جَبَرَةً

واته: عه‌ونی کوری نه‌بو جوحه‌یفه له باوکی **ده‌گپ‌رنه‌وه، گوتوویه‌تی: «پیغه‌مبه‌رم**
بینی پو‌شاک‌یک‌ی سوورباوی (سوورو په‌ش‌ی) پو‌شی بوو، وه‌ک نه‌وه‌ی سه‌رنج
بده‌م و سه‌یری بریسکه‌ی لاقه‌کانی بکه‌م»، سوفیان گوتوویه‌تی: پیم وایی پو‌شاکه‌که،
پو‌شاک‌ی حبیره‌ره‌بوو.

شرح و پروونکردنه‌وه:

که ده‌لی: **عَنْ غُورِ بْنِ أَبِي حَمِيمٍ**، به‌م پو‌شاکه ده‌گوتری که له دوو پارچه پیکهاتوه، به‌شی
 سه‌ره‌وه‌و به‌شی خواره‌وه **(الْحُلَّةُ الْحَمْرَاءُ)** وه‌ک زانایان گوتوویانه: دوو پو‌شاک‌ی
 یه‌مه‌نی خه‌تخه‌تن، خه‌تخه‌تی سووری تیدایه له‌گه‌ل په‌ش، جا بویه سووریه‌تیه‌که‌یان
 ته‌واو سووری بوخت نیه.

که ده‌لی: **عَنْ غُورِ بْنِ أَبِي حَمِيمٍ**، **(الْبَرِيقُ):** بریتیه له دره‌وشاوه‌یی و بریسکه، وه‌ک
 پیشت‌ر باسی نه‌وه کرا له **وه‌سفی لاشه‌ی شه‌ریفی**، وه لیره‌شدا ئاماژه‌ی نه‌وه‌ی
 تیدایه که پیغه‌مبه‌ر گیان **ئیزاره‌که‌ی کورت بووه، وه‌ک نه‌بو جوحه‌یفه بینوویه‌تی**
و وه‌سفی ده‌کات که له ناوه‌راستی لاقه‌کانیدا بووه، (واته: شه‌رواله‌که‌ی تاوه‌کو
ناوه‌راستی لاقی بووه).

که ده‌لی: «قَالَ سَفِيْرُ اَرْفَ جَبْرَةَ»، یه‌کټیک له‌ پړاویه‌کان که له‌م سه‌نه‌ده‌دا هاتو ده‌ سو‌فیانی سه‌وریه، وای ده‌بینی که نه‌م پو‌شاکه سو‌ورباوه (جَبْرَةَ) بووه که له‌به‌ر پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بووه، پی‌شتریش مانای وشه‌ی حیبه‌ره‌مان زانی، که نه‌مه‌ پراسته نه‌به‌ر نه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رگیز په‌نگی سو‌وری صافی نه‌پو‌شیوه، هه‌روه‌ک چو‌ن جه‌ندان که‌س له‌ زانایان و نه‌ه‌لی عیلم جه‌ختیان له‌وه‌ کردو‌ته‌وه، به‌لکو پیغه‌مبه‌ر ﷺ زو‌ر به‌ تو‌وندی نه‌هی لټ‌کردوه، بو‌یه‌ش (ابن‌القیم) ﷺ له‌ کټی‌بی (الزاد) دا ده‌لی: همه‌له‌ ده‌کات نه‌و که‌سه‌ی گو‌مانی وا ده‌بات که‌وا په‌نگی سو‌وریک‌ی صاف بووه و هیچ په‌نگیک‌ی دیک‌ی له‌گه‌ل تی‌که‌ل نه‌بووه، چو‌نکه‌ به‌ دل‌نیا‌یی (الْخُلَّةُ الْحَمْرَاءُ) دوو پو‌شاک‌ی یه‌مه‌نین چن‌دراون به‌ خه‌تخه‌تی سو‌ور له‌گه‌ل په‌ش وه‌ک هه‌موو پو‌شاکه به‌مه‌نیه‌کانی دیک‌ه، که نه‌م پو‌شاکه به‌مه‌ ناسراوه به‌و پی‌یه‌ی که‌ خه‌تی سو‌وری بیدایه، نه‌گه‌ر نا سو‌وریک‌ی صاف نه‌هی لټ‌کراوه، نه‌مه‌ش نه‌وه‌ی لټ‌ی وه‌رده‌گیرئ که نه‌و جه‌مه‌دانی و عه‌گاله‌ی که له‌ په‌نگی سپی و سو‌ور دروست ده‌کرئ نه‌هی لټ‌کراو نیه له‌به‌ر نه‌وه‌ی سو‌وریک‌ی صاف نیه.

۶۴- عَنِ النَّبَاءِ بْنِ عَزِيزٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ «مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنْ النَّاسِ خَسَنَ فِي خُلَّةٍ حَمْرَاءَ مِنْ رَسُولٍ نَبِيٍّ. إِنْ كَانَتْ حُمَّتُهُ لَتَضُرِبَ قَرِيْبًا مِنْ مَنْكِبَيْهِ».

واته: به‌پرائی کو‌ری عازیب ﷺ ده‌لی: «هیچ که‌س‌ن‌ک‌م نه‌بینیوه پو‌شاک‌ی سو‌ورباوی نو‌شی بی و جو‌انتر بی له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، له‌ کاتیک‌دا پرچی نزی‌ک بوو بکه‌وی‌ته سه‌ر شانه‌کانی».

شرح و روونکردنه‌وه:

نه‌م فه‌رمووده‌یه به‌و مانایه‌ی پټ‌سره له‌ جی‌گه‌ی مه‌به‌ست باس‌کرا، که نه‌ویش له‌م وته‌یه‌ی بوو که‌ گو‌تی: «فِيْ حُبَّةٍ حَمْرَاءَ»، مه‌به‌ست له‌ (خُلَّةٍ حَمْرَاءَ) دوو پو‌شاک‌ی یه‌مه‌نیه که‌ خه‌تخه‌تی سو‌وریان تیدایه، وه‌ خه‌تخه‌تی په‌شیان تیدایه، به‌لام سو‌وریه‌که‌یان صاف نیه، واته: صاف سو‌ور نیه.

۶۵- عَنْ أَبِي رَمَثَةَ ع قَالَ: «رَأَيْتُ لِسِي ع وَعَبِيَهُ نَزْدَ خَضْرَاءَ» .

واته: نه بو ریمسه ع ده لئی: «پینغه مبهرم ع بینی دوو کراسی خه تدارى سهوزى له بهردا بوو».

شرح و پروونکردنهوه:

که ده لئی: «وَعَبِيَهُ نَزْدَ خَضْرَاءَ»، سهوزى ليره دا مه بهست پئی سهوزیه کی صاف نیه، به لکو سهوزیک تیکه ل به خه تی پهنگی دیکه، نه گهر صاف سهوز بئ پئی ناگوترئ (بُزْد) چونکه (البرد) له کاتیکدا وای پئی ده لئین: که پهنگاو پهنگ و خه تخه ته.

۶۶- عَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ ع قَالَتْ: «رَأَيْتُ السَّيِّ ع وَعَبِيَهُ أَسْمَالَ مُلَيْتِي كَانَتْ بَرَعْمَرَابَ وَقَدْ نَقَضَتْهُ». وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ طَوِيلَةٌ^(۱).

واته: قه یله ی کچی مه خه رمه ع ده لئی: «پینغه مبهرم ع بینى دوو پۆساکی کۆنى یه ک پهنگی پۆشیبوو که هیچ خه ت و پهنگی دیکه ی له گه ل نه بوو، به زه عفهران پهنگ کرابوو، کال بوو بۆوه»، له فهرمووده که دا چیرۆکیکی دوورو درێژ هه یه.

شرح و پروونکردنهوه:

که ده لئی: «وَعَبِيَهُ أَسْمَالَ»، (أَسْمَالَ) کۆی (سمل) له وهک (أَسْبَابَ) کۆی (سبب) له، که بریتیه له پۆساکیکی کۆن.

که ده لئی: «مُلَيْتِي»، نه وه (مُلَيْتِي) ی (مُلَيْتِي) یه، که بچوو کردنه وه یه بۆ (مُلَايَّة) که به کاردی بۆ هه موو پۆساکیک که هه ندیکی له گه ل هه ندیکی دیکه نه چنرابی به خه تیکی جیاواز له خۆی، به لکو هه مووی به یه ک جوړ چنرابی (به و شیوه یه هاتوه له فهرهنگ).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۸۱۲، وأبو داود في السنن: ۴۰۶۵.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۸۱۲، وقد وقع خطأ في إيراد المصنف هنا يصحح من الجامع للمصنف ومن غيره وهو قوله: «خَدَّتْنَا عَنْدَ اللَّهِ بِنْتُ حَسَّانَ الْغُبَرِيَّةِ، عَنْ حَدَّثِهِ. دُخِيَّةٌ وَعُكْنَةُ»، والصواب: عن حَدَّثِهِ دُخِيَّةٌ وَصَفِيَّةٌ، بنتي غُلَيْبَةَ، قال ع في الجامع: «خَدَّتْنَا عَبْدَ اللَّهِ بْنِ حَسَّانَ، أَنَّهُ حَدَّثَهُ جَدُّهُ صَفِيَّةُ بِنْتُ غُلَيْبَةَ، وَدُخِيَّةُ بِنْتُ غُلَيْبَةَ: حَدَّثَنَا عَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ».

که ده‌لئى: «كَانَ بَزْغَرًا»، واته: په‌نگر ابوو به زه‌عفه‌ران.

که ده‌لئى: «وَقَدْ نَفَضْتُهُ»، واته: پوښاکه که هينده کون ببوو، په‌نگى زه‌عفه‌رانه کهى کال ببوووه به جوړئ ته‌نھا شوتنه وارنکى که مى پټوه مابوو، پټغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌هى کردووه له پياوان پوښاکىک ببوشن که به زه‌عفه‌ران و وهرس په‌نگراوه، بويه ته‌و پوښاکه کونه‌ش که پټغه‌مبه‌ر ﷺ پوښوويه‌تى هه‌رچى زه‌عفه‌ران بوو پټوه‌ى نه‌ماوه مه‌گه‌ر شتيکى زور که‌م.

که ده‌لئى: «وَقَدْ نَفَضْتُهُ طَبِيعَةً»، دواى هه‌نديکى دیکه (إِنْ شَاءَ اللَّهُ) هه‌نديک له زانايانى فهرمووده‌ناس به دوورو درټزى ته‌و به‌سهره‌اته‌يان هيناوه‌و گټراويه‌تيانه‌وه له‌وانيش پټشه‌وا (طبراني) له (المعجم الكبير) که زور سوودو قسه‌ى سه‌رسوپه‌ينه‌رى تيدايه.

۶۷- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «عَبَّكُمُ بِالْبَاصِرِ مِنَ النَّيِّبِ لِيَلْسَنُهَا أَخِيؤُكُمْ، وَكَفَّنُوهَا فِيهَا مَوْتَاكُمْ، فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ ثِيَابِكُمْ»^(۳).

واته: ئيبنو عه‌بباس ﷺ ده‌لئى: پټغه‌مبه‌رى خوا ﷺ «بُو پوښين جل و به‌رگى سږى به‌کاريتن، زيندووه‌کانتان ببوشن و، مردووه‌کانيشان تيدا کفن بکه‌ن، چونکه (پوښاکى سږى) له باشترينى پوښاکه‌کانتانه».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئى: «عَبَّكُمُ بِالْبَاصِرِ مِنَ النَّيِّبِ»، واته: ده‌ستى پټوه‌بگرن و سوور بن له‌سهر پوښينى جلو به‌رگى سږى، ئا له‌مه‌دا هاندان و ئاره‌زوودانه‌به‌ر هه‌يه له پټغه‌مبه‌رى خواوه ﷺ بُو پوښينى پوښاکى سږى، پوښاکى سږى له سه‌رووى هه‌موو په‌نگه‌کانى دیکه‌ويه، جا نه‌گه‌ر صاف بڼى ياخود په‌نگى دیکه‌ى له‌گه‌ل بڼى، وه هۆکارى فه‌زلئى په‌نگى سږى به‌سهر په‌نگه‌کانيدى (وه‌ک له فهرمووده‌ى دواى ئه‌مه دئ) ته‌ويه پټغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فهرموئى: «فَبَدِ طَبِيعُهُ وَأَصْبَتْ»، ياکترين و باشترينه.

که ده‌لئ: «لَيْسَ أَحَدُكُمْ، وَكُنُوا فِيهَا مَوَدَّةً، فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ تَبَيُّنٍ» پيغمبه‌ر ﷺ زیندووه‌کان هان ده‌دات له‌سه‌ر پۆشینی پۆشاک‌ی رهن‌گ سپی، هانی مسولمانانیسی داوه له‌سه‌ر نه‌ودی که‌وا مردووه‌کانیشیان پی کفن بکه‌ن، وه هه‌والیسی داوه که‌وا پۆشاک‌ی سپی له‌باشترین جو‌ری پۆشاکه‌کانمانه، دیاره که‌نم هاندانه‌ی پيغمبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر پۆشینی پۆشاک‌ی سپی نه‌ودی لی وهرده‌گیری که‌خودی خو‌ی ﷺ نه‌م جو‌ره‌ پۆشاک‌ی پۆشیوه، وه نه‌مه‌ش روونیکی گه‌واهیده‌ره له‌به‌شیک‌ی فهرمووده‌که‌دا ئاماژه‌ی پیکراوه، وه له‌ (الصحيحين) دا هاتوه که نه‌بو زهر ﷺ گو‌توویه‌تی: «أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ أبيضُ». واته: چوومه خزمه‌ت پيغمبه‌ری خوا ﷺ پۆشاک‌یک‌ی سپی پۆشی بوو.

۶۸- عَنْ سَمُرَةَ بِنْتِ جُدُبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «التَّسْوَا التَّيَّصُ: فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ، وَكُنُوا فِيهَا مَوَدَّةً»^(۱).

واته: سه‌موره‌ی کو‌ری جوندوب ﷺ ده‌لئ: پيغمبه‌ری خوا ﷺ فهرموویه‌تی: «(پۆشاک‌ی) سپی بی‌وشن، بنگومان پاک‌ترین و چاک‌ترین، وه مردووه‌کانیشیان تیدا کفن بکه‌ن».

شهرح و روونکردنه‌وه:

نه‌مه‌ش هاندانی تیدایه له‌سه‌ر پۆشینی جلوبه‌رگی سپی وه‌ک فهرمووده‌که‌ی پیش خو‌ی.

که‌ده‌فهرموی: «فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ»، واته: پۆشاک‌ی سپی دوو سیفه‌تی تیدا کۆده‌بیته‌وه، نه‌وانیش پاک‌ی و چاک‌ی، که‌نه‌مه زۆرباشه‌کاتیک که‌نم جو‌ره‌ پۆشاکه‌ده‌شۆردری و پاک‌ده‌کریته‌وه پیسیه‌کانی لی لاده‌چن و صاف و خاوینه‌که‌ی دهرده‌که‌وی، وه نه‌گه‌ر شتیکی غه‌یری سپی پتوه‌بی وه‌ک چلک، راسته‌وخۆ دهرده‌که‌وی به‌پیچه‌وانه‌ی پۆشاک‌ی دیکه که‌جاری وایه رهن‌گه‌ی میس بی و پیشیه‌وه دیار نه‌بی، بۆیه پيغمبه‌ر ﷺ له‌دوو‌عا‌یه‌کانیشیدا نه‌و رهن‌گه‌ی له‌نیو رهن‌گه‌کاندا هه‌لبێژاردووه‌و فهرموویه‌تی:

(۱) أخرجه البخاري: ۵۸۲۷.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۸۱۰.

هُمْ تَقْنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يَنْقَى الثُّوبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ^۱. واتە: خوايه له ههله كان و گوناوه کانم پاکم بکەيه وه وهک چۆن پۆشاکي سبي له چلک و پيسي پاک ده کړيته وه.

۶۹- عن عائشة رضي الله عنها قالت: أخرج رسول الله صلى الله عليه وسلم من شعر أسود.

واتە: عائشه رضي الله عنها دهلي: «پيغه مبهري خوا رضي الله عنه به يانيه کي زوو له مال چووه ده، عه يايه کي په شي له تووک (دروستکراو) ي پۆشي بوو».

شرح و پوونکردنه وه:

که دهلي: «ذَاتُ عَدَاةٍ»، واتە: به يانيه کي زوو.

که دهلي: «أَجْرَتْ مِرْطًا مِنْ سَعْرِ سَوْدٍ» واتە: (مِرْط) به ژيره ي (ميم) پۆشاکيکي درژي دراوانه، خوي پي داده پۆشي.

۷۰- عن عروة بن الرضا بن شعيب عن أبيه عن جده عن حماد بن عيسى عن حنيفة بن عوف عن

واتە: عوروه ي کوري موغيره ي کوري شوعبه رضي الله عنه له باو کي ده گيرپته وه، گوتويه تي: پيغه مبهري رضي الله عنه جوبيه يه کي پومي پۆشي بوو، سه ر قوله کاني ته سک بوون.

شرح و پوونکردنه وه:

دهر رضي الله عنه به فهرمووده ي موغيره ي کوري شوعبه رضي الله عنه کوتايي ديني بهم به شه.

که دهلي: «أَنَّ لِسِيَّ نَسِ خُفَّ رَوْسَةٍ» ، نهمه دياره (پۆشاکه که) يالده داته لاي پوم (که هي نه وان بووه)، وه (جُبَّة): جورنيکه له پۆشاک له سهر کراس له بهر ده کړي.

که دهلي: «صَفَتْ لُكْنَبِي» ، (الْكُمَان): بريته له شويته دهست تيوه نان (خستنه تيو) که ته سک بووه.

^۱ أخرجه البخاري: ۷۴۴.

^۲ أخرجه المصنف في جامعه: ۲۸۱۳، وأخرجه مسلم: ۳۰۸۲ وفيه: «(مِرْطٌ مُرْخَلٌ)»، قال النووي في شرحه على مسلم: وأما قوله: «مرخس» فهو مفتاح الرأس، ومفتاح لواء المهمة، هذا هو الصواب الذي رواه الجمهور، وضيطة المتقنون، وحكي القاصي أن بعضهم يذهب إلى: أي: عليه صور الرجل، والصواب الأول، ومعناه: عليه صورة رجال الإبل، بأس يهده الصور، وإنما يحرم تصوير الحيوان، وقال الخطابي: المرخل الذي فيه خطوط.

(۳) أخرجه مسلم: ۲۷۴، والمصنف في جامعه: ۱۷۶۸.

ئا بەم شىۋەيە لىرەدا دانەر ۋە كۆتايى دىنى بەو باسە كە پەيوەستە بە پۆشىنى
پۆشاكى پىغەمبەر ، ۋە تىبىنى ئەو دەكرى لە ھىنانى كۆمەلىك فەرموودەى
جىاواز لەم بەشەدا كە دانەر ئامازەى بىي كىردن، پىغەمبەر ۋە تىياندا گۆرانكارىي
كردوۋە لە پۆشىنى پۆشاكەكانى، كە پۆشاكى دوو پارچەى پۆشىۋە، پۆشاكى يەك
پارچەى پۆشىۋە، كراسى پۆشىۋە، ھەروەھا چەندان جۆرى دىكەى پۆشاكى پۆشىۋە،
ئەمەش ئەو پوون دەكاتەۋە كارەكە فراوانە، بنچىنە تىيدا ھەللىيە، مادام بەلگەى
ھەرامىيەتى لەسەر نەبى، بۇ ۋىنە: سەبارەت بە پىاوان دەبى پۆشاكەكە (إِسْبَال) نەبى،
واتە: لە خوار گۆزىنگيانەۋە نەيەتە خوار، يان پۆشاكى ناوبانگ و كەشخەو فىزكردن
نەبى، ياخود ئاورىشم (حرير) نەبى، ياخود لە جۆرى پەنگىراۋ بە زەرد (معصفر)
نەبى، ياخود پۆشاكتىك نەبى كە كافران بىپۆشن و بەۋە لە مسولمانان جىابكرتەۋە
كە ئەو كاتە قەدەغەۋ ھەپامە، بەلام ئەۋەى كە شەرع ھەپامى نەكردوۋە، بنچىنە
تىيدا ھەللىيە، ۋەك خۋاى بەرز فەرموۋىيەتى: **فَلَمْ يَنْزِلْ عَلَيْهِ سَكَنٌ مِنْ رَبِّهِ** - بلى كى پازاندەۋە
جۋانى و - نازو نىعمەتە - خۋايىيەكانى ھەپام كىردوۋە كە خوا بۇ بەندەكانى دروستى
كردوۋە ھەروەھا پۆزى و خۇراكە پاك و خۇشەكان - كى ھەپامى كىردوۋە -).

خوا لىرەدا قەدەغەى كىردوۋە (غەيرى خۇى) ھەلسى بە قەدەغەكردنى جۆرى
پۆشاكەكان و خۋاردنەكان و خۋاردنەۋەكان كە بۇ بەندەكانى پەخساندوون و
ھەللى كىردوون، ۋەك نىعمەت و مەنتى خۇى بەسەريانەۋە، ئەمەش بەلگەى
لەسەر ئەۋەى كە لە بنچىنەدا شتەكان ھەللىن، ھەتا ئەو كاتەى بەلگەى كى شەرعى
دى ھەپام و قەدەغەى دەكات دەچىتە ژىر ئەو بنچىنەيە.

ۋە دەچىتەۋە نىۋ ئەو بنچىنەى تەۋاۋى ئەو پۆشاكانەى مرقۇقەكان دەپۆشن لە ھەر
جۆرىك بى، شتىكى رىگانىدراۋە، شەرعىش ھىچ شتىكى ھەپام نەكردوۋە، مەگەر
شانتىكى تاييەتى نەبى كە دەگەپتەۋە بۇ لادان و دوورخستەۋە مسولمان لە رىنگاى
راست، ۋە زىان بە پاراستى دىن و دونىاي دەگەيەنى.

باب ۵: نھوھى ھاتوھ
دەريارەھى زىيان و گوزەرالى
يىغىمبەھرى خوا

دانه‌ر ﷺ نهو به‌شهی بو پروونکردنه‌وه‌ی ژبان و گوزدرانی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ،
 تهرخان کردوه، مه‌به‌ستیش له وشه‌ی (العیش): بریتیه له خواردنی پۆزی، که مروف
 پنی ده‌ژی، یاخود پنی ده‌گوزهرنی، جا دانه‌ر له‌م به‌شه‌دا دوو فهرمووده‌ی هیناوه
 به‌لام دواتر ده‌گه‌رینه‌وه سهر ئه‌م بابه‌ته‌و زور به‌ فراوانی باسی نه‌و فهرموودانه
 ده‌کات که به‌یوه‌ستن به‌م بابه‌ته، پیغه‌مبه‌ر ﷺ بزینوو خواردن و پۆزیه‌که‌ی زور
 که‌م بووه‌و رازیش بووه‌ به‌وه‌ی خوا ﷺ پینداوه، له (الصحيحین) دا هاتوه پیغه‌مبه‌ر
 ﷺ فهرموویه‌تی: (اللَّهُمَّ ارْزُقْ آلَ مُحَمَّدٍ قُوتًا). واته: خوايه‌ پرزی بنه‌ماله‌ی پیغه‌مبه‌ر،
 موحه‌مه‌د ﷺ بای ئه‌وه‌نده‌ بی که‌ تیریان بکات، (قُوت): ئه‌وه‌یه ئه‌وه‌نده خوراک
 هه‌بی پنی بزنی، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ دونیای به‌ که‌م ده‌هاته پینش جاوو، واش
 ته‌ماشای ده‌کرد، ته‌نها ئه‌وه‌نده‌ی ده‌ویست پنی بزنی.

۷۱- عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ سِيرِينَ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَغُنَيْهِ تَوَاتَى مُمَشَقَّابٌ مِنْ كَثَرِ، فَنَمَحُطُ
 فِي أَحَدِهِمَا، فَقَالَ: (نَحْ نَحْ يَتَمَحُطُ أَبُو هُرَيْرَةَ فِي لُكْتَيْ، نَقْدُ رَأْسِي وَإِي لِأَحْرُ فِيمَا بَيْنَ مَنِيرِ
 رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَخُزْرَةِ عَدِشَةٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَمَعْنِيَا عَنِّي فَيَجِيءُ الْخَبْرُ فَيَضَعُ رِجْلُهُ عَلَى غُنَيْي يَزِي أَنْ
 فِي جُنُونًا، وَمَا يِي جُنُونٌ، وَمَا هُوَ إِلَّا الْجُوعُ»^(۱).

واته: موحه‌مه‌دی کوری سیرین ده‌لی: له‌ لای نه‌بو هورپه‌ره ﷺ بووین، دوو پۆشاک
 له‌ که‌تانی پۆشی بوون، به‌ په‌نگیکی سووری وه‌ که‌ په‌نگی قوری سوورپه‌نگ کرابوون،
 جا لووتی به‌ یه‌ کینک له‌و پۆشاکانه‌ پاک کرده‌وه، گوتی: «به‌خ، به‌خ، (وشه‌یه‌ که‌ بو
 سه‌رسوورمان به‌ کاردی) وای لیهاتوه نه‌بو هورپه‌ره‌ لوتی به‌ که‌تان به‌سپرتنه‌وه، سویند
 به‌ خوا منتان بینیا به‌ که‌ چون ده‌که‌وتم له‌ نیوان مینه‌ری پیغه‌مبه‌ری خوا و ﷺ
 ژووری عایشه‌ ﷺ به‌ هوی برسیه‌تیه‌وه به‌ شیوه‌یه‌کی وا له‌ هۆش خۆم چوو بووم،
 جا (جاری وا بوو) که‌ سیک ده‌هات قاجی له‌ سهر ملم داده‌نا وای ده‌زانی شیتیم،
 به‌لام شیت نه‌بووم، به‌لکو به‌ هوی برسیه‌تیه‌وه بوو (وام لیهاتبوو)».

(۱) أخرجه البخاري: ۶۴۶۰، ومسلم: ۱۰۵۵ من حديث أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

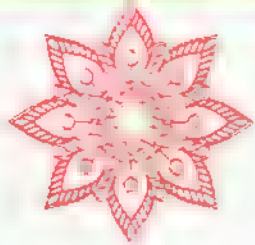
(۲) أخرجه البخاري: ۷۲۲۴، والمصنف في جامعه: ۲۳۱۷.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «فَ شَعْرَ رَسُولٍ لِّهِ ﷺ مِنْ حُرِّ قَطُ وَلَا لَحْمٍ، إِلَّا عَلَى صَفْفٍ»، واته: جگه لهم کاته دا، وه ده رباره ی مانای وشه ی (صَفْف) ده لئ: مالیکی کوری دینار ۱۴۹ گوتوویه تی: برسیارم کرد له بیاونیکی ده شته کی ئایا (صَفْف) چیه؟ گوتی: نان خواردنه له گه ل خه لکی دیکه، دوايش لهم به شه دا دانه ر ۱۵۰ بابه تیک دینئی که ئاماژه به وه ده کات له ماموستایه که ی ریوایه تی کردوه، عه بدوللای کوری عه بدورپه حبان که گوتوویه تی: هه ندیک گوتوو یانه: (صَفْف) واته: زۆر ده ست کوبیته وه له سه ر نان خواردن، دیاره روری ده سته کانیش له سه ر سفره و نان خواردن، به ره که تی خواردنه که زیاد ده کات، بێشه واته حمه د ۱۵۱ ده لئ: {إِذَا جَمَعَ الطَّعَامُ أَزْبَعًا، فَقَدْ كَمَلْ: إِذَا ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ فِي أَوَّلِهِ، وَحَمِدَ اللَّهُ فِي آخِرِهِ وَكَثُرَتْ عَلَيْهِ الْأَيْدِي، وَكَانَ مِنْ جِلْدٍ}. واته: نه گهر له خواردندا چوار ست هه بوو نه وه ته واره: نه گهر ناوی خوا له سه ره تا که یدا بگوتری، سوپاسی خوا له کوتاییه که یدا بگوتری، خه لکیکی زۆری بو کوبیته وه و خواردنه که ش هه لال بیت.

بابہ ت: لغوی معانی
دہر بارہ معنی خوبصورتی
پانچہ فیصد معنی خوا

وشه‌ی: (خوف) به (خفاف) کۆده‌کرێته‌وه، که شتیکی ناسراوه‌و زانراوه، له پێست دروست ده‌کری، کاتیک له یی ده‌کری هه‌موو یی داده‌بۆشی، جا دانه‌ر ١٥٢ ئه‌م به‌شه‌ی داناوه‌و تایبه‌تی کردووه به‌ روونکردنه‌وه‌ی هه‌رجی په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ خوفی پیغه‌مبه‌ری خوا ١٥٣ له‌ رووی سیفه‌تی و چۆنیه‌تی و، شیوه‌و، وینه‌ی ئه‌وانه.

٧٣- عَنِ ابْنِ تَرْبُذَةَ، عَنْ أَبِيهِ ١٥٤، أَنَّ النَّجَّاشِيَّ ١٥٥ هَدَىٰ بَنِيَّ ١٥٦ حُفَّيْنِ ١٥٧ أُسُودَيْنِ ١٥٨ سَادَحَيْنِ ١٥٩، «فَلَبَسَهُمَا ١٦٠ ثُمَّ تَوَضَّأَ ١٦١ وَمَسَحَ عَلَيْهِمَا» ١٦٢.

واته: ئه‌ینو بو‌په‌یده له‌ باوکی ١٥٤ ده‌گه‌ڕێته‌وه: نه‌جاشی دوو خوفی ره‌شی ساده‌ی به‌ دیاری ناردن بۆ پیغه‌مبه‌ر ١٥٥، «(پیغه‌مبه‌رش ١٥٦) له‌ پنی کردن، پاشان ده‌ستوێزی شۆردو، ده‌ستی به‌سه‌ر خوفه‌کاندا هێنا (واته: له‌ کاتی یی شۆردن، خوفه‌کانی له‌ یی دانه‌که‌ند)».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لێ: «أَنَّ النَّجَّاشِيَّ» وشه‌ی (نجاشی) نازناوی پادشای حه‌به‌شه‌یه، به‌لام ناوی راستی و ته‌واوی ئه‌و پادشا دیاری کراوه نه‌صحه‌مه‌یه، که پروای هینا به‌ پیغه‌مبه‌ر ١٥٦، وه‌ هاته‌ ئیو ئایینی ئیسلام و له‌سه‌ر مسوڵمانیه‌تیش مرد، بۆیه‌ش کاتی که وه‌فاتێ کرد ١٥٧ پیغه‌مبه‌ری خوشه‌ویستان ١٥٨ نوێزی مردووی به‌ غایب له‌سه‌ر کرد.

جا ده‌لێ: «أَنَّ النَّجَّاشِيَّ هَدَىٰ بَنِيَّ ١٥٩ حُفَّيْنِ ١٦٠ أُسُودَيْنِ ١٦١ سَادَحَيْنِ ١٦٢»، دوو خوفی ره‌شی به‌ دیاری بۆ نارد (واته: په‌نگیان په‌ش بوو). (سادَحَيْنِ) واته: نه‌خشینراو نه‌بوون، مووشیان له‌سه‌ر نه‌بوون.

که ده‌لێ: «فَلَبَسَهُمَا» ، ئه‌و (ف)یه بۆ (عطف)یه یانی: راسته‌وخۆ له‌ پنی کردن، ئه‌وه‌ش لوتفی خوشه‌ویست ١٦٣ ده‌گه‌یه‌نی له‌ وه‌رگرتنی دیاریه‌که، وه‌ په‌له‌ کردن له‌ سوود وه‌رگرتنی لێی بۆ خوشحال کردنی ئه‌و که‌سه‌ی دیاریه‌که‌ی بۆ ناردوه.

که ده‌لێ: «ثُمَّ تَوَضَّأَ ١٦٤ وَمَسَحَ عَلَيْهِمَا» ، له‌باره‌ی مه‌سح کردن و ده‌سته‌نێنان به‌سه‌ر خوف

(١) أخرجه والمصنف في جامعه: ٢٨٢٠، وأبو دود في السنن ١٥٥، وابن ماجه في السنن ٥٤٩، وفي إسناده دلتهم بن صالح وهو ضعيف، وفيه أيضًا حبيب بن عبد الله وهو مقبول.

(له کاتی دهستونیز شۆردندا) فهمووده کانی له وباره وه هاتوون (متواتر)ن، له پیغه مبهری خواوه ﴿﴾ (واته: هینده زۆرن بواری نه هیشتوته وه بۆ ئیمه ومانان کهوا پروای پێ نه کهین).

۷۴- عَنِ شُعْبَةَ قَالَ: قَالَ الْمُعْبِرُ لُ شُعْبَةُ ﴿﴾ «أَهْدَى دَحِيَّةَ بَنِي حَقْنٍ، فَلَسَّهُمَا». وَقَالَ إِسْرَائِيلُ عَنْ جَابِرٍ: «وَجَبَّةٌ فَلَسَّهُمَا حَتَّى تَخْرُقَ» لَا يَذْرِي النَّبِيُّ ﴿﴾ دَكِّي هَذَا أَمْ لَا قَالَ أَبُو عِيسَى وَأَبُو إِسْحَاقَ هَذَا هُوَ أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ وَأَسْمُهُ سُلَيْمَانُ

واته: شهعی ده‌لی: موغیره‌ی کوری شوعه ﴿﴾ گوتی: «دیحیه دوو خوفی کردنه دیاری بۆ پیغه مبه‌ر ﴿﴾، (نه‌ویش ﴿﴾) له پنی کردن». وه ئیسرائیل (یه‌کیکه له راویه‌کان) ده‌لی: جابر له عامیره وه گپراویه‌تیه وه: «وه جوبیه‌یه کیش (ی کرده دیاری)، (پیغه مبه‌ر ﴿﴾) هه‌ردووکیانی پۆشی هه‌تا کۆن بوون و دران»، پیغه مبه‌ر ﴿﴾ نه‌یده‌زانی نه‌وه‌ی پۆشیویه‌تی هی ئازله‌ی مرداره وه بووی خۆشکراوه، یان هی ئازله‌ی زیندووی خۆشکراوه. نه‌بو عیسا (واته: پێشه‌وا الترمذی ﴿﴾) ده‌لی: نه‌بو ئیسحاق (که له سه‌نه‌ده که‌دا هاتوه) نه‌بو ئیسحاقی شه‌بیانییه، ناوی سوله‌یانه.

شرح و وروونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «أَهْدَى دَحِيَّةَ بَنِي حَقْنٍ» حَقْنٍ، واته: دیحیه جووتیک خوفی کرده دیاری بۆ پیغه مبه‌ر ﴿﴾ دیحیه‌ی که‌لی ﴿﴾ له جواترینی نیو هاوه‌لان بوو، وه جاری وابوو که جوهریل ده‌هات بۆ لای پیغه مبه‌ر ﴿﴾ له‌سه‌ر شیوه‌ی ئه‌و ده‌هات، (فَلَسَّهُمَا) نه‌وه‌ی تێدایه که پیغه مبه‌ر ﴿﴾ دیاری قبوڵ ده‌کردو په‌له‌ی ده‌کرد له سوودبینین لێ به خوشی و، خوشحالی خسته‌ ده‌لی نه‌و که‌سه‌ی دیاریه‌که‌ی بۆ ناردوه، وه‌ک پێشتریش باسکرا.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۲۹. وقوله: «وَقَالَ إِسْرَائِيلُ: عَنْ جَابِرٍ...» أراد ﴿﴾ أن يشير إلى أن الحديث جاء من طريقين: من طريق أبي إسحاق؛ وعرف به المصنف فقال: «وَأَبُو إِسْحَاقَ هَذَا هُوَ أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ، وَأَسْمُهُ سُلَيْمَانُ» وَمِنْ طَرِيقِ جَابِرٍ، وَهُوَ ابْنُ يَزِيدَ الْجَعْفِيُّ، صَعِفٌ جَدًّا، وَفِي طَرِيقِهِ رِبَادَةٌ. «وَحُتَّةٌ فَلَسَّهُمَا حَتَّى تَخْرُقَ لَا يَذْرِي النَّبِيُّ ﴿﴾ أَذْكِي هَذَا أَمْ لَا»، يُعْنِي: أَنَّ دَحِيَّةَ ﴿﴾ أَهْدَى لِلنَّبِيِّ ﴿﴾ حَقْنٍ وَجَبَّةٌ فَلَسَّهُمَا النَّبِيُّ ﴿﴾، وَهُوَ لَا يَذْرِي هَذَا هُوَ مُتَّحِدٌ مِنْ حَيَوَانَ مَذْبُوحٍ بِتَذْكِيَّةٍ شَرْعِيَّةٍ أَمْ لَا، وَهَذِهِ الزِّيَادَةُ غَيْرُ ثَابِتَةٍ، وَلَمْ تَأْتِ فِي الطَّرِيقِ الْأَوَّلِ الصَّحِيحَةِ.

بابہٗت: نہوہی لہاتوہ
دہر بارہی نہ علی
بیغہ میہر ی قوا

نعر: واته: پىلاو، كه پى ده پارتى له زهرهرو زيان له كاتى پوشتن له سهه زهويدا،
د نهه به به شى تايهت كردوه به روونكردهوى شيوه و چونه تى پىلاوى
پىغه مبهه، ههروهه پىلاو سونه تى له له پى كردنى.

ود هه مان شت له به شه دا ده گوتى وهك پىستر له باره پوشتى پوشاك باسكرا،
به وهى كه مروف هه رچى پى خوشه بپوشى، له ميزهرو كراس و پوشاك و نه عل
و پىلاو، مادام نهه لى نه كرابى له رووى شهعه وه، چونكه له راستيدا پىلاو له پى
ده كرى له هه موو روزه گارىك له گهل جياوازى شيوه دروستكرانيدا به پى باو و
عورفى خه لك و هه گر بوونيان پى، بنچينه له هه موو نهو شتانه دا په وايه تيه، هه تا
به لگه يه كى شه رعى دى له سهه هه رام كردنيان.

٧٥- عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَنْسِ بْنِ مَالِكٍ: كَيْفَ كَانَ نَعْرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: «لَهُمَا قِبَالَانِ»^(١).

واته: قه تاده ده لى: به نهه سى كورى مالىكم، گوت: ئايا نهه لى پىغه مبهه رى خوا
چون بوو؟ گوتى: «دوو پهت و قه يتانى هه بوون».

تيبىنى: (زانايان باسى هه ردوو په تيان كردوه، يه كى كيان: له تىوان په نجه گه وه كه
و، نه وهى ته نه شتى بوو، نه وى ريان: له تىوان په نجهى ناوه راست و په نجهى ته نه شت
په نجه گه وه بووه).

شهرح و روونكردهوه:

كه ده لى: «لَهُمَا قِبَالَانِ» واته: بو ههه تاكه نهه لى، يان پىلاوىك، دوو پهت و قه يتانى
هه بوو، شوينى خسته په نجهى بوو (واته: په نجه كانى پى ده خسته نهو شوينا نه)،
'قِبَالَانِ' (مثنى) (قِبَال) ه، نه وىش برى تيه له وه تهى كه بلاوى له تىوان په نجه كاندا
بهه لى و پىكه وه يان گرى ده دات و تووندو تو ليان ده كات، واته: ههه تاكه نهه لى
سوین په نجهى پى هه بووه كه نه وه يارمه تى مروف ده دات له سهه ئاسوده بوون له
كاتى پوشتن و جى گير بوونى پى له تىو پىلاودا.

(١) أخرجه البخاري: ٥٨٥٧، والمصنف في جامعه: ١٧٧٢.

۷۶- غي يه غدايي به ف... کي معن بشوي به... فدايي نسي به کنه.

واته: ئينو عه بباس ده لئ: «پنځه مبهري خوا نه عله کاني دوو به تي هه بوون، وه پيښه سته (قهيتانه کان) ي کراوه بوون».

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لئ: سبي به کي (الشَّارَك): برينه له قهيتانيکي نه عله، که به سته ره وه به تي، واته: نه عله پيځه مبهري گيره و جله وي هه بووه که دوو به تي بووه بووه. (۱)

۷۷- به سبي به فدايي به... به سبي به فدايي به...

واته: عيساي کوري ته همان ده لئ: «نه نهي کوري ماليک دوو نه عله ساده و بي توو کي بو ده رهينانين، دوو گيره ي هه بوون»، ده لئ: «دوايي» سابيت له نه نهي وه بو ي گيرامه وه گو تي: نه و نه علانه هي پيځه مبهري خوا بوون.

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لئ: به سبي به فدايي به... واته: هيچ مووي به سه ره وه نه بوو، ده گو ترئ: (أَرْضَ جَزَاءٍ) ياني: هيچ پووه کيکي له سه ره نيه، واته: زه ويه ک که هيچ پووه کيکي له سه ره نيه.

که ده لئ: به سبي به فدايي به... به سبي به فدايي به... دياره که نه نهي به خزمه تکاری پيځه مبهري خوا بووه، نه م جووته نه عله ي پيځه مبهري له مالي خوي له لا بووه و پاراستووني و ده رهينناوه، ته ماشا نه وه ي دي بکري له کوتايي نه م به شه دا ده رباري ته به پرووک کردن به شوينه وارو که لويه ل و شوينه واري پيځه مبهري که له لاشه ي موباره کي جيا بوته وه وه ک تاله مووه کان، وه نه وه ي بهر لاشه ي که وتووه وه ک: پيلاو.

(۱) أخرجه ابن ماجه في السنن: ۳۶۱۴.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۸۵۸ بغير لفظ: «جَرْدَاوِين».

۷۸- عَنْ عُمَيْرِ بْنِ خُرَيْجٍ، أَنَّهُ قَالَ لَدَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَاصِ: رَأَيْتُ شَجَرَ الْعُغْلِ السُّبِّيَّةَ، قَالَ: «إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَلْتَمِسُ الْعُغْلَ الَّتِي تَبْسُ فِيهَا شَعْرٌ، وَيَتَوَضَّأُ فِيهَا، فَأَدَّ جُثْرَ الْأَنْسَاءِ».

واته: عوبهیدی کوری جوړه بیج ده گیرته وه: نه و به ئینو عومه ری ﷺ گوته: ده تبینم نه علی (دروستکراو له) پیستی مانگای (بی موو) ده که یته پیت؟! (نه ویش) گوتی: «من بینم پیغمبه ری خوا ﷺ نه علی بن مووی له پی ده کردن، وه ده ستوژی ده شور دو له پیداوون، (بویه) منیش ینم خوشه و چه ز ده که م (نه و جوړه نه عله) له پی بکه م».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «رَأَيْتُكَ تَلْتَمِسُ الْعُغْلَ لِسُبِّيَّةَ»، (السُّبِّيَّةُ): نسبه ته بو (سبت) که برتیه له نیسته ی خوشکراوی مانگا، که پی ده گوتی: (سُبِّيَّةُ) له بهر نه و ی هه رچی موو هه به له سه ری لبراو، به هوی خوشکردنه وه، جا (نَعَالَ السُّبِّيَّةُ): برتیه له و نه علانه ی که دروستکراوه له پیسته ی خوشکراوی مانگا، که هیچ تاله مووه کی له سه ر نه ماوه. که ده لی: «إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَلْتَمِسُ لَلْعُغْلِ الَّتِي لَبْسُ فِيهَا شَعْرٌ»، مه به ست لئی نه وه و تای نه عل و پیلای (سبت) یه، که پیشتر باسان کرد، نه و نه عل و پیلایانه که نه گهر له پیستی نازل دروست بکری، جاری وایه به ته وای مووه کانی له سه ر ماوه، جاری واش هه به که میکی له سه ر ماوه، جاری واش هه به هه موو مووه که ی نه سه ر لبردراوه، جا نه و کاته وه سف ده کری که نه علیکی بی مووه و تا نه وه پی ده گوتی: (سُبِّيَّةُ).

که ده لی: «وَيَتَوَضَّأُ فِيهَا»، ده گونجی مه به ست نه وه بی پیغمبه ر ﷺ ده ستوژی هه لگرتی، وه نه م نه عله ی دانه که ندی، یاخود که ده ستوژی هه لگرتوه، پاشان نه عله کانی له پی کردوون، پییه کانی ته ر بوونه به هوی شوینه واری ناوی ده ستوژی وه. که ده لی: «فَأَنَّ أَحِبُّ نَ الْأَنْسَاءِ» واته: عه بدوللای کوری عومه ر ﷺ پی خوش بووه هه مان نه عل له پی بکات، چونکه پیغمبه ری خوی ﷺ بینوه که له پی کردوون.

۷۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: (كَانَ نَعْبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ جَدَارِي)

واته: نه بو هورپهړه ډډه ده لې: «نه عله کانی پيغه مبهري خوا ډډه دوو گيره و پته و قه يتانی هه بوون».

نهم فهرمووده ی نه بو هورپهړه ډډه هه مان مانای فهرمووده ی نه نه س و ئينو عه بباسه ډډه (که له پابردو و باسکرا).

۸۰- عَنْ لُسَيْبِ بْنِ خَدَّاجٍ عَنْ سَمِيعِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حُزَيْفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُضَلِّي فِي تَعْلَانٍ مَخْضُوقَتَيْنِ»^(۱).

واته: سودیې ده لې: نه و که سه که گوئی له عه مړی کوړی حوره یس بوو ډډه بو ی باسکردم، ده یگوت: «پيغه مبهري خوا ډډه بینی به دوو نه علی پینه کراوه وه نو یزی نه نجام ده دا».

شرح وړوونکړدنه وه:

که ده لې: «مَخْضُوقَتَيْنِ»، یانی: دوو راو، (خصف): بریتیه له وه ی شتیک پالبدریته لای شتیک، که ده گوتړی: (خصف النخل) یانی: هه ندیکی به هه ندیکی دیکه ی په یوه ست بکریته وه و، پیکه وه بدوورین، جا پيغه مبهري ډډه نه علی خوی (نه گهر درابا) به ده ستی خوی چاکی ده کړدنه وه، هه روه ک له (المسند) دا هاتوه له فهرمووده ی دایکمان عائینه ډډه کاتیک پنی گوترا: (مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَصْنَعُ فِي تَيْبَةٍ؟ قَالَتْ: كَمَا يَصْنَعُ أَحَدُكُمْ: يَخْصِفُ نَعْلَهُ وَيَرْفَعُ ثَوْبَهُ)^(۲). واته: ئایا پيغه مبهري ډډه چ ئیش و کارنیک ده کات له مال ه که ی؟ نه ویش گوتی: هه ر وه ک یه کینک له ئیوه وایه، نه عله کانی خوی چاک ده کاته وه و، پو شا که کانی خوی ده دورپته وه و، پینه ی ده کاته وه.

وه له و فهرمووده دا هه یه که نو یزی کردووه ډډه به نه عله کانی وه نه وه ش به جیگیری لییه وه چه سپاوه، هه م له سوننه تی گو فتاریه و، هه م له سوننه تی کرداری (واته: هه م

(۱) أخرجه النسائي في السنن الكبرى ۹۷۱۹، وفي إسناده من لم يُسَمَّ وهو الرُّؤْي عن عمرو، لكن جاء ما يقويه عند الإمام أحمد في المسند: ۲۰۵۸۷ وغيره.

(۲) مسند الإمام أحمد: ۲۴۷۴۹.

فهرمانی کردووه به نه‌عله‌وه نوٲر بکری، هم خوی به نه‌عله‌وه نوٲری کردوه) هیچ کیشه‌یه‌ک له دروستیه‌تی نوٲرکردن به پٲلاوه‌وه نیه مادام هه‌موو زه‌ویه‌که خوٲیکی پاک بی، یاخود نوٲزه‌که له بیاباندا بکری، به‌لام دوا‌ی نه‌وه‌ی مزگه‌وته‌کان فهرش و ٲیه‌خی بایه‌خدارو گرانبه‌های تٲدا راخراود به زوری، ٲیویسنه نه‌و که‌سه‌ی ده‌چٲته مزگه‌وته‌وه نه‌عله‌کانی دابکه‌نی و ٲه‌چاوی پاک و خاوٲن راگرتنی ٲایه‌خه‌کان بکات، وه‌ک ٲیگریه‌ک له نه‌زیه‌تدانی نوٲرخوٲنان که به هوی نه‌و ٲیسیه‌ی به‌زیره‌وه‌ی مه‌عل و ٲیلاوه‌وه نووساوه زیانیار نییگات هه‌رجه‌نده ٲیلاوه‌که خاوٲنیش بی.

۸۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا يُمْسِكُ خَدَّكَمُ فِي نَعْبٍ وَاحِدَةٍ، لِيُنْعِلَهُمَا جَمِيعًا أَوْ لِيُخَفِّيهُمَا جَمِيعًا»^(۱).

واته: نه‌بو هوره‌ٲره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گیرٲته‌وه: ٲیغه‌مبه‌ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فهرمووی: «هیچ یه‌کیکتان مه‌تاکه نه‌علیکه‌وه به ٲیگادا نه‌روات، یان هه‌ردوو تاکه‌که‌ی له ٲی بکات، یانیش هه‌ردوو تاک دابکه‌نی».

۸۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي الرَّبَادِ نَحْوَهُ.

و نه: (ٲیسه‌وا الترمذی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ده‌لی: قوته‌یه بو‌ی گیرا‌ینه‌وه، له مالیکی کو‌ٲی نه‌نه‌س، نه‌ویش له نه‌بو زیناد، وٲنه‌ی هه‌مان فهرمووده.

شرح و ٲوونکردنه‌وه:

دانه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کو‌تایی هٲنا به‌وه‌ی ٲه‌یوه‌ندی هه‌بو‌یه سیفه‌ت و شیوه‌ی نه‌علی ٲیغه‌مبه‌ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وه ده‌ستی کرد به باسکردنی سوننه‌تی ٲیغه‌مبه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له له‌ٲی‌کردنی نه‌علدا، جا بو‌یه فهرمووده‌که‌ی نه‌بو هوره‌ٲره‌ی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هٲنا، که ٲیغه‌مبه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فهرموویه‌تی: «لَا يُمْسِكُ خَدَّكَمُ فِي نَعْبٍ وَاحِدَةٍ»، واته: ٲییه‌کی نه‌علی له ٲی بی، ٲییه‌که‌ی دیکه‌ی ٲووت ٲی‌خوا‌س بی، نه‌علی له ٲی نه‌بی.

که ده‌لی: «لِيُنْعِلَهُمَا جَمِيعًا أَوْ لِيُخَفِّيهُمَا جَمِيعًا»، واته: یان به شیوه‌یه‌ک بی که هه‌ردوو

(۱) فتاوی‌ اللجنة الدائمة: ۲۱۳/۶.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۸۵۵، ومسلم: ۲۰۹۷، والترمذي في جامعه: ۱۷۷۴.

نه‌علی له بێ بن، یاخود به بێ خواسی پروات، به‌لام به شیوه‌یه‌ک که نه‌علیکێ له بێ بن و یه‌کیکی له بێ نه‌بن نه‌ود نه‌هی لیکراوه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌هی لیکردوه، وه‌ دیارترین شتیک له‌ حیکمه‌تی نه‌و نه‌هی کردنه‌ش پروونکراوه‌ته‌وه‌و باسکراوه، دوو هۆکارن:

یه‌که‌م: ده‌گوتری: بۆ نه‌وه‌ی ئه‌مه‌ خو‌ج‌و‌ان‌دن نه‌بی به‌ شه‌یتان، بۆیه‌ش له‌ هه‌ندیک گیر نه‌وه‌ی دیکه‌دا هاتوه‌ که‌ ئه‌م زیاده‌یه‌ی تیدایه: {إِنَّ الشَّيْطَانَ يَمِشِي بِاللَّغْلِ الْوَاحِدَةِ} ^(۱). واته: چونکه‌ شه‌یتان به‌ یه‌ک تاکه‌ نه‌عه‌له‌وه‌ ده‌پروات.

دووهم: تاوه‌کو نه‌بیته‌ سته‌م له‌ جه‌سته، شه‌ریعت فه‌رمان به‌ مرو‌ف ده‌کات دادگه‌ر بی‌ت، هه‌تا له‌گه‌ل جه‌سته‌ی خودی خوشیدا، جا نه‌گه‌ر به‌ یه‌ک نه‌عل رو‌یشت به‌ رینگادا و پییه‌که‌ی دیکه‌ی پرووت بوو، نه‌گه‌ر سه‌ر زه‌ویه‌که‌ گه‌رم، یان سارد بوو، نه‌وه‌ سته‌مه‌ له‌ پییه‌ پرووته‌که‌، شه‌ریعت هاتوه‌ نه‌هی بکات له‌و سته‌م کردنه.

جا (ابن‌القیم) ^(۲) له‌ کتیی: (تحفة‌ المودود بأحكام المولود) ^(۳) له‌ مامۆسناکه‌ی خۆی که‌ ئه‌بنو ته‌یمیه‌یه ^(۴) قسه‌یه‌کی زۆر ناوازه‌و جوانی هه‌ناوه‌ له‌وباره‌وه‌ که‌ گو‌توویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا ^(۵) نه‌هی کردووه‌ له‌ (القرع): بریتیه‌ له‌وه‌ی که‌ به‌شیکێ پرچی مندال بتاشری و، به‌شه‌که‌ی دیکه‌ی به‌ئێدریته‌وه‌، ده‌لی: (مامۆستامان ده‌یگوت: نه‌وه‌ له‌ نه‌واوی خو‌ش‌و‌یستی خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌یه‌تی ^(۶) بۆ دادگه‌ریی (العدل)، چونکه‌ نه‌وه‌ فه‌رمان کردنه‌ به‌ کاریکی باش بۆ مرو‌ف له‌گه‌ل خودی خۆی که‌ نه‌هی کردووه‌ له‌وه‌ی به‌شیکێ پرچی بتاشی و هه‌ندیکێ دیکه‌یشی به‌ئێته‌وه‌، چونکه‌ نه‌وه‌ سته‌مه‌ له‌ سه‌ر ده‌کرئ که‌ هه‌ندیکێ دایۆشراو بێ و، هه‌ندیکێ پرووت بێ، هه‌روه‌ک چۆن نه‌هی کردووه‌ له‌ دانیه‌ستن له‌ نێوان پو‌ژو سیبه‌ردا، چونکه‌ نه‌وه‌ سته‌م کردنه‌ له‌ هه‌ندیکێ جه‌سته‌و، هه‌روه‌ها نه‌هی کردووه‌ له‌ پو‌یشتن به‌ یه‌ک تاکه‌ نه‌عل و بێلاو، به‌لکو‌ یان ده‌بی هه‌ردووکی له‌ بێ بکات، یاخود هه‌ردووکی دابکه‌نی).

ده‌گیرنه‌وه‌: یه‌کیک پرسیار ده‌کات له‌ شیخ (ابن‌باز) ^(۷) که‌ گو‌توویه‌تی: ئایا نه‌گه‌ر تاکه‌ نه‌عه‌له‌که‌ی دیکه‌م، هه‌نگاوێک، یان چه‌ند هه‌نگاوێک لێم دوور بێ، به‌ تاکه‌

(۱) شرح مک‌ الآثار لصحابی: ۳/ ۳۸۶. عن الثیب بن سعد، عن جعفر بن ربيعة، عن عبد الرحمن الأعرج، عن أبي هريرة، وقد تفرد بها جعفر، وللحديث طرق عديدة ليس فيها هذا الزيادة.

به علمیه ک بوی بجم؟ نه ویش له وه لامدا گوتوویه تی: گهر توانیت به یه ک دوو ههنگاویش سه ریچی سوننهت نه که ی، نه وه نه و سه ریچی نه نجام مده.

۸۳- عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى أَنْ يَأْكُرَ، يَغْنِي الرَّجُلَ، بِشِمْلِهِ، أَوْ يَمْسِي فِي نَعْلِ وَاجِدَةٍ^(۱).
و ته: جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده گپ رته وه: پیغه مبه ر ﷺ نه هی کردوه مسولمان به دهستی چهپ خواردن بخوات، ههروه ها (نه هی کردوه) به تاکه نه عتیک به ریگادا پروات.

شرح و پروونکردنه وه:

که ده لی: «يَغْنِي الرَّجُلَ»، نه مه به مانای نه وه نایهت که تایهت بی به بیاوان، به لکو سی بیاوان ده کری زورجار له بهر نه وهیه که پیغه مبه ر ﷺ به زوری نه وانی دواندوه و، به یامه کانی ناراسته ی وان کردوون (نه وان له کوپو مه جلیسی نه و دانیشتون)، ته گهر نا نه وه ی ده فهرمووی بو بیاوان و نافرهتان وه ک یه که.

پیغه مبه ری خوا ﷺ نه هی کردوه له خواردن به دهستی چهپ، که نه هی کردنه که خواردنه وه ش ده گپ رته وه، بویه دروست نیه به دهستی چهپ خواردنه وه بخورته وه، ههروه ک چوون دروست نیه به دهستی چهپ خواردن بخوریت.

وه که ده لی: «أَوْ يَمْسِي فِي نَعْلِ وَاجِدَةٍ»، واته: پیغه مبه ر ﷺ نه هی کردوه له وه ی که بیاو به تاکه نه عل و پیلانیک پروات به ریگادا، به شتویه ک که واییه کی نه علی تیدایی و بیه که ی دیکه ی پروت بی، که هه مان مانای فهرمووده ی پیش خوی له خو گرتوه.

۸۴- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمِينِ، وَإِذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشَّمَالِ، فَلْيَكُنِ الْيَمِينُ أَوَّلَهُمَا تَعْلَ وَآخِرُهُمَا تَنْزَعُ»^(۲).

واته: نه بو هوریه ره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده گپ رته وه: پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: «نه گهر هه ر یه کیکتان نه علی له پیکرد، با به پنی راست دهست پیکات، وه نه گهر له پنی کرده وه، با به پنی چهپ دهست پیکات، با یه که مجار به راست له پنی بکری، وه دواجاریش راسته له پنی بکریته وه».

(۱) أخرجه مسلم: ۲۰۹۹.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۸۵۶، ومسلم: ۲۰۹۷، وأخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۷۹.

شرح و روونکردنهوه:

ئهمه نهوهی تیدایه که له نهعل و بیللو له پیکردندا لای راست ریز لینگراوتره، بویهش سوننه تی پیغه مبهری خوا . نهوه بووه که پی خوش بووه، له ههر کاریکی ریزدار جوانی و رازاوهیی هه بی، وهک: له پرچ داهینان، پیلوو نهعل له پیکردن، وه هه موو کاروباره کانی دیکهیدا، وه به پیشخستنی لای چه پی له پیچه وانه ی نه وانه دا، وهک: داکه ندنی نهعل و بیلوو، چوونه ئاوده ست و، له کاتی هاتنه دهره وه له مزگه وتدا.

۸۵- **وَطْهُورَه** «^(۱)»

وانه: عانیسه ، گوتوویه تی: «پیغه مبهری خوا زوری پی خوش بوو ده ست پیکردن له لای راسته وه بیت، نهوهی له توانای بووایه، له داهینانی برچی و له له پیکردنی نهعلی و خو پاککردنه وهیدا».

شرح و روونکردنهوه:

ئهم فهرمووده ی دایکمان عانیسه . هه مان مانای فهرمووده ی پیشتر ده گه یه نی، که نه بو هوره پره گتیرایه وه، که پیغه مبهری چه زی ده کرد له کاتی له پیکردنی نهعل و پیللوا لای راست پیشخات، ههروه ها له داهینانی برچ و شانه کردنی، ههروه ها له کاتی خوشوردن و خو شۆردنیدا به دهستی راست دهستی پی ده کردو، هه میسه لای راستیشی پیشده خست.

۸۶- **عَمَدَةُ وَاحِدٍ غَسِيلٍ**

واته: نه بو هوره پره ، ده لی: «نهعله کانی پیغه مبهری خوا دوو قهیتانی هه بوون، (نهعله کانی) نه بو به کرو عومه ریش هه ر وا بوون، یه که مین کهس (که نهعلی) به یه ک قهیتان گری دای، عوسمان بو».

(۱) انظر: (ج ۳۴).

(۲) إساده لا یثبت: لأن فیهِ عبد الرحمن بن قیس أبا معاویه وهو متروک، کذبهُ أبو زُرعة وغیره.

شرح و پوونکردنهوه:

که ده‌لن: **کە پێشتر مانای (قَبَالین) پوون کرایه‌وه.**
 که ده‌لن: **واته: نه‌علی ته‌وانیش دوو گیره‌و قه‌یتانی هه‌بوو به‌هه‌مان شێوه‌ی نه‌علی پێغه‌مبه‌ری خوا.**
 که ده‌لن: **واته: یه‌که‌م که‌س که‌یه‌ک شوین په‌نجه‌ی دروست کرد عوسمان بوو، پێغه‌مبه‌ر ته‌م نه‌عل له‌پیکردنه‌ی به‌پێی عورف و باوی کومه‌لگه‌ بوو، نه‌ک مه‌به‌ستی پێی عیبادت و خواپه‌رستی بێ، ته‌گه‌رنا عوسمان هه‌رگیز وازی له‌و شێوه‌یه‌ له‌ دروستکردن و له‌پیکردنی نه‌عل نه‌ده‌هینا (که‌ پێغه‌مبه‌ر له‌ پێی ده‌کرد).**

سوودیک:

ده‌باره‌ی بابنه‌ی ته‌به‌پرۆک به‌و شوینه‌وارانه‌ی پێغه‌مبه‌ر که‌ له‌ لاشه‌ی جیا‌بونه‌ته‌وه‌ وه‌ک تاله‌ مووه‌کان، وه‌ هه‌روه‌ها ته‌و شوینه‌وارانه‌ش که‌ له‌به‌ری بوون و به‌ر لاشه‌ی موپاره‌کی که‌وتبوون.

نه‌ هاوه‌لانه‌وه‌ گێردراوه‌ته‌وه‌: که‌ ته‌وان پارێزگاریان کردووه‌ له‌ شوینه‌واره‌کانی بیغه‌مبه‌ر، وه‌ گرنگیان پێداوه‌و ته‌به‌پرۆکیان پیکردوه‌، پێشتر ته‌وه‌ باسکرا که‌ دایکی برواداران ئوممو سه‌له‌مه‌ جه‌ره‌سینکی زیوی هه‌بوو، چهند تاله‌ مووه‌ک نه‌ مووه‌کانی پێغه‌مبه‌ری خواي تیدا‌بوو، ته‌گه‌ر که‌سینک تووشی چاوپێسی بووايه، یاخود ته‌زیه‌ت و نازاریکی له‌ لاشه‌ بووايه، قاپینکیان بۆ ده‌ناردو، ته‌ویش تاله‌ مووه‌کانی ده‌خسته‌ نێو قاپه‌که‌و ده‌یه‌یناو ده‌بیرد، ده‌یشه‌قاند به‌ملاولادا تا ته‌ر ده‌بوون، دواتر ئاوه‌که‌یان ده‌برده‌وه‌ بۆ خاوه‌ن قاپه‌که‌و ده‌یخواره‌وه‌، یاخود ده‌ستوتزی پێده‌گرت.

جا ئینو چه‌جه‌ر ده‌لن: مه‌به‌ست لێره‌دا ته‌وه‌یه‌ ته‌گه‌ر که‌سینک نه‌خۆش که‌وتبايه قاپینکی ده‌نارد بۆ ئوممو سه‌له‌مه‌، ته‌ویش تاله‌ مووه‌کانی ده‌خسته‌ نێو قاپه‌که‌و پێی ده‌شۆردن تیدا، وه‌ دووباره‌ی ده‌کرده‌وه‌و رایده‌شه‌قاند، خاوه‌ن قاپه‌که‌ش ئاوه‌که‌ی

ده خواردهوه، یا خود خۆی یی ده شۆرد تا کو شیفای بۆ بئی و چاک بیته وه، به فهرمانی خوا چاک ده بوویه وه به هۆی تهو به ره که ته وه^(۱).

که به دنیایی ته مه خوا **ی** تایبه تی کردووه به پیغه مبه ره که ی **ی** که وا لاشه ی موبارک کرده، هاوه لان ته به پرووکیان کردووه به ئاره قهو به تف و به تاله مووه کانی، وه ههروه ها به ئاوی زیاده ی ده ستوتزی، که هه موو ته وانه سه لینه دراون و جیگیر کراون له فهرمووده راست و دروسته کاند، بۆیه ته به پروک به شوینه واری پیغه مبه ری خوا **ی** شتی که جیگیره و هاوه لانیش لیان گیر دراوه ته وه، ههروه ها له ته وانه ی دوا ی وانیش له شوینکه وتوو ان که به باشترین شیوه شوینیان که وتوون، وه ته م حاله ته ش وه ک خۆی ماوه ته وه و کورته هه لنه ها ته وه له سه ر هاوه لان و شوینکه وتوو ان، به لام لیته دا برسیاریک ده کری: ئایا هیچ له شوینه واره کانی پیغه مبه رمان **ی** له م پۆزگاره ی تیمه دا ماوه؟ به شیوه یه ک تیمه دنیابین و یه قینان هه بئی به ته وای که ته وه تاله مووه کانی پیغه مبه ری خوان **ی**، یان ته وه نه علی پیغه مبه ری خوا به **ی**، یا خود وینه ی ته وانه؟! چونکه به نسبت شوینه واری له فهرمووده کانی **ی** و له سوننه ت و نادابه کانی و په وشت و په فتاره به رزه کانی و هه ل سوکوت و مامه له ی هه ر هه مووی پاریزراوه و تۆمار کراوه له نوو سراوه کانی سوننه تدا به سه نه دی جیگیر و به راست و دروستی، به لام ته وه ی که په یوده سه به شوینه واره کانی وه ک تاله مووه کانی، نه عل و پیتاویه وه، ههروه ها دارو گوچان و وینه ی ته وانه، ئایا هیچ شتیکی ده بینری له پۆزگاری ئیستاماندا؟ وه لامی ته و برسیاره چه ند شتیکی له خۆده گری:

یه که م: بنگومان ته وه ی که پیغه مبه ری خوا **ی** جیهینشته له شوینه وار زۆر زۆر که مه، به لگه ش له سه ر ته مه ته و فهرمووده یه به که پیشه وا بوخاری^(۲) له عه مری کوپی حاریس **ی** ده گیریته وه که ته و گو توویه تی: (مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ مَوْتِهِ دِرْهَمًا، وَلَا دِينَارًا، وَلَا عَبْدًا، وَلَا أَمَةً، وَلَا شَيْئًا، إِلَّا بَغْلَتَهُ الْبَيْضَاءُ، وَسِلَاحُهُ، وَأَرْضًا جَعَلَهَا صَدَقَةً).
واته: پیغه مبه ر کانی وه فاتنی فهرموو (کوچی دوا یی کرد)، هیچ ده ره هم و دیناریک

(۱) فتح الباری: ۲۵۲/۱۰.

(۲) ۲۷۳۹.

ههیه، که جهخت لهوه بکاتهوه ئهوشته له شوینهواره کانی پیغه مبهری خوا به ۱۶۸،
 بویه له چهندان زانا گیردراوه تهوه که گوتوو یانه: به دنیایی ئهوشوینه واران به
 وینه: که له پۆزگاری ئه مپوماندا هه ن ناتوانری پروای تهواوی له سهر هه لپجری
 و دابه زری، وه ک گومان: چونکه نهوانه هه حیان به لگهی دنیاکه رو جیگیران
 له سهر نیه بیسه لینی، بویه ش دروست نیه ته به پروک به ههچ شتیک بکری، مه گهر
 که سیک دنیاییه کی تهواوی هه بی که نهوه له شوینهواره کانی پیغه مبهری خوا به ۱۶۹،
 به لام ته نهانگه شه و گومان له باب ته کی ناوا پستی بی نابه سری و وه رناگیری،
 چونکه شوینه که و باسه که باستیکی تر سناکه.

سه ره رای ئه وه ش که هه ندیک له خه لکی زنده پویی کردووه له و باب ته دا چوونه ته
 جورنیک له زنده پویی و هه له شه بی، که بیگومان زور کاریگه ری هه یه له سهر
 بیرو پروا عه قیده، دریزه ی بی ناده م و وینه و نمونه ی بو ناهینمه وه، به لکو ته نهان
 به ک دپزه شیعر دینمه وه که هی یه کیکیانه کانی باسی نه علی پیغه مبهری خوا ۱۷۰
 ده کات و ده لی:

وما رأيتُ الدَّهرَ قد حاربَ الوری جعلتُ لنفسي نعلَ سيده حصناً

ده لی: کاتیک که بینیم پۆزگار جهنگاوه له گه ل باسترین مه خلوق، خۆم کرده نه علی
 گه وری پۆزگار (واته: پیغه مبهرم ۱۷۱) کرده قه لا بو بارنزانم!

ده لی: (سید الوری) مه بهستی پیغه مبهره ۱۷۲، وه ته نهان له م دپزه شیعره دا سی سهر بیچی
 شهرعی هه یه:

یه که میان: که ده لی: (وما رأيتُ الدَّهرَ قد حاربَ الوری) نا له وه دا قسه گوتن به پۆزگاری
 تیدایه، که له چهندان فهرموددی (صحیح) ی پیغه مبهرم ۱۷۳ هاتوه نه هی کردووه له
 قسه گوتن به پۆزگار.

دوو ه میان: که ده لی: (جعلتُ لنفسي نعلَ سيده حصناً) واته: نه علی گه وری پۆزگارم
 کردووه به قه لا بو خۆپاراستم، واته: نه عله که ی کردو ته قه لا، که له مه شدا خۆ
 په یه وست کردن به غهیری خواو خۆ په نادان به غهیری خوا هه یه که ئه وه ش له
 هاویه شدانانه بو خوا ۱۷۴.

سینه م: له و قسه یه ی که ده لئ: (نعل سیده) یانی: گه وړه ی نیم پوژگارو نیم که ونه، که دزایه تی پیغه مبه ر ښه ده کات، نه وه له پوچوون و تیپه راندنه و شتیکی په وانه. نه وه ش که جیگه ی داخه دووباره بلا و بوونه وه ی وینه یه که له هندی په یج و مالپه ر که گومانی نه وه ده بن نه وه نه علی پیغه مبه ر ی خوایه ښه، بویه هندی که له خه لکی ته به پروکی پیده کن، بی نه وه ی سه لئیرایی به سه نه دئکی (صحیح)، که نه وه نه علی پیغه مبه ر ی خوایه ښه، وه نه گه ر سه لئیراش تاوا بووه، یان نه وه نه علی پیغه مبه ر ی خوایه ښه، خو نیم وینه یه نه عله که نه، تا کو ته به پروکی بی بکری!! بویه پیوسته له سه ر مسولان وا به ئسانی موزافه به دین و عه قیده ی خوی نه کات، وه هندی حاله تی سوزو عاتیفه نه چیتنه ناخیه وه که دواتر هه لبخلیسکی و سه ر نه جامیکی خرابی هه بی.

به دنیایی خوشه وستی پیغه مبه ر ښه تاجی سه ری پروادارانه، نیشانه و مه دالیای سه رده له دلیان و سازشی له سه ر ناکری و که س کیشه ی له گه لی نه، وه له و بیگه ی به رزو مه زنی هه یه پیغه مبه ر ښه، به لکو له پیس خویان و هه موو شتیکی پر بایه خیانه، وه له دایک و باب و مندال و خزم و که س و تیکرای خه لکی خوشریان ده وئ، به لام خودی خوی ښه به تووندترین شیوه نوممه ته که ی ئاگادار کردو ته وه و وریا کردوونه وه له تیپه راندن و زنده پویی کردن، وه که له دایکمان عاتیشه ښه گپه دراوه ته وه که گو توویه تی: پیغه مبه ر ښه فهرموویه تی: {مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ زِدٌ}. واته: هر که سیک کرده ویه که بکات، فهرمانی نیمه ی له سه ر نه بی، نه وه ره تکراره یه، هه روه ها له فهرمووده یه کی دیکه ده فهرموئ: {مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ زِدٌ}. واته: هر که سیک شتیک دابه تینی له م ئایینه دا نه بی، نه وه ره تکراره یه. جا بینگومان له وباره وه فهرمووده ی زور هاتوون، که هه مان ماناو ناماز هیان تیدایه.

(۱) أخرجه مسلم: ۱۷۱۸.

(۲) أخرجه البخاري: ۳۶۹۷، ومسلم: ۱۷۱۸.

بۆیه پئیوسنه مسؤلان نه فسی خۆی په یوه ست بکات به سوننه ت، خۆی ریکبخت به پئی یاساو ریساکانی پیغه مبه ر ﷺ، وه وریا بی له ههردوو حاله تی زیده پوی کردن و سنور به زاندن تیایدا، ههروه ها داهینان و بیدعه ت له دینی خوا ﷺ.

ئاگاداریه ک:

ته به پروک به شوینه وار تایبه ته به شوینه واری پیغه مبه ری خوا ﷺ، به هیچ جوړیک ته به پروک به شوینه واری هیچ که سیک دیکه وه دروست نیه، جا ئه م که سه هه ر که سیک بی و، له هه ر که سیک بی، بۆیه ش به هیچ شیوه یه ک نه گوازاراوه ته وه بۆمان که یه کیک له هاوه لان ته به پروکی کردبی به شوینه واری ئه بوبه کر، یان عومه ر، یان عوسهان، یان عه لی ﷺ که له نیو ئۆمه تدا هیچ که سیک له وان باشت نیه، له دوا ی پیغه مبه ری خوا ﷺ.

پایہٴ: نھوہی ھاآوہ
دہر یارہی نھنگوئسیلہی
بیغہ مہرہی خوا

لخاتم: بریتیه له ئەلقەیه ک و شتیکی دیکە ی تیدایە له غەیری خۆیه تی، جا ئە گەر ئەم شتە ی تیدانە بی، ئەو بریتیه له (فتخة) واتە: ئەلقە، ئەم بەشە پە یوە ستە بە باسکردن و پوونکردنە وە ی ئەو دی که هاتو و پە یوە ندی هە یە بە ئەنگوستیلە یی که پیغە مبه ری خوا ﷺ له دەستی بوو، له پووی سیفە ت و نیگار و هوکارو، مە بە ستی پیغە مبه ری خوا ﷺ له لە دەستکردنی ئەم ئەنگوستیلە ی و غەیری ئەو ش.

پیغە مبه ری خوا ﷺ له دوا ی ماو هیه ک له کوچکردنی بو مە دینه مۆری بە کارهێنا له کوتایی سالی شە شە می کوچی، کاتیک ویستی دەست بکات بە ناردنی نووسراو ه کانی بو پادشاکان و بانگ کردیان بو نێو ئایینی نیسلام، جا کاتیک ویستی نووسراو و نامە بنێری بو پادشای پۆم، پێی گو ترا: ئەوانە هیچ نووسراوێک، یان نامە یه ک ناخوێننە و ئە گەر مۆر نە کرا بی، بۆ یه پیغە مبه ریش ﷺ مۆریکی دروستکرد.

جا لە بەر ئەو هە ندیک له زانایان درێزە یان بە م باسە داو، دە یارە ی حوکی دەروستکرانی مۆر (له لایە ن کە سانی دیکە وە)، گوتوویانە: ئە گەر بو کاریکی پێویست بوو بو وێنە: کە سە کە دادوەر بی، یان بە پرستی ک بی، ئەو پێویستی بە مۆر دە بی، وە بو ئەو کە سە ئەنگوستیلە کە (له هە مان کاتدا) مۆریشە، سوننە تە، بە لام ئە گەر پێویست نە بوو، ئەو کاتە دە بیته کاریکی (مباح) و پێگایندراو.

۸۷- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ حَاتِمُ لَبَنِيٍّ مِنْ وَرَقٍ، وَكَانَ قَصْدُهُ حَنْشِيًّا».

واتە: ئەنە سی کوری مالیک ر. ه. د. ده لێ: «كَانَ حَاتِمُ لَبَنِيٍّ مِنْ وَرَقٍ» ئەنگوستیلە ی پیغە مبه ر ﷺ له زیو (دروستکرا بوو) شوینی هە لکۆلینە کە ش حە بە شی بوو.

شرح و پوونکردنە وە:

ئەنە س ر. ه. د. ده لێ: «كَانَ حَاتِمُ لَبَنِيٍّ مِنْ وَرَقٍ» (الورق): بە ژێرە ی پیتی را (ر) بریتیه له زیو، واتە: پیغە مبه ر ﷺ ئەنگوستیلە کە ی له زیو بوو، که ئەمە ش بە لگە یه لە سەر ئەو ی دروست و پێگایندراوە ییاو ئەنگوستیلە ی له زیو دروستکرا و لە دەست بکات.

(۱) وقد أفرد جماعة من أهل لعلم أحراراً في أحكام الحواتيم وأحدثها كليهما في جامع في الخاتم، وسرج في كتاب أحكام الحواتيم وما يتعلق بها.

(۲) أخرجه مسلم: ۲۰۹۴، والمصنف في جامعه: ۱۷۳۹.

که ده‌لنی: «وَلَمْ يَفْضَحْ حَسْبَهُ» (الفص): بریتیه له‌و شوینه‌ی که له‌سه‌ر نه‌نگوستیله‌که هه‌لده‌کۆلدری، جا نه‌و مادده‌ی له‌و شوینه‌ی نه‌خشی نه‌نگوستیله‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا: «دائرا بوو حه‌به‌شی بوو، واته: به‌ردینکی حه‌به‌شی بوو، یاخود سیفه‌تی حه‌به‌شی بوو، یاخود شیوه‌ی نه‌خشکردنه‌که حه‌به‌شیانه‌ بوو، (واته: وه‌ک خه‌لکی حه‌به‌شه‌ بوو).

۸۸- عیسی: أَبُو بَشَرٍ اسْمُهُ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي وَحْشِيَّةٍ

واته: ئیبنو عومه‌ر ده‌گیرته‌وه: پیغه‌مبه‌ر نه‌نگوستیله‌یه‌کی له‌زیو دروستکراوی به‌کارده‌هینا، مۆری پنده‌کرد، وه‌ نه‌یده‌خسته‌ په‌نجه‌ی. نه‌بو عیسا گوتوویه‌تی: نه‌بو بێشر ناوی جه‌عفه‌ری کۆری نه‌بو وه‌حشییه‌ بوو.

شهرح و پوونکردنه‌وه:

نه‌وه‌ پیچه‌وانه‌ی چه‌ندان فه‌رمووده‌یه، که مانای نه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نن پیغه‌مبه‌ری خوا: نه‌نگوستیله‌که‌ی له‌ ده‌ست کردوه، جا له‌ نیو زانایان هه‌یه‌ هه‌ولیداوه‌ ڕینگای نه‌وه‌ بگریته‌ به‌ر که ته‌وفیق و کۆکردنه‌وه‌ بکات له‌ نیوان فه‌رمووده‌کاندا، وه‌ هه‌شیانبوووه‌ گوتوویه‌تی: (علة‌ی هه‌یه، یان فه‌رمووده‌که (شاذ)ه، به‌ هۆی نه‌وه‌ی نه‌و فه‌رمووده‌یه‌ پیچه‌وانه‌ی فه‌رمووده‌کانی دیکه‌یه.

وه‌ ده‌شگوتری: نه‌گه‌ر (شاذ)، یان (معلول) نه‌بی، نه‌وه‌ دیاره‌ پیغه‌مبه‌ری خوا: زیاتر له‌ مۆرینکی هه‌بووه، هه‌ر جاره‌و یه‌کیانی له‌ ده‌ستکردوه، ئه‌مه‌ش بووه‌ته‌ هۆی نه‌وه‌ی که ئه‌م نه‌نگوستیله‌یه‌ له‌ ده‌ست نه‌کات که زیویکی ته‌واو صاف نه‌بووبی، به‌لکو ئاسنی تیدا بووبی که دروست نیه‌ نه‌نگوستیله‌یه‌ک، یان نه‌لقه‌یه‌ک له‌ ده‌ست بکری که له‌ ئاسن دروست کرابی، وه‌ک له‌ فه‌رمووده‌ی دیکه‌دا هاته‌وه.

له‌ پیشه‌وا (أحمد بن حنبل)، گیردراوه‌ته‌وه‌ گوتوویه‌تی: پیغه‌مبه‌ر نه‌نگوستیله‌یه‌کی ئاسنی هه‌بوو زیوی له‌سه‌ر بوو به‌ هۆیه‌وه‌ فرییدا، (الحافظ ابن رجب) له‌ کتیی

أحكام الخواتم) دا ده‌لئ: ره‌نگه‌ نه‌مه‌ نه‌و مؤره‌ بووبئ كه‌ مؤرى بئ ده‌كردو له‌ ده‌ستى نه‌ده‌ كرد، هه‌روه‌ك له‌ فهرمووده‌ى ئىبنو عومه‌ردا هاتوه‌ كه‌ پيشه‌واترمذى گي‌راويه‌ تيه‌وه‌ نه‌ (الشَّمَائِل) نه‌ گهر جى‌گير بئ و راست بئ، ليره‌دا ئاماژه‌ ده‌كات به‌و فهرمووده‌يه‌ى نيره‌: نه‌ گهر نه‌م زياده‌يه‌ (وَلَا يَلْبَسُهُ) راست بئ نه‌وه‌ى لئ وه‌رده‌گيرئ كه‌ بو حاله‌تى تايبه‌ت و ديارى‌كراو (پي‌غه‌مبه‌رى خوا ﷺ به‌كارى هئناوه‌).

۸۹- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ حَاتِمٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ فِصَّةٍ قُضِيَ مِنْهُ».

واته‌: نه‌نه‌سى كورئ مالىك ﷺ ده‌لئ: «نه‌نگوستيله‌ى پي‌غه‌مبه‌رى خوا ﷺ له‌ زيو دروست‌كرا بوو، وه‌ نه‌خشه‌ هه‌لكول‌راوه‌كه‌ش له‌ خوى بوو».

شرح و روونكردنه‌وه‌:

نه‌نه‌س ﷺ ده‌لئ: «قُضِيَ مِنْهُ» پي‌جه‌وانه‌ى فهرمووده‌ى پيشووه‌ كه‌ خوى گي‌رايه‌وه‌و فهرمووى: «وَكَانَ قُضِيَ حَتِّيًا» هه‌ندىك له‌ زانايان به‌م شيوه‌يه‌ نه‌م دوو فهرمووده‌يان كو‌كردوته‌وه‌ كه‌ ده‌لئ: له‌ سيفه‌ت و نه‌خشه‌كه‌يدا نه‌نگوستيله‌كه‌ حه‌به‌شى بووه‌، هه‌شيانه‌ ده‌لئ: به‌وه‌ كو‌ده‌كرته‌وه‌ كه‌ دوو مؤرى هه‌بوون، مؤرىكى شوين مؤركردنى حه‌به‌شى بووه‌، وه‌ نه‌نگوستيله‌كانى دىكه‌شى هه‌مووى له‌ زيو بووه‌.

۹۰- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى الْعَجَمِ قِيلَ لَهُ: إِنَّ الْعَجَمَ لَا يَقْبَلُونَ إِلَّا كِتَابًا عَلَيْهِ حَاتِمٌ، فَاضْطَعَّ حَاتِمًا فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِهِ فِي كَفِّهِ».

واته‌: نه‌نه‌سى كورئ مالىك ﷺ ده‌لئ: «پي‌غه‌مبه‌رى خوا ﷺ كاتىك ويستى ده‌ست به‌ نووسين و ناردنى نامه‌ بكات بو خه‌لكى غه‌يرى عه‌ره‌ب، بئى گوترا: كه‌ خه‌لكى جگه‌ له‌ عه‌ره‌ب هئىچ نووسراوىك وه‌رناگرن، نه‌ گهر مؤرى له‌سه‌ر نه‌بئ، بويه‌ مؤرىكى دروست كرد، وه‌ك نه‌وه‌ى ته‌ماشائى سپىاييه‌كه‌ى بكه‌م له‌ نيو له‌ پيدا».

(۱) أخرجه البخاري، ۵۸۷۰، والمصنف في جامعه: ۱۷۴۰.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۸۷۵، ومسلم: ۲۰۹۲، والمصنف في جامعه: ۲۷۱۸.

شەرح و پوونکردنەوه:

ئەمە پوونکردنەوهی ھۆکاری دروستکرانی مۆری تێدایە لە لایەن پێغەمبەری خواوە **ﷺ**، کە ئەو **ﷺ** ئەم مۆرە ی بۆیە دروستکرد تا کاتیکی ویستی نووسراویک بنووسی بۆ پادشاگان، کە ئەمە لە کۆتایی سالی شەشەمی کۆچیدا بوو، کاتیکی گەرایەوه لە حودەیبیە، پێی گوترا کە پادشاو گەورەکانی غەیری عەرەب هیچ نووسراویک وەرناگرن و ناخویننەوه، مەگەر مۆری ئەو کەسە ی لەسەر بێ کە ناردووێت، مەبەستیش لە عەجەم جگە لە عەرەبەو مەبەستیش لە خەتم مۆرە.

۹۱- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ **ﷺ** قَالَ: «كَانَ نَقْشُ خَاتَمِ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ**: مُحَمَّدٌ سَطْرٌ، وَرَسُولٌ سَطْرٌ، وَاللَّهُ سَطْرٌ»^(۱).

واتە: ئەنەسی کۆری مالیکی **ﷺ** دەلێ: «نەخش و نیگاری ئەنگۆستیله کە ی پێغەمبەری خوا **ﷺ** ھەلکەندرابوو، دێریکی نووسرا بوو (مُحَمَّدٌ)، دێریکی نووسرا بوو (رَسُول) دێریکی نووسرا بوو (اللَّهُ)».

شەرح و پوونکردنەوه:

ئەوه ی تێدایە کە مۆرە کە ی پێغەمبەری خوا **ﷺ** لە سێ وشە پێکھاتبوو، ئەوانیش (مُحَمَّدٌ)، (رَسُول)، (اللَّهُ)، بەلام لە یەک دێردا نەنووسرابوون، بەلکو لە سێ دێردا نووسرابوون، بەم شیوەیە: «مُحَمَّدٌ سَطْرٌ، وَرَسُولٌ سَطْرٌ، وَاللَّهُ سَطْرٌ»، لەوانە ی بەم شیوەیە بووبی (والله أعلم) مۆرە کە بە جۆریکی بوو نەدەگونجا سێ وشە کە لە یەک دێردا بنووسری.

پروالەتی فەرموودە کەش ئەوه دەگە یەنێ کە دێری یە کەم لە سەرەوه نووسراوه (مُحَمَّدٌ)، ھی دووھم (رَسُول)، ھی سێیەم (اللَّهُ)، ئا بەم شیوەیە بوو نەخشە کە ی، وە هیچ شتیکی دیکە ی لەسەر نەبوو.

(۱) أخرجه البخاري: ۳۱۰۶، والمصنف في جامعه: ۱۷۴۷.

(۲) قال الحافظ في امتح وأما قول بعض الشيوخ أن كتابته كانت من أسفل إلى فوق، يعني أن الحلالة في أعلى الأسطر الثلاثة ومحمد في أسفلها؛ فلم أر التمریح بذلك في شيء من الأحاديث، بل رواية الإسماعيلي يحالف طاهرها ذلك، فإنه قال فيہ محمد: سطر، والسطر الثاني: رسول، والسطر الثالث: الله.

۹۲- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ «أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَتَبَ إِلَى كِسْرَى وَفَيْضَرَ وَالنَّجَاشِي، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّهُمْ لَا يَقْتُلُونَ كِتَابًا إِلَّا يَحْتِمُ فُضْعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم حَاتِمًا خَلَقَتْهُ فَضَّةٌ، وَنُقِشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ»^۱.

واته: نه نه سی کوری مالیک رضی اللہ عنہ ده لی: «پیغمبره ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم نووسراوی کرد بو کیسراو قه یسه رو نه جاشی، جا ییی گوترا: نه و (سه روک و ده سه لاتدارانه) نووسراو وه رناگرن، مه گهر موری ییوه بی، بویه پیغمبره ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم مۆرنکی دروستکرد (واته: داوای کرد بوی دروست بکری)، که نالقه که ی له زیوو (دروستکرا) بوو، له سه ر مۆره که نه مه هه لکه نرابوو: (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ)».

شرح و پروونکردنه وه:

که ده لی: «أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَتَبَ إِلَى كِسْرَى»، واته: ویستی نووسراویک بنیری بۆ (کیسرا)، ههروهک له ریوایه تی بیشتردا نه مه پروون کراوه ته وه، که فهرمووی: «لَمْ أَرَا رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم أَنْ يَكْتُبَ».

که ده لی: «فُضْعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم حَاتِمًا»، واته: فهرمانی کرد که مۆرنکی بۆ دروست بکری.

که ده لی: «خَلَقَتْهُ فَضَّةٌ»، واته: له زیو بوو.

که ده لی: «وَنُقِشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ»، یانی: سنی دیپری لی نووسراوو، وهک له ریوایه ته کانی رابردوودا زۆر به پروون و راشکاوی هاتوه.

۹۳- عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ، أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم «كَانَ إِذَا دَخَلَ الْحَلَاءَ نَزَعَ حَاتِمَهُ»^۲.

واته: نه نه س رضی اللہ عنہ ده گپریته وه: «پیغمبره ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم نه گهر ویستبای بحیته سه رئاو نه نگوستیله که ی له ده ست دهرده هیئا (داده که ند)».

(۱) سق تحریحه فی (ج ۹۰)

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۴۶ وقال هذا حديث حسن عريب، وأبو داود في الشئ ۱۹ وقال: هذا حديث مكر، وابن ماجه في السُّنن: ۲۰۳.

شەرح و پروونکردنەوه:

ئەوێ تێدایە کە پێغەمبەری خوا ﷺ ئەگەر ویستبای بچیتە سەرئاو مۆرە کە ی (ئەنگوستیلە کە ی) لە دەستی دادەکەندو دەریدەهینا، واتە: لە کاتی چوونە سەرئاو لە دەستیدا نەبوو، وەک خۆ دوورگرتنیک لەوێ کە ناوی خوا لە شوێنیک بێ پاک نەبێ.

۹۴- عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «اتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَاتَمًا مِنْ وَرَقٍ، فَكَانَ فِي يَدِهِ ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ أَبِي بَكْرٍ، وَبِيدِ عُمَرَ، ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، حَتَّى وَقَعَ فِي بَيْتِ أَرِيْسَ نَقْشُهُ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ»^(۱).

واتە: نافع دەگێڕتەوێ لە ئێبنو عومەر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا کە گوتووێت: «پێغەمبەری خوا ﷺ ئەنگوستیلە کە ی لە زیو دروستکراوی هەبوو، دەیخستە دەستی، دوا ی ئەو لە دەستی ئەبو بە کڕو باشان لە دەستی عومەر بوو، دوا ی لە دەستی عوسمان بوو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ هەتا کەوتە بیری ئاریسەوێ، لەسەری هەلکەنرابوو: (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ)».

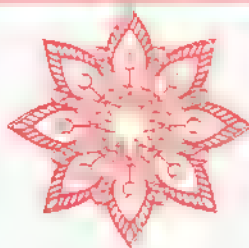
شەرح و پروونکردنەوه:

(بێر آریس): بیری کە لە باخجە یە کێ نزیک لە مزگەوتی قوباء، پێشەوا عوسمان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لەسەر ئەو بیرە بوو مۆرە کە ی پێغەمبەری خوا ﷺ لە دەستی بوو دەیجولاند، لە دەستی کەوتە خوارەوێ کەوتە ئێو بیرە کە، پێشەوا عوسمان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لە گەل هاوێ لانێ بوو ماوێ سێ پۆژ گەران و ئاویان دەرھینا لەم بیرە، بەلام مۆرە کە یان نەدۆزیەوێ.

وێ ئەگەر بشکوترێ: مۆری پێغەمبەری خوا ﷺ لەم پۆژگاری ئیستاماندا ماوێ، ئەمە قسە یە کە پێویستی بە بەلگە بوو هینانەوێ هە یە، وێنە ی ئەم جۆرە قسانە وەرناگیرێ و بە راست دانانرێ، مەگەر بە بەلگە یە کێ جێگیر و پوون و ئاشکرا.

باريه ت: نهووه هاتوه
دهرباره نهووه بنجه ميه
نهنگو ستياله ده خسته
ده لسته رالسته

دانه‌ر ۱۰۰ نم به‌شهی داناوه که په‌یوه‌سته به‌روونکردنه‌وهی نه‌وهی که سوننه‌ت له نه‌ده‌ستکردنی نه‌نگوستیله، نه‌وه‌یه بخریته دهستی راسته‌وه "پیشه‌وای دانه‌ر نه‌وهی هه‌لبراردوه" که چهندان فهرمووده‌ی هیناوه له‌وباره‌وه، وه نه‌وه فهرمووده‌یه‌ش که یاسی نه‌وه ده‌کات پیغه‌مبه‌ر ۱۰۰ نه‌نگوستیله‌که‌ی له دهستی چه‌بی کردوه به (معلول) ی داده‌نی و ده‌لی: لاوازه.

وه هه‌ر که‌سینک وردبیتته‌وه له‌م فهرموودانه‌ش که له‌م به‌شه‌دا هاتوون، ده‌بینی فهرمووده‌کان مانای نه‌وه ده‌گه‌یه‌نن که پیغه‌مبه‌ر ۱۰۰ نه‌نگوستیله‌که‌ی له دهستی راستی بووه، وه هه‌ندیک فهرمووده‌ی تریش هه‌ن مانای نه‌وه ده‌گه‌یه‌نن که له دهستی چه‌بی بووه، جا (ابن‌القیم) ۱۰۰ له کتیی: (زاد‌المعاد) ۱۰۰ ده‌لی: فهرمووده‌کان جیاوازن که نایا پیغه‌مبه‌ر ۱۰۰ نه‌نگوستیله‌که‌ی له دهستی راستی بووه، یاخود له دهستی چه‌پ؟ هه‌موویان سه‌نه‌ده‌که‌یان راسته.

(الحافظ‌العراقی) له‌و باره‌وه شیعی داناوه ده‌لی:

يَلْبَسُهُ كَمَا رَوَى الْبُخَارِيُّ فِي خِنْصَرٍ يَمِينٍ أَوْ يَسَارٍ
كَلَاهُمَا فِي مُسْلِمٍ وَيُجَمَعُ بَأَنَّ ذَا فِي حَالَتَيْنِ يَقَعُ

مانا‌که‌ی: له دهستی کردوه وه‌ک بوخاری ده‌گپ‌ریته‌وه، له په‌نجه‌ی بچووکی راست و چه‌پیدا، هه‌ردوو فهرمووده له (صحیح مسلم) دا هه‌ن، کو‌کردنه‌وهی نیوانیان نه‌وه‌یه هه‌ر کامیان له حاله‌تی‌بجیاواز بووه.

وه هه‌رچی ده‌رباره‌ی بریاره له بابته‌که‌دا له‌و رووه‌وه پیشه‌وا نه‌وه‌ی ۱۰۰ ده‌لی: زانایان یه‌کده‌نگن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که دروسته نه‌نگوستیله له دهستی راست و له دهستی چه‌پ بکری، هیج نابه‌سندییه‌کی تیدانه له هیج کامیاند، به‌لام راجیان له‌سه‌ر نه‌وه‌ی کامیان باستره، زۆریک له زانایانی بنشین نه‌نگوستیله‌یان له دهستی راستیان کردوه، زۆریکیش له دهستی چه‌پ، پیشه‌وا مالیک دهستی چه‌بی پی باش بووه‌وه، دهستی راستی پی نابه‌سند بووه، وه له ریبازی ئیمه‌شدا له لای هاوه‌لانمان

دوو حاله ته: راستر نه ووهیه دهستی راست باشته، چونکه (نه نگوستیله له دهستکردن) رازاندنه ووهیه لای راستیش به ریزترو له پیشترو شایسته تره بهم رازاندنه ووهی ریزلینگرته.

۹۵- عَنْ عَیِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رضی الله عنه: أَنَّ اِسْمَ الله دگر سَنَل حَمَلَة ق مَس

واته: علی کوری نه بو تالیب رضی الله عنه ده گپړیته ووه: «پنځه مېهر رضی الله عنه نه نگوستیله که ی ده خسته دهستی راستی».

۹۶- عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ شَرِيكَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي تَمْرٍ، نَخْوَةً. رضی الله عنه

واته: بهم سه نه ده هه مان فهرمووده ی پیښه وه گپړدراوه ته ووه.

شرح وړوونکړدنه ووه:

دانه رضی الله عنه هم فهرمووده ی هیناوه لهم دوو پڼگایه ووه، له پڼگای علی کوری نه بو تالیب رضی الله عنه، له وړوونکړدنه ووه ی نه ووهی که پنځه مېهر رضی الله عنه نه نگوستیله ی له دهستی راستی کړدوه، نه مه نه ووهی لی ودرده گیرئ که نه نگوستیله ی له دهستی چه پی نه کړدوه، بویه ش هندیکی له زانایان هم قسه یان وهرگرتو ووه گوتو ویانه: سوننه ت له له دهست کړدنی نه نگوستیله نه ووهیه که له دهستی راست بکړئ نه ک له دهستی چه پی، که چی ده پیرئ هندیکی دیکه له زانایان له گه ل هم مانایه دا نین له بهر دژیه کی له گه ل فهرمووده ی کی دیکه دا که مانای نه ووه ده گه یه نی: پنځه مېهر رضی الله عنه نه نگوستیله ی له دهستی چه پی کړدوه، وه نه مه پیښه ووا موسلیم رضی الله عنه له (صحیح) له که یدا^(۱) له (ثابت) له ووه له نه نه سه ووه رضی الله عنه گپړاویه تیه ووه که گوتوویه تی: {كَانَ خَاتَمَ النَّبِيِّ ﷺ فِي هَذِهِ وَأَشَارَ إِلَى الْخِنَصِرِ مِنْ يَدِهِ الْيُسْرَى}. واته: نه نه س رضی الله عنه ده لی: پنځه مېهر رضی الله عنه نه نگوستیله که ی له مه دا بوو ناماژه ی کړد بو په نجه توته ی دهستی چه پی.

(۱) أخرجه أبو داود في سنة ۴۳۶، وفي مسنده شريك بن عبد الله بن عمر، وهو صدوق يخطئ، ولكن للحديث ما يشهد له، كما سيأتي عند المصنف رحمته الله.

(۲) برقم: ۲۰۹۵.

۹۷- عَنْ حُمَادِ بْنِ سَمَةَ قَالَ: رَأَيْتُ ابْنَ أَبِي رَافِعٍ، يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: رَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ، وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ» .

واته: حمادی کوپی سه‌له‌مه، ده‌لی: نبینو نه‌بو رافیعم بینی، نه‌نگوستیله‌که‌ی ده‌خسته ده‌ستی راستی، له‌ باره‌ی نه‌وه پرسیارم لیکرد، گوتی: عه‌بدوللای کوپی جه‌عفرم رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، بینی نه‌نگوستیله‌که‌ی ده‌خسته ده‌ستی راستی، وه‌ عه‌بدوللای کوپی جه‌عفریش گوتی: «پینغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بینی نه‌نگوستیله‌که‌ی ده‌خسته ده‌ستی راستی».

۹۸- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ» .

واته: عه‌بدوللای کوپی جه‌عفر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، ده‌لی: «پینغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌نگوستیله‌که‌ی ده‌خسته ده‌ستی راستی. (فه‌رمووده‌که‌ی جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ به‌ واتای نه‌وه‌ی رابردووه‌)».

شرح و روونکردنه‌وه:

فه‌رمووده‌ی عه‌بدوللای کوپی جه‌عفر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هه‌مان مانای فه‌رمووده‌ی عه‌لی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هه‌یه‌ که‌ پیشتر دانه‌ر هینابوو‌ی.

۹۹- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ» .

واته: جابری کوپی عه‌بدوللا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، ده‌لی: «پینغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌نگوستیله‌که‌ی ده‌خسته ده‌ستی راستی».

۱۰۰- عَنِ الصَّلْبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ نُرُّ عَبْدَ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ وَلَا خَالَهُ إِلَّا قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ» .

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۴۴، وقال: قال محمد بن إسماعيل: هذا أصح شيء روي عن النبي ﷺ في هذا الباب، وفي إسناده عبد الرحمن بن أبي رافع، وهو مقبول، لكن تبعه عبد الله بن محمد بن غنيل في الحديث لآتي بعده.

(۲) في إسناده إبراهيم بن الفضل متروك -كما قل- حافظ في الثقريب-. وقال البحري والسنائي وأبو حاتم: مكر الحديث، وقال الذارقطني والأزدي: متروك.

(۳) إسناده ضعيف جدًا؛ لأن فيه عبد الله بن ميمون، وهو متروك الحديث.

(۴) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۴۳، وأبو داود في السنن: ۴۳۲۹، وفي إسناده لؤي بن عبد الله، وهو مقبول، وتشهد له الأحاديث الصحيحة الواردة في الباب.

واته: سه‌لتي كورې عه‌بدوڼلا ده‌لې: ئېبنو عه‌بباس رحمه، نه‌نگوستيله‌كه‌ي ده‌خسته ده‌ستي پاستي، پيشم وانيه، له خوړاش وای گوتېي و وای كردېي، مه‌گه‌ر نه‌وه‌ي گوتي، «پنغه‌مبه‌ري خوا رحمه نه‌نگوستيله‌كه‌ي ده‌خسته ده‌ستي پاستي».

شرح و روونکردنه‌وه:

نهم فهرمووده‌ش هه‌مان مانای فهرمووده‌كه‌ي پيش خوی هه‌يه.

۱۰۱- عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اتَّخَذَ حَاتِمًا مِنْ وَصْطِهِ، وَجَعَلَ قَضَهُ مِمَّا يَلِي كَفَّهُ، وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، وَنَهَى أَنْ يَنْقُشَ أَحَدٌ عَلَيْهِ» وَهُوَ الَّذِي سَقَطَ مِنْ مُعَيَّقِيبٍ فِي بَيْتِ أَرَيْسٍ^(۱).

واته: نافع ده‌گيرته‌وه، له ئېبنو عومەر رحمه كه گونوويه‌تي: «پنغه‌مبه‌ري خوا رحمه نه‌نگوستيله‌يه‌كي به‌كارده‌هينا له‌زيو دروست كرابوو، نه‌و شويته‌ي نه‌خش و نيگاره‌كه‌شي كردبووه‌ پووي له‌بي ده‌ستي، (پسته‌ي): (مُحَمَّدُ رَسُولُ اللَّهِ) ي له‌سه‌ر هه‌لكه‌ندبوو، وه‌قه‌ده‌غه‌شي كردبوو كه‌سينكي ديكه‌ وه‌ك نه‌و نه‌خشه‌ي نه‌وي له‌سه‌ر هه‌لكه‌ني»، جا نه‌و نه‌نگوستيله‌يه‌ بوو له‌لای موعه‌يقيب كه‌وته‌ نيو بيري ناريسه‌وه.

شرح و روونکردنه‌وه:

كه‌ ده‌لې: «وَجَعَلَ قَضَهُ مِمَّا يَلِي كَفَّهُ». واته: نه‌و شويته‌ي كه‌ ناوه‌كه‌ي له‌سه‌ر نووسرابوو ديار نه‌بوو، به‌لكو له‌ديوي به‌ر له‌بي دانا‌بوو، نه‌وه‌ش به‌لگه‌ي نه‌وه‌يه‌ كه‌ پنغه‌مبه‌ري خوا رحمه نه‌و نه‌نگوستيله‌يه‌ي بو جواني به‌كارنه‌هيناوه، به‌لكو بو پيوستي به‌كاري هيناوه.

كه‌ ده‌لې: «وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، وَنَهَى أَنْ يَنْقُشَ أَحَدٌ عَلَيْهِ»، نه‌مه‌ نه‌وه‌ي لي وهرده‌گيري كه‌ نه‌گه‌ر مروف بو خوی موريكي تاييه‌ت دروست بكات به‌شيوه‌يه‌كي جياواز، نه‌وه‌ تاييه‌ته‌ به‌ خوی، بويه‌ بو هبيح كه‌سينك نيه‌ هه‌لسي موريكي وه‌ك نه‌و دروست بكات، له‌به‌ر نه‌وه‌ي تيكه‌لي رووده‌دات له‌نيوان شته‌ تاييه‌ته‌كاني خه‌لكيدا.

وه ههروه‌ها ئەمه ترسناکی فرت و فیل و ساخته‌کاری پوون ده‌کاته‌وه له مۆره‌کاندا، که ئەویش جۆری‌که له فرت و فیل، که جۆره‌ها تاوانی به دوا‌دا دی له بواری زانستی، له بواری بازرگانی، ههروه‌ها له غهیری ئەم بوارانە‌شدا.

که ده‌لی: «وَهُوَ الَّذِي سَقَطَ مِنْ مُغَيِّبٍ فِي بَيْتِ رَبِّهِ» پیشتر باسکرا که له ده‌ستی یسه‌وا عوسمان عه‌وته خواره‌وه، ده‌شگونجی کۆکردنه‌وه له نیوان هه‌ردوو هه‌رمووده‌که‌دا ئەوه بی، له‌وانه‌یه بی‌شه‌وا عوسمان که مۆره‌که‌ی داوه به موعه‌یقیب بو ئەوه‌ی مۆریک بکات، بان بیداو‌یستیه‌کی دیکه‌ی جیه‌جی بکات، باشان که موعه‌یقیب گه‌راندوو‌یه‌تیه‌وه و‌یسوو‌یه‌تی له ده‌ستی وه‌ربگرته‌وه، له‌و کاته‌دا نه‌نگوستیله که که‌وتۆته نیو بیره‌که.

موعه‌یقیب کۆری ئەبو فاتی‌مه‌ی ده‌وسییه، له‌و که‌سانه‌یه که هه‌ر زوو پروایان ه‌تیاو هاتوونه‌ته نیو نیسلام، به‌شداری هه‌موو جه‌نگه‌کانی کردووه سه‌ربه‌رشتی به‌یتو‌مالی کردووه له سه‌رده‌می جیشینایه‌تی عومه‌ردا عه‌.

۱۰۲- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: «كَانَ الْحُسَيْنُ وَالْحُسَيْنُ عَنِ النَّخْتَمَانِ فِي يَسَارِهِمَا»
واته: جه‌غه‌ری کۆری موحه‌مه‌د له باوکی ده‌گیرته‌وه، گوتوو‌یه‌تی: «حه‌سه‌ن و حوسه‌بن عه‌ نه‌نگوستیله‌کانیان ده‌خسته ده‌ستی چه‌په‌یان».

شرح و روونکردنه‌وه:

ئهمه مانای ئەوه ده‌گه‌یه‌نی کاره‌که فراوانه (مرووف سه‌ریشکه) ئە‌گه‌ر و‌یستی نه‌نگوستیله له ده‌ستی راستی ده‌کات، نه‌‌گه‌ریش و‌یستی نه‌نگوستیله له ده‌ستی چه‌پی ده‌کات، (له هه‌ر کامیکیان بکری) سابت و جیگیر بووه له پ‌ن‌غه‌مبه‌ری خواوه عه‌.

۱۰۳- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «أَنَّ كَرْنَ يَتَخْتَمُ فِي يَمِينِهِ»^(۱) وَرَوَى بَعْضُ أَصْحَابِ قَتَادَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «أَنَّ كَرْنَ يَتَخْتَمُ فِي يَسَارِهِ» وَهُوَ حَدِيثٌ لَا يَصْحُقُ أَنْضًا^(۲).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۶۳، وهو منقطع.

(۲) وَقَالَ أَبُو عِيسَى هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ سَعِيدٍ بْنِ أَبِي عَرُوتَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوُ هَذَا إِلَّا مِنْ هَذَا الْوُجْهِ.

(۳) أخرجه الثَّعَالِيُّ: ۵۲۰۴.

واته: نه نه سی کورې مالیک **ﷺ** ده لني: «پيغه مبهري خوا **ﷺ** نه نگوستيله که ی ده خسته دهستی راستی». نه بو عیسا **ﷺ** ده لني: وه گيردراوه ته وه له هه نديک له هاوه لانی قه تاده، له قه تاده، له نه نه سی کورې مالیک **ﷺ** (گوايه) گوتوويه تي: «پيغه مبهري خوا **ﷺ** نه نگوستيله که ی ده خسته دهستی چه په ی». نه وهش فەرمووده په که به هه مان شیوه صه حیح نيه.

شرح و پوونکردنه وه:

به لام بیشتر نه وه باسکرا که له (صحیح مسلم) " له فەرمووده ی (ثابت) له نه نه سه وه **ﷺ** گيردراوه نه وه که گوتوويه تي: {كَانَ خَاتَمَ النَّبِيِّ **ﷺ** فِي هَذِهِ وَأَشَارَ إِلَى الْخِنَصِرِ مِنْ يَدِهِ الْيُسْرَى}. واته: نه نه س **ﷺ** ده لني: پيغه مبهري **ﷺ** نه نگوستيله که ی له مه دا بوو ئاماره ی کرد بو په نجه ی توتی دهستی چه پی.

۱۰۴- عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ **رضي الله عنه** قَالَ: اتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ **ﷺ** خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ، فَكَرَّ يَلْنُسُهُ فِي يَمِينِهِ، فَاتَّخَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَ مِنْ ذَهَبٍ، فَطَرَحَهُ **ﷺ** وَقَالَ: «لَا أَلْتَسُهُ أَبَدًا» فَطَرَحَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُمْ **ﷺ**.

واته: نافع له ئينو عومه ره وه **ﷺ** ده گيرتته وه: پيغه مبهري خوا **ﷺ** نه نگوستيله په کی له زیر دروست کردو، ده یخسته دهستی راستی، جا خه لکیش نه نگوستيله یان له زیر دروست کرد، دواتر پيغه مبهري خوا **ﷺ** (نه نگوستيله که ی) فريداو فەرمووی: «له مه و دوا هه رگیز نا یخه مه دهستم»، خه لکیش (به هه مان شیوه) نه نگوستيله کانی خو یان فريداو دایانکه ند.

شرح و پوونکردنه وه:

دانه ر **ﷺ** کوتایي بهم به شه هیناوه بهم فەرمووده که له ئينو عومه ره وه **ﷺ** گپراويه تیه وه ده رباره ی پوونکردنه وه ی نه وه ی که پيغه مبهري **ﷺ** نه نگوستيله په کی زیری هه بوو، که نه مه له سه ره تادا بووه پیش قه ده غه کرانی، دوا یی نه سخ کراوه ته وه

(۱) ۲۰۹۵ هـ

(۲) أخرجه البخاري: ۵۸۶۵، ومسلم: ۲۰۹۱، والمصنف في جامعه: ۱۷۴۱.

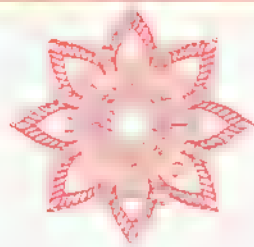
(واته: حه‌رام کراو حه‌لالیه‌که‌ی هه‌لوه‌شایه‌وه)، بویه‌ش پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فرییداو خه‌ل‌کیش هه‌ر وه‌ک ئه‌و فریایندا، وه‌ فەرمووی: له‌مه‌ودوا هه‌رگیز له‌ ده‌ستی ناکه‌م. ئه‌نگوستیله‌ی زی‌ر دروست نیه‌ بۆ پیاوان، به‌ل‌کو مۆله‌تیا‌ن پین‌دراوه‌ که‌ ئه‌نگوستیله‌ی زی‌و له‌ ده‌ست بکه‌ن، هه‌روه‌ک له‌و باره‌وه‌ پی‌شتر کۆمه‌لی فەرمووده‌ هین‌را له‌ پی‌غه‌مبه‌ری خواوه‌ ﷺ.

سوودیک:

پیشه‌وا نه‌وه‌وی ﷺ ده‌لی: هه‌موو مسو‌لمانان کۆده‌نگن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ سوننه‌ته‌ ئه‌نگوستیله‌ له‌ په‌نجه‌ی تۆته‌ بکری، به‌لام ئافه‌رت له‌ هه‌ر په‌نجه‌یه‌کی بکات^(۱)، واته‌: له‌ هه‌رکام په‌نجه‌ی ده‌ستی چه‌ز بکات و بیه‌وی ده‌توانی ئه‌نگوستیله‌ی تیب‌خات، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئافه‌رت که‌ له‌ ده‌ستی ده‌کات مه‌به‌ستی پنی خۆپازاندنه‌وه‌و جوان کردنه‌.

بابہٗ: نعوہی ہاتوہ
دہر یارہی شمشیر
پنغہ مہری خوا

ئەم بەشەو، ھەروەھا ھەندىك لە بەشەكانى دىكە كە لە دوايى دىن، تايەت كراو
بەو نامىرو كەلوپە لە جەنگيانەى كە پىغەمبەر ﷺ بەكارىدەھىنا، جا يەكەم شت كە
دانەر باسى كەردو، برىتە لە شمشىرى پىغەمبەرى خوا ﷺ لە پووى چۆنەتەى و،
ئەو ماددەى كە وائى دروستكراو، دەسكەكەى و، غەبرى ئەوانەش لەو شتانەى
كە پىيەو پەيوەستن.

دانانى ئەم بەشە لە دواى ئەودى دانەر ﷺ باسى بابەتەى پىشەرى كرد، كە مۆرى
پىغەمبەر ﷺ بوو - واللہ أعلم - خالىكى جوان و ناسكى تىدايە، كە بانگەواز كردن
بە پىنووس و بە زمان لە پىشەرە لە بانگەوازی كردن بە شمشىرو بە پم، چونكە
ئەو مۆرەى كە پىغەمبەر ﷺ ھەبوو بۆ ئەو دروستى كردبوو، تاوەكو مۆر بەدات
لەسەر ئەو نووسراو نامانەى كە بۆ پادشاو سەرۆكەكانى دەناردن، ئەوانىش
نووسراوى بانگەواز كردن بوون بۆ لای ئاينى خوا ﷻ، وە وریاكردنەويان و
تاگاداركردنەويان لەوێ كە بەسەرياندا دى لە سۆنگەى بىپروايان بە خوا، وە بە
درۆ زانینی ئەو ھەقەى كە پىغەمبەر ﷺ پى ھاتووە ھىناوئەتەى، بۆيە باسى مۆرەكە كە
بۆ بانگەواز بەكارھاتو پىشى خستو لە پىناوى بانگەوازی كردن، ئىجا ھاتو باسى
ئەوێ كەردووە كە پەيوەندى بە شمشىرەو ھەيە، وە بەووە دەزائرى كە لە پاستیدا
بانگەواز بە پىنووس و نووسىن و پوونكردنەووە ئامۆزگارى كردن و دلسۆزى و
ناراستەكردنى قسەى خىر، لە پىشەرە لە بانگەوازی كردن بە شمشىرو بە پم.

كە دەلى: «بَابُ مَا جَاءَ فِي صِفَةِ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ» (السيف): تاكى پالداو (مفرد
مضاف)ە، بنچىنەش ئەوێ كە ھەر كات (مفرد) تاكىك پالدايە لای كەستىك، يان
ستىك، شتەكە دەگشتىن، پىغەمبەرىش ﷺ وەك زانايان باسيان كەردووە زياتر لە
شمشىرىكى ھەبوو، بەلكو ھەندىكيان گەياندووينا تە ئۆ شمشىر، كە دەگونجى
لە يەك كاندا ھەر ھەمووى لەلابووب، وە دەشگونجى لە كاتە جياوازەكاندا
كۆى شمشىرەكانى كە ھى پىغەمبەر ﷺ بوون، گەيشتەن ئەم ژمارەيە كە ئەوەشيان

له پراستیه وه نزیکتره، (ابن القيم) **ی** له کتیی (زاد المعاد)دا^۱ که باسی ناوی شمشیره کانی پیغه مبهری **ی** کردوه، که هه ندیک له زانیان^۲ کویان کردۆته وه لهم دوو دیره شیعره دا، ده لی:

لهدینا من الأسیاف تسع^۳ زسوب، ولمحذم، ذو القدر
قصبت، خنث، والشر، عصت وقبعتی، ومأثور الفجار

۱۰۵- عن أنس **ی** قال: «كانت قبيعة سيف رسول الله **ی** من فضة»^(۴).

ئه نهس **ی** ده لی: «ئه وه ی به سه ر ده سکی شمشیره که ی پیغه مبهری خواوه بوو **ی** له زیو دروست کرا بوو».

شهرج و پروو نکرده وه:

که ده لی: «كانت قبيعة سيف رسول الله **ی**» (قبيعة): ئه وه یه که له قه راغی ده سکی شمشیره بو ئه وه ی له ده ست نه خزی.

که ده لی: «من فضة» یانی: له زیو دروست کرا بوو، ئه م فهرمووده ئه گه ر جیگیر بی و (صحیح) بی، ئه وه به لگه یه له سه ر ئه وه ی مؤله تدراره به وه ی که وا شمشیره وینه ی ئه و له و که لویه لانه ی جهنگی به زیو پرازیترینه وه، به لام له سه نه دی ئه م فهرمووده دا (جریر ابن حازم الأزدي) هه یه که ئه گه رچی متها نه پیکرا ویشه، به لام له و فهرموودانه ی که له قه تاده وه ده یگپریته وه به لاواز دانراوه، که ئه و فهرمووده ش له و فهرموودانه یه که له قه تاده وه ده یگپریته وه، وه ک له سه حیجی بوخارید^(۵) هاتوه له ئه بی ئومامه وه **ی** که ده لی: {لَقَدْ فَتَحَ الْفُتُوحَ قَوْمَ مَا كَانَتْ جَبِيَّةُ سُوفِهِمُ الذَّهَبَ وَلَا الْفِضَّةَ، إِنَّمَا كَانَتْ جَلِيَّتُهُمُ الْعَلَابِيَّ وَالْأُنْكَ وَالْحَدِيدَ}. واته: به دلنیا یه وه که سانی که فتوحاتیان کردو

(۱) ۱۳۰/۱.

(۲) نظمها عبد الباسط سبط السراج البلقيني، انظر الترتيب الإداري: ۳۴۲/۱.

(۳) رتیشاندهرمان نو شمشیری هه بوو.

(۴) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۶۹۱، وأبو داود في السنن: ۲۵۸۳.

(۵) برقم: ۲۹۰۹.

ناوچه‌کانیان پرزگار کرد که جوانکاری شمشیره‌کانیان له زیرو زیو نه‌بوو، به‌لکو جوانکاری شمشیره‌کانیان له پیسته‌ی خوش نه‌کراوو قورقوشم و ئاسن بوو. (به‌وانه شمشیره‌کانیان ده‌پازاندنه‌وه نه‌ک به زیرو زیو).

۱۰۶- عن سعید بن أبي الحسن قال: «كنت فبغضت سبب رسول الله ﷺ من قصة»

واته: سه‌عیدی کوپی نه‌بو سه‌سەن ده‌لئی: «ده‌سکی شمشیره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا له زیو دروست کرابوو».

شرح و روونکردنه‌وه:

سه‌عیدی کوپی نه‌بو سه‌سەنی به‌صری که برای زانای ناسراو سه‌سەنی به‌صریه، ده‌لئی: {عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ قَالَ: «كَانَتْ...»} نه‌وه (مُرْسَل)ه، وه پیشه‌وا نه‌بو داوود گوتوو‌یه‌تی: به‌هیزترینی فه‌رمووده‌کان، فه‌رمووده‌ی سه‌عیدی کوپی نه‌بو سه‌سەنه، نه‌وانیتر هه‌موویان لاوازن.

۱۰۷- عن هود بن عمار بن عبد الله بن سعد، عن حماد بن عمار قال: «دخل رسول الله ﷺ مكة يوم فتحها وعني سبعة دھت وقصة»، قال صلت صلاة عن قصة فتح مكة «كنت فبغضت سبب قصة»^(۱)

واته: هود، که ئینو عه‌بدو‌للای کوپی سه‌عه‌ده، له باپیری‌وه ده‌گیریتنه‌وه، گوتوو‌یه‌تی: «پوژی ئازاد کردنی مه‌که‌که پیغه‌مبه‌ری خوا هاته نیو مه‌که‌که، شمشیره‌که‌ی زیرو زیوی به‌سه‌ره‌وه بوو»، تالیب (که یه‌کێکه له‌راویه‌کان) ده‌لئی: ده‌رباره‌ی زیوه‌که پرسیارم لیکرد (له کوئی شمشیره‌که بوو) گوتی: «ده‌سکی شمشیره‌که‌ی زیو بوو».

(۱) أخرجه أبو داود في السنن: ۲۵۸۴، وفي إسناده -كذلك- معاذ بن هشام؛ صدوقٌ ريثما وهم.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه ۱۶۹۰، وجاء في بعض النسخ: عن حماد لأمه، واسم جده: مزينة على وزن كيرة- ابن مالك، وقيل: مزينة بن جابر، وهود بن عبد الله مجهول، وإسناد غير ثابت، وهذا قال الذهبی في میزان الاعتدال ۳۳۳/۲: وهذا منكر؛ فما علمنا في حلية سيفه ذهباً.

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئ: «قَالَ طَبْتُ» که ئەوه ئیبنو جوحه‌یره که له هود ڕیوایهت ده‌کات، ده‌لئ: «فَسَأَلْتُهُ عَنِ الشَّحْمَةِ»، واته: ڕیسیارم کرد له هود ده‌رباره‌ی زیوه‌که، «فَقَالَ: كَانَتْ قَبِيعَةً سَبِيفَ قِصَّةٍ» وه‌ک ئەوه‌ی ڕیسیار بکات ده‌رباره‌ی ئەو شوینه‌ی که زیو بوو له شمشیره‌که‌دا، دیاره‌ پشتریش باسی مانای (قَبِيعَةٌ) کرا، واته: ده‌سکه‌که‌ی.

۱۰۸- عَنِ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ: «صَنَعْتُ سَمِيًّا عَلَى سَنَفٍ سَمُرَةٍ ثِيَّ حَذْبٍ ۖ وَرَعَمَ سَمُرَةً لَّهُ صَنَعَ سَمِيًّا عَلَى سَنَفٍ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ حَنِيفًا»

واته: ئیبنو سیرین ۖ ده‌لئ: «شمشیرێکم دروستکرد له‌سه‌ر شێوه‌ی شمشیری سه‌موره‌ی کۆری جوندوب ۖ، سه‌موره‌ پێی وا بوو شمشیره‌که‌ی خۆی له‌سه‌ر شێوه‌ی شمشیره‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ۖ دروست کردوه، یان سه‌موره‌ نیه‌سه‌تی دا بو لای ئەحنه‌فی کۆری قه‌یس، که له‌سه‌ر شێوه‌ی (شمشیره‌کانی هۆزی) به‌نی حه‌نیفه بووه».

۱۰۹- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُكْرِمٍ النَّضْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ سَعْدٍ، بِهِ الْإِسْنَادُ بَخُوه.

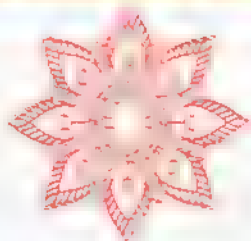
واته: به‌هه‌مان سه‌نهد ئەم فهرمووده‌ گێڕدراوه‌ته‌وه.

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئ: «وَكَانَ حَنِيفًا» ئەمه قسه‌ی سه‌موره‌یه، ده‌شگونجی قسه‌ی موحه‌مه‌دی کۆری سیرین ۖ بئ، که وه‌سفێ شمشیره‌که‌شی به‌وه کراوه به‌م شێوه‌یه، له‌به‌ر ئەوه بووه که له‌سه‌ر شێوه‌ی شمشیره‌کانی به‌نی حه‌نیفه دروستکراوه، ئەوانیش به‌وه ناسراون که شمشیری زۆر جوان دروست ده‌که‌ن، وه‌ ده‌شگونجی بۆیه به‌م شێوه‌یه وه‌سف کرابێ، چونکه‌ پیاویک له‌ پیاوانی به‌نی حه‌نیفه دروستی کردبوو.

بابہٗت: نہوہی ہاتوہ
دہر بارہی زریہی
ہنغہ مہری خواہ

دانەر ۱۰ نەم بەشەى داناوە بۇ روونکردنەوہى ئەوہى كە پىغەمبەر ﷺ زىنى بەكارهيتاوە لە جەنگدا پۆشيوەتى، (الدرع): پۆشاكتىكى ئالقە ئالقەيە لە ناسن دروست دەكرى، كەسى جەنگاوەر دەپارتىزى بە مۆلەتى خوا لە لىدانى ىم و تىرو شمشىرو وىنەى ئەوانە.

(الدرع): لىرەدا تاكى پالدىراوە (مفرد مضاف)ە كە بۇ گىستاندە، وە پىغەمبەرى خوا ۱۱ زياتر لە زىيەكى هەبوو، (ابن القيم) ۱۲ لە كىتىبى (الزاد)دا^(۱) دەلى: پىغەمبەر ﷺ حەوت زىنى هەبوون (ذات الفضول) كە ئەوہيانى بە بارمتە دانابوو لە لای ئەبو شەحمى جوولەكە، لە بەرامبەر هەندىك جۆ كە بۇ خاوو خىزانى لىتى قەرز كردبوو، ئەندازەكەى سى صاع بوو، قەرزەكەش بۇ ماوہى يەك سالى بوو، زىيەكەش لە ناسن دروستكرابوو، (ذات الوشاح، وذات الحواشي، والسعدية، وفضة، والبتراء، والخرنق). ئەوانە ناوى زىيەكانى پىغەمبەر گيان ﷺ بوو.

پىغەمبەر ﷺ زىيەك و دوو زىنى پۆشيوون، وە حەوت زىشى هەبوون، لەگەل ئەوہى ئەو (پىغەمبەر ﷺ) گەورەو سەروەرى ئەوانەيە كە زۆر پىشتەستوون بە خوا، وە زانايان لەوہوہ ئەوہيان وەرگرتووە كە گرتنەبەرى ھۆكارەكان بۇ پارتىزگارى و خۇپارتىزى و وىنەى ئەوہ، ھىچ دژيەكەى نىيە لەگەل پىشتەستن بە خوا ﷻ، بەلكو حەقىقەتى پىشت بەستن بە خوا پراوەستاوە لەسەر دل پەيوەست كردن بە خوا، وە گىپرانەوہى كارەكە بۇ لای خوا ﷻ، لەگەل بەكارهيتنان و گرتنەبەرى ھۆكارەكان، نابى مروف دلى پەيوەست بكات بە ھۆكارەكە، بەلكو ئەو (مروف) بە تەواوى پىشت بە خوا دەبەستى و كارەكە حەوالەى خوا دەكات و سەرەنجامەكەى بۇ لای ئەو دەگىریتەوہ.

۱۱۰- عَنِ الرَّبِيِّ بْنِ الْعَوَّامِ قَالَ: «كَانَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ يَوْمٌ أُخِذَ دِرْعَانٌ، فَهَضَبَ إِلَى الصَّخْرَةِ فَمِنْ يَسْتَصِغُ، فَأَفْعَدَ طَلْحَهُ تَحْتَهُ، وَضَعَدَ اسْبِيْ ﷺ حَتَّى سَتَوَى عَلَى صَخْرَةٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «أَوْحَبَ طَلْحَةٍ».

(۱) ۱۳۰/۱.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۶۹۲، وفي إسناده محمد بن إسحاق، وهو مدلس وقد عمن، لكن الحديث جاء في مسند الإمام أحمد: ۱۴۱۷، وفيه تصريحه بالشماع.

واته: زویهیری کوری عهوام ده‌لئی: «له جه‌نگی ئوحوذا پیغه‌مبه‌ری خوا ده‌و زری له‌به‌ردابوون، به‌په‌له‌ویستی پروات بو‌سه‌ر به‌رده‌که، که‌چی نه‌یتوانی (سه‌ر بکه‌وی)، بویه‌ته‌لحه‌ی دانی‌شان‌ده‌ زیری و پیغه‌مبه‌ر سه‌رکه‌وت هه‌تا چوو‌ه سه‌ر به‌رده‌که‌و راست بو‌وه، (پاشان) گوتی: بیستم پیغه‌مبه‌ر ده‌یفه‌رموو: به‌هه‌شت بو‌ ته‌لحه‌ واجب بو‌و».

شرح و پوونکردنه‌وه:

که‌ ده‌لئی: کوری عه‌وام ده‌لئی، ئه‌وانیش (ذات الفضول) و (فضة) بو‌ون (واته: ئه‌و دوو زریه‌ی له‌به‌ردابوو، که‌ له‌ به‌نی قه‌ینوقاعه‌وه ده‌ستی که‌وتبوو، واته: له‌ جه‌نگی ئوحوودا پیغه‌مبه‌ر دوو زری به‌ستبوون، یه‌کیکیان له‌سه‌ر ئه‌ویدیکه‌یان، ئا له‌مه‌دا زنده‌ پارێزگاری و خۆپارێزی هه‌یه، که‌ ئه‌مه‌ش بینگومان وه‌ک پینشریش باس‌مان کرد، هیچ‌ دریه‌کیه‌کی له‌گه‌ل پشته‌س‌ن به‌ خوای به‌روه‌ردگادا نیه، (ابن القیم) ده‌لئی: بینگومان پیغه‌مبه‌ری خوا گه‌وره‌ی پشته‌ستووانه‌ به‌ خوا، که‌چی زری ده‌پۆشی، به‌لکو له‌ پۆزی ئوحوود کاتیک که‌ ده‌رکه‌وت دوو زری پۆشیبوون له‌سه‌ر یه‌که‌ر، وه‌ هه‌روه‌ها بو‌ ماوه‌ی سێ پۆزان له‌ ئه‌شکه‌وت خۆی شارده‌وه (کاتیک له‌ ده‌ستی سه‌رانی فوره‌یش رایکرد)، (پیغه‌مبه‌ر) هۆکاری گرتبووه‌ به‌ر نه‌ک پشت به‌ستی به‌ هۆکار (واته: گرتنه‌به‌ری هۆکاره‌کان، به‌شیکه‌ له‌ پشته‌س‌ن به‌ خوا).

که‌ ده‌لئی: «بیر بێ خه‌ر سه‌ج»، ده‌گونجی نه‌توانینه‌که‌ به‌ هۆی به‌رزی و بلندی به‌رده‌که‌ بووبی، یاخود به‌ هۆی قورسی لاشه‌ی خۆی که‌ دوو زری له‌سه‌ر یه‌که‌ر پۆشیبوون، وه‌ ده‌شگونجی به‌ هۆی ئه‌وه‌ بووبی که‌ نه‌یتوانی بی‌ سه‌ر به‌رده‌که‌ بکه‌وی، که‌وا بریندار ببوو له‌ جه‌نگی ئوحوودا (به‌ قوربانی بین)، هه‌موو ئه‌وانه‌ش پتی تیده‌چی و گونجاوه‌ ئه‌گه‌ره‌کان دروستن.

که‌ ده‌لئی: «فهد صحت جه‌»، واته: داوای له‌ ته‌لحه‌ کرد له‌ زیری دابنیشی، بو‌ ئه‌وه‌ی وه‌ک په‌یژه‌ی لی بی، تا بتوانی سه‌ر به‌رده‌که‌ بکه‌وی.

حیکمەت لەم سەرکەوتنە ی بۆ سەر بەردە که ئەو بوو که مسوڵانان ببینن، ئەوانە ی نزیکن لێهە یان دوورن، (گرنگ ئەوێهە بزانی پاریزراو و زیندوو)، تا دنیایان لەسەر زیندووێهە تی و دلخۆش بن بەو، وە هەر وەها لە پێناوی ئەوێش که هەموویان (دوا ی ئەو یینێه) لە دەوری کۆبێنە وەو هێزیان بۆ بگەرێتە وە، هێزو هەبەتیش ییگومان لە کۆبوونە وەدایە.

که دەلێ: «حَتَّى اسْتَوَى عَلَى الصُّرْدِ» واتە: تا بەرزبووێهەو سەرکەوتە سەر بەردە که، چونکه لە زمانی عەرەبیدا ئەو بە مانای (استیواء) دێ، بۆیە کاتیک فەرماشتی خوا ﷻ دەخوێنێهە لە قورئاندا که دەفەرموێ: ﴿رَفَعْنَا عَلَى عَرْشٍ سَتْوًى﴾ طە. (که) -خوای- میهرەبانە که بەرز بوو سەر عەرش و قەراری گرت -بەو شیوێ (سیاوی بێت ئێمە چۆنێهە که ی تازانین-) لە ئەصلى زماندا (استوی) بە مانای (علا وارتفع) دێ، بەرز ی و بلند یه که شایستە ی تەواوی و گەورە یی خوای گەورە یه هیچ واتایە کی دیکە ی جگە لەوێهە، ئەو واتایە بۆ ئایەتە که و وێنە ی ئەو ئایەتە ئەوێهە که زانیانی پیشین ﷻ، لەسەری بوون و تەفسیریان کردووە.

که دەلێ: «أَوْحَبَ طَحْه» واتە: بەهەشتی بۆ پێوست بوو، جا تەلحەو زوبەر (که گیرە وەوێ فەرموودە کەن)، هەردووکیان لەو دە کەسە بوون، که مۆژدە ی بەهەشتیان پێدراو.

۱۱۱- عَنِ الشَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَرَّ غَبِيهَ يَوْمَ أُحُدٍ دِرْعَانِ، قَدْ طَافَ رَ بَيْنَهُمَا^(۱).

واتە: شائیبی کوری یەزید ﷺ دەلێ: «لە جەنگی ئوحوددا پێغەمبەری خوا ﷺ دوو زری پۆشی بوون لەسەر یە کتر، (وەک پێشاندانی گرنگی و گەورە یی جەنگە که)».

(۱) أخرجه بن ماجة في سننه. ۲۸۰۶، وهذا الحديث من قبل مراسيل الضحاة. وقد جاء في سنن أبي دود ۲۵۹۰ «عَنِ الشَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ زُهَيْرٍ قَدْ سَمَاهُ -أَي: مِنَ الصَّحَابَةِ- أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ الْحَدِيثَ».

شرح و روونکردنهوه:

سائیبی کوری یه زید هاوه لئیکی بچووکی پیغه مبه ره . له سالی جه جی مالئاوایی
له ته مه نی جهوت سالیدا پیکراوه، وه کوتا هاوه له که له مه دینه وه فاتی کردووه که
له سالی نه وه دو یه کی کوچی، وه فاتی کردووه.

يا بيه بي: له ووه ي هاتوه
ده رياره ي كلاوي سه رباري
بيغه ميه ري خوا

مَغْفَر: له (العَفْر) موه هاتوه واته: داپوشین، بریتیه لهو نامیره جه نگیه ی جهنگاوه ر له سهری ده کات وه ک کلاوی ناسن، له سهر سهری داده نی وه ک (الخوذة) که له ناسن دروست ده کری بۆ پاریزگاری کردن و پاراستنی سهر، له تیرو پیکه وتنی شمشیر وینه ی نه وانه.

۱۱۳- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ مَغْفَرٌ، فَقِيلَ لَهُ: هَذَا نُسُ خَطِرٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ: «اقْتُلُوهُ»^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک ر ده گیریته وه: پیغه مبه ر جووه نیو مه ککه وه (له) سالی نازاد کردنی) کلاویکی سهربازی له سهر دا بوو، پتی گوترا: نه وه نیبو خه ته له خوی به په رده کانی که عبه هه لواسیوه، (پیغه مبه ر) فره مووی: «بیکوژن».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ مَغْفَرٌ»، یانی: پیغه مبه ر کلاویکی سهربازی له سهر دا بوو، دواتریش له دوا ی نه م به شهدا دیت، که: «نَهْ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ يَوْمَ انْفِجَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءٌ»، واته: پیغه مبه ر کاتیک جووه نیو مه ککه میزه ریکی ره شی له سهر بوو، که نه مه ش هیچ دژیه کیه کی تیدانیه، چونکه ده گونجی پیغه مبه ری خوا هه ردو وکیانی پیکه وه له سهر کردبن، چونکه ده کری کلاوی سهربازی به ته نیا له سهر بکری، وه هه روه ها ده گونجی کلاویکی سهربازی له سهر کلاویکی ناسایی له سهر بکری، وه ده شگونجی له سهر کلاوی سهربازی وه میزه ریش له سهر بکری، یاخود دوا ی هاتنی بۆ نیو مه ککه کلاوی جهنگی داکه ندبی و، پاشان میزه ریکی ره شی له سهر کردبیت.

که ده لی: «فَقِيلَ لَهُ: هَذَا نُسُ خَطِرٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ»، له هه ندی ریوایه تدا هاتوه، که نه وه ی نه م قسه ی کردووه سه عیدی کوری حوره یس بووه.

نیبو خه ته ل: یه کیکه لهو که سانه ی که پیغه مبه ر خوینی (کوشتنی) حه لال کرد له رۆزی نازاد کردنی مه ککه دا، وه فره مانی کرد به وه ی بکوژری له هه ر شوینیک

به‌رده‌ست و به‌ریه‌ل که‌وتن، له چه‌رهم بن، یان له ههر شوینیک، چونکه نه‌و که‌سه سهره‌تا مسولان بوو، ئنجا مسولانیکی خزمه‌تکاری هه‌بوو که خزمه‌تی ده‌کرد، دواتر ئینو خه‌ته‌ل هه‌لگه‌رایه‌وه‌و کافر بوو، پاشان نه‌و خزمه‌تکاره‌ مسولانه‌ی خوی کوشت، پاشان ده‌ستی کرد به‌ جنیودان به‌ پیغه‌مبه‌رو. هاوه‌لان خوا لێیان پازی بی (ته‌نانه‌ت دوو ئافره‌تی گۆرانی بیژی گرتبوو، گۆرانیان بو ده‌گوت، له‌ گۆرانیه‌کانیاندا جتیویان به‌ پیغه‌مبه‌رو **هه‌وه‌لانی ده‌دا**).

(که‌واته‌ هۆکاری کوژرانی نه‌م ئینو خه‌ته‌له‌ بریتی بووه‌ له‌وه‌ی مسولانیکی به‌ ناهه‌ق کوشتوه‌و، دژایه‌تی و دوژمنایه‌تی خواو پیغه‌مبه‌ری خوا **ی کردوه**).^(۱)

که‌ ده‌لێ: **«هه‌وه‌»**، واته‌: فه‌رمانی کرد به‌ کوشتنی له‌ ههر شوینیک بێرا، ده‌گوتری: نه‌بو به‌ره‌زه‌ی نه‌سه‌له‌می **ی** کوشتوو به‌تی، وه‌ ده‌شگوتری که‌سی دی بووه‌ کوشتوو به‌تی، له‌ کاتی که‌دا نه‌و که‌سه‌ له‌ نیوان روکن و مه‌قامدا بووه‌ (واته‌: ئینو خه‌ته‌له‌ له‌ نیوان روکن و مه‌قامدا بووه‌) به‌لام به‌ فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ری خواوه‌ **ی** کوژراوه‌.

۱۱۳- عن رسول الله **ﷺ** ان رجلا منكم عدو لجمع وعي رأسه انتم من فم رعدة حدة رجلا منكم من حصص شغل أسير «كعبة فذل» (قبول) قال من سبب و غلبني ان رسول الله **ﷺ** ان من سبب و غلبني حجة.

واته‌: نه‌نه‌سی کوپی مالیک **ی** ده‌گیرته‌وه‌: پیغه‌مبه‌ری خوا **ی** کاتیک چوه‌ نیو مه‌که‌وه‌ (له‌ سالی ئازاد کردنی) کلاوینکی سهربازی له‌ سهر‌دا بوو، کاتیک (کلاوه‌که‌ی) له‌سه‌ری دا که‌ند، پیاوینک هات، پیی گوت: ئینو خه‌ته‌ل خوی به‌ په‌رده‌کانی که‌عه‌ به‌لواسیوه‌، (پیغه‌مبه‌ر **ی**) فه‌رمووی: «بیکوژن».

ئینو شیه‌اب ده‌لێ: پیم گه‌یشته‌ که‌ پیغه‌مبه‌ری خوا **ی** له‌و پۆژه‌دا (واته‌: سالی ئازاد کردنی مه‌که‌ه‌) ئیحرامی نه‌به‌ستبوو.

(۱) وه‌رگیز.

(۲) موطأ الإمام مالك: ۱۲۷۱.

که ده لئی: افرا اند خیر وستی ز شوی نه ده که بومند نحرش، واته: پیغمبر
به ئیحرامه وه نه چۆته تیو مه ککه (به مه بهستی حه ج و عومره)، ئه وه ی به لگه و
گه واهیده ره له سه ر ئه مه که له به شی دوا یی دی له فه رمو وده که ی، جابر
گو تو ویه تی: پیغمبر ی خوا کاتیک چوو ه تیو مه ککه میزه ریکی ره شی له سه ردا
بوو: (حس شگه به ده خوج و عومره عومره سور)، ئه مه ش ئه وه ی لی وه رده گیری
که ئه و که سه ی بیه وی بجیته تیو مه ککه بو پیداو یستی ه کی خۆ ی نیه تی حه ج و
عومره ی نه بی، پتیو یست ناکات و له سه ری نیه که وا بو شاکی ئیحرام بیوشی، پۆشینی
نیحرام له سه ر که سیکه بجیته تیو مه ککه به مه بهستی نه نجامدانی حه ج و عومره.

بابہٴ: نعوہ فی ہاتوہ
دہر یارہ فی میزہری
بنغمہ میہری خوا

اھمەت: ناۋىكە بەكار دەھىنرى بۇ ھەر شىك كە لەسەر بىرى (ياخود لەسەر سەر دابىرى)، ۋە دەشگوتىرى: بۇيە ئەم ناۋەى لىتراۋە، چونكە ھەموو سەر دادەپۇشى بە تەۋاۋى، عىيامە (مىزەر) پۇشاكتىك بوۋە كە لە كۆنەۋە نەرىتى عەپەب بوۋە ۋە خوۋيان پىگىرتو، پىغەمبەرى خوا ۋە ھاۋەلانىش خوا لىيان پازى بىن لەسەر ئەم نەرىتە پۇشيوئانە ۋە لەسەريان كىدو.

بىنچىنە لە پۇشاكتا پەۋايىيە، بەندە بۇى ھەيە چى بىن خۇشە بىپۇشى، مادام شەرىع نەھى لىن نە كىرىپ، جا ۋەك يەكە ئەم شتە لەسەر دابىرى، ياخود لاشەى بىن دابپۇشىرى، ياخود ئەۋەى پىيەكانى بىن دابپۇشىرى، جارى ۋە ھەبوۋە پىغەمبەرى خوا مىزەرى لەسەر كىدو ۋە لە ژىرەۋەش كىلاۋى لەسەر كىدو، ۋە مىزەرى لەسەر كىدو ۋە بىن كىلاۋى، جارى ۋە ھەبوۋە كىلاۋى لەسەر كىدو ۋە بىن مىزەر.

ھەرۋەك پىغەمبەرىش جارى ۋە ھەبوۋە لايەكى مىزەرەكەى شۇر دە كىدو ۋە، جارى ۋە ھەبوۋە مىزەرەكەى لە ھىچ لايەكەۋە، ھىچ بەشىكى ۋە لايەكى شۇر نەدە كىدو ۋە، ھەرۋەك پىشەۋا (ابن القىم) ئەۋەى پوونكىر دۆتەۋە^(۱).

ئەم بەشە پەيۋەستە بە پوونكىر دىنەۋەى ئەۋەى ھاتو ۋە بارەى مىزەرى پىغەمبەرى خوا لە روۋى شىۋە چۆنىەتى ۋە پەنگى، ھەرۋە ھە بارەى ئەۋ ئەھكامانەى كە پىيەۋە پەيۋەستن.

۱۱۴- سەر دابىرى پۇشاكتىك بوۋە كە لە كۆنەۋە نەرىتى عەپەب بوۋە ۋە خوۋيان پىگىرتو، پىغەمبەرى خوا ۋە ھاۋەلانىش خوا لىيان پازى بىن لەسەر ئەم نەرىتە پۇشيوئانە ۋە لەسەريان كىدو.

ۋاتە: جابر دەلى: «پىغەمبەر چوۋە نىۋ مەككەۋە لە پۇژى نازاد كىرنى (مەككەدا) مىزەرىكى پەشى لە سەردا بوۋە».

شەرىع ۋە پوونكىر دىنەۋە:

لە بەشى پىش ئەمەدا، باسى ئەۋە كرا پىغەمبەر كاتىك چۆتە نىۋ مەككە، كىلاۋىكى سەربازىي لەسەر بوۋە، ۋە لەم فەرموۋدەيەشدا كە دەلى: چۆتە نىۋ مەككە ۋە

(۱) انظر زاد المعاد: ۱/۱۲۵.

(۲) أخرجه مسلم: ۱۲۵۸، والمصنف في جامعه: ۱۲۴۵.

(٣) أخرجه مسلم: ١٢٥٩.

۱۱۶- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حُرَيْثٍ، عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، أَنَّ سُبْحَانَ خَطَّ الشَّيْءِ وَغَلِيظِهِ عَمَمَةٌ
سَوْدَاءٌ»^(۱)

واته: جه عفه ری کوری عه مری کوری حوره یس له باوکی ﷺ ده گیر یته وه، ده لئی:
«پیغه مبه ر ﷺ وتاری بو خه لکیداو، میزه ر نیکی ره شی له سه ردا بوو».

شرح و روونکردنه وه:

لهم فهرمووده دا که باسی نه وه ده کات پیغه مبه ر ﷺ میزه ری ره شی له سه ر کردوه،
دانهری ثم کتیه له دوو پنگا (طریقه) هیناویه تی.

۱۱۷- عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ «كَانَ لِسِيٍّ ﷺ إِذَا اغْتَمَّ سَدَلَ عِمَامَتِهِ نَتْنٌ كَتِفِيهِ» قَالَ
-فَعِ. «وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقْعُرُ ذَلِكَ، قَالَ عُنَيْدٌ لَهُ «وَرَأَيْتُ لِقَاسِمَ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَسَالِمًا
يَقْعَلَانِ ذَلِكَ»^(۲).

واته: نافع ده گیر یته وه، ئیبنو عومه ر ﷺ گو تویه تی: «پیغه مبه ر ﷺ نه گهر میزه ری
له سه ر کردبایه یه ک له لایه کانی میزه ره که ی به رده دایه وه نیوان هه ردوو شانه کانی».
جا نافع ده لئی: «ئیبنو عومه ر ﷺ نه و کاره ی نه نجام ده دا (واته: لایه کی میزه ری
ده خسته نیوان هه ردوو شانه کانی)»، عوبه یدو لّلاش ده لئی: «من بینیم قاسمی کوری
موحه ممه دو سالم هه مان کاریان نه نجام ده دا».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «إِذَا اغْتَمَّ»، واته: نه گهر میزه ری له سه ر کردبا.

که ده لئی: «سَدَلَ عِمَامَتِهِ نَتْنٌ كَتِفِيهِ»، واته: لایه کی میزه ره که ی شوړده کرده وه له نیوان
هه ردوو شانی موباره کی.

(۱) انظر الحديث الذي قبله، جاء في بعض النسخ ذكر الثعوب في الإسناد في قوله: «حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ»، أثبت قبلها حرف (ح) ثم قال: وحديثنا...

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۳۶، وفي إسناده يحيى بن محمد المدي، وهو صدوق يخطئ، لكنّ للحديث طرقاً وشواهد يتقوى بها.

میزەر، (یان ئەم رېوايەتە): {جُمُعَةٌ بِعِمَامَةٍ خَيْرٌ مِنْ سَبْعِينَ جُمُعَةً بِلَا عِمَامَةٍ} ^(۱). واتە: ئەنجامدانى جومعه يەك بە مېزەرەو خېترە لە حەفتا جومعه بەبى مېزەر، وتەى ئەو رېوايەتە دروست نى پالدىرتە لای پېغەمبەر ﷺ.

جا ئەگەر پرسیار بکړی: ئایا مېزەر لەسەرنان سوننەتە؟ بەمە وەلامدەدرتەووە که بنچینە ئەوێه مەرووف ئەم شتە بپوشی که خەلکی ناوچە کەى خۆى دەپپوشن، خۆى جیانە کاتەووە بە هیچ شتیک لە خەلکە کە، بە مەرجیک پېچەوانەى شەرع نەبى، چونکە بە دلنایى پېغەمبەر ﷺ لى گێردراووەتەووە نەهى کردووە لە پۆشینى پۆشاکیک ئەگەر بۆ ناوبانگ و کەشخەو فیزلیدان و خۆبەگەرەزانین بێت.

لەبەر ئەووە دروست نى بۆ هیچ کەسێک کە زۆر بکات، یان تووندی بکات لەسەر خەلکی دیکە بۆ پابەند بوونیان بە پۆشینى پۆشاکیکى دیاریکراو، یان دیمەن و سیناویکی دیاریکراو، نکولى هەر کەسێک بکات کە پېچەوانەى ئەووە بکات و سەرزنەشتى بکات.

چونکە بنچینە لە پۆشاک پۆشیندا ئەوێه: مەرووف چى بى خۆشە بپپوشى، مادام پېچەوانەى شەرع نەبى، ئەگەر ئەو پۆشاکەى دەبویست بپپوشى پۆشاکى ناوبانگ و کەشخەو فیز بوو، پێى لە خەلک جیادەبووێه، نابى بپپوشى، بەلکو ئەو پۆشاکەى کە نەرتى خەلکەو خەلک پێى راها تەو لەو شارو کۆمەلگەو شوتنەى کە لى دەژى ئەو پۆشاکە دەپوشى (والله تعالى أعلم).

هەر وەها لە (فتاوى اللجنة الدائمة) ^(۲) قسەى مامۆستایانى بەرێزمان لەوبارەووە ئەوێه: لەسەرنانى مېزەر لە نەرتى خەلکەو عیبادەت نى، بەلکو پېغەمبەر ﷺ لەسەرى ناو، ئەویش لەبەر ئەووە بوو کە نەرتى خەلکە کەى خۆى وابوو، وە هیچ فەرموودەى کى راست نى لەبارەى فەزلى مېزەر، جگە لەووە کە پېغەمبەر ﷺ لەسەرى ناو، وا باشە بۆ مەرووف کە ئەوێه بۆ دەستەبەر دەبى بپپوشى کە خەلکی ناوچە کەى خۆى دەپپوشن مادام قەدەغە کراو نەبى.

(۱) المصنوع في معرفة الحديث الموضوع: ۱۱۸/۱.

(۲) ۴۴/۲۴.

كەسنىك پرسیار دەكات: ئەو وازی لە شێوەی پۆشاك یۆشىنى ولاتی خۆی ھێناو و
 مێزەر دەپۆشی (پێی وایە كە سوننەتە)، لە بارەى كەسنىك كە لەو بارەو پرسیار
 دەكات (وہ لامي لیژنہی فہتوا) ئەوہیہ: كە پۆشىنى مێزەر لە شتە پێگاییدراوہ كانہوہو
 سوننەت نىہ وەك تۆ بۆى چووی و تیگەیشتووی، باشتەر وایە لەسەر پۆشىنى
 پۆشاكى خەلكى ولاتەكەى خۆت بھىننەوہ كە لە سەرى دەكەن، لە جەمەدانى و
 وێنەى ئەوہ (یانى: ھەر كەسنىك لە ھەر ولات و شوێنىك دەژى وەك شیوازی
 خەلكى ناوچەكەى خۆى بەرگ و پۆشاك بپۆشى).

بابہ ۱۰ : تہوہ
ہالوہ دہر بارہی
نیراری (پہ شتہ مالی)
بیہ مہری خوا

نور: بریتیه لهو پۆشاکه‌ی که به‌شی خواره‌وه‌ی لاشه ده‌پنجری (شه‌روال)،
(رداء) یش: بریتیه لهو پۆشاکه‌ی که له‌سه‌ر شانه‌کان داده‌نری و، به‌شی سه‌ره‌وه‌ی
لاشه‌ی پی داده‌پۆشری، وه‌ ئهم پۆشاکه له‌ پۆزگاری پیغه‌مبه‌ردا هه‌بووه، بۆیه
چه‌ندان فه‌رمووده‌ دئ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ر پۆشاکي (إزار) و (رداء) ی
پۆشیوه، به‌لام ته‌نانه‌ت یه‌ک فه‌رمووده‌شی لئ نه‌گێرداوه‌ته‌وه‌ ده‌رباره‌ی فه‌زلی
پۆشینی (إزار) و (رداء)، بۆیه راست نیه‌ ئه‌گه‌ر بگوتری: پۆشینی (إزار) و (رداء)
سوننه‌ته، به‌لکو پیغه‌مبه‌ر که پۆشیویه‌تی وه‌ک داب و نه‌ریتی کومه‌لگه‌ی
پۆزگاری خۆی پۆشیویه‌تی.

۱۱۹- عَنِ ابْنِ مَرْجَانَ قَالَ: أَخْرَجْتُ إِلَيْنَا عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كِسَاءً مُلْبَدًا وَإِزَارًا غَلِيصًا، فَصَبَّ رُوحٌ
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي هَذَيْنِ».

واته: ئه‌بو بو‌رده گوتویه‌تی: عایشه پۆشاکیکی کۆکراوه‌و نیزار (په‌شته‌مال) یکی
ئه‌ستووری بۆ ده‌ره‌یناین و پیشانی داین، جا گوتی: «پیغه‌مبه‌ری خوا له‌ نیو ئهم
دوو (پارچه‌ قوماش)انه، روو‌حی کیشرا».

شرح و پوونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «كِسَاءٌ مُلْبَدٌ»، مه‌به‌ست له (كِسَاء) لێره‌دا پارچه‌ قوماشیکه که نه‌دوورایی،
واته: قوماش چۆنه، ئاوا وه‌ک خۆی، جا پیغه‌مبه‌ر به‌م پارچه‌ پۆشاکه به‌شیکی
لاشه‌ی سه‌ره‌وه‌ی پی داده‌پۆشی، (الملبد) یش ئه‌وه‌یه که ناوه‌راسته‌که‌ی چڕبووبیتته‌وه‌و
ئه‌ستوور بووبیت، چوینراوه‌ به‌وه‌ی له‌سه‌ر یه‌ک که‌له‌ که‌ بووبی و کۆبووبیتته‌وه‌.

که ده‌لی: «وَإِزَارًا غَلِيصًا»، ئه‌وه‌ی که به‌شی خواره‌وه‌ی لاشه‌ی پی داده‌پۆشری و لێی
ده‌پنجری و ئه‌ستووره.

که ده‌لی: «فُصِّ رُوحُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي هَسَيْنِ»، یانی: که پیغه‌مبه‌ر دونیای جیه‌نشت
و جیا‌بوویه‌وه‌ لێی ئهم پۆشاکه‌ی له‌به‌ر بوو.

۱۲۰- غر لَأَسْعِثُ بِرِ شَيْعٍ قَالَ سَمِعْتُ غَمْتِي. تُخَذُّثُ غَرَّ غَمْتٍ قَالَ بِيَسْ كُنْ مُشِي بِالْمِيتَةِ
إِذَا إِنْ سَرَّ حَتَّى يَقُولُ «ارْفَعْ رَأْسَكَ، فَإِنَّهُ تَقَى وَتَقَى» فَإِذَا هُوَ رَسُولٌ إِلَيْهِ يَقُولُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ
إِلَهِ إِنَّمَا هِيَ تَرَدُّ نَحْوَهُ قَالَ «مَا لَكَ فِي أَسْوَدَةٍ» فَتَصَرَّفْتُ فِدَا إِبْرَاهِيمَ بِي بِصَفِّ سَافِيَةٍ

واته: نه شعه سی کوری سولهیم ده لئی: له پوورم بیست که له مامی ده یگپرایه وه،
گوتبووی: له مه دینه به ړنگادا ده پویشتم له ناکاو په کییک له دوامه وه گوتی:
«په شته ماله که ت به رز بکه وه»، ناوا پاریزکارانه تره و زیاتر ده میتیتته وه، (که بینیم)
نه وه پیغه مبهری خوايه ﷺ، گوتم: نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ نه مه کراسیکی خه تداري
په ش و سپییه، (پیغه مبه ر ﷺ) فهرمووی: «نايا من بُو تُو له وه دا سه رمه شق نیم؟» جا
ته ماشام کرد بینیم نیزاره که ی تا ناوه راستی لاقه کانی هه لکر دبوو.

شرح و پوونکردنه وه:

پوشینی په شته مال (إزار) پتووستی به پاهینان هه یه، له بهر نه وه ی هه رکات مروف
ده پروات به ړنگادا پوښاکه که ی شوړده بیتته وه، بویه پیغه مبه ر ﷺ فهرمانی کردوه به
تووندکردنی، وه فهرمووی: «ارْفَعْ إِرَارَكَ، فَإِنَّهُ تُقَى»، واته: نه وه ی له نیوان خوت و
خوادایه به هینانه دی داواکاریه کانی و نه جامدانی هه رکاریک که داوای کردوه و
وازهینان له هه ر شتییک که قه ده غه ی کردوه، «وَأَنْتَى»، واته: پوښاکه که ت، چونکه
نه گهر به رزت کرده وه (له زهوی نه خشا) زیاتر ده میتیتته وه له لات، به پیچه وانه ی
نه وه ی شوړی بکه یتته وه له زهوی بخش، چونکه زهوی کاریگه ری لیده کات، کون
بوونی تیدا دروست ده کات، له هه ندی ریوایه تی دیکه دا هانوه: «فَإِنَّهُ أَنْتَى»، له (نقاء)
ه وه هاتوه که بریتیه له پاریزرانی له بیس بوون و وینه ی نه وه.

هاوشیوه ی نه وه پیښه وا بوخاری ﷺ له کتبه صه حیحه که ی^(۱) خوی گپراویه تیه وه
ده لئی: له کاتی پیکرانی (به شمشیر له پشته وه لیدرانی) نه میری پرواداران عومه ری
کوری خه تباب ﷺ که خه لک هاتن مه دح و ستایشیان کرد، پیاوړکی گه نجیش

(۱) مسند لإمام أحمد ۲۳۰۸۶ و ۲۳۰۸۷، من رواية عمّة الأشعث بن سليم، عن عمّها، وهو وإن لم يُعرف وإن جهالة الضحاوي لا تضر، وعمّته لا تُعرف، وحاء في المسند للإمام أحمد ﷺ: ۲۳۰۸۷ تسميتها (رُفْم)، وهي مجهولة، فالإسناد ضعيف، لكن حاء له شاهد في مسند الإمام أحمد: ۱۹۶۷۲ من حديث الثريد ﷺ، فيتقوى به.

(۲) ۲۷۰۰ من حديث عمرو بن ميمون ﷺ.

هات گوتی: موزدهت لی بی نهی نه میری پرواداران به موزدهیه کی خوا بۆت، له هاوه لیه تی پیغه مبهری خوا و زوو مسولانه تیت و ههنگاونیک له ئیسلامه تیدا ناوته، پاشان بوو یته کاربه دهست و دادپه روهر بوویت، یاشان له به دهسته پینانی سه هیدبوون له پیناوی خوا، پیشه و عومهر . فهرمووی: ئای چه ندیم پیخوش بوو نه و کابرایه دهستی له سهرم هه لگرتابه و خراپه ی بۆم نه بووایه، هیچ چاکه به کم نی نه ده ویست (مه بهستی کابرای مه جوسیه) ، جا کاتیک که گه نجه که رۆشت و پستی هه لکرد، له و کاته دا په شته ماله که ی بهر زهوی کهوت، پیشه و عومهر . گوتی: ئه م گه نجه م بۆ بگه رینه وه، کاتیک که گه پرایه وه، پنی گوت: برازای خۆم! بۆشاکه کهت بهرز بکه وه، چونکه ئه م کارهت وا ده کات بۆشاکه کهت زیاتر بهرگه گری و بمینیتته وه، باریزکاری زیاتریشی تیدایه به رامهر بهروه ردگارت.

ئه م حاله ته حوکمه که ی تایبه ته به پیاوان و ئافره تان ناگریتته وه، بۆیه کاتیک پیغه مبهر فهرمووی: {مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلًا لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ}. ئوممو سه له مه گوتی: ئایا نه دی ئافره تان چی بکه ن له بۆشاکه ی زیادیان، فهرمووی: {يُرْخِشَنَّ شَبْرًا}، با بستیک به دواياندا بخشی، گوتی: ئاخه نه و کاته پنیه کانیا ن دیارده نی، پیغه مبهر فهرمووی: {فَيُرْخِشُهُ ذَرَاعًا لَا يَرُدُّنَ عَلَيْهِ} . با باسکینیک شو ر بیتته وه و له وه زیاتر نه بی، (الذراع): له تانیشک تا کو سه ری په نجه کان ده گریتته وه.

ئافرهت فه رمانی پیکراوه به خۆدا یوسین، نه وه ش بۆیان به باریزران و قه لایه ک داده نری، وه پاریزگار ییان له ته ماشا کرانی خراب و گونا بهارانه، بۆیه پیغه مبهر فه رمانی کرد به دریز کردن و شو ر کردن وه ی بۆشاکیان، نه گه رچی هه ندیک نه بۆشاکه که پیس ده بی، به لام بهرزه وه ندیه گه وره و باشه که له وه دایه پنیه کانیا ن دابو شری و دیار نه بن.

که ده لی: «فَدِ خَوْسَوْرٍ سَبِيحَةٍ»، واته: نه و که سه ی قسه ی کرد، پیغه مبهری خوا بوو .

(۱) یان ده گونجی -والله أعلم- له دوا ی بستنی وته کانی گه نجه که که به و جوانیه که پیشه و وه سفی کرد، گوتیتتی: -واته حواریم حو، نه وه ندیه کاره م لیه ور بگری، پنی پاریم و له وه رینترم دوی. (ئه م وانایه له راستی بریکتره و له اعم)

(۲) أخرجه الترمذي في جامع: ۱۷۴۱، وابن ماجه في السنن: ۲۵۸۰.

که ده‌لن: ﴿يَتَىٰ هِيَ تَرْدُ مَخَ﴾، واته: پۆشاکه که دوو په‌نگ بوو، واته: پۆشاکه که له دوو په‌نگ پیکهاتبوو، په‌ش و سپی، وه‌ک ئه‌وه‌ی خوا لئی پازی بی (والله تعالی اعلم) بیه‌وی ئامازه بکات به‌وه‌ی ئه‌م جوړه پۆشاکه به‌م شتیه‌یه له‌و پۆشاکانه نیه که بۆ شانازی و فیزکردن و خۆبه‌گه‌وره زانین بیوشری، هه‌رچه‌نده ئه‌گه‌ر بیته خوار گوزینگه‌کانیش، به‌لکو پۆشاکینکی ساده‌و خاکیه‌یه.

په‌غه‌مبه‌ریش ﴿لَهُو بَارَهُوهُ بِهِم شَتِوَهِيهِ وَهَلَامِي دَايَهُوهُ: «أَمَلْتُ فِي السَّوَةِ فَنَطَرْتُ فِدَ إِزَارَةَ بِي صَف سَقَه»﴾، واته: ئایا له‌ مندا باشترین پتیه‌نگی نیه بۆ تو؟ منیش ته‌ماشام کرد بینیم ئیزاره‌که‌ی تا نیوه‌ی قاچی هاتوه.

وه له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا هه‌ندی‌ک له‌ خه‌لکی خوا هیدایه‌تیا بادت و حالیا بۆ چاک بکات، به‌رده‌وامن له‌سه‌ر پۆشین پۆشاکێ درێژ، کاتی‌ک ده‌چن بۆ لای به‌رگ‌دوور داوای لێ ده‌که‌ن ئیزاره‌که‌یان بۆ بیته‌ته خوار گوزینگه‌کانیان، دوا‌یش ده‌لن: بۆ که‌شخه‌و فیزو خۆبه‌گه‌وره‌زانین درێژی نا‌که‌ین و شو‌ری نا‌که‌ینه‌وه.

جا کاتی‌ک مسو‌ل‌مان ده‌زانێ که‌ چه‌ندان فه‌رمووده‌ی زۆر هاتوون له‌ په‌غه‌مبه‌ره‌وه ﴿دَه‌رِبَارَهُی وَرِبَا‌کِرْدَنَه‌وَه‌و ئَا‌گَا‌دَا‌ر‌کِرْدَنَه‌وَه‌یَا‌ن لَه‌ دَرِیژ کِرْدَنَه‌وَه‌ی ئِیْزَار، وَه‌ک دَه‌فَه‌رمو‌ی: ﴿مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكُعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ قَفِي النَّارِ﴾. واته: هه‌ر که‌سێ‌ک ئیزاره‌که‌ی شو‌ر بیته‌وه خوار گوزینگه‌کانی ئه‌وه له‌ نیو نا‌گه‌ر، یا‌ن دَه‌فَه‌رمو‌ی: ﴿ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، الْمُسِيلُ، وَالْمُنَانُ، وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتُهُ بِالْخَلِيفِ الْكَاذِبِ﴾. واته: سێ که‌س هه‌ن خوا له‌ پو‌ژی دوا‌یدا قسه‌یا‌ن له‌گه‌ل نا‌کات، وه‌ ته‌ماشایان نا‌کات، و پاکیشیان نا‌کاته‌وه، وه‌ سزایه‌کی به‌ ئیش و ئازاریشیان بۆ هه‌یه، ئه‌و که‌سه‌ی پۆشاکێ شو‌ر ده‌کاته‌وه خوار گوزینگه‌کانی، وه‌ ئه‌و که‌سه‌ی ده‌به‌خشێ و منه‌ت به‌سه‌ر که‌سی پیه‌خشا‌و ده‌کات، وه‌ ئه‌و فرو‌شیاره‌ی به‌ درو‌ سو‌یت‌د ده‌خوات تا که‌لوپه‌ل و کالاکه‌ی سا‌غ ده‌کاته‌وه‌و ده‌یفرو‌شی، چو‌ن پازی ده‌بی له‌ خو‌ی ئه‌م کاره‌ ئه‌نجا‌م بادت، له‌ کاتی‌کدا ئه‌م هه‌ره‌شه‌ تووندو سه‌خته‌شی

(۱) أخرجه البخاري: ۵۷۸۷ من حديث أبي هريرة

(۲) أخرجه مسلم: ۱۰۶ من حديث أبي ذر

له سه ره، که به لگه یه له سه ره نه وهی په شته مال درێژ کردن و شوێرکردنه وه له گونا هه گه و ره کانه.

۱۲۱- عَنْ سَمْعَةَ بْنِ الْأَكْوَحِ قَالَ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْعَاصِ: «بِئْسَ رَأْيُ أَصْحَابِ سَاقِيهِ، وَقَالَ: «هَكَذَا كَانَتْ إِزْرَةُ صَاحِبِي»، يَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ^(۱).

واته: سه له مه ی کوری نه کوه ده لئ: عوسانی کوری عه ففان څه نيزاره که ی هه لده کردو بو نيوه ی لاقه کانی و، ده یگوت: «شینوازی په شته مالی هاوه له که شم به م شیوه یه بو». واته: (نیزاری) پیغه مبه ر څه.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «بئس رأی اصحاب ساقیه»، یانی: نیزاری هه لده کیشا تا کو ناوه پراستی لاقه کانی ده هات.

که ده لئ: «هكذا كانت إزرة صاحبي يعني النبي ﷺ»، (إزرة): ناوه بو شینوازی، یانی: پیغه مبه ر څه نيزاره که ی به م شیوه یه بو که ناوا هه لیده کیشا تا کو ناوه پراستی لاقه کانی.

۱۲۲- عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَنِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بَعْضُهُ سَاقِي أَوْ سَاقِيهِ فَقَالَ: «هَذَا مَوْضِعُ الْإِزَارِ، فَإِنْ أَتَيْتَ فَأَسْقِدْ، فَإِنْ أَتَيْتَ فَلَا حَقَّ لِلْإِزَارِ فِي الْكُعُفَى».

حوزه یفه ی کوری یه مان څه گوتوویه تی: پیغه مبه ر ی خوا څه ماسولکه ی قاچی من، یان هی خوی گرت (پاوی دلنیا نیه کامیان بوو)، تنجا فه رمووی: «نیره جینگه ی نیزاره، نه گه ر نه تو یست خوارتر، نه گه ر هه ر نه تو یست، نه وه با په شته مال و شهروال و پانتول گوزینگ (که عب) له کان داپوشی».

(۱) في الإسناد موسى بن عبيدة؛ ضعيف

(۲) أخرجه المصنف في حاشيته: ۱۷۸۳، وابن ماجه في السنن: ۲۵۷۲، وفي إسناده أبو إسحاق، وهو مدلس وقد عنعن، فيه أيضا مسلم بن نذير؛ مقبول، والمقبول لا يحتج بحديثه إلا إذا وجد من يتابعه عليه.

شرح و روونکردنهوه:

که ده‌لئ: **بَعَثَ سَاقِيًا وَ سَاقِيَةً**، یه کیک له راویه‌کان گومانئ له‌م دوو بیژه هه‌یه، **(عَصَلَةَ السَّاقِ)** بریتیه له‌و گوشته پته‌وه‌ی له شته‌وه‌ی قاچ (خوار پان)ه، که‌میک له سه‌رووی قاچه‌وه‌یه، هه‌روه‌ک فه‌رمووده‌که‌ی نه‌بو هوپه‌په‌ **بَعَثَ** به‌لگه‌یه بو نه‌وه‌و گوتوویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا **بَعَثَ** فه‌رموویه‌تی: **{إِزْرَهُ الْمُؤْمِنِ إِلَى عَصَا سَاقِيهِ، ثُمَّ إِلَى يَصْفِ سَاقِيهِ، ثُمَّ إِلَى الْكَعْبَيْنِ، فَمَا كَانَ أَشْفَلَ مِنْ ذَلِكَ فَهُوَ فِي النَّارِ}**. واته: ئیزاری پروادار تا‌کو که‌میک سه‌رووی قاچه، دوا‌یی تا‌کو ناوه‌پاستی قاچه، دوا‌یی تا‌کو هه‌ردوو گوزینگه‌کانه، نه‌وه‌ی له‌ خوار نه‌مه‌وه‌ بئ نه‌وه له‌ نیو ناگره.

که ده‌لئ: **بَعَثَ سَاقِيًا وَ سَاقِيَةً**، یانی: نابئ ئیزار بیته بو خوار گوزینگه‌کان، نه‌مه‌ش مانای چه‌رام بوون ده‌گه‌یه‌نی.

نه‌وه‌ی شو‌رده‌بیته‌وه له‌ ناوه‌پاستی لاقه‌کانیش تا گوزینگه‌کان شو‌تینکی جینگیرن و له‌ سو‌نه‌تدا پینگا‌یندراوه، هه‌موو زانایان له‌سه‌ر پینگا‌یندراویی یه‌کده‌نگن، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی هیچ نا‌په‌سندیه‌کی تیدانیه، له‌به‌ر کۆمه‌لێک فه‌رمووده، له‌وانه نه‌و فه‌رمووده‌ی عه‌لانی کوری عه‌بدوپه‌ه‌مانه که له‌ باوکیه‌وه ده‌لئ: برسیارم کرد له‌ نه‌بو سه‌عیدی خودری **بَعَثَ** ده‌باره‌ی ئیزار، نه‌ویش گوتی: له‌ که‌سینکی شاره‌زاب برسیوه: **{إِزْرَهُ الْمُسْلِمِ إِلَى نِصْفِ السَّاقِ وَلَا حَرْجَ أَوْ لَا جُنَاحَ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ فَمَا كَانَ أَشْفَلَ مِنْ ذَلِكَ فَفِي النَّارِ مَنْ جَرَّ إِزْرَهُ نَظَرًا لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ}**. واته: ئیزارو به‌شته‌مالی مسولمان تا‌کو نیوه‌ی لاقیه‌تی و، هیچ گونا‌هی تیدانیه نه‌گه‌ر له‌ نیوان لاق و گوزینگیش بئ، به‌لام نه‌گه‌ر له‌مه زیاتر بیته خوار، نه‌وه له‌ نیو ناگره، هه‌ر که‌سێک ئیزاره‌که‌ی درێژ بکات و له‌ دوا‌ی بخشی به‌ هو‌ی خو‌به‌گه‌وره زانین، نه‌وه خوا ته‌ماشای ناکات له‌ پو‌ژی دوا‌یی.

(۱) مستند أحمد: ۷۸۵۷، وأخرجه لسان في السن الكبرى ۹۷۰۹

(۲) مستند أحمد: ۱۱۳۹۷.

ئەوھى جىنى داخە ئەوھىيە كە ھەندىك لە گەنجانى نەزان و نەشارەزا (لە تايىن) نەگەر كەسىكىان بىنىبا ئىزارەكەى تا نىوھى لاقىھەتى گالتەيان پىدەكرد، پاشان دواتر كە پوژئاوايىھەكان دواى ماوھىيەك پانتۆلۆكىان لەبىن كەرد (بە ناوى سى حارەگ نەزىكەى) تا ئەژنۆيان دەھات ئەوانىش لاسايان كەردنەوھە، بەو شىوھىيە دەپۆيشتەنە دەرەوھە بۆ سەر شەقامەكان، دواتر پوژئاوايىھەكان بۆ خۆيان وەك مۆدىلۆك پانتۆلەكانيان شەق شەق كەرد، بە ھەمان شىوھە ئەوانىش (ئەو گەنجە مسۆلھانە نەزانانە) لاسايان كەردنەوھە لەم كارەشدا، پانتۆلى تەسك و شەقراويان نە بىن كەرد، بىنگومان ئەمە بەلگەيە لەسەر ئەوھى كە ئەو گەنجانە دليان نەخۆشە، كاتىك پشتيان ھەل كەرد، بەلكو گالتەيان كەرد بە سوننەت و رىبازى پىغەمبەر ﷺ كە سترىنى رىنھايىكارانە، روويان كەردە شتاتىكى يووج كە لە لايان دوژمنەكانيانەوھە بۆيان ھاتوھە.

بَابُ مَا جَاءَ فِي مِشْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
دەریارەیی بە زینگادا رویتەتە
پەنجەمەری خوا

مسنه: ناوه بۆ شېۋە ھەيئەت، ۋە پىيازى شىۋازى پىغەمبەر ﷺ لە رۆيشتن بە پىگادا ئەواوترىن شېۋە بوو، مامناۋەند بوو، ھەروەك لە ھەموو كاروبارەكاندا، ھەر مامناۋەند بوو، ۋەك: كارکردن بە ھەرمایشتى خۆى بەرز كە دەفەرموى: ﴿وَقَصِدْ فِي مَشْيِهِ﴾ ﷺ (ۋە لە رۆيشتندا مام ناۋەندى بە -نە ھىۋاشبە نە پەلە پەل-).

۱۲۲- عَنِ ابْنِ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كُنْ سِتْسَ نَحْرِي فِي وَجْهِهِ وَرَأَيْتُ أَحَدًا سَرَعَ فِي مَسْجِدِهِ سِتْسَ نَحْرِي سِتْسَ نَحْرِي لَمْ يَأْتِ سَجْدَةً أَنْفُسًا وَإِنَّهُ لَغَيْرُ مُكْتَرَبٍ^۱.

واتە: ئەبو ھورەيرە ﷺ دەلى: «ھىچ شىتكم نەبىنيو ھە پىغەمبەرى خوا ﷺ جوانتر بى، ۋەك ئەو ھى كە خۆر لە تىو ڕوويدا بى (نوورى بى بەخشىبى)، ۋە ھىچ كەسبىش نەبىنيو لە رۆيشتندا خىراتر بووبى لە پىغەمبەرى خوا ﷺ، ۋەك ئەو ۋابو كە زەوى بۆ وىك ھىترابىتە ۋە پىچرابىتە ۋە، (لەكاتى رۆيشتى) ئىمە بۆ پىگەيشتى خۆمان ماندوو دەكرد، ئەو یش ناساى بوو بەسەرخۆى نەدەھىتاو خۆى ماندوو نەدەكرد».

شەرح و ڕوونکردنەو:

كە دەلى: «وَرَأَيْتُ سِتْسَ نَحْرِي سِتْسَ نَحْرِي»، نەبگوت ھىچ مەرقىكم نەبىنيو، بەلكو گوتى: ھىچ شىتكم نەبىنيو، بۆ ئەو ھى بىگشتىنى بۆ ھەموو ئەو شتانەى كە بىنيو ھى لە مەرق و مانگ و ڕۆژو غەبرى ئەوانەش، لەو شتانەى كە وا زۆر جوان و ڕازاۋە و ناۋازەن.

كە دەلى: «كُنْ سِتْسَ نَحْرِي فِي وَجْهِهِ»، يانى: لەبەر زۆرى شەوقى ڕووخسارى ﷺ و درەوشاۋەبى، كەسى تەماشاكار وايدەزانى خۆر لە ڕووخسارىدا دەدرەوشىتە ۋە، ۋە نەم ڕووناكى و درەوشاۋەبى شىتكمى ھەستكراو نەبوو، بە جۆرنك دەوروبەرى ڕووناك بكاتە ۋە ۋەك پىشترىش باسان كرد، ۋە ئەو ھى كە يالدرەۋە تە لای ئىينو عەبباس ﷺ كە گوتىتى: (لَا ظِلَّ لَهُ) واتە: پىغەمبەر ﷺ سىبەرى نەبوو، راست نىو قسەيەكى ڕووجە.

۱. أخرجه المصنف في جامعه: ۳۶۸ وفي إسناده ابن لهيعة وهو صدوق احتلط، لكنه توبع عنه، فقط رواه ابن حبان في صحيحه: ۲۱۶/۱۴ من طريق عمرو بن الحارث عن أبي يونس به.

که ده‌لئ: «وَمَا زَأَيْتُ أَخَذًا أَسْرَعَ فِي مِشْيَتِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَأَنَّمَا الْأَرْضُ تُطَوَّى لَهُ»، يانی: وهک ئه‌وه‌ی زه‌وی بو خپرکرا بیته‌وه‌و هه‌ندیک‌ی له هه‌ندیک‌ی نزیک کرا بیته‌وه‌.

که ده‌لئ: «إِنَّا لَنُحِبُّهُدُ أَنْفُسَنَا وَإِنَّهُ لَغَيْرُ مُكْتَرَبٍ»، يانی: به شیوه‌یه‌ک ده‌پوشت بئ ئه‌وه‌ی خو‌ی ماندوو بکات، یاخود زه‌خت و زور له خو‌ی بکات، به‌لکو‌ر پوشتتیک‌ی ئاسایی ده‌پو‌ی، که‌چی له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا هاوه‌لان خو‌یان ماندوو ده‌کرد تا‌کو بتوانن له‌گه‌لیدا به‌رینگادا پ‌و‌ن، له‌مه‌دا ناماز‌ه‌ی به‌هیزی لاشه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌یه.

۱۲۴- عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى عُفْرَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي إِبرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، مِنْ وَلَدِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ إِذَا وَصَفَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «كَانَ إِذَا مَشَى تَقَلَّعَ كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ»^(۱).
واته: عومه‌ری کو‌ری عه‌بدوللا مه‌ولای غوفره ده‌لئ: ئیبرا‌هیمی کو‌ری موحه‌مه‌د که‌یه‌کیکه له‌مندالانی عه‌لی کو‌ری ئه‌بو تالیب ﷺ، گو‌توویه‌تی: عه‌لی کاتیک وه‌سفی پیغه‌مبه‌ری ﷺ ده‌کرد ده‌یگو‌ت: «(پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ) کاتیک پوشتبا هه‌نگاوی ده‌نا، وهک ئه‌وه‌ی له‌شونینیک‌ی به‌رز بیته‌ خواره‌وه (واته: وهک که‌سینیک‌ی نه‌خو‌ش و سیس و سست ده‌رنه‌ده‌که‌وت)»^(۲).

شرح و پوونکردنه‌وه:

بیشتر ئه‌م فهرمووده پابرد، شون‌ی مه‌به‌ست لیره‌دا ئه‌م ب‌رگه‌یه که ده‌لئ: «كَانَ إِذَا مَشَى تَقَلَّعَ» یانی: بئ به‌ته‌مه‌لی و خاوی له‌سه‌ر زه‌وی به‌رز نه‌ده‌کرده‌وه، به‌لکو‌ به‌به‌هیزی‌وه به‌رزی ده‌کرده‌وه هه‌نگاوی ده‌نا، وه به‌هیزی‌وه به‌رینگادا ده‌پوشت به‌هوی ته‌واوی هیزو لاشه‌و جه‌سته‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ.

که ده‌لئ: «كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ» یانی: وهک ئه‌وه‌ی له‌شونینیک‌ی به‌رز بیته‌ خواره‌وه، بیشتر ئه‌وه‌ش پوونکراوه‌ته‌وه.

۱۲۵- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ﷺ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا مَشَى تَكْفَأُ تَكْفُؤًا كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ»^(۳).

(۱) انظر: (ج ۷).

(۲) وه‌رگیز.

(۳) انظر: (ج ۵، ۶).

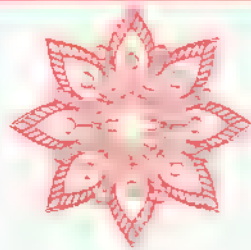
واته: عه‌لی کوری نه‌بو تالیب **بَیْ**، ده‌لی: «پنغه‌مبه‌ر **بَیْ** کاتی که ده‌پویشت به‌رینگادا به‌شیوه‌یه‌کی مامناوه‌ندی و ئاسایی ده‌پویشت، وه‌ک نه‌وه‌ی له‌شوئنیکی به‌رز بیته خواره‌وه».

شرح و‌روونکردنه‌وه:

ئه‌م فهرمووده‌ش پیشتر‌روونکرایه‌وه، هه‌مان مانای فهرمووده‌ی پیش‌خوی ده‌گه‌یه‌نی، که ده‌لی: «**إِذَا مَشَىٰ نَكِئًا نَّكْفُؤًا**»، به‌م فهرمایشته‌ته‌فسیری کردووه «**كَانَمَا يَنْحُطُّ مِنْ صَبَبٍ**»، (الصَّبَب): بریتیه له‌هاتنه‌خوار له‌سه‌ر زه‌ویه‌کی لێژو به‌رز.

يَابِهَن: نُهَوَهِي هَاتَوَه
 دهر ياره ي سهر داپوشين
 (قناع) ي پتغهمبر ي خوا

سج: بریتیه له دانانی قیناع له سهر سهر، مه به ستیش لئی داپوشینی ته وای سهری مروقه به پارچه قوماشیک، یاخود وینهی پارچه قوماشیک، مروف له کاتی پرچ چه ورکردندا به زهیت پیوستی پئی ده بی، بۆ نه وهی پۆشاک ی پاریزراو بی له زهیت که، که له سهر سهری داده نری.

۱۲۶- سهر سهری داپوشینی ته وای سهری مروقه به پارچه قوماشیک، یاخود وینهی پارچه قوماشیک، مروف له کاتی پرچ چه ورکردندا به زهیت پیوستی پئی ده بی، بۆ نه وهی پۆشاک ی پاریزراو بی له زهیت که، که له سهر سهری داده نری.

واته: نه نه سی کوری مالیک ده لی: «پیغه مبهری خوا قیناعی زۆر به کارده هینا، هتا (هه ندیک جار هینده پرچی چه ور ده کرد) پۆشاکه که ی وهک پۆشاک ی زهیت فروش ده هاته پیش چاو».

شهر و پوونکردنه وه:

که ده لی: «کۆن سهر سهری داپوشینی ته وای سهری مروقه به پارچه قوماشیک، یاخود وینهی پارچه قوماشیک، مروف له کاتی پرچ چه ورکردندا به زهیت پیوستی پئی ده بی، بۆ نه وهی پۆشاک ی پاریزراو بی له زهیت که، که له سهر سهری داده نری. هتا نه وه ندازه یه ی که پۆشاک ی نه وه که سه ی کاری زهیت ده کات، شوینه وارو دلۆپی زهیتی به سه ره وه دیاره، پیشتیش ناگاداریاندا له سهر لاوازی نه وه فهرمووده یه، نه وه ش له مه تنی فهرمووده که دا هه یه زیاتر پوونکه ره وه یه تی.

وه له سه حیحی بوخاریدا^(۱) هاتوه که زۆر گونجاوه بۆ نه وه شوینه دایکهان عایشه گوتوو یه تی: ئیمه پۆزیک دانیشتیوین له مالی نه بو به کر له کاتیکدا خۆر گه یشتبووه نه و په ری به رزیه تی، ده لی: به نه بو به کر گوترا نه وه پیغه مبهری خوایه قیناعی کردووه (یانی: سهری داپوشیوه)، (ابن القیم) له کتییی (زاد المعاد) دا^(۲) ده لی: ییگومان پیغه مبهر لهم کاته دا نه وه کاره ی کردووه تا دیار نه بی، وه نه مه شی بۆ پیوستی نه نجامدا وه، نه گه رنا نه یکردبووه نه ریت به به رده وامی سه رو پووخساری داپۆشراو بی.

(۱) تقدّم بسنده و متنه عند المصنف برقم ۳۳.

(۲) برقم: ۳۹۰۵.

(۳) ۱۳۷/۱.

ياربہ: نعوہی ہاتوہ
دہر یارہی (شیوہی)
دائیششی پیغمبرہی خوا

نجسه: به ژیره (الكسر) ناوه بۆ شیوه و هه‌یه‌تیک، مه‌به‌ست له‌م به‌شه‌دار و ونکردنه‌وه‌ی شیوه‌ی دانیشتنی پیغه‌مبه‌ری خوایه **ﷺ**.

۱۲۷- عَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَحْزَمَةَ **ﷺ**، أَنَّهَا رَأَتْ رَسُولَ اللَّهِ **ﷺ** فِي الْمَسْجِدِ وَهُوَ قَاعِدُ الْقُرْفُصَاءِ قَالَتْ: فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ **ﷺ** الْمَتَحَشَّعِ فِي الْجَنَسَةِ أُرْعِدْتُ مِنَ الْقَرْقِ .

واته: قه‌یله‌ی کچی مه‌خرمه **ﷺ** ده‌گیریته‌وه: که نه‌و پیغه‌مبه‌ری خوا **ﷺ** بینوه نه‌نیو مزگه‌وت دانیشتوه به‌شیوه‌ی (الْقُرْفُصَاءِ)، جا ده‌لی: «که ته‌ماشام کرد، ده‌بینم هینده به‌ملکه‌چی و ساده‌یی دانیشتوه، له‌ترسان موچرکه‌و ته‌زووم پیداهات».

شرح و روونکردنه‌وه:

نهم فه‌رمووده پیستر به‌شیک‌ی لی باسکرا، که خوی فه‌رمووده‌یه‌کی زور درژه، ده‌باره‌ی مسولمان بوونی قه‌یله‌ی کچی مه‌خرمه **ﷺ**، جا که ده‌لی: «وَهُوَ قَاعِدُ الْقُرْفُصَاءِ»، زانایان **ﷺ** دوو سیفه‌تیا بۆ شیوازی نهم جوړه دانیشتنه باسکردوه:

به‌که‌میان: نه‌وه‌یه مروف له‌سه‌ر سمتی دابنیشی و رانه‌کانی به‌سکیه‌وه بنوسینی و به‌ده‌سته‌کانی تووند بیگری، نا نه‌وه به‌و شیوه‌یه وه‌سف کراوه، چونکه لاشه دیته‌وه به‌ک، یانی: کو‌ده‌بیته‌وه و هه‌ندیکی دیته‌وه نیو هه‌ندیکی، نهم شیوه‌یه له‌دانیشتن پیتی ده‌گوتری: (الإحتباء).

دوو‌ه‌میان: (که‌سه‌که له‌سه‌ر نه‌ژنوکانی داده‌نیشی وه‌ک دانیشتن بۆ خویندنی ته‌حیات) پاشان سکی به‌چوکیه‌وه ده‌نووسینی، ده‌سته‌کانیشی ده‌خاته ژیر بنباله‌کانیه‌وه.

وه‌که ده‌لی: «أُرْعِدْتُ»، تووشی موچرکه‌و له‌رزین بووم، که بریتیه له‌ته‌زوو هاتن به‌لاشه‌دا، «مِنَ الْقَرْقِ»، یانی: له‌ترسان، به‌هوی نه‌و گرانی و سام و هه‌یه‌ته که خوا **ﷺ** به‌پیغه‌مبه‌ری خوی دابوو **ﷺ**.

۱۲۸- عَرَّ عَمَّا بَرَّ نَحْمَهُ عَرَّ عَمَّنَا ۖ إِنَّهُ رَأَىٰ نَسِي ۖ مُسْتَقْبَدًا فِي الْمَسْجِدِ وَاصِعًا إِحْدَىٰ رَجُلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَىٰ»^(۱).

واته: عه‌ببادی کوری ته‌میم له مامی ۖ ده‌گیریتیه‌وه، که گوتوویتیه‌تی: «پینگه‌مبه‌ری ۖ بینویه له مزگه‌وت له‌سه‌ر پشت پراکشاهوه درێژ بووه، قاجیکی خستوته سه‌ر ئه‌وه‌ی دیکه‌ی».

شرح و روونکردنه‌وه:

مامی عه‌بباد ناوی عه‌بدوڵلای کوری زه‌یدی کوری عاصیمه ۖ هاوه‌لیکی گه‌وره‌و به‌پێزی پینگه‌مبه‌ر بووه ۖ، به‌شداری به‌یانی عه‌قه‌به‌و جه‌نگی به‌درو هه‌موو جه‌نگه‌کانی دیکه‌ی کردووه له‌گه‌ڵ پینگه‌مبه‌ری خوا ۖ، وه‌ ئه‌و که‌سه‌شه که له‌ خه‌وندا شیوه‌ی بانگی یی نیشان‌درا، به‌شداریشی کردووه له‌ کوشتنی موسه‌یله‌مه‌ی درۆزندا.

که ده‌لی: «مُسْتَقْبَدًا»، یانی: (پراکشابوو) له‌سه‌ر پشتی (خه‌وتبوو له‌سه‌ر پشت)، «وَاصِعًا إِحْدَىٰ رَجُلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَىٰ» وه‌ک یه‌که له‌مه‌دا دانانی یه‌کیک له‌ پێیه‌کان له‌سه‌ر ئه‌ویر، له‌و کاته‌شدا پێیه‌کانیش درێژ‌کرا‌بن، یاخود به‌ چه‌قاندن و راست‌کردنه‌وه‌ی یه‌کیک له‌ پێیه‌کان و دانانی ئه‌ویر له‌سه‌ری.

ئه‌م شیوه‌ پراکشانه هه‌ندیک جار مَرُوف ئه‌نجامی ده‌دات کاتیک پێوستی به‌ پشوودان ده‌بن، چونکه ئه‌م شیوه‌یه له‌ پراکشان حاله‌تیک نیه مَرُوف له‌ سه‌ره‌تاوه‌ پێی پاهاتیی و هوگری بووبی و به‌و هۆیه‌وه ئه‌نجامی بدات، بۆیه له‌ مزگه‌وت و شوینی قه‌ره‌بالغ زۆر ئه‌نجام نادرئ، به‌لکو مَرُوف کاتیک ئه‌نجامی ده‌دات که مزگه‌وت یان غه‌یری مزگه‌وت چۆله‌و خالیه له‌ مَرُوف، یاخود له‌ نیوان چه‌ند که‌سێک که ژماره‌یان که‌مه له‌ نیوان هاوه‌له‌کانی ئه‌ویش له‌ کاتی پێوستی به‌ پشوودان ئه‌نجام ده‌درئ.

پێشه‌وا موس‌لیم ۖ له‌ (صحیح)ه‌ که‌ی خۆیدا ده‌یگیریتیه‌وه له‌ جابه‌روه ۖ: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ۖ نَهَىٰ عَنِ اسْتِمَالِ الصَّمَاءِ وَالْإِحْتِبَاءِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَأَنْ يَرْفَعَ الرَّجُلُ إِحْدَىٰ رَجُلَيْهِ عَلَى

الأخرى وَهُوَ مُسْتَلَقٌ عَلَى ظَهْرِهِ»^(۱). واته: پیغمبه‌ری خوا ۱۰ قه‌ده‌غهی کردوو که (مسولمان) پوشاکیک له‌به‌ر بکات هیچ ده‌رچه‌یه‌کی نه‌بی و خوی تیدا شه‌ته‌ک بدات و له‌ خوی ئالاندبی، وه‌ هه‌روه‌ها له‌ دانیشتن له‌سه‌ر سمت و، رانه‌کانی به‌سکیه‌وه‌و بدکینی و به‌ ده‌سته‌کانی خوی پی‌ قایم بکات و شه‌ته‌کی بدات له‌ پوشاکیکدا، له‌ کاتیکدا راکشاه‌ له‌سه‌ر پشت.

هه‌ندی‌ک له‌ زانایان گوتوو‌یانه: ده‌کری ته‌وفیق و کۆبوونه‌وه‌ له‌ نیوان هه‌ردوو فه‌رمووده‌که‌دا به‌م شیوه‌یه‌ بکری: فه‌رمووده‌که‌ی نه‌هی تیدا‌یه‌ بۆ نه‌و حاله‌ته‌یه‌ کاتیک که‌ مرو‌ف دلناییه‌ له‌ ئاشکرانه‌بوون و به‌ده‌رنه‌که‌وتنی عه‌وره‌تی، وه‌ک نه‌و که‌سه‌ی په‌شته‌ماله‌که‌ی له‌ خوی پی‌چاوه‌و ئاسانه‌ ده‌رکه‌وتنی عه‌وره‌تی، به‌لام نه‌گه‌ر دلنایوو له‌ ده‌رنه‌که‌وتنی و ئاشکرا نه‌بوونی عه‌وره‌تی، هیچ سه‌غله‌تیه‌کی تیدا‌یه‌، وه‌ک نه‌و که‌سه‌ی شه‌روال و پانتۆل و نه‌و شتانه‌ی پۆشیوه‌.

۱۲۹- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُ فِي الْمَسْجِدِ احْتَبَا حَتَّى يَسْتَبِيحَ».

واته: نه‌بو سه‌عیدی خودری ۱۰ ده‌لی: «پیغمبه‌ری خوا ۱۰ عاده‌تی وا بوو، که‌ له‌ مرگه‌وت داده‌نیشته‌، هه‌ردوو‌ک ده‌ستی له‌ هه‌ردوو‌ک قاچی ده‌ئالاندو قاچه‌کانی به‌ سکیه‌وه‌ ده‌نووساندن»^(۲).

شرح و پوونکردنه‌وه:

که‌ ده‌لی: «حَتَّى يَسْتَبِيحَ»، (الإحتباء): نه‌وه‌یه‌ که‌ مرو‌ف له‌سه‌ر سمتی دابنیشنی و سکی و لاقی تا رانه‌کانی بپنیتته‌وه‌ لای یه‌ک، وه‌ تووند به‌ ده‌سته‌کانی بیگری له‌ لای نیشه‌وه‌ی لاقه‌کانیه‌وه‌، یاخود به‌ پارچه‌یه‌ک له‌ قوماش له‌ پشتیه‌وه‌ بیسورپنیتته‌وه‌وه‌ له‌ جیاتی ده‌سته‌کانی (خوی پی‌ بپه‌ستیتته‌وه‌)، که‌ نه‌م دانیشته‌ پشوو به‌ لاشه‌ نادات، که‌ نه‌مه‌ مرو‌ف بپنیز ده‌کات له‌وه‌ی پالبدات به‌ دیوار، یاخود شتی دیکه‌، هه‌ر له‌ کۆنه‌وه‌ گوتراوه: نه‌م جو‌ره‌ دانیشته‌ دیواری عه‌ره‌به‌.

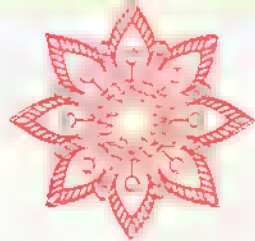
(۱) برقم ۵۶۲۳.

(۲) إحتباء: نه‌وه‌ ماناکه‌یه‌تی که‌ باسکراوه‌.

بىگومان دەربارەى شىۋەى دانىشتنى پىغەمبەرى خوا - چەندان فەرموودەى
 دىكەى، جگە لەمە ھاتوون لە نىوانيان ئەو فەرموودەى جابرى كۆرى سەمۆرە بە -
 كە لە (سنن أبى داود)^(١) بە سەنەدىكى جىگىر واتە: (صحيح) ھاتو ھەلى: {كَانَ النَّبِيُّ
 ﷺ إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ تَرَبَّعَ فِي مَجْلِسِهِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ حَسَنَاءً}. واتە: پىغەمبەر ئەگەر
 نوێژى بەيانى بکردايە چوار مشقى لە شوێنى خۆى دادەنشت تا خۆر بە جوانى
 دەردەكەوت.

بَابُ مَا جَاءَ فِي تَكَاوُفِ رُسُلِ اللَّهِ ﷺ
دَهْرِيَارِهِ بِأَلَدَانِهِ
بَلَّغِهِمْ بِهِ خُورِ

نکته: بریتیه لهو شته ی که مرؤف شانی یتداده دات (پالی پیوه دده دات) له کاتی دانیشتن، وهک: بالیف و سهرین و وینه ی نه وانه.

۱۳۰- عَنْ حَبِیرِ بْنِ سَفْرَةَ قَالَ «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُنْكَثًا عَلَى وَشَادَةٍ عَلَى يَسَارِهِ»

واته: جابری کوری سه موریه ده لی: «پیغه مبهری خوا» بینی له سهر سه ریتیک پالی دابووه به لای چه پیدا».

شرح و پروونکردنه وه:

که ده لی: «مُنْكَثًا عَلَى وَشَادَةٍ عَلَى يَسَارِهِ» یانی: له سهر لای چه پی، جاری واش بووه له سهر لای راستیشی شانی داداوه، نهم جوړه له شان دادان و پالکه و تنه جاری وایه مرؤف پیویتی پتی ده بی، چونکه بشوو به لاشه دده دات (کاتیک لاشه پیویتی به بشوودان ده بی).

۱۳۱- عَنْ أَبِي نَكْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَلَا حُدُكُمُ بَأْكَبِرَ لِكُنُوزٍ» فَقَالُوا نَعَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ «إِلَّا شَرُّكُمْ بَالِهَةً، وَغُثُوهُ الْوَابِئِينَ» قَالَ وَحَسَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ مُتَكَنًّا قَالَ «وَشَهَادَةُ لِرُورٍ، أَوْ رُورٍ لِرُورٍ» قَالَ فَمَا زَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ^(۱).

واته: نه بو به کره ده لی: «پیغه مبهری خوا» فهرمووی: نایا هه والتان پی نه دهم به گه وړه ترینی گونا هه گه وړه کان؟» (هاوه لانیشر) گوتیان: با، نه ی پیغه مبهری خوا! فهرمووی: «هاو به شداتان بو خوا، نازاردانی دایک و باوک»، (پاوی) ده لی: پیغه مبهری لهو کانه دا پالیدابووه، دواپی هه لساو دانیشت فهرمووی: «شایه دی دانی به درو»، یان «قسه ی درو»، به رده وام پیغه مبهری خوا نه وهی دوو باره ده کرده وه، هه تا گوتمان: خوژگه بیده نگ بووبایه، (واته: هینده خو ی نه زیه ت نه دابایه).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۷۷۰، وأبو داود في سننه: ۴۱۴۲.

(۲) أخرجه البخاري: ۲۶۵۴، ومسلم: ۸۷.

شرح و پروونکردنه وه:

که ده‌لی: «أَلَا أُحَدِّثُكُمْ بِكُتُبِ الْكِبَائِرِ؟»، ئەم شیوازی قسه کردنه پیغه‌مبەر ﷺ زۆر به‌کاری ده‌هینی، سوودی تیدایه بۆ فێربوون و ئاراسته‌کردن، له‌بەر ئەوه‌ی سهرنج‌پراکیشه‌و دله‌کان که مه‌ندکیش ده‌کات و سهرنج پراکیشان و هۆشیارکردنه‌وه‌ی تیدایه.

وه پیغه‌مبەر ﷺ ویستووێتی هه‌والبدات ده‌رباره‌ی گه‌وره‌ترینی گونا‌هه‌کان بۆ ئەوه‌ی مسوولانان خۆیانی لێ بیاریزن و نه‌که‌ونه‌ نۆی، هه‌روه‌ک چۆن پێویسته له‌سهر مسوولان خۆی فێری کرده‌وه‌ی چاک بکات تا کاری پێبکات، به‌هه‌مان شێوه‌ش له‌سه‌ری پێویسته شه‌پو خراپه‌ش بناسی تا‌کو خۆی لێ دوور بگرێ، جا باشه‌ که‌سێک چۆن خۆی ده‌پاریزی له‌ خراپه‌، له‌ کاتی‌کدا نه‌زانی که‌ کامه‌ خراپه‌یه‌؟ هه‌ندیک له‌ زانیان **هت**، هه‌لساون به‌ جیا‌کردنه‌وه‌و به‌ تاییه‌ت کتییان نووسیوه ده‌رباره‌ی گونا‌هه‌ گه‌وره‌کان، له‌ گه‌رنگه‌ترین و پڕ بایه‌خه‌ترین کتیی: (الکبائر) پێشه‌وا (الذهبي) **یه** **هه‌هه‌** **(۱)**.

که ده‌لی: «الْإِسْرَافُ بِاللَّهِ» ئەوه گه‌وره‌ترینی گونا‌هه‌کانه‌و، گه‌وره‌ترین سته‌میشه‌، خوای به‌رز فەرموویه‌تی: **إِنَّكَ الشِّرْكَ لَظْمٌ عَظِيمٌ** **هه‌هه‌** **لَقَمَن**. (به‌پاستی هاوبه‌ش دانان بۆ خوا سته‌میکی زۆر گه‌وره‌یه‌). چونکه‌ ئەم کاره‌ یه‌کسان کردنی غه‌یری خوایه‌ له‌ گه‌ل خوا له‌ شتانی‌کدا له‌ تاییه‌نمه‌ندییه‌کان و مافه‌کانی خوایه‌ **هه‌هه‌**.

جا هه‌ر که‌سێک شتی‌ک له‌ تاییه‌نمه‌ندییه‌کانی خوا، له‌ په‌روه‌ردگاریه‌تی، یان له‌ ناوو سیفاته‌کانی، یان له‌ هه‌ر شتی‌کی دیکه‌ی مافی خوا وه‌ک پارانه‌وه‌و سه‌ربرین و نه‌زر کردن و غه‌یری ئەوانه‌ش له‌ خواپه‌رستی ئەنجام بدات بۆ غه‌یری خوا، ئەو که‌سه به‌و کاره‌ی ده‌بێته‌ هاوبه‌شدانه‌رو ئەنجامده‌ری گه‌وره‌ترینی گونا‌هه‌کان.

که ده‌لی: «وَعُقُوبُ الْوَلَدَيْنِ» (العق): بریتیه‌ له‌ برین، وه‌ وشه‌ی (وَعُقُوبُ الْوَلَدَيْنِ) وشه‌یه‌ که‌ هه‌موو خراپه‌کانی که‌ به‌رامبه‌ر دایک و باوک ئەنجام ده‌درێن ده‌گرێته‌وه‌، پیغه‌مبەر ﷺ له‌ دوا‌ی هاوبه‌شدانان که‌ باسی نازاردانی دایک و باوکی کردوه‌، ئەمه

(۱) يسعى للآباء في السيئات المسلمة أن يُعوا بهذا لكتب مع أهليهم وأولادهم قراءة، ولو مرّة حتى يعرفوا الكبائر، ويقفوا على ما أعدّه الله **هه‌هه‌** لفاعليها من العقوبات؛ ليكونوا منها على حذر.

به لگه به له سهر گه وره یی مافی دایک و باوک و ترسناکی نازاردانیان، وه خوا ﴿۱۳۱﴾ له جه ندان شوینی قورئاندا ئه مه ی جیگیر کردوه، باسی مافی دایک و باوکی له گهل مافی خوی کردوه، بۆ وینه که ده فهرموئ: ﴿وَقَصَّ رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوْا اِلَّا اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا﴾ ﴿الإسراء﴾. (وه به روه ردگارت بریاریداوه که هیچ شتیک نه په رستن بیجگه له نه وه له گهل دایک و باوکتان چاکه بکه ن). وه که ده فهرموئ: ﴿اَرَأَيْتَ لِيْ وَلَوْلَدِيْكَ﴾ ﴿لقمار﴾. (-وه فهرمانمان به ئاده می دا- که سوپاسگوزاری من -خوا- و باوک و دایکت بکه).

که ده لی: «وَجَسَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ مُتَكِنًا»، واته: کاتیک پیغه مبه ر ﴿۱۳۲﴾ فهرموئ: «لِإِشْرَاكِ بِاللَّهِ، وَغُفُوِّ تُوَالِدِيَّ» سهره تا شانی د دابوو، پاشان دانیشت، ئه مه نه وه ی لی وهرده گیری که ئاساییه مروف شان دابدات و هه ندیک بابته ی زانستیش باس بکات (واته: به شان دادانه وه قسه بکات، باسی زانستی شهرعی بکات). که ده لی: «وَشَهِدْتُ الزُّورَ وَقَوْلُ الزُّورِ» گومانه که له لایه ن راویه که وه یه، به لام بیگومان له سه حیحی بوخاریدا^(۱) هاتوه که ده فهرموئ: (وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهِادَةُ الزُّورِ) که لی ره دا گومانه که نه ماوه.

الزور: بریتیه له دابوشین و گۆرین و تیکه لکردنی (هه ق و ناهه ق)، وه ده رخستنی شته کان به پیچه وانه ی حه قیقه تی خویان به هوی دروو بوختانه وه، وه شایه دیدانی درو کومه لگه تیکده دات و خرابی ده کات و مافه کانیش له ناو ده بات و زایه ی ده کات. که ده لی: «فَمَا زَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهَا حَتَّى قُنَا لَيْتَهُ سَكَتًا»، وه ک سوژو به زه یی هاتنه وه به پیغه مبه ر ﴿۱۳۳﴾ (وایان فهرمووه).

۱۳۲- عَنْ أَبِي جَحِيفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ أَذَقْنَا أَكْرَ مُتَكِنًا».

واته: ئه بو جو حه یفه ﴿۱۳۴﴾ ده لی: پیغه مبه ری خوا ﴿۱۳۵﴾ فهرموئ: «به لام من به یال دانه وه . خواردن ناخوم».

۱۳۳- عَنْ غَبِيٍّ بْنِ الْأَقْمَرِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا حَبِيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا أَكْرَ مُتَكِنًا».

(۱) برقم: ۵۹۷۶.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۳۹۸، المصنف في جامعه: ۱۸۳۰.

واته: عه‌لی کوری ئه‌قمه‌ر ده‌لی: بیستم ئه‌بو جوحه‌یفه ۱۰ ده‌یگوت: پیغه‌مبه‌ری خوا
 ۱۱ فهرمووی: «من به پال‌دانه‌وه‌و شان دادان خواردن ناخۆم».

شرح و روونکردنه‌وه:

لهم فهرمووده‌دا که دانه‌ری کتیب پیشه‌وا الترمذی ۱۲ به دوو سه‌نهد هیناویه‌تی،
 ده‌گیریتنه‌وه که پیغه‌مبه‌ر ۱۳ له کاتی شان‌دادان و پال‌که‌وتن نانی نه‌ده‌خوارد، وه
 گوتراویشه هۆکاری ئه‌مه‌ش ئه‌وه بووه که دانیشتن به شان‌دادانه‌وه مرووف چلیس
 ده‌کات و ته‌ماعی زیاد ده‌کات، وای لیده‌کات زۆر بخوات، وه هه‌روه‌ها ئه‌م شیوازه
 له دانیشتن‌دا هێ که‌سانی خۆ به‌گه‌وره‌زانه له کاتی نان خواردندا.

۱۳۴- عَنْ حَبِيبِ بْنِ سَمُرَةَ ۱۴ قَالَ «رَأَيْتُ نَبِيَّ ۱۵ مُكْتَبًا عَلَى وَصْدَةٍ»، قَالَ أَبُو عِيسَى «لَمْ
 يَدْخُرْ وَكِيعٌ عَنْ بَشَرٍ، وَهَكَذَا رَوَى عَنْ وَاحِدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ رَوَاهُ وَكِيعٌ، وَلَا يَعْنِي خَدًّا رَوَى
 فِيهِ عَنْ بَشَرٍ، لَا مَرْوَةَ إِسْحَاقَ بْنِ عَمْبُوجٍ عَنِ سُرَيْشٍ»

واته: جابری کوری سه‌موره ۱۶ ده‌لی: «پیغه‌مبه‌رم ۱۷ بینی پالی دابوویه‌وه به‌سه‌ر
 سه‌رینیک له‌سه‌ر لای چه‌په‌ی»، ئه‌بو عیسا ده‌لی: «وه‌کیع باسی له‌سه‌ر لای راستی
 نه‌کردوه، هه‌روه‌ها زیاتر له‌یه‌کینک (له‌پاویه‌کان) له‌ئیسرائیل (که‌یه‌کینکه له‌پاوی
 فهرمووده) وه‌ک وه‌کیعیان لینی گیراوه‌ته‌وه، وه ناشزانم هه‌چ که‌سینک به‌بیژه‌ی له‌سه‌ر
 لای چه‌پی گیراییته‌وه، جگه له‌پاویاوه‌تی ئیسحاق‌ی کوری مه‌نصور له‌ئیسرائیه‌وه».

شرح و روونکردنه‌وه:

دانه‌ر ۱۸ کۆتایی به‌م به‌شه‌هیناوه به‌دووباره‌کردنه‌وه‌ی فهرمووده‌ی جابری کوری
 سه‌موره ۱۹ له‌رینگایه‌کی دیکه‌وه که باسی (عَلَى يَسَارَةٍ) تێدانیه، به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌و
 فهرمووده‌ی که له‌سه‌ره‌تای ئه‌م به‌شه‌دا هینابووی.

(۱) (نظر: ج ۱۳۰)، نشر المصنف ۲۰، بی‌آن ریدة «عَنْ نِسَارَةٍ» بِمِثْلِ حَاضِرٍ مِنْ طَرِيقِ إِسْحَاقَ بْنِ مِصْرُورٍ عَنْ إِسْرَائِيلَ، وَقَدْ
 رَوَاهُ وَكِيعٌ عَنْ إِسْرَائِيلَ بِدُونِهَا، وَكَذَلِكَ رَوَاهُ عَمْرُو بْنُ وَاحِدٍ عَنْ إِسْرَائِيلَ بِدُونِهَا.
 لَكِنْ إِسْحَاقُ بْنُ مِصْرُورٍ قَدْ تَوَصَّلَ بِهِدَّةَ لِرَبِيدَةَ، فَقَدْ حَاضِرٌ فِي مَسَدِ الْإِمَامِ أَحْمَدَ ۲۰۸۰۳ أَنَّهُ قَالَ: «حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا
 إِسْرَائِيلُ، عَنْ يَسَارَةٍ، أَنَّهُ سَمِعَ خَازِنَ مَنْ سَمِعَهُ يَقُولُ: أَنِّي سَمِعْتُ ۲۱ جَمَاعَةً مِنْ قِبَلِكِ... وَزَوَّاهُ اللَّهُ ۲۲ مُتَّكِئًا عَلَى وَصْدَةٍ عَلَى
 يَسَارَةٍ».

باب ۱۰: نوروں ھاڻو ڊهر بارهه
پالڻ ۽ نوروں پيڻه ميسرن خوا
ڪاڻيڪ به پيوه پووه

دانه‌ر ۱۳۵. ئەم بەشەى داناوو بۆ روونکردنەوەى شاندادانى پىغەمبەر ۱۳۶. لە کاتى وەستاويدا، بەشى پيشوو، پەيوەست بوو بە شاندادانى پىغەمبەر ۱۳۷. لە کاتى دانىشتيدا، وە شاندادانى مرووف لە کاتى وەستاوى بەسەر شانى كەسانى دىكەدا، لەو كاتە دەين كە ئەم كەسە ماندووئەتى زورى بۆ هينابى، ياخود نەخوش بى، ياخود شەكەت بى.

۱۳۵- عن انس بن مالك قال سميت رسول الله صلى الله عليه وسلم في يومئذ قطرياً

واتە: ئەنەسى كۆرى مالىك ۱۳۶. دەلى: «پىغەمبەر ۱۳۷» (لە کاتى نەخوش كەوتنى هيندە نازارى زور بوو)، كاتى لە مال ھاتەدەر (لەبەر بىھىزى) خۆى بەسەر ئوسامەى كۆرى زەيد ۱۳۸. دا دابوو، پۆشاكنىكى قىنرى بەسەر شانەكانيدا دابوو، پاشان نويزى بۆ كردن».

شەرح و روونکردنەوە:

ئەنەسى كۆرى مالىك ۱۳۶. دەلى: انس بن مالك ۱۳۷، واتە: لەو نەخوشىەى كە تىيدا گيانى سپارد، شەرح سەكەنى ۱۳۸. وەتە بوو قطري، (الثوب القطري) جۆرىكە لە پۆشاكى يەمەنى، (فەسوخە قەتىيە ۱۳۹، يانى: دابوونى بەسەر شانەكانى و نويزى پىكردن، ياخود بۆ كردن، فەرموودە كە پيشتر هينرا^(۱)).

۱۳۶- عن إحص بن عمار قال حدثني رسول الله صلى الله عليه وسلم في حجة الوداع أنه قال: «سميت باسمي يومئذ قطرياً»

(۱) برقم. ۵۹.

(۲) إسماد الحديث صديق؛ وفيه عطاء بن مسم الحنف، وهو صدوق يخطئ كثيراً، وفيه أيضاً جعفر بن ثرقان، وهو صدوق يوم.

واته: فه زلی کوری عه بباس - ده لئ: چوومه خزمهت پیغه مبهری خوا - له کاتی
ئو نه خوښیهی که به هۆیه وه وه فاتی کرد، سه رینچه کی زه ردی له سه ر سه ری بوو،
سه لامم لیکرد، فه رمووی: «ئهی فه زل!» منیش گوتم: له خزمهتت نامادهم بۆ هه رچی
فه رمان بکه ی، فه رمووی: «به تووندی سه رم بیهسته بهم سه رینچه»، ده لئ: منیش
وام کرد، دوا یی دانیش، جا دهستی خسته سه ر شانم، پاشان هه ل سایه وه و چووه
نیو مزگه وت، له م فه رمووده یه دا به سه رهاتیک هه یه (دیاره پیشه وا الترمذی - به
پیوستی نه زانیوه بیهتی).

شهرح و روونکردنهوه:

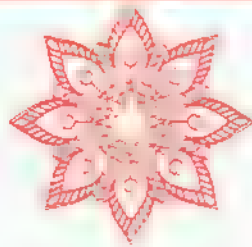
که ده لئ: «له فتحه غریب کس سه ر سکی، له ده فده حه ر قی سسحه»، ئه وه شوینی
به لگه و ناماژه پیکردنه له فه رمووده که دا.

پایہٴ نبی: نبوہی ہاتوہ

دہر یارہی حونیہ نی

خوار دنی پتغہ مہر نی خوا

دانه‌ر **ﷺ**، ثم به‌شهی تایبەت کردووه بو ڕوونکردنەوهی ڕێبازو شیوازو شیوهی خواردن و خواردنەوهی پیغه‌مبەر **ﷺ**، وه چۆنیەتی دانیشتن کاتیکی و بستووێه‌تی که نان بخوات، وه جگه له‌وانه‌ش له ئاداب و سوننه‌ته‌کانی دیکه‌یدا.

۱۳۷- عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ **ﷺ**: «أَنَّ النَّبِيَّ **ﷺ** كَانَ يَلْعُقُ أَصَابِعَهُ ثَلَاثًا». قَالَ أَبُو عِيسَى: وَرَوَى عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ بَشَّارٍ هَذَا الْحَدِيثَ قَالَ: يَلْعُقُ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ .

واته: که‌عبی کوری مالیک **ﷺ** ده‌گیریتە‌وه: «پیغه‌مبەر **ﷺ** سێ جارێان په‌نجە‌کانی ده‌لیسایه‌وه»، وه ئە‌بو عیسا **ﷺ** ده‌لی: جگه له موحه‌مه‌دی کوری به‌شار ئە‌م فهرمووده‌یان گیراوه‌ته‌وه ده‌لی: سێ په‌نجە‌که‌ی ده‌لیسایه‌وه.

شرح و ڕوونکردنە‌وه:

که‌عبی کوری مالیک **ﷺ** ده‌لی: «أَنَّ النَّبِيَّ **ﷺ** كَانَ يَلْعُقُ أَصَابِعَهُ ثَلَاثًا». یانی: سێ جار په‌نجە‌ی ده‌لیسایه‌وه، ئە‌م فهرمووده به‌م شیوه‌یه هاتوه، وه له فهرمووده‌ی دیکه‌شدا به‌جۆریکی دی هاتوه به‌بێ‌ژه‌ی: «يَلْعُقُ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ» (واته: سێ په‌نجە‌که‌ی ده‌لیسایه‌وه)، ئە‌وه‌ی دووه‌میان جێگیرتره‌و هی به‌که‌میان لاوازه (شاذ)ه.

ئە‌م فهرمووده‌یه‌ دوو له ئادابه‌کانی خواردنی پیغه‌مبەری خوا **ﷺ** تێدان:

یه‌که‌میان: خواردن به‌ سێ په‌نجان، جا دیاری نه‌کراوه ئە‌م سێ په‌نجە‌ کامانه‌ن، به‌لام شتیکی زانراوه که په‌نجە‌ی گه‌وره‌و په‌نجە‌ی شه‌هاده‌و په‌نجە‌ی ناوه‌راسته، ئە‌وه له ئادابه‌کانی خواردنه‌و سوننه‌ته.

هەندێ له ڕوونکه‌ره‌وانی فهرمووده باسی ئە‌وه‌یان کردووه که خواردن به‌ سێ په‌نجان له‌و خواردنانه‌دا ده‌بی که به‌ ده‌ست ده‌خورین، ئە‌و جۆره‌ خواردنانه‌ی که به‌ سێ په‌نجە‌ ده‌گیرین، بخۆر بتوانی خواردنه‌که‌ بگری، به‌لام ئە‌گەر خواردنه‌که‌ په‌رش و بلاو بوو، ئە‌وه هیچ سه‌غله‌تی تێدانیه که به‌ چوار، یان پێنج په‌نجانی‌ش بخۆری ئە‌گەر پێویستی کرد.

دووهمېن: لیستنه وهی په نجه کان له دواي تمواو بوونی خواردن به تمواوی، نه ک له کاتی نان خواردن، چونکه له وانه یه بهم کاره نهو که سهی له گه لی نان ده خوات نه زیهت بخوات، وه حیکمه تیش له مه دا بریتیه له گه ران به دواي بهر ده که تی خواردنه که، وه ک له (صحیح مسلم) ، هاتوه له فهرموودهی نه نس - که ده لی: پیغه مبهری خوا - نه گهر خواردنی خوارد بایه سی په نجه که ی ده لی سایه وه ده لی: پیغه مبهری خوا - فهرمووی: {إِذَا سَقَطَتْ لُقْمَةٌ أَحَدِكُمْ فَلْيَمِطْ عَنْهَا الْأَذَى، وَلْيَأْكُلْهَا، وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ}. واته: نه گهر یه کیکتان پاروویه ک خواردنی له ده ست بهر بوویه وه، نهوا با نهو شته ی بهر یکه وتوه و پیوه ی لکاوه لی بکاته وه و بیخوات، نه کات بو شهیتان جتی بهی لی، فهرمانی پیکردین که قایه کان هر چی تیدا ده مایه وه به ده ست پاکی بکهینه وه و بیخوین، دواتر ده لی: پیغه مبهری - فهرمووی: {فَإِنَّكُمْ لَا تَذَرُونَ فِي أَيِّ طَعَامِكُمُ الْبَرْكَةَ}. واته: نیوه نازانن بهر ده که ت له کام به شه ی خواردنه کات تاندایه. یانی: له وانه یه بهر ده که ت هه مووی، یان به سینیکی بکه وینته نه وه ی که وا به ده ست وه نو وساو ده، یا خود له و به شه دایه که له نیو قایه که دا ما وه ته وه.

بهر ده که تی خواردنیش چند شتی ک ده گریته وه، له بهر نه وه ی پیغه مبهری - که باسی بهر ده که تی کردو به په های ی باسی کردو، له وانه: خوړا کدان به لاشه، پاریزرانی له زیانی خواردنه که و به هیز کردنی له سهر خوا به رستی و گوپراه لی خوا -.

پیشه وا نه وه ی - پروونکردنه وه یه ک له سهر نه م فهرمایشنه ی پیغه مبهری خو - ده دات: {فَإِنَّكُمْ لَا تَذَرُونَ فِي أَيِّ طَعَامِكُمُ الْبَرْكَةَ}. ده لی: (واتا که ی واللّه أعلم نهو خواردنه ی مروّف ناماده ی ده بیت بهر ده که تی تیدایه، نازانری که نه م بهر ده که ته له کام به شه ی خواردنه که یه تی، نایا له وه دایه که خواردوویه تی، یان به وه یه که به په نجه ی لکاوه، یا خود له و به شه یه که له به شی خواره وه ی قایه که ما وه ته وه، یا خود له و پاروویه که وا له ده ستی که وتوته خوړ، بو یه پیویسته مروّف باریزگاری له هه موو نه وانه دا بکات بو به ده سته ی تانی بهر ده که ته که) (۱).

(۱) برقم: ۲۰۳۴.

(۲) شرح صحیح مسلم: ۳۰۶/۱۳.

(٣) مصنف ابن أبي شيبة: ١٣٧٨.

دهشگوترئ: (الإبكاء): بریتیه لهوهی کهوا مروؤف لهسهر لاتهنیشتیکی نان بخوات.

دهشگوترئ: (الإتکاء): بریتیه لهوهی مروؤف دهستی چهپی لهسهر زهوی دابنی و خوی بدات بهسهریداو پالی پتوهبداتهوه، به دهستی راستیشی نان بخوات.

(ابن القيم) له کتیبی (زاد المعاد) دا^(۱) گوتوویهتی: ثم زهم و خراب باسکردنانهی که هاتوون له دهقهکاندا ههموو نهو سیفتهتانه دهگریتهوه، چونکه بهسهر ههموو نهوانهدا دهچهسپی، دهلی: (وَالْإِتْكَاءُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَنْوَاعٍ، أَحَدُهَا: الْإِتْكَاءُ عَلَى الْجَنْبِ، وَالثَّانِي: التَّرْبُيعُ، وَالثَّلَاثُ: الْإِتْكَاءُ عَلَى إِحْدَى يَدَيْهِ وَأَكْلُهُ بِالْأُخْرَى، وَالثَّلَاثُ مَذْمُومَةٌ). واته: پالدانهوهو پاکشان سی جوړه:

یه کهم: پالدانهوه لهسهر تهنیشت.

دووهم: دانیشتنی چوار مشقی.

سییه م: پالدانهوه لهسهر یهکیک له دهستهکانی و نانخواردن بهوینریان، ههر سی جوړ سهرزه نشت کراون).

۱۴۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَهْدِيٍّ عَنْ حَنْبَلٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْأَقْمَرِ نَحْوَهُ.

واته: بهم سه نهده ههمان فهرمووده گیردراوه تهوه.

شرح و روونکردنهوه:

ههر ههمان مانای فهرمووده که ی نه بو جوجه یفه ی **نه** هه یه که پیشتراو برد، به لام به سه نه دیک دیکه.

۱۴۱- عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَأْكُلُ بِأَصْبَعِهِ شَرَابًا وَيَسْتَعْظِمُنْ»

واته: که عبی کوری مالیک **نه** ده لی: «پیغه مبهری خوا **نه** به سی په نجه ی خواردنی ده خواردو، پاشان ده یلیسانه وه».

شرح و روونکردنه‌وه:

نهم فهرمووده‌یه پیشترباسکرا له سه‌ره‌تای نهم به‌شه‌دا.

١٤٢- عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَسْنَ بْنَ مَالِكٍ ع يَقُولُ «أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ص بِثَمَرٍ قَرَأْتُهُ يَأْكُلُ وَهُوَ مُقْعٍ مِنَ الْجُوعِ»^(١).

واته: موضعه‌بی کوری سوله‌یم ده‌لی: بیستم نه‌ه‌سی کوری مالیک ع ده‌یگوت: «پیغه‌مبه‌ری خوا ع خورمای بۆ هینرا (به دیاری)»، بینیم ده‌یخوارد (له کاتی‌کدا) له برسان هه‌لتروشکا‌بوو (به چیچکانه‌وه بوو)».

شرح و روونکردنه‌وه:

دانه‌ر ع کوتایی نهم به‌شه‌ی هیناوه به فهرمووده‌ی نه‌ه‌سی کوری مالیک ع که فهرمووده‌ی که له (المسند) ی پیشه‌وا نه‌حمه‌دیشدا هاتوه، به‌م بیزه‌یه: (أَهْدِي رَسُولَ اللَّهِ ص ثَمْرًا فَخَعَلَ يَفْسِمُهُ يَمْكُتِلٍ وَاحِدٍ، وَأَنَا رَسُولُهُ بِهِ حَتَّى فَرَغَ مِنْهُ، قَالَ: فَجَعَلَ يَأْكُلُ، وَهُوَ مُقْعٍ أَكْلًا ذَرِيعًا، فَعَرَفْتُ فِي أَكْلِهِ الْجُوعَ)^(٢). واته: هه‌ندی‌ک خورما به دیاری هینرا بۆ پیغه‌مبه‌ری خوا ع نه‌ویش به سه‌به‌ته‌یه‌ک دابه‌شی کرد، تا لی بووه‌وه، منیش نێردراوی نه‌و بووم، خورما‌که‌م به سه‌به‌تان بۆ شوینی مه‌به‌ست ده‌برد، ده‌لی: جا له خورما‌که‌ی ده‌خواردو له‌سه‌ر ته‌نیشته‌کانی پالی دابوو‌یه‌وه، به شیوازی خواردنه‌که‌یه‌وه زانیم که برسیه‌تی.

پیغه‌مبه‌ر ع برسیه‌تی زوری بۆ هینابوو، به دیاری خورمای بۆ هینرا، به‌کسه‌ر ده‌ستی نه‌کرد به خواردنی، به‌لکو ده‌ستی کرد به دابه‌شکردنی، نه‌ه‌سی خزمه‌تکاری نارد بۆ نه‌وانه‌ی هه‌ژارن و پیو‌یستیان پی بوو، پاشان ده‌گه‌رایه‌وه بۆ نه‌وه‌ی هه‌مان شت نه‌نجام بداته‌وه، به‌م شیوه‌یه دووباره‌ی ده‌کرده‌وه هه‌تا پیغه‌مبه‌ر ع ته‌واو بوو له

(١) أخرجه مسلم: ٢٠٤٤. دون لمطه: «من الخوع» من طريق حفص بن عياث. عن مصعب، وإن كان يستفاد من الرواية التي بعده من طريق سمعان بن عتيبة، عن مصعب وفيها: «فخَعَلَ الثَّمَرُ يَفْسِمُهُ وَهُوَ مُخْتَمِرٌ يَأْكُلُ مِنْهُ أَكْلًا ذَرِيعًا»، وفي رواية: رَهَيْرٍ «أَكْلًا حَبِثًا»، وهذا الأكس الذريع أو الحثيث إنما هو للخوع، قال النووي: وكان استعجاله ليقضي حاجته منه، ويرد الجوع، ثم يذهب في ذلك الشغل.

(٢) چونکه صه‌ده‌قه‌و خیری ته‌ده‌خواردو وه‌ری نه‌ده‌گرت (وه‌رگێر).

(٣) برقم: ١٣٠١٠.

دابهش کردنی خورما به سەر هه ژاران و نه داران، پاشان له کۆتاییدا پیغه مبهەر **﴿﴾** خواردی.

که ده لێ: «**وَهُوَ مُنْعَجٌ مِنَ الْجُوعِ**»، (الإقعاء): بریتیه له دانیشتن له سەر پانه کان به بێ خو قایم کردن و دانیشتنی تهواو، یاخود له سەر (چیچکان) نهک به چوار مشقی (مشتی) له سەر سمت، بۆیهش له هه ندی فهرمووده ی تر دا هانوه بهم شیوهیه: (وَهُوَ مُتَحَفِّزٌ) له جیاتی (وَهُوَ مُنْعَجٌ)، (الْمُتَحَفِّزُ): بریتیه لهو جوړه دانیشتنه وهک ئه وهی که سه که ناماده بێ بۆ هه لسانه وه، یه کیك له شیوه کانی (الإقعاء) ئه وهیه که سمته کانی بخانه سەر پاژنه پینه کانی و له سهریان دانیشتی، وه له سەر نه ژنۆکانی. (واته: له سەر په نجه کانی لاقه کانی وهستاوه و هه ردوو سمتی ده خاته سەر پاژنه پینه کانی و نه ژنۆکانیش ده چه قینی).

پالہٴ نبویؐ: نوحی ہاتھ
دہریارہی سیفہٴ نبویؐ
بیغہٴ مہرہی خوا

دانەر ﷺ، ئەم بەشەى داناوە بۆ پروونکردنەوہى ئەوہى يەيوەستە بە چۆنەتەى سىفەتەى نانەى پىڭەمبەرى خوا، ديارە وشەى (خېز) لە كوردى واتە: نان.

۱۴۳- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ «مَا شَيْعَ لَ مُحَمَّدٍ ﷺ مِنْ حُبِّ الشَّعِيرِ يَوْمَئِذٍ مُتَشَابِعٍ حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ»^(۱).

واتە: عائىشە ر.ﻩ. لى گىردراوہ تەوہ، گوتووہتەى: «خانەوادەى موخەممەد ﷺ دوو رۆژ لەسەر يەكتر تىر نەبوون لە (خواردنى) نانەى جۆ، ھەتا ئەو کاتەى پىڭەمبەرى خوا ﷺ پرووچى کىشراو وەفاتى فەرموو».

شەرھ و پروونکردنەوہ:

دايکى پرواداران عائىشە ر.ﻩ. ھەموو ژيانى لە مالى پىڭەمبەر ﷺ بەرێکردوہو، يانى ئەو لە ھەموو خەلکى زياتر ناگادار بوو بە خواردنى پىڭەمبەرى خوا ﷺ، بە ژيانى پىڭەمبەر ﷺ، وە بە خواردنى پىڭەمبەر ﷺ، ھەوالى داوہ نانەى جۆيەک کە تەنھا مەرووف پىتە تىر بىي نەبوو لە مالى پىڭەمبەر ﷺ بۆ ماوہى دوو رۆژ لەسەر يەكتر، ھەتا گيانى بە خوا سپاردو لە دونيا جيابوو يەوہو مرد.

نا لەمەدا پروونکردنەوہى ئەوہ ھەيە، کە پىڭەمبەر ﷺ چەندە خواردنى کەم بوو، ھەروەھا نەوہشى لى وەرەگيرى کە دونيا چەند سووک و کەمە لەلایەن خوا ﷺ، چونکە پىڭەمبەر ﷺ گەورەترين و باشترين و بەرێزترينى بەندەکانى خوايە، کەچى بە برسەتەى دەمىننەتەوہ، ھىچ شتێکى لەلایەن ئەوہى بەيخوات، ئەمەش بەلگەى کەمى و سووکى و بىنرخى دونيايە لەلای خواوہ، چونکە ئەگەر شتێکى گرنگ و گەورە جى بايەخ بووایە ئەم دونيايە، ئەوہ لە دونيادا جوانترين شت، خۆشترين خواردن، وە باشترين پۆشاکی دەبەخشى بە گەورەترين و باشترين بەندەى خۆى کە (موخەممەد ﷺ).

۱۴۴- عَرَّ سُبَيْمُ بْنُ غَيْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أُمَّةَ النَّبِيِّ ﷺ يَقُولُ: «مَا كَانَ يُفْضَلُ عَنْ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ خُبْرُ الشَّعِيرِ»^(۱).

واته: سوله‌یمی کوری عامیر ده‌لی: بیستم نه‌بو نومامه‌ی باهیلی ﷺ ده‌یگوت: «له‌ نیو خانه‌واده‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نانی جو‌زیادی نه‌ده‌کرد تا بمی‌نیته‌وه، (واته: هی‌نده‌ که‌م بووه، هه‌ر نه‌وه‌ند بووه‌ بیخون)».

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌مه‌ ئه‌وه‌ی تیدایه‌ که‌ خواردنی خاوو خیزانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ زور که‌م بووه، تا ئه‌و نه‌ندازه‌یه‌ی که‌ هیچ شتی‌ک له‌ لایان نه‌ده‌مایه‌وه، به‌لکو ئه‌وه‌نده‌ش بوو ته‌واو تیری نه‌ده‌کردن، چ‌جای ئه‌وه‌ی شتی‌ک له‌ خواردنه‌ که‌ له‌ لایان بمی‌نیته‌وه.

پیشه‌وا بوخاری و غه‌یری ئه‌ویش ﷺ، ده‌یگێرنه‌وه: که‌ دایکمان عائیشه ﷺ گو‌تویه‌تی: {دَخَلَتْ امْرَأَةً، مَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا، تَسْأَلُ قَلَمٌ تَجِدُ عِنْدِي شَيْئًا، غَيْرَ ثَمَرَةٍ، فَأَعْطَيْتُهَا إِياَهَا فَقَسَمْتُهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا، وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ فَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ، عَلَيْنَا، فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ: مَنْ ابْنَتِي مِنْ هَذِهِ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ، كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ} واته: ئافره‌تی‌ک هاته‌ لام دوو کچی له‌ گه‌ل بوون، داوای خواردنی لیکردم، هیچ شتی‌کم له‌ لا نه‌بوو، جگه‌ له‌ خورمایه‌ک و پیمدا، ئه‌ویش کردیه‌ دوو له‌ت و دابه‌شی کرد له‌ نیوان کچه‌کانیدا، خوی هیچی لی نه‌خوارد، یاشان هه‌لساو رویشت، جا که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ گه‌رایه‌وه لامان، هه‌والم پیندا (دهرباره‌ی ئه‌وه‌ی که‌ روویدا بوو)، فهرمووی: خوا هه‌ر که‌س نا‌قی بکاته‌وه به‌وه‌ی کچی بی‌بیه‌خشی، ده‌بنه‌ په‌رژین بوی له‌ نا‌گر (ی‌ دۆزه‌خ).

۱۴۵- عَرَّ ابْنُ غَزَّيْرٍ ﷺ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَبِيتُ النَّبِيَّ لِمُنْتَبِئَةٍ ضَوْيَا هُوَ وَأَهْلُهُ لَا يَجِدُونَ عِشَاءً، وَكَانَ أَكْثَرُ خُبْرِهِمْ خُبْرُ الشَّعِيرِ»^(۲).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۳۵۹.

(۲) برقم: ۱۴۱۸.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۳۵۹، وفي سنده هلال بن حنا، وهو صدوق تغير بأخرة، وساني في باب عيش النبي ﷺ أحاديث تشهد لمعناه من حيث الجملة.

واته: ئىبنو عەبباس رضي الله عنه دەلى: «پىغەمبەرى خوا ﷺ خۆى و خانەوادەكەى چەندان شەو لەسەر يەكتر بى خواردن و بە برسپەتى دەمانەو (تا بەيانى)، لەبەر ئەوێ خواردنى ئىوارەيان نەبوو (بىخۆن)، وە زۆرترین جوړى خواردنیشيان نانى جو بوو!».

شرح و روونکردنەو:

كە دەلى: «طَاوِيًّا»، يانى: خۆى لوول دەكردهو لە برسان، وە (طَاوِيًّا) لە (طَوَى) وەرگراو: يانى: برسپەتى و سەك بەتالى، كە دەگوێ: (رَجُلٌ طَاوِي الْبَطْنِ) ئەگەر كەسەكە سەكە بە هۆى برسپەتەو چوو بێتەو بەك و لاواز بووبى لە برساندا.

۱۴۶- عَنْ سَهْبِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه، أَنَّهُ قِيلَ لَهُ: أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الثَّقِيَّ؟ - يَعْنِي الْخَوَازِي فَقَالَ سَهْبٌ: «مَا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الثَّقِيَّ حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ ﷻ تَعَالَى»، فَقِيلَ لَهُ: هَلْ كَانَتْ لَكُمْ مَخَاحِلٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: «مَا كَانَتْ لَنَا مَخَاحِلٌ»، قِيلَ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَضَعُونَ بِالشَّعِيرِ؟ قَالَ: «كُنَّا نَنْفُخُهُ فَيَطِيرُ مِنْهُ مَا طَارَ ثُمَّ نَعْجِنُهُ»^(۱).

واته: سەهەلى كۆرى سەعد رضي الله عنه پرسىارى لىكراو: ئایا پىغەمبەرى خوا ﷺ ناردى سەبى خواردو؟ سەهل رضي الله عنه گوتوویەتى: «پىغەمبەرى خوا ﷺ ناردى سەبى نەبىنى تا گەشتەو خزمەت خۆى زالى پايەدارى بەرز»، جا (دووبارە پرسىار لە سەهل رضي الله عنه، كراو) پێى گوترا: ئایا هێلەك و بێزىنگتان هەبوو لە سەردەمى پىغەمبەرى خوا ﷺ؟ گوتى: «ئەو كات هێلەك و بێزىنگان نەبوو»، و ترا: ئەى چىتان لە جو دەكرد (بو ئەوێ بىخۆن)؟ گوتى: «(لە دواى كوتىن) فومان لێى دەكرد، جا بە هۆى فولێكردن هەندى بەملاولادا دەپۆشت، ئەوێ دەمايەو ئاومان پێدا دەكردو، دەمانشێلا (تنجا دەمانخوارد)».

شرح و روونکردنەو:

(الثَّقِيَّ) دەگوێ: بریتى لە ناردى سەبى (سەر)، ئەمەش كاتێك دەبێ كە ئارده كە زیاتر لە جارێك بێزێ بە هێلەك (بێزىنگ).

که ده‌لئ: «مَا زَا» یانی: سه‌رباری نه‌وه‌ی که نه‌یخواردوه (هه‌ر نه‌شیبینیوه)، وه وینه‌ی نه‌م فه‌رمووده له‌ سه‌حیحی بو‌خاریدا^۱ هاتوه له‌ قه‌تاده‌وه که گوتویه‌تی: (ئیمه‌ ده‌چووین بو‌ خزمه‌تی نه‌نه‌سی کوری مالیک^۲ نانه‌واکه‌شی راوه‌ستابوو، پینی گوتین: بخۆن، نه‌مزانیوه‌ پیغه‌مبه‌ر^۳ نه‌ستوکنیک (کولیره‌یه‌ک) ی سپی و ته‌نکی خواردبی هه‌تا گه‌یشته‌وه خزمه‌ت خوا^۴.

که ده‌لئ: «هَذَا كُنْتُ لَكُمْ مَنَاجِلَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، (مَنَاجِل) به‌ کوردی واته‌: هه‌له‌ک بیژینگ، (مَنَاجِل) کوی (مَنَاجِل) به‌ بریتیه‌ له‌و نامیره‌ی که ناردی پی ده‌بیژنیت تا‌کو صاف و بی‌خلته‌ ده‌بی و نه‌رم ده‌بیٔ.

که ده‌لئ: «كُنْفَ كُنْتُمْ تَضَعُونَ بِالشَّعِيرِ»، به‌ تایه‌ت پرسپاری جۆی کردوه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی هه‌ندیک شتی تیدایه‌ نه‌گه‌ر کرایه‌ نان ناره‌حه‌ته، به‌ پیچه‌وانه‌ی نه‌وه‌ی نه‌گه‌ر بیژرایه‌وه له‌وکاته‌دا سوکترو ئاساتره‌ بو‌خواردن.

که ده‌لئ: «كُنَّا نَنْفُخُهُ فَيَطِيرُ مِنْهُ مَا طَارَ ثُمَّ نَعْجُهُ»، له‌ (الجامع الترمذي) دا^۵ هاتوه: {كُنَّا نَنْفُخُهُ فَيَطِيرُ مِنْهُ مَا طَارَ، ثُمَّ نُثَرِّيهِ فَتَعْجُهُ}. یانی: فوومان بیداده‌کرد، نه‌وه‌ی ده‌پوشت، نه‌وه‌ی دیکه‌ ئاومان به‌سه‌ردا ده‌کرد هه‌تا نه‌رمی ده‌کرده‌وه، پاشان ده‌مانشیل.

۱۴۷- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «مَا أَكَلْتُ نَبِيًّا لِلَّهِ ﷺ عَلَى خَوَافٍ وَلَا فِي سُكْرٍ وَلَا خُبْرٍ لَهُ مَرْقُوقٌ» قَالَ: فَقُلْتُ لِقَتَادَةَ: فَعَلَّامٌ كُنُوا يَكُونُونَ؟ قَالَ: «عَلَى هَذِهِ السُّفْرِ»^۶.

واته‌: نه‌نه‌سی کوری مالیک^۷ ده‌لئ: «پیغه‌مبه‌ر^۸ خواردنی له‌سه‌ر میزو، له‌ قاپی بچوک نه‌خوارد، وه نانی ته‌نک و نه‌رمیشی بو‌ دروست نه‌کرا (پاوی) ده‌لئ: منیش به‌ قه‌تاده‌م گوت: نه‌ی له‌سه‌ر چی نانی ده‌خوارد؟ گوتی: له‌سه‌ر نه‌م جۆره‌ سفرانه، (که له‌سه‌ر زه‌وی داده‌نرین).

(۱) برقم: ۶۴۵۷.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۴۱۵، والمصنف في جامعه: ۱۷۸۸.

(۳) برقم: ۲۳۶۴.

شرح و روونکردنه وه:

که ده‌لئ: «عَلَى حَوَابٍ»، (الخِوَان) شتیکی به‌رزه خواردنی له‌سه‌ر داده‌نرئ که له ته‌خته دارو وینه‌ی ته‌وه دروست ده‌کړئ.

که ده‌لئ: «وَلَا فِي سُكَّرِهِ» (السُّكَّرَجَة): قایینکی بچووکه شتیکی کهم له خواردن و پیخوړی تیدایه.

که ده‌لئ: «وَلَا حُبْرَ لَهُ مُرَقَّقٌ» (المُرَقَّق): بریتیه له نایتیکی ته‌نکی نه‌رمی جوان.

که ده‌لئ: «عَلَى هَدْيِ السُّقَر» (السُّقَر): ده‌گونجئ پارچه‌یه‌ک بیت له پیسته، له‌سه‌ر زه‌وی را‌ده‌خړئ، پاشان قاپ و قاچاغی خواردنی له‌سه‌ر داده‌نرئ، سوننه‌ت و ری‌بازی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌م بواره‌دا وه‌ک سه‌رجه‌م بواره‌کانی دیکه‌ی ژبان مامناوه‌ندیه‌تی بووه، یانی: نه له‌سه‌ر زه‌وی راسته‌وخو نانی خواردوه، نه له‌سه‌ر ته‌خته و میزو کورسی، چونکه نه‌گه‌ر خواردن له‌سه‌ر زه‌وی دا‌نرئ، وه خواردنیک بکه‌وینه خواره‌وه پیس ده‌بی، له‌سه‌ر می‌زیش جوړنیک له خو‌شگوزه‌رانی تیدایه که‌چی خواردن له‌سه‌ر سفره، خواردنیک ساده و خاکپانه‌یه، وه ته‌وه‌شی تیدایه نه‌گه‌ر خواردنه‌که که‌وته سه‌ر زه‌وی پیس نابئ و پاریزراو ده‌بی.

وه خواردن له‌سه‌ر ته‌خته و میزو کورسی ری‌نگا‌پیدا‌راوه و چه‌رام نیه، به‌لام پیغه‌مبه‌ر ﷺ زور ساده و خاکی بووه، هم له خواردن، هم له کاروباره‌کانی دیکه‌ی زیانیدا، وه پی‌شتریش نه‌و قسه‌ی قه‌تاده که باسی کرد که ده‌لئ: نیمه ده‌چووین بو لای نه‌نسه‌ی کو‌ری مالیک ﷺ نانه‌واکه‌ی راوه‌ستا‌بوو، می‌زی نان خواردنی دا‌نرا‌بوو، یانی: شتیکی به‌رزی له‌لا بوو خواردنی له‌سه‌ر داده‌نرا، نه‌نسه ﷺ خو‌شی گپ‌ره‌په‌وه‌ی نه‌م فهرمووده‌یه.

۱۴۸- عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَدَعَتْ لِي بِطَعْمٍ وَقَالَتْ «مَا أَشْبَعُ مِنْ طَعَامٍ فَأَشْبَعُ أَنْ أُبْكِيَ إِلَّا نَكِيتُ». قَالَ قُلْتُ بِمَ؟ قَالَتْ «أَذْكُرُ الْخَلَّ الْبَنِي فَارَقَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الذُّنْبُ، وَاللَّهُ مَا شَبِعَ مِنْ حُبْرٍ وَحِمٍ مُرْتَبِي فِي يَوْمٍ»

واته: مه سروق، ده لئى: چوومه خزمهت عائشه رضي الله عنها، داواى خواردنيكى بۆ كردم، (داوايى) گوتى: «كاتىك تير ده بيم له خواردنيك گريان زۆرم بۆ دىنى، مه گهر چۆن ده نا ههر ده گريم»، منيش گوتم: بۆجى؟ گوتى: «ئەو حال و گوزهرانه م بير دېته وه كه پيغه مبهري خوا ﷻ تيدا دوناي جيھيشت، (چونكه) سويند به خوا تير نان و تير گوشتى نه خوارد دوو جار ان له پۆژيكد».

شەرح و پروونکردنەوه:

مه سروق ﷻ، كاتىك له دايك بوو پيغه مبهري ﷻ له ژياندا مابوو، به لام له بهر نه وهى مه سروق له كوفه بوو، پيغه مبهري ﷻ نه بينيه، (مه سروق) پيشه وايه و له شويكه وتوو ههره مه زنه كانه، وه ده گوتري: بۆيه ناوى لئيراه مه سروق، چونكه به بچووكى دزرابوو، به لام دواتر خانه واده كهى دۆز يانه وه.

كه ده لئى: «مَا أَشْبَعُ مِنْ طَعَامٍ فَأَشَاءُ أَنْ أَبْكِيَ إِلَّا بَكَيْتُ»، يانى: ههر كاتىك خواردنيك خوارد بى له داواى وه فاتي پيغه مبهري ﷻ تير بووم، ئەو ژيانم وه بير هاتوته وه كه تيدا ژياوم له گه پيغه مبهري ﷻ له كه مى خواردن، وه ئەو ﷻ وه فاتي كردو دوناي به جيھيشت، نه تير نانى خواردو، نه تير گوشتى خوارد، دوو جار له پۆژيكد.

۱۴۹- عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، قَالَتْ: «مَا شَبِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ حُبِّ الشَّعِيرِ يَوْمَئِذٍ مُتَابِعِينَ حَتَّى قُبِضَ»^(۱).

واته: عائشه رضي الله عنها، گوتويه تى: «پيغه مبهري خوا ﷻ دوو پۆژان له سهر يه كتر تير نانى جۆي نه خواردو، ههتا پرووحى كيشراوو وه فاتي فهرموو».

شەرح و پروونکردنەوه:

له سهره تاي ئەم به شهدا ئەم فهرمووده باسكرا، جۆ كه كه مترينى (نزمترينى) خواردنه كانه، ئنجا دوو پۆژان له سهر يه كتر تيرى لى نه خواردوه، ئەوهش به لگه به له سهر ئەوهى پيغه مبهري ﷻ دوو پۆژان له سهر يه كتر تير نانى نه خواردوه، لهو شتهى

(۱) أخرجه البخاري: ۵۴۱۶، ومسلم: ۲۹۷۰، المصنف في جامعه: ۲۳۵۷.

که باشته له نانی جو، یانی: نه گهر نانی جو نه بوویی، که واته: خواردنی لهو باشته ههر نه بووه به دلنایی.

۱۵۰- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «مَا أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى خِوَانٍ وَلَا أَكَلَ خُبْزًا مَرْقُفًا حَتَّى مَاتَ»^(۱).

واته: نه نه س رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لی: «پینغه مبهری خوا ﷺ ههر گیز له سه ر میز خواردنی نه خواردوه، وه نانی ته نک و نه رمی نه خوارد، هه تا وه فاتی فهرموو».

شرح و پوونکردنه وه:

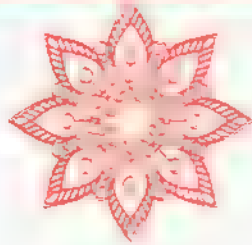
پیشتر قسه له سه ر نهم فهرمووده یه کرا^(۲).

(۱) أخرجه البخاري: ۶۴۵۰، والمنصف في جامعه: ۲۳۶۲.

(۲) انظر: (ج ۱۴۷).

باب ۱۰: نوروکى ھاڭو
دەريازەنى پىشۇرى
پىڭمەنەرنى كۈا

الإدام والأذم: بریتیه له هەر شتیک، کهوا به نان ده خوری (پینخور)، بۆیهش بهمه ناونراوه، له بهر تهوهی وا له نانه که ده کات که بۆ خواردنی مرۆف گونجاو بیت و بشی بۆ خواردن.

به شه که ی دیکه ی پیش ئهم به شه ده باره ی نان خواردنی پیغمبهری خوا ﷺ بوو، ئهم به شهش ده باره ی پینخوره که یه تی، وه باسکردنی پینخور له دوا ی باسکردنی نان له تهواوی و گونجاوی باسه که دایه.

١٥١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «نِعْمَ الإِدَامُ الْخَلُّ» قَالَ عِنْدَ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي حَدِيثِهِ: «نِعْمَ الإِدَامُ أَوْ الْأَذَمُ الْخَلُّ».

واته: عائشه ر.ه ده گپریتهوه: پیغمبهری خوا ﷺ فرموویه تی: «چاکترین پینخور سرکه یه». عه بدوللای کوری عه بدورره حمان ر.ه له فرمووده که ی خوی بهم بیژه ی هیناوه: «نِعْمَ الإِدَامُ أَوْ الْأَذَمُ الْخَلُّ» که هه مان مانای هه یه.

شرح و روونکردنهوه:

که ده لئی: «نِعْمَ الإِدَامُ الْخَلُّ»، خه ل ناسراوه، وه جیاوازی شه به پنی جووری خودی خه له کان، ئایا زه یتوونه، یاخود گیزهره، یاخود جگه له وانه یه.

شتیکی زانراوه له جووره کانی پینخور هه یه باشره له خه ل، به لام که پیغمبهری ﷺ ئهمه ی فرمووه به گویره ی تهوه ی له و کاته دا تهوه هه بووه، ههروه ها دلرا گرتنی تیدایه بۆ تهوهش که به دلی خاوخیزانه که ی دادی له وه ی هه ست به جووریک له که موکووری بکه ن، ده باره ی تهوه ی که میوانیکیان هاتوه و شتیک ی وایان نیه کهوا له پیشی دابنن و خزمه تی پنی بکه ن.

ههروه ک هوکاری گوترانی ئهم فرمووده، ئهمه پشتراست ده کاته وه که پیشهوا موسلیم ر.ه له کتیه صحیحه که یدا، دهیگپریتهوه له جابره وه ر.ه که گوتویه تی: (أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِي ذَاتَ يَوْمٍ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَأَخْرَجَ إِلَيْهِ فَلَقَا مِنْ خُبْزٍ، فَقَالَ: «مَا مِنْ أَدَمٍ؟»

(١) أخرجه مسلم: ٢٠٥١، والمصنف في جامعه: ١٨٤٠.

(٢) برقم: ٢٠٥٢.

فَقَالُوا: لَا، إِلَّا شَيْءٌ مِنْ خَلٍّ. قَالَ: «فَإِنَّ الْخَلَّ نِعَمٌ الْأَذْمُ». قَالَ جَابِرٌ: فَمَا زِلْتُ أُحِبُّ الْخَلَّ مُنْذُ سَمِعْتُهَا مِنْ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ. وَقَالَ طَلْحَةُ: مَا زِلْتُ أُحِبُّ الْخَلَّ مُنْذُ سَمِعْتُهَا مِنْ جَابِرٍ. وَاَتَهُ رُوْرِيكَ يَنْغَمِبُهُ رِي خَوَا ﷺ دَهْسْتِي گِرتَم و بردميه وه بُو مَالِي خَوِي، جا پارچه يه ک ناني بُو دهرهيناو فهرمووی: «نَايَا هِيچ تَسْتِيک هه يه يِنِي بخوین؟» گوتيان: هِيچ نيه جگه له که مينک خهل، جا (يَنْغَمِبُهُ رِي ﷺ) نه و کاته بوو که فهرمووی: «خهل باشترين پينخوره»، جابر ﷺ ده لني: حمز له خواردني خهل ده کم له و کاته وه که له يَنْغَمِبُهُ رِي خوام بيستوه ﷺ، ته لحه ش که له جابري ﷺ بيستوه ده لني: له و کاته وه که له جابرم ﷺ بيستوه گونوويه تي: يَنْغَمِبُهُ رِي ﷺ وای فهرمووه، حمزم له خواردني خهل وه پيم خوشه.

بُزِيه (ابن القيم) ﷺ دهر باره ي نه م فهرمووده يه: «نِعَمُ الْإِدَامُ الْخَلُّ»، گوتوويه تي: (وَهَذَا ثَنَاءٌ عَلَيْهِ بِحَسَبِ مُقْتَضَى الْحَالِ الْحَاضِرِ، لَا تَفْضِيلٌ لَهُ عَلَى غَيْرِهِ، كَمَا يَظُنُّ الْجُهَّالُ، وَسَبَبُ الْخَدِيثِ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى أَهْلِهِ يَوْمًا) '، نا نه وه سنايشکردني خهل به يِنِي نه وه ي که نه و کاته ههر خهل هه بووه، که هِيچ باشيه کي نيه به سه ر غه يري خو يه وه، ههر وه ک هه نديک له نه زانان گومان ده بن، وه هوکاري فهرمووده که ش وه ک پيشتر باسان کرد دياره که يَنْغَمِبُهُ رِي ﷺ ميوانتي کي برده وه ماله وه و... پيشر فهرمووده که باسکر..

۱۵۲- عَنْ سَمَکَ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ الْعُمَانَ بْنَ بَشِيرٍ ﷺ يَقُولُ: «أَلَسْتُمْ فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا شَبِثْتُمْ؟ لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ ﷺ وَمَا يَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ مَا يَمْلَأُ نَظْفَهُ» .

واته: سيما کي کوري حه رب ده لني: بيستم نوعمانی کوري به شیر ﷺ ده يگوت: «نَايَا نيوه چُونِي بتانه وي، به ويستی خوتان خواردن و خواردنه وه ناخون؟ (واته: به ناره زووی خوتان چي حمز بکن هه يه بيخون)، به دلنبايي من يَنْغَمِبُهُ رِي که تانم ﷺ بينيوه، به جوړيک که خورماي خراپيشي ده ست نه ده که وت بيخوات و سکی پي تير بکات».

شرح و روونکردنهوه:

نوعمانی کوری به شیر **ث** چاکه و نيعمه ته کانی خوا بیری ئەو هاوه لانهی که مابوونهوه له ژيان و هندی له شوینکه وتووێژ دینیتتهوه.

که ده‌لی: «أَسْنَه فِي طَعْمٍ وَشَرَابٍ مَا شَنُم» یانی: هەرچی هەزی لێده‌که‌ن و دلتان ده‌یه‌وی له جووره‌ها خواردن و خواردنه‌وه، بۆتان ده‌سته‌به‌ره.

که ده‌لی: «لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَكُمْ ﷺ»، که گوتووێژی: پیغه‌مبه‌ره‌که‌تان، ته‌نیا مه‌به‌ستی ئەوه بوو که نيعمه‌ت و منه‌تی خاویان بیر بێنیتته‌وه به شوینکه‌وتنی پیغه‌مبه‌ر **ﷺ** و بر‌واپه‌ینانی، که ئەو شت‌وازه دواندنه شایسته‌ترین به‌ ئاماده‌کردنی ئەم واتاو مه‌به‌سته‌ی که به‌ هویه‌وه بیران به‌خاته‌وه.

که ده‌لی: «وَمَا يَجِدُ مِنَ الدَّقِيقِ مَا يَمْلَأُ طَبْعَهُ»، (الدَّقِل): برینیه له خراپترین جووری خورما، جا ئەم هاوه‌له **ث** و یستووێه‌تی ئەو نيعمه‌ته مه‌زن و گه‌وره‌یه، ئەم رزق و رۆزیه فراوانه‌یان بیر بێنیتته‌وه، که خوا حاکه‌ی له‌گه‌ل کردوون و پێی به‌خشیون.

۱۵۳- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بِعَمِّ الْإِذْمِ وَالْأَذْمِ الْخُلُّ»

واته: جابری کوری عه‌بدو‌للا **رضی‌الله‌عنہ** ده‌گێڕیتته‌وه، ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا **ﷺ** فه‌رمووێه‌تی: «چاکترین جووری پێخۆر سرکه‌یه».

شرح و روونکردنهوه:

ئەم فه‌رموو‌ده وه‌ک فه‌رموو‌ده‌که‌ی دایکه‌مان عاتیشه‌یه **رضی‌الله‌عنہ** که پێشتر باسکرا.

۱۵۴- عَنْ رَهْدِمِ الْحَزْمِيِّ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَبَدَأَ بِحَمْدِ دَخَجٍ فَتَنَحَّى رَهْدٌ مِنْ لِقَوْمٍ فَقَالَ مَا لَكَ فَقُلْتُ: ابْنِي رَأَيْتُهُ تَأْكُلُ شَيْئًا فَخَفْتُ أَنْ لَا أَكْثَرَهَا قَالَ: «دُنْ فَبَدَأَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ لَحْمَ دَجَاجٍ»^(۱).

واته: زه‌هده‌می جه‌رمی ده‌لی: ئیمه له‌ خزمه‌ت ئەبو موسای ئەشعەری **رضی‌الله‌عنہما** دانیشته‌بوین، گوشتی مریشکی بۆ هینرا، پیاویک له‌ نیو خه‌لکه‌که‌ خوی دوورگرت

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۳۹.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۵۱۷، ومسلم: ۱۶۴۹.

و نه یخوارد، (ئەبو موسە) گوتی: ئەوە بۆ وا خۆت دوورگرتووە و نایخۆی؟ کابرا گوتی: پێشتر بینووومە شتیکی خواردووە، بۆیە منیش سویندم لێ خواردووە که لەمەودوا نه یخۆم، (ئەبو موسە) گوتی: «نزیك به‌وه، به‌ دلنیا یی من پیغه‌مبه‌ری خوا»

شرح و پوونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «إِنِّي رَأَيْتُهَا تَأْكُلُ شَيْئًا»، له هه‌ندی پێوایه‌تی دیکه‌دا هاتوه: «إِنِّي رَأَيْتُهَا تَأْكُلُ شَيْئًا» واته: من بینوومه که شتی بۆگه‌نی خواردووه، جا باسی نه‌کردوه شته‌ پێس و بۆگه‌نه‌که چی بووه، هه‌تا نه‌بیته هۆی ئەوه‌ی ناماده‌بووانی سه‌ر سه‌فره‌که قه‌یزو بێزیا ن لێی بیته‌وه‌و خواردنه‌که جیهیلن، چونکه‌ مرۆف ئە‌گه‌ر دلی بۆ خواردنێک نه‌چوو، هه‌زی لێ نه‌کرد ئە‌وه‌نده به‌سه‌ که ده‌لی: دلم بۆ ناچی و نایخۆم، هه‌روه‌ک پیغه‌مبه‌ر ده‌رباره‌ی بز نه‌مژ ئە‌مه‌ی فه‌رموو، یاخود وینه‌ی ئە‌مه‌ بوو، نابێ به‌ خراپه‌ باسی خواردنه‌که بکری، لای ئە‌و که‌سه‌ی خواردنه‌که ده‌خوات، خراپ باسکردنی خواردن له‌ کاتی نان خواردن ده‌بیته هۆی ئە‌وه‌ی هه‌ندی له‌ خه‌لکی ئە‌گه‌ر به‌ خراپ باسی خواردنیا ن لا بکری وازی لێ ده‌هێنن و نایخۆن.

که ده‌لی: «فَحَلَفْتُ أَنْ لَا أَكُلَهَا» ده‌کری ئە‌و سویند خواردنه‌ی که نایخوات له‌و کاته‌دا بووبی که له‌ حاله‌تیکه‌ی زۆر خراپدا (مریشه‌که‌ی بینوه که شته‌ بۆگه‌نه‌که‌ی خواردووه)، وه‌ ده‌شکری ئە‌م سویند خواردنه‌ی بۆ ئە‌وه‌ بووبی هه‌تا ناچار نه‌بی که له‌مه‌ودوا بیخوات.

که ده‌لی: «إِذْنُ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَأْكُلُ لَحْمَ دَجَاجٍ»، ئا له‌مه‌دا خۆشه‌ویستی هاوه‌لان هه‌یه (له‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ری خوا خواردووویه‌تی له‌ خۆراکه‌کان، وه‌ هه‌روه‌ها ئە‌مه‌ به‌لگه‌شه‌ له‌سه‌ر ئە‌وه‌ی که گوشتی مریشک خواردنی په‌وایه‌و حه‌لآله، وه‌ پیغه‌مبه‌ری خوا خواردووویه‌تی، بۆیه‌ پێویست ناکات مرۆف له‌مه‌دا هیچ شتیکی له‌ دلدا هه‌بی له‌و باره‌وه‌.

به‌لام ئە‌گه‌ر مریشک شتی پێس و زیانه‌خشی خوارد، شوینه‌واری خواردنه‌که‌ش

هه‌بوو به‌سه‌ر گوشته‌که‌یه‌وه بوو به (جلالة)، نه‌وه نه‌م جوړه (بالنده و ناژه‌لانه) به‌هی له خواردنیان کراوه، وه‌ک نه‌بو داوودو جگه له‌ویش له نیسو عومه‌ره‌وه **ﷺ** گپ‌راویانه‌ته‌وه که گوته‌ویه‌تی: {نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ الْجَلَالَةِ وَالْبَائِنَا}. واته: پیغه‌مبه‌ری خوا **ﷺ** نه‌هی کردووه له خواردنی گوشت و شیری جه‌لاله، بالنده و ناره‌لی جه‌لاله به‌کسانه له‌مه‌دا، ناژه‌ل بی، یان مریشک بی، یان هر شتیکی دیکه و ینه‌ی نه‌وانه.

جا نه‌گه‌ر مریشکه که به‌م شتویه بوو، نه‌وه ناخوری، به‌لکو بو ماوه‌ی سی پوژان به‌ند ده‌کړی له خواردنی شته پیسه‌که‌و، خواردنی پاکي بی ده‌دری و شله‌مه‌نی پاکي بی ده‌دری، هه‌تا گوشته‌که‌ی پاک ده‌بیته‌وه، پاشان دوا‌ی نه‌و ماوه‌یه ده‌توانری گوشته‌که‌ی بخوری.

۱۰۵- عَنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ بْنِ سَفِينَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ **ﷺ** قَالَ: «أَكَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ** نَخْمَ حُبَارَى»^(۱).

واته: نیبراهیمی کوری عومه‌ری کوری سه‌فینه، له باوکی، له باپیری **ﷺ** ده‌گپ‌ریته‌وه، گوته‌ویه‌تی: «له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا **ﷺ** گوشتی حوبارام خواردوه».

شرح و پوونکردنه‌وه:

الْحُبَارَى: بالنده‌یه‌کی ناسراوه، په‌نگی خوله‌می‌شیه، ملی درنزه‌و، درنژییه‌ک له ده‌نووکیدا هه‌یه، وه‌خواه‌ن چرنوک نیه، خواردنی جه‌لاله به‌جوړنک هپج شتیکی له شهرعدا نه‌هاتوه له‌سه‌ری که به‌لگه‌ی حه‌رام بوونی بیت، وه‌فه‌رمووده‌ی نه‌م به‌شه‌چه‌سپاو نیه.

(۱) جلالة، بریتیه له‌و جوړه نژه‌لانه‌ی یان بالنده‌نه‌ی که‌وا شتی پیس ده‌خون، ناژه‌له‌کان وه‌ک (گاو مانگا..هتد) به‌ک هه‌فته به‌ند ده‌کړی، مریشک و هاوونیه‌کانیشی بو ماوه‌ی سی پوژان به‌ند ده‌کړی و خواردن و خواردنه‌وه‌ی پاکیان بی ده‌دری، تنجا ده‌توانری بخوری.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۲۴، وأبو داود في السنن: ۳۷۸۵.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۷۲۸، وأبو داود في سنن: ۳۷۹۷، وإسناده غير ثابت، فإنَّ شيخ المصنف الفصل بن سهل الأمرج صدوق، وإبراهيم بن عُمَرَ بن سَفِينَةَ ويلقب بـ (بُرَيْه) مستور، لا يعرف إلا بهذا الحديث، ولم يتابع عليه؛ قال الحافظ ابن حجر في التلخيص الحبير: ۲۸۰/۴ إسناده ضعيف، ضعفه العقيلي وابن حبان.

۱۵۶- عن زهده نحرى دل كد عبد ي موسى رستري م دل ققده طعمه وقده في طعمه حنه دحج وفي اقوم رخل من سي سمه سم حمر كنه مؤي قل فنه بدل قتل نه بو موسى عليه: «ادن، فاني قد رشت رسول الله جل كنه سمه، فقال: إني رأيته ي كل سمه فقبرنه فحلفت أن لا أطعمه أبداً»^(۱).

واته: زهدهمی جهرمی دهلی: نیمه له خزمهت نه بو موسای نه شعهری نه دانیشتبوین، خواردنی بو دانرا، له خواردنه کهدا گوشتی مریشکی تیدابوو، له نیو خه لکه کهش پیایک له بهنی تهیموللا که رهنګ سوور بوو، ههروهک بهنده واپوو، (چونکه رهنګی له عه رهب نه ده چوو)، به لکو له پوم ده چوو، نزیککی خواردنه که نه کهوت، نه بو موساش نه پی گوشت: «نزیکه وه، به دلنایی من پیغه مبهری خوام بینوه له وهی خواردوه (واته: گوشتی مریشکی خواردوه)» کابرا گوته: پیشت ر بینوومه شتی پیس ده خوات، بویه منیش سویتندم لی خواردوه که بو هه همیشه نه یخوم.

شرح و روونکردنه وه:

فهرمووده ی نه بو موسای نه شعهری نه که رابرد، لیره شدا هیناویه تیمه وه، به لام به سه نه دیکی دیکه.

۱۵۷- عن أبي أسيد - قال قال رسول الله - كُنُوا سَابِقِي دَعْوَاهُمْ فِي جَنَّةٍ مِنْ سَخِرَ مُبَارَكَةً»^(۲).

واته: نه بو نه سید نه دهلی: پیغه مبهری خوا نه فهرموویه تی: «زهیتی زهیتوون بخون و خوتان پی چهور بکهن، چونکه له دره ختیکی موبارهک و به پیت و پیزه».

شرح و روونکردنه وه:

که دهلی: «کُنُوا سَابِقِي» یانی: بیکه نه پیخورو له گهل نان ده خوری.

که دهلی: «وَادْجُوا بِهِ» یانی: پرچ و پیستانی پی چهور بکهن.

(۱) انظر: (ج ۱۵۴).

(۲) أخرجه المصنف في جامعه ۱۸۵۲، وفي إسناده رجل من الشام يقال له: عطاء، موقوف، فلا يحتج بحديثه إلا إذا وجد له متابع، لكن الحديث يشهد له حديث عمر ابن الخطاب - رضي الله عنه - الآيس بعده.

که ده‌لی: «قَائِنٌ مِنْ شَجَرٍ مُسَارِكَةٍ» یانی: دره‌ختی زه‌یتوون بیرۆزه و سوودیککی یه کجار زوری هه‌یه، وه ئه‌وه‌نده بو گه‌وره‌یی و فه‌زلی زه‌یتوون به‌سه که خوا سوئندی پی خواردوه له قورئاندا، وه ده‌فه‌رموی: ﴿رَبِّیْ وَرَبِّیْٓ﴾ (سوئند به هه‌نجیرو ده‌یتون). وه به موباره‌ک وه‌سفی کردوه، وه‌ک فه‌رموویه‌تی: ﴿يُؤْتِي مِنْ شَجَرٍ مُّسْرَكَةٍ تَنْبُتُ لِأَشْرَفَتِهِ وَلَا سَرِيفٍ﴾ سور (-) وه چرایه- دائه گیرسیت به- پۆنی- دره‌ختیکی زه‌یتونی به‌فه‌رو به‌ره‌که‌ت که نه پۆژه‌ه‌لاتی بیت، وه نه پۆژ ئاواپی- سیبه‌ر نایگری نه کاتی هه‌له‌هاتی خۆر نه کاتی ئاواپوونی، پۆنه‌که‌ی ئه‌وه‌ند پاک بیت-).

نیشه‌وا (ابن القيم) له (زاد المعاد) دا ده‌لی: (وَالذُّهْنُ فِي الْبِلَادِ الْخَارَةِ، كَالْحِجَارِ وَنَحْوِهِ مِنْ أَكْدِ أَسْبَابِ حِفْظِ الصُّحَّةِ وَإِصْلَاحِ الْبَدَنِ، وَهُوَ كَالضُّرُورِيِّ لَهُمْ). واته: وه خۆ چه‌ورکردن به زه‌یتی زه‌یتوون له‌و ولاتانه‌ی که گه‌رم‌ن وه‌ک حیجازو وینه‌ی ئه‌و له هۆکاره کاریگه‌ره‌کانه بو پاراستنی ته‌ندروستی و چاکی لاشه، که ئه‌مه‌ش شتیکی زۆر یتویسته بۆیان.

۱۵۸- عن عُثْمَانَ بْنِ حَفْصَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كُنُوا بِرِئَاسَةً هَمُّوْا بِهَذَا فَبِهِ مِنْ شَجَرٍ مُّسْرَكَةٍ» رَوَاهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ قَوْلُهُ نَسَدًا. وَرَمَّا أُرْسِلَ (۳).

واته: عومه‌ری کوری خه‌تتاب ده‌لی: یتغه‌مبه‌ری خوا فه‌رموویه‌تی: «زه‌یتی زه‌یتوون بخۆن و خۆتانس پی چه‌ور بکه‌ن، چونکه له دره‌ختیکی موباره‌ک و به پیت و پیژه». ئه‌بو عیسا ده‌لی: وه عه‌بدوپه‌ره‌زاق لهم فه‌رمووده تیکه‌ل و پیکه‌لی ده‌کرد، جاری وابوو به (متصل)ی ده‌یگی‌پرایه‌وه، جاری واش هه‌بوو به مورسه‌لی.

۱۵۹- عن رَسَدِ بْنِ السَّهْمِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ «يُؤْتِي مِنْ شَجَرٍ مُّسْرَكَةٍ»

(۱) ۳۰۸/۴.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۵۱، وابن ماجه في السنن: ۳۳۱۹.

(۳) أخرجه عبد الرزاق في مصنفه: ۱۹۵۶۸، وحديث عُمر بن الخطاب رَوَاهُ مُصَوِّلاً وَمَرْسَلاً، وَقَدْ سَأَلْتُ الْمُصَنِّفَ بِالْوَجْهَيْنِ، وَهُوَ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي أُسَيْدٍ الْمُتَقَدِّمِ وَمَقُولِهِ.

واته: بهم سه نه دهش هه مان فهرمووده گنردراوه ته وه له پینغه مبهه **ﷺ** به لام باسی ناوی عومه ری **ﷺ** تیدا نه هاتوه.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: جاری وابوو به (متصل) ی دهیگنرایه وه، له وانهیه مه بهستی نه وه بی که وهک دانه ر **ﷺ** هینای یه که مجار، وه که ده شلئی: جاری واش هه بوو به مورسه لی هیناویه تی، ههروه کو له ریگای دیکه وه هاتوه که ده لئی: «عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ **ﷺ**، عَنِ النَّبِيِّ **ﷺ** نَحْوَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ عُمَرَ».

۱۶۰- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ **ﷺ** قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ **ﷺ** يُعْجِبُهُ الذُّبَاءُ فَأَتَى بِطَعَامٍ، أَوْ دُعِيَ لَهُ فَجَعَلَتْ أَتْبَعُهُ فَأَصْعُهُ بَيْنَ يَدَيْهِ لِمَا أَعْلَمَ أَنَّهُ يُعْبَهُ»^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک **ﷺ** ده لئی: «پینغه مبهه **ﷺ** چه زی له خواردنی کودی (کوله که) بوو، خواردنی بو هینرا، یان داوای خواردنی بو کرا، جا من (له سه ر سفره که) به دوا ی کودی (کوله که) ده گه پام و نه ملاولام ده کردو له پیش ده ستیم داده نا، له بهر نه وه ی ده مزانی چه زی له خواردنیه تی».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «كَانَ النَّبِيُّ **ﷺ** يُعْجِبُهُ الذُّبَاءُ» چه زی له خواردنی ده کردو پتی خوش بوو، (الذُّبَاءُ) بریتیه له کودی (کوله که) بریتیه له و پینخورانه ی که به نان (یا خود له گه ل نان) ده خورتن.

۱۶۱- عَنْ حَكِيمِ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ أَبِيهِ **ﷺ** قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ **ﷺ** فَرَأَيْتُ عِنْدَهُ ذُبَابًا يَقْطَعُ فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: «نُكْتُرُ بِهِ طَعَامَنَا». قَالَ أَبُو عِيسَى: وَجَابِرٌ هُوَ جَابِرُ بْنُ طَارِقٍ وَيُقَالُ: ابْنُ أَبِي طَارِقٍ، وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ** وَلَا نَعْرِفُ لَهُ إِلَّا هَذَا الْحَدِيثَ الْوَاحِدَ، وَأَبُو خَالِدٍ اسْمُهُ: سَعْدٌ^(۲).

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۱۲۸۱۱.

(۲) أخرجه ابن ماجه في السنن: ۳۳۰۴.

واته: چه کیمی کوری جابر له باوکی ﷺ ده گیریتتهوه، گوتوویه تی: چوومه ژوور بو خزمهت پیغه مبه ر ﷺ، ته ماشام کرد کودی (کوله که ی) له لایه و لهت ده کری، گوتم: نه مه چیه؟ یان بو چیتانه؟ فرمووی: «خواردنمانی یی ژور ده که ی». نه بو عیسا ده لی: جابر که جابری کوری تاریقه ﷺ، ده شگوتری: کوری نه بو تاریقه، یه کیکه له هاوه لانی پیغه مبه ری خوا ﷺ، جگه لهم فرمووده، هیچ فرمووده یه کی دیکه ی نازانین، وه نه بو خالیدیش ناوی سعه ده.

شرح و روونکردنه وه:

فرمووده ی جابری کوری تاریق ﷺ نه وه ی تیدایه که پیغه مبه ر ﷺ کودی (کوله که) ی خواردوه، نه ویش له و پیخورانه یه که وا پیغه مبه ر ﷺ شتی پی ده خواردن.

۱۶۲- عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: إِنَّ خِطَابًا دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِيَطْعَامَ صَنْعَهُ، قَالَ أَنَسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فَذَهَبْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى ذَلِكَ الطَّعَامِ فَقَرُبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ خُبْزًا مِنْ شَعِيرٍ وَمَرَقًا فِيهِ دُبَاءٌ وَقَدِيدٌ، قَالَ أَنَسُ: «فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَتَنَبَّعُ الدُّبَاءَ حَوْلَ الْقُضْعَةِ» فَلَمْ أَزَلْ أَحِبُّ الدُّبَاءَ مِنْ يَوْمِئِذٍ.

واته: نیسحاق ی کوری عه بدوللای کوری نه بو ته لحه، بیستوویه تی نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده یگوت: بهرگدوورنیک پیغه مبه ری خوی ﷺ بانگه یشت کرد بو خواردنیک که بو نه و دروستی کرد بوو، نه نه س ﷺ ده لی: منیش له گه ل پیغه مبه ری خوا ﷺ رویشتم بو نه م خواردنه، جا هه ندیک نانی جوو شله یه ک که کودی (کوله که) و گوشتی وشکراوه ی تیدا بوو خستیه بهرده می پیغه مبه ری خوا، نه نه س ﷺ ده لی: «ته ماشام کرد وا پیغه مبه ری خوا ﷺ به دوا ی کودی (کوله که ی) نیو قاپه که ی پیشیدا ده گه ری و پتی خوشه بیخوات»، جا له و کاته وه من نه وه م بینوه کودی (کوله که م) پی خوشه.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «إِنَّ خِطَابًا دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِيَطْعَامَ صَنْعَهُ»، پیغه مبه ریش ﷺ وه لامی بانگه یشته که ی دایه وه، نه وه ش له ته واوی ساده یی و خاکیی بوونیه تی.

که ده‌لئ: «فَقَرَّبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، یانی: پیشکشی کرد، له جوانی میوانداری نه‌وه‌یه خواردن نزدیک بخړیته‌وه یو به‌رده‌م میوان، هه‌روه‌ک خوا **بختی** باسی کردوه، ده‌رباره‌ی ئیبراهیمی خوشه‌ویستی **بختی** که چوَن پیزی گرتوه له میوانه‌کانی، که ده‌فه‌رموی: **فَرَعَ إِلَيْكَ أَهْلَهُ، فَمَا يَعْمَلُ سَمِيرٍ** **فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ** **٢٧** **بختی** اذاربت. (جا خیرا چوو بولای خیزانه‌که‌ی نه‌مجا گویره‌که‌یه‌کی قه‌له‌وی -به‌برژاوی یو- هینان **٢٨** وه نریکی کرده‌وه لئیان -به‌لام نه‌یان خوارد- ووتی نه‌وه ناخوَن؟ **٢٧**).

که ده‌فه‌رموی: «وَمَرْقًا فِيهِ ذَبَابٌ وَقَدِيدٌ» (المَرْقُ): ناسراوه. بریتیه له‌وه‌ی که نانی تیدا ده‌گوشری، (الذَّبَابُ): بریتیه له کودی (کوله‌که)، (القَدِيدُ): گوشتی پارچه‌کراوه که خوینی به‌سه‌ردا ده‌کری و له‌به‌ر پوژ وشک ده‌کړیته‌وه، تاکو یو ماوه‌یه‌کی زوَر بمینیتنه‌وه.

که ده‌فه‌رموی: «فَرَأَيْتَ النَّاسَ يَنْتَعِجُ الدُّنَا خَوْلِي الْقُصْعَةِ»، ده‌گونجی پیغه‌مبه‌ریش **بختی** هه‌ر له لای خو‌یه‌وه به‌دوایدا گه‌پایی، نه‌ک له هه‌موو لایه‌کی قاپه‌که‌دا، چونکه به‌دلنیاپی خو‌ی **بختی** نه‌هی له‌مه‌ کرده، عومه‌ری کو‌ری ئه‌بی سه‌له‌مه **بختی** ده‌لئ: (من مندالیک بووم له کوشی پیغه‌مبه‌ری خوا **بختی** ده‌ستم له نیو قاپه‌که‌دا ده‌گیرا (یو خواردن)، پیغه‌مبه‌ر **بختی** پنی فه‌رمووم: (يَا غُلَامُ! سَمِ اللَّهَ، وَكُلْ يَمِينِكَ، وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ) ، واته: پوله‌گیان! ناوی خوا بی‌نه‌و، به‌ده‌ستی راستت بخو‌و، له بیش خو‌ته‌وه بیخو‌و. وه ده‌شگونجی پیغه‌مبه‌ر **بختی** له‌گه‌ل خزمه‌تکاره‌که‌ی که نه‌نه‌سی کو‌ری مالیکه **بختی** ییکه‌وه خواردنه‌که‌یان خواردی، له‌و کاته‌شدا به‌دوا‌ی کوله‌که‌گه‌پاوه، چونکه نه‌و خواردنه‌ش پیشکشی خو‌ی **بختی** و خزمه‌تکاره‌که‌ی کراوه، هیچ که‌سی دیکه‌یان له‌گه‌لدا نه‌بووه.

الْقُصْعَةُ: قاپیکی گه‌وره‌یه، له ته‌خته‌دار دروست کراوه‌و خواردنی تیدا ده‌خوری، وه قاپه‌کانی خواردن چه‌نده‌ها ناویان هه‌یه به‌پنی قه‌باره‌کانیان.

«تعالی: له ریزه نندی جوړی قاپه کاندې» گوتویه تی: (یه که میان فیهیه وهک فایپکی بچو وکوه، خواردنیکې که می تیده کری، پاشان صوحه فیهیه پیاوینک تیر خواردن ده کات، دواپی میئکه له که دوو، یان سنی بیاو تیر خواردن ده کات، پاشان صه حفهیه که چوار، یان پینج پیاو تیر خواردن ده کات، ننجاقه صعهیه که هوت بو ده بیاو تیر خواردن ده کات، پاشان جه فنهیه که گه وره ترینیانه، هه ندیکش پینان وایه که ده سیهه گه وره ترینیانه).

که ده لی: «قَلَمَ اَرْلُ حُثُّ الدُّنَاءِ مِنْ يَوْمِي» که هزی له خواردنی کوله که کردووه به هوئی نهوه بووه که پیغه مبهه ۱۶۳ هزی له خواردنی کوله که کردوه.

۱۶۳- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُحِبُّ الْخُبْزَ وَالْعَسَلَ»

واته: عائشه ر.ه. ده لی: «پیغه مبهه ۱۶۳» هه لواو هه نگوینی پی خوش بوو (هزی له خواردنیان ده کرد).

شرح و روونکردنه وه:

نهم فهرموودهیه خوشوینن و هه زکردنی پیغه مبهه ۱۶۳ تیدایه بو هه لوا، که هه لواش خواردنیکې خوش و شیرینه، ههروهه هه زکردنی له هه نگوین تیدایه، نهوهش لهو کومه له پیخورانهیه که شتی پی ده خوری.

۱۶۴- أَنْ غَطَاءَ بْنِ يَسَارٍ، أَخْبَرَهُ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ سَفْمَةَ، أَخْبَرَهُ أَنَّهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «قَرَّبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَنْبًا مَشُونًا فَأَكَلَ مِنْهُ، ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ وَمَا تَوَضَّأَ».

واته: عه تانی کوری یه سار ده گیریته وه: نوممو سه له مه ر.ه. هه والی پیداوه که نهو «لایه ک گوشتی برژاوی مه پی نریک خستوته وه بو بهردهم پیغه مبهه ۱۶۴» (بو نهوهی بیخوات)، (پیغه مبهه ریش ۱۶۴) لئی خواردوه، دواپی هه لساوه بو نهوهی نوئز بکات، پی نهوهی ده ستوئز بشورتته وه (واته: گوشتی برژاو ده ستوئز ناشکینی).

(۱) فقه اللغة: ۹۶۲/۱.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۴۳۱، ومسلم: ۱۴۷۳، والمصنف في جامعه: ۱۸۳۱.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۳۹.

شرح و پوونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «قَرَّبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ جَنْبًا مَشْوِيًّا»، یانی: لایه‌کی مهر، یان وینه‌ی نه‌و (له گوشتی ناژه‌لی دېکه‌ی برژاو)، نه‌وه له پیخوړی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوو.

که ده‌لی: «فَأَكَلَ مِنْهُ، ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ وَمَا تَوَضَّأَ»، یانی: دواچار له سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌وه بوو: که ده‌ستون‌تر نه‌شورته‌وه له کاتی خواردنی نه‌و خواردنانه‌ی که ده‌برژین، یان کولاون و ناگریان به‌رکه‌وتوه، جگه له گوشتی وشر، که نه‌و هه‌لاویردراوه له راستترین و په‌سندترین قسه‌ی زانایان.

۱۶۵- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْخَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَكَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شِوَاءَ فِي الْمَسْجِدِ».

واته: عه‌بدو‌ل‌لای کوړی حاریس ر‌ضی‌الله‌عن‌ه ده‌لی: «له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له مزگه‌وتدا گوشتی برژاومان خوارد».

شرح و پوونکردنه‌وه:

الشَّوَاءُ: گوشتی برژاو، که هه‌مان مانای فهرمووده‌ی پیشووه که نومو سه‌له‌مه ر‌ضی‌الله‌عن‌ه گټراویه‌تیه‌وه.

۱۶۶- عَنِ الْمُغْبِرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: ضَفْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ دَاتَ لَبَنَةٍ قَاتِي يَجَنَّبُ مَشْوِي. ثُمَّ أَخَذَ الشُّفْرَةَ فَجَعَلَ يَحُزُّ، فَحَزَّ لِي بِهَا مِنْهُ قَالَ: فَهَاءَ بِلَالٍ يُؤَدِّنُهُ بِالصَّلَاةِ فَأَلْقَى الشُّفْرَةَ فَقَالَ «مَا لَهُ تَرَبَّتْ يَدَاهُ؟». قَالَ: وَكَانَ شَارِبُهُ قَدْ وَقَى، فَقَالَ لَهُ: «أَقْصُهُ لَكَ عَنِّي سَوَاكٍ» أَوْ «قُصِّهِ عَلَيَّ سَوَاكٍ»^(۱).

واته: موغیره‌ی کوړی شوعبه ر‌ضی‌الله‌عن‌ه ده‌لی: شه‌ونک میوان بووم له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، جا لایه‌کی گوشتی برژاوی بو هینرا، پاشان ده‌ستی دایه چه‌قوکه‌و پارچه پارچه‌ی ده‌کرد، پارچه‌یه‌کی بو من لی بری، نیدی بیلال هات بانگی کردو ناگاداری کرده‌وه له کاتی نوټر، (پیغه‌مبه‌ریش ﷺ بو خوشی) فهرمووی: «نه‌وه (بیلال) چیه‌تی ده‌ستی به‌ خو‌لدا بچی»، گوتی: موغیره سمیلی درټر بوو، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پنی

(۱) أخرجه إمام ماجه في السنن ۳۳۱۱، وفي إسناده بان لهيعة؛ وهو صدوقٌ اختلط بعد احتراق كنه

(۲) أخرجه أبو داود في السنن: ۱۸۸.

فەرموو: «لەسەر سیواکیک بۆت کورت دەکەمەوه»، یاخود فەرمووی: «لەسەر سیواکیک کورتی بکەوه».

شەرح و پوونکردنەوه:

کە دەلێ: «قَالِي بَحْبٍ مَسْوِيٍّ ثُمَّ أَحَدًا اشْفَرَةً فَخَعَلَ نَحْرُ»، یانی: لایەکی گوشتی برژاوی سەر ئاگر بۆ پیغەمبەر ﷺ هینرا، پیغەمبەر ﷺ چەقوی وەرگرت و بەم چەقویە گوشتەکەی پارچە پارچە دەکرد.

کە دەلێ: «فَخَرَّبِي حَامَةً»، واتە: پیغەمبەر ﷺ لە تەواویەتی سۆزو بەزەیی و خاکی و سادەیی و جوانترین هەلسوکهوتیەدا لە گەڵ هاوێلانیدا، بە دەستی موبارەکی لە گوشتەکەی بۆ موغیرە لێکردەوه.

کە دەلێ: «فَجَاءَ بِلَالٌ يُؤَدِّئُهُ»، یانی: بیلال ﷺ هات ئاگاداری بکاتەوه کە کاتی نوێژکردن هاتوه.

کە دەلێ: «شَرِبَ بِهَا»، یانی: دەستەکانی بچیتە نێو خۆل و هەژار بکەوی، ئەم وشە و وێنەی ئەم وشانەیه: (وَيْحَك، وَعَقْرِي، وَحَلَقِي .. هتد) کە عەرەب بە کاری دێتن، بێ ئەوهی مەبەستیان حەقیقەتی دووعایە کە بێ.

کە دەلێ: «وَكَانَ شَرِبُهُ قَدْ وَقَّ»، یانی: سمیلێ درێژ بوو، ئەوه ئاوردانەوهی تێدا یە لەلایەن قسە قسە کەرەوه، کە دیارە بۆ لای کەسی نادیار، لە (مسند) ی ئیمام ئەحمەددا^(۱) هاتوه ئەم فەرمووده بە بیژەیی: {قَالَ لِمُغِيرَةَ: وَكَانَ شَارِبِي}. واتە: موغیرە گوتی: سمیلێ درێژ بوو.

کە دەلێ: «فَقَالَ تَهْ أَقْصُهُ لَكَ عَنِّي سِوَاكَ أَوْ قُصُّهُ عَنِّي سِوَاكَ»، یانی: سیواک لە ژێر سمیلێ دابنێ پاشان هەرچی زیاده بە مەقسەس بپیری، لەم فەرمووده یەدا هاندان هەیه لەسەر بوونی سمیل، ئەک تاشینی.

کورتکردنەوهی سمیل لە سوننەتەکانی خاوینیه، ئەگەر مەرۆف سروشتی گۆردرا، ئەوه شتی خراپی لا باش و جوان دەبیت، بۆیه سمیلێ درێژ دەکات بە شیوهیهکی

خراب، وه شتی جوان و پاکیشی له‌لا ناشیرین ده‌بی، بویه ریشی ده‌تاشی، به‌لکو جوانی و باشی له‌وه‌دایه که ریک دیته‌وه له‌گه‌ل شهرع و سروشتی مرؤف ته‌ویش به‌وه‌ی که ریشی به‌ئیلته‌وه‌و سمیلی کورت بکاته‌وه.

۱۶۷- عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: «أبى النبي ﷺ بحم، فرفع إليه الذراع، وكانت تُعجبه فنهس منها»

واته: نه‌بو هوره‌یره رضي الله عنه ده‌لئ: «(پوژنیک) گوشت هتیرا بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ، جا باسکیکی بو به‌رزکرایه‌وه‌و دایه‌نه ده‌ستی، نه‌ویش ﷺ ده‌ستی کرد به‌خواردنی (زوری) پی خوش بوو، به‌ددانه‌کانی لئی ده‌کرده‌وه‌و ده‌بخوارد».

شرح و وونکردنه‌وه:

که ده‌لئ: «فَرَفَعَ إِلَيْهِ الذَّرَاعُ»، یانی: باسکی ئاژه‌له‌که‌ی لئ نزیک کرایه‌وه‌و پینشکه‌شی کر. که ده‌لئ: «وَكَاثَتْ تُعْجِبُهُ»، واته: پیغه‌مبه‌ر ﷺ حەزی له‌خواردنی باسکی ئاژه‌ل ده‌کرد له‌به‌ر خوشیه‌که‌ی، وه له‌به‌ر ته‌وه‌ی له‌به‌شی پیشه‌وه‌ی لاشه‌یه‌تی، که زوونر پیده‌گات و گوشت ده‌گرئ، وه له‌به‌ر زوری سووده‌که‌ی.

قاضي عیاض رحمته الله ده‌لئ: حەزکردنی له‌خواردنی باسکی ئاژه‌ل به‌هوی زوو پیگه‌یشتن و زوو پاکبونه‌وه‌بووه، له‌گه‌ل چیرۆی زوری تامی خوشی، وه دووری له‌و شوتنه‌ی که پسپان پتوه‌یه^(۱).

که ده‌لئ: «فَنَهَسَ مِنْهَا»، (النَّهَسُ): بریتیه له‌گرتنی گوشت به‌ددان، وه پارچه‌کردنی به‌ددانه‌کانی پیشه‌وه، به‌پیچه‌وانه‌ی (نه‌ش): بریتیه له‌پارچه‌کردنی گوشت و گه‌زتنی به‌هه‌موو ددانه‌کان.

۱۶۸- عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْجِبُهُ الذَّرَاعُ» قَالَ: «وَسُمِّ فِي الذَّرَاعِ، وَكَانَ يَرَى أَنَّ الْيَهُودَ سَمُوهُ»^(۲).

(۱) أخرجه البخاري ۴۷۱۲، ومسلم ۱۹۴، والمصنف في جامعه ۱۸۳۷.

(۲) نقله النووي في شرحه لصحيح مسلم ۶۵/۳.

(۳) أخرجه أبو داود في السنن: ۳۷۸۰، وفي إسناده رهتر، وهو مختلف فيه، وأبو إساق الشيباني مدلس؛ وقد عمن، وسعد بن عیاض صدوق، وللحديث شواهد يرتقي بها إلي درجة الحسن لغيره.

واته: عه‌بدوللای کورپی مه‌سعوود **﴿٢٨٥﴾** ده‌لی: «پیغه‌مبه‌ری خوا **﴿٢٨٥﴾** له خواردنی (گوشت) چه‌زی له باسک بو»، ده‌لی: «جا (پوژیک له کاتی بانگه‌یشت کردنی بو نان خواردنی ماله جووله‌که‌یه‌ک) باسک‌تکیان بو ژه‌هراوی کردبوو، گومانیشی وابوو جووله‌که (ئه‌و باسکه‌یان) بو ژه‌هراوی کردبی و ژه‌هر خوارد کرا».

شهرج و پوونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «كَانَ الشَّيْءُ يُغَجُّهُ الدَّرَاعُ»، وینه‌ی ئەم فەرمووده‌یه له ئەبو هوریه‌پره‌وه پیشتر باسکراوه.

که ده‌لی: «وُسْمٌ فِي الدَّرَاعِ»، یانی: ژه‌هری بو کرا ناوی، که ئەمه له غه‌زه‌ی خه‌یه‌ر (بوو)، جووله‌که‌یه‌ک باسکه‌که‌ی ژه‌هراوی کردوه، وه ئەوه‌ش به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئەوه‌ی که چه‌زی پیغه‌مبه‌ر **﴿٢٨٥﴾** بو باسکی ئازهل شتیکی زانراو بوو.

که ده‌لی: «وَكَانَ يَزِي أَنْ لِيَهُودَ سَمُوهَ»، نینو مه‌سعوود **﴿٢٨٥﴾** پروای وابوو جووله‌که ژه‌هر خواردیان کرد، یان گومانی ده‌برد.

به‌لگه‌ی زۆر له‌و باره‌وه هاتوون که جووله‌که بوون ئەم ژه‌هره‌یان بو له نێو باسکی ئازله‌که داناوه، به‌وه‌ی که ئافره‌تیکیان پاسپارد، که ناوی زه‌ینه‌بی کچی حاریس بوو خواردنێکی بو دروست بکات، ژه‌هری بو له خواردنه‌که بکات، به‌مه‌به‌ستی ئەوه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا **﴿٢٨٥﴾** بکوژن.

جا ده‌لی: پرسیری کرد ئایا پیغه‌مبه‌ر **﴿٢٨٥﴾** چ به‌شیکی ئازهلێ زۆر پینخوشه؟ گوتیان: بالی ئازهل، بۆیه ژه‌هری به‌سه‌ر ته‌واوی مه‌ره‌که‌دا کرد، به‌شی زۆری به‌سه‌ر بالیدا کرد، جا کاتیک پیغه‌مبه‌ر **﴿٢٨٥﴾** گازو قه‌مپاری له گوشته‌که‌دا، به‌فه‌رمانی خوا باسکی ئازله‌که هاته قسه‌کردن و هه‌والی به‌پیغه‌مبه‌ر **﴿٢٨٥﴾** دا (که ئەو ژه‌هراوی کراوه) له نێو ده‌می پیغه‌مبه‌ری خوا **﴿٢٨٥﴾** ئەم قسه‌یه‌ی کرد.

جا دوا‌ی ئەم ئافره‌ته‌هات بو لای پیغه‌مبه‌ر **﴿٢٨٥﴾** مسولمان بوو، جا که پیغه‌مبه‌ر **﴿٢٨٥﴾** داوا‌ی لیک‌کرد دان بنی به‌م کاره‌دا، دانی پێدا هینا، جا ئافره‌ته‌که ده‌لی: گوتم: ئە‌گەر

تو پادشایه ک بیت، له کولمان ده بیه ووه له ده ست پزگارمان ده بی، وه نه گهریش پیغه مبه ریگ بیت نه ووه خوا خو ی ده تیاریزی، پیغه مبه ریش ۳ هیچ توله یه کی لی نه سانده ووه، وه بشری کوری به پراء ۴ که گوشته که ی خوارد مرد، جا خزم و که سه کانی داوای توله ی به شیریان لی کرده ووه و نه که یان کوشت^۱.

وه له صه حیجی بوخاریدا^۲ هاتوه که عائشه ۵. گوتوویه تی: پیغه مبه ر ۳ له و نه خوشیه ی که تیدا وه فاتی کرد، فهرمووی: (یا عائشه! ما أزالُ أجِدُ أَلَمَ الطَّعَامِ الَّذِي أَكَلْتُ بِخَيْرٍ، فَهَذَا أَوَانٌ وَجَدْتُ انْقِطَاعَ أَنْهَرِي مِنْ ذَلِكَ السُّمِّ). واته: نه ی عائشه! به رده وام هست به نازاری نه و خواردنه (زه راویه) ده که م که خواردم له خه بیه ر، ئیسن کاتی نه ویه هست به بچرانی دهماری دلم بکه م، به هو ی نه م زه ره ووه.

لأَنَّهُ: دهماریکه په یوهسته به دلوه ووه، نه گهر بچرا مرو ف دهری، جا خوا ۶ پیغه مبه ره که ی پاراست له ووه ی نه م زه ره بیکوژی، به لام ویستی وابوو شوینه واری نه ووه بمینی که خستیه دهمیه ووه، تا نه و کاته ی وه فاتی کرد.

۱۶۹- عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ ۷ قَالَ طَحَنَ لِسِي ۸ قَدْرًا ۹ وَقَدْ كَانَ يُعْجِنُهُ دَرْعٌ فَذَوْنُهُ الدَّرْعُ ثُمَّ قَالَ «لَاؤُنِي لِدَرْعٍ» فَذَوْنُهُ ثُمَّ قَالَ «لَاؤُنِي لِدَرْعٍ» فَحُتُّ يَ رَسُولَ اللَّهِ، وَكَه لِسْتِهِ مِنْ دَرْعٍ فَقَالَ: «وَأَلَدِي لِسِي يَبْدُو سَكَنَ سَوْنَتِي لِدَرْعٍ مَا دَعَوْتُ»^(۱)

واته: نه بو عوبه ید ۷ ده لی: (روژیک) مه نجه لیک گوشتم بو پیغه مبه ر ۸ کولاند، هزی له گوشتی باسک بوو، (دهستم دریز کردو) باسکینکم له پیش دانا، یاشان (پیغه مبه ر ۹) فهرمووی: «باسکینکم بده ری»، دوا یی دیسان فهرمووی: «باسکینکم بده ری»، جا گوتم: نه ی پیغه مبه ری خوا (بو) مه ر چهند دهستی هه یه؟ (پیغه مبه ریش ۱۰) فهرمووی: «سویند به و زاته ی نه فسی منی به دهسته، نه گهر قسه ت نه کردبایه داوای چهند باسکم کردبایت ده دام».

(۱) ينظر سنن أبي داود: ۴۵۱۲ وغيره.

(۲) برقم: ۴۴۲۸.

(۳) إسنادہ ضعیف؛ فیہ شہر بن خوشب، لکن نہ شواہد ذکرہا الشیخ الألبانی فی مختصر الشائل: (ص ۹۶)، وصحح الحدیث بها.

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لنی: «فَتَاوَلْتُهُ الذَّرَاعَ ثُمَّ قَالَ: تَاوَلِي الذَّرْعَ، فَتَاوَلْتُهُ»، شتیکی زانراوه که مهر دوو باسکی ههن، کاتیک پیغمبه‌ر ﷺ له جاری سییه‌م فهرمووی: «تَاوَلِي الذَّرَاعَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَمْ لِلشَّاةِ مِنْ ذِرَاعٍ»، واته: دوو باسکم پیدای، مهریش له دوو باسک زیاتری نین، «فَقَالَ: وَالَّذِي تَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ سَكَّتُ لَتَاوَلْتَنِي الذَّرَاعَ مَا دَعَوْتُ»، یانی: نه‌گهر چووبای بۆ لای مه‌نجه‌له‌که بی نه‌وه‌ی پرسیارم لی بکه‌ی دهریاره‌ی نه‌وه‌ی دوو باسکی مه‌رت پیداوم، نه‌گهر داوای باسکم کردبا چه‌ندان جاری دیکه (بیتم ده‌دا)، که نه‌مه له نیشانه‌کانی پیغمبه‌رایه‌تیه ﷺ.

۱۷۰- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا كَانَتِ الذَّرَاعُ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنَ اللَّحْمِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَكِنَّهُ كَانَ لَا يَحْدُ السُّخْمَ إِلَّا عَيْنًا، وَكَانَ يَغْخَلُ إِلَيْهَا لِأَنَّهَا أَغْلَلَهَا نَضْجًا».

واته: عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لنی: «باسکی (ناژه‌ل) خوشت‌رین گوشت نه‌بووه له لای پیغمبه‌ری خوا ﷺ، به‌لام گوشتی ده‌ست نه‌ده‌که‌وت مه‌گهر به‌که‌می نه‌بی (جار جار، ماوه ماوه وا ده‌هاته پیش گوشتی ده‌ست‌بکه‌وئ)، جا کاتیکیش لیده‌نرا، نه‌م به‌شه‌یان بۆ ده‌برد (یاخود په‌له‌ی بۆ ده‌کرد)، چونکه (باسک) زووتر ده‌کولاو پیده‌گه‌یشت».

شرح و روونکردنه‌وه:

وه به‌لگه‌ی نه‌وه‌ی تیدایه که پیغمبه‌ر ﷺ بویه‌ه‌زی ده‌کرد له خواردنی باسکی ناژه‌ل (چونکه ههموو کات گوشتی نه‌بوو بۆ خواردن، واته: ماوه ماوه ده‌بخوارد)، وه چونکه زووتر ناماده ده‌بوو بۆ خواردن، جا پ‌واله‌تی نه‌م قسه‌یه پیچه‌وانه‌ی نه‌م فهرمووده‌ی پیشووه که باسپان کرد، له‌وه‌ی که ده‌لنی: پیغمبه‌ر ﷺ ه‌زی له خواردنی باسکی ناژه‌ل ده‌کرد.

خۆ نه‌گهر نه‌م فهرمووده‌یه ته‌واو بی، پیده‌چی مه‌به‌ستی پاک پ‌اگرتنی پله‌و مه‌قامنی بووبی له‌وه‌ی که مه‌یلی بۆ لای شتیکی له‌جوره‌ چووبیت، به‌لام نه‌وه‌ی که فهرمووده‌کان

(۱) أخرجه المصنف في جامعه ۱۸۳۸ وقال هذا حديث حسن، لا يعرفه إلا من هذا الوجه، وإسناده ضعيف؛ فيه قُلَيْح بن سليمان، ليس بالقويّ كم في الميزان: ۳/۳۶۵، وعبد الوهاب بن يحيى قال عنه أبو حاتم: (شيخ الجرح والتعديل. ۷۲/۶.

له سه‌رینه و جه‌ختی لی ده‌که‌نه‌وه ئه‌وه‌یه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ وه‌ک غه‌ریزه‌ی مروّقی ئاسایی چه‌زی له‌ خواردنی باسکی ئاژهل بووه، که بینگومان ئهم چه‌ز کردنه له‌ خواردنی (ئهم به‌شهی گوشتی ئاژهل) هیچ‌قه‌ده‌غه بوونیک نیه، چونکه ئه‌وه له‌ ته‌واوی مروّف بوونیه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتوه، هه‌روه‌ک چه‌ز کردنی له‌ بۆنی خوّش، به‌لام ئه‌وه‌ی قه‌ده‌غیه‌ی بۆ ته‌واویه‌تی له‌ پیغه‌مبه‌ردا ﷺ، هه‌له‌یه‌ کردنی نه‌فسه‌ بۆ به‌ ده‌سته‌ینانی و له‌ ده‌ست دانیان، ئهو سیفه‌ته‌ش به‌ هیچ‌ شیه‌یه‌ک له‌ پیغه‌مبه‌ردا ﷺ نه‌بووه.

۱۷۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ أَطْيَبَ اللَّحْمِ لَحْمُ الظَّهْرِ»^(۱).

واته: عه‌بدوللای کورێ جه‌غفه‌ر ﷺ ده‌لێ: گویم له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوو ده‌یفه‌رموو: «بینگومان باش‌ترین و به‌ تام‌ترین گوشت، گوشتی پشته».

شرح و وونکردنه‌وه:

«إِنَّ أَطْيَبَ» واته: به‌تام و چێژ‌ترین، ده‌گوتری: (طَابَ الشَّيْءُ يَطِيبُ) ئه‌گه‌ر شته‌که به‌ تام و چێژ بوو ده‌گوتری، به‌ مانای باش‌ترین دی، وه‌ ده‌شگوتری: پاک‌رینه، به‌ هوێ دووری له‌ شوێناوه‌ی که پێسن، مه‌به‌ستیش له‌مه‌ ئه‌وه‌یه که خوشت‌رینه، چونکه گوشتی بال له‌و به‌تام‌تره، به‌ به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌لبێژاردوه بۆ خواردن و چه‌زی له‌ خواردنی کردوه.

۱۷۲- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ»^(۲).

واته: عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: «باش‌ترین پیخو‌ر سرکه‌یه».

۱۷۳- عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ هَاشِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «أَعِنْدَكَ شَيْءٌ؟» فَقُلْتُ لَا إِلَّا خُنْزٌ يَابِسٌ وَخَرٌّ، فَقَالَ: «هَاقِي، مَا أَفْقَرُ بَيْنَتٍ مِنْ دَمٍ فِيهِ خَلٌّ»^(۳).

(۱) أخرجه ابن ماجه في السنن: ۳۳۰۸، وسناده ضعيف؛ لأن فيه مبهماً، وهو الشيخ الذي من قهْم، وجه في سنن ابن ماجه لما أورد الحديث قال: وأطعمه يُسمى محمد بن عبد الله، وهو مقبول لا يحتج بحديثه إلا إذا توبع.

(۲) في إسناده سفيان بن وكيع، قال في التقریب كان صدوقاً، إلا أنه اتلني بوراقه فأدح عليه ما ليس من حديثه، فنصح فيه يقبل فسقط حديثه، وعبد الله بن المؤمل ضعيف.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۴۱، وفي إسناده أبو حمزة الثمالي، وهو ضعيف، لكن الحديث صحيح نشواهد.

واته: شه عبی ده‌لی: نوممو هانی **بِه** گوتی: پیغه مبه‌ر **بِه** ته شریفی هینا بو لام،
 فهرمووی: «هیچ شتیکت لایه (بو خواردن)؟» منیش گوتم: نه خیر، جگه له
 ناتیکی وشک له گه‌ل سرکه، فهرمووی: «بیته، هیچ مالیک بی پیخوور نابی (واته:
 خانه‌واده‌که‌ی بی خواردن نابن) مادام سرکه‌ی تیدابی».

شرح و روونکردنه‌وه:

نوممو هانی **بِه** کچی نه‌بو تالییه، که ده‌کاته کچه مامی پیغه مبه‌ر **بِه**، که ده‌لی:
«أَعْنَدُكَ شَيْءٌ»، یانی: تایا هیچ خواردنیکت له لایه؟

که ده‌لی: **«لَا إِلَّا خُبْرٌ بِإِسْرَاحٍ»**، یانی: هیچ شتیکم له لا نیه بخوری، جگه له نانی
 وشک و سرکه.

که ده‌لی: **«مَا أَفْقَرُ نَبْتُ مِنْ أَذْمٍ فِيهِ حُرٌّ»**، یانی: نه‌گه‌ر مالیک سرکه‌ی تیدابوو، ئیدی
 که‌واته خالی نیه له پیخوور، (واته: خاوه‌ن ماله‌که شتیکی هیه بیخوات).

۱۷۴- عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ **رَضِيَ** عَنْ لُبَيْبٍ **رَضِيَ** عَنْهُ قَالَ: «فَصُرُ عَائِشَةُ عَلَى النَّسَاءِ كَقَضْلِ الثَّرِيدِ
 عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ»^(۱).

واته: نه‌بو مووسای شه‌عهری **بِه** ده‌گپ‌رته‌وه: پیغه مبه‌ر **بِه** فهرموویه‌تی: «پله‌و
 پیگه‌ی عایشه **بِه** به‌سه‌ر نافرته‌تانی دیکه‌وه، وه‌ک پله‌و پیگه‌ی (خواردنی) سه‌ریده
 به‌سه‌ر هه‌موو خواردنه‌کانی دیکه‌وه».

شرح و روونکردنه‌وه:

نهم فهرمووده فه‌زل و پیگه‌ی دایکی پرواداران و هاوه‌لی گه‌وره‌و پ‌یزدار عایشه‌ی
بِه تیدایه، که خیزانی پیغه مبه‌ره **بِه**، به‌سه‌ر هه‌موو نافرته‌تانی دیکه‌دا.

الثَّرِيد: نانی پارچه‌کراوه، پیخوری وه‌ک گوشتاوو هاوشیوه‌ی به‌سه‌ردا ده‌کرئ و
 نهرم ده‌بیته‌وه، ده‌کرئ گوشتی له‌گه‌ل بی و، ده‌شگونجی بی گوشت بی.

۱۷۵- عن أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فَصِلْ عَائِشَةَ عَلَى النَّسَاءِ كَقَضْبِ التَّرْبِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ»^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک **ﷺ** ده لئ: پیغه مبهری خوا **ﷺ** فهرمووی: «بله و پیگهی عایشه **ﷺ** به سهر نافرته تانی دیکه وه، وهک بله و پیگهی (خواردنی) سهریده به سهر هه موو خواردنه کانی دیکه وه».

شرح و روونکردنه وه:

له فهرمووده ی نه بو مووسای نه شعهری **ﷺ** پیشر باسکرا.
۱۷۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَوْضًا مِنْ كَبِ نَوْرٍ أَقِطٍ، ثُمَّ رَأَاهُ أَكَلَ مِنْ كَيْفِ شَاةٍ، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ^(۲).

واته: نه بو هورپه رپه **ﷺ** ده گیرته وه: نه و «پیغه مبهری خوی **ﷺ** بینوه دهستی شوردوته وه به هوی خواردنی پارچه که شکیک، دواپی بینوویه تی گوشتی شانه مه ریکی ده خواردو که چی دهستوئری نه شوردته وه و نوئری کرد».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «أَنَّهُ: رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَوْضًا مِنْ كَبِ نَوْرٍ أَقِطٍ»، یانی: دهستی شوردته به هوی خواردنی پارچه یه کی که شک، پارچه یه ک له که شک نه و ناوه ی لئراوه له بهر نه وه ی نه و که رته له ته واوو پاشاوه ی که شک که جیا بوته وه.

الأقِط: بریتیه له شیریکی وشکی بهستووی بوو به بهرد، مه بهستیش له وشه ی (وضوء) لیره دا شوردنی دهستوئری نه، به لکو ته نه مه بهستی شوردنی دوو دهسته کانه، وهک دواپی له بهشی دوا ی نه مه روونی ده کاته وه^(۳)، جا پیغه مبهر **ﷺ** دهسته کانی شوردن به هوی خواردنی نه و پارچه که شک وه، «ثُمَّ رَأَاهُ أَكَلَ مِنْ كَيْفِ شَاةٍ، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ»، واته: دواپی بینو گوشتی شانی مه ری خواردو پاشان نوئری کردو دهستوئری نه شوردته وه، چونکه خواردنی گوشتی مه ری دهستوئری ناشکینی.

(۱) أخرجه البخاري: ۵۴۲۸، ومسلم: ۲۴۴۶، والمصنف في جامعه: ۳۸۷۸.

(۲) أخرجه أحمد في المسند: ۹۰۵۰ و ۹۰۴۹.

(۳) وانظر: (ج ۲۰۹) في الترجمة السادسة بعد هذه.

لهم فہرموودہیہ دا ہہردوو و اتاکہی (الوضوء) لہ پووی زمانہ وانی و لہ پووی
شہرعیہ وہ کوکراوہ تہ وہ (الوضوء) ی یہ کہم بو واتای زمانہ وانیہ و (الوضوء) ی دووہم
بو واتای شہرعیہ.

۱۷۷- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: «أُؤْتِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى ضَمِيَّةٍ يَتَمِرٍ وَسَوِيْقٍ»

واتہ: تہ نہ سی کوری مالیک رضی اللہ عنہ دہ لی: «پتغہ مہری خوا رضی اللہ عنہ (وہ ک بانگہیشت کردن
و میوانداری کردنی خہ لک) لہ کاتی گواستہ وہی صہ فیہی خیزانیدا، خواردنیکی
نامادہ کرد لہ خورماو نارد (دروست کرابو)».

شرح و پوونکردنہ وہ:

تہم فہرموودہیہ نہ وہی تیدایہ کہ پتغہ مہر رضی اللہ عنہ کاتیک صہ فیہی کچی حویہی کوری
نہ ختہ بی مارہ کرد رضی اللہ عنہ «کہ لہ جہنگ دہستی مسولمانان کہ وتبو»، نازادی کردبو،
نازاد کردنہ کہشی کردہ مارہ بیہ کہی، بو خواردن و بانگہیشت کردنی خہ لکیش خورماو
ناردی دروست کرد (کہ وہ ک حہلواہ) لہ ناردی گہنم و جو دروست دہ کری.

وہ لہ فہرموودہی (صحیح) دا^۱ ہاتوہ کہ پتغہ مہر رضی اللہ عنہ بہ خواردنی حہیس وہ لیمہی
بو کردوہ، کہ تہ ویش خواردنیکہ لہ خورماو پوون، وہ لہ گہ لیشیدا کہ شک، یان نارد
دروست دہ کری.

۱۷۸- عَنْ سَلَمَى، أَنَّ النَّحْسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، وَابْنَ عَبَّاسٍ، وَابْنَ جَعْفَرٍ رضی اللہ عنہ أَتَوْهَا فَقَالُوا لَهَا: اضْئِئِي
لَنَا طَعَامًا مِمَّا كَانَ يُعْجِبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَيُحْسِنُ أَكْلَهُ. فَقَالَتْ: يَا بَنِي لَا تَشْتَهِيهِ الْيَوْمَ قَالَ:
بَلَى اضْئِئِي لَنَا. قَالَ: فَقَامَتْ فَأَحَدَتْ مِنْ شَعِيرٍ فَطَحَّنتُهُ، ثُمَّ جَعَلَتْهُ فِي قِدْرِ، وَصَبَتْ عَلَيْهِ شَيْئًا
مِنْ زَيْتٍ وَدَقَّتِ الْفُلْفُلَ وَالتَّوَابِلَ فَقَرَّبَتْهُ إِلَيْهِمْ، فَقَالَتْ: «هَذَا مِمَّا كَانَ يُعْجِبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
وَيُحْسِنُ أَكْلَهُ»^(۳).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۰۹۵، وأبو داود في السنن: ۲۷۴۴، وابن ماجه في السنن: ۱۹۰۹.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۱۶۹ من حديث أنس بن مالك رضی اللہ عنہ.

(۳) في إسناده الفصير بن سيمان وهو صدوق كثير الأوهام؛ وعنيد الله بن علي بن أبي رافع مولى رسول الله ﷺ وهو لين الحديث.

واته: سه‌لما ده‌لئ: حه‌سه‌نی کوری عه‌لی و ئیبنو عه‌بیاس و ئیبنو جه‌عفر هاتوونه لای یی‌یان گوتوه: خواردنیکمان بۆ دروست بکه له‌و خواردنانه‌ی که پیغه‌مبه‌ری خوا زۆری پی‌خۆش بووه‌و، خواردنی به‌ باش زانیوه، (سه‌لمان) گوتوو یه‌تی: پۆله‌ ئه‌م‌پۆ دلت بۆی ناچی (واته: ئه‌م خواردنه له‌م پۆزگاره‌دا هه‌زی بێ ناکرئ)، (کوره‌که‌ش) گوتی: یا، بۆمان دروست بکه، جا ده‌لئ: ئیدی هه‌لساو (هه‌ندئ) جۆی بردو وردی کرد، یاشان خسته‌یه‌ ئیو مه‌نجه‌لێک، وه‌ هه‌ندیک زه‌یتی به‌سه‌ردا کرد له‌گه‌ل هه‌ندیک بیه‌رو شتی تر (که ده‌خه‌رنه‌ ئیو خواردن) لئی نزیک خسته‌وه‌و له‌به‌ر ده‌می دانان، جا گوتی: «ئوه له‌م خواردنانه‌یه که پیغه‌مبه‌ری خوا پینی خۆش بوو، هه‌روه‌ها خواردنیشی به‌ باش ده‌زانی».

شرح و پوونکردنه‌وه:

ویستیان خواردنیکمان بۆ دروست بکات که پیغه‌مبه‌ری خوا هه‌زی لئی بیت، ئه‌ویش گوتی: چونکه جۆره‌کانی خواردنی خۆش و به‌ له‌زه‌ت له‌و سه‌رده‌مه‌دا زیاتر بوون و فه‌راهه‌م هه‌تێراو بوون، به‌لام کاتی پێداگریان کردو سوور بوون، ئه‌ویش هه‌لسا که‌میک جۆی هه‌تاو کردی به‌ ئارد، یاشان خسته‌یه‌ ئیو مه‌نجه‌لێکه‌وه، که‌میک پۆنی به‌سه‌ردا کرد، بیه‌رو به‌هاراتی کرد به‌سه‌ردا، تا‌کو تامی خۆش بێ، یاشان پێشکه‌شی کردن، ئنجا پیتی پاگه‌یاندن که پیغه‌مبه‌ر هه‌زی له‌و خواردنه‌ ده‌کرد، جا هاوشیوه‌ی ئه‌م جۆره خواردنه‌ مرو‌ف له‌ کاتی خواردنی هه‌مه‌جۆرو هه‌مه‌په‌نگ و خۆشگوزه‌رانی ئاره‌زووی بۆی ناروات و هه‌زی لئ نیه.

۱۷۹- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «فَقُلْ «كَانَ»

عَلِمُوا أَنَا نُحِبُّ اللَّحْمَ» وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ.

واته: جابری کوری عه‌بدو‌للا ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر هاته‌ مالمان، ئیمه‌ش مه‌رێکمان بۆ سه‌ره‌بری، ئنجا (پیغه‌مبه‌ر) که ئه‌وه‌ی بینی (فه‌رمووی: «وه‌ک ئه‌وه‌ی بزانی ئیمه‌ زۆر هه‌زمان له‌ خواردنی گوشته‌»، له‌ فه‌رمووده‌ که‌دا به‌سه‌ره‌هاتیکیش هه‌یه (دیاره به‌ پێویست نه‌زانراوه به‌تێرئ).

شرح و روونکردنه وه:

لهم فهرمووده یه ږوونکردنه وهی چه زکردنی پیغه مبهه ۱۰ بۆ گوشت تیدایه، وه ههروهه جۆریک له قسه خوښی و جوان مامه له کردنی تیدایه له گه له هاوه لانی و، نه وهش که میوانداری کردوه، ههروهه دلخوښکردنی نه وه که سه ش که میوانداری کردوه و خاوه ن خواردنه که یه، به گوتنی نه وه وشه کاریگه رو هوگرکه رانه که که سی به رامبهه دلخوښی ده کات.

که ده لئ: «یٰ اَبَا جَبْرِ»، بیسه واته حمده ۱۱ گپراویه تیه وه، جگه له ویش له جابری کوری عه بدوللا ۱۲ ده لئ: «اَتَيْتُ النَّبِيَّ - فِي دَيْنٍ كَانَ عَلَى أَبِي، قَالَ: فَقَالَ: «اَتَيْتُكُمْ»، قَالَ: فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ لِلْمَرْأَةِ: لَا تُكَلِّمِي رَسُولَ اللَّهِ - وَلَا تَسْأَلِيهِ، قَالَ: فَأَتَانَا فَذَبَحْنَا لَهُ دَاجِنًا كَانَ لَنَا، فَقَالَ: «يَا جَابِرُ! كَأَنَّكُمْ عَرَفْتُمْ حُبَّنَا لِلْحَمِّ»، قَالَ: فَلَمَّا خَرَجَ قَالَتْ لَهُ الْمَرْأَةُ: صَلِّ عَلَيَّ وَعَلَى زَوْجِي، أَوْ صَلِّ عَلَيْنَا، قَالَ: فَقَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِمْ»، قَالَ: فَقُلْتُ لَهَا: أَلَيْسَ قَدْ نَهَيْتُكَ؟ قَالَتْ: تَرَى رَسُولَ اللَّهِ - كَانَ يَدْخُلُ عَلَيْنَا وَلَا يَدْعُو لَنَا؟!».

واته: چوومه خزمه تی پیغه مبهه ۱۳ داوای هاوکاریم لیکرد بۆ قهرزیک که له سهه باوکم بوو (وه فاتیسی کردبوو له جهنگی نوحوددا) ده لئ: فهرمووی: (بگه ږیوه) خوښ دیم بۆ لاتان، ده لئ: منیش گه رامه وه و گوتمه خیزانم: (که پیغه مبهه ۱۴ ته شریفی هینا) هیچ قسه یه کی له گه له نه که ی و داوای هیچ شتیکی لئ نه که ی، ده لئ: که ته شریفی هینا لامان مه ږیکي دابه سته مان هه بوو بۆ مان سه ره ږی، فهرمووی: نه ی جابر! وه ک بلیی ده زانن چه زمان له گوشته؟! ده لئ: کاتیک ویستی پروات خیزانه که م گوتی: (نه ی پیغه مبهه ۱۵ خوا ۱۶) دووعا بۆ خوښ و پیاوه که م بکه، یان گوتی: دووعامان بۆ بکه، ده لئ: پیغه مبهه ۱۷ فهرمووی: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِمْ»، ده لئ: به خیزانم گوت: نه دی نه مگوت داوای هیچی لئ نه که ی؟ خیزانیشم گوتی: ده یینی پیغه مبهه ۱۸ خوا ۱۹ بیته لامان و داوای لئ نه که ین دووعامان بۆ بکات! (واته: نه مه ده رفه تیکه نه گه ری دووباره بوونه وهی زور ده گمه نه).

۱۸۰- عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ فَدَخَلَ عَلَى امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَذَبَحَتْ لَهُ شَاةً فَأَكَلَ مِنْهَا، وَأَتَتْهُ بِقِنَاعٍ مِنْ رُطَبٍ، فَأَكَلَ مِنْهُ، ثُمَّ تَوَضَّأَ لِلظَّهْرِ وَصَلَّى ﷺ، ثُمَّ انْصَرَفَ، فَأَتَتْهُ بِعُلَّةٍ مِنْ عُلَالَةِ الشَّاةِ، فَأَكَلَ ثُمَّ صَلَّى الْعَصْرَ وَلَمْ يَتَوَضَّأَ» .

واته: جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: «پیغمبر خوارده‌لی: له مال چووه دهر، منیش له گه‌لی بووم، جا چووه مالی یه کییک له ئافره‌ته نه‌نصاریه‌کان، (ئافره‌ته که‌ش) مه‌ریکی بو (پیغمبر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) سه‌ربری و نه‌ویش لئی خوارد، وه قاپه خورمایه‌کی بو هینا، (پیغمبر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) له‌ویشی خوارد، دواپی (پیغمبر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) هه‌لساو) ده‌ستوئیزی شو‌ردو نوئیزی نیوه‌رو‌ی کرد، ئیدی که سه‌لامی دایه‌وه له نوئیز ئافره‌ته که چوو (دووباره) هه‌ندیک له پاشاوه (به‌رماوه) ی مه‌ره‌که‌ی هینا و خسته‌یه‌رده‌می، نه‌ویش خواردی، دواپی (پیغمبر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) خوارده‌لی: نوئیزی عه‌سری نه‌نجامداو ده‌ستوئیزی نه‌شو‌رده‌وه (واته: به هه‌مان ده‌ستوئیزی نیوه‌رو‌ی نوئیزی عه‌سری کرد)».

شهرج و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ»، نا لهم شیوازه‌دا روونکردنه‌وی ته‌واوی ره‌وشت به‌رزی هاوه‌لانی تیدایه که قسه له‌باره‌ی پیغمبره‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌کن، هه‌ندیک وشه دهرده‌برن که هه‌ست ده‌کرئ نه‌وان شو‌تیکه‌وتوون و پیغمبره‌یش رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خه‌لک شو‌تینی که‌وتوون.

که ده‌لی: «فَدَخَلَ عَلَى امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَذَبَحَتْ لَهُ شَاةً فَأَكَلَ مِنْهَا، وَأَتَتْهُ بِقِنَاعٍ مِنْ رُطَبٍ»، (القِنَاع) بریتیه له سینیه‌ک (سه‌به‌ته‌یه‌ک) که خورمای له‌سه‌ر ده‌خوری و له پوو‌شی خورما دروست ده‌کرئ، سه‌ره‌تا مه‌ره‌که‌ی پیشکه‌ش کردو لئی خوارد، پاشان خورمای پیشکه‌ش کرد له‌ویشی خوارد، «ثُمَّ تَوَضَّأَ لِلظَّهْرِ وَصَلَّى»، نه‌وه‌ی لئی وه‌رناگیرئ که به‌هوی خواردنی گوشتی مه‌ره‌وه ده‌ستوئیزی شو‌ردیته‌وه، به‌لکو به‌هوی نه‌مانی ده‌ستوئیزه‌وه بووه، یاخود بو نو‌یک‌کردنه‌وی ده‌ستوئیز بووه.

که ده‌لی: «ثُمَّ انْصَرَفَ» یانی: دواى نوئیزی نیوه‌پۆ، که ده‌لی: «فَأَنَّهُ بَعْلَالَةٌ مِّنْ عُلَالَةٍ شَبَّ» (العُلَالَةُ) ماوه‌ی سستیکه، جا ئه‌وه‌ی ماوه‌وه‌ له مه‌په‌که بۆی برده‌وه تا بیخوات، «فَأَكَلَتْ ثُمَّ صَبَتْ لَعَصَرٍ وَلَمْ يَبْزُضْ» ئه‌مه‌ پوون ده‌کاته‌وه که ده‌ستنوئیز شو‌ردنی جارى به‌که‌مى به‌ هو‌ی خواردنی گوشتى مه‌په‌وه نه‌بووه، نه‌گه‌رنا ده‌بووايه جارى‌کی دیکه‌ش بۆ نوئیزی عه‌سر دووباره ده‌ستنوئیز بشو‌ریته‌وه، وه ئه‌مه‌ش به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که خواردنی گوشتى هیچ ئازهلێک (که حه‌لاله) ده‌ستنوئیز پتو‌ست ناکات، جگه له گوشتى خوشتر نه‌ی.

وه هه‌روه‌ها ئه‌وه‌شى تیدایه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ له پو‌ژنێکدا دوو جار گوشتى خواردوه، جارى‌ک پيش نوئیزی نیوه‌پۆ، جارى‌کیش دواى نیوه‌پۆ (پيش نوئیزی عه‌سر) که به‌ دنیایی نه‌وه تیکناگیرى له‌گه‌ل فه‌رمووده‌ی دایکبان عایشه ﷺ که ده‌لی: «مَا شَيْخٌ مِنْ حُنَرٍ وَلَحْمٍ مَّرَّتَيْنِ فِي يَوْمٍ» واته: (پیغه‌مبه‌ر ﷺ هیچ پو‌ژنێک نه‌بووه به‌ نه‌واوى تیر نان و تیر گوشتى خواردبى دوو جار له پو‌ژنێکدا)، چونکه ئه‌مه نه‌وه‌ی لى وه‌رناگیرى که پیغه‌مبه‌ر ﷺ خواردبى تا به‌ ته‌واوى تیر بووبى، به‌لکو که‌میکى خواردوه پيش نوئیزی نیوه‌پۆ، ئنجا که نوئیزی کردوه هه‌ندیک که ماوه‌ته‌وه پيشکه‌شیان کردوه و ئه‌ویش که‌میکى لى خواردوه.

۱۸۱- عَنْ أُمِّ الْمُثَنَّبِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: دَخَلَ غَيٌّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَفَعَلَ عَنِّي، وَلَنَا دَوَالٍ مُّعْفَقَةٌ، قَالَتْ: فَحَمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ وَغَيٌّ مَعَهُ يَأْكُلُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِعَبِيٍّ: «مَهْ يَا غَيٍّ، فَإِنَّكَ نَاقَةٌ»، قَالَتْ: فَجَسَسَ عَلَيَّ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَأْكُلُ، قَالَتْ: فَحَمَلْتُ لَهُمْ سَلْقًا وَشَعِيرًا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعَبِيٍّ: «مِنْ هَذَا فَأَصِيبَ فَإِنَّ هَذَا أَوْفَقُ لَكَ»^(۱).

واته: ئوممو مونزیر ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ هات بۆ لام و عه‌لى ﷺ له‌گه‌ل دابوو، هیشوو‌ه‌ک خو‌رمای هه‌لو‌اسراومان هه‌بوو، ده‌لی: پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ و عه‌لى ﷺ پیکه‌وه لێیان ده‌خوارد، پیغه‌مبه‌رى خوا ﷺ به‌ عه‌لى فه‌رموو: «وازیته له‌ خو‌اردن عه‌لى، چونکه تو تازه چاک بوویه‌وه و نه‌خو‌شیت نه‌ماوه». (واته: زۆر خو‌اردن بۆ چاک بوونه‌وه‌ی دواى نه‌خو‌شى باش نیه)، ئوممو مونزیر ﷺ ده‌لی: بۆیه عه‌لى ﷺ

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۰۳۷، وقال: حسنٌ غريبٌ، لانعرفه إلا من حديثٍ فليح.

دانیشت و پیغمبه‌ریش ﷺ ده‌بخوارد، (ئوممو مونزیر ﷺ) ده‌لی: منیش هه‌لسام سلق و جۆم بۆ کردنه چیش، ئنجا پیغمبه‌ر ﷺ به‌ علی فه‌رموو: «له‌و (چیشت) به‌ بخۆ، ئه‌مه‌ بۆ تۆ باشه».

شرح و پوونکردنه‌وه:

ئوممو مونزیر ﷺ، ده‌لین: یه‌ کێک بووه‌ له‌ پلکه‌کانی پیغمبه‌ر ﷺ (واته: خوشکی دایکی) پیغمبه‌ر ﷺ بووه، گوتویه‌تی: «وَلَنْ دَوَّالٍ مُّغْنَقَةٌ»، (دَوَّال) کۆی (دالیه) یه، (دَوَّال) هێسووی خورمای ته‌رو تازه‌ پینگه‌بیوه، فه‌ریکه‌ خورمایان هه‌لده‌واسی، پاش ئه‌وه‌ی که‌ پنده‌گه‌یشت لیان ده‌خوارد.

که‌ ده‌لی: «فَخَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ وَعِيٌّ مَعَهُ يَأْكُلُ»، یانی: پیغمبه‌ری خوا ﷺ و عه‌لی ﷺ لیان ده‌خوارد، «فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِعَلِيٍّ: مَنْ يَأْكُلُ»، یانی: واز له‌ خواردن بینه‌و بوسته، «فَبِكَ نَاقَةٍ»، واته: له‌ کاتی‌کدا وا تازه‌ چاکبوویه‌وه له‌ نه‌خۆشی، (نَاقَةٌ) نه‌و که‌سه‌یه‌ که‌ تازه‌ له‌ نه‌خۆشی چاکبووبیته‌وه، به‌لام ته‌واو نه‌که‌وتیته‌ سه‌ری و ته‌ندروستی ته‌واو باش بووین.

که‌ ده‌لی: «فَحَسَّ عَلِيٌّ وَلِئْبِيٍّ يَأْكُلُ، فَحَعَلَتْ لَهُمْ سَلْقًا وَشَعِيرًا»، سلق ڕووه‌کیکی ناسراوه‌و له‌ جهرجیر ده‌چی و به‌ زۆری به‌ کولای ده‌خوری، ئوممو مونزیر ﷺ جۆو سلقی بۆ کولاندبوو، هه‌ندیک له‌ زانایان باسی ئه‌وه‌یان کردوه‌ که‌ کاتیک جۆ بکولننری له‌ گه‌ل سلقدا ئه‌وه‌ سوودیک یه‌ کجار زۆری هه‌یه‌ بۆ نه‌خۆش، به‌ تایبه‌تی له‌ کاتی کوتایی هاتنی نه‌خۆشیه‌که‌و سه‌ره‌تای که‌وتنه‌ سه‌ری یی نه‌خۆشه‌که‌.

«فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعَلِيٍّ: مَنْ هَذَا قَاصِبٍ فَإِنْ هَذَا أَوْفَقُ لَكَ»، له‌مه‌دا سوودیک یاش هه‌یه، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ که‌ بۆ که‌سی تازه‌ چاکبووه‌وه له‌ نه‌خۆشی خواردنی جۆی بۆ دروست بکری، چونکه‌ سووده‌کانی هه‌موو تیدا کۆبوونه‌ته‌وه، ئارامی ده‌روون و یارمه‌تی دانی له‌ سه‌ر ته‌واوی چاکبوونه‌وه‌ی له‌ نه‌خۆشیه‌که‌ پیده‌به‌خشی، جا ئه‌گه‌ر سلقیشی له‌ گه‌ل بی سووده‌که‌ی زیاتر ده‌بی، وه‌ سوننه‌ت و ڕیازی پیغمبه‌ر ﷺ موباره‌که‌ بۆ چاکی و به‌رژه‌وه‌ندی دین و دنیای مرو‌فی تیدا، هه‌م بۆ لاشه‌ی هه‌م بۆ هه‌موو کاروباره‌کانی.

۱۸۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْثَدَةَ، أَنَّ لُمُؤْمِينَ قَالَتْ: كَانَ اسْمِي بِبَنِي فَبَشَوُ «أَعْنَدَكَ عَدَا؟» فَأَقُولُ: لَا قَالَتْ: فَبَشَوُ «إِنِّي صَائِمَةٌ» قَالَتْ: فَتَنِّي يَوْمًا، فَقُلْتُ: نَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ أُهْدِيَتْ لَنَا هَدِيَّةٌ دَل «وَمَا هِيَ؟» قُلْتُ: حَيْسَرٌ قَالَ: «أَمَّا إِنِّي أَصْخْتُ صَائِمًا» قَالَتْ: ثُمَّ أَكْرَ .

واته: عائشه رضی اللہ عنہا دایکی پرواداران دهلی: (جاری وابو) پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم دههاته لام، جا دهیفرموو: «نایا خواردنی به یانیت لایه (هیج شتیک ههیه بیخوم)»، منیش ده مگوت: نه خیر، دهیفرموو: «مادام من به پوژووم (واته: پوژوو ده گرم نه مپو)»، جا عائشه رضی اللہ عنہا دهلی: پوژیک پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم خوا صلی اللہ علیہ وسلم ته شریفی هینا بو لام، گوتم: نه ی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم خوا دیاریه کیان بو هینا وین، فرمووی: «چیہ؟» گوتم: (چیشتی) خورماو پوون و که شک، یاخود له گهل پوون و نارد، فرمووی: «هه رچهنده کاتیک به یانیم کرده وه به پوژوو بووم»، (واته: پوژوووی سوننهت) دهلی: دواپی خواردی (واته: پوژوو وه که ی شکاند).

شرح و پوونکردنه وه:

که دهلی: «فَقُولُ: أَعْنَدَكَ عَدَا؟» (الْعَدَاءُ): بریتیه له خواردنی به یانی (نه وهیه که له سه ره تایی پوژدا ده خوری).

که دهلی: «فَأَقُولُ: لَا»، یانی: نانی به یانیمان نه، «فَقُولُ إِنِّي صَائِمٌ»، له و کاته وه نهی ته به پوژوو بوون دینی، پوژوووی سوننهت مهرج نهیه له شهودا نهی ته بو بهیتری، مروف نه گهر به یانی کرده وه ههچی نه خواردبوو، وه ههچی نه خواردبوو وه، یاشان له سه ره تایی پوژدا بریاریدا به پوژوو بی بوی ههیه پوژوو بگری، به پیچه وانه ی پوژوووی فهرز که مهرج تییدا نه وهیه نهیت له شهو بهیتری بو، وهک پیشه و داپقوتی^۱ و جگه له ویش گتیراویانه وه له فرمووده ی عائشه رضی اللہ عنہا ده گپریته وه که پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم فرموویه تی: {مَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصَّيَّامَ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ: فَلَا صِيَّامَ لَهُ}. واته: ههر کهس پیش بانگی به یانی نهی ته به پوژوو بوون نه هینی، پوژوووی بو نهیه.

(۱) أخرجه مسلم: ۱۱۵۴، والمصنف في جامعه: ۷۳۴.

(۲) في سننه: ۲۲۱۳.

که ده‌لی: «فَإِنِّي يَوْمًا، فَعُلْتُ. يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ مُبَيَّتٌ لَنَا حَبِيبَةٌ قَالَتْ وَمَا هِيَ؟ قُلْتُ، حَيْسُ»
(الحَيْسُ): خواردنیکه پیک دیت له خورماو پۆن و کەشک، یاخود پۆن و ئارد.

که ده‌لی: «أَمَّا بِي أَصْنَعْتُ صَبِيحًا قَالَتْ ثُمَّ أَكَلْتُ»، له پسته‌ی پیښه‌وه‌دا ئه‌وه‌ی پوونکرده‌وه
که پیښه‌مبه‌ر ﷺ هاتوه هیچ نه‌بووه بیخوات، پیښ‌ریش نیه‌تی نه‌بووه به‌پۆژوو بی،
بۆیه له‌و کاته‌دا نیه‌تی به‌پۆژوو بوونی هیناوه، به‌لام لی‌ره‌دا نیه‌تی هیناوه و پاش
گه‌رانه‌وه‌ی بۆ مال ب‌نیویه‌تی خواردن هه‌یه، پۆژوووه‌که‌ی شکاندوه، ئا له‌وه‌دا به‌لگه
هه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که ئه‌و که‌سه‌ی پۆژوووی سوننه‌تی گرتوه، بۆی هه‌یه له‌ هه‌ر
کاتیکی پۆژدا ب‌یشکینی، چونکه جله‌وی کاری خۆی به‌ ده‌ستی خۆیه‌تی.

۱۸۳- عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَخَذَ كِسْرَةً مِنْ خُبْرِ الشَّعِيرِ
فَوَضَعَ عَلَيْهَا مَمْرَةً وَقَالَ: «هَذِهِ إِذَا مَ هَذِهِ وَأَكَلْتُ»^(۱).

واته: یوسفی کوری عه‌بدو‌ل‌لای کوری سه‌لام ﷺ ده‌لی: پیښه‌مبه‌رم ﷺ بینی پارچه‌یه‌ک
نانی جو‌ی هه‌لگرت، ئنجا خورمایه‌کی له‌سه‌ر دانا، پاشان فهرمووی: «ئه‌وه پ‌یخوری
ئه‌مه‌یه (واته: خورما پ‌یخوری نانه)، ئنجا خواردنی».

شهرج و پوونکرده‌وه:

که ده‌لی: «أَخَذَ كِسْرَةً مِنْ خُبْرِ الشَّعِيرِ» پارچه‌ ناتیکی جو‌ی وشکه.

که ده‌لی: «هَذِهِ إِذَا مَ هَذِهِ وَأَكَلْتُ» یانی: ئه‌م خورمایه پ‌یخوری ئه‌م نانه‌یه.

۱۸۴- عَنْ نُسَیْبٍ بْنِ سَمْعَانَ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُعْجِلُهُ الشُّمْرُ. قَالَ عِنْدَ لَيْلٍ «يَغْبِي مَا نَقِي مِنَ
الطَّعَامِ».

واته: ئه‌هه‌س ﷺ ده‌گ‌یر‌یت‌ه‌وه: «که پیښه‌مبه‌ری خوا ﷺ خواردنی ن‌یشتووی (بن‌ک‌ر)
پ‌یخۆش بوو»، عه‌بدو‌ل‌لا (پ‌راوی فهرمووده) ده‌لی: «واته: ئه‌وه‌ی ماوه‌ته‌وه له
خواردن».

(۱) أخرجه أبو داود في سنه ۳۲۶۰، وهو حديث ضعيف، لجهالة يزيد بن أمية الأعور لراوي عن يوسف.

(۲) أخرجه أحمد في المسند: ۱۳۲۰.

شرح و روونکردنه‌وه:

دانه‌ر **د** بهم فهرمووده کوتایی بهم به‌شه هیناوه، نه‌ه‌سی کوری مالیک **د** ده‌لی: پیغه‌مبهری خوا **د** **دَکَر یَحْجَہ** **د** **نَسْر**، واته: ه‌زی له خواردنی بن مه‌نجه‌ل بوو، ه‌روه‌ها دانه‌ری کتیب ده‌لی: عه‌بدوللای کوری عه‌بدورپه‌حمان وشه‌ی (ثقل) ی وا مانا کردوه: بریتیه له‌و خواردنه‌ی که له بنی مه‌نجه‌ل ده‌مینیت‌ه‌وه، له گوشت یان نارد، وه جگه له‌وانه‌ش، نه‌وه‌ش به‌وه جیاده‌کریت‌ه‌وه که زیاتر پینگه‌یشتوه‌و کول‌اوه.

پایه پنجم: لغت و معنی کلمات و عبارات

در این کتاب شواهدی از لغت و معنی کلمات

خواه که کلماتی خواص

دانه **ﷺ** ئەم بەشەى داناو بۆ روونکردنەوہى رېيازى پېغمبەر **ﷺ** لە شۆردنى دەستەکاندا لە کاتى نانخواردن دا، وە (وُضوء) بە پەھايى دوو مانای ھەن: مانای زمانەوانى و مانای شەرعى، يەكەمیان مەبەست پى شۆردنى دەستەکان و خاوينکردنەوہيانە لە ھەرچى پىسى و خۆل و شتیک کە پىياتەوہ دەنوسى، ھەيە لە زانايان پى وایە دەبى پىش و پاش خواردن بشۆردرین، وە ھەشیانە دەلى: پىويست ناکات، مەگەر دەست شتیکى پتوہ پى لابرى، جا پىش خواردن پى، يان دواى خواردن، لەبەر گشتیەتى ئەو بەلگانەى ھاتوون دەربارەى پاک و خاوتنى.

ئەوہى دووہمیان کە مانای شەرعى، مەبەست پى خواپەرستى، بە شۆردنى رووخسارو دەستەکان و مەسحى سەرکردن و شۆردنى پىيەکان، کە ئەوہ پىويست نىە بۆ خواردن ئەنجام بدرى، تەنھا ئەگەر مرووف گوشتى و شترى خوارد، ئەو کاتە پىويستە لەسەرى بەم شىوازە دەستنوێژ بشۆرى پىش نوێژ کردن.

۱۸۵- عَرَبِيٌّ عَنِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَرَّمَ مِنَ الْحَلَالِ فَقْرًا لِنَفْسِهِ اضْعُدْ فَقُولُوا أَلَا نَأْتِيكَ بَوْضُوءًا؟ قَالَ: «إِنَّمَا أُمِرْتُ بِالْوُضُوءِ إِذَا قُمْتُ إِلَى الصَّلَاةِ»

واتە: ئىبنو عەبباس **ﷺ** دەگىرتتەوہ: کە پېغمبەرى خوا **ﷺ** لە سەرئاو ھاتەدەر، دوايى خواردنى لى نزىک خرايەوہو لە بەردەمى دانرا، جا گوتيان: ئايا ئاوى دەستنوێژت بۆ نەھىين (دەستنوێژ بشۆرى؟ پېغمبەرىش **ﷺ**) فەرمووى: «من تەنيا ئەو کاتە فەرمانم پىکراوہ دەستنوێژ بشۆرم کە ھەلسام بۆ ئەنجامدانى نوێژ، (واتە: نان خواردن دەستنوێژ شۆردنى ئاوى)».

شرح و روونکردنەوہ:

کە دەلى: «أَلَا نَأْتِيكَ بَوْضُوءًا»، (الْوُضُوء) -بە فەتھەى واوہ-کە- برىتە ئەو ئاوەى کە دەستنوێژى پى دەشۆرى.

کە دەلى: «إِنَّمَا أُمِرْتُ بِالْوُضُوءِ إِذَا قُمْتُ إِلَى الصَّلَاةِ»، (الْوُضُوء) -بە زەمەى واوہ-کە- برىتە لە کردارى دەستنوێژ شۆردنە، جا بە پېغمبەر **ﷺ** يان گوت: ئايا ئاوى دەستنوێژت

بۆ ناماده نه کهین؟! پیغه مبهری خوا ﷺ وەلامی دانه وه و فەرمووی: دەستتوێژ شۆردن تەنها لەسەر کەسیکە کە دەیهوێ نوێژ بکات، نهک لەسەر ئەو کەسە ی کە دەیهوێ نان بخوات، لێره دا مه بهست له (الْوُضوء) دەستتوێژ شۆردنه.

۱۸۶- عَنْ نُبَيْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: حَزَّحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ لَعْنَتِ قَاتِلِ بَطْغَامٍ، فَقِيلَ لَهُ: لَا تَتَوَضَّأُ؟ فَقَالَ: «أَصْلِي فَأَتَوَضَّأُ»^(۱).

واته: ئیبنو عەبیاس ﷺ دەلی: پیغه مبهری خوا ﷺ له سه رئاو هاته دهر، ئیدی خواردنی بۆ هینرا، جا پتی گو ترا: ئایا دەستتوێژ ناشۆری؟ (پیغه مبه ریش ﷺ) فەرمووی: «ئایا من نوێژ ده کهم تا کو ده ستتوێژ بشۆرم!».

شرح و روونکردنهوه:

که ده لی: «أَصْلِي فَأَتَوَضَّأُ»، یانی: ئایا ویستم نوێژ بکه م تا کو ده ستتوێژ بشۆرم؟ یانی: ده ستتوێژ بۆ ئەوه ناشۆردری کاتیک مروف خواردن ده خوات، به لکو ده ستتوێژ بۆ نوێژ کردن ده شۆردری.

۱۸۷- عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: قَرَأْتُ فِي التَّوَارَةِ أَنَّ بَرَكَةَ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ بَعْدَهُ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِبَشِيِّ ﷺ. وَأَخْبَرَنِي بِمَا قَرَأْتُ فِي التَّوَارَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بَرَكَةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَالْوُضُوءُ بَعْدَهُ»^(۲).

واته: سه لمان ده لی: من له ته ورات خویندوو مه ته وه (نووسراوه) به ره که تی خواردن له وه دایه دوای (خواردنه که) ده ست بشۆردری، ئەو هم باسکرد بۆ پیغه مبه ر ﷺ، وه هه والیشم پیدا ده رباره ی ئەو ی له ته ورات دا خویندبوو مه وه، پیغه مبه ری خوا ﷺ فەرمووی: «به ره که تی خواردن له وه دایه هم له بی ش، هم له دوای نان خواردن ده ستتوێژ بشۆردری».

(۱) أخرجه مسلم: ۳۷۴.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه. ۱۸۴۶، وأبو داود في سننه ۳۷۶۱، وهو حديثٌ ضعيفٌ، وعنه قيس بن الربيع، وقد سنل الإمامان أحمد وأبو حاتم عن هذا الحديث فقالا: إنه منكر، انظر العلل لابن أبي حاتم ۵۴۱/۱.

شرح و روونکردنهوه:

که ده‌لی: «قُرْآنُ فِي التَّوْرَةِ»، وا پنده‌چئ ئەم خویندنه‌وه‌ی ته‌وراته پیش مسولمان بوونی بووبی، له‌بەر ئەوه‌ی مسولمان بۆی دروست نیه، نه ته‌ورات و، نه ئینجیل بخوینیته‌وه، وه نه کتیبه‌کانی دیکه‌ی جگه له‌وانیش که نه‌سخ بوونه‌ته‌وه به قورئان. ییشه‌وا ئەحمەد ﷺ له عومەری کوری خه‌تتاب ﷺ ده‌گێڕیته‌وه: که ئەو چووه بۆ خزمەت پیغه‌مبەری خوا ﷺ هه‌ندیک له کتیبی جووله‌که‌و گا‌وره‌کانی ده‌ستکه‌وتووه و هیناویه‌تی بۆ پیغه‌مبەری ﷺ خویندۆته‌وه، پیغه‌مبەریش ﷺ تو‌وره بووه و فەرموویه‌تی: {أَمْتَهُوْکُمْ فِيهَا يَا ابْنَ الْخَطَابِ؟ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ جِئْتُكُمْ بِهَا بَيِّنَاتٍ نَّقِيَّةٌ، لَا تَسْأَلُوهُمْ عَنْ شَيْءٍ فَيُخْبِرُوْكُمْ بِحَقٍّ فَتَكْذِبُوا بِهِ، أَوْ يَبْطِطِلُ فَتَصْذَقُوا بِهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ مُوسَى كَانَ حَيًّا مَا وَسِعَهُ إِلَّا أَنْ يَتَّبِعَنِي} ^(۱).

واته: ئە‌ی کوری خه‌تتاب! به‌گومانی له قورئان (تا په‌نا بیه‌ی بۆ کتیبی خاوه‌ن کتیبه‌کان) سویند به‌و زاته‌ی که نه‌فسی منی به‌ده‌سته، ئە‌و په‌یامه‌ی که بۆتانم هیناوه زۆر روون و ناشکرایه، پرسیاریان لی مه‌که‌ن ده‌رباره‌ی هیچ شتیک، ئە‌وان هه‌والتان یه‌ن بده‌ن به‌راست و ئیوه‌ش به‌درۆیان دابنن، یان هه‌والتان پێده‌ن به‌درۆ و ئیوه‌ش به‌راستیان دابنن، سویند به‌و زاته‌ی که نه‌فسی منی به‌ده‌سته، ئە‌گەر موسا ﷺ زیندوو بو‌وايه شوینی من ده‌که‌وت.

وه کاتیک له‌کو‌تایی دونیادا عیسا ﷺ داده‌به‌زی و دێته‌خوار ته‌نها کار به‌قورئان ده‌کات، نه‌ک به‌ئینجیل، چونکه به‌دنیایی قورئان نه‌سخکه‌ره‌وه‌ی هه‌موو کتیبه‌کانی پیش خویه‌تی، بۆیه دروست نیه (کتیبه‌کانی دیکه) بخویندرینه‌وه.

به‌لام له‌گه‌ل ئە‌مه‌شدا زانایه‌کی پو‌چوو و شاره‌زا، ئە‌گەر پێویست بکات ته‌ماشای ته‌ورات، یان ئینجیل بکات، بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی گومانیک و لابردنی شتیک یوو‌ج، یاخود روونکردنه‌وه‌ی بیروباوه‌ڕیکی خراپ، ئە‌وه‌ بۆی هه‌یه ئە‌م کاره‌ بکات.

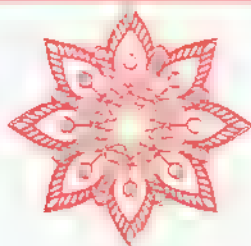
که ده‌لی: «أَنَّ بَرَكَةَ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ نَعْدُهُ»، واته: یه‌کیک له‌هۆکاره‌کانی به‌ره‌که‌تی خواردن بریتیه له‌وه‌ی که مرو‌قی مسولمان دوا‌ی خواردنه‌که ده‌سته‌کانی بشو‌ری،

مه به ست لئی شۆردنی دهستوێژ نیه، جا کاتیکی پیغمبه‌ر ﷺ هه‌والیدا ده‌بارهی
 ئه‌و که‌سه‌ی که‌ ته‌و‌رانی خویندۆته‌وه‌ پیغمبه‌ر ﷺ پینی فهرموو: «تَرَكَهُ الطَّعَامَ لَوْضُوءٍ
 قَلْبُهُ وَالْوُضُوءُ نَعْدَةٌ»، واته‌: به‌ره‌که‌تی خواردن ئه‌وه‌یه که‌ ده‌ستی بشوات پێش خواردن
 و دوا‌ی خواردن.

واته‌: له‌ هۆکاره‌کانی ییت و فه‌ری خۆراک ئه‌وه‌یه که‌ پێش و پاش نان خواردن،
 مرقوف ده‌سته‌کانی بشوێ.

بَابُ: تَهْوِي يَنْفَعُ مِيهَرِي خُوا
تَهْرَمُووِيهَتِي بِيَشِ خَوَارِدِي وَ
خَوِي تَهْوَاوِيوُونِي

دانه‌ر ۱۸۸: ئەم بەشەى داناوو بۆ روونکردنەوئەى ئەوئەى كە پىڭغەمبەر ﷺ فەرمووئەتى پىش دەستكردن بە خواردن، ھەروەھا دەربارەى ئەوئەش كە دەیفەرموو لە دوائى تەواو بوون لە خواردن.

۱۸۸- عُرَى ثَوَاتٍ دُخِرِي فِي خَلِّ كَدِّ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمًا فَقُرْبَ إِلَيْهِ طَعَامٌ، فَلَمْ أَرَ طَعَامًا كَلَّ عَضَهُ رَكْعَةً مِنْهُ، أَوَّلَ مَا كُنْتُ، وَلَا أَقْلَ رَكْعَةً فِي جِرْهٍ، ثُمَّ كَيْفَ هَدَيْتُ قُلُوبَ دُكَّانٍ سَمِعْتُ حِينَ كُنْتُ أَفْعَلُ مِنْ أَكْلِ يَوْمَ نُسَخَ مِنْهُ نَعْدُو فَذَكَرْتُ سَعَةَ سَبْعِينَ،

واتە: ئەبو ئەييوبى ئەنصارى ۱۸۸: دەلى: ئىمە پوژىك لە خزمەت پىڭغەمبەر ﷺ بوو، خواردننىكى لى نىزىك خرايەو، پىشتر ھىچ خواردننىكم نەبىنىبوو لەو خواردنە بەرەكەتى مەزتەر بوو، لەسەرەتای ئەوئەى دەستان كە بە خواردنى، وە كەمترین بەرەكەتى ھەبى لە كۆتايە كەيدا، بۆيە گۆتمان: ئەى پىڭغەمبەرەى خوا ﷺ ئەمە چۆن بوو (ئەو حالەتە)؟ (پىڭغەمبەر ﷺ) فەرموو: «ئىمە كە دەستان بە خواردن كەردو ناوى خوامان لى ھىنا (واتە: ئەمە ھۆكارى زۆرى و گەورەى بەرەكەتە كە بوو)، ئنجا دوائى ئەو كەسەى ھات دانىشت و خواردى و ناوى خوائى بەرزى لەسەر خواردن نەھىنا، شەيتان لەگەلى خوارد».

شەرھ و روونکردنەوئە:

كە دەلى: «كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمًا» ئەو شىوازە و ئىنەى كە ھەستى شوئىنكەوتەبى تىدايە، ئەو بەلگەيە لەسەر ڤەوشت بەرزى و ئەدەبى ھاوئەلان لەگەل پىڭغەمبەرەى خوا ﷺ. كە دەلى: «فَقُرْبَ إِلَيْهِ طَعَامٌ» واتە: پىشكەشى پىڭغەمبەر ﷺ كراو لى نىزىك خرايەو، كە ئەمە جواترین و باشتريئە لە ڤىزلىگرتن و سەخاوەنەندىدا كە خواردن لە ميان نىزىك بخرىتەوئەو بخرىتە بەردەمى.

كە دەلى: «فَلَمْ أَرَ طَعَامًا كَلَّ عَضَهُ رَكْعَةً مِنْهُ، أَوَّلَ مَا كُنْتُ، وَلَا أَقْلَ رَكْعَةً فِي جِرْهٍ» ئەبو ئەييوب ﷺ تىبىنى ئەوئەى كەردوئە لە خواردنە كە كە خواردوويانە، لە سەرەتا بەرەكەتە كەى

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۲۳۵۲۲ وفي إسناده عبد الله بن لبيعة وهو سبيل الحفظ، وفيه أيضاً راشد بن حنبل النافعي، قال عنه الحافظ في التقریب: ۲۰۴/۱ ثقة، لكن الأقرب: والده أعلم مرجعة رحمته في تذهيب لکمال أنه مجهول، وشيخه حبيب ابن أوس كذلك مجهول، فالإسناد ضعيف. لكن الحديث صحيح المعنى للشواهد التي تقدم بعضها، وسأني كذلك شيء منها.

زور بووه و پاشان که می کردوه له کوتایه که ی، ههستیان بهمه کردوه که هویه کی ههیه (پرسیاریان له هۆکاره که ی کردوه)، (ههستیان بهمه کوتایه که ی کردوه)، واته: ئهوه چۆنه له سه ره تا ئه مه به ره که ته مه زنه هه بوو، پاشان له کوتایه که ی که می کرد؟ پیغه مبه ر **فهرمووی: دکره سه ئه حه کسه له هه مه ی ئه و نه نه سه** **سه عه ی دکره معنه سیطره**، واته: ئه وان له سه ره تا ی ده ست پیکردنی خواردنه که ناوی خویان هیناوه بویه شه ی تان هه یچ رینگایه کی نه بووه له گه لیان دانیشی، کاتیک که خواردن ناوی خوی له سه ر دئ شه ی تان رینگای لئ ده گیری، پاشان که یه کیک له گه ل نه و کۆمه له دانیشتوووه ناوی خوی نه هیناوه، شه ی تان بواری بۆ په خساوه بۆ ئه وه ی له گه لی بخوات، فهرمووی: **دکره معنه سیطره**، نه یفه رموو: له گه ل وان، چونکه ئه وان پێشتر ناوی خویان هینابوو.

هه ره له به ره ئه وه یه له فهرمووده ی جابر **که له لای موسلیم** "و جگه له ویش هه یه ده گیریته وه که پیغه مبه ر **فهرموویه تی: {إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ فَذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ: لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عَشاءَ، وَإِذَا دَخَلَ فَلَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ: أَذْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ، فَإِذَا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ: أَذْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ وَالْعَشاءَ}**. واته: ئه گه ر پیاو چوووه نیو ماله وه و یادی خوی کرد، (بِسْمِ اللَّهِ) ی کرد له کاتی چووونه ژووره وه و له کاتی نان خواردنیدا، شه ی تان (به هاوه لانی) ده لی: نه شوینی مانه وه تان بۆ هه یه، نه خواردن، وه ئه گه ر (پیاو) چوووه نیو ماله وه و یادی خوی نه کردو (بِسْمِ اللَّهِ) ی نه کرد له کاتی چووونه ژووره وه ویدا، ئه وه شه ی تان (به هاوه لانی) ده لی: شوینی مانه وه تان ده سته که وت، وه ئه گه ر له کاتی نان خواردنیشدا یادی خوی نه کردو (بِسْمِ اللَّهِ) ی نه کرد، ئه وه شه ی تان ده لی: شوینی مانه وه و خواردنیشتان ده سته که وت.

ئا ئه وه جه خه له سه ره ئه وه ده کاته وه، که مسو لیان ده بی سوور بی له سه ره ئه وه ی که زیکری خوا له کاتی نان خواردن و خواردنه وه و چووونه نیو مالی بکات بۆ ئه وه ی شه ی تان له هه یچ شتیک له گه لی به شدار نه بی، به دلنای شه ی تان دئ بۆ لای مرۆف وای لئ ده کات ده سته بخاته سه ره خواردنه که بی ئه وه ی ناوی خوی له سه ره پێنی بۆ ئه وه ی له گه لی به شدار بی.

له (صحيح مسلم) " له حوزه يفه هاتوه كه گوتووويه تي: ئيمه كاتيك له خزمهت پيغه مبهري له سهر خواردنيك داده نيشتين، دهستان به خواردن نه ده كرد، ههتا پيغه مبهري دهستي پيڊه كرد، جاريك ئيمه له خزمهتي بووين له سهر نان خواردن، كچوله يه كي بجووك هات، وهك نه وه ي پالي بدهن هات دهستي بخاته نيو خواردنه كه، پيغه مبهريش دهسني گرت، پاشان دهشته كيهك وهك نه وه ي پالي پيوه بنين و (بكه وئته سهر نان خواردنه كه)، پيغه مبهري فهرمووي: {إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ أَنْ لَا يُذَكَّرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ، وَإِنَّهُ جَاءَ بِهَذِهِ الْجَارِيَةِ لِيَسْتَحِلَّ بِهَا فَأَخَذْتُ يَدَهَا، فَجَاءَ بِهَذَا الْأَعْرَابِي لِيَسْتَحِلَّ بِهِ فَأَخَذْتُ يَدَهُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنْ يَدُهُ فِي يَدِي مَعَ يَدَهَا}. واته: به دلياني شهيتان له خواردني نهو خواردنه ي بو مسوگهر دهبي كه ناوي خواي له سهر ناهيندري، شهيتان له گهل نه م كچوله هات و پاليدا بو نه وه ي خواردنه كه مسوگهر بكات، منيش دهستيم گرت، پاشان له گهل نهو پياوه دهشته كيه هات و پاليدا بو نه وه ي خواردنه كه مسوگهر بكات، منيش دهستيم گرت، سويند بهو زاته ي گياني مني به دهسته دهستي له نيو دهستي مندا بوو له گهل دهستي كيژوله كه دا.

له بهر نه وه به واجبه له سهر مسولان كه دزايه تي و دوژمنايه تي شهيتان بو نه وه ي ئادهم پروون بكاته وهو نه وانيش وهك دوژمن ته ماشاي بكهن، بو نه وه ي به شدار نه بيت له ماله كانيان و له خواردن و خواردنه وه كانيان، ههروهها (فيريان بكات) ناو نه هيناني خوا له سهر خواردن و خواردنه وه له هوكاري نه ماني به ره كه ته، وه له هوكاري به شدار بووني شهيتانه له گهل مروف له خواردن و خواردنه وه كه ي.

۱۸۹- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِذَا أَكْرَأْتُمْ قَبِيحًا أَنْ يَذْكُرَ لِلَّهِ تَعَالَى عَنِّي طَعَامِهِ فَلْيَقُلْ: بِسْمِ اللَّهِ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ».

واته: عايشه دهلي: پيغه مبهري خوا فهرموويه تي: «ئه گهر به كيكتان خواردنيكي خوارد، له بيري چوو ناوي خواي بهرزي بيني له سه ره تاي دهست كردن به خواردنه كه، نه وه با بلي: به ناوي خوا له سه ره تاو كو تايي دا».

شرح و روونکردنه‌وه:

هەر که سینگ خواردنیکى خواردو له سهره‌تا تووشى بى ناگایى و له بیرچوون بوو، له‌وه‌ی ناوی خوا بینى، پاشان له کاتى نان خواردنه‌که‌دا بیری هاته‌وه که له‌بیری چووه ناوی خوا بینى له سهره‌تادا، ئە‌وه له‌سهریه‌تى ئا له‌و کاته‌دا بلی: «بِسْمِ اللَّهِ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ»، یانی: به ناوی خوا له سهره‌تاو کوتایی دا، چونکه ئە‌گەر ئە‌مه‌ی گوت به مۆله‌تى خوا به‌ره‌که‌ته‌که‌ی بۆ مسۆگەر ده‌بێ، ئا ئە‌وه‌ش له زیاده به‌خشش و به‌زه‌ی به‌روه‌ردگاره‌وه‌یه.

۱۹۰- عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّهُ ذَحَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَبْدُ طَعَامٍ فَقَالَ: «ادْرُ يَا بُنَيَّ فَسَمِّ اللَّهَ تَعَالَى وَكُلْ بِيَمِينِكَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ»^(۱).

واته: عومه‌رى كورى ئە‌بو سه‌له‌مه رضي الله عنه ده‌گيرته‌وه: كه ئە‌و چۆته خزمه‌ت پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ (له‌و كاته‌دا پيغه‌مبه‌ر ﷺ) خواردنى له به‌رده‌ست بووه، پنى فهرمووه: «ئه‌ی رۆله گيان نزىك به‌وه، ئنجا ناوی خواى به‌رز بينه‌و به ده‌ستى راستت بخۆ، وه له به‌رده‌م خۆته‌وه بيخۆ».

شرح و روونکردنه‌وه:

پيش‌ر ئە‌م فهرمووده‌يه هينراو باسكرا له روىكى دىكه‌وه، وه له‌م به‌شه‌دا هينايه‌تى له پيناو ئە‌م برگه‌يه‌يه كه (بسم الله) ى تىدايه.

پيغه‌مبه‌ر ﷺ له‌م فهرمووده‌يه‌دا سى نادابى خواردنى كۆكردوونه‌وه ئە‌وانيش: ناوی خوا هينان له سهره‌تاى نان خواردن، وه خواردن و خواردنه‌وه به ده‌ستى راست، وه خواردن له پيش ده‌ستى بخۆر.

كه ده‌لى: «ادْرُ يَا بُنَيَّ»، ئە‌وه خۆش گوفتارى و ره‌فتارى پيغه‌مبه‌رى خواى ﷺ تىدايه له مامه‌له‌و هه‌لسوكه‌وت كردنيدا، چونكه ئە‌گەر تۆ به كه‌سىك بلى: رۆله گيان و ئە‌ویش رۆله‌ى تۆ نه‌بێ، ئە‌وه ئە‌و كه‌سه هه‌ست به خۆش گوفتارى و سۆزو به‌زه‌ی تۆ ده‌كات به‌رامبه‌ر خۆى.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۵۷، وان ما جة في السنن: ۳۶۵.

وه ئه‌مه به‌لگه‌شه له‌سه‌ر دروستیه‌تی ئه‌وه‌ی که‌سیک به‌م بیژه‌و ته‌عبیره‌ که‌سانیک بدوینێ که‌ مندالی خۆی نین، کاتییک که‌ به‌ مندالیکی بچووک ده‌لێ: ئه‌ی پۆله‌! (یان کوری خۆم، یان کوره‌ جوانه‌ که‌م ... هتد) له‌ روانگه‌ی خوش گوفتاری و هۆگرکردنه‌وه، بۆیه‌ش پێشه‌وا بوخاری له‌ کتیبی (الأدب مفرد) دا به‌شیک ته‌رخان کردووه به‌ ناوونیشانی: (قول الرجل للصغير: يَا بُنَيَّ!) "یانێ: قسه‌ی که‌سیک که‌ به‌ مندالیکی بچووک ده‌لێ: ئه‌ی پۆله‌، یان کوری خۆم.

۱۹۱- عَزَّي سَعِيدُ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا فَرَغَ مِنْ طَعَمِهِ قَالَ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ»^(۱).

واته: ئه‌بو سه‌عیدی خودری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کاتییک له‌ خواردن ته‌واو ده‌بوو، ده‌یفه‌رموو: «ستایش بۆ ئه‌و خوایه‌ی که‌ خواردن و خواردنه‌وه‌ی بێ به‌خشین و له‌ مسوڵمانانی گێراوین».

شرح و روونکردنه‌وه:

که‌ ده‌لێ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ»، واته: سوپاس و ستایش بۆ ئه‌و خوایه‌ی که‌ منه‌تی له‌سه‌ر کردین به‌ (پێدانی) ئه‌م خواردنه‌و ئه‌م خواردنه‌وه‌یه، وه‌ ئێمه‌ی گێراوه‌ به‌ بنده‌یه‌کی مسوڵمان، ئا ئه‌م نېعمه‌ته‌ زۆر گه‌وره‌یه، که‌ که‌سیک به‌ بنده‌یه‌کی مسوڵمان بێت و، له‌ نێو ئه‌م دینه‌ مه‌زنه‌دا بێ، وه‌ خواردنێکی له‌ لا بێ که‌ برسیه‌تی نه‌هێلێ و خواردنه‌وه‌یه‌کی له‌ لا بێ که‌ تینوویه‌تی بشکێنێ، وه‌ بێگومان چه‌ند شێوه‌یه‌ک له‌ سوپاسکردنی دوا‌ی نان خواردن هاتوه‌ له‌ پێغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ که‌ مسوڵمان له‌ دوا‌ی ته‌واو بوونی له‌ خواردن ده‌بێ، هه‌تا ئه‌گه‌ر له‌ دوا‌ی خواردن و خواردنه‌وه‌ ته‌نها بێ: (الحمد لله) ئه‌وه‌نده‌ی به‌سه‌ وه‌ک دواتر روونی ده‌که‌ینه‌وه، به‌لام باشت‌ر وایه‌ کام له‌م زیکرانه‌ی که‌ هاتوون ئاسانه‌ له‌سه‌ری له‌به‌ریان بکات و هه‌ندیک جار گۆرانکاریان تێدا بکات، جارێک ئه‌م زیکره‌ بخوینێ و، جارێکی دی زیکرێکی دی.

(۱) ۸۴/۱.

(۲) أخرجه أبو داود في السنن: ۳۸۵۰، والمصنف في جامعه. من طريق آخر ۳۴۵۷، وفي إسناده إسماعيل بن رباح مجهول.

۱۹۲- عَنْ أَبِي مُصَلَّةٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا رُفِعَتِ الْمَائِدَةُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ يَقُولُ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُنْذَرًا فِيهِ غَيْرُ مُودِعٍ وَلَا مُسْتَعْنَى عَنْهُ رَبَّنَا» .

واته: نه بو نومامه ﷺ ده لئى: پیغه مبه ری خوا ﷺ کاتیک (له خواردن ته و او ده بو)، سفره ی ژیر دهستی هه لده گیرایه وه و لاده برا ده یفه رموو: «ههرچی سوپاس و ستایشه بو خوا، سوپاسینکی زور و پاک و پوخت و بهر که تیکي زور، (پهروه ردگارمان) وازی لئى ناهینری و کهس بی بیویست نیه لئى، وه هه مووان پیویستان پییه تی».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئى: «إِذَا رُفِعَتِ الْمَائِدَةُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ»، واته: نه گهر ته و او بوون له خواردن و، دهستان کرد به هه لگرتن و کوکردنه وه ی سفره ی خواردن له ژیر دهستی پیغه مبه ری خوا ﷺ سوپاسی خوا ﷺ ده کات، وه نه مه نه وه ی لئى وه رده گیرئ که له کاتی ته و او بوون له خواردن سفره هه لده گیریته وه و به جینا هینری.

که ده لئى: «الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا»، ستایش بو خوا، ستایشیک که زور وه سف کراوه به زور پاک و پوختی، پاکیه ک که لیره دا هه ست ده کرى دوور له پیاو ناوبانگ، هیچ مه به ستیک له گوتهیدا نیه جگه له نزیک بوونه وه له خوی گه وه، که ده لئى: «مُنْذَرًا فِيهِ»، (البركة) یانی: به رده وام بوونی نه م چاکه یه ی که هه یه، وه ههروه ها گه شه کردنی و زیاد بوونی.

که ده لئى: «غَيْرُ مُودِعٍ وَلَا مُسْتَعْنَى عَنْهُ رَبَّنَا»، نه م ستایشه هه ر به رده وام بیټ، وه کهس لئى بی نیاز نابیت.

۱۹۳- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ لِنَبِيِّ ﷺ يَأْكُلُ الطَّعَامَ فِي سِتَّةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَخَاءُ أَعْرَابِيٍّ فَأَكَّنَهُ بِلَقْمَتَيْنِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَوْ سَمِعْتُ لَكُنَّاكُمْ»^۲

(۱) أخرجه البخاري: ۵۴۵۸، والمصنف في جامعه: ۳۴۵۶.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۵۸، وفي إسناده أم كلثوم اللبيثية مجهولة، لكن له شاهد عبد أبي يعلى في المسند: ۷۱۵۳ بلفظ.

«أما إنه لو قال: باسم الله، لوسعكم».

واته: عائشه رضی اللہ عنہا ده‌لئ: پیغمه‌مبه‌ری ﷺ له‌گه‌ل شه‌ش له‌هاوه‌لانی خواردنی ده‌خوارد، ئیدی له‌و کاته‌دا پیاوئیکی ده‌شته‌کی هات، به‌دوو پاروو (همووو خواردنه‌که‌ی) خوارد، جا پیغمه‌مبه‌ری خوا ﷺ فرمووی: «ئه‌گه‌ر ناوی خوای له‌سه‌ر هینابا ئه‌وه (خواردنه‌که) به‌شی همووتانی ده‌کرد».

شرح و پوونکردنه‌وه:

که ده‌لئ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ بِأَكْلِ الطَّعَامِ فِي سِتَّةٍ مِنْ ضَخَايِهِ»، واته: به‌شداریبوون له‌گه‌لئ له‌نان خواردن، «فَحَاءَ أَعْرَابِيٍّ فَأَكْنَهُ بِلُغَمَتَيْنِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: تَوَسَّمِي لَكُمَا كُمْ»، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ناو نه‌هیناتی خوا له‌سه‌ر خواردن له‌هۆکاره‌کانی نه‌مانی به‌ره‌که‌ته، که‌میک له‌خواردن ئه‌گه‌ر به‌نده‌ ناوی خوای له‌سه‌ر یئنی بۆی زیاد ده‌بێ و به‌ره‌که‌تی تیده‌که‌وێ، وه‌ خواردنێکی زۆریش ئه‌گه‌ر ناوی خوای له‌سه‌ر نه‌هینێ، ده‌بێته‌ هۆی بێ به‌ره‌که‌ت بوونی خواردنه‌که.

۱۹۴- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ، أَوْ يَشْرِبَ الشَّرْبَةَ فَيَحْمَدَهُ عَلَيْهَا»^(۱).

واته: ئه‌نه‌سی کوری مالیک رضی اللہ عنہ ده‌لئ: پیغمه‌مبه‌ری خوا ﷺ فرموویه‌تی: «بێگومان خوا پازی ده‌بێ له‌و به‌نده‌یه‌ی که‌ خواردنێک ده‌خوات، یان خواردنه‌وه‌یه‌ک ده‌خواته‌وه، جا ستایشی (خوای) له‌سه‌ر ده‌کات (چونکه‌ وه‌ک نیعمه‌نی خوا ته‌ماشای ده‌کات)».

شرح و پوونکردنه‌وه:

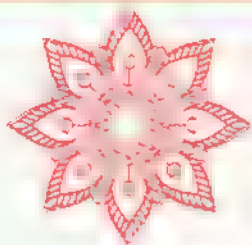
الأكله: بریتیه‌ له‌ ژمه‌ خواردنێک، وه‌ک نانی به‌یانی، یاخود ئیواره، ئهم فرمووده‌ ئه‌وه‌شی تیدایه‌ که‌ سونه‌ته‌ سوپاس و ستایشی خوا بکړئ له‌ دوا‌ی خواردن و خواردنه‌وه.

دانهری کتیب ئهم فرمووده‌ی دواخستوه‌ بۆ کوتایی ئهم به‌شه، چونکه‌ یاداشتی سوپاس و ستایشکردنی خوای تیدایه‌ له‌سه‌ر خواردن و خواردنه‌وه، ئه‌وه‌ش

سەرکه‌وتن و سەرفراز بوونه به گە‌یشتن به رە‌زامە‌ندیی خوا **یەحیی**، ییگومان چە‌ندان
شیوێ‌ی سوپاس و ستایشکردن هاتوون، هە‌ندیکیان باسکرا، وە‌ ئە‌گەر (شی‌واز و
جۆ‌ره‌کانی) کورت بکە‌یتە‌وه له (الحمد لله) ئە‌وه سوننه‌ته‌که جێ‌به‌جێ کراوه و
پاداشته‌که‌ی به ده‌ست هاتوه.

باب ۱۰: نوروں ۽ ڪاٺو دهر ٻارو ۽ پهر ڏاڏو پيڻهه ۽ پهر ۽ خوا

نمدح: کویه که ی (أَفْذَاح) ه، وهک (السَّبَب) که کویه که ی (أَسْبَاب) ه، نهو شته یه که خواردنه وهو شله مه نی تیدا ده خورینه وه، مه به ست له باسکردنی نهو جام و به رداخیه که پیغه مبه ر ۱ خواردنه وهی تیدا ده خواردنه وه، وهک ناو، گوشراوی تری و خورما، ههنگوین، شیرو جگه له وانهش.

۱۹۵- عَنْ ثَابِتٍ ۞ قَالَ أَخْرَجَ نِسْرُ بْنُ مَالِكٍ قَدْخَ حَشَبٍ غَبِيظًا مُصَبَّبًا بِحَبِيدٍ، فَقَالَ: «يَا ثَابِتُ، هَذَا قَدْخُ رَسُولِ اللَّهِ ۞»^(۱).

واته: سابت ۞ ده لی: نه نهس قاینکی بو ده رهینان، (قایه که) له دارنکی نه ستور دروستکرا بو، که به ناستیکی بان به سترابوو یه وه، جا یی گوت: «نه ی سابت! نه مه قایی پیغه مبه ری خوا یه ۞».

شرح و روونکردنه وه:

باسی په رداخی پیغه مبه ری خوا ی ۞ تیدا یه، که په رداخیک بوو له دار دروست کرابوو، نه ستور بووه و به ناسن به سترابوو ته وه، (الضُّبَّة) ناستیکی پانه، دار پیکه وه کۆده کاته وه و ده یه سیتته وه، هه ندیکی پالده داته لای هه ندیکی و پیکه وه په یوه سستی ده کات، هیچ بوشاییه ک ناهیلنی که ناوی لی بیه ده رو دزه بکات.

۱۹۶- عَنْ أَنَسٍ ۞ قَالَ: «لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ۞ بِهَذَا الْقَدْخِ اشْرَابَ كُلِّهِ الْمَاءِ وَالْبَيْدِ وَالْعَسَلِ وَاللَّبَنِ»^(۲).

واته: نه نهس ۞ ده لی: «بیگومان من بهم په رداخه هه موو جوړه خواردنه وه کانی (وهک): ناوو شهر بهت و ههنگوین و شیرم داوه به پیغه مبه ری خوا ۞».

^۱ فی إسناده حسين بن الأسود البغدادي، وهو صدوق يخطئ كثيرا، وفيه عيسى بن طهمان، وهو صدوق، وقد رواه البخاري في صحيحه: ٥٦٣٨ عن عاصم الأحول قال «رَأَيْتُ قَدْخَ الشَّيْ ۞ عِنْدَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ۞ وَكَانَ قَبْلَ انْصَدَاقِهِ، فَسَلَسَلَهُ بِمِصْبَةٍ: قَالَ وَهُوَ قَدْخٌ جَيِّدٌ غَرِيضٌ مِنْ نَضَارٍ، قَالَ قَالَ أَنَسٌ: لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ۞ فِي هَذَا الْقَدْخِ أَكْثَرَ مِنْ كَذَا وَكَذَا».

(۲) أخرجه مسلم: ۲۰۰۸.

شەرح و ڤوونگردنه‌وه:

ئه‌وه‌ی لێ وه‌رده‌گیرئ که هه‌ر به‌م په‌رداخه‌ جزیره‌ها خواردنه‌وه‌ی خواردوته‌وه‌ وه‌ک: ئاو، گیراوه‌ی ترئ و خورما، هه‌روه‌ها هه‌نگوین و شیر.

النَّبِيذ: ئاوئیکه‌ خورما، یان ترئ و، وینه‌ی ئه‌وانه‌ی ده‌خریته‌ نیو له‌ شه‌ودا، ده‌میینه‌وه‌ له‌ نیو ئاوه‌که‌دا تا به‌یانی، تامی ئاوه‌که‌ زۆر خو‌ش ده‌کات، تامی خورما، یان ترئی لێ دیت.

وه‌ له‌م ڤوژگاره‌ی ئیمه‌دا خوا‌ی گه‌وره‌ ئامیره‌کانی تیکه‌لکردن و گوشینی میوه‌کان و گرتنی ئاوه‌کانی ئاسان کردوه‌، جا نه‌گه‌ر مرو‌ف ینو‌ستی به‌ ئاوئیکی تیکه‌ل به‌ شه‌ربه‌تی سێو، یان ڤرته‌قال، یان جگه‌ له‌وه‌ بیت، ئه‌وه‌ ئاوه‌که‌ ده‌خاته‌ نیو ئامیره‌که‌و له‌ گه‌ل شتیک له‌و میوانه‌ی که‌ خو‌ی ده‌یه‌وئ به‌ ماوه‌یه‌کی که‌م تیکه‌لیان ده‌کات و خو‌شاوو شه‌ربه‌تیک‌ی خو‌ش و شیرینی بۆ به‌رهم دینئ و ده‌یخواته‌وه‌، که‌ بیگومان ئه‌وه‌ش فه‌زل و چاکه‌ی خوا‌ی په‌روه‌ردگاره‌، وه‌ هه‌رچی سوپاس و ستایشه‌ بۆ ئه‌وه‌.

باب ما جاء في فاكهة رسول الله ﷺ
دمرياره ميوه
بيلغهمهريه دوا

باب ما جاء في فاكهة رسول الله ﷺ.

لِفَاكِهَةٍ: بریتیه لهو خواردنه‌ی که تام و چیژی لی ده‌بیرنی، جا ته‌ر بیت، یا خود وشک بیت، وه‌ک: هه‌نجیرو گندوره‌و شوتی و میوژو خورماو هه‌نارو، خوای به‌رزیس (له‌وباره‌وه فەرموو یه‌نی): ﴿فِيهَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ﴾ ﴿٢٨﴾ الرحمن. (له‌و دوو -باخه‌دا له‌هه‌موو جوړه- میوه‌و دارخورماو هه‌ناریکیان تیدایه).

زانایانی زمانزان ده‌لین: که ته‌نیا ناوی ئەوانه‌ی هه‌ناوه، ئەمه وه‌ک په‌چاوکردنی عاده‌تی عه‌په‌به که به‌گشتی باسی شته‌کان ده‌که‌ن، دواتر تایه‌تی ده‌که‌ن به‌وه‌ی ناوی ده‌هه‌ن، وه‌ک ناگاداریه‌ک له‌سه‌ر ئەو تایه‌تمه‌ندی و چاکه‌ی که تیدایه.

۱۹۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْكُلُ الْفَيْئَاءَ بِالرُّطْبِ» .

واته: عه‌بدوللا ﷺ ده‌لی: «بێغه‌مبه‌ر ﷺ ته‌روزی (کالیار) به‌خورمای تازه پینگه‌یشتووی ده‌خوارد».

شرح و پوونکردنه‌وه:

الفقاء: واته: ته‌روزی، که له‌خه‌یار ده‌چنی و له‌پووی قه‌باره‌وه له‌خه‌یار گه‌وره‌تره، (رُطْب) یش دیاره‌ واته: خورمای تازه پینگه‌یشتوو، جا بێغه‌مبه‌ر ﷺ ته‌روزی به‌خورمای تازه پینگه‌یشتووی ده‌خوارد، دواتریش فەرموو ده‌ی دیکه‌ دین، که باسی ئەوه ده‌کات بێغه‌مبه‌ر ﷺ خورمای تازه پینگه‌یشتوو و گندوره (کاله‌کی) پینگه‌وه خواردوه، وه‌هه‌روه‌ها له‌گه‌ل شوتی ده‌یخوارد.

حیکمه‌تیش له‌پینگه‌وه کو‌کردنه‌وه‌و خواردنی ئەم دوو جوړه میوه‌به ئەوه‌یه که خورمای تازه پینگه‌یشتوو گه‌رمیه‌کی تیدایه که ساردی گندوره (کاله‌که‌که) و شوتی و کالیار ئەم گه‌رمیه‌ی ده‌شکینی و به‌م شیوه‌ خواردنه‌که هاوسه‌نگ ده‌بی و (تام و چیژیکی زۆر خوش ده‌به‌خشی).

۱۹۸- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَأْكُلُ الْبُطِیْخَ بِالرُّطْبِ» .

(۱) أخرجه البخاري: ۵۴۴۰، ومسلم: ۲۰۴۳، والمصنّف في جامعه: ۱۸۴۴.

(۲) أخرجه المصنّف في جامعه: ۱۸۴۳، وأبو داود في السنن: ۲۸۳۶.

واته: عائشه رضی اللہ عنہا ده‌لئ: «پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم شوتی به خورمای تازه پیگه‌یشتووی ده‌خوارد»^(۱).

شرح و روونکردنوه:

همان مانای فرموده‌ی پیشتره، له‌به‌ر نه‌وه‌ی خورمای تازه پیگه‌یشتوو گهرمه‌و شوتیش سارده، جا به گهرمیه‌که‌ی نه‌م، ساردیه‌که‌ی نه‌و ده‌شکی، هه‌روه‌ها (این القيم) رضی اللہ عنہا له کتیی (زاد المعاد) دا^(۲) ده‌لئ: ده‌رباره‌ی شوتی ژماره‌یه‌ک فرموده‌ گێردراوه‌ته‌وه هیچ کامیکان سه‌حیح نین، جگه له‌م فرموده‌یه، مه‌به‌ستیش لئی شوتیه، که په‌نگی سه‌وزه.

۱۹۹- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يَخْمَعُ نَبْذَ الْجَرِيرِ وَالرُّطْبِ»^(۳).

واته: نه‌ه‌سی کوری مالیک رضی اللہ عنہ ده‌لئ: «پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم خوام رضی اللہ عنہ بینئ گندوره (واته: کاله‌ک) و خورمای تازه پیگه‌یشتووی پیکه‌وه ده‌خوارد».

نه‌م فرموده نه‌وه‌ی تێدایه که (نه‌ه‌سی کوری مالیک رضی اللہ عنہ) پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم خوام بینوه گندوره (واته: کاله‌ک) و خورمای تازه پیگه‌یشتووی پیکه‌وه خواردوه. مه‌به‌ستیش له (الخیریز) کاله‌که، واته: زهرده‌که.

۲۰۰- عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا. «أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كُلَّ لَبْطِخٍ بِالرُّطْبِ»^(۴).

واته: عائشه رضی اللہ عنہا ده‌لئ: «پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم شوتی به خورمای تازه پیگه‌یشتووی ده‌خوارد». فرموده‌که‌ی دایکمان عائشه رضی اللہ عنہا بیشتر باسکرا.

۲۰۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ النَّاسُ إِذَا رَأَوْا أَوَّلَ النَّمْرِ حَاءُوا بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم، فَإِذَا أَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي ثَمَرَاتِنَا، وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا، وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا

(۱) البطيخ: شوتیه، کریز: کاله‌که. قلاء: ته‌روزی و کالیاره.

(۲) ۲۸۷/۴.

(۳) أخرجه أحمد في المسند: ۱۲۴۶۰ و ۱۲۴۴۹.

(۴) انظر: (ج ۱۹۸)، وفي: إسناده محمد بن عبد العزيز الرُّملي، وهو صدوقٌ بهم، وفيه أيضًا عبد الله بن يزيد بن الصُّت، وهو ضعيفٌ، وفيه كذلك محمد بن إسحاق، وهو مدلسٌ وقد عنعن، لكن الحديث يتقوى بما تقدم.

بِی مُدْنَا، اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَخَلِيلُكَ وَنَبِيُّكَ، وَإِنِّي عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ، وَإِنَّهُ دَعَاكَ لِمَكَّةَ، وَإِنِّي
دَعُوكَ لِمَدْيَنَةَ يَمَثَلُ مَا دَعَاكَ بِهِ لِمَكَّةَ وَمِنْهُ مَعَهُ» قَالَ: ثُمَّ تَدْعُو تَصْعَرُ وَلَيْسَ بَرَاهُ فَيُعْطِيهِ
ذَلِكَ الثَّمَرُ^(۱).

واته: ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: کاتیک خەلک یە کەم بەرھەمی کشتوکالیان پینگەیشتبا
دەیانھینا بۆ لای پینگەمبەری خوا ﷺ، جا (پینگەمبەریش ﷺ) ھەری دەگرت،
دەیفەرموو: «خوایە بەرەکەت بخە نێو بەروبوومان، ھە بەرەکەت بخە نێو
شارەکەمان، ھە بەرەکەت بخە نێو یێوان و کێشانمان، ئەو خوایە ئیبراھیم بەندەو
دۆست و پینگەمبەری تۆیە، منیش بەندەو پینگەمبەری تۆم، ھە ئەو لیت پاراھەو ھە بۆ
مەککە، منیش لیت دەپارتمەو ھە بۆ مەدینە، بە وینەو ئەو پاراھەو ھە ئەو کردی و
داواو لیت کرد بۆ مەککە و دوو ھیندەو پاراھەو ھە ئەو»، (ئەبو ھورەیرە) دەلی:
پاشان بانگی بچوکتێن مندالی دەکرد کە لەوێ دەبینی، ئنجا ئەو بەروبوومە تازە
پینگەیشتو ھەو یی دەدا.

شرح و روونکردنەو:

بەلگەی تێدایە کە ئەوان بە یە کەم بەری خورما زۆر دلخۆش دەبوون، چونکە خورمای
تەو تازەیان چنگ نەدەکووت، مەگەر لە کاتی پینگەیشتی خورما، پاشان داواو ئەو
ھەرچی دەمایەو ھەبوو بە خورمای قەسپ، ئیدی تا ساڵ دەھاتەو ھە خورمای تەریان
نەدەبینی، بە پێچەوانەی پۆزگاری ئیمە، خواو پەروردگار کارناسانی بۆ کردووی
بەھۆی نامیری ساردکەرەو ھە، ھە ک سەلاجەو موحەمیدە، دەتوانن بەدرێژایی ساڵ
خواردنە کانی تێدا بپاریژن.

جا ھاوھەلان ﷺ کە یە کەم بەریان دەبینی دەیانھینا بۆلای پینگەمبەر ﷺ کە ئەویش
ھەری دەگرت ئەم دوایە موبارەکەو دەکرد: «اللَّهُمَّ نَارِكَ لَنَا فِي ثَمَرًا، وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدْيَنَتَا،
وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا، وَفِي مُدَّنَا، اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَخَلِيلُكَ وَنَبِيُّكَ، وَإِنِّي
دَعَاكَ لِمَكَّةَ، وَإِنِّي أَدْعُوكَ لِمَدْيَنَةَ يَمَثَلُ مَا دَعَاكَ بِهِ لِمَكَّةَ وَمِنْهُ مَعَهُ».

که ده‌لی: «الْهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عِنْدَكَ وَخَبْلُكَ وَبَيْتِكَ، وَبَيْ عِنْدَكَ وَبَيْتِكَ»، نه‌وه جوریکه له جوړه‌کانی ته‌وه‌سولی ړینگاپندراو که نه‌ویش ته‌وه‌سوله بۆ لای خوا به به‌رستش و خو زه‌لیل کردن و خو هه‌زار بینین، پاشان پیغه‌مبه‌ر ﷺ دوعا ده‌کات بۆ مه‌دینه وه‌ک چوون ئیبراهیم ﷺ دوعای کرد بۆ مه‌ککه، خوا پاداشتی بداته‌وه له به‌رامبه‌ر هه‌ول و کوششی له‌گه‌ل ئومه‌ته‌که‌ی به‌ باشت‌ترین پاداشت.

پاشان به‌ دلنیا‌یی نه‌وه له ته‌واوی خو ره‌فتاری و نه‌رم و نیانی و به‌زه‌یی نواندنی پیغه‌مبه‌ری خوا‌یه ﷺ که بجو‌ک‌ترین مندا‌ل دیاری ده‌کات که له‌وی ئاماده‌ن نه‌ه خورما‌یه ته‌رو تازه‌ی یی ده‌به‌خشی له‌به‌ر نه‌وه‌ی دلی مندا‌ل زیاتر پی‌یه‌وه به‌یوه‌سته، نه‌مه‌ش نه‌وه ده‌خو‌ازی که به‌زه‌یی و مامه‌له‌ی جوانی له‌گه‌ل بنو‌نری به‌وه که نه‌مه‌ی پیش‌که‌ش بک‌ری، له‌به‌ر نه‌وه‌ی زیاتر له‌ خه‌ل‌کی دی پتی دل‌خو‌شر ده‌بی.

۲۰۲- عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ مُعَوِّذٍ بْنِ عَفْرَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَتْ: تَعَنَيْتُ مُعَاذُ بْنُ عَفْرَاءَ بِقِنَاعٍ مِنْ رُطَبٍ وَعَلَيْهِ أَخْرَ مِنْ قِنَاءٍ زُعْبٍ، «وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُحِبُّ الْقِنَاءَ، فَأَتَيْتُهُ بِهِ وَعِنْدَهُ حَنِيَّةٌ قَدْ قَدِمَتْ عَلَيْهِ مِنَ الْبَحْرَيْنِ، فَمَلَأَ يَدَهُ مِنْهَا فَأَعْطَانِي».

واته: روبه‌یعی کچی موعه‌وو‌یزی کو‌ری عه‌ف‌راء رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، گو‌تو‌ویه‌تی: مو‌ع‌ازی کو‌ری عه‌ف‌راء سینه‌ک خورما‌ی تازه پی‌گه‌یش‌تو‌وی له‌سه‌ر بوو له‌گه‌ل هه‌ندیک ته‌رو‌زی تو‌ک‌داری (تازه پی‌گه‌یش‌تو‌وی) بجو‌ک، پی‌دا‌ناردم بۆ خ‌زمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، «زۆر ته‌رو‌زی پی‌خو‌ش‌بوو، منیش بۆ‌یم برد، (بینیم) کو‌مه‌لی‌ک خ‌ش‌لی له‌لا بوو، له به‌حه‌رین بوی هات‌بوو (ره‌نگه‌ی باج، یان ده‌س‌که‌وت، یان زه‌کات بو‌ویی)، ده‌ستی خو‌ی لی پر کردو پتی به‌خ‌شیم».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «وَعَلَيْهِ أَجْرٌ مِنْ قِنَاءٍ زُعْبٍ»، (أَجْرٌ) کو‌یه‌که‌ی (ج‌زو) یه، که بریتیه له بجو‌کی هه‌ر ش‌تیک، جا ئاز‌ه‌ل بی‌ت یا ج‌گه له ئاز‌ه‌ل، وه لی‌ره‌دا مه‌به‌ست له (قِنَاء) ه، هه‌روه‌ک به (مِنْ) ی روون‌ک‌راوه‌ته‌وه، (الزُّعْبُ) نۆ‌به‌ری به‌روبو‌ومه تازه پی‌گه‌یش‌تو‌وه‌که.

(۱) إسناده ضعيف، فيه محمد بن حميد الزاري، وهو ضعيف، وشيخه إبراهيم بن المختار صدوق، وشيخه محمد بن إسحاق مدلس، وقد عنعن، وشيخه أبو عبيدة محمد بن عمار مقبول.

که ده‌لی: «وَعَسَدٌ جَمِئٌ قَدْ قَبِضَتْ عَلَيْهِ مِنَ الشَّخَرِ» واته: له ژیر ده‌ستی پیغه‌مبه‌ریان
 داده‌نا، نه‌ویش ده‌سته‌کانی پر ده‌کردن جا به‌خشی به‌و نافرته پیغه‌شتیکی
 گونجاو بوو، چونکه نافرته زیرو خشل به‌کارده‌هینن.

شرح و روونکردنه‌وه:

نهمه ریځگایه کی تره بو نهم فهرموده‌ی رابورد به بیژیه کی کورت تر.

۲۰۳- عن ربع بن معدان عن - قانت ألت سبي - بقاع من رطب وأخر رغب.
 فَأَعْطَانِي مِلَّةً كَفَّهُ حُلِيًّا» أَوْ قَانَتْ: دَهَبًا^(۱).

واته: پویه‌ی کچی موعه‌وویری کوری عه‌فراء پیغه‌مبه‌ریان گوتویه‌تی: «چوومه خزمه‌ت
 پیغه‌مبه‌ر به سینه‌ک که خورمای تازه پیغه‌یشتووی له‌سهر بوو له‌گه‌ل هه‌ندیک
 ته‌روزی توکداری (تازه پیغه‌یشتووی) بچوک، (پیغه‌مبه‌ریش) پر به له‌پی ده‌ستی
 خشل» یان گوتویه‌تی: زیروی پی به‌خشیم (پاوی له زیرو و خشل دوو دل بووه که
 نایا کامیانه!).

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۲۷۰۲۰، وفي الإسداء شريك، يخطئ كثيرا، أما أكل السبي القلاء بالرطب، فهو ثابت، كما سبق في
 صدر هذا الترجمة من حديث عبد الله بن جعفر.

بَابُ: نَعْوَةُ هَاتُوهُ
دەربارەتی خواردنەوهی
بێعەمبەری خوا

ئەو بەشە بۇ پروونکردنەوہو باسکردنی ئەو شتانەبە کە پیغەمبەر ﷺ خواردوو یە تیەوہ،
 ھەروەھا باسی چۆنیەتی خواردنەوہشی یەدوادا دیت.

۲۰۴- عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ أَحَبُّ الشَّرْبِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لُحْلُؤُ الْبَرْدِ»
 عوروە دەگێڕتەوہ، لە عائیشەوہ ر.ھ. گوتوو یەتی: «خۆشەوێستری جۆری خواردنەوہ
 لای پیغەمبەری خوا ﷺ بریتی بوو لە (خواردنەوہی) شیرینی سارد».

شەرح و پروونکردنەوہ:

لەو فەرموودەیدا باسی ئەو خواردنەوانە دەکات، کەوا لە لای پیغەمبەر ﷺ
 خۆش بوون، ئەویش ئەو خواردنەوانەن کەوا دوو سیفەتیان تێدا بوون: شیرینی و
 ساردیەتی، کە دەفەرموی: «الْحُلُؤُ» ناوی شیرین دەگێڕتەوہ، کەواتە: پیغەمبەر ﷺ
 ناوی زوڵال و شیرینی بۆ دەستەبەر دەکرا، ھەروەھا ئەو ئاوەش دەگێڕتەوہ کەوا
 شیرینی تێکراو، یان ئەو شتە شیرینە کە ی زیاد دەکات، وەکو: خۆشاو، ھەروەھا
 ئەو ئاوەش دەگێڕتەوہ، کەوا کەمیک ھەنگوینی تێکەڵ کراو و بە ھۆیەوہ ئاوە کە
 تامی بە شیرینی ھەنگوین شیرین بوو، ئەو جۆرە ئاوانە ھەموویان دەکریت لە ژێر
 ناوی «الْحُلُؤُ» جێگایان بێتەوہ.

کە دەفەرموی: «الْبَرْدُ» واتە: ساردیەکی مامناوەند، جا ئەو ئاوەی کە ھەم ساردەو،
 ھەم شیرینە، لە بە سوودترین و پاکترین ئەو شتانەبە کە بۆ جەستە بە سوودن.

۲۰۵- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ عَلَى مَيْمُونَةَ
 فَحَضَرْنَا بِإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ، فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا عَلَى يَمِينِهِ وَخَالِدٌ عَلَى شِمَالِهِ، فَقَالَ لِي: «الشَّرْبَةُ

۱، أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۹۵

قال أبو عيسى: هَكَذَا رَوَى سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، هَذَا الْحَدِيثُ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الرَّهْزِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ. وَرَوَاهُ عَبْدُ اللَّهِ
 بْنُ الْمُنَارِكِ، وَعَبْدُ الرَّزَّاقِ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الرَّهْزِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مُرْسَلًا وَلَمْ يَذْكُرُوا فِيهِ «عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ»،
 وَهَكَذَا رَوَى يُونُسُ وَغَيْرُ وَاحِدٍ، عَنِ الرَّهْزِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مُرْسَلًا. قَالَ أَبُو عِيسَى: «يَمَّا أَسْنَدَهُ ابْنُ عُيَيْنَةَ مِنْ بَنِي النَّاسِ. (أَي تَنْقُرُ
 ابْنِ عُيَيْنَةَ بِرَوَايَةِ الْحَدِيثِ مَسْنَدًا بَيْنَمَا رَوَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُنَارِكِ وَعَبْدُ الرَّزَّاقِ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الرَّهْزِيِّ عَنِ النَّبِيِّ
 ﷺ، فَجَعَلُوهُ مِنْ مَرَاتِبِ الرَّهْزِيِّ وَمَرَادُ الْمُصَنِّفِ ﷺ يَهْدِي إِعْلَالَ الْحَدِيثِ بِالْإِسْرَافِ، وَهَذَا قَالَ فِي كِتَابِهِ الْجَامِعِ: وَالصَّحِيحُ مَا
 رَوَاهُ عَنِ الرَّهْزِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مُرْسَلًا، وَقَالَ أَبُو رَزَّعٍ ۵۶۷/۱: مُرْسَلٌ شُبَّهَ، وَقَالَ الذُّرْقَانِيُّ فِي الْعِلَالِ ۱۱۹/۱۴ الْمُرْسَلُ أَشْبَهُ
 بِالضَّوَابِ، وَلَمْ يَتَابِعْ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَلَى ذَلِكَ).

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «فَرَأَيْتُمْ أَنَا بَيْنَ حَبِيدٍ» فَقُتِبَ مَا كُنْتُ لَأُؤْتَرَ عَنِّي سُورَةٌ أَحَدًا، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ أَصْعَمَهُ اللَّهُ طَعْمًا، قُتِبْتُ لِلَّهِ بَارَكَ لَنَا فِيهِ وَأَصْعَمْتُ حَبِيرًا مِنْهُ، وَمَنْ سَقَدَهُ اللَّهُ بِحَبِيرٍ، قُتِبْتُ لِلَّهِ بِرَيْتَ لَنَا فِيهِ وَرَدَّ مِنْهُ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ شَرِبَ شَيْءًا يُجْبَرُ مَكَّنَ الطَّعَامَ وَالشَّرَابَ عَنِ اللَّبَنِ»^(۱).

واته: ثینو عه بیاس ﷺ ده لئی: من و خالیدی کوری وه لید له خزمهت پیغهمبه ری خوا ﷺ بووین و چووین سهردانی مهیمونه مان کرد (خوا له هه موویان پازی پی)، (مهیمونه) قاییک شیر ی بو هینان، پیغهمبه ری خوا ﷺ لئی خوارده وه، من له لای دهستی راستی بووم، خالیدیش له لای دهستی چه پی بوو، (پیغهمبه ری ﷺ) پی فهرمووم: «نوره ی تویه (یان مافی تویه) بخوړته وه، نه گهریش ده توه ی خالید به سهر خوړت هه لبریره وه مافی تویه خوتی پییده»، منیش گوتم: نه مافی خوړم به کهس نادهم که (خواردنه وه) له بهر ماوه ی خواردنه وه که ی جه نابت، دواپی پیغهمبه ری خوا ﷺ فهرمووی: «نه گهر خوا ﷺ خواردنی به ههر که سینکا با (نه و کهسه) بلئی: خوا به ره که ت بخه یه نیو نه و خواردنه مان، وه خواردنی له وهش چاکترمان پی بیه خشه، وه ههر که سینکیش خوا ﷺ شیر ی دهر خوار ددا، با (نه و کهسه) بلئی: خوا به ره که ت بخه یه نیوی بومان و، زیاتری بکه ی بومان»، تنجا ثینو عه بیاس ﷺ ده لئی: پیغهمبه ری خوا ﷺ فهرمووی: «جگه له شیر، هیچ شتیکی دیکه جیگه ی خواردن و خواردنه وه ناگړته وه (پنکه وه)».

شهرح و پروونکردنه وه:

کاتییک پیغهمبه ری ﷺ له شیر ه که ی خوارده وه، به ثینو عه بیاسی ﷺ فهرموو: «الشَّرْبُ لَكَ» واته: نوره ی تویه بو خواردنه وه ی شیر ه که، چونکه له لای راستی پیغهمبه ری ﷺ بوو، بویه ههر که سینک له لای راستی نه و کهسه بوو که خواردنه وه یه ک ده خواته وه،

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۴۵۵، وأبو داود في السنن: ۲۷۳۰، والإسناد هنا ضعيف، فعمر بن أبي حرملة مجهول، وعلي بن زيد -وهو ابن جُدعان- ضعيف، لكن ورد ما يشهد له ويقويه: بنظر السلسلة الصحيحة: ۲۳۲۰. قَالَ أَبُو عِيسَى: وَمِمَّنْ وَنَتْ بِسُوءِ الْخَبَرِ زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ هِيَ خَالَةُ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ، وَخَالَةُ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَخَالَةُ زَيْدِ بْنِ الْأَصْبَغِ. وَاحْتَلَفَ النَّاسُ فِي رِوَايَةِ هَذَا الْخَبَرِ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ، فَزَوَى بَعْضُهُمْ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي حَرْمَلَةَ، وَزَوَى شُعْبَةُ، عَنْ عُمَرَ بْنِ زَيْدٍ، فَقَالَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حَرْمَلَةَ: وَالصَّحِيحُ عُمَرُ بْنُ أَبِي حَرْمَلَةَ.

نیر لهو که سه وه ده ست پیده کری، «**فِر سَنَت اِرَت سَه حَسَنَه**»، واته: به مانای نه گهر چاکه بکه ی و خالید پیش خۆت بخه ی و نۆره ی خۆتی یی بده ی، ته مه ش نه وه ی بوه رده گیری که که سی لای راست ده توانی و ده گونجی که سی لای چه پ به سه ر خویدا پیش بخات و نۆره ی خۆی بداتی، به لام نه وه نده هه یه که عه بدوللا گوتی: «**مَا سَنَت لَوِثَر عَلٰی سُوْرَتُ حُدَّ**»، واته: رینگا به خۆم ناده م هیچ که سیک بو خوارنه وه ی به رماوه ی تو پیش خۆم بخه م، «**سُوْرَت**»، به مانای نه و زیاده یه دیت که له به ر که سیک ده میتته وه.

هاوشته وه نه و باسه له ریوایه تی بوخاریدا^۱ هاتوه، که له سه هلی کوری سه عده وه ده گریته وه، که ده لی: «**اَلَيْ النَّبِيُّ بِقَدَحٍ فَشَرِبَ مِنْهُ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ أَصْعَرَ الْقَوْمَ، وَالْأَشْيَاحُ عَنْ يَسَارِهِ، فَقَالَ: «يَا غُلَامُ، أَتَأْذُنُ لِي أَنْ أُعْطِيَهُ الْأَشْيَاحُ؟» قَالَ: مَا كُنْتُ لِأَوْثَرٍ بِقَضَلِي مِنْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ**». واته: قاپیک خوارنه وه یان هینا بو پیغه مبه ر، نه ویش لینی خوارنه وه، له و کاته دا گه نجیک له لای راستی بو که له هه مووان گچکه تر بو، خه لکه به ته مه نه کانیش له لای چه پی بوون، بویه فه رمووی: «**رَوْلَه** گیان، مۆله تم یی ده ده ی که وا قاپه که بده م به و که سانه که به ته مه نترن؟» نه ویش گوتی: هیچ که سیک پیش خۆم ناخه م ده مه وی به رماوه ی خوارنه وه که ی تو بخۆمه وه نه ی پیغه مبه ری خوا، نه ویش قاپه که ی پییداو خواردی وه.

باشان پیغه مبه ری خوا، فه رمووی: «**مَنْ أَطْعَمَهُ سَنَةً صَعْمًا، قَبِلَ اللَّهُ زَكَاتَ لَهَا فِيهِ**»، به مانای نه ی خوایه به ره که ت بخه یه نه و خوارنه وه مان، پیت و فه رو به ره که تیش، لی ره دا چه ند شتیک ده گریته وه، له وانه: سوود گه یاندن به جهسته به خۆراک پیدانی، وه سه لامه تی جهسته له و زه ره رو زیانانه ی که هه ندیک جار به هۆی هه ندیک خوارنه وه په یداده بن، نه و فه رمایشته ش «**وَأَطْعَمَهُ حَبْرًا مِنْهُ**»، واته: کارناسانیان بو بکه بو ده سته برکردنی خواردنیکی دیکه که له و خوارنه باشر بیت، فه رمایشته که ی: «**وَمَنْ سَدَّدَ اللَّهُ شَحْرَ لَسًا قَبِلَ اللَّهُ زَكَاتَ لَهَا فِيهِ وَرَدْنَا مِنْهُ**»، واته: خودایه پیت و فه ر بخه یه نه و شیرهی که پنهانداو بۆمان زیاد بکه، نه یفه رمووه:

کارناسانیان بۆ بکه بۆ دهستخستنی باشنر ههروه کو بۆ خواردنه وه که وای فهرمووه، به لکو فهرمووی: بۆمان زیاد بکه، حیکمه ته که ش ئه وه یه که پیغه مبه ر **بِشَّ** ئامازه ی پیداوه به فهرمایسته که ی که ده فهرمووی: **«لَيْسَ شَيْءٌ يُخْرِى مَكَانَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ غَيْرُ النَّبِيِّ»**، چونکه شیر له و شتانه یه که بۆ خواردنه وه و پاراو بوونی که سی تینو، ههروه ها که سی برسی و تیرکردنی ده ست ده دات و، هه ردوو سیفه تی: ماراو کردن و تیرکردنی تیدا هه یه.

باب ۱۰: تہوہی ہاتھوہی دہریارہی

تہوہی ہوار دتہوہی

تہوہی ہوار

ئەو باسە دەربارەى چۆنەتى ئاۋ خواردنەۋەى پىغەمبەر ﷺ ھاتو، كە بە دانىشتەۋە،
يان بە پىۋە خواردوۋىتەۋە، ھەروەھا جامىك ئاۋى بە چەند ھەناسەدان
خواردۆتەۋە، ۋە ھەروەھا...

۲۰۶- عَن شُعْبَةَ، عَنْ ابْنِ عُثَيْمٍ عَنْ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ عَنْ شَرِبِ بْنِ رَزْمَةَ وَهُوَ قَاتِلُ،

۱۰۰۰ واتە: شەعبى، دەگىزىتەۋە لە ئىبنو عەبباس ﷺ كە گوتىۋەتى: «بە دۇنيائى پىغەمبەر
ﷺ لە (ئاۋى) زەمزەمى خواردەۋە لە كاتىكدا ئەو بە پىۋە ۋەستا بوو».

ئەو فەرموۋدەيە ئەۋەى لىۋەردەگىرى كەۋا پىغەمبەر ﷺ ئاۋى زەمزەمى بە پىۋە
خواردۆتەۋە، كە ئەۋىش بە پىچەۋانەى عادەتى ھەمىشەيەتى، بەلام ئەۋەيان ديارە
كە لە كاتىكى وادا بوۋە كە پىۋىست بوۋە بە پىۋە ئاۋ بخواتەۋە، (ابن القيم) ﷺ لە
كتىبى (زاد المعاد) گوتىۋەتى: خواردنەۋەى ئاۋ بە دانىشتەۋە لە پىيازو سۈننەتى
پىغەمبەر ﷺ، ۋە بە صەحىحى لە پىغەمبەرەۋە ﷺ ھاتو كە ئاۋ خواردنەۋەى بە پىۋە
قەدەغە كىردە، ھەروەھا بە صەحىحى ھاتو كە فەرمانى بەو كەسە كىردە كە بە پىۋە
دەخواتەۋە پىشپىتەۋە، لەگەل ئەۋەى كە بە صەحىحى ھاتو كە پىغەمبەر ﷺ بە پىۋە
ئاۋى خواردۆتەۋە.

جا ھەندىك لە زانايان گوتىۋىانە: ئەو ئاۋ خواردنەۋە بە پىۋە، قەدەغە كىردە كەى
ھەلدەۋە شىنپىتەۋە، ھەندىك گوتىۋىانە: نەخىر، بەلكو ئەۋەمان بۆ پروون دەكاتەۋە
كە قەدەغە كىردە كە بۆ ھەرام كىردن نى، بەلكو بۆ ئەۋەيە كەۋا ئەگەر بە دانىشتەۋە
ئاۋ بخورىتەۋە باشتە، ھەندىكى دىكەش گوتىۋىانە: ھەرگىز لە نىۋان ئەو دوو
فەرموۋدەيەدا دژىە كى نى، چونكە بىگومان كاتىك بە پىۋە ئاۋى خواردۆتەۋە، لەبەر
پىۋىستى بوۋە، چونكە ھاتو بۆ سەر ئاۋى زەمزەم و لەو كاتەدا ئاۋيان داۋە بە
خەلكى، ئەۋىش داۋاى ئاۋى كىردەۋ دۆلچەيە كىان بۆ ھىناۋە ئەۋىش ھەر بە پىۋە
لىى خواردۆتەۋە، چونكە ئەو شوپنە بەو جۆرە پىۋىستى كىردە.

۲۰۷- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ ثَبَّةٍ، عَنْ حَذَّافٍ قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَشْرَبُ قَائِمًا وَقَاعًا» .

واته: عه‌م‌ری ک‌و‌ری شو‌عه‌یب، له باو‌کی، ئه‌و‌یش له با‌ی‌ری ﷺ ده‌گ‌یر‌ی‌ته‌وه، گو‌ت‌و‌یه‌تی: «پ‌ی‌غه‌م‌به‌ری خ‌وام = ب‌ینی (خ‌وارد‌نه‌وه‌ی وه‌ک: شیر، ئاو، م‌اس‌تا‌و، ...) ی ده‌خ‌وارد‌ه‌وه، ه‌هم به پ‌ی‌وه‌و، ه‌هم به دان‌ی‌شته‌وه».

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌و ف‌ه‌رم‌و‌وده‌یه له ع‌ه‌بد‌و‌ل‌ل‌ای ک‌و‌ری ع‌ه‌م‌ری ک‌و‌ری ع‌اص‌ی‌ش ﷺ ر‌ی‌و‌ای‌ت ک‌را‌وه، که ت‌ی‌یدا ه‌ات‌وه که‌وا پ‌ی‌غه‌م‌به‌ری ﷺ ب‌ینی‌وه ج‌ار‌ن‌یک به دان‌ی‌شته‌وه ئ‌ا‌وی خ‌وارد‌و‌ته‌وه، وه ج‌ار‌ی‌تر‌یش ب‌ینی‌ویه‌تی که به پ‌ی‌وه ئ‌ا‌وی ده‌خ‌وارد‌ه‌وه، وه نه‌س‌ائ‌یش^۱ به ه‌ه‌مان ش‌ی‌وه ف‌ه‌رم‌و‌وده‌یه‌ک له ع‌ائ‌ی‌شه ﷺ ده‌گ‌یر‌ی‌ته‌وه.

۲۰۸- عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنْ بِلَالِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: «سَمِعْتُ نَسِيْبَ بْنِ زَمْرَةَ قَسَمَ وَهُوَ قَائِمٌ» .

واته: ش‌ه‌ع‌بی ده‌گ‌یر‌ی‌ته‌وه له ئ‌ی‌بن‌و ع‌ب‌ب‌اس ﷺ گو‌ت‌و‌یه‌تی: «له ئ‌ا‌وی ز‌ه‌م‌زه‌م‌م دا به پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ، به ر‌ا‌وه‌س‌تا‌نه‌وه ئ‌ی‌ی خ‌وارد‌ه‌وه».

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌و ف‌ه‌رم‌و‌وده‌یه‌ی له س‌ه‌ره‌ت‌ای با‌سه که‌دا ه‌ات‌وه، ل‌ی‌ره‌ش به ر‌ی‌گ‌ای‌ه‌کی د‌یک‌ه ه‌ی‌نا‌ویه‌تی.

۲۰۹- عَنْ ابْنِ سُرَّةَ قَالَ: «أَنَّ غَبِيَّ بْنَ يَكْزُومٍ مِنْ مَاءٍ وَهُوَ فِي الرُّحْبَةِ فَأَخَذَ مِنْهُ كَفًّا فَعَسَلَ بِذِيهِ وَمَصَمَصَ وَاسْتَنْشَقَ وَنَسَحَ وَخَفَهُ وَدَرَأَ عَلَيْهِ وَرَأْسَهُ، ثُمَّ شَرِبَ وَهُوَ قَائِمٌ»، ثُمَّ قَالَ: «هَذَا وَضُوءٌ مَنْ لَمْ يُحْدِثْ، هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَعَلَّ» .

واته: نه‌ز‌ز‌الی ک‌و‌ری س‌ه‌پ‌ره ده‌ل‌ئ‌ی: «عه‌لی ﷺ له شو‌ئ‌ن‌ی‌کی ف‌را‌وان بو‌و، گ‌ۆ‌زه‌یه‌ک ئ‌ا‌وی ه‌ی‌نا، ده‌ستی پ‌ر ئ‌او ک‌رد، ده‌سته‌کا‌نی شو‌رد‌ن و ئ‌ا‌وی له ده‌می وه‌ردا د‌وا‌یی

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۸۳، وأبو داود في السنن: ۶۵۳، وابن ماجه في السنن: ۹۳۱.

(۲) السنن الصغرى: ۱۳۶۲.

(۳) أخرجه البخاري: ۵۶۱۵.

فرهیدا، وه ناوی له لووتی وهرداو دوایی فنی کرد، وه دهسته کانی به رووخساری داهیناو مهسحی سه‌ری کردو دهستی نه‌ری پیداهینا، دوایی ههر به پیوه وه ستابوو ناوی لئ خوارده‌وه»، باشان گوتی: «ئمه دهستویژ شۆردنی که سیکه تووشی له‌شگرانی نه‌بووی، پیغه‌مبه‌ری خواشم ﷺ بینیه بهم شیوه‌یه‌ی کردوه (که باسم کردو ئه‌نجام دا)».

شرح و پوونکردنه‌وه:

«الرَّحْبَةُ» یان بهو شوینه ده‌گوتری: که له کوفه ناسراوه و زانراوه، یان مه‌به‌ستی فراوانی ناو مزگه‌وته‌که‌یه، یان ههر شوینیکی دیکه، چونکه شوینیک که فراوان بیت، ئه‌وه له عه‌ره‌بیدا پتی ده‌گوتری: «الرَّحْبَةُ».

که گوتویه‌تی: «لَمْ شَرِبْ وَهُوَ قَائِمٌ»، ئه‌وه به‌لگه‌یه بو سه‌ره باسه‌که.

که گوتویه‌تی: «لَمْ قَالَ: هَذَا وَضُوءٌ مَنْ لَمْ يُغِدِّ» واته: که سیک که مه‌به‌ستی نه‌بیت ده‌ستویژ هه‌لبگریت له‌به‌ر بی ده‌ستویژی، به‌لکو ته‌نها مه‌به‌ستی پاک و خاوینی بیت، چونکه لی‌ره‌دا «الْوُضُوءُ» به مانای نه‌و ده‌ستویژه نیه که له شه‌رعدا ها‌توه، به‌لکو مه‌به‌ستی مانا زمانه‌وانیه‌که‌یه که به شوشتنی ده‌ست و په‌ل ده‌گوتری، له‌به‌ر شۆردن و خاوین پا‌گرتیان.

۲۱۰- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ: «كَانَ يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ ثَلَاثًا إِذَا شَرِبَ، وَيَقُولُ: هُوَ أَمْرًا وَأَرْوَى»^(۱).

واته: ئه‌نه‌سی کوری مالیک ؓ ده‌گیرته‌وه: «بینه‌مبه‌ر ﷺ سی جاران هه‌ناسه‌ی دهدا له‌و جام (و په‌رداخه‌ی) که شتی تیدا ده‌خوارده‌وه، وه ده‌شیگوت: ئا به‌م شیوه ههم خواردنه‌وه باش ده‌خورته‌وه، ههم ئاوه‌که تینویه‌تی ده‌شکینی».

شرح و پروونکردنهوه:

له و فهرموودهیه دا ئه وه مان بۆ دهرده که وێ که وا پیغه مبه ر هه ر کاتیک ئاوی به جامیک بخوارد بایه وه، ئه وه به یه ک جار نهیده خوارده وه، به لکو به چه ند جارو به سێ هه ناسه و سێ جار ده بخوارده وه.

ههروه ها باسی سوودو قازانجی ئه و شیوازه ئاو خواردنه وه شی کردوه که فهرموویه تی: «هه و ئه و»، واته: بۆ خواردنه وه به و جوړه ته ندروستترو خوشترو باشترو ئاساتترو، وه فهرمووی: «وێ رۆی»، واته: زۆر باشترو بۆ پاراو بوون، تامکردن له خواردنه وه ی ئاوه که، هه ر ئه وه شی به لگه یه له سه ر ئه وه ی که ئه و دینه چه نده تیرو ته و اوو گه وریه، به جوړیک له هه موو وردو درشتی ئه و شتانه ی که بۆ کاروباری دونیاو دین و جهسته و ساغ و سه لامه تی باشه، هه مووی بۆ به نده کانی باسکردوه و ڕینگای نیشانداون، که واته: ئه وه دینیکه ڕیتیشانده ره بۆ ئه وانه ی ده یانه وێ له هه موو کاروباریاندا تیرو ته و اوو دامه زراو بن.

۲۱۱- عَرِ الشَّعْثَ عَرِیَّةً «أَنَّ الشَّعْثَ كَانَ دَا شَرِّ شَيْءٍ مَرَّتَيْنِ».

واته: ئه و ئه و عه بباس به ده گێڕته وه: (جاری و بووه) «پیغه مبه ر» که شتی بخوارد بایه وه دوو جار هه ناسه ی ده دا.

شرح و پروونکردنهوه:

ئه و فهرموودهیه به ده ق ئه ژمار نیه، له سه ر ئه وه ی که ته نها دوو جار هه ناسه دانه و به س، له کاتی ئاو خواردنه وه دا، چونکه ده کړی به سێ جار خوارد بیتی هه وه، له نیاو جاری به که م و دووه مدا هه ناسه ی دابی، له نیاو دووه م و سێهه میشدا هه ناسه ی دابی، هه ردوو کیشیان له و فهرموودهیه دا باسکراون، به لام له هه ناسه دان و نه فه سدانی سێهه م بیده نگ بووه و باسی نه کردوه، چونکه ئه ویاو ناچاریه به کرده یی، واته: دوا ی خواردنه وه ی سێهه م جار، هه ناسه دان هه میه و باسکردنی ناوی.

۲۱۲- عَنْ كُنْشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «دَخَلَ عَلَيَّ لَسِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَشَرِبَ مِنْ خَرِيفَةٍ مُعَفَّةَةٍ قَيْمًا، فَقُثِمْتُ إِلَى فِيهَا فَتَطَعَنُ»^(۱)

واته: که‌بشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ده‌لئی: «پیغهمبه‌ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ته‌شریفی هینا بۆ لام، له‌ده‌می کونده‌یه‌کی هه‌لواسراو به‌پیوه‌و (به‌راوه‌ستاوی) ئاوی خواردنه‌وه، منیش هه‌لسام شوینی ده‌میم له‌کونده‌که‌بریه‌وه (وه‌ک‌پیت و به‌ره‌که‌ت)».

شرح و روونکردنه‌وه:

که‌بشه‌ی ئه‌نصاری خوشکی چه‌سانی کوری سایته رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، که‌گوتویه‌تی: «فَشَرِبَ مِنْ خَرِيفَةٍ مُعَفَّةَةٍ»، «قَرْنَةً»: به‌کونه‌یه‌ک ده‌لئین: که‌له‌پیسته‌ی خوشکراو دروست ده‌کری، که‌گوتویه‌تی: «قَائِمًا»، له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌که‌ئاو خواردنه‌وه‌که‌ی پیغهمبه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لی‌ره‌دا‌پوون و ناشکرایه‌که‌به‌و شیوه‌یه‌پتویست بووه، چونکه‌له‌ده‌می کونده‌یه‌کی هه‌لواسراو ئاوی خواردۆته‌وه.

که‌گوتویه‌تی: «فَقُثِمْتُ إِلَى فِيهَا فَتَطَعَنُ»، واته: هه‌لسام و چووم ده‌می کونده‌که‌م‌بری ئه‌و شوینه‌ی که‌پیغهمبه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ئاوی پێخواردنه‌وه‌و، ده‌می پیروزی لێداوه، بۆ ئه‌وه‌برویه‌تی تا‌کو‌لای‌خۆی هه‌لبیگری و بی‌پاریزی وه‌کو‌فه‌رو به‌ره‌که‌ت، چونکه‌ئه‌وان تف و دهم و سه‌رجه‌م شوینه‌واره‌کانی پیغهمبه‌ریان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ به‌مایه‌ی خێرو فه‌ر ده‌زانی (که‌بیگومان هه‌ر وایه).

۲۱۳- عَنْ ثُمَامَةَ بِنْتِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ لَسِيٌّ مِنْ عَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَتَشَبَّهُ فِي الْإِنَاءِ ثَلَاثًا وَرَعَمَ أَسْرَ، «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ ثَلَاثًا»^(۲).

واته: ئومامه‌ی کوری عه‌بدوڵڵا ده‌لئی: ئه‌نه‌سی کوری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کاتیک (ئاو‌یان هه‌ر شتیکی دی) ده‌خواردنه‌وه‌سێ جارێ هه‌ناسه‌ی ده‌دا له‌کاتی خواردنه‌وه‌که‌دا، (ئومامه‌) ده‌لئی: وا‌بزانه‌نه‌س‌گوتی: «پیغهمبه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کاتیک (ئاو‌یان هه‌ر شتیکی دی) ده‌خواردنه‌وه‌، سێ جارێ هه‌ناسه‌ی ده‌دا له‌کاتی خواردنه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی له‌قا‌به‌که‌یدا هه‌بوایه».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۸۹۲، وابن ماجه في السنن: ۳۴۲۳.

(۲) أخرجه البخاري: ۵۶۳۱، ومسلم: ۴۰۲۸، والمصنف في جامعه: ۱۸۸۴.

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌وه‌ی له‌و فهرمووده‌یه وهرده‌گیری ئه‌وه‌یه که هاو‌ه‌لانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ چه‌نده سوور بوون له‌سه‌ر پابه‌ند بوون به سونت‌ه‌ت و ریبازی پیغه‌مبه‌رده‌وه ﷺ، چه‌نده هه‌ولیا‌نداوه خۆیان به سیفه‌ته‌کانی ئه‌و برا‌زتنه‌وه.

۲۱۴- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَحَرَ عَلَى أُمِّ سُلَيْمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، وَقَرَّبَتْهُ مُعَلَّقَةً فَشَرِبَ مِنْ قِمِّ الْقِرْبَةِ وَهُوَ قَائِمٌ، فَقَامَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا إِلَى رَأْسِ الْقِرْبَةِ فَقَطَّعَتْهَا»^(۱)

واته: ئه‌نه‌سی کوری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گیریتته‌وه: «پیغه‌مبه‌ر ﷺ ته‌شریفی جووه بو‌لای ئوممو سوله‌یم رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ و کونده‌یه‌کی هه‌ل‌واسراو له‌ وێ بوو، جا (پیغه‌مبه‌ر ﷺ) به‌ پێوه (به‌ راوه‌ستاوی) له‌ ده‌می کونده‌که‌ ئاوی خوارده‌وه، ئیدی ئوممو سوله‌یم رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وه‌ک (پیت و به‌ره‌که‌ت) هه‌ل‌ساو جوو سه‌ری کونده‌که‌ (که‌ ده‌کاته شوین ده‌می موباره‌کی پیغه‌مبه‌ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ی بریه‌وه (هه‌ل‌گرتوه‌ لای خۆی، وه‌ک چۆن هه‌ندیک له‌ هاوه‌لانی دی وه‌ک ته‌به‌رپروک مووی موباره‌کیان هه‌ل‌گرتوه‌)».

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌و فهرمووده‌یه هاو‌پێنه‌ی فهرمووده‌که‌ی که‌ به‌شه‌یه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، که‌ را‌بورد.

۲۱۵- عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنِ أَبِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَشْرَبُ قَائِمًا»^(۲).

واته: عایشه‌ی کچی سه‌عدی کچی ئه‌بی وه‌قاص ده‌گیریتته‌وه له‌ باوکی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، که‌ گوتویه‌تی: «پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ پێوه (راوه‌ستاوی) ئاوی ده‌خوارده‌وه».

شرح و روونکردنه‌وه:

به‌و فهرمووده‌یه کوتایی به‌و باب‌ه‌ته‌ هیناوه‌و، درێژه‌ی ئه‌و باب‌ه‌ته‌ له‌ لای ئیبنو قه‌یم رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌سه‌ر ئه‌و هه‌سه‌له‌یه باسکرا پێشتر.

(۱) أخرجه أحمد في المسند ۱/۲۱۸۸ وفي الإسناد عن عنة ابن خريج، وفيه أيضا الرأ ابن زيد، وهو مقبول

(۲) في إسناد عبيدة بنت نائل، وهي مجهولة.

پاڻي: ئەرەبى ھائۇە
دەريارەبى يۇن لە كۇدانى
يىغەمبەرى خۇا

دانهر ۛ نهو باسهی تایبەت کردوه به سوننه‌تی پیغه‌مبەر ۛ دەربارە‌ی خۆ بۆن
خۆشکردن، (ابن القيم) ۛ له کتێبه‌که‌یدا: (زاد المعاد)^(۱) گوتوویه‌تی: پیغه‌مبەر ۛ
حه‌زی به‌ بۆنی خۆش ده‌کرد، وه‌ به‌رده‌وام بۆنی خۆشی هه‌بووه‌، وه‌ بۆنی خۆی له
خۆشترین بۆنه‌کان بووه‌، وه‌ ئاره‌قه‌که‌شی بۆنخۆشترین بۆن بووه‌.

پیشه‌وانه‌حمه‌د له‌ نه‌سه‌وه‌ ۛ ده‌گیرێته‌وه‌ که‌ گوتوویه‌تی: پیغه‌مبەر ۛ فهرموویه‌تی:
{حُبَّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا: النَّسَاءُ، وَالطَّيِّبُ، وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ}^(۲). واته‌: له‌ نازو
نیعمه‌ته‌کانی دونیا ئافره‌ت و بۆنی خۆشم له‌لا خۆشه‌ویست کراوه‌، وه‌ چاو پۆشنی
منیش له‌ نوێژ کردندا داندراوه‌.

وه‌ نه‌وه‌ سه‌لمێنراوه‌و جینگیربووه‌ که‌ پیغه‌مبەر ۛ بۆنی میسکی به‌سه‌ر هه‌موو بۆنه‌کاندا
هه‌لبژاردوه‌، دانه‌ر ۛ له‌ کتێبه‌که‌یدا به‌ ناوی: (الجامع)، وه‌ غه‌یری دانه‌ریش له‌ نه‌بو
سه‌عیدی خودری ۛ ده‌گیرنه‌وه‌ که‌ گوتوویه‌تی: پیغه‌مبەر ۛ فهرموویه‌تی: {الطَّيِّبُ
الطَّيِّبُ الْمِسْكُ}^(۳). واته‌: خۆشترین بۆن بۆنی میسکه‌.

۲۱۶- عن أنس بن مالك قال قال رسول الله ﷺ: «سَكَنُ نَفْسٍ مِثْلُ

واته‌: نه‌سه‌ی کوپی مالیک ۛ ده‌لی: «پیغه‌مبه‌ری خوا ۛ قوتوویه‌ک بۆنی هه‌بوو،
(هه‌موو جار) خۆی پێ بۆنخۆش ده‌کرد».

شرح و روونکردنه‌وه‌:

سَكَنٌ، ده‌گوترێ: شتی‌ک بووه‌ که‌ بۆنی تێکراوه‌ بۆ پاراستن، گوتراویشه‌: «سَكَنٌ»:
جۆره‌ بۆنی‌که‌ که‌ له‌ چه‌ند جۆر بۆن تێکه‌ل کراوه‌، به‌لام مانای یه‌که‌م نزیکتره‌.

۲۱۷- عن ثُمَامَةَ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ اللَّهَ قَالَ: «كُلُّ نَفْسٍ مِثْلُ مَالٍ يَبْذُرُ الطَّيِّبُ، وَقَدْ أُنْسَ، إِنْ لَمْ يَنْ

كَانَ لَا يَرْدُ الطَّيِّبُ»^(۵).

(۱) ۲۳۹/۴.

(۲) المستند: ۱۳۳۹.

(۳) الجامع: ۹۹۱، وأخرجه النسائي: ۱۹۰۵، وأحمد: ۱۱۳۱۱.

(۴) أخرجه أبو داود: ۴۱۶۲.

(۵) أخرجه البخاري: ۵۹۲۹، والمصنف في جامعه: ۳۷۸۹.

واته: ئومامەى كۆرى عەبدوللا دەلى: ئەنەسى كۆرى مالىك ر.ھ. كە بۇنى (بۇ دەھات بە دیارى) پەتى نەدە كەدەو، جا ئەنەس ر.ھ. دەگوت: «پېغەمبەر ﷺ بۇنى پەت نەدە كەدەو».

شەرح و روونکردنەو:

كە گوتوویەتی: «كُلُّ شَيْءٍ مِنْ مَالِكٍ لَا يَرُدُّ صَافً»، ئەو وەكو شوینكەوتنى پېغەمبەرى پىزدار ﷺ وایكردو، لەوەشیاندا ئەوەمان بۇ دەردەكەوئ كە ھاوەلانی پېغەمبەر ﷺ چەندە بە شیوہەكى جوان و رێك و پێك، خۆیان بە سېفەتەکانی پېغەمبەر ﷺ پازاندۆتەو، بۇنیش خۆی لە خۆیدا ھەلگرتنى ئاسانەو سادەہ، بۇنیشی خوشە، جا لەبەر ئەو و لەو شتانە نە کە پەت بکرتەو.

۲۱۸- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كُلُّ شَيْءٍ مِنْ مَالِكٍ لَا يَرُدُّ صَافً».

واته: ئىبنو عومەر ر.ھ. گوتوویەتی: پېغەمبەرى خوا ﷺ فەرموویەتی: «سەشت پەت ناکرێنەو (لای میوان کاتیک خاوەن مال پێشکەشی دەکات، چونکە کەمترین دیارى و خەلاتن وەك پىزگرتنى میوانە کە) ئەوانیش: سەرىن و بۆن و شیر».

شەرح و روونکردنەو:

كە فەرموویەتی: «كُلُّ شَيْءٍ مِنْ مَالِكٍ لَا يَرُدُّ صَافً»، واته: سەشت ھەہە کاتیک پێشکەشی مەووف کرا پەتیا ناکاتەو، ئەوانیش: یەكەم: «أَوَّلُهُ» ھەر کاتیک كەسێك پەشتی، یان سەرىنیا بۇ ھینا بۇ ئەوہى پالى پێوہ بداتەو، ئەوہ پەتى ناکاتەو، «سُكُونُهُ» مەبەستى یى بۇنى خوشە، «وَالثَّانِي» شیرى خواردنەوہش پەت ناکرێتەو، كە لە پێشوودا باسى ئەو سېفەتە باشانەى شیرمان کرد كە پەيوہندیان بە شیرەوہ ھەہە، كە بریتى بوو لەوہى كە خواردنە بۇ كەسى برسى و بۇ كەسى تینووش تینویتی دەشکینى.

۲۱۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «طِيبُ الرَّحْلِ مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ لَوْنُهُ، وَطِيبُ النِّسَاءِ مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ رِيحُهُ»^(۱).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۷۹۰.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۷۸۷، وأبو داود في السنن: ۲۱۷۴.

و ته: ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ گوتووئیە تی: یئغەمبەر خوای رضی اللہ عنہ فەرمووئیە تی: «(چاکترین جۆری) بۆنی پیاو، ئەوویە بۆنە کە ی دەرکەوئ و پەنگی شاراوہ بی (وەک: میسک)، وە (چاکترین جۆری) بۆنی ئافرەتان، ئەوویە پەنگی دەرکەوئ و بۆنی شاراوہ بی (وەک: زەغفەران)».

شرح و پووئکردنەوہ:

بۆنی گونجاو بۆ پیاوان ئەو بۆنە یە کە بۆنە کە ی بلاو بی و بۆن بکریت، بۆنیک بۆنی پروات و پەنگی نەبی، چونکە پەنگ لەو شتانە یە کە بۆ خۆ پازاندنەوہ و خۆ جوان کردن بە کاردی، ئەو جۆرە شتانە ش تاییە تن بە ئافرەتان، نەک پیاوان، چونکە ئەوہ ئافرەتانن خۆیان دەپازیننەوہ و خۆیان جوان دەکەن بە پەنگە کان و شتەکانی خۆپازاندنەوہ و ئەو جۆرە شتانە، لەبەر ئەوویە بۆنی گونجاو بۆ ئافرەتان ئەو بۆنە یە کە پەنگی ھەبێت و، بۆنە کەشی بۆنیک سووک و کەم بی.

جا ئەگەر ئافرەت پیویستی بە دەرچوون بوو، ئەوہ با بۆنیک بە کاربینی کە پەنگی ھەبی و بۆن نەکری لە دوورەوہ، وە پیویستە کە بۆنە کە ی بە عەباکە ی داپۆشیت، مانای فەموودە کە ئەوہ دەگە یە نیت کە باسکرا.

بەلام ئەگەر ھەر لەناو مالدای بوو، میردە کە ی لە لای بوو، ویستی چوونە دەری نەبوو، ئەوہ با بە بۆنیک خۆی بۆنخۆش بکات، کەوا بۆنی ھە یە و بۆنی دەرپروات.

لە (صحیح مسلم) دا^۱ ھاتوہ لەو فەرموودە ی کە ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دە یگێریتەوہ، یئغەمبەر رضی اللہ عنہ فەرمووئیە تی: {أَيُّ امْرَأَةٍ أَصَابَتْ بَخُورًا فَلَا تَشْهَدُ مَعَنَا الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ}. واتە: ھەر ئافرەتیک بۆنی لە خۆیدا وەکو بخور، (یان ھەر بۆنیک کە بۆنی پروات) با نوێژی خەوتنان لە گەل تیمە ئامادە ی نوێژ نەبیت.

۲۲۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم مِثْلُهُ مِغْنَاهُ^۲.

واته: له ئه‌بو هورپره‌وه ﷺ له پيغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ به هه‌مان شيوه‌ی ئه‌م فهرمووده‌ی پيشه‌وه‌ی فهرمووه.

۲۲۱- عَنْ أَبِي عَثْمَانَ النَّهْدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا أُعْطِيَ حَدَّكُمْ لِرِيحَانٍ فَلَا يَرُدُّهُ فَإِنَّهُ خَرَجَ مِنَ الْجَنَّةِ»^(۱).

واته: ئه‌بو عوسمانی نه‌هدی ﷺ ده‌لی: پيغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرموویه‌تی: «ئه‌گه‌ر یه‌کیکتان په‌ریحانی (به‌ دیاری) پندرا، ئه‌وه‌ با په‌تی نه‌کاته‌وه، چونکه‌ (په‌ریحان که‌ مه‌به‌ست پینی گیایه‌کی بۆنخۆشه‌) له‌ به‌هه‌شت هاتۆته‌ ده‌ر».

شرح و روونکردنه‌وه:

«الرَّيْحَانُ»، به‌ هه‌ر جوړه‌ پرووه‌کینک ده‌لین: که‌ بۆنیککی خۆشی هه‌بی، فهرموویه‌تی: «فَإِنَّهُ خَرَجَ مِنَ الْجَنَّةِ»، فهرمووده‌که‌ لاوازه، خو‌ ئه‌گه‌ر سه‌حیحیش بی، مانای وایه‌ له‌ بنچینه‌دا له‌ به‌هه‌شته‌وه‌یه، وه‌ له‌ (صحیح مسلم) دا^۲ هاتوه‌ له‌و فهرمووده‌ی ئه‌بو هورپره‌ ﷺ ده‌یگنیه‌ته‌وه، که‌ پيغه‌مبه‌ر ﷺ فهرموویه‌تی: «إِذَا أُعْطِيَ حَدُّهُ لِرِيحَانٍ، فَلَا يَرُدُّهُ فَإِنَّهُ خَفِيفُ الْمَحْمَلِ، طَيِّبُ الرِّيحِ». واته: (هه‌ر که‌سێک په‌ریحانی خۆشی بۆ پيشنیار کرا، با په‌تی نه‌کاته‌وه، چونکه‌ هه‌م هه‌لگرتنی قورس نیه‌و، هه‌م بۆنی خۆشه‌)، واته: هه‌لگرتنه‌که‌ی هه‌یج قورسایێ ناخاته‌ سه‌ر مرو‌ف و نا‌په‌حه‌تی نا‌کات، له‌ هه‌مان کاتیشدا بۆنیککی خۆش و پاکی هه‌یه، قازی عیاز گوتویه‌تی: من بینم وایه‌ که‌ له‌و فهرمووده‌یه‌دا گریانه‌ی هه‌موو بۆنیککی خۆش ده‌کریت و هه‌مووان ده‌گریته‌وه.

له‌و فهرمووده‌یه‌دا له‌ لای ئه‌بو داوود^۳ و غه‌یری ئه‌ویش هاتوه‌ که‌ بۆ پيغه‌مبه‌ر ﷺ به‌رزکراوه‌ته‌وه‌ که‌ ده‌فهرموئ: «إِذَا أُعْطِيَ حَدُّهُ لِرِيحَانٍ فَلَا يَرُدُّهُ، فَإِنَّهُ طَيِّبُ الرِّيحِ، خَفِيفُ الْمَحْمَلِ». واته: هه‌ر که‌سێک پيشنیاری بۆنیککی خۆشی بۆ کرا با په‌تی نه‌کاته‌وه، چونکه‌ هه‌م بۆنی خۆشه‌و هه‌میش هه‌لگرتنی ئاسانه‌.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۷۹۱ عن أبي عثمان النهدي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وكان إسلامه في عهد النبي ﷺ لكنه لم يلقه؛ فهو ثقة حديثه مرسل، وختان الأسدي الذي يروي الحديث مقلول، والمقبول لا يحتج بحديثه إلا إذا وجد من يتابعه عليه.

(۲) برقم: ۲۲۵۳.

(۳) برقم: ۴۱۷۲ من حديث أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

نه‌وه‌وی **ﷺ** گوتوویه‌تی: له‌و فەرمووده‌ی ئه‌وه وهرده‌گیری که‌وا ناپه‌سنده که‌سیک بۆی خوشی بۆ پێشنیار بکری‌ت و ڕه‌تی بکاته‌وه، مه‌گه‌ر پاساوێکی هه‌بێ،^۱ واته‌: نه‌گه‌ر م‌رو‌ف به‌هانه‌یه‌کی هه‌بێ وه‌کو نه‌خۆش بێ، نه‌توانی بۆی خۆش به‌کار بێتی، بـ خودی بۆنه‌که‌ قورس و گران بێ، ئه‌و کاته‌ بۆی هه‌یه‌ به‌ شیوه‌یه‌کی جوان ڕه‌تی بکاته‌وه‌و له‌سه‌ری پ‌یوست نیه‌ وه‌ریبگری.

۲۲۲- عَنْ حَبِیرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ **ﷺ** قَالَ: عَرَضْتُ نَبِيَّ يَدَيَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، فَأُلْقَى حَبِیرٌ رِدَاءَهُ وَخَشِيَ فِي إِزِيٍّ، فَقَالَ لَهُ: خُذْ رِدَاءَكَ فَقَالَ عُمَرُ لِلْقَوْمِ: «فَ زَأَيْتُ رَحُلًا أَحْسَنَ صُورَةً مِنْ حَبِیرٍ إِلَّا مَا بَلَّغَنَا مِنْ صُورَةِ يُوسُفَ **ﷺ**»^(۲).

واته‌: جهریری کوری عه‌بدو‌ل‌ل‌ا **ﷺ** ده‌لی: ڕانوێترانیکم پێکرا له‌ پێش عومه‌ری کوری خه‌تاب، (راوی ده‌لی:) جا جهریر عه‌باکه‌ی ف‌ریداو ته‌نیا به‌ ئیزاره‌که‌ (واته‌: ئه‌و پ‌وشاکه‌ی به‌شی خواره‌وه‌ داده‌پ‌وشی) ده‌پ‌و‌شت، بۆیه‌ عومه‌ر **ﷺ** گوتی: عه‌باکه‌ت هه‌لب‌گه‌روه‌، دوا‌یی عومه‌ر **ﷺ** به‌ خه‌لکه‌که‌ی گوت: «هیچ پیاوێکم نه‌بینیوه‌ جوانتر بێ له‌ جهریر، جگه‌ له‌وه‌ی پ‌یمان گه‌یشتوو ده‌رباره‌ی جوانی شیوه‌ی (پ‌یغه‌مبه‌ر) یوسف **ﷺ**».

شهرح و ڕوونکردنه‌وه‌:

دانهر **ﷺ** ئه‌م بابته‌ی به‌ فەرمووده‌ی جهریر **ﷺ** کوتایی پ‌ه‌یناوه‌ که‌ خوا‌ی گه‌وره‌ جوانیه‌کی زۆری بێ به‌خشی بوو، به‌ جۆریک له‌ جوانیدا نموونه‌ی پ‌ی ده‌ه‌بن‌رایه‌وه‌، ئه‌وه‌ش ڕوونه‌ که‌ ئه‌و فەرمووده‌ په‌یوه‌ندییه‌کی ئه‌وتۆی به‌ بابته‌که‌وه‌ نیه‌، مه‌گه‌ر به‌ شیوه‌یه‌کی زۆرله‌ کردن (التکلف) وه‌کو ئه‌وه‌ی بگوتری: جوانی ڕه‌نگ و ڕوخسار زۆرجار بۆی خ‌وشی‌شی له‌ باراندایه‌، بۆیه‌ هه‌ندیک ئاماژه‌ی دووری بۆ ب‌ون‌خ‌وش‌کردن تیدا‌یه‌.

(۱) المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج: ۱۰/۱۵.

(۲) إسناده ضعيف؛ لأنَّ شيخ المصنَّف عُمَرَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ مَتْرُوكٌ.

ئاگادار يەك:

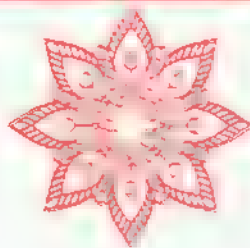
سوننەتەو پەسندە كە ھەمىشە مەرۇفى مەسۇلمان بۇنى خۇش بى، ۋە لەسەر يەتتى كە ھەمىشە ئەو شتانەى كە بە جەستە يەو ۋە دېنە ھۇى بۇنى ناخۇش لايان بەرى، يان ئەگەر بۇنى دەمى ناخۇشە بە ھۇى جگەرە خواردن و ھاۋسىۋە كانى، ئەگەر ھەر دەيخوات^۱ با بۇنى نەھىلى، ۋە خۇ بۇنخۇش كىردن و نەھىشتىنى بۇنى ناخۇش بۇ كاتى ئامادە بوون بۇ نويزى ھەينى و، نويزى بە كۆمەل و، نويزى جەژنە كان و، لە كاتى ئىچرامداۋ، لە كاتى ئاھەنگ و كۆبوونە ۋە كاندا، زياتر يېۋىستە.

(إبن القيم) ﷺ لە كىتەبى (زاد المعاد) دا^۲ گونوۋىتتى: بۇنى خۇش تايەنمەندىيەكى ھەيە ئەۋىش ئەۋەيە كە فرىشە كان پىيان خۇشەو شەيتانە كانىش لىي پادە كەن و رەفان لىيە، خۇشەۋىستىر شت لاي شەيتانە كان بونى ناخۇش و بۆگەنە، بۆيە روۋحە پاكە كان بۇنى خۇشيان پىن خۇشەو، روۋحە پىسە كان ھەز بە بۇنى ناخۇش دەكەن، كەۋاتە: ھەر روۋحىك ئارەزوۋى ئەو شتە دەكات كە بۇى گونجاۋەو لە گەلدا دىتەۋە.

(۱) بەلكو ۋاھى كە بە تەۋاۋى ۋرى مەن بېئىرى، چۈنكە لە راستىد ھەر كەس وردىتەۋە و سەرىجى ياس شەرىعە كان و نەنگە كانى قورۇن سوننەت دات ھىچ گومانى لەۋەدا دىت و پشت ھەلەكات بە نەبەراندى كىشەيد، بىنگومەن جگەرە كىشان كىرەستىكى ترسەك و گۇياھو تاۋانە بۇ ئەۋ كەسەى دەيكىش، بۇيە يېۋىستە كەسى جگەرە كىش تەقۋاى ھۋا كات و كەۋبە كات لىي، نكەرتەۋە بۇ لاي خۇ ﷺ ئەۋىش بەۋە كە لىي دوۋرىكەۋىتەۋە بە جۇرىك ھەرگىر بە گەرتەۋە سەر كىشانى.

بایەت: ئەوێ ھاڤو
دەربارە ھەڵبەتە ھەڵبەتە
کەڤەڵی ھەڵبەتە ھەڵبەتە

دانهر ۱۰ ئەو بەشەى تايبەت کردووە بۆ باسکردنى چۆنەى گەفتوگۆو قسەکانى
 پىڤەمبەر ۱۱ کە بىگومان زمان پاراوترىن دروستکراوەکانى خواى گەورە بوو، وە
 لە ھەمووان قسە شیرىتر بوو، لە ھەمووان خىراتر گەياندوووەتى، لە ھەمووان قسە
 شیرىتر بوو، بە جۆرىک کە قسەکانى دلەکانى کۆدە کردووە، ڕووچەکانى پەلکىش
 دەکرد، دۆژمىش شاھىدى ئەوێ بۆ دەدا، وە کاتىک قسەى دەکرد بە شىوێھە کە
 قسەى دەکرد کە رستەکانى لە يە ک جیادە کردووە بە شىوێھە کى ڕوون و ڕەوان
 قسەى دەکرد، ئەگەر کەسێک قسەکانى بژماردايە دەتوانى بيانژمىرێ، بە جۆرىک
 قسەى نەدەکرد کە بە پەلە پەل و خىرا قسە بکات و قسەکانى وەرە گیرىن و لەبەر
 نە کرىن، وە بەو جۆرەش پچر پچر قسەى نەدەکرد کرج و کالى بە قسەکانیە وە
 دیاربى، لە نىوان وەستان و نىوان وشەکانییدا، بەلکو شىوازە کەى جوانترىن و
 ئەداترىن شىواز بوو، دایکەمان عانىشە ۱۲ دەلى: پىڤەمبەرى خوا ۱۳ بەو جۆرە
 قسەى نەدەکرد کە قسەکانى بە خىرايى و بەسەر يە کدا بى، بەلکو بە جۆرىک
 قسەى دەکرد کە وشەکانى ڕوون بوون و، رستەکانى نىوانيان ھەبوو، ھەر کەسێک
 کە لە خزمەتدايە دەتوانى قسەکانى لەبەر بکات، جارى وابوو سى جار قسە کەى
 دووبارە دە کردووە، تاکو بەرانبەرە کەى تىبگات، وە کاتىک سەلامى دەکرد سى جار
 سەلامى دەکرد، وە زياتر بى دەنگ بوو، ئەگەر پىوىست نەبايە قسەى نەدەکرد.

ھەمىشە بە جۆرىک قسەى دەکرد کە قسەکانى کەم و ماناکەيان زۆرو ڕوون
 بوون، رستەکانى لە يە ک جیادە کردووە، نە درىزەى پىندەداو، نە کورتى دە کردووە بە
 جۆرىک ناپوون بى، ھەرگىز لە سەر شتىک قسەى نەدەکرد کە پەيوەندى بە ئەو وە
 نەبووايە، وە ھەمىشە بەو جۆرە قسەى دەکرد کەوا قسە کەى جىي خۆى بگرتبايە،
 وە قسە يە کى دەکرد چاوەروانى پاداشتى لى بکرايە^(۱).

۲۲۳- عَنْ غَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْرُدُ سِرِّدَكُمْ هَذَا، وَلَكِنَّهُ كَانَ يَتَكَلَّمُ بِكَلَامٍ بَيْنَ فَضْلٍ، يَحْفَظُهُ مَنْ جَلَسَ إِلَيْهِ»^(۱).

واته: غائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: «بیغمبه‌ری خوا ﷺ» وهک ئیوه به خیرایی قسه‌کانی ریز نه‌ده‌کردن، به‌لکو به شیوه‌یه‌کی پوون و ئاشکرا قسه‌کانی ده‌کردن، که ئه‌و که‌سه‌ی له‌لای دانیشتیابه له‌به‌ری ده‌کرد (له‌به‌ر ئه‌وه‌ی زۆر به له‌سه‌رخۆیی ده‌یفه‌رموون)».

شرح و پوونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْرُدُ سِرِّدَكُمْ هَذَا»، واته: به‌جۆرتیک قسه‌ی نه‌ده‌کرد که به‌به‌له‌پهل و به‌سه‌ریه‌کدا بێ، «وَلَكِنَّهُ كَانَ يَتَكَلَّمُ بِكَلَامٍ بَيْنَ فَضْلٍ»، شیوازه‌که‌ی وابووه، که له‌قسه‌کردنیدا وشه‌کانی به‌دوای یه‌کدا پوون و به‌ئارامی قسه‌ی ده‌کرد، وه قسه‌کانیشی پوون و راشکاو پوون، به‌پنجه‌وانه‌ی هه‌ندی که‌سه‌وه که کاتی قسه ده‌که‌ن قسه‌کانیان پوون نین و، هه‌ندی‌ک جار له‌گه‌ل قسه‌کردنی خیرادا هه‌ندی‌ک ییت ون ده‌بن، جار هه‌یه وشه‌ش ون ده‌بن، «نَحْفَظُهُ مَنْ جَلَسَ إِلَيْهِ»، ئه‌وه‌ش له‌به‌ر ئه‌وه‌ی زمان پاراو و قسه‌ پوون بووه، وه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی به‌دوای یه‌کدا به‌ریز قسه‌کانی کردوه، نه‌ک به‌به‌له‌پهل و به‌سه‌ریه‌کتردا.

۲۲۴- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعِيدُ الْكَلِمَةَ لِمَنْ لَعَنَ عَنْهُ»^(۲).

واته: ئه‌نه‌سی کۆری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: «بیغمبه‌ری خوا ﷺ» (کاتی‌ک فه‌رمایشی ده‌فه‌رموو) سێ جار و شه‌ی دووباره ده‌کرده‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی وهک خۆی لێی تییگه‌ن».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه ۳۶۳۹، وهذا الإسناد فيه حميد بن مسقة، وهو صدوق، وحميد بن أسود، وهو صدوق يهم قليلاً، وأسامة بن زيد، صدوق يهم، لكن الحديث أصله في الصحيحين البخاري: ۳۵۶۸، ومسلم: ۲۴۹۳ بلفظ: «لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ كَسِرِّدِكُمْ»، وفيهما البخاري: ۳۵۶۷، ومسلم: ۲۴۹۳ أيضاً بلفظ: «كَانَ يُحَدِّثُ حَدِيثًا لَوْ عَدَّهُ الْعَدُّ لَأَخْصَاهُ».

(۲) أخرجه البخاري: ۶۲۴۴، والمصنف في جامعه: ۳۶۴۰.

شرح و روونکردنه‌وه:

ئهم فهرمووده‌یه ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که پیغه‌مبه‌ر ﷺ سی‌جار قسه‌کانی دووباره‌ده‌کرده‌وه، نا‌کو ئه‌وه‌ی که له‌خزمه‌تیدایه‌تی‌بگات، وه‌له‌هموو قسه‌کردنیکدا به‌و‌ج‌وزه‌نه‌بووه، به‌ل‌کو ته‌نها ئه‌و کاتانه‌و‌ابووه که شو‌ینه‌که‌و مه‌جلیسه‌که‌ئ‌ا‌و‌ای خواست‌وو، وه‌کو د‌ل‌یا‌کرده‌وه‌و پ‌یدا‌گری کردن له‌سه‌ر هه‌ندیک شت، یان له‌به‌ر گرنگیدان به‌و‌شته، چون‌که دووباره‌کرده‌وه‌ی قسه‌چه‌ندین مه‌به‌ستی ت‌یدا‌یه، له‌وانه: تی‌گه‌یشتنی گو‌یگر، یان تی‌گه‌یان‌دنی، وه‌بو‌ئ‌وه‌ی وه‌ک‌خ‌و‌ی له‌به‌ری ب‌کات، بو‌یه‌ئه‌نه‌س ﷺ گو‌تی: بو‌ئ‌وه‌ی تی‌ب‌گه‌ن «لِتُعْقَلْ عَنْهُ».

۲۲۵- عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: سَأَلْتُ حَالِي هِنْدُنُ أَبِي هَلَّةَ، وَكَانَ وَصَافًا، فَقُلْتُ: صِفْ لِي مِصْقَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُتَوَاصِلَ الْأَحْزَانِ، دَنِمَ الْفِكْرَةَ لَيْسَتْ لَهُ رَاحَةٌ، عَوِيْرُ السَّكْتِ، لَا يَتَكَلَّمُ فِي غَيْرِ حَاجَةٍ، يَفْتَتِحُ الْكَلَامَ وَيَخْتِمُهُ بِاسْمِ اللَّهِ تَعَالَى. وَيَتَكَلَّمُ بِحَوَامِجِ كَلَمِهِ فَضْلًا، لَا فُضُولَ وَلَا تَقْصِيرَ. لَيْسَ بِالْخَفِيِّ وَلَا الْكُمِيِّ، يُعْطَمُ النُّعْمَةُ، وَإِنْ دَقَّتْ لَا يَدُ مِنْهَا شَيْئًا غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يَدُ ذَوْقًا وَلَا يَمْدَحُهُ، وَلَا تُغْضِبُهُ الدُّنْيَا، وَلَا مَا كَانَ لَهَا، فَإِذَا تُعْذِنِي بِحَقٍّ لَمْ يَقُمْ لِيغْضِبِهِ شَيْءٌ حَتَّى يَنْتَصِرَ لَهُ، وَلَا يَغْضَبُ لِنَفْسِهِ، وَلَا يَنْتَصِرُ لَهَا، إِذَا أَسْرَ بِكَلَمِهِ كُنْهًا، وَإِذَا تَعَجَّبَ قَلْنَهَا، وَإِذَا نَحَدَّتْ قُلَّ يَهَا، وَصُرَتْ بِرَاحَتِهِ لِيُمَسِّيَ نَظْمًا يَنْهِيهِ الْبَشَرَى، وَإِذَا غَضِبَ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ، وَإِذَا فَرِحَ غَضَّ طَرْفَهُ، حُلَّ صَحْبِكَ الشَّيْءُ، يَفْتَرُّ عَنْ مِثْلِ حَبِّ الْعَمَامِ».

واته: هه‌سه‌نی کو‌ری‌عه‌لی ﷺ ده‌ل‌ی: ده‌ریاره‌ی وه‌س‌فی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌خ‌ا‌لم (ه‌ین‌دی کو‌ری‌ته‌بی‌ه‌اله)م‌پ‌رسی، که زو‌ر باش وه‌س‌فی ده‌کرد، گو‌تم: با‌سی قسه‌کردنی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بو‌ب‌که، گو‌تی: «پیغه‌مبه‌ری خوا زو‌ریه‌ی کات خه‌مار بو‌و (بو‌ه‌یدا‌یه‌ت‌دانی خه‌ل‌ک)، هه‌می‌شه له‌ب‌یر‌کرده‌وه‌دا بو‌و (بو‌گه‌ردوون و دروست‌کراوه‌کانی خوا ﷺ)، ئ‌ی‌س‌را‌حه‌نی نه‌بو‌و، زو‌ریه‌ی کات پ‌یده‌گ بو‌و، به‌گو‌یره‌ی پ‌یو‌یست نه‌بو‌وا‌یه قسه‌ی نه‌ده‌کرد، به‌نا‌وی خوا‌ی به‌رز فهرما‌ی‌شته‌کانی ده‌ست پ‌یده‌کردو، هه‌ر به‌نا‌وی خوا‌ک‌وت‌ایی پ‌یده‌ه‌ینا، له‌قسه‌کردنیدا وشه‌ی‌و‌ای به‌کارده‌ه‌ینان کۆ‌که‌ره‌وه‌ی ماناو مه‌به‌ستی زو‌ر بو‌ون (وشه‌ی‌که‌می‌مانادار)،

قسه کانی پروون بوون، نه زۆر و بۆر بوون، نه کهم و کورت بوون، که سیککی وشک و قسه رهق نه بوو، سووکایه تی به هیچ کهس نه ده کرد، نیعمه تی (خوای) به گه وره ده گرت، هه رچه ند که میش بووایه و، ره خنه ی لی نه ده گرت، وه ههروه ها وه سفی خواردنی خوشیشی نه ده کرد (چونکه نهوسن نه بووه و زۆر به تهنگ خواردنه وه نه بووه)، هیچ شتیکی دنیا تووره ی نه ده کرد، نه گهر که سیک سته میکی بکردایه تووره ده بوو، (ههتا مافی لئوه رده گرتیه وه) ههقی سه رده خست، وه له بهر نه فسی خوی تووره نه ده بوو، نه فسی خوشی سه رنه ده خست، کاتیک نامازه ی بکردایه به هه موو ناو له بی نامازه ی ده کرد، وه کاتیکیش شتیکی پی خوش بووایه ناو له بی هه لده گیرایه وه (هاوه لان له و نامازانه تیده گیشن)، کاتیکیش قسه ی بکردایه به دهستی له ناو له بی دهستی چه پی ده دا (بۆ ئه وه ی بی ناگا به ناگا بیه وه)، وه کاتیکیش تووره بووایه، پرووی وه رده گیرا، کاتیک شتیکی پی خوش بووایه ده گه شایه وه، زۆربه ی پیکه نینه کانی ته نها زه رده خه نه بوو، که زه رده خه نه ی ده کرد، ددانی وه ک ده نکی ته رزه ده رده که وتن (زۆر صاف و سپی بوون)».

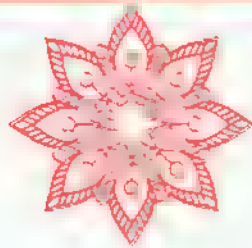
شرح و پروونکردنه وه:

ئه وه به شیکه له فهرمووده یه کی درێژ که به شیککی رابورد، باسی ئه وه ش کرا که ئه و فهرمووده یه جیگیر نه، که ده لی: «مَوْصِلُ الْأَحْرَابِ» (ابن القیم) له (مدارج السالکین) دا^(۱) گوته ویه تی: گیرانه وه ی هیندی کوری ئه بو هاله ده رباره ی خه سلّهت و سیفه ته کانی پیغه مبه ر ۱۱ که ده لی: «أَنَّ كَرْمَ مَوْصِلِ الْأَحْرَابِ» ئه و فهرمووده یه جیگیر نه، له سه نه ده که یدا که سیککی نه ناسراو هیه، ئاخو چۆن ده کری و ده بی که پیغه مبه ر ۱۲ هه میشه دلته نگ بوو پی له کاتیکدا که خوا ی گه وره له نا په جه تی و ناخوشی و دلته نگی دنیا و هۆکاره کانی پاراستویه تی؟!

وه نه هیشی کردوه له وه ی که بۆ بپروایان دلته نگ بی، وه له گونا هی رابردوو و، داها تووی خوش بووه، ده ی ئه و دلته نگیه له کۆنه دیت؟ نه خیر، به لکو هه میشه گه شبین و دلخۆش بووه و، ده م به خه نده بووه.

باب ۱۰: تەۋھىد ھاتتە
دەريازەنى بىڭگە ئېلىش
بىڭگە مەنەرى قۇل

شېوازی پیغمبەر ﷺ له کاتی پیکه نیندا شېوازیکی مامناوهند بووه، وه کو هه موو
شه کانی دیکه ی، هه موو پیکه نینی نهو زهرده خه نه بووه، خو نه گهر به ده نگیش
پیکه نیایه نه وه به قاقا نه بووه، به لکو تنه ها نه وانه ی که لئی نزیک بوونه، گویان له
دهنگی بووه.

۲۲۶- نَحْرِ حَبْرٍ سَمْرَةٍ فَإِنَّ «كَرَ فِي سَفِي رَسُولٍ سَمْرَةٍ حُمُوتُهُ، وَكَانَ لَا يَضْحَكُ إِلَّا
سَمْرَةً، فَكُنْتُ إِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِ قُلْتُ: كَخَرُ عُغَيْبٍ وَلَيْسَ بِأَكْخَرٍ» .

واته: جابری کوری سه موره ﷺ ده لئی: «له قاجی پیغمبهری خوا دا ﷺ باریکیه کی
گونجاو هه بوو، وه (به دهنگ) پینه ده که نی تنه ها زهرده خه نه ی ده کرد، جا من که
ته ماشام ده کرد (له دلی خوم) ده مگوت: چاوه کانی رشتوون، که چی ره شی نه کرد بوون
و کلیشی به کار نه هینابوو».

شهرج و روونکردنوه:

که ده لئی: «كَرَ فِي سَفِي رَسُولٍ سَمْرَةٍ حُمُوتُهُ»، واته: باریکی و پیکه کی گونجاو
له گه ل جهسته یدا هه بوو، وه کو ته واوی نه ندانه کانی تری جهسته ی، نهو پیکی و
باریکییه لهو جوړه یه که شایه نی پیاوه لدان و په سند کردنه.

که ده لئی: «وَكُنْ لَا يَضْحَكُ إِلَّا سَمْرَةً»، واته: له زوړیه ی کانه کاندا، نهو هس ناگه یه نی که
دژیه که له گه ل نه وه ی که هه ندیک جار به دهنگیکی نرم پیکه نیوه، چونکه بیگومان
فرموده ی ناوامان هیه، به لگه یه له سهر نه وه ی که جار هه بووه به دهنگیکی نرم
پیکه نیوه.

که ده لئی: «فَكُنْتُ إِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِ قُلْتُ: كَخَرُ عُغَيْبٍ وَلَيْسَ بِأَكْخَرٍ»، نهو هاوه له ﷺ سه ره تا
نه وه ی سه لماند که چاوه کانی رشتین، پاشان نه وه ی نه فی کرد. نهو سه لمانراوه که
پیغمبهر ﷺ چاوه کانی رشتووه، پاشان نه یکر دوه، یاساو رپسا لهو حاله ته دا بهو
جوړه یه که وا نهو شته ی نه فی لیکراوه هه مان نهو شته نیه که وا سه لمانراوه، وه کو

(۱) أخرجه والمصنف في جامعه ٣٦٤٥. وهو ضعيف الإسناد، فقيه ابن الحجاج وهو صدوق كثير الخطأ والتدليس وقد عنعن؛
وشيفه سماك صدوق وقد تغير بأخرة.

فهرمایشتی خوای خاوهن دهسه لات که ده فهرموی: ﴿وَمَا رَمَيْتَ بِذُرْمِيتٍ وَلَكِنْ﴾
 اللَّهُ رَمَى ۱۷ ﴿الْأَنْهَالِ﴾ (وه کاتی که -مشتی خؤل و زیخت پروو به کافران- هاوینشت
 به ته نها تو نه تهاوینشت به لکو خوا هاوینشتی و -لیدان-).

مانای فهرمووده که به و جوړه یه که مووی پیلوه چاوه کانی (برژانگه کانی) له بنچینه دا
 رهش بوونه، ره سیکي سروشتی، وه کو نه وهی که به (کل) ره شکرابن، له کاتیکدا نه و
 چاوه کانیشی به کل نه پرستوه.

۲۲۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ حَرْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْثَرَ تَسْمًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ
 ﷺ»^(۱).

واته: عه بدوللای کوری حاریسی کوری جه رنی ﴿﴾ ده گیریتته وه، ده لی: «هیچ
 که سیکم نه بینیه له پیغه مبهری خوا ﴿﴾ زیاتر زهرده خه نه دارتر بووبی».

شرح و روونگردنه وه:

له و فهرمووده یه نه وه دهرده که وی که وا پیغه مبهر ﴿﴾ زهرده خه نه ی زور بوو، نه وه ش
 له بهر نه وهی که له ره وشت و ټاکاره جوانه کاندای تیرو ته و او ترین بووه، وه همیشه
 ناسایی بووه و به شتویه کی جوان هه لسوکه وتی له گهل خه لکیدا کردوه، همیشه
 عاده تی و ابووه که به پروویه کی کراوه و دره و شاوه و زهرده خه نه وه به خه لک گه یشتوه.
 وه کو زانراویشه زهرده خه نه ی که سیکي مسولیان به رانیه ر براکه ی، به چاکه
 نه ژمارده کری و چاکه یه له گهلیدا ده یکات، چونکه به و پروو خوشی و زهرده خه نه،
 خوشی ده خاته دلیه وه، هانیده دات هه ز بکات گویی لی بگریت و، هوگرو خوشحال
 بن و له گهلی دانیشیت.

۲۲۸- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «مَا كَانَ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا تَبَسُّمًا»^۲.

(۱) في إسناده عبد الله بن لهيعة، يرويه عنه قتيبة بن سعيد، وأحاديثه عنه صحيحة كما قرره الألباني في سير أعلام النبلاء: ۱۵/۸،
 ورواه السيوطي في شعب الإيمان: ۲۵۱/۶، وغيره من طريق ابن المبارك، عن ابن لهيعة به، المبارك كذلك ممن روى عنه قبل
 الاختلاط، فالحديث ثابت.

(۲) أخرجه أخرجه المصنف في جامعه: ۱۴۶۳، وقال: هذا حديثٌ صحيحٌ عَرِيبٌ، لا نعرفه من حديث ابن سعيد إلا من هذا
 الوجه.

و نه: عه بدوللای کوری حاریس ﷺ ده لئی: «پیکه نینی پیغه مبهری خوا ﷺ ته نها زه رده خه بوو، (ده یخسته سهر لئوی موباره کی)».

۲۲۹- عَرَبِيٌّ ذَرَّ يَدَهُ قَالَ قَاتِلْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. «إِنِّي لأَعْلَمُ أَنَّ رَجُلًا سَخِرَ لِحَنَّةٍ وَحَزَّ رَحْلًا حَرَجَ مِنَ النَّارِ، يُؤْتَى بِالرَّحْلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَالُ: عَرِّضُوا عَلَيْهِ صِغَرُ ذُنُوبِهِ وَلِيَحْنَأَ عَنْهُ كِبَرُهُ، فَيَسَلُ لَهُ: عَمِيَّتْ يَوْمَ كَدِّ وَكَدَا كَدٌ، وَهُوَ مُشَرٌّ رَائِيكَ، وَهُوَ مُسْتَقْبَقٌ مِنْ كِتَابِهِ فَيُقَالُ: أَعْطُوهُ سَكَنَ كُلِّ سَنَةٍ عَمِلَهَا حَسَنَةً، فَيَقُولُ: إِنِّي ذُنُوبُ مَا أَزْهَى هُنَا، قَالَ كُذِّبَ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَاحِبَكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ»^(۱).

واته: نه بو زهړ ﷺ ده لئی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: «یه که م که س دهناسم که ده چیته به ههشت و دوا که سیش دهناسم که له دوزه خ دیته دهر، (واته: ناگاداری حالیانم)، له پوژی دواپی پیاوینک ده هیترئ و پتی ده گوترئ: گونا هه بجو و که کانی بیسان بدن، گونا هه گه وره کانیشی لئ به نهان ده کری، جا به و پیاوه ده گوترئ: ثایا له و پوژدها نه وه و نه وه و نه وه ت نه نجام نه دا؟ نه ویش دانی پیداده نی و نکوولی ناکات، (چونکه) ههر ترسی له گونا هه گه وره کانی هه یه، به لام جاوه پتی به زه پی پیداهاتنه وه شه، دواپی ده گوترئ: له شوینی ههر کرده وه یه کی خراپ، کرده وه یه کی چاکی پیبده ن، نه ویش ده لئی: من گونا هانیکم هه ن لیره دا به دیان ناکم، نه بو زهړ ﷺ ده لئی: ته ماشام کرد، ده بینم پیغه مبهری خوا ﷺ (له کاسی گیرانه وه ی نه م برگه دا) پیده که نی تا کاکيله کانی به دهر که وتن».

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لئی: «إِنِّي لأَعْلَمُ أَوَّلَ رَجُلٍ بِدَحْلِ الْحَنَّةِ»، پیغه مبهری خوا ﷺ یه که م که س خو یه تی، چونکه پیغه مبهری خوا ﷺ یه که م که سه که ده چیته به ههشت و دهر گای به ههشت ده کاته وه، یه که م که سیش ده چیته تیوی.

که ده لئی: «وَحَزَّ رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ»، نه و که سه ش کوتا که سه که ده چیته به ههشت، نیتر جگه له و که سانه ی که بو هه میسه ده میننه وه له دوزه خدا، که سیتر دوا ی نه و که سه نامینئ، که کوتا که سه دیته به ههشت، نه وانه ی له دوزه خدا ده میننه وه

کافران، ههروه کو خوا **خَوَاتِمُ** ده فهرموی: **وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ حَهَمَ لَا يَقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فِيمَوتُوا وَلَا يُحْمَفُ عَنْهُمْ مِّنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نُحَرِّیْ كُلَّ كَافِرٍ ۝۲۷** وَهُمْ يَصْطَرِیْخُونَ فِیْهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَدَقَاتٍ عِبَرَالَّذِیْ كُنَّا نَعْمَلُ أَوَّلًا نُّعْمِرْکُمْ مَا بَدَّکُمْ فِیْهِ مِّنْ نَّذْرٍ وَجَاءَکُمْ السَّیْئِرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِیْنَ مِّنْ نَّصِیْرٍ ۝۲۸ فاطر. (ئاگری دۆزهخ یۆ ئەوانە یە بێ باوەر بوون پریاری مردن نادریت بەسەریاندا تا بمرن ههروه ها ههندی لهسزای -دۆزهخ- یان لێ سووک ناکریت ئا بهو جوړه تۆله ئەستیین له ههموو بێ باوەریک **۲۷**) وه ئەوانه له دۆزهخدا هاوار دهکەن -دهلێن- ئە ی پەروەردگارمان -له دۆزهخ- دەرمان بهینه تا کردەوهی چاک بکەین جیاواز لهوهی دەمان کرد -له دونیادا-، -وه لām ده درینه وه- ئایا ته مه نمان درێژ نه کردن ئەو دهندهی ئەوهی دهیهوی بیر بکاته وه تیایدا بیر بکاته وه وه ترستینه رتان بۆ نه هات دهی -ئەو سزایه- بچه ژن چونکه هیچ یاریده ده ریک بۆ -بێ باوەره- سته مکاره کان نیه **۲۸**).

ئەو مانە وه هه می شه ییه له دۆزهخدا شایه نی کافره کانه، ئەوانه شی ته نها خویان ناسیوه و په رستوویانه، به لām تاوانبارن و سه ریچیان کردوه و به هۆی تاوانه کانیانه وه چوونه ته دۆزهخ و تاوانه که شیان هاو به ش بۆ خوادانان نیه، ئەوه ئەو که سانه پۆل پۆل دینه دهر له دۆزهخ، وه کو له (صحیح مسلم) دا^۱ ها توه، له ئەبو سه عیدی خودری **۲۹** ده گپریته وه، که پیغه مبه ری خوا **خَوَاتِمُ** فهرموویه تی: {أَمَّا أَهْلُ النَّارِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا، فَإِنَّهُمْ لَا يَمُوتُونَ فِيهَا وَلَا يُحْيَوْنَ، وَلَكِنْ نَّاسٌ أَصَابَتْهُمْ النَّارُ بِذُنُوبِهِمْ - أَوْ قَالَ: بِخَطَايَاهُمْ - فَأَمَانَتُهُمْ إِمَانَةً، حَتَّى إِذَا كَانُوا فَحْمًا، أُذِنَ بِالسَّقَاعَةِ، فَجِيءَ بِهِمْ صَبَائِرٌ صَبَائِرٌ، فَبُتُّوا عَلَى أَنْهَارِ الْجَنَّةِ، ثُمَّ قِيلَ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ! أَفِيضُوا عَلَيْهِمْ، فَيَنْبُتُونَ نَبَاتَ الْجَنَّةِ تَكُونُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ}.

واته: (بیگومان خه لکی دۆزهخ ئەوانه ن که شایسته ی ئاگرن و ئەوانه ن له نیو دۆزهخدا نه دهرن و، نه ده زین، به لām که سانییک هه ن که به هۆی تاوانه کانیان تووشی دۆزهخ و ئاگر دهن، ئنجا جوړه مردنیک دهرنرین هه تاوه کو ده بنه خه لوز، ئنجا مۆله تی تکایان بۆ ده دریت، بۆیه پۆل پۆل ده هنرین و له سه ر پووباره کانی به هه شت بلاوده کریته وه، یاشان ده گو ترئ: ئە ی خه لکی به هه شت! ئاویان به سه ردا

کمن، نجا وه کو دهنکه توی که ناری خرو دۆله کان سهوز ده بنه وه).

نه ده لی: «صَبْرٌ صَبْرٌ»، واته: پۆل پۆل، هوکاری نه وهش که پۆل پۆل ده هیتیرین
مهوویه که گوناوه کانیاں جیاوازن، بویه هه موو بهیه کجار له دۆزهخ ده رنا هیتیرین.

که ده فهرموئ: «لَمْ يَلْحَظْ نَوْءٌ لِّقَتَامٍ فَنَقُلْ غَرَضُوا غِيَةً صَعَرَ دُؤُوبُهُ وَيُحْتَئِئُهُ كِبَارُهُ،
لَمْ يَلْحَظْ نَوْءٌ كَمَا وَكَّدَ كَمَا وَهُوَ مَقَرٌّ لَا يَكْبُرُ وَهُوَ مُشْفِقٌ مِّنْ كِبَارِهِ فَيُقْبَلُ. أَعْصُوهُ
فَلَا تَكُنْ سِنْفًا غِيْبِيَّةً حَسَنَةً فَنَقُولُ إِنِّي دُؤُوبٌ مِّنْ رَّاهٍ هُنَّ»، نه مه پروونكرده وهی نه وه
پایه تهیه که خوا ده فهرموئ: «لَا مَنَافَةَ لَكَ وَعِمْرٌ عَمَلًا صَبِيحًا فَأُوتِيكَ يَدِيَّ
فِي سِنْفَاتِهِمْ حَسَنَةً وَكَانَ سَعْدُ عَفْوَرٌ رَّجِيمًا» (بیهجگه له که سنی تهو بهی
کردی و باوه پری هینابیت کارو کرده وهی جاکیشی کردی، ئا نه وانه خوا خرایه و
نه وانه کانیاں ده گوری به چاکه، وه خوا هه میشه لیووردهی به به زه ییه). که واته:
به نده نه گهر تۆبهی کردو له گه ل تۆبه که شیدا خوا په رستی کردو نه گه پایه وه سه ر
نه وانه که ی، نه وه خوا ی گه و ره خرایه کانی بۆ به چاکه ده گوری.

نیه ته که له سه ر نه وانه ییه که له دنیا به جواتترین شیوه تهو به یان کردوه،
فه رمووده که ش بۆ نه وانه ییه که له سه ر گوناوه تاوان مردوون، به ئاگر سزا ده درین،
سان خوا لیان خوش ده یی، خوا ی گه و ره ش لیوورده و به به زه ییه.

که ده لی: «قَالَ أَبُو دَرٍّ: فَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَجِدَ حَتَّى نَدَتْ بُرْجَدَةُ»، لیره دا
بیکه نینه که ی هه ست کردنه به فه زل و گه و ره یی و به زه یی و منه تی خوا به سه ر
به نده کانیه وه.

۲۳۰- عَنْ حَبِيبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «مَا حَضَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهُنَّ شَيْئًا وَلَا رَأَيْتُ إِلَّا
ضَجَّكَ»^(۱).

واته: جه ریری کوری عه بدوللا ﷺ ده لی: «له و پۆزه ی مسولیاں بووم (تا ئیستا) هیچ
کاتی که پیغه مبه ری خوا ﷺ ده رگای چوونه ژووره وهی لی نه گرتووم، وه هیچ کاتی
منی نه بینوه مه گهر به پرومدا پیکه نیوه».

شەرح و روونکردنەوه:

لەم فەرموودەیەدا جەریر ﷺ ئەوەمان بۆ روون دەکاتەوه که لەو پۆژەوهی مسولمان بووه، پێغه مبه‌ری خوا ﷺ پێگری نه‌کردوه، که بجێته خزمه‌تی، وه هەر کاتێک سه‌ردانی کردیت، ئەوه بێگومان پێغه مبه‌ر ﷺ دەم به‌ خه‌نده بووه، مه‌به‌ستی جەریر که ده‌لی: هه‌رکات چوووه بۆ خزمه‌تی پێکه‌نیوه، مه‌به‌ست له‌ پێکه‌نین زه‌رده‌خه‌نه‌یه، بۆیه دانهر ﷺ هه‌مان فەرمووده‌ی له‌ پێگایه‌کی تر به‌ دوای ئەم فەرمووده‌یه‌دا هه‌یناوه به‌ ژماره (۲۳۱)، به‌ باسکردنی زه‌رده‌خه‌نه بۆیه فەرموویه‌تی:

۲۳۱- عَنْ قَيْسٍ، عَنْ حَرِيرٍ ﷺ قَالَ: «مَا خَنَبِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَا رَأَيْ مُنْذُ أَسْلَمْتُ إِلَّا تَسَمُّ»^(۱)

قه‌یس ده‌لی: جەریر ﷺ گوتی: «(لەو پۆژە‌ی مسولمان بووم تا ئیستا) هه‌یج کاتێک پێغه مبه‌ری خوا ﷺ ده‌رگای چوونه ژووره‌وه‌ی لی نه‌گرتووم، وه (له‌وکاته‌شی مسولمان بووم)، هه‌یج کات نه‌ببینوم مه‌گه‌ر زه‌رده‌خه‌نه‌ی کردوه به‌ پوومدا».

۲۳۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ﷺ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بِئِي الْأَعْرَفِ آجِرُ أَهْلِ النَّارِ حُرُوحًا، رَحُلٌ يَخْرُجُ مِنْهُ رَحْفًا، فَيُقَالُ لَهُ: ابْصُقْ قَدْ خَلَّ الْحَنَّةُ قَالَ: فَبَدَّهْتُ لِبُدْحَرِ الْجَنَّةِ، فَتَجِدُ النَّاسَ قَدْ أَحَدُوا الْقَتَارَ، فَيَرْجِعُ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، قَدْ أَحَدَ النَّاسُ الْقَتَارَ، فَيُقَالُ لَهُ: أَتَذْكُرُ الرَّمَانَ الَّذِي كُنْتَ فِيهِ، فَيَقُولُ: نَعَمْ»، قَالَ: فَيُقَالُ لَهُ: عَسْ، قَالَ: فَيَتَمَتَّى، فَيُقَالُ لَهُ: فَإِنَّ لَكَ الَّذِي تَمَتَّيْتُ وَعَشْرَةَ أَصْغَافِ الدُّنْيَا، قَالَ: فَيَقُولُ: تَسْحَرُ بِي وَأَنْتَ الْمَلِكُ، قَالَ: فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ضَجَّكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ»^(۲).

واته: عه‌بدوللای کوری مه‌سه‌وود ﷺ ده‌لی: پێغه مبه‌ری خوا ﷺ فەرموویه‌تی: «کۆتا که‌س له‌ ده‌رچووانی خه‌لکی دۆزه‌خ ده‌ناسم، پیاوێکه به‌ خۆخساندن دێته‌ده‌ر، پیتی ده‌گوتری: رابکه‌و برۆ به‌هه‌شت، ده‌پروات بۆ ئەوه‌ی بجێته به‌هه‌شت و ده‌بینی خه‌لک هه‌ر که‌سه شوینی خۆیان گرتوه (وا ده‌زانی هه‌یج شوینی‌تیک بۆ ئەو نه‌ماوه) ده‌گه‌رێته‌وه (بۆ لای خوا) ده‌لی: ئە‌ی په‌روه‌ردگارم، خه‌لکی هه‌موو شوینه‌کانیان

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۸۴۱.

(۲) أخرجه البخاري: ۶۵۷۱، ومسلم: ۱۸۶، والمصنف في جامعه: ۲۵۹۵.

گرتوه له بهههشت، جا پتی دهگوتری: ئایا له یادته نهو پژگاره‌ی که تییدا بووی (له زبانی دنیا) ده‌لنی: به‌لنی، جا پتی دهگوتری: نه‌مه‌ی حمزت لیه‌تی به‌ئاوتی بیخوازه، جا نه‌ویش به‌ئاوتی ده‌خوای، (که نه‌وه‌نده‌و نه‌وه‌نده‌ی پی بدریت)، جا پتی دهگوتری: به‌دلنیایی بۆت هه‌یه‌ نه‌وه‌ی خواست و ده‌هینده‌ی دیکه‌ش به‌نه‌دازه‌ی دنیا، پیاوه‌که ده‌لنی: (نه‌ی په‌روه‌ردگارم) ئایا گالته‌م پی ده‌که‌ی، له‌کاتیکدا تو پادشاو فره‌مانه‌وه‌ی؟! (پاوی واته: گیره‌وه‌ی فره‌موده‌که) ده‌لنی: ته‌ماشام کرد، بینیم پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پیده‌که‌نی تا ددانه‌کانی (کاکیله‌ی) به‌ده‌رکه‌وتن».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لنی: «أَتَذْكُرُ الزَّمَانَ الَّذِي كُنْتُ فِيهِ»، واته: ئایا شته‌باشه‌کانی نهو پژگاره‌ت له‌بیره له‌گه‌ل نهو نازو نهمه‌ت و خۆزگه و ئاوات و حمزانه‌ی که له‌سه‌رده‌می خۆتدا له‌دنیادا هه‌تبون؟

که ده‌لنی: «قِيلَ لَكَ الْإِنشَاءَ ثَمَنِيثٌ وَعَشْرَةٌ أَضْعَافَ الثَّنِيثِ»، نیت نهو که‌سه‌شته‌که‌ی به‌لاوه‌رور گه‌وره‌یه، بۆیه به‌خه‌یا لیشیدا نه‌هاتوه، که دنیایو، ده‌هینده‌ی دنیاش بۆ نهو بیت، «فَيَقُولُ: تَسْحَرُ بِي وَأَنْتَ الْمَيْتُ»، بۆیه نهو قسه‌یه ده‌کات له‌به‌ر گه‌وره‌یی ئیشه‌که‌و سه‌رسوهرمانی خۆی ده‌رده‌پری.

ئا نهو به‌خشنده‌یی و به‌زه‌یه‌یه له‌فراوانی فه‌زل و به‌خششی خوایه‌و له‌گه‌وره‌یی منه‌تی خوایه، چونکه‌بیگومان خوا‌ی گه‌وره‌خواه‌نی چاکه‌و خیریکی فراوانه‌منه‌تی به‌سه‌ر به‌نده‌کانیه‌وه‌گه‌وره‌و زۆره‌و، خواه‌نی به‌خشنده‌یه‌کی بی پایان و زۆره.

که ده‌لنی: «فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَحَّكَ حَتَّى تَدَّتْ نَوَاجِدُهُ»، نهو به‌شه‌ی فره‌موده‌که به‌یوه‌سته‌به‌و باسه‌و، به‌لگه‌یه بۆ بابه‌ته‌که.

۲۲۳- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ رَبِيعَةَ قَالَ: شَهِدْتُ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذْ بَدَأَ بِرُكُوتِهِ فَلَمْ يَصْغِ رَجُلُهُ فِي الرُّكُوبِ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ، فَلَمَّا اسْتَوَى عَلَى طَهْرٍهَا قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، ثُمَّ قَالَ: سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِبِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾ الرَّخْفِ، ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ ثَلَاثًا، وَلِلَّهِ أَكْثَرُ ثَلَاثًا، سُبْحَانَكَ يَا ظَمْتُ نَفْسِي، فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، ثُمَّ صَجَّحَ.

فَقُتِلَ لَهُ مِنْ أَثَرِ شَيْءٍ صَحَّكَ بِهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَنَعَ كَمَا صَنَعْتَ
تَهُ صَحَكَ فَقُتِلَ مِنْ أَثَرِ شَيْءٍ صَحَّكَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ؟ قَالَ: «إِنْ زِلْتَ سَخَطُ مِنْ عُنْدِهِ إِذَا قَالَ:
رَبِّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرَكَ»^(۱).

واته: عهلی کوپی په بعه ده لئ: له گهل عهلی ﷺ بووم، ولاختکی بو هینرا بو ته وهی
به کاری بین بو سوار بوون، کاتیک پنی له سهر ناووزینگه که دانا، گوتی: به ناوی
خوا، کاتیک ریک دانیشت له سهر پستی ولاخه که گوتی: ستایش بو خوا، پاشان
گوتی: ﴿سُبْحَرَ لَيْلِي سَحَرَ لَكَ هَذَا وَمَا كُنْتُ لَهُ مُفَرِّجًا ۚ وَتَأْتِي رَيْنًا لَمُسْفُورًا﴾
«رحرف پاک و بېگهردی بو ته و -خوايه- ی که نه مه ی بو رام هیناوين که
پنشر نیمه توانامان به سهریدا نه بوو ۲ وه به راستی نیمه بو لای پهروه ردگارمان
ده گهرینه وه ۳)، دواي عهلی ﷺ سی جارمان فهرمووی: (الحمد لله، الله أكبر)،
خواي پاک و بېگهرد من سته منکی زورم له خوم کردوه، وه هیچ که سیش نیه له
گوناها ن بپوری جگه له تو (لیم خوشبه)، پاشان پیکه نی، منیش گوتم: نه ی نه میری
پرواداران به چ پیده که نی؟ گوتی: پیغمبه ری خوا ۴ بیني ته وه ی کرد، که من
کردم، پاشان (پیغمبه ر ۵) پیکه نی، منیش گوتم: نه ی پیغمبه ری خوا ۶ به چ
پیکه نی؟ فهرمووی: «پهروه ردگارت سه پری دیت له به نده ی خوی کاتی ده لئ: خوايه
له گوناها کانم خوشبه، چونکه هیچ که سینک (مافی لینخوشبوون) له گوناها نی،
جگه له تو».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «فَمَا وَضِعَ رِجْلَهُ فِي الرِّكَبِ»، (الركاب): نهو شوینه یه که کاتیک مروق
سهرده که ونته سهر پستی ولاخ (نه سپ) نه وه پنی ده خاته نئوی، له کوردیدا
(ناوزه نگي) پیده گوتی.

که ده لئ: «قَالَ بِسْمِ اللَّهِ»، ماناکه ی به و جوړدی دیت: به ناوی خوا سواری ته سپه که،
یان سه یاره که، یان فروکه که ده بم.

بیویسته له سهر ههر بهندهیه کی خوا، کاتیک پیتی دهخاته نیو ئاووزینگ بۆ سواربوون، یان کاتیک پیده نیته نیو سه یاره، یان فرۆکه وه ناوی خوا بیئی، وه کو داوای یارمه تی نه خوا، وه ههروه ها بۆ فهرو پیرۆزی ناوی خوا ی گه و ره.

که ده لی: «فَلَمَّا اسْتَوَى عَلَى ظَهْرِهَا قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ»، واته: کاتیک له سهر پشتی نه سپه که، یان پاسکیله که ی، یان سه یاره، یان فرۆکه جیگیر ده بی و داده مه زری، سوپاسی خوا ده کات، نهو خواجه ی که وا منه تی به سهر دا کردوه و نهو هۆکاری سواری و گواسته وه یه ی داوه تی، وه کارناسانی بۆ کردوه بۆ گواسته وه، پاشان ده لی: ﴿سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ﴾ (۱۳) ﴿وَإِنَّا إِلَهُ رَبَّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾ (۱۱) الزخرف، (پاک و بیگهردی بۆ نهو -خواجه- ی که نه مه ی بۆ پام هینا وین که نیشتر ئیمه توانامان به سهریدا نه بوو (۱۳) وه به راستی ئیمه بۆ لای پهروه ردگارمان ده گهرینه وه (۱۱) نه ودهش بۆ پاک و بیگهردی خوا ی گه و ره له ههر شتیک که شایسته ی زاتی نهو نه بی، له نمونه ی نه وه ی که هاو وینه ی هه بیته، یان نو قسانی و عه به کان، که خوا ی گه و ره دو و ره له و شتانه، وه خاوه نی هه رچی سیفاتی ته و او وه گه و ره یی و پیزو شکویه، ته نها و ته نها شایسته ی خوا ی پهروه ردگاره.

ههروه ها داننا نه به نیعمه ته کانی خوا ی گه و ره، که نهو هۆکاری گواسته وه ی بۆ فره هم هینا وه، چونکه نه گهر خوا ی گه و ره بۆ مان پام نه کات، نه وه ئیمه توانا و ده سه لاتمان به سهر یاندا نه.

ههروه ها یاد کردنه وه بیرخسته وه ی نه وه ی که ئیمه هه موومان ده گهرینه وه بۆ لای خوا ی میهر دبان، چونکه بینگومان نه وه ی سواری و لاخه که ی ده بی و گه شت ده کات، له خۆی دنیایه که ناخۆ ده گهرینه وه، یان ده مرئ، به هۆی نهو پرو و داوانه ی که نزیکه تووشیان بی؟!

باسان گونی: «الْحَمْدُ لِلَّهِ ثَلَاثًا، وَاللَّهُ أَكْبَرُ ثَلَاثًا، سُبْحَانَكَ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي، فَاعْفُ زِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ»، باسکردنی سته م له نه فس و له و شوینه داو، داوای لیخۆشبوون کردن له گه ل ناماده بوونی نهو نازو نیعمه ته گه و ره یه، بۆ نه وه یه که مرو ف هه ست به که مه ترخه می ده کات له ناست پهروه ردگاری پاک و بیگهرد له گه ل نهو هه مو و نازو نیعمه ته که پیداه، بۆیه گونجاوو له باره که داوای لیخۆشبوون له خوا بکات.

که ده‌لئ: «لَمْ صَحَّكَ قَمْتُ: مَرَّ نِي شَيْءٍ صَحَّكَتْ بِ رَسُولِ اللَّهِ؟ قَالَ: إِنْ رَزَيْكَ لَيَغْخَبُ مِنْ غَيْبِهِ إِذَا قَالَ: رُبَّ اغْبِرُّ لِي دُئُوبِي، إِنَّهُ لَا يَغْبِرُ سُدُوتَ غَيْرِكَ»، پیکه نینی پیغه مبه‌ر ۱۱ له بهر هه‌ست کردن بووه به فه‌زل و چاکه‌ی خوای گه‌وره‌و گه‌وره‌ی سۆزو به‌زه‌ی و منه‌ته‌کانی به‌سه‌ر به‌نده‌کانیه‌وه.

۲۳۴- عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قَالَ سَعْدٌ ۞: لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ۞ صَحَّكَ نَوْمَ الْحَدَقِ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ قَالَ قُلْتُ: كَيْفَ كَانَ؟ قَالَ: كَانَ زَحْرًا مَعَهُ ثَرَسٌ، وَكَانَ سَعْدٌ رَامِيًا، وَكَانَ يَقُولُ كَذَا وَكَذَا بِالْثَرَسِ يُغْطِي خَلْفَتَهُ، فَتَرَعُ لَهُ سَعْدٌ بِسَهْمٍ، فَمَا رَفَعَ رَأْسَهُ رَمَادًا فَلَمْ يُحْطِ هَذِهِ مَعَهُ، يَغْبِي جَهَنَّمَ، وَانْقَلَبَ لِرُحْلِ، وَنَالَ بِرُحْبِهِ «فَصَحَّكَ النَّبِيُّ ۞ حَتَّى نَدَّتْ نَوَاجِدُهُ»، قَالَ: قُلْتُ: مِنْ أَيِّ شَيْءٍ صَحَّكَ؟ قَالَ: مِنْ فِعْلِهِ بِالرَّجُلِ^(۱).

واته: عامیری کو‌ری سه‌عد، ده‌لئ: سه‌عد ۱۱ گوتی: له پۆژی خه‌نده‌قدا بینیم پیغه‌مبه‌ری خوا ۱۱ پیکه‌نی، تا ددانه خریکانی (کاکیله‌ی) ده‌رکه‌وتن، عامر ده‌لئ: پیم گوت: چۆن بوو پیکه‌نی؟ سه‌عد ۱۱ ده‌لئ: پیاوینک قه‌لغانیکی به‌ده‌سته‌وه بوو، سه‌عدیش تیرهاویرینکی ده‌ست راست بوو، پیاوه‌که ده‌یگوت: ئاواو ئاوا، به قه‌لغانه‌که پرووی خو‌ی داده‌پۆشی، سه‌عدیش ۱۱ تیریکی بۆ ده‌ره‌ینا که سه‌ری به‌رزکرده‌وه بۆی هاو‌یشت و لئی به‌هه‌له‌دا نه‌چوو (واته: نئو‌حه‌وانی پینکا) پیاوه‌که سه‌ربه‌ره‌و خواربو‌وه‌و قاچه‌کانی به‌رزبو‌وه، بۆیه «پیغه‌مبه‌ری خوا ۱۱ پیکه‌نی تا ددانه خریکانی (کاکیله‌ی) ده‌رکه‌وت»، عامیر ده‌لئ: گوتم: به‌ج پیده‌که‌نی؟ سه‌عد گوتی: به‌وه‌ی به‌پیاوه‌که کردی.

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئ: «صَحَّكَ نَوْمٌ لِحَدَقٍ حَتَّى نَدَّتْ نَوَاجِدُهُ»، واته: ناوه‌کو ددانه خرینه‌کانی ده‌رکه‌وتن که ده‌لئ: «كَيْفَ كَانَ»، واته: ئەو شته‌چی بوو، که بووه هۆی ئەو پیکه‌نینه‌ی پیغه‌مبه‌ر ۱۱، «قَالَ: كَانَ زَحْرًا مَعَهُ ثَرَسٌ، وَكَانَ سَعْدٌ رَامِيًا»، (ثَرَسٌ): ئەو شته‌یه که که‌سی جه‌نگاوه‌ر خو‌ی پێ ده‌پاریزێ له‌تیرو پم و ئەو شتانه، که ده‌لئ: «وَكَانَ يَقُولُ كَذَا وَكَذَا بِالْثَرَسِ يُغْطِي خَلْفَتَهُ»، واته: ئەو هاوبه‌ش دانهره‌ی که مه‌تاله‌که‌ی پێ بوو، له

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۱۶۲۰، فيه محمد بن محمد بن الأسود، وهو مجهول الحال.

پیش خوی ده بهیناو ده ببرد خوی یی ده پاراست له تیرو شت، که ده لی: «فَنَزَعَ لَهُ سَعْدَ بَنِيهِمْ، فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ رَمَدُ فَلَمْ يُخْضِ حَيْدِهِ مَبَهُ، يَعْنِي خَلْبَهُ»، واته: تیره که بهر نیوچاوانی کهوت، که ده لی: «وَالشَّيْءُ الرِّجْلُ»، واته: به پشتدا کهوت و له هه مان چرکه و کاتدا مرد، «وَسَالَتْ رَحْلَهُ»، واته: لاقی بهر زکرد، ده گوتری: (شَالَتْ النَّاقَةُ بِذَنْبِهَا أَشَالَتْهُ)، واته: بهرزی کرد، «فَصَحَكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ»

ئهو فهرمووده به زه عیفه (لاوازه)، به لام له (صحیح مسلم) دا هاتوه (عَنْ بُكَيرِ بْنِ مِسْمَارٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَمَعَ لَهُ أَبْوِيَهُ يَوْمَ أُحُدٍ، قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ أَحْرَقَ الْمُسْلِمِينَ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «إِزِمِ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي»، قَالَ: فَنَزَعْتُ لَهُ بَنِيهِمْ لَيْسَ فِيهِ نَضْلٌ، فَأَصَبْتُ جَنْبَهُ، فَسَقَطَ، فَأَنكَشَفْتُ عَوْرَتَهُ، فَصَحَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى نَوَاجِدِهِ). واته: له بوکهیری کوپی میسار، له عامیری کوپی سه عده وه له باوکیه وه: کهوا پیغه مبه ر ﷺ له پوژی نوحددا باوک و دایکی کوکردنه وه ناوی هیناون بو سه عد. جا گوتی: پیاونک له هاوبه شدانه ره کان زور نوندو تیز بوو له جه نگدا وه کو ناگر که وتبووه گیانی پرواداران، بویه پیغه مبه ر ﷺ به سه عدی فهرموو: تیر بارانیان بکه دایک و باوکم قیدات بن، سه عد گوتی: منیش تیریکم هاویشت بو ئه و که نووکه تیره که ی پیوه نه بوو، نیتر تیره کهم بهر ته نیشتی کهوت و یه کسه ر کابرا کهوت و له شی دهر کهوت، نیتر پیغه مبه ر ﷺ (له خوشی نه وهی کابرام پیکا دلخوش بوو) پیکه نی به جوړنیک که ته ماسام کرد ددانه کانی دهر که وتبوو.

که ده لی: «أَحْرَقَ الْمُسْلِمِينَ»، گهرم داهاتبوو له ناو پرواداراندا، واته: ئه و موشریکه وه کو ناگر که وتبووه گیانیان به لیدان و کوشتیان.

که ده لی: «فَصَحَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى نَوَاجِدِهِ»، واته: له خوشی کوژرانی کابراى هاوبه شدانه ری دوژمن که به هیلاک چوو، نهک له بهر نه وهی کابرا عه وره تی دهر کهوت.

باب ۱۰: نهووه ی هاتوه
دهر باره ی گالته کردنی
بینغمه مبهری خوا

مُزَاح یان **المُزَاح**: بریتیه له گالته کردن، مه به ست له و کارهش بریتیه له دلخوشکردنی خه لکی و، زیاتر به یه کتر ناشنا بوون و خوشه ویستی ته و شتانه ی که ماناو مه به سته که یان گه و ره و ئامانجدارین، هه ر له بهر ته و شه پیغه مبه ر ۳۳ له گه ل هاوه لانیدا جار جار گالته و گه بی ده کرد، به لام گالته و گه په که ی که به پی پی پیویست و به ته ندازه ی ده سته بهر کردنی مه به ست بوو بی، وه هه رگیز له گالته کردنیشدا جگه له هه ق هیچی دیکه ی نه فه رموو وه نه کردوه.

وه پیویسته گالته کردن له قسه کردندا، هه روه کو خو ی بی له نیو خواردندا، چونکه ته گه ر خواردن بی خو ی بی، یان خو ی تیدا نه بی، ته وه قبولکرا و نیه و تامی نیه، هه ر وه کو چۆن ته گه ر تیر خو ی بی و زیاد له پیویست خو ی تی بکری، ده بیته هوکاری نه وه ی زیان به خواردنه که بگه یه نی و، ته سلنه هه ر ناشخوری، سوعبه ت کردنیش به هه مان شیوه یه.

بۆیه پیویسته مرو ف له سوعبه تکردندا مامناوه ند بی، نه هه موو سوعبه تکردنیک بکات، نه هه مووشی وازل ی بی نی، هه روه ها درۆو قسه ی ناراست له گه ل سوعبه ته که ی تیکه ل نه کات و، جگه له هه ق و راستی هیچی تر نه لئ، وه خو شی بیاریزی له گالته و سوکایه تی کردن به ته وانی دیکه.

پیشه و نه وه وی ۳۴ ده لئ: زانایان گو توویانه: ته و سوعبه تکردنه ی که نه هی لیکراوه، ته وه یه که زیده پۆیی تیدایی و کابرا بهرده وام هه ر خه ریکی سوعبه تکردن بی، چونکه سوعبه تکردن و زۆر پیکه نین دل ره ق ده کات، وه مرو ف له یادی خوا دوورده خاته وه، فکرو هزر له سه ر گرنگیه کانی دین لاده بات، زۆرجار به ره و ته زیه تدان و نازاردانی به رانبه ر سه رده کیشی، وه بوغزو کینه به ره هم دینی، شکوو ریز ناهیلنیت، به لام ته گه ر سوعبه تکردنه که ته وانه ی تیدا نه بوو، ته وه حه لاله و گونا هه نیه، هه مان سوعبه تکردنه که پیغه مبه ری خوا ۳۵ کردوو یه تی^(۱).

۲۳۵- عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَمَّا «لَمْ يَدَا رَأْسُ» قَالَ مَحْمُودٌ قَالَ نُو سَمَّةُ: يَغْنِي يَمَازَحُهُ^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک ۱۰ ده گیریتته وه: پیغه مبه ر ۱۰ پتی فهرمووه: «ته ی خاوه ن دوو گوینچکه»، مه حمود ده لی: نه بو نوسامه (که راوی فهرمووده که یه) گوتوو یه تی: واته: (پیغه مبه ر ۱۰) گالته و گه یی له گه ل کردوه.

شرح و روونکردنه وه:

پیغه مبه ر ۱۰ ویستوو یه تی له گه ل نه نه سدا ۱۰ گالته و گه پ بکات، بویه پتی فهرموو: خاوه نی دوو گوینچکه، هه ر له بهر نه وه شه دانهر ۱۰ له ماموستای ماموستا که ی گیراویه تیه وه که مه حموده، گوتوو یه تی: نه بو نوسامه گوتی: واته: گالته ی له گه ل نه نه س ۱۰ کردوه.

وه هیچ رینگر یه کیش نیه که نه و وشه یه بو مه دح و پیا هه لدان بی بو نه نه س ۱۰، به واتای نه وه ی که خاوه نی دوو گوینچکه بووه پتی بیستوه، به هه ردووک گوینیه کانی فهرمانبه رداری پیغه مبه ری خوای ۱۰ کردوه، هوشی له هه موو نه وانه بووه که پیغه مبه ر ۱۰ فهرموو یه تی.

باشان نه نه س ۱۰ خزمه تکاری پیغه مبه ری خوا ۱۰ بووه، نه وه ش رینگر نه بووه له وه ی که پیغه مبه ر ۱۰ سوعبه تی له گه لدا بکات، له گه ل نه وه ی هه ندیک له خه لکیت ر بییان عه یب و که مییه، که وا سوعبه ت له گه ل خزمه تکارو شوفیره که یاندا بکه ن، به بیانووی نه وه ی که بییان وایه نه و کاره له شان و شه وکه تیان که م ده کاته وه، که نه وه ش رینک پینچه وانه ی رینازو سونه تی پیغه مبه ره ۱۰، وه پینچه وانه ی خاکی بوون و ریزی به رانه ره که له سه ر هه موو مسولمانیک پتویسته خاکی و ریزدار بیت.

۲۳۶- عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُخَالِطُنَّ حَتَّى يَقُولَ لِأَخِي ضَعِيرٍ: «يَا أُنَا عُمَيْرٍ، مَا فَعَلَ الْمُغَيَّرُ؟»^(۲).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۹۹۲، وأبو دود في السنن: ۵۰۰۲، وفي بساده شريك القاضي، وهو صدوق يخطئ كثيرا

(۲) أخرجه البخاري: ۶۱۲۹، ومسلم: ۲۱۵۰، والمصنف في جامعه: ۱۹۸۹.

فَرَأَى أَبُو عَمِيرٍ: وَفَقَهُ هَذَا الْحَدِيثَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُمَارِضُ وَفِيهِ أَنَّهُ كُنِيَ عَلَماً صَغِيراً فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا عُمَيْرٍ، وَفِيهِ أَنَّهُ لَا بَأْسَ أَنْ يُعْطَى لَصِيبِي الطَّيْرَ لِيَتَعَبَ بِهِ. وَإِنَّمَا قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا أَبَا عُمَيْرٍ، مَا فَعَلَ النُّعَيْرُ؟» لِأَنَّهُ كَانَ لَهُ نَعِيرٌ يَلْعَبُ بِهِ فَمَاتَ، فَحَرَّرَ الْعُلَامُ عَلَيْهِ فَمَرَّحَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا أَبَا عُمَيْرٍ، مَا فَعَلَ النُّعَيْرُ؟».

واته: نه نه سی کوپی مالیک **ع** ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا **ع** تیکه لاومان ده‌بوو، تا نهو نه‌ندازه‌ی من برایه‌کی بچووکم هه‌بوو (بیچوه بالنده‌یه‌کی هه‌بوو لئی مرد، جا پیغه‌مبه‌ری خوا **ع**) پئی ده‌فرموو: «نه‌ی نه‌بو عومه‌پر! بیچووه بالنده‌که چی لی‌هات؟».

نه‌بو عیسا (پیشه‌وا الترمذی **ع**) ده‌لی: نه‌و فرمووده نه‌وه‌ی لی‌وه‌رده‌گیری، که پیغه‌مبه‌ری خوا **ع** گالته‌و گه‌پی کردوه، وه هه‌روه‌ها کونیه‌ی بو مندالکی بچووک داناوه‌و پئی فرمووه: نه‌بو عومه‌پر، نه‌وه‌شی لی‌وه‌رده‌گیری که‌وا ناساییه مندال بالنده‌ی پئی بدری و یاری له‌گه‌لدا بکات، که پیغه‌مبه‌ر **ع** فرموویه‌تی: «نه‌ی نه‌بو عومه‌پر! بیچووه بالنده‌که چی لی‌هات؟» له‌به‌ر نه‌وه‌ی بووه‌ی تم منداله بالنده‌یه‌کی هه‌بووه‌و لئی مرداربوته‌وه، تم مندالش دلته‌نگ بووه‌ له‌سه‌ر مردنه‌که‌ی، بو‌یه پیغه‌مبه‌ر **ع** وه‌ک دل‌دانه‌وه‌و گالته‌و قسمی خوش له‌گه‌ل کردنی پئی فرمووه: «نه‌ی نه‌بو عومه‌پر! بیچووه بالنده‌که چی لی‌هات؟».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «إِنْ كَانَ لِيُخَالِطَنَا»، یه‌کیک له‌ماناکانی سوعبه‌تکردنه، ده‌گوتری: (خَالِطَةً): کاتیک که سوعبه‌تی له‌گه‌لدا بکات، که‌واته: ماناکه‌ی به‌و جو‌ره‌یه: پیغه‌مبه‌ر **ع** گالته‌و گه‌پی له‌گه‌لدا ده‌کردین.

«حَتَّى يَقُولَ لِأَخِي صَغِيرٍ»، نه‌و برایه‌ی برای دایکی بووه، «يَا أَبَا عُمَيْرٍ، مَا فَعَلَ النُّعَيْرُ؟»، نه‌بو عومه‌پر بالنده‌یه‌کی هه‌بوو یاری له‌گه‌لدا ده‌کرد، یاری‌کردن له‌گه‌ل بالنده‌حه‌ل‌اله به‌مه‌رجیک نازارو زیانی بیته‌گات، به‌لام نه‌گه‌ر له‌ناو قه‌فه‌سدا به‌ند بکریت، یان به‌جو‌ریک گالته‌ی پئی بکریت که نازاری پیبگات نه‌وه‌ دروست نیه.

جا کاتیک ئەبو عومە پر بالئەدە کە ی مرد پەرۆشی بوو، بۆیه پیغمەمبەر ﷺ ویستی دلنەوایی بکات و دلنەنگییه کە ی نەهینیت، بۆیه بە سوعبە تەوہ پینی فەرموو: ئە ی ئەبو عومە پر نوغە پر چی لێهات؟ لەو فەرموودەدا پیرزی پیغمەمبەرمان ﷺ بۆ پروون دەبیتهو، وە ئەوہمان بۆ دەردە کەوئ کە لە ئاکارو پەفتاردا کامترین بوو و سوعبە تی لە گەل مندالان کردو و هۆگریان بوو و دلی خوشکردوون.

ئەم فەرموودە یە سوود گەلنکی زۆری تیدایە کە دانەر ﷺ لە پیشتەر هەندیکانی هیناوە، ئەبو عەبیاس ئەحمەدی کۆری ئەبو ئەحمەدی تەبەریی کە بە ئیبنو قاصی فەقیهی شافعی بە ناوبانگە، هەموو سوودەکانی کۆکردۆتەو، کە خاوەنی چەند دانراویکە لە بەشیکدا سوودەکانی کۆکردۆتەو، کە گەیاندوونی بە شەست سوود، ئنجا لە ئیبنو حەجەر هاتو پوختی کردوون لە کتیبە کە ی خۆیدا (فتح الباری)، وە چەند دانە یەکی دیکەشی بۆ زیادکردوون.

۲۳۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ تُدَاعِنَا قَالَ: «يَا لَأَقُولُ إِلَّا حَقًّا»^۱

واتە: ئەبو هورەیرە ر.ع. دەلێ: گوتیان: ئە ی پیغمەمبەری خوا ﷺ نایا جەنابت گالته و گەپان لە گەل دە کە ی (واتە: قسە ی خوش و سوعبەنمان لە گەل دە کە ی کە چی پیغمەمبەریشی؟) فەرمووی: «بیگومان من جگە لە قسە ی هەق، هیچ قسە یەکی دیکە نالێم».

شرح و روونکردنەو:

کە دەلێ: «يَا لَأَقُولُ إِلَّا حَقًّا»، واتە: هەتا لە گالته و سوعبە تیشدا ئەو ی راست و هەق نەبێ نالێم، بۆیه پیغمەمبەری خوا ﷺ لە گەل هاوێلەکانی سوعبە تی دە کرد، بەلام ئەو ی هەق نەبوایە لە کاتی سوعبە تیشدا نەیدە فەرموو، واتە: سوعبە تە کەشی هەمووی هەق و راستی بوو.

۲۳۸- عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا سَجَّحَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «إِنِّي خَافْتُكَ غَيًّا وَنَدِيَّةً»
بَشَرًا يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا أَصْنَعُ بَوْلِي الثَّاقِفَةَ؟ فَقَالَ ﷺ: «وَهَلْ تَبْدُ الْأُتُوقُ»

وانه: نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده گیریتنه وه: پیاونیک داوای له پیغهمبه ری خوا ﷺ کرد، که سواری و لاخیک بکات، (پیغهمبه ریش ﷺ) فهرمووی: «سواری به چکه حوشریکت ده که م!» گوتی: نه ی پیغهمبه ری خوا! جا چی له به چکه حوشر بکه م؟ نه ویش فهرمووی: «نه دی حوشری گه ورهش هه به چکه حوشر نیه؟!».

شرح و پوونکردنه وه:

نه نه سی ﷺ که ده لی: «أَنَّ رَجُلًا سَجَّحَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ»، واته: داوای نه وه ی لیکرد که حوشریک ی بدات، تا کو بو سواری به کاری بینن، بویه فهرمووی: «إِنِّي خَافْتُكَ غَيًّا وَنَدِيَّةً»، نیر پیاوه که واتیگه یشت که و پیغهمبه ر ﷺ بیجووه حوشریک ی پنده دات که بو سواری ناشیت، «فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا أَصْنَعُ بَوْلِي الثَّاقِفَةَ؟»، بویه گوتی: نه گهر بیجووه حوشرم پی بده ی، چون بو سواری سوودی لی بینم؟ نجا پیغهمبه ر ﷺ فهرمووی: «وَهَلْ تَبْدُ الْأُتُوقُ»، (وَلَدِ الثَّاقِفَةِ): به کارده هینری بو بیجووی حوشر، جا گه وره بی، یان گچکه، پیغهمبه ریش ﷺ وستی حوشریک ی بدات که بو سواری شیاو بی، به لام پیش نه وه ی حوشره که ی پیدات وستی گالته و سوعبه تیک ی له گه ل بکات.

۲۳۹- عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ كَانَ يَهْدِي إِلَى لُبِّيٍّ هَدِيَّةً مِنَ الْبَادِيَةِ، فَبَجَّهَهُ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنْ زَاهَرَ تَدْبَيْتُ وَخَرُّ حَاصِرُوهُ» وَكَانَ يَجِيئُهُ وَكَانَ رَجُلًا ذَمِيمًا، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا وَهُوَ يَبِيعُ مَتَاعَهُ فَاخْتَصَمَهُ مِنْ خَلْفِهِ وَهُوَ لَا يُنْصَرُّ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ أُرْسِلَنِي. فَالْتَمَعَتْ فَعَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ فَخَعَلَ لَا يَأْلُو مَا لَصَقَ طَهْرَهُ يَضْرِبُ النَّبِيَّ ﷺ حِينَ عَرَفَهُ، فَخَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ يَشْتَرِي هَذَا الْعَدُوَّ؟ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا وَاللَّهِ تَجَدُّنِي كَسِدْتُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَكِنْ عِنْدَ اللَّهِ لَسْتُ بِكَاسِدٍ» أَوْ قَالَ: «أَنْتَ عِنْدَ اللَّهِ غَالٍ»^(۱).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۹۹۱، وأبو داود في السنن: ۴۹۹۸.

(۲) أخرجه أحمد في المستند: ۱۳۶۶۹.

واته: ئەنەسى كۆرى مالىك ﷺ دەلى: پىاۋنىكى بىبابانئىشىن ناۋى زاھىر بوو، (جا
 كە دەھاتە خزمەت پىغەمبەر ﷺ) شتى لای خۇيانى بۇ پىغەمبەرى خوا ﷺ بە دىارى
 دەھىنا، جا ھەر كاتىك (زاھىر ﷺ) وىستىباى دەربجى پىغەمبەرىش ﷺ شت و
 مەك و كەل و پەلى بۇ ئامادە دەكردو دەپھەرموو: «سوود لە شتە بىبابانئەكانى زاھىر
 وەردەگرىن و شتەكانى (مەدینەى) بۇ ئامادە دەكەين»، لەگەل ئەوھى ئەو پىاۋنىكى
 ناشىرىن بوو (لە ھەمان كاتدا پرووح سووك بوو)، بەلام پىغەمبەرى خوا ﷺ خۇشى
 دەويست، جا پۇژىك (زاھىر ﷺ) خەرىكى فروشتنى كەل و پەلەكانى خۇى بوو،
 پىغەمبەر ﷺ تەشرىفى ھىنا بۇ لای و لە پىشتەو لە ئامىزى گرت، زاھىر نەيدەبىنى
 و نەيدەزانى كىيە؟! ھەر دەيگوت: ئەو كىيە؟ وازم لى بىنە، كاتىك ئاۋرى داىوھو
 زانى پىغەمبەرى خوايە، چەندى توانى لاشەى لكاند بە لاشەى پىغەمبەرى خوا ﷺ،
 جا پىغەمبەر ﷺ دەپھەرموو: «ئايا كى ئەم كۆيلەيە دەكرى؟» زاھىرىش ﷺ دەيگوت:
 ئايا نازانى بە خوا كەس منى ناۋى و نامكرى، ئىنجا پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى: «بەلام
 لە لای خوا تو بازارت ھەيەو (خۇشەويستى)»، يان فەرموۋى: «تو لای خوا زۆر بە
 نرخىت».

شەرح و پرونگردنەو:

كە دەلى: «وكى بھى بى سې ﷺ ھىئە مى سەنە ، واتە: ھەر كات دەھات بۇ
 خزمەتى پىغەمبەر ﷺ لەو كەل و پەلانەى بىبابانئىشىنى بۇ بە دىارى دەھىنا، وەك:
 كەشك و پۇن و، ئەو جۆرە شتانەى كە لە لادى دەست دەكەون و لە شاردە كەمن.
 كە دەلى: «فَبِخَيْرٍ أَنْبَأِي ﷺ إِذَا رَأَيْتَ نَحْرُحْ»، واتە: پىغەمبەر ﷺ بە ئەندازەى دىارى
 كابراو، زىاترىش ئامادەى دەكردو پى دەدا، ھەر كات زاھىر ﷺ بىويستبا بگەرپتەو
 بۇ بىبايان.

كە دەلى: «إِنْ زَاهِرٌ نَذِيتَ وَنَحْرُ حَاصِرُوهُ»، كەواتە: ئەوھى بىبابانئىشىنە پىويستى بەو
 كەسەيە كە لە شاردە دەژىن، وە باباى شارستانىش پىويستى بە بىبابانئىشىنە، چونكە
 ھەر يەككىيان تەواوكارى ئەوتىرە، بەوھى كە ھەريەكەيان خوا نىعمەتتىكى جىاوازى
 پىنداۋن.

که ده‌لنی: «وَكَانَ يُحِبُّهُ وَكَانَ رَجُلًا ذَمِيمًا»، ده‌گوتری: (رَجُلٌ ذَمِيمٌ)، به‌نوسینی پیتی
 دل، هه‌روه‌ها ده‌شگوتری: (ذَمِيمٌ) به‌پیتی (ذ)، جیاوازی (ذَمِيمٌ و ذَمِيمٌ) نه‌وه‌یه:
 دَمِيمٌ) واته: ناشیرین له‌شیوه‌و دیمه‌ندا، به‌لام (الذمامة)، ناپه‌سندیه له‌خوورده‌وشتدا،
 ح‌هه‌رچی ده‌میمیه جیگای تانه‌و ته‌ش‌ه‌رو عه‌بیه‌نیه، چونکه به‌ده‌ستی خوی‌نیه،
 به‌لام (ذَمِيمٌ) ی‌لومه‌ی ده‌کری، چونکه به‌ره‌همی په‌فتارو کرداری خویه‌تی.

که ده‌لنی: «فَأَتَاهُ لَبِيٌّ يَوْمًا وَهُوَ يَبِيعُ مَتَاعَهُ فَاخْتَصَمَهُ مِنْ خَلْفِهِ وَهُوَ لَا يُبْصِرُهُ»، واته:
 نه‌خوشه‌و‌یستیدا پیغه‌مبه‌ر به‌سینگی خویه‌وه‌گوشی، زاهیریش به‌نه‌و که‌سه‌ی
 به‌ده‌دیت که‌باوه‌شی لیداو نه‌یده‌زانی کتیه، «فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ أَرَسْنِي»، واته: نه‌وه‌کتیه
 منی گرتوه! وازم لی‌بینه، نه‌وه‌ش جوړنکه له‌سوعبه‌تکردن، که‌نه‌وه‌ی لینه‌ورده‌گیریت
 سوعبه‌ت‌هه‌ر به‌قسه‌کردن‌نیه، به‌لکو ده‌کری به‌په‌فتارو کرده‌وه‌ش بیت، ته‌گه‌ر نه‌و
 سوعبه‌ته‌بیته جیگای دلخوشی به‌رانبه‌رو زه‌ره‌رو زیانی پینه‌گات. «فَالْتَفَتَ فَعَرَفَ
 سَبِيَّ»، جا‌کاتی زاهیر به‌ناو‌ری دایه‌وه‌زانی نه‌وه‌ی گالته‌ی له‌گه‌ل ده‌کات
 پیغه‌مبه‌ر گیانه به‌زور دلخوش بوو، نه‌وه‌نده دلخوش بوو گونی پینه‌دا چه‌نده
 بگه‌رینه دواوه‌و پستی بنی به‌سنگی پیغه‌مبه‌ره‌وه به‌به‌ستی پیغه‌مبه‌ر له‌و
 گالته‌کردنه دلخوش‌کردنی زاهیر بوو.

که ده‌لنی: «فَجَعَلَ النَّبِيُّ يَقُولُ: «مَنْ يَشْتَرِي هَذَا الْغَنَدَ»، نه‌وه‌ی به‌سوعبه‌ت و گالته
 فه‌رمووه، «فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا وَاللَّهِ تَجِدُنِي كَاسِدًا»، (التجارة كَاسِدَةً): واته: نه‌و که‌ل
 و به‌له‌ی که‌په‌واجی نه‌و، خه‌لکی لینی دانا‌ه‌نین، مه‌به‌ستی زاهیر به‌نه‌وه‌بووه
 که‌هیچ که‌سینک نایک‌ریت، هه‌ر بویه‌ش نه‌نه‌س به‌له‌گیرانه‌وه‌که‌یدا له‌بیشوودا
 نه‌وه‌ی هیناوه‌و ده‌لنی: «وَكَانَ رَجُلًا ذَمِيمًا»، وه‌کو پیشه‌کیه‌ک و ریخوش‌کردنیک بو
 قسه‌که‌ی زاهیر که‌گوتی: «إِذَا وَاللَّهِ تَجِدُنِي كَاسِدًا».

«فَقَالَ النَّبِيُّ: «لَكِنْ عِنْدَ اللَّهِ لَسْتُ بِكَاسِدٍ» أَوْ قَالَ: «أَنْتَ عِنْدَ اللَّهِ غَالٍ»، نا‌لیره‌دا پله‌و
 ریزی نه‌و هاوه‌له‌به‌پریزه‌درده‌که‌ویت، هه‌روه‌کو چون‌پروون‌کردنه‌وه‌ی تیدایه‌بو نه‌و
 فه‌رمووده‌یه‌ی که‌نه‌بو هه‌ره‌په‌ به‌له‌پیغه‌مبه‌ره‌وه به‌به‌ستی پیغه‌مبه‌ر که‌له‌(صحيح

مسلم) دا^(۱) هاتوه، پیغه مبهري ۱۰۰ ده فهرموي: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ}. واته: بئگومان خوا تهماشای وینه و پوخسارو مال و سامانتان ناکات (بۆ ریز لیتان)، به لکو تهماشای دل و نیت و کرده و کانتان ده کات. که واته: نه وهی حیسابی بۆ ده کریت پاریزکاری (ته قوايه)، ههروه کو خوا ده فهرموي: {يَكُنْ لِلدَّارِ ثَلَاثُ حَقَقَاتٍ مِنْ دَكْرِ وَتَنِي وَحَقَقَتُكُمْ شُعُورًا وَقَدَّيْلَ بَتَعَرُّفٍ وَأَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَنْفَكَكُمْ بِرَأْنِهِ عِيَمَ حَبِيرٍ} ۱۰۰ احجرت (تهی خه لکینه بئگومان نیمه دروستان کردوون له تیرو مئیه ک، وه کردوومانن به چهند گهل و هوزیکه وه، تاکو یه کتری بناسن، به راستی به ریزترینتان لای خوا، نه و که سه تانه زیاتر له خوا ده ترسی، بئگومان خوا زانا و ناگاداره).

۲۴۰- عن الحسن بن علي بن محبوب قال قال رسول الله: «دع الله أن لا تحسب لحيته قدر الله أن لا تدخلك عجور» قال فقلت تكي قدر الحبروه أهد لا تدخلك عجور بل الله تعالى يقول: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْسَبُوا أَنْفُسَكُمْ تَزْكَا} ۱۰۰ الواقعة^(۲).

واته: حه سه نی به صبری ۱۰۰ ده گپرنه وه ده لی: پیره ژنیک هاته خزمهت پیغه مبهري ۱۰۰، گونی: نهی پیغه مبهري خوا ۱۰۰ داوام بۆ له خوا بکه بمخاته به هه شته وه، (پیغه مبهريش ۱۰۰) فهرموي: «نهی دایکی فلان به راستی پیره ژن ناچنه به هه شت»، ده لی: پیره ژنه کهش رووی وه رگپراو ده گریا، دواپی (پیغه مبهري ۱۰۰) فهرموي: «هه والی پتبه دن، بئگومان نه و ناچیت به هه شت به پیره ژنی (به لکو گه نجه) وه ک خوا ی بهرز ده فهرموي: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْسَبُوا أَنْفُسَكُمْ تَزْكَا} ۱۰۰ غرآ آزاکا ۱۰۰ الواقعة (نیمه حۆریه کانی به هه شتان دروستکردوه به دروستکردنیکی زۆر جوان ۱۰۰ وه گپراومانن به حۆریانی هه میسه کچ -واته: هه رچهند هاوسه ره کانیان بچنه لایان خوا بۆیان ده کاته وه به کچ- ۱۰۰ هاوسه ره کانیان زۆر خوشده وئ و هاوته مه نیانن».

(۱) برقم: ۴۶۵۱ من حدیث أبي هريرة ۱۰۰

(۲) الحدیث مرسل أرسله الحسن البصري، وفي إسناده أيضًا المازك بن فضالة، وهو صدوق بدلس ويؤوي، وقد عنعن، وله شاهد عند الطبراني في الأوسط: ۵۵۴۵.

شەرح و پوونکردنەوه:

کە دەفەر موی: «إِنَّ الْجَنَّةَ رَ تَدْخُلُ سَخُورٌ»، مەبەستی پێغه مبهەر ﷺ ئەوه بوو، کە پیره ژن له پوژی قیامە تدا جاری کێتر سەر له نوێ دروست دەکرێتەوه، وه کو کچیکی سی و سێ سالی لێ دێتەوه، واتە: گەنج دەکرێتەوه له پوژی قیامە تدا، ههروه کو له گێرانه وه که ی موعازدا ﷺ هاتوه، کە پێشه وائە حمەد ﷺ پێوا یه تی کردوه، پێغه مبهەر ﷺ فەر موویه تی: {يَدْخُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ جُرْدًا مُرْدًا مُكْحَلِينَ بَنِي ثَلَاثِينَ أَوْ ثَلَاثٍ وَثَلَاثِينَ} ^(١). واتە: خە لکی به ههشت کاتی ک ده چنه به ههشته وه، له هه ره تی گەنجیه تدان و بێ موون، به چاوی رهشی جوانه وهن، کە له تەمه نی سی، یان سی و سێ سالی دان ده چنه به ههشته وه.

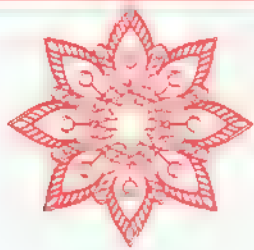
جُرد: کە سێ که موی نه بێت.

مُرد: کە سێ که که هیشتا ریشی نه هات بێت.

کە واتە: مەبەستی بێ هه ره تی گەنجیه.

بَابُ مَا جَاءَ فِي صِفَةِ كَلَامِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الشَّعْرِ.
سَبْعُونَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا
خَوَاتِمٌ لَهُمَا مِثْرَانِ

س و خواس دهرباره ی هونراوه، ههروه کو باس و خواس وایه دهرباره ی
 قسه ی ناسایی، چونکه هونراوش هه ر قسه یه، به لاله کیش و سهروای هه یه، بویه
 هه ر هونراوه یه ک وشه و ماناکه ی راست و جوان بیت، نه وه گوتن و تووسین و
 خویندنه وه ی دروسته^١ وه گوئ لیگرتنی حه لاله، خو ئه گهر به پیجه وانه وه بوو،
 نه وه گوتن و بیستنی چه رام و قه ده غه یه، پیشه و بوخاری ریوایه تی کردوه
 له (الأدب المفرد) دا^٢ له عه بدوللای کوری عه مره وه ، که وای پیغه مبه ری خوا
 فه رموویه تی: {الشعرُ بمنزلة الكلام، حسنهٌ تحسن الكلام، وقبيحهٌ تقبيح الكلام}. واته:
 هونراوش ههروه کو قسه ی ناساییه، جا نه وه ی جوان بی وه کو قسه ی جوان وایه،
 نه وه ی ناشیرین و بی مانا بی، وه کو قسه ی ناشیرین و بی مانا وایه.

ئینبو ماجه^٣ وه غه یری نه ویش له ئوبه ی کوری که عب ریوایه ت ده که ن،
 پیغه مبه ری خوا فه رموویه تی: {الشعرُ حكمة، واته: هه تدی هونراوه وه ک
 حکمه ت و په ندو ناموزگاری وان. که واته هه ندیکی واته.

ئنجا هونراوش چه ند جوړیکی هه یه، به گویره ی تیروانین و بوجوونی شاعیره که،
 که سی واهه یه له سه ر هه ق و راستی و هیدایه ته، که سی واش هه یه له سه ر کوفرو
 بیبروایی هونراوه ده لی.

هونراوه ی واش هه یه پریه تی له ئه فسانه و داهینانی بی شهرعی، وه هه شه له سه ر
 به دکاری و بی په وشتی دانراوه و گوتراوه.

٢٤١- عن عسمة بنت عمرو بن مالك عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال: الشعرُ من الشعرِ؛ فأنشأه
 فقال: الشعرُ من الشعرِ، والشعرُ من الشعرِ، والشعرُ من الشعرِ، والشعرُ من الشعرِ، والشعرُ من الشعرِ.

واته: عایشه ، لئی گپه دراوه ته وه: که پرساری لیگراوه: ئایا پیغه مبه ری هه یه
 کاتیک هونراوه ی بو وینه و نموونه هیناوه ته وه؟ گوتوویه تی: وینه ی به هونراوه ی

(١) المراد بالإنشاد إلقاءه بصوت خالٍ حيث، أما الإلقاء بالصوت الرفيق والكسر في إلقائه ومحاكاة أهل الفسق والمجون، وإضافة المؤثرات الصوتية تشبهاً بهم، فكل لا يجوز.

(٢) برقم: ٨٦٥.

(٣) برقم: ٣٧٥٥.

(٤) أخرجه المصنف في جامعه: ٢٨٤٨.

ئىبنو رەۋاحە دەھىنايەۋە، نموونەى بەۋ قسەيەى دەھىناۋە، دەيفەرموو: «وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تُرَوِّدْ» واتە: كەسانىك خۇيان ھەۋالت بۇ دىن، بى ئەۋەى تۆ بيانئىرى بۇ ھىنانى ھەۋال.

شەرح و پروونکردنەۋە:

كە دەلى: «هَذَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَمَثَّلُ بِشَيْءٍ مِنَ الشَّعْرِ؟»، واتە: ئايا ھىچ كات ھۇنراۋەى خويندۆتەۋە؟ دەگوتىرى: فلان كەس نموونەى بەۋ دېرە ھۇنراۋە ھىناۋە، ۋە ئەۋ ھۇنراۋەى كىرە نموونە بەۋ واتاى ئەۋە.

كە دەلى: «كَانَ يَتَمَثَّلُ بِشَعْرِ ابْنِ زَوَاحَةَ»، عەبدوللاى كورى رەۋاحەى ﷺ مەبەستە، كە ھاۋەلىكى بەرىز بوۋە ۋە ئەنصارە كان بوۋە ۋە خەزەرەجى بوۋە، كە يەككىك بوۋە ۋە شاعىرە كانى پىغەمبەر ﷺ، ۋە (ابن سىرىن) رىۋايەت كراۋە كە گوتوۋىەتى: شاعىرە كانى پىغەمبەر ﷺ برىتى بوۋە ۋە: ھەسسانى كورى سابىت ۋە عەبدوللاى كورى رەۋاحە ۋە كەبى كورى مالىك^(۱).

كە دەلى: «وَتَمَثَّلُ بِقَوْلِهِ، وَبِأَنَّكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تُرَوِّدْ»، راناۋە كە بۇ عەبدوللاى كورى رەۋاحە ﷺ دەگەرىتەۋە ۋە گەل ئەۋەى كە ھۇنراۋە كە ھى تەرەفەى كورى عەبدە، ۋە موسنەددا^۲ ھاتو ۋە ئەئىشەۋە ﷺ كە گوتوۋىەتى: ھەر كاتىك پىغەمبەرى خوا ﷺ كە ۋە ھەۋالىك بە ۋە ئەۋەى، ئەۋە نموونەى بەۋ بارجە ھۇنراۋە دەھىنايەۋە كە ھى تەرەفەى: «وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تُرَوِّدْ»، ئەۋ پارچە ھۇنراۋە ۋە موعەللەقەى تەرەفەى كورى عەبدە ھاتو كە دەقەكەى بەۋ جۆرەى:

سَتُبَيِّنُ لَكَ الْإِيَّامَ مَا كُنْتَ حَاجِلًا وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تُرَوِّدْ

واتە: رۆزگار ھەموو ئەۋ شتەنت بۇ پرووندە كاتەۋە كە نايانزانى، ۋە كەسىك ھەۋالت بۇ دىنى كە تۆ راتنەسپاردوۋە ھىچت پىنەداۋە.

(۱) سىر أعلام النبلاء: ۵۲۵/۲.

(۲) برقم: ۲۴۰۲۳.

و ده نهو دهقه له (جامع الترمذی) دا هاتوه که ده‌لی: گوتی: به هونراوه‌ی کوری په‌واحه
 موونه‌ی ده‌هینایه‌وه ده‌یفه‌رموو: «وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَرِ مَنْ نَمُ رُقُودٌ»، وه نهو هونراوه
 به په‌سته‌وخو پالنادرته لای ئینو په‌واحه ښه، نه‌وه‌شیان راستره، خو گریان نه‌گه‌ر
 ده‌قی سه‌ره‌تاشی پالبدرته لای عه‌بدوللای کوری په‌واحه ښه له راستیشدا وایی،
 به‌وه ده‌گونجی که به‌شه‌که‌یر هی ته‌پده‌به‌بی و، له‌گه‌ل هونراوه‌که‌ی ناواخنی کردبی.
 ۲۴۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنْ أَضْطَقَ كَيْفَهُ قَنْهَ لَشَعَزَ كَيْفَهُ لَيْسَ إِلَّا
 لِي سَيِّئٌ مَا خَلَا اللَّهَ نَاطِلٌ، وَكَادَ أُمَيَّةُ بْنُ أَبِي الصَّلْبِ أَنْ يُشِمَّ» .

و ته: نه‌بو هورپه‌په ښه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ښه فه‌رموویه‌ی: «راستترین وشه‌یه‌ک
 که ساعیر گوتبیتی، نه‌م وشه‌یه‌ی له‌بیدی شاعیره، که ده‌لی: ناگاداربن هه‌موو شتیک
 جگه له خوا پووجه، زور نزیک بوو نومه‌یه‌ی کوری نه‌بو صه‌لت ئیان بیتي (له
 کاتی بیستنی دا)».

شهرح و پوونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ نَاطِلٌ»، واته: هه‌رجی نازو نیعمه‌تی دونیایه، بیگومان
 کوتایی دیت، پیغه‌مبه‌ر ښه شایه‌دی بو نه‌و وته‌یه داوه که راستترین شتیکه که شاعیر
 گوتوویه‌نی، چونکه له راستیدا له‌گه‌ل بیرو باوه‌ری هه‌قدا دیته‌وه، بویه شاعریش له
 راستی و دروستیدا پله‌پله‌یه، هه‌یه‌تی راسته‌و، هه‌یه‌تی راستینه، هه‌روه‌ها هه‌شیه‌تی
 نه‌سله‌ن هه‌ر درویه، که به‌شینکی زوری شاعر له‌و جوړه‌ن، نه‌ک هه‌ر نه‌وه به‌لکو
 گوتراوه: جوانترین و خوشترین شاعر نه‌وه‌یه که دروی زیاتر تیدا بی و دروترینان
 بی (هه‌لېه‌ت ده‌کړئ نه‌و قسه‌یه به‌وه ته‌فسیر بکړئ که مه‌به‌ست نه‌وه‌یه هونراوه
 مه‌جازی زور تیدا به‌کاربه‌یږئ، نه‌و کات هاوسه‌نگی زیاتر تیدا ده‌بی).

که ده‌لی: «وَكَادَ أُمَيَّةُ بْنُ أَبِي الصَّلْبِ أَنْ يُشِمَّ»، واته: نومه‌یه زور له ئیسلام و مسولیان
 بوون نزیک ببوویه‌وه، چونکه له سه‌رده‌می نه‌فامیشدا په‌رستشی ده‌کردو پړواشی به
 زیندوووونه‌وه هه‌بوو، به ئیسلامیش گه‌یشت، به‌لام مسولیان نه‌بوو.

۲۴۳- عَنْ خُذْبِ بْنِ سَفْيَانَ لَخَرِّ قَالَ: أَصَابَ خَضِرٌ أَصْبَغَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَدَمَيْهِ، فَقَالَ: «هَلْ أَنْتَ إِلَّا أَصْبَغُ دَمِيمٍ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتَ»^(۱).

واته: جوندوبی کوری سوفیانی به جه لیلی ﷺ ده لئی: به ردیک بهر په نجه ی پیغه مبهری خوا ﷺ کهوت (برینداری کردو) و خوینی لیهات، (پیغه مبهر ﷺ)، به شیوهی هونراوه) فەرمووی: «تو ته‌ن‌ها په‌نجه‌یه‌ک نیت خوینت لیهاتوه، له ږینگای خوادا نه‌وه‌ت تووش بووه».

۲۴۴- حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ عُثَيْبٍ، عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ خُذْبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ، نَحْوَهُ.

واته: بهم سه‌نه‌ده‌ش هه‌مان فەرمووده گټردراوه‌ته‌وه.

شەرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «أَصَابَ خَضِرٌ أَصْبَغَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَدَمَيْهِ»، لێره‌دا مه‌به‌ست له به‌نجه، به‌نجه‌ی بیه، له کاتی‌کدا که پیغه مبهر ﷺ به‌ږندا ده‌ږوشت، ئیتر به‌ردیک بهر پیتی کهوت و خوینی لیهات، «فَقَالَ: هَلْ أَنْتَ إِلَّا أَصْبَغُ دَمِيمٍ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتَ»، پرسیاره‌که لێره‌دا نه‌رینیه، واته: تو ته‌ن‌ها په‌نجه‌یه‌ک نیت و خوینت لئی بجوړیت، له کاتی‌کدا که له بیناو خوایه، نه‌وه‌ش به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که هه‌ر شتیک تووشی مسول‌مان ده‌بی، نه‌وه بیگومان خیر و پاداشتی له‌سه‌ر وه‌رده‌گری.

۲۴۵- عَنِ الزَّهَّاءِ بْنِ عَارِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ لِي رَجُلٌ أَفْرَزْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَا أَبَا عُمَرَ؟ فَقَالَ: لَا وَاللَّهِ مَا وَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَلَيْكِ وَلَّى سِرْعَانَ النَّبِيِّ تَلَقَّيْتُمْ خَوَارِجَ بَلْسَلٍ وَرَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى نَعْتِهِ، وَأَنْتَ سَفْدَانُ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَحَدُ بِلَخَامِهَا، وَرَسُولُ اللَّهِ يَقُولُ: «أَنَّ السُّبِّيَ لَا كَذِبَ، أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ»^(۲).

واته: به‌پرائی کوری عازیب ﷺ ده‌لئی: پیاوینک لئی پرسیم: (له جه‌نگ و ږووبه‌ږوو بوونه‌وه‌ی دوژمن‌دا) ئایا ئیوه هه‌لاتن و پیغه مبهری خواتان جیهیشت ته‌ی ته‌بو

(۱) أخرجه البخاري: ۲۸۰۲، ومسلم: ۱۷۹۶، والمصنف في جامعه: ۳۳۴۵.

(۲) أخرجه البخاري: ۲۸۲۴، ومسلم: ۱۷۷۶، والمصنف في جامعه: ۱۶۸۸.

عوماره؟ (به پرائیش ﷺ) گوتی: نا سوئند به خوا، پیغه مبهری خوا ﷺ پای نه کردو بستی هه لئه کرد، به لکو ئه و خه لکانه ی به په له بوون رایان کردو هه لاتن، کاتی هۆزی هه وازن به تیر پرووبه پروویان بوونه وه، پیغه مبهر خواش ﷺ له سهر هیستره که ی بوو، نه بو سوفیانی کوپی حاریسه ی کوپی عه بدولوته لیب جله وی هیستره که ی گرتبوو، پیغه مبهری خوا ﷺ (به شیوه ی هۆنراوه) دهیفرموو: «من پیغه مبهرم و ناهه قی نالیم، من نه وه ی عه بدولوته لیم».

شهرج و روونکردنه وه:

فررئم عن رسول الله ﷺ: «بأن غباراً»، واته: نایا پاتان کردو هه لاتن له پوژی حونه یندا له دهووری پیغه مبهری خوا ﷺ؟ «فقل لا والله ما ولی رسول الله ﷺ وكن ولی سزعل س»، واته: بیگومان پیغه مبهر ﷺ له شوینی خوی نه جولاو پاشه کشه ی نه کرد، ههروه ها هاوه لانیش له دهووری بوون، ته نها هه ندیک خه لکی به په له په ل نه بی، نه وان هه لاتن.

تلقَّتهم هَوْرٍ بِلَسْب، واته: به تیر پرووبه پروویان بوونه وه، (هَوَازن): خه لکی تائیف بوون، که له تیر هاویشتن و گرنگی پیدانیدا زور ساره زا بوون.

که ده لئی: «وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ بَعْتِهِ»، هیستهر بو پرووبه پروو بوونه وه له گه ل دوژمندا په سندنیه، جا به تاییه تی به وه هه موو زۆریه ی هیزی دوژمن، به لام پیغه مبهر ﷺ بویه به سواری هیستهر رویشته، چونکه متهانه ی ته واوی به خوا هه بوو، له وه ی که سهریان ده خات به سهر دوژمندا.

که ده لئی: «وَأَتَوْهُ سُقْيَا بِنُ الْخَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَحَدَ بِخَامَهَا»، نه بو سوفیان کوپی مامی پیغه مبهر ﷺ بوو، وه برای شیریشی بوو، له سالی رزگار کردنی مه که که دا به جوانترین شیوه ئیسلامی وه رگرت و مسولان بوو.

که ده لئی: «وَرَسُولُ اللَّهِ يَقُولُ، يَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ، أَنْ تُرْ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ»، له وه فهرمووده یه دا مه به ستمان له سهر نه و پرگه یه تی که به شیوه ی کیش و سه روا فهرمووی: من پیغه مبهرم و نیردراوی خوام و به راستی، وه بیگومان خوا ی گه وره به لینی به پیغه مبهره کانی

داوه کهوا سهریانده خات، و دهک خوا ده فهرموئ: ﴿إِنَّا سَخَّرُ رُسُلَنَا وَاللَّيْلِ
 مَسْوًى فِي الْحَيَوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُودُ لِأَشْهَادٍ﴾ (به دلنیا بی نیمه پیغه مبه رانمان
 و نهوانه ی بروایان هیناوه سهرده خهین له زیانی دونیاداو له دواړو ژیشدا که
 شایه ده کان هه لده ستن - بو شایه دیی دان-).

۲۴۶- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ دَخَلَ مَكَّةَ فِي عُمْرَةِ الْقَضَاءِ، وَأَسْرَ زَوْجَةً يَمَشِي بَيْنَ يَدَيْهِ، وَهُوَ
 يَقُولُ:

خُلُوَا بَنِي الْكُفَّارِ عَنْ سَبِيلِهِ ... الْيَوْمَ نَضْرِبُكُمْ عَنْ تَرْبِيَةِ
 ضَرْبًا يُرِيدُ الْهَامَ عَنْ مَقِيلِهِ ... وَيُدْهِلُ الْخَلِيلَ عَنْ حَبِيلِهِ

فَقَالَ لَهُ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَا أَسْرَ زَوْجَةً، تَلِي يَدَي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي حَزْمٍ لَهُ تَقُورُ الشَّعْرَ، فَقَالَ ﷺ
 «حَزْمُهُ نَا عُمَرُ، فَهَبِي سَرْعَ فَهْمِهِ مِنْ تَضَحٍّ لِنَبِيٍّ»

واته: نه نه س رضى الله عنه: پیغه مبه ر رضى الله عنه: حوو مه ککه بو نه وه ی عومړه ی فه زا کردنه وه
 نه نجام بدات، نیبو ره واحة له پیسی دهر ویست و ده یگوت:

خُلُوَا بَنِي الْكُفَّارِ عَنْ سَبِيلِهِ ... الْيَوْمَ نَضْرِبُكُمْ عَلَى تَنْزِيلِهِ
 ضَرْبًا يُرِيدُ الْهَامَ عَنْ مَقِيلِهِ ... وَيُدْهِلُ الْخَلِيلَ عَنْ خَلِيلِهِ

عومهر رضى الله عنه: گوئ: نه ی نیبو ره واحة له پیس پیغه مبه ری خواو له نیو مالی خوا
 هوئراوه ده لئی؟! ئیدی پیغه مبه ر رضى الله عنه: فهرمووی: «نه ی عومهر، وازی لى بیته، چونکه
 (نه م هوئراوه یه) له تیر باران کردنیان بویان ناخوئنه وه قورسره».

شهرج و روونکردنه وه:

که ده لئى: «ضَرْبًا يُرِيدُ الْهَامَ عَنْ مَقِيلِهِ»، (الْهَامَ): واته: سهر، (مَقِيلٍ): واته: شوین، واته:
 لیدائیک که واه سهر له شوینی خو ی لاده بات، «وَيُدْهِلُ الْخَلِيلَ عَنْ حَبِيلِهِ»، واته: عه قل
 لاده بات و خو شه ویست له خو شه ویست ده کات له ترسناکی نه وه هه لویسته.

پیغمبر ﷺ دهفه رموی: «خُلِّ عَنْهُ يَا عُمَرُ، فَلَيْتَ أُسْرِعُ فِيهِمْ مِنْ نَضْحِ النَّبِ»، واته: وازی نی بیننه با شیعره که ی بلیت، چونکه یه کجار زور کاریگه ری هه یه له ترساندن دوزمن و توقاندنی، به لگه شه له سهر به هیزکردنی خه لکی پروادار بو بهرگری کردن له ناینی خوای بالاده ست و بهر به رجدانه وهی هاویه شدانه ران.

۲۴۷- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «حَلَسْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ مَرَّةٍ وَكَانَ أَضْعَافَهُ يَتَنَاشَدُونَ الشَّعْرَ وَيَتَنَادَوْنَ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ وَهُوَ سَاكِتٌ وَرُمَا تَبَسَّمَ مَعَهُمْ»

وانه: جابری کوپی سه مویره ﷺ ده لی: «زیاتر له سه د جار له خزمه ت پیغمبر ﷺ دانیش تووم، هاوه لا کانی هوزراوه یان بو یه کدی ده خوینده وه، جا هه ندیک جار باسی هه ندی کرده وهی رۆزگاری نه فامییان بو یه کدی ده گتیرایه وه، (پیغمبریش ﷺ) بی ده نگ بوو، ته نانه ت هه ندیک جاریش له گه لیان زه رده خه نه ی ده کرد».

شرح و پووینکردنه وه:

که ده لی: «حَلَسْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ مَرَّةٍ»، که نه و ژماره زوره ده لی: له کورو مه جلیسه کانی پیغمبر ﷺ مه به ستی نه وه یه که سه رنجی بیسه ر بو نه و شته راکیشتی که ده یه وهی بیل، که ده لی: «وَكَانَ أَضْعَافَهُ يَتَنَاشَدُونَ الشَّعْرَ وَيَتَنَادَوْنَ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ الْحَبِيبَةِ»، مانای نه وه یه که له خزمه ت پیغمبر ﷺ هه ر که سه و نه و شته ی له به ر بووایه له شیعر ده یگوت: «وَهُوَ سَاكِتٌ وَرُمَا تَبَسَّمَ مَعَهُمْ»، بیده نگ بوونی پیغمبر ﷺ نیشانه ی نه وه یه که رازی بووه به قسه کانیان، چونکه هه رگیز پیغمبر ﷺ له سه ر شتی به تال و ناهق بیده نگ ناییت.

۲۴۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «شَعْرٌ كَلِمَةٌ تَكْنُمُ بِهَا لَعْرَبٌ كَلِمَةً لَيْبِدُ: أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ»^(۱).

(۱) أخرجه المصنف في جامعه، ۲۸۵۰، وفي سنده شريك، وهو القضي، لكن يتقوى مناعة زهير بن معاوية عبد السامي في سبه. ۱۳۵۹ لفظ. «إِذَا ضَرَى الْفَخْرَ حَسَنٌ فِي مُصَدَّةٍ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَيَتَحَدَّثُ أَضْعَافَهُ يَتَنَادَوْنَ حَدِيثَ الْجَاهِلِيَّةِ وَيَتَنَادَوْنَ شَعْرًا وَيَضْحَكُونَ وَيَتَسَمَّوْنَ».

(۲) أخرجه البخاري، ۳۸۴۱، ومسلم، ۳۲۵۶، والمصنف في جامعه ۲۸۴۹، وتقدم في أواخر ترجمته (ج ۲، ۲۴۲)، وإن كان في الإسناد هنا شريك القاضي إلا أنه توبع عليه.

واته: ئەبو ھورەیرە **ر.ھ** دەگێڕتەو، **که پیغه مبهردا** **ر.ھ** فەرموویەنی: «باشترین ھۆنراوە
که عەرەب قسە ی پیکردینی قسە ی لەبیدی شاعیرە، که دەلی: ئاگادارین ھەموو
شتیک جگە لە خوا پووچە».

۲۴۹- عن عبد بن عبد الله عن أبيه قال: كنت ردف سي **ر.ھ** فاستدته منة قفنة من قول
س **ر.ھ** في حب ستمى كذا كذا س **ر.ھ** حتى استدته منة **ر.ھ** «بەنی
بیتاً»، فقال النبي **ﷺ**: «إن **ر.ھ** س **ر.ھ**

واته: عەمەری کۆری شەرید دەگێڕتەو، **که باوکی گوتوویەنی**: من سواری و لاخیک
بووم لە پستی پیغه مبهردو **ر.ھ** . سەد قافیە لە ھۆنراوەکانی ئومەییە کۆری ئیبنو
ئەبی سەلتی سەقەفیم خویندەو، جا ھەر جارێک دێرێکم بۆ دەخویندەو، پێی
دەفەرمووم: «زیاتر»، ھەتا سەد دێرم بۆ گوت، جا فەرمووی: «خەریک بوو (ئومەییە)
مسولمان ببی». (واته: ھۆنراوەکانی ئەوئەندە لە ئیسلامووە نزیك بوون).

شرح و پوونکردنەو:

«**كُنت رَدَفَ سِي** **ر.ھ**»، واته: لە خزمەت پیغه مبهردا **ر.ھ** بوو لەسەر و لاخەكە ی - لە
پاستیدا ژمارە یەك لە ھاوولان لە خزمەت پیغه مبهردا **ر.ھ** لەسەر و لاخیک بەیەكەو
سەرکەوتوون، ئەبو زەكەریا یەحیای بەنو مەندە لەو بارەو بەشیکی نویسووە
ناوی ئەو كەسانە ی تیدا كۆكردۆتەو، **که لە خزمەت پیغه مبهردا** **ر.ھ** بەیەكەو لەسەر
ولاخیک سوار بوونە، **که ژمارەیان بە نزیکی چل كەس دەبن** -.

«**فَاسْتَدْتُهُ مَنَةً قَفْنَةٍ** **ر.ھ**»، واته: لە شیعەر، «**مَنْ قَوِيَ أُمِّيَّةٌ نَزَّيَ لُصْبُ التَّقْمِي**»، شاعیریکی
سەردەمی ئەفامی بوو، لە شیعەرەکانیدا^(۱) مەدح و سەنای خوا ی کردو، باسی
زیندوو بوونەو و ئەو شتەشی کردو:

(۱) أخرجه مسلم: ۲۲۵۵.

(۲) ديوان أمية بن أبي الصلت: (ص ۷۰ و ۷۱).

مَخْدُوا إِلَهَهُ فَهُوَ مُنْجِدٌ لَهُمْ رَزَقَهُ فِي سَمَاءٍ ثَمَنِي كَثِيرٌ
ذَلِكَ الْمُنْشِئُ الْحِجَارَةَ وَالْمَوْتِ وَأَحْيَاهُمْ وَكَانَ جَدِيرًا
بِالْبَنَاءِ الْعَالِي الَّذِي سَبَقَ النَّاسَ وَسَوَّى فَوْقَ السَّمَاءِ سَرِيرًا^(۱)
شَرْجَعًا^(۲) لَا يَتَأَلَّهُ بَصَرٌ الْعَيْنُ تَرَى دُونَهُ الْمَلَائِكَةَ صُورًا^(۳)

کند اُنشدته بیدار دل بی النبی ﷺ «هیه»، واته: زیاتر، «حسب اُنشدته مثله (یعنی بیدار)،
نه و هس ژماره یه کی که م نیه، «فَقُلْ اِنِّي ﷺ بِن كَذِّ نَفْسِهِ»، بینگومان بانگه وازه که ی
بیغه مبهری ﷺ پینگه یشنوو، نزیک بوو له مسولمان بوون، به لام له سهر کوفرو بی پروایی
مرد، هه موو کارو فهرمانتیک له پیشووترو له دواتریش ههر بو خوایه.

۲۵۰- عن عائشة ر. قات: كان رسول الله ﷺ يصنع الحسن بن عليّ مسرّاً في المسجد بقوّة
سببه فثما يُدحز عن رسول الله ﷺ أو قال: يُدفع عن رسول الله ﷺ، ويقول ﷺ: «إن الله يؤنّد
حسناً زوج القدس ما يُدفع أو يُدحز عن رسول الله ﷺ».

واته: عائشه ر. قات: گو توه یه بی: پیغه مبهری خوا ﷺ له نیو مزگه وت مینه ریکی بو
حه سسان داده ناو ته ویش له سهری ده وه سنا، به هونراوه شانازی به پیغه مبهری
خوا ﷺ ده کرد، یان ده لی: بهرگری، ده کرد له پیغه مبهری خوا ﷺ، (پیغه مبهریش
ﷺ) ده یفه رموو: «بینگومان خوا به جیبریل پشتگیری له حه سسان ده کات، هه تا ته و
بهرگری یان شانازی به پیغه مبهری خوا ﷺ بکات».

شرح و پروونکردنه وه:

که ده لی: «يُدحز عن رسول الله ﷺ أو قال: يُدفع عن رسول الله ﷺ»، گومانه که له و
که سه به که گپراویه تیه وه، مانای: (يُفَاخِرُ): واته: شانازی پله و پایه بهرزه کانی
پیغه مبهری خوی ﷺ باس ده کرد، (المُتَأَفِّحَةُ): واته: بهرگری کردن و بهر به چدانه و ده
ناهه قی له دزی پیغه مبهری ﷺ.

(۱) السّریر: هو العرش في اللغة.

(۲) الشّرع: هو العالی المنیف.

(۳) صُور: جمع أصوَر، وهو المائل العنق نظره إلى العلو.

(۴) أخرجه المصنّف في جامعه: ۲۸۴۶، وقال: حسنٌ صحيح، وأبو داود في السنن: ۵۰۱۵.

که ده‌لی: «وَيَقُولُ ۞ إِنَّ اللَّهَ يُؤَيِّدُ خَشَّانَ الْإِيمَانِ» (روح‌القدس): مه‌به‌ست جیبریله، بویه ناو‌نراوه به‌و ناوه، چونکه وه‌جی هیناوه، وه‌حیش زیان و زینی دله‌کانه.

۲۵۱- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى، وَعَبِيُّ بْنُ حَجْرٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِّدِ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ ۞، عَنِ النَّبِيِّ ۞ مِثْلَهُ.

واته: به‌م سه‌نه‌ده‌ش هه‌مان فه‌رمووده گپ‌دراوه‌ته‌وه.

باب ۱۰: لغوی و لغوی معانی
مفسر کردنی پیغمبر است خوا
له دوائی عین

سمر: واته: شهونخونی و نهووستن دواي نهووی که شهو دهزیرنگیتهوه (دواي خهوتان) بیگومان له بیغهمبهروهه **✽** گیرداوهتهوه که نههی کرده له شهونخونی، هلام دانستن و شهونخونی پیاو له گهل ژنه که ی هه لاواردوه.

شهونخونی لهو سهردهمه ی تیمه دا، به لایه کی گه ورهیه، که له راستی بوته هو ی تاوان و گونا هباریه کی زور بو خه لکی نهو پوژگارهی تیمه، له گه وره ترین کیشه و به لایه کانی فهوتاندن و نه کردنی نوژی به یانییه، که نهو دهش بیگومان به لایه کی گه وره و مال ویرانکهره، چونکه نه گهر مروف بخه ویت له کاتی نوژی به یانییداو نوژه که ی بفهوتی و نه یکات، نهو ده تاوانیکی گهلنیک گه وره ی لهو پوژدها نه نجامداوه.

(ابن القيم) **✽** گوتهوویه تی: سه ره تاي پوژ بو مروف وه کو سه رده می گه نجیه تی و کوتای پوژیش وه کو سه رده می پیریه تی، نا نهو دهش به نه زموون سه لئیراوه . هه رکهس به گه نجی چون بن له سه ر نهو ده پیر ده بی، جا نه گهر مروف به گه نجی ده ست به گه نجیه تی و سه ره تاي پوژ بکات و له ده ستی نه دات، نهو ده هرگیز له به شه کانی دیکه ی پوژدا پاشه کسه ناکات، جا نه گهر به چوو ست و چالاکی ده ستی پیکرد، نهو ده هه روا به ردهوام ده بی تا کوتای پوژ، خو نه گهر به ته مبه لی و ته وه زه لی ده ستی پیکرد، نهو ده تا کوتای پوژده که هه روا ده بیت.

۲۵۲- عَنْ عَائِشَةَ ... قَالَتْ حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنِّي لَأُبْلِغُ سَاءَ حَدِيثٍ، فَصَلَّاتُ امْرَأَةٍ مَمْنُونٍ، كَأَنَّ الْحَبِيبَ حَدِيثُ خُرَافَةٍ فَقَالَ: «لَا تُؤْمَرُونَ مَا خُرَافَةٌ بِهَا خُرَافَةٌ كَرِ رَحْلًا مِنْ عُدْرَةٍ، أَسْرَبُهُ الْحَرْقُ فِي الْحَامِلَةِ فَمَكَتْ فِيهِمْ دَهْرًا، ثُمَّ رَدَّوهُ إِلَى الْإِنْسِ فَكَانَ يُحَدِّثُ النَّاسَ بِمَا رَأَى فِيهِمْ مِنَ الْأَعَاجِيبِ، فَقَالَ النَّاسُ: حَدِيثُ خُرَافَةٍ»^(۱).

واته: عائشه **✽** گوتهوویه تی: بیغهمبهری خوا **✽** شهونیک به سه رهاتیکی بو هاوسه ره کانی گیرایه وه، به کییک له هاوسه ره کانی گونی: نه مه له به سه رهاتی خورافه

(۱) مفتاح دار السعادة: ۲/۲۱۶.

(۲) أخرجه أحمد، ۲۵۲۴، في إسناده محالد بن سعيد، وهو ليس بالقوي، قال الحافظ، من كثر **✽** في كذبه الداية والنهاية. ۵۴/۶ عندما ورد الحديث: وهو من عرث الأحديث، وفيه بكاره، ومحالد بن سعيد يتكلمون فيه، فالحديث من حيث الإسناد ضعيف، لأن فيه محلد، ومن حيث حتى فيه بكاره، لأنه لا يمكن لإحدى روحيات النبي **ﷺ** أن تقول لحدثه **✽**. «كُنْ الْحَدِيثُ حَدِيثُ خُرَافَةٍ».

دهجی، (نیغه مبریش ۳) فەرمووی: «ئایا دەزانن خورافە چیە؟ (دوایی باسی کردو) فەرمووی: پیاویک بوو لە ھۆزی عوزرە، لە پۆزگاری نەفامیی دا لە لایەن جەنەکانەووە بە دیل گیرابوو، بۆ ماوەیەک لە نیویاندا مایەو، دوایی گەرانندیانەووە بۆ لای مەزقەکان، ئیدی ئەوێ بینییوی لە شتە سەیرو سەمەرەکانی نیو جەنەکان بۆ خەلکی باسی دەکردن، ئیدی لەووەووە خەلک گوتووینانە: بە سەرھاتی خورافە».

شەرھ و روونکردنەو:

کە دەلی: «إِنَّ خُرَافَةَ كُنْ رَحُلًا مِنْ غُدْرَةٍ، أَسْرَبُهُ جِرُّ»، واتە: خورافە ناوی پیاویکی ھۆزی عوزری بوو، جەنەکان بە دیل گرتووینانە لە سەردەمی نەفامیدا، پاشان گیراویانەتەووە بۆ نیو خەلکی، جا ئەویش ھەوآل و زانیاری سەیرو سەمەرەو نەبیسراو و نەبیسراوی بۆ خەلکە کە باسکردو، کە خەلکی پینسر ئەو شتانەیان نەبیسبوو، وە نەشیان دیتبوو، بۆیە سەریان لێی سوپماوو، «فَتَأَوَّاهُ خُرَافَةً»، ئیتر بوو بە نموونە و نموونە ھێنانەو، بۆ ھەر ستنیک کەوا جینگای باوەری خەلکی نەبووایە، ئەوئەوئەو ھەبە ئەو فەرموودە جینگرو جینی مێتەنە، چونکە مەتەنە کە ی شتی نەخوازراوی تێدا یە (منکر)ە.

فەرموودەمی ئوممو زەرە^(۱)

۲۵۳- عَنْ عَدِثَةِ ۱۱، قَالَتْ حَسِبْتُ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً فَتَعَاهَدَنَ وَتَعَقَّدَنَ أَنْ لَا يَكْتُمُنَ مِنْ أَحْبَابِ أَرْوَاحِهِنَّ لَيْلًا، فَقَالَتِ الْأُولَى رُوحِي لَحْمٌ حَمِيءٌ عَثَّ عَلَى رَأْسِ حَبِ وَغَيْرِ، لَا سَهْلَ فَيُرْتَقَى، وَلَا سَمِيمٌ فَيَنْشَلُ، قَالَتِ الثَّانِيَةُ رُوحِي لَا أَتُ حِرَّةً، بَلِي أَخُفُّ أَنْ لَا أَدْرَهُ، بَلِ الْأَكْزَرُ أَذْكَرُ غَحْرَهُ وَيُحَرِّهُ. قَالَتِ الثَّالِثَةُ رُوحِي الْعَشَلُ، إِنْ أَضْطَقَ أَضْطَقَ، وَإِنْ سَكَتَ أَعْتَقَ، قَالَتِ الرَّابِعَةُ رُوحِي كَلْبٌ بِهَمَّةٍ، لَا حَرْ وَلَا قَرْ، وَلَا مَخَافَةَ وَلَا سَامَةً، قَالَتِ الْخَامِسَةُ رُوحِي إِنْ دَخَلَ فُهِدَ، وَإِنْ حَرَجَ أَسَدَ، وَلَا نَسْلٌ عَمَّا عَهْدَ، قَالَتِ السَّادِسَةُ رُوحِي إِنْ كَرَّ لَفَ، وَإِنْ تَبَرَّ اشْتَفَ، وَإِنْ أَصْطَحَّ لُتَفَ، وَلَا يُؤْنِجُ الْكَفَّ لِيَعْمَةَ الْتَفَ، قَالَتِ السَّاعِيَةُ رُوحِي غَيَّيَّةٌ أَوْ غَيَّيَّةٌ طَفَاءُ كُلِّ دَاءٍ لَهُ دَاءٌ، شَخْءٌ أَوْ قَبْءٌ أَوْ خَمْعٌ كَلَّا لَبَ، قَالَتِ الثَّامِنَةُ رُوحِي الْمُسُّ مَسُّ أَرْزَبٍ وَالرَّيْحُ رِيحُ رَزْنَبٍ، قَالَتِ الثَّاسِعَةُ رُوحِي زَبِيعُ الْعَمَادِ ضَوْبُرٌ سَخْدٌ عَظِيمٌ أَرْمَدٌ قَرِيبُ الْبَيْتِ مِنَ الشَّدِ، قَالَتِ الْعَشْرَةُ:

رَحِي مَالِكٌ وَمَا مَالِكٌ حَيْرٌ مِنْ ذَلِكَ، لَهُ ابْنٌ كَثِيرَاتُ الْمَنَارِكِ، قَبِيلَاتُ الْمَسَارِحِ، إِذَا سَمِعَ نَسَبَ الْمَرْهَرِ أَتَقَنَّ أَنَّهُنَّ هَوَالُكَ. قَالَتِ الْخَادِيَةُ عَشْرَةٌ رُوحِي أَبُو زَرْعٍ وَمَا أَبُو زَرْعٍ؟ نَاسٌ مِنْ حَرِي أَدْنِي، وَمَلَأَ مِنْ شَحْمٍ عَصْدِي، وَنَحَخِي فَمَجَحَتْ إِلَيَّ تَمْسِي، وَحَدِي فِي كَهْبٍ غُنَيْتَةٍ بِشَقٍّ مَحَبَبِي فِي أَهْلِ صَهِيلٍ وَأَطِيطٍ وَذَائِسٍ وَمُنَقٍّ، فَعِنْدَهُ أَقُولُ فَلَا أَقْبَحُ، وَأَرْقُدُ فَتَصْبِحُ وَأَشْرَبُ وَتَنْفَحُ، أُمُّ أَبِي زَرْعٍ فَمَّا أُمُّ أَبِي زَرْعٍ، عَكُومُهَا زِدَاخُ، وَنَبْتُهَا فَسَاخُ، ابْنُ أَبِي زَرْعٍ، فَمَّا ابْنُ أَبِي زَرْعٍ، مَضْغَعُهُ كَمَسَلُ شُطْبَةٍ، وَنُشْبَعُهُ ذِرَاعُ الْحَفْرَةِ، بَشْتُ أَبِي زَرْعٍ، فَمَّا بَشْتُ أَبِي زَرْعٍ، طَوْعُ أَبِيهِ وَطَوْعُ نَبِّهِ، مِلءُ كِسْبِنِهَا، وَغَيْطُ جَارَتِهَا، جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ، فَمَّا جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ، لَا تَنْتُ حَدِيثًا تَنْبِيثًا، وَلَا تَنْتُ مِيرَتًا تَنْقِيثًا، وَلَا تَمْلَأُ بَيْنَنَا تَعْنِيثًا، قَالَتْ: خَرَجَ أَبُو زَرْعٍ وَالدُّوْطُبُ مُخْضٌ، فَتَقِي امْرَأَةً مَعَهَا وَلَدَانِ لَهَا، كَالْفَهْدَيْنِ، بَلْعَبَابٍ مِنْ تَحْتِ خَضْرَاهَا بِرُمَاتَيْنِ، فَطَلَقْنِي وَنَكَحَهَا، فَتَكَحْتُ بَعْدَهُ رَجُلًا سَرِيًّا، رَكِبَ سَرِيًّا، وَأَحَدَ خَطْبَةٍ، وَأَزَحَ عَنِّي نَعْمًا ثَرِيًّا، وَعَطَانِي مِنْ كُلِّ رَائِحَةِ رَوْحًا، وَقَالَ: سَيُّ أُمُّ زَرْعٍ، وَمِيرِي هُلَكُ، فَتَوَجَّمَعْتُ كُلُّ شَيْءٍ عَظَائِيهِ، مَا نَلَعُ أَصْعَرَ آيَةٍ فِي زَرْعٍ، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كُنْتُ لَكَ كَأَبِي زَرْعٍ لِأُمِّ زَرْعٍ»

وايه: له عائيسه وه **هه** گيردراودته وه گوتويه ني: يازده نافرته دانيشتن و به يانيان بهست كه هيچ له هه والي هاوسه ره كانيان نه شارنه وه و (به راستگويي بو يه كدي باسي بكن).

نافرته يه كه م گوتي: هاوسه ره كه م گوشتي حوشتري لاوازه، له سهر حياهه كي سه خته، نه چياهه كه ناسانه يا مروف بتوني بجينه سهری، نه گوشته كهش قه له وه و نه وه ديتي مروف خوي بدات له سه ختي چياكه و بوي بجي.

روونكردنه وه:

هاوسه ره كه ي بهم جوړه وينا كرده روونيكردوته وه كه له گه ليدا كه م سوودو كه م حاكه يه، جا وينا ي كرده به گوشتي حوشر، چونكه گوشتي حوشر چيرتره له گوشتي مهرو نازدلي ديكه، جا له گه ل نه وه شدا گوشته كه لاواز بي و نه خوريت له لاوازي و چيريان و له سهر چياهه كي سه ختيش بي، ناسان نه بي تا مروف بجينه سهری، وه گوشته كهش قه له و نه بيت تا بوي بكه و يته ري و، گوي به سه ختي ريگاكه نه دات، چونكه نه گهر گوشتيكي قه له وي چاك بي ده كرى سه ختي به سهر

هه‌لگه‌پانی چیا که به‌رگه بگیری، (به‌مه) ئاماژه‌ی کرد بۆ که‌می چاکه‌ی پیاوه‌که‌ی له‌گه‌لی، وه‌سه‌ختی و ناخۆشی سروشت و په‌وشتی و مامه‌له‌کردنی له‌گه‌لی، وه‌زبری و توندیه‌که‌ی.

ئافره‌نی دووهم گوئی: باسی ورده‌کاری هاوسه‌ره‌که‌م ناکه‌م، من ده‌ترسم هه‌یحی بۆ نه‌هه‌یلمه‌وه، نه‌گهر باسی بکه‌م، نه‌وه ده‌بی باسی هه‌موو شتی بکه‌م (به‌خرابه).

پوونکردنه‌وه:

نه‌مه ئافره‌تی دووهمه، وه‌سفی هاوسه‌ره‌که‌ی ده‌کات به‌زۆری عه‌یب و که‌م و کوپیی، جا نه‌گهر ده‌رگای قسه‌کردن بکاته‌وه له‌سه‌ر عه‌یب و که‌موکووپیه‌کانی، نه‌وه قسه‌دریژه‌ده‌کیشی، له‌به‌ر نه‌وه ده‌لی: (نه‌گهر باسی بکه‌م، نه‌وه ده‌بی باسی هه‌موو شتی بکه‌م)، واته: نه‌گهر ئهم باب‌ه‌ته بکه‌مه‌وه و باسی گشت شتیکتان بۆ بکه‌م، نه‌وه قسه‌دریژه‌ده‌کیشی، بۆیه به‌و کورتیه‌ی وازی هه‌نا (به‌کوری گوئی: پیاوه‌که‌م هه‌یچ چاکه‌یه‌کی نه‌).

ئافره‌تی سێهه‌م گوئی: هاوسه‌ره‌که‌م دریژیکی نارێکه، نه‌گهر قسه‌بکه‌م (له‌به‌رانبه‌ری) نه‌وه ته‌لاق ده‌دریم، وه‌نه‌گهر بی ده‌نگیم، نه‌وه به‌هه‌لواسراوی ده‌مینه‌وه.

پوونکردنه‌وه:

ئافره‌تی سێهه‌م گوته‌ویه‌تی: هاوسه‌ره‌که‌م دریژیکی نارێک و بی عه‌قله، بی و یقاره‌و که‌م که‌سه‌یه‌یه، نه‌گهر باسی خراپه‌ی کاروبار و مامه‌له‌کانی بکه‌م ته‌لاق ده‌دریم (لیم قبول ناکات)، وه‌نه‌گهر بی ده‌نگیم، نه‌وه بی ده‌نگ ده‌بم به‌زۆر لیکراوی و ده‌سته‌سه‌ری، وه‌له‌لای ده‌بم به‌و ئافره‌ته‌هه‌لواسراوه‌ی که‌هاوسه‌ره‌که‌ی ته‌لاقی نه‌داوه تا می‌ردیکی تر بکاته‌وه، وه‌ناشیم به‌و ئافره‌ته‌ی که‌پیاوه‌که‌ی لای خۆی ده‌یه‌یتیه‌وه به‌جیه‌جی کردن و پیدانی مافه‌کانی.

ئافره‌تی چواره‌م گوئی: هاوسه‌ره‌که‌م وه‌ک شه‌وی تیهامه‌یه، نه‌گهرمه‌و نه‌سارده، نه‌ترسی هه‌یه، نه‌بێزاری.

روونکردنه‌وه:

تیهامه ناوجه‌یه کی نزمه له نټوان دهریای سور و حیای حیجاز و یه‌مه‌ن دایه، هاوسه‌ره‌که‌ی ویناکردوه به شه‌وی تیهامه، جا سیفته‌تی شه‌وی تیهامه چیه؟ گوتویه‌تی: نه گهرمه و نه سارده، به‌لکو مامناوه‌نده، به هه‌مان سنوه هاوسه‌ره‌که‌شی ناوایه، مامناوه‌نده له هه‌لسوکه‌وت و مامه‌له کردن له‌گه‌لیدا، وه له‌لایه‌ن نه‌وه‌وه ترسم نیه، له هیچ شتیکی ناترسم، وه هیچ بیزاریه‌کم بو دروست نابیت، به‌هوی مامناوه‌ندیه‌که‌یه‌وه.

ن‌فره‌تی پینجه‌م گوتی: هاوسه‌ره‌که‌م کاتی دټه ماله‌وه پلنگه، وه کاتی دهرده‌حیت له ماله‌وه شیر، وه برسیار ناکات له‌وه‌ی جنی هیشتووه (له ماله‌وه، له پاره‌و پول، به‌و نه‌دازه‌یه سه‌خیه، هه‌ر چه‌ندی خه‌رج بکه‌م گوتی بی نادات).

روونکردنه‌وه:

هاوسه‌ره‌که‌ی وه‌سف کردوه به‌وه‌ی کانیک دټه‌وه ماله‌وه وه‌ک هاتنه‌وه‌ی پلنگ، وه دهرده‌چی له ماله‌وه وه‌ک دهرچوونی شیر، جا هه‌ندیک له لیکده‌ره‌وانی ئەم فەرمووده‌یه ئەو وه‌سف‌کردنه‌یان به مه‌دح و سه‌نا داناوه، وه‌ک ئەوه‌ی وینای هاوسه‌ره‌که‌ی کردوه له کاتی هاتنه‌وه‌ی بو ماله‌وه به پلنگ، له پووی ریزلینان و چاکه‌و چاک مامه‌له‌کردنه‌وه، وه له کانی دهرچوونیشی وینای کردوه به شیر، له پووی نازایه‌تی، وه پرسیار له هیچدا ناکات له‌وه‌ی هه‌بووه، له‌به‌ر زور چاوپووشی کردنی، جا زوربه‌ی لیکده‌ره‌وه‌کان له‌سه‌ر ئەو لیکدانه‌وه‌یه‌ن.

وه هه‌ندی‌کیشیان به‌شینک له قسه‌کانیان به مه‌دح و سه‌نا و به‌شیکیش به زه‌م لیکداوه‌ته‌وه، به‌وه‌ی له شیر ده‌چی له نازایه‌تی کاتی دهرده‌چی، وه له پلنگ ده‌حیت کاتی دټه ماله‌وه، ئەوه زه‌مه، گوتوویانه: پلنگ کاتی ده‌حیت‌وه کولانه‌که‌ی هیچ ناکات جگه له خه‌وتن، وه له‌وه‌ی هیچ تییینی ماله‌که‌ی ناکات، تاوه‌کو که‌موکووری و پتووستیه‌کانی بزانتیت، که ئەوه زه‌م‌یک‌ی تره‌.

ن‌فره‌تی شه‌نه‌م گوتی: هاوسه‌ره‌که‌م کاتی خواردن ده‌خوات خواردنه‌که‌ی لول د‌ه‌دات، وه کاتی خواردنه‌وه ده‌خوانه‌وه هیچ ناهیت‌یه‌وه، کاتیکیش بال‌ده‌که‌وی و

ده چٲته سهر جٲگا به تانی و ٲٲخهف له خوی لول ده دات، وه ده ست نابات تا هه ست به خهم و په ژاره ی خٲزانه که ی بکات.

روونکردنه وه:

ئه وه یان زهمی هاوسه ره که ی ده کات، به وه ی کاتی دٲته ماله وه خهمی هٲجی نیه، جگه له ورگی، بویه ده لی: کاتی بو خواردن داده نیشٲت ئه وه ی له ٲٲشیه تی له خواردن لولی ده دات و ته واوی ده کات و هٲج ناهٲلٲته وه، کاتٲکٲش خواردنه وه ده خوانه وه، هٲج خواردنه وه په ک ناهٲلٲته وه و ته واوی ده کات، وه کاتی ٲالده که وٲ تا بخه وٲت، ئه وه به تاقی ته نٲا ٲٲخهف و لٲف له خوی لول ده دات له گو شه یه کی ماله که و، ههر له خٲزانی نٲٲنٲته وه، وه به دوا ی خٲزانی ناگه ٲٲت و دلخو شی ناکات و ده سنگه مە ی له گهل ناکات، تا وه کو خهم و به ژاره ی ناخی بزانتٲ و بوی به وٲٲٲته وه.

نافره قی هه وته م گو تی: هاوسه ره که م شه رانگٲزه، یان خراپ و گو مراه، گه مژه یه کی ته واوه، هه مو و ده ردٲک هی ئه وه، سهر ده شکٲنی و لی ده دات، یان هه ردو وکیان ٲٲکه وه ئه نجام ده دات.

روونکردنه وه:

(عباٲاء) له (عی) ها توه، که برٲٲه له ٲوچوون له شه ر و خراٲه، یان (غباٲاء) له (غی) ها توه، که برٲٲه له و که سه ی ٲٲنهای ناکرٲ. وه (طبقاء) واته: گٲله گٲٲٲکی ته واوه، (کل داء له داء) واته: هٲج ده ردو زهم و عه ٲٲک نیه که له ٲٲاواندا هه بٲت و به خه یالٲان دادٲت هه نهم سٲفه ته بو هاوسه ره که م، (شجک)، (شج): برٲٲه له سهر شکاندن، یان (فلک)، (فل): برٲٲه له برٲٲی جهسته، وه سفی هاوسه ره که ی ده کات به وه ی له مامه له کردنٲدا له گه لی لٲی ده دات به توندی، جارٲک سه ری ده شکٲنی، جارٲک جهسته ی برٲندار ده کات، (أو جمع کلا لک) واته: هه ندٲ جارٲش هه ردو وکی به یه که وه ئه نجام ده دات: سه رو جهسته ی برٲندار ده کات.

نافره قی هه شته م گو تی: هاوسه ره که م ده ست لٲدانی، وه ک ده ست لٲدانی که روٲشکه، بو نٲشی بو نی زه ٲنه به.

روونکردنهوه:

که ده‌لئ: (ده‌ستلیدانی وه‌کو که‌رویشکه)، واته: جه‌سته‌ی نهرمه‌و به‌رده‌وام پاک و خاوتنه، (بۆنیشی بۆنی زه‌پنه‌به)، زه‌پنه‌ب جوړه‌ روودکیکه بۆنی خو‌شه، واته هاوسه‌ره‌که‌ی بۆنی خو‌شه، جا‌ئو ئافره‌ته‌ جگه‌ له‌ مه‌دح و سه‌نا کردن هیچی باس نه‌کرد، ئهم مه‌دح و سه‌نايه‌ش مامه‌له‌ چاکی و په‌وشت چاکی له‌ خو‌ده‌گریت.

نافره‌تی نۆبه‌م گو‌تی: هاوسه‌ره‌که‌م دینگه‌ی به‌رزه، کیلانی شمشیره‌که‌ی دریزه، خو‌له‌می‌شی زۆره، مالی نزیکه‌ له‌ شوینی دانیشتنی گه‌له‌که‌ی.

روونکردنهوه:

دینگه (العماد): بریتیه له‌و شته‌ی په‌سپالی یی به‌رز ده‌کریته‌وه‌و پاده‌گیری، جا که دینگه به‌رز بیت، نه‌وه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر فراوانی و گه‌وره‌یی په‌شاله‌که، نافره‌ته‌که ئاماژه به‌وه ده‌کات هاوسه‌ره‌که‌ی میوان دۆسته‌و ماله‌که‌ی فراوان کردوه بۆ پیشوازی کردن له‌ میوانان، نه‌جادی دریزه: نه‌جاد بریتیه له‌و کیلانه‌ی شمشیری تیدایه، جا نه‌گه‌ر دریز بیت، نه‌وه به‌لگه‌یه بۆ دریزی پیاوه‌که، چونکه که‌سی بالا کورت شمشیری دریز نابیه‌ستی به‌ خو‌به‌وه (شمشیره‌که به‌ر زه‌وی ده‌که‌وی)، وه ئهم وه‌سفه دیسان به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئازایه‌تی، خو‌له‌می‌شی زۆره: خو‌له‌می‌ش باشاوه‌ی نه‌و دارانه‌یه که به‌ هۆی به‌رده‌وام سوتاندنیان له‌ ماله‌وه به‌یداده‌بن بۆ (ئاماده‌کردنی خواردن) و پیزلینانی میوان، جا (به‌م سئویه‌یه) وه‌سفی هاوسه‌ره‌که‌ی کرد به‌ سه‌خاوه‌ت، به‌وه‌ی ئاگر به‌رده‌وام هه‌لده‌کری له‌ مالدا له‌به‌ر نه‌پراوه‌ی میوان، وه گو‌تی: (قريب البيت من الدد)، واته: ماله‌که‌ی له‌ نزیك دانیشتگا‌و شوینی کۆبوونه‌وه‌ی گه‌له‌که‌ی دامه‌زاندوه، تاوه‌کو گشت وه‌فدیک بیینن، جا گشت وه‌سفه‌کان مه‌دح و سه‌نايه بۆ نه‌و هاوسه‌ره.

نافره‌تی ده‌یه‌م گو‌تی: هاوسه‌ره‌که‌م خاوه‌ن مولکه، چ خاوه‌ن مولکیکه! خاوه‌نی شتانیکه زۆر چاکتره له‌وه‌ی به‌ خه‌یالتاندایی، حوشتی زوری هه‌ن له‌ مولگه‌دا مۆر بوون، کاتی گوییستی ده‌نگی ته‌ل ده‌بوون دلنیا ده‌بوون له‌ناوچوون.

روونگردنه وه:

گوتی: هاوسه ره کهم خاوهن مولکه، واته: شتانیکی زوری هه یه خاوه نداریه تیان ده کات، جا خاوه نداریه تی چی ده کات؟ خاوه نداریه تی شتانیکی ده کات چاکتره له وهی له هزرتان دیت و ده چیت، یان مولکه که ی چاکتره له وهی من باسی ده کهم ده باره ی پیاوه کهم، یان مولکه که ی چاکتره له وهی نیستا بوتانی باس ده کهم، وه ک نه وهی ئاماژه بکات به وهی شتی چاکی به کجار زوره، جا نهو ته نها یه کینکی باس ده کات (که بریتیه له وه): خوشنری زوری هه ن مۆرکه وتوون، که میان له مه ساریجن، مه ساریج: نهو شوینه یه که خوشنری بۆی ده چیت تا به وه پریت، جا وه سفه که ی بۆ خوشتره کان که ده لی: که میان له له وه پرگان، ئاماژه یه به وهی پیاوه که میوانی زوره، بۆیه خوشنری زور ده هیلپته وه له مولکه تاود کو نه وهی چاکه بژارده یان بکات و سه ریان بپریت بۆ میوانه کانی، جا کاتی خوشتره کان گو ییان له دهنگی (مِزهر) ده بی دَلنیا ده بن له ناوچوون، (مِزهر): ئامیرنکه له ئامیره کانی که یف و سه یف (که بریتیه له ته پل)، زور جار به کار ده هات له لایم پیاوه که وه له کاتی هاتنی میواندا، جا مانای پرسته که ئاوايه: نه م خوشترانه کاتی گو ییستی دهنگی نهو ته پله ده بوون دَلنیا ده بوون هه ندیکیان چه مهن سه رده پردرین بۆ ریزلینان و چیتستی میوانه کار.

ئافره ق یازدهم گوتی: هاوسه ره کهم نه بو زه رعه، جا نه بو زه ریع کیه؟ دوو گو نیچه کانی به خشل له راندوو مه ته وه، وه باسکه کانی به بهز پر کردووم، وه دلخووشی کردووم و دلم خو شه، منی بینی له نیو خانه واده یه کی کهم مه پرو مالات، وه له زیانیکی سه ختدا بووم، جا کردم ی به خاوه نی نه سب و پشته باری خوشنری، وه خزمه تکاری دروینه کارو پاککه ره وهی دانه وینله ی هه یه، جا له لای نهو قسه و بۆچونی خو م ده رده برم و بی ریزی و خراپه م به رانه ر ناکات، (له سه ر قسه کانم)، وه ده خه وم و به یانی ده که مه وه (به دلخووشی)، وه خواردنه وه ده خو مه وه وه حه زی خواردنه وه تیر ده کهم.

نوممو نه بی زه ریع، جا ئوممو نه بی زه ریع کیه! بوخچه کانی گه وهرن، وه ماله که ی فراوانه.

کوری نه بو زهرع، جا کوری نه بو زهرع کښه! شونځی خهوتنی وه ک خهت و چیلکه ی په لکی دارخورمایه، وه گوشتی باسکی کاريله په ک تیری ده کات.

کچی نه بو زهرع، جا کچی نه بو زهرع کښه! گوږپرایه لی باوکی و گوږپرایه لی دایکښه تی، جهسته ی کراسه که ی پر ده کات و مایه ی قینی دراوسنیکه یه تی.

جاریه ی نه بو زهرع، جا جاریه ی نه بو زهرع کښه! قسه ی نیمه بلا و ناکاته وه، وه شته کانی نیمه ناکولته وه و نایانبات، وه ماله که مان پر ناکات له بوش و په لاش و پیسی.

نومو نه بو زهرع ده لی: (جا جاریکیان) نه بو زهرع ده رچوو له کاتیکدا نازه له کان گوانیان پری شیر بوو، جا گه بشت به نافرته تیک دوو کوری له گه لدا بوون وه ک بلنگ بوون، یاریان ده کرد له ژیر که لاکه ی یاریان به نه ندامی سینگ ی دایکیان ده کرد، جا (سهره نجی راکښا) و منی ته لافداو نه و نافرته ته ی خواست.

جا منیش له دوا ی نه و شووم کرد به پیاوړکی ریزدار، سواری نه سپی مه زن ده بوو و رمی هه لده گرت، جا به خششی زوری به سهردا پرستم، وه له گشت شتیکدا دووانی پی به خشیم، گوتی: بخو نومو زهرع، وه بیه خشه به خزمه کانت، جا هه موو نه و نستانه ی نه م هاوسره پی به خشیم ناگاته بچو کترین قایه به خششی نه بو زهرع، عایشه . گوتی: پیغه مبه ری خوا . بڼی فهرمووم: من بو تو وه کو نه بو زهرع وام، بو نومو زهرع.

روونکر دنه وه:

به کونیه ی نه بو زهرع باسی هاوسره که ی کرد، تا نامازه بی بو زوری شته جا که کانی پیاوه که، که دواتر باسیان ده کات، گوتی: جا نه بو زهرع کښه!، نه م شینوازی باسکر دنه، وه ک پیسه کیه ک وایه بو نه وه ی دواتر باسی ده کات، گوتی: (أَنَاسٌ مِنْ خُلَیِّ أَدْنَى)، (أَنَاسٌ) له (النَّوَس) هوه هاتوه، که بریتیه له له رینه وه ی شتیکی شوربویه وه، ده گوتی: (أَنَاسٌ) کاتی شتیک ده جولینی، واته: پیاوه که ی خنلی پی ده به خشیت که ده یخاته گوچی که کانی، جا له مه دا نامازه هیه بو جوړه ها خشل که به سهریدا ده پرست له سه خیه تیان، که ده لی: باسکه کانی پر کردووم له به ز، واته: هاوسره که ی ریزی

لئى گرتوه و خواردنى باشى يى به خشيوه، تاوه كو بووه خاوهن جهسته يه كى ساغ و ده و له مهنده له كانزا، جا به تاييهت باسى باسكى كرده، چونكه يه كه م شته كه چاوو سهرنجى ده كه ويته سهر، جا كاتى باسك قه له و بوو، ئه وه به لگه يه له سهر ئه وه ي جهسته ش تاوايه.

كه ده لئى: (وبجني فبجحت إلى نفسي)، واته: دلخوشي كردم و به خششه كانى له سهر فراوان كردم و تهرفيهي پيدام له ماله وه دا.

كه ده لئى: (وجدني في أهر غيمة بشق)، واته: كاتى بياوه كه ئه وي بينى له نيو خانه واده كه ي خوى (بيش ئه وي بيته خيزانى) هيچيان نه بوو، ته نها كه ميگ مه و و بزن نه بى، به لكو له زه حمه تى و ماندوو بوونيكى زوردا بوون.

كه ده لئى: (فجعلني في أهل صهيل)، واته: منى گواسته وه له حاله كه ي پيشوو تاوه كو بووم به كه سانى خاوهن نه سپ.

كه ده لئى: (هروه ها كردمى به خاوهنى): (أطيط)، كه برتبه له باره بشتى حوشتر، كه به لگه يه له سهر زورى ئه و به خشش و خيرو بيرانه ي حوشتره كه هه ليگرتوه.

كه ده لئى: (دائس)ى هه به، واته: كه سانيكى له لايه كه دانه ويله ي وه ك: گهنم و گهنمه شامى و جوو شتى ديكه ي بو ده دور نه وه، وه ده لئى: (منقى) هه به، واته: ههروه ها كه سانيكى هه به ده نكه دانه ويله كانى بو يالفته ده كات، كه واته: خزمه تكارو كرىكارى زورى هه ن.

وه ده لئى: (عنده أقول فلا أقبح) واته: من بله و بايه ينيكم هه به، (وارقد فأتصبح) واته: ده خه وم و به يانى ده كه مه وه له نيو كاروبارى چاك و خوش، (وأشرب فأتقمح) واته: هه ر خواردنه وه يه كى حه و بكه م ده خومه وه تا حه زى خواردنه وه م تير ده كه م.

كه گو تى: ئوممو نه بى زه برع، جا ئوممو نه بى زه برع كييه! ئه و بوخچه و شتومه كانه ي كه لويه ليان تيدا داده تى فراوانن، جا ئه وه به لگه يه بو زورى شتومه كه كانى، كه ده لئى: (بيتها فساح) واته: ماله كه ي فراوانه.

وه كه ده لئى: (ابن أبي زرع، فما ابن أبي زرع؛ مضجعه كمس سطوبة)، (الشطوبة): واته: ئه و شه قه يه كه له لاسكى گه لاي دار خورمادا ده كرى، كه ده كاته گه لاكه ي، واته: شويى

بالکەوتنی کە تیایدا دەخەوئ، لە بچووکیدا وەک لەتیکێ لاچکی دارخورمایە، کە دەلی: (وتشبعه ذراع الجفرة) بریتیه لە کاریلە میینهی بز، واتە: کەمخۆرە، جا عەرەب بهو سیفەتە مەدحی دەکەن.

کە دەلی: (کچی ئەبو زەرە، جا کچی ئەبو زەرە کێه! گوێزێ لێ باوکی و دایکێتی) واتە: کچی گۆزێ لێ، خۆرەوشتی چاک و جوانە، گوێزێ لێ باوک و دایکێتی، (پڕ بە جلە کانیەتی) واتە: لاواز نیە، بۆیە جلە کانی پڕ دەکات، چونکە لە خوشگوزەرانی دایە، (مایە قینی هاوسیکەیت) لەبەر ئەو خێرو بیرو خوشگوزەرانیە بەسەریدا پڕاوه.

کە دەلی: جاریەو خزمەتکاری ئەبو زەرە، جا جاریەو خزمەتکاری ئەبو زەرە کێه! قسەو هەوایی ئیمە بڵاوناکاتەو واتە: خزمەتکارە کە ی ئەبو زەرە سیفەتی چاکن و ڕەوشتی جوانە، هەوایی مال و نهینه کانی بڵاوناکاتەو، (شتە کانمان ناکۆلێتەو) واتە: ناچیتە گژ کە لوبەل و بیوستبە کانمان و نایکۆلێتەو هەو هیچ شتیکێ لێ نابات، (وێ ماله کەمان پڕ لە پیسایەتی ناکات) واتە: گرنگیە کێ زۆر دەدات بە پاک و خاوەنی مال و پێکخستنی.

کە دەلی: (ئەبو زەرە دەرچوو لە کاتیکدا حوشرو نازە لە کان گوانیان پری شیر بوو) واتە: ئەبو زەرە پۆزێک لە پۆژان دەرچوو لە کاتیکدا شیر لە گوانی نازە لە کاندای زۆر بوو، (جا گەشت بە ئافرەتیک دوو کوپی لە گەلدا بوون وەک مەنگ بوون، یاریان دەکرد (لە ژێر کەلاکە یاریان بە ئەندامی سینگێ دایکیان دەکرد)، واتە: گەشت بە ئافرەتیکێ جەستە پڕ و دوو مەنالی لە ژێر کەلاکە ی دانیشتبوون و، یاریان بە ئەندامی سینگێ دایکیان دەکرد، جا ئافرەتە کە کاریگەری تێکردو بە دلێو نووسا، (جا منی تەلەقداد ئەوی مارە کرد) واتە: لە دوا ی ئەوێ من لەو خوشگوزەرانیەدا ژیا، تەلەقداد کاتی کاریگەر بوو بەو ئافرەتەو، ئەوی کردە خێزانی خۆی.

جا ئوممو زەرە لەبەر خوشەوێستی بو ئەبو زەرە - دوا ی ئەوێ تەلەقداروێشە - بە هیچ جۆرێک باسی ئەبو زەرە نەکرد تەنها بە وەسفی جوان نەبێت، زۆر جار زۆرێک لە تەلەقداروان سیفەتە چاکە کانی هاوسەرانیان لەیاد دەچی، باسی هیچ ناکەن جگە لە لایەنە خراپەکان.

وه كه ده‌لئ: (جا له دوای نهو شووم كرد به بیاوینکی سه‌ری) واته: خاوه‌ن شكۆ، (سواری شه‌ری ده‌بوو) شه‌ری نه‌سپی مه‌زنه، (خطی) هه‌لده‌گرت، خه‌تی بریتیه له ږم، كه‌واته نازا بووه له جه‌نگ و ږووبه‌ږووبونه‌وه، (وه نیعمه‌تی زۆری به‌سه‌ردا باراندووم)، واته: ږیزی لئنام به‌چا‌کترینی شته‌کان، (وه له هه‌ر شتیکی خو‌ش و چا‌کدا دوانی پئ به‌خشیم) واته: ږیزی لئگرت و چا‌که‌ی له‌گه‌ل ده‌کردو له هه‌ج شتی‌کدا كه‌مه‌ترخه‌م نه‌بوو به‌رانبه‌ری، (گو‌تی: بخۆ ئوم زه‌ږع) واته: بخۆ نه‌وه‌ی چه‌ز ده‌كه‌یت له‌خواردن، (وه بیه‌خسه به‌خزمه‌كانت) واته: هه‌روه‌ها بیه‌خسه به‌خانه‌واده‌و خزمه‌كانت، جا نه‌وه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی له‌گه‌لی به‌سه‌خاوه‌ته‌و چا‌كه‌كاره له‌گه‌ل خو‌ی و خانه‌واده‌و خزمه‌كانی، (جا نه‌گه‌ر گشت نه‌وانه‌ی بی به‌خشیوم كو‌یبه‌كه‌مه‌وه ناگات به‌بچو‌كترین قایی نه‌بو زه‌ږع) واته: نه‌گه‌ر گشت نه‌و شتانه‌ی نه‌م هاوسه‌ره‌ی دووه‌م یی به‌خشیوم، ناگات به‌كه‌مترینی نه‌وه‌ی پیم‌گه‌یشت له‌خوشگوزه‌رانی له‌لایه‌ن نه‌بو زه‌ږعه‌وه، جا نه‌وه سه‌نایه‌کی یه‌كجار زۆره‌ بو نه‌بو زه‌ږع، وه مه‌ده‌حی‌کی گه‌وره‌یه‌ بو‌ی.

عائیشه ... گو‌تی: ښه‌مه‌به‌ری خواش ... یی فه‌رمووم: «من بو‌تو وه‌كو نه‌بو زه‌ږع من بو‌توممو زه‌ږع».

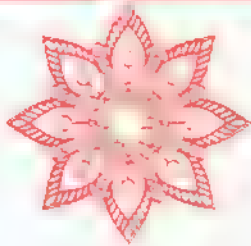
ږوونكردنه‌وه:

ښه‌مه‌به‌ری خوا ... لئره‌دا قسه‌ له‌سه‌ر لایه‌نی‌کی دیاری‌كراو ده‌كات: كه‌ بریتیه له‌و حاله‌ته‌ چا‌كه له‌ ږیزگرتن و سه‌خاوه‌ت و چا‌كه‌و جوان مامه‌له‌ كردن و، نه‌و پله‌ی ئافره‌ته‌ كه‌ هه‌ببوو له‌لای نه‌بو زه‌ږع به‌ر له‌وه‌ی ته‌لاق‌ی بدات، بویه فه‌رمووی: من بو‌تو وه‌كو نه‌بو زه‌ږع من بو‌توممو زه‌ږع.

دانه‌ر ... نه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی لئره‌دا هینا، بو‌ږوونكردنه‌وه‌و دلخۆسكردنی ښه‌مه‌به‌ری خوا ... بو‌هاوسه‌ره‌كانی، جا به‌قسه‌كردن بی له‌گه‌لیان، به‌شتیك كه‌ دلخۆشیان ده‌كات، یان به‌گو‌یگرتن بی بو‌قسه‌كانیان، یان به‌لئدوانی‌کی جوانی دلخۆشكه‌ر بی له‌سه‌ر قسه‌كانیان.

باب: نومى ھاڭو
دەريازى ھاڭو
يىغەمبەرى خوا

نوستن: یه کیکه له و نیشانه و به لگانه ی که و ا به لگه یه له سهر به کتایی خوای گه و ره و نه و په پری به توانایی خوای گه و ره و، ریکخستن و سهر په رشتی کردنی خوا بو سهر جه م گه ردوون و بوونه وهر، خوا ده فهرموی: ﴿وَمِنْ بَيْنِهِمْ مَأْكُورٌ يَأْتِي وَالنَّهَارَ وَانْبِعَاؤُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُسْمِعُونَ﴾ (و له له نیشانه کانی نه وه، خه و تئتان به شه و پوژدا و هه ولدانتان - له پوژدا - بو به هره وهر گرتن له به خششی - پوژی - خوا به پراستی له و هدا به لگه و نیشانه ی زور هه یه بو کومه لیک بیستن)، بنگومان خه و نوستن یه کیکه له نازو نيعمهت و سوژی خوای به و ره ردگار بو به نده کانی و، منه تی خوا به به سهر به نده کانی به وه، خوای به و ره ردگار ده فهرموی: ﴿وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الشَّيْءَ وَنَهَارَ تَشْكُرُونَ فَيَوْمَ تَسْعَوْنَ فِي فَضْلِهِ وَلَعَنَكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ (له به زه بی نه و - خوا به - که شه و پوژی بو دروست کردوون بو نه وه ی نارام بگرن له - شه و - داو، بو نه وه ی بگه پین به دوا ی پوژی و فه زلی خوا - له پوژدا -، وه بو نه وه ی سوپاسی خوا بکه ن - له سهر نه و نيعمهتانه ی -).

۲۵۴- عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَارِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ لَبَنِي بْنَ كَرْدٍ أَخَذَ مَضْجَعَهُ وَصَعَّ كَفَّهُ الْيُمْنَى تَحْتَ حَذِّهِ الْأَيْمَنِ، وَقَالَ: «رَبِّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تُبْعَثُ عِبَادُكَ»^(۱).

واته: به پرائی کوری عازیب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، ده گپ یته وه: پیغه مبه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کاتی ده چووه سهر جیگه ی خه و تنی، ده سستی پراستی ده خسته ژیر روومه نی پراستی، ئنجا ده فهرموی: «خوا به بمپارنزه له سزا که ت، له و پوژده ی به نده کانت زیندو ده که یته وه».

۲۵۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ لُبَيْسٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ قَالَ: «يَوْمَ تَجْمَعُ عِبَادُكَ».

واته: به م س نه ده نه م بیزه به ش هاتوه، که ده فهرموی: «(خوا به بمپارنزه له سزا که ت) له و پوژده ی به نده کانت کو ده که یته وه».

شەرح و روونکردنەوه:

ئەو فەرموودەیه سێ ئەدەبی نوستنی تێدان، بۆ ئەو کەسەى کەوا دەچیتە سەر جێگە کەى: **یەكەم:** لەسەر لای راستی راکشیت.

دووهم: دانانی دەستی راست لە ژێر پوومەتى راست.

سێهەم: ئەوجار بلى: «رَأَيْتُ فِي عَدَنَ تَوْمَ نَعَتْ عَادَ»، واتە: ئەى پەروەردگارم! داوات لێدەكەم كەوا لەو پۆژەدا بەندەكانت زیندوو دەكەیتەوه لە سزای خۆت بمپاریزە.

ئانەو پارانەوهیە، بۆ ئەو شوێنە، ئەوپەری گونجاوو شایستەیه، چونکە نوستن مردن بە بیر مرقوف دەخاتەوه، بەلکو نوستن جوړە مردنیکە، دواتر لە فەرموودەیه کى دیکەدا دى، کە کاتیک پینگەمبەر ﷺ لە خەو هەلساوه و فەرموویەتى: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ أَمَاتٍ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ»، لە دواى مردن زیندوو بوونەوه هەیه، هەرودها حەشرو حیساب و پاداشت هەیه، بۆیه مردن هەموو ئەوانە بەبیری مرقوف دەخاتەوه، بۆیه ئەو دووعایە بۆ ئەو کاتە گونجاوه.

٢٥٦- عَنْ حَدِيقَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِذَا أُوِيَ إِلَى فَرْشِهِ قُلِ «اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأُحْيَا»، وَإِذَا سْتَيْقِظَ قُلِ: «لِحَمْدِكَ لَدَيْ أَحَبِّ بَعْدَ مَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ».

واتە: حوزەیفە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دەلى: پینگەمبەر ﷺ ئەگەر بچووايه سەر جێگای خەوتنى دەیفەرموو: «خوايه بە ناوى تۆ دەمرم و دەژیم، وە ئەگەر بە ناگاہاتبايه لە خەو دەیفەرموو: ستایش بۆ ئەو خوايهى ژيانى پێ بەخشینهوه دواى ئەوهى مراندىنى، زیندوو بوونەوه و گەرانەوهش هەر بۆ لای ئەوه».

شەرح و روونکردنەوه:

کە دەلى: «اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأُحْيَا»، (اللَّهُمَّ): واتە: ئەى خوايه! ئەو پیتەى کە بۆ داواکردن دیاریکراوه، لێرەدا لا براوه کە پیتی (یا)یه، لە کوتایى وشە کە بە پیتیکی

شه‌ده‌دار جیگره‌وه‌ی بۆ دانراوه، بۆیه ناکرئ شتیک له بری شتیک هاتبێ، له‌گه‌ڵ هه‌مان شتیشدا کۆبکریته‌وه، بۆیه ناگوترئ: (یا اللّهُمَّ)، که ده‌فه‌رموئ: (یا سَمِکَ) پیتی یا، لێره‌دا بۆ داواکردنی یارمه‌تیه، که پێته‌که‌و نیشه‌که هه‌ردووکیان به‌یوه‌ستن به: (أَمُوتْ وَأَحْيَا)، واته: ئاوايه ژيان و مردن، ﴿قُلْ إِن صَلَاحِي وَنُصْحِي وَتَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (۱) ﴿الْأَعْمَ﴾. (ئه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ) - بلی: بێگومان نوێژو - به‌ندایه‌تی-و- قوربانی و، ژيان و، مردن هه‌ر بۆ خوا ی به‌روه‌ردگاری هه‌موو جیهانیانه).

له‌و فه‌رمووده‌یه‌دا ئه‌وه‌شمان بۆ ده‌رده‌که‌وئ که مرۆف هه‌میشه‌و له‌ هه‌موو سات و کاتیکدا پێویستی به‌ یادی خوا هه‌یه، نمونه‌ی ئه‌و کاتانه: کاتی نوسنن ده‌بی مرۆف به‌ ناو و یادی خوا بخه‌وت، هه‌روه‌ها کاتیک که هه‌ل‌ده‌ستێت پێویسته‌ یادی خوا بکات، وه‌کو سوپاسگوزارییه‌ک، چه‌ندین که‌س هه‌بووه، که نوستوه‌و ئێر هه‌ل‌نه‌ستاوه‌ته‌وه، که ده‌فه‌رموئ: «قُلْ لِي سُبُورُ»، (السُّور): واته: زیندوو بوونه‌وه، به‌یه‌که‌وه گونجانی مانا و مه‌به‌ستی هه‌لسان له‌ خه‌وو زیندوو بوونه‌وه‌ی دوا ی مردن بۆ حساب، ڕوون و ئاشکرایه، هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌شه‌ که‌وا دوو عاکه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ بۆ ئه‌و کاتانه زۆر گونجاون که بگوترئ.

۲۵۷- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أُدِي إِلَى فِرَاشِهِ كَرَّ لَبِيَّةَ خَمْعٍ كَقَبِيحِ قَفْثٍ فِيهِمَا، وَقَرَأَ فِيهِمَا قُلْ هُوَ لِي أَحَدٌ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْعَلَقِ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ آدَمَ، ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ خَسَدِهِ، يَدُ الْبَيْتِ بَيْنَهُمَا رَأْسُهُ وَوُجْهُهُ وَمَا أَقْبَرُ مِنْ خَسَدِهِ بَصِغَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ» (۱) واته: عایشه ر.ه. ده‌لئ: «پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ هه‌موو شه‌وێکدا ئه‌گه‌ر بچوايه سه‌ر جیگای خه‌وتنی ده‌سته‌کانی کۆده‌کردنه‌وه‌و، فووی پێدا ده‌کردن، سووره‌ته‌کانی: ئیخلاص و فه‌له‌ق و ناسی تیدا ده‌خوێندن، پاشان ده‌سته‌کانی به‌ جه‌سته‌ی داده‌هێناو ئه‌وه‌نده‌ی ده‌ستی بگه‌یشتبایه، سه‌ره‌تا ده‌ستی به‌ سه‌رو ڕوو خسارو پێشه‌وه‌ی له‌شی داده‌هێناو ئه‌و کاره‌شی سێ جارێ دووباره‌ ده‌کرده‌وه».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «كُلَّ نَيْلَةٍ»، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که له‌سه‌ری به‌رده‌وام بووه، به‌جۆریک هه‌تا ئه‌و کاته‌ش که بیغه‌مبه‌ر ۱ نه‌خۆش که‌وت، نه‌خۆشی له‌سه‌ری قورس و گران بوو، فهرمانی به‌عائیشه ۲ کرد، ئه‌و دوو‌عاو زیکرانه‌ی بۆ بکات، وه‌کو هاوکاری وه‌رگرتن و فهرامۆش هاتن و خۆپاراستن به‌هۆی ئه‌و زیکره‌ به‌پیت و بیروزانه‌وه.

که ده‌لی: «خَفَعَ كَفَّيْهِ»، واته: له‌به‌ده‌ستیکی به‌له‌به‌ده‌سته‌که‌ی تره‌وه‌ جووت کرد، له‌گه‌ل به‌یه‌ک لکاندن له‌به‌ده‌سته‌کان و په‌نجه‌کان، پاشان ده‌ستی به‌خویندن: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ قُلْ أَعُوذُ رَبِّ الْفَلَقِ ۝ قُلْ أَعُوذُ رَبِّ النَّاسِ ۝﴾ ده‌کرد، دواتر فووی به‌نیو ده‌سته‌کانیدا ده‌کرد، ئنجا ئه‌وه‌نده‌ی بۆی کرابایه‌ ده‌ستی به‌جه‌سته‌یدا ده‌هینا، که سه‌رده‌تا به‌سه‌رو پوخساری و پیشه‌وه‌ی جه‌سته‌ی ده‌ستی پیده‌کرد، ئه‌وه‌شی سێ جار ئه‌نجام ده‌دا، سه‌رده‌تا له‌سه‌ره‌وه‌ی سه‌رییه‌وه‌ ده‌ستی پیده‌کردو داده‌به‌زی بۆ پوخساری، پاشان بۆ خوارتر، وه‌لای پیشه‌وه‌ی سنگ و به‌ره‌و خوار ده‌ستی پیدایه‌ ده‌هینا، ئنجا به‌ره‌و لای پشت و شان ده‌گه‌رایه‌وه، هه‌ولێ ده‌دا که ده‌ستی به‌ته‌واوی جه‌سته‌یدا بینیت به‌پێی توانا، له‌فه‌رمووده‌یه‌کی دیکه‌دا که پیشه‌وا بوخاری ۱ ریوایه‌تی کردوه، هاتوه: {وَمَا بَلَغْتَ يَدَاهُ مِنْ جَسَدِهِ}. واته: تا ئه‌و شوینه‌ی ده‌ستی بگه‌یشتایه‌ لاشه‌ی ده‌ستی پیدایه‌ ده‌هینا، ئه‌وه‌شی سێ جار جێبه‌جێ ده‌کرد.

ئا ئه‌و ده‌ست پیداهینانه‌و مه‌سح کردنه، وه‌کو به‌ره‌که‌ت و فه‌ر وایه‌ بۆ جه‌سته، ده‌بیته‌ هۆی ئه‌وه‌ی که شه‌ینان نه‌توانن له‌هیج لایه‌که‌وه‌ بۆی بیت، چونکه‌ به‌هۆی ئه‌و نایه‌تانه‌وه‌ پارێزراوه‌ له‌هه‌موو پوه‌ه‌که‌نه‌وه، هه‌روه‌ها پارێزراو ده‌بیته‌ له‌هه‌موو گیانه‌وه‌ریکی زیانبه‌خش.

هه‌روه‌ها وا جوان و باشه‌ره، که مسوڵمان له‌مانای نایه‌ته‌کانیش پابمینی، هه‌روه‌ها مه‌به‌ستی نایه‌ته‌کانیش که له‌کتیبی ته‌فسیردا هاتوه‌و روونکراوه‌ته‌وه، وه‌کو ته‌فسیری (ابن السعدي) ۲، یان ته‌فسیری (ابن کثیر) ۳، ئه‌وه‌یان زیاتریش کاریگه‌ری هه‌یه،

وه باشتهر بو سوود وهرگرتن، چونكه كهسنيك كه نهو سووره تانه بخويني و له ماناكه شيان تيبكات جياوازي ههيه له گهل نهو كه سه ي كه ده يان خويني و لبيان تيناكات.

۲۵۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَادَى حَتَّى نَفَخَ، وَكَرَى إِذْ نَامَ نَفَخَ فَأَنَّهُ بِلَالٌ فَأَذَنُهُ صَلَاةً، فَقَامَ وَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ، وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ .

واته: ئيبنو عه عباس رضي الله عنه ده گيرپته وه: كه «پيغه مبهري خوا رضي الله عنه (شهويك خهوت) ههتا برخه ي هات، وه عاده تي وا بوو، نه گهر خهوت بابه برخه ي هه بوو، جا بيلال هاته خزمه تي و بانگي كرد بو نويز، جا هه لساو ده ستويزي نه گرته وه»، نه م فه رمووده يه به سه رهاتيكي تيدايه (كه دانهر رضي الله عنه به پيوستي نه زانيوه بيهيني).

شرح و پروونكر د نه وه:

كه ده لي: «نَمَ حَتَّى نَفَخَ»، (نَفَخَ): ليره دا به ماناي نهو دهنگه دي كه كه سي نوستوو له كاتي خه ودا ده ريده پري، كه نه مهش نيشانه ي نه وه يه كه سه كه له خه ويكي قولدا ييه. كه ده لي: «فَأَنَّهُ بِلَالٌ فَأَذَنُهُ بِالصَّلَاةِ»، واته: پتي راگه ياند كه كاتي بانگه و، بانگي كرد بو نويز، «فَقَامَ وَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ»، نه وه كه ده ستويزي نه گرتوته وه، زانا يان پروونيان كردوته وه كه نه وه له تاييه تمه ندييه كاني پيغه مبهري رضي الله عنه بووه، كه پيغه مبهري رضي الله عنه ده رباره ي پيغه مبهري رضي الله عنه، فه رموويه تي: «إِنَّا مَعَشَرُ الْأَنْبِيَاءِ نَنَامُ نَبَاتٌ وَلَا نَنَامُ قُلُوبًا»، واته: ئيمه ي كومه له ي پيغه مبهري رضي الله عنه چاوه كانمان ده خه وي، به لام دله كانهان ناخه وي.

كه ده لي: «وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ»، نه وه دانهر رضي الله عنه له باسي دواتر ده يهيني.

۲۵۹- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ: «نَحْمَدُ لِلَّهِ الَّذِي صَعَّمَنَا، وَسَقَانَا، وَكَفَّنَنَا، وَوَاتَانَا، فَكُم مِّمَّنْ لَا كَافِيَ لَهُ وَلَا مُؤْوِي» .

(۱) أخرجه البخاري: ۱۲۸، المصنّف في جامعه: ۲۲۲.

(۲) طبقات ابن سعد: ۲۰۴/۴.

(۳) أخرجه مسلم: ۲۷۱۵، المصنّف في جامعه: ۲۲۹۶.

شرح و پروونکردنهوه:

که ده‌لی: «كَانَ إِذَا غَرَسَ بَيْتَهُ ضَضَحَ عَلَى شَقَّةِ لَيْلٍ»، واته: هەر کات شه‌وانه ده‌چوو بۆ سەر جیگاگه‌ی، وه کاته‌که‌ش بۆ خه‌وتن فراوان و زۆر بوو، وه بۆ ئاسووده‌یی به‌س بوو، ئه‌وه ئه‌وکات له‌سەر ته‌نیشته‌نی راستی ده‌خه‌وت، وه‌کو باسه‌ان کرد له‌ پێشوو، به‌لام: «وَإِذَا غَرَسَ عُتْبَرٌ لُصْحَ ضَبِّ ذِرَاعَهُ، وَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَى كَفِّهِ»، واته: ئه‌گه‌ر پێویست بووایه که‌مێک پێش نوێژی به‌یانی نوستبایه‌و، کاته‌که که‌م بووایه‌و به‌شی نوستنی ته‌واو نه‌بووایه، ئه‌وه باسکیکی ده‌چه‌قاندو سهری ده‌خسته سهر له‌بێ ده‌ستی، له‌به‌ر گرنگیدانی به‌ نوێژی به‌یانی و چاوه‌پێی کردنی، چونکه ئه‌گه‌ر مرؤف به‌و جوړه بخه‌وێت ناچێته‌ ناو خه‌وی قوله‌وه، جه‌یف و مه‌خابن بۆ که‌سانیک که‌وا دره‌نگانی شه‌و به‌ ئاسووده‌یی سه‌رده‌خه‌نه سهر سه‌رین و، هه‌یج گوی ناده‌ن به‌ گرنگی و گه‌وره‌یی نوێژی به‌یانی، خوا یارمه‌تیده‌ری هه‌موو لایه‌ک بیت.

باب ۱۰: ھاڻوڪو دهر ٻارھي
چونڊھڻي عيادتھي
پيڻجھ مٺھري خواجھ

العبادة: له زمانه وانيدا به مانای ملکه چ و پام بوون دى، ده گوترى: (طريق معيد):
واته: ريگايه ک که زه ليدکرايى تا به کار بهيترى و پيوست کرايى، له شهر يعه تيشدا
به مانای نه و په پرى ملکه چيى و گوپرايه لى دى بو خواى گه وره، له گه ل خو شوستن
و ملکه چ بوون و په زامه ندى بو خواى بهرز، نه و بابه ته گستيه، به لام تنها نه و
فهرمودانه ي هيناوه که تايه تن به شه و نويزه وه.

۲۶۱- عَنِ الْمُعْبِرَةِ بْنِ شُعْنَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى انْتَفَحَتْ قَدَمَاهُ فَقِيلَ لَهُ: أَتَتَكَلَّفُ هَذَا وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقْدَمُ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأْخَرُ؟ قَالَ: «أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا»

واته: موغبره ي کورى شوعبه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده لى: پيغه مبهري خوا ﷺ (هينده شهو) نويزى
کرد هه تا پييه کاني ناوسان، جا پيى گوترا: بو ناوا زور له خوت ده که ي، له کاتيکدا
خوا له گوناوه کاني پابردوو و داهاتووت خوش بووه؟ نه و يش فهرمووى: «نايا نابي
منيش به نده يه کى سوپاسگوزار بم».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لى: «صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى انْتَفَحَتْ قَدَمَاهُ»، واته: هينده نويزى ده کرد تا کو
پييه کاني ده ناوسان به هوى زور پاوه ستانه وه له نويزدا، جار هه بووه له يه ک پکاتدا
سووپره تي (البقرة) و، سووپره تي (النساء) ي خویندوه.

که ده لى: «فَقِيلَ لَهُ: أَتَتَكَلَّفُ هَذَا»، واته: بهو جوړه خوت ناره حهت ده که ي تا کو
پييه کانت به هويه وه ده ناوسين، «وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقْدَمُ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأْخَرُ؟»، ههروه کو
خواى گه وره ده فهرموى: ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿١﴾ لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا
تَأَخَّرَ وَيُمْسِكَ يَمَنَّهُ، عَلَيْكَ وَرَهْدُكَ حِمْلًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾﴾ الفتح. (- نه ي موحه ممه د ﷺ -
بيگومان تيمه سه رکه و تنيکي ناشکرامان پيدايت - که ريکه و تنى حوده بييه يه - ﴿١﴾ تا
خوا خوش بييت له گوناوه کاني پابردوو و داهاتووت، وه نيعمه تي خوى به ته واوى
پريزييت به سه رتدا، وه ريگاي پاست نيشان بدات - بهرده وامت بکات - ﴿٢﴾).

که فهرموويه تي: «أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا»، واته: ليخوشبوونى خواى گه وره بو گوناوه ي

پاږدوو و داهاتووم نازو نيعمهت و منه تي خوايه به سه رمووه، كه پيوست ده كات
سوياسي خاوه نيعمهت بكرى، سوياسگوزارش ده بين به دل بيت، به وهى كه
دان بنيت به نيعمه ته كه داو، به زارش سوياس و ستايشي خاوه نه كه ي بكات و، به
نه ندانه كانيش په رستشي خواي گه وړه بكات.

ليږه دا باسي دوو پيگه و شويني كړدوه: پيگه و شويني په رستش و، پيگه و شويني
سوياسگوزاري، وه پيگومان پيغمبه ر. همدوو كياني به وبه پري ته واوي به
جيگه ياندوه، به باشرين شيوه كه پيگومان به ته قوت ترين كه س بووه، زوړ ترين
په رستشي كړدوه، پيغمبه ر. پيشه واي سوياسگوزارو پيشه نكي ستايشكارانه.

پاشان شه ونويز كړدن و به پيوه و دستان هه تاكو پييه كاني ده ناوسين، به و مانايه ديت
كه وا به نده نابيت تووشى بي تاقه تي و بيزاري و وه پزي بي، نه گه رنا نابي به و
جوړه په رستش بكات، له بهر نه و فهرمووده ي كه عايشه . ده لي: {خُذُوا مِنَ الْعَمَلِ
مَا تُطِيقُونَ؛ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمُوتُوا، وَأَخْبِ الصَّلَاةَ إِلَى النَّبِيِّ} . ما دُوومَ عَلَيْهِ، وَإِنْ قُلْتُ،
وَكَانَ إِذَا صَلَّى صَلَاةً دَاوَمَ عَلَيْهَا} . واته: پيغمبه ر. ده يفهرموو: هر كارنك ده كه ن به
پتي توانا جيبه جني بكن، چونكه خواي گه وړه هه رگيز رووتان لي وه رنا گپري، تاكو
تيوه روو وه رنه گپرن و بيزار نه بن، وه خو شه ويسررين نويز له لاي پيغمبه ر. نه و
نويزه بوو، كه به رده وام بووايه له سه ري نه گه رچي كه ميش بي، بويه نه گه نويزيكي
ده كړد به رده وام ده بوو له سه ر نه جامداني.

(ابن حجر) . ده رياره ي نه م فهرمووده يه گوتوويه تي: (وَمَحَلٌ ذَلِكَ مَا إِذَا لَمْ يُفِضْ إِلَى
الْمَلَالِ، لِأَنَّ حَالَ النَّبِيِّ كَانَ أَكْمَلَ الْأَحْوَالِ، فَكَانَ لَا يَمَلُّ مِنْ بَادَةِ رَبِّهِ وَإِنْ أَضُرَّ ذَلِكَ بِبَدَنِهِ،
بَلْ صَحَّ أَنَّهُ قَالَ: وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ). واته: نابيت نه و به رده وام ييه بيته مايه ي
سه ركيشان بو بيزاري، چونكه حال و شيوازي پيغمبه ر. ته واو ترين بووه، هه رگيز
له په رستشي خوا بي تاقه ت نه بووه، هه رچه ند به رده وام ييه كه ي بو جه سته شي
زه رريكي هه بووايه، به لكو به صه حيحي ده گپرنه وه كه فهرموويه تي: نويز كړدن و
چوونه ناو نويز بو من بوته مايه ي روشنايي و چاو رووني، هه روه كو نه سائي له

(۱) أخرجه البخاري: ۱۹۷۰.

(۲) برقم: ۳۹۴۹ و ۳۹۵۰.

نهنس ده گپړتته وه، به لَام غه یری پیغه مبهري ﷺ نه گهر که سیک ههستی به بیتا قه تی کرد، نابیی زوری له خوی بکات، له سهر نه و واتایه نه و فهرمووه یه ش لیکده درتته وه که ده فهرموئ: {خُذُوا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا} (۱).

۲۶۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُيُّ حَتَّى تُرَى قَدَمُهُ قَالَ فَقَبِرَ لَهُ، أَنْفَعُ مَا وَفَدَ خَلَاةُ آلِ النَّبِيِّ قَدْ عَمَرَ لَكَ مَا تَشَاءُ مِنْ دِينِكَ وَمَا تَأْخُزُ قَالَ: «قُلْ أَكُونُ غَدًا سَكُورًا».

واته: نه بو هورپهړه ﷺ ده لئ: پیغه مبهري خوا ﷺ (زور شهو) نویژی ده کرد، هه تا پییه کانی ناوسان، جا پنی گوترا: بو تاوا ده که ی، له کاتیکدا به دلنیا یی هه و آلت بو هاتوه خوا له گونا هه کانی رابردوو و داهاتووت خوش بووه؟ نه ویش ﷺ فهرمووی: «نایا نابیی منیش به ننده یه کی سوپاسگوزار بم».

۲۶۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ حَتَّى يَسْتَبِشَ قَدَمَاهُ فَيَقْبُلُ لَهُ تَابًا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَفَدَ عَمَرَ لَكَ مَا تَشَاءُ مِنْ دِينِكَ وَمَا تَأْخُزُ قَالَ: «قُلْ أَكُونُ غَدًا سَكُورًا» (۲).

واته: نه بو هورپهړه ﷺ ده لئ: پیغه مبهري خوا ﷺ (شهو) هه لده ستا نویژی ده کرد، هه تا پییه کانی پوفکه ی ده کردن، جا پنی گوترا: نه ی پیغه مبهري خوا تو له کاتیکدا تاوا خو ت ماندوو ده که ی، که چی دلنیا شی خوا له گونا هه کانی رابردوو و داهاتووت خوش بووه، (واته: هوکاری نه م کاره ت چیه)؟ نه ویش فهرمووی: «نایا نابیی منیش به ننده یه کی سوپاسگوزار بم».

۲۶۴- عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَرْبُودٍ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِاللَّيْلِ فَقَالَتْ: «كَانَ يَتَأَمَّرُ أَوَّلَ سَبْعِ ثَمَّ يَقُومُ، فَإِذَا كَانَ مِنْ سَحَرٍ أَوْتَرَ، ثُمَّ أَتَى فَرَشَهُ، فَإِذَا كَانَ لَهُ خُحَّةٌ أَمَّ بِأُهْلِهِ، فَإِذَا سَمِعَ الْأَذَانَ وَتَبَّ، فَإِنْ كَانَ حُسًا قَضَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَاءِ، وَإِلَّا تَوَضَّأَ وَخَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ» (۳).

(۱) فتح الباري: ۱۵/۳

(۲) أورد ﷺ هذا الحديث عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا من طريقين، وفي كلٍّ منها ملائ يسر: ففي الأول محمد بن عمرو بن علقمة، وهو صدوق له أوهام، وفي الثاني عيسى بن عثمان - شيخ المصنف - وهو صدوق، ويحيى بن عيسى الرَّمْلِي، صدوق يعطى لكن كلاً من الإسنادين يتقوى بالآخر، ويشهد له حديث المغيرة الذي قبله.

(۳) أخرجه البخاري: ۱۱۴۶، ومسلم: ۷۳۹.

واته: ئەسۆهەدی کۆری یەزید دەلی: پرسیارم کرد لە عایشە ر.ه، دەربارەیی شەونۆیزی پیغمبەری خوا ﷺ؟ ئەویش گوتی: «سەرەتای شەو دەخەوت، پاشان هەڵدەستا، لە کاتی پارشبویدا وتری دەکردو دەهاتەوێ شوینی خەوتنی، ئەگەر پێداویستیهکی هەبووایە دەچوو بۆ لای هاوسەرەکەیی، کاتیکیش گۆیستی بانگ بووایە بە پەلە دەردەچوو بۆ نوێژ، ئەگەریش لە شێگراڤ بووایە ئاوی بەسەر خۆیدا دەکرد، ئەگەرنا تەنیا دەستتۆژی دەشۆردو، دەچوو بۆ نوێژ کردن».

شەرح و پوێنکردنەوه:

پرسیاری ئەسۆهەد دەربارەیی شەونۆیزەکانی پیغمبەر ﷺ بە لێکەبە لەسەر گرنگیدانی پێشین بە شارەزابوونی و زانیینی چۆنیەتی نوێژەکانی لە شەودا، چونکە شوێنکەوتنی سوننەت لەسەر زانیینی سوننەت وەستاوه.

کە دەلی: «كَانَ يَتَمُ أَوَّلَ اللَّيْلِ»، سەرەتای شەو بە کاتی پۆژناوایوون دەست پێدەکات، بەلام لێرهەدا مەبەستی دواي نوێژی خەوتنانه، چونکە پیغمبەر ﷺ نوستنی پێش نوێژی خەوتنانی بەلاوه پەسند نەبووه، هەروەکو چۆن شەونخونی و دانیشتنی پێ هۆی دواي نوێژی خەوتنانی پێ پەسند نەبووه، بۆیە راستەوخۆ دواي نوێژی خەوتنان دەخەوت.

کە دەلی: «ثُمَّ يَقُومُ»، ئەو هەلسانەوێهە لە دواي نیوێ شەو بووه، هەروەکو لە فەرموودەیی هەردوو صەحیحدا^(١) هاتوه، لە عەبدوللای کۆری عەمەرەو ر.ه، کەوا پیغمبەر ﷺ پێی فەرمووه: «أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ ع.ه، وَأَحَبُّ الصَّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ، وَكَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ وَيَنَامُ سُدُسَهُ، وَيَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا». واته: خۆشەویستترین نوێژ بەلای خواوه نوێژی داوود ع.ه بووه، وە خۆشەویستترین پۆژوو لەلای خواوه پۆژووی داوود ع.ه، کە نیوێ شەو دەخەوت و سییهکی بە خەبەر دەبوو، شەشیەکی دەخەوتەو، هەروەها پۆژێک نا پۆژێک بە پۆژوو دەبوو. شەوی دەکرده شەش بەش، سێ لەسەر شەشی یەکەمی دەخەوت، دوو لەسەر شەشی چوارەم و پێنجەم هەڵدەستایهوه، پاشان شەشیەکی کۆتایی دەخەوت، ئەوێش بۆ ئەوێبوو چالاکتر پێ بۆ نوێژی بەیانی.

که ده‌لئ: «فَدِ كَال مَرِ السَّخْرِ اَوْنَر»، واته: كاتیک شه‌شیه‌کی شه‌وی ده‌ما نوئزه وینره‌که‌ی ده‌کرد، «ثُمَّ اَتَى فِرْسَه، فَاِذَا كَانَ لَهْ خَاخَه اَمَ نَاهَه»، واته: نه‌گهر بیویستایه نه‌گهل خیزانی کویتته‌وه که‌وا له‌و کاته‌دا سه‌رجیتی له‌گهل ده‌کرد. «فَدِ سَمِعَ لَادَانَ ...»، واته: به‌و په‌ری چالاکیه‌وه هه‌لده‌ستاو به‌هیممه‌ت به‌رزیه‌وه راده‌په‌ری، «الْوُثُوبُ»: بۆ شتیکه که‌ مرؤف زۆر جه‌زی لئی بیت، جا نه‌گهر له‌گه‌ران بو‌وايه خوی ده‌شۆرد، وه نه‌گه‌رنا ته‌نها ده‌ستوئیزی ده‌گرت و ده‌رۆشت بۆ نوئز.

۳۶۵- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، «ثُمَّ خَرَجَ لَهْ نَتَّ عِنْدَ مَيْمُونَةَ وَهِيَ حَائِلَةٌ قَالَ «فَاصْطَحَفْتُ فِي سَبْعِ الْوَسَادَةِ، وَضَطَّخَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي طُوبَى. فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ النَّبِيُّ رَقَبَهُ بِقَبِيلٍ أَوْ نَعْدَةٍ بِثَبِيٍّ، فَسَيِّطُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَجَعَلَ يَسْخُ سَوْءَ عَنْ وَحْهِ، ثُمَّ قَرَأَ عَشْرَ آيَاتِ الْحَوَاتِمِ مِنْ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ، ثُمَّ قَامَ إِلَى شَيْءٍ مُعَيَّنٍ فَنَوَّضَ مِنْهَا فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ لَهْ قَامَ يُصَلِّي» قَالَ عِنْدَ اللَّهِ نَبِيُّ عَبَّاسٍ: فَقُمْتُ إِلَى حُجْبَةٍ فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى سَاقِي ثُمَّ اخَذَ بِذُنِّي الْيُمْنَى فَمَنَلَهَا فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رُكْعَتَيْنِ قَالَ مُعَنَّ: سِتَّ مَرَّابٍ، ثُمَّ أَوْرَ، ثُمَّ اصْطَجَعَ حَتَّى جَاءَهُ الْمُؤَدُّ فَقَامَ فَصَلَّى رُكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ»^(۱).

واته: ئیبنو عه‌بیاس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌گه‌ریته‌وه: «که نه‌و لای مه‌یموونه‌ی بووری خه‌وتوه شه‌ویک، ده‌لئ: به‌پانایی رایه‌خه‌که‌ پالم دایه‌وه، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌باری درئزی راکشا، ئیدی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ خه‌وی لیکه‌وت، تا شه‌و نیوه‌ی رۆیشت، یاخود ینش نه‌وه‌ی که‌میکی بمینی، یان که‌میک زیاتر له‌نیوه‌ی لئی رۆیشت، ئیدی بیدار بو‌وه‌وه‌و ده‌ستی به‌رووخساری داهیناوه بۆ نه‌مانی خه‌وه‌که، ده‌ئایه‌تی کوتایی له‌سووره‌تی ئالی عیمران خویند، پاشان هه‌لسا له‌کونده‌یه‌کی هه‌لواسراو ده‌ستوئیزیکی جوانی شۆردو، دوا‌یی هه‌لسا نوئزی کرد، هه‌ر ئیبنو عه‌بیاس ده‌لئ: منیش هه‌لسام جوومه‌ته‌نیشتی و راوه‌ستام، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌ستی راستی خسته‌سه‌ر سه‌رم، دوا‌یی گوئی گرتم سووراندی (وه‌ک خوش ره‌فتار له‌گهل کردن و خوشویستن)، پاشان دوو پرکات نوئزی کرد، پاشان دوو پرکات، دوو پرکات، دوو پرکات، دوو پرکات، دوو پرکات، مه‌عن (که‌یه‌کیکه‌له‌راویه‌کان) گوتویه‌تی: شه‌ش جارن، پاشان نوئزی

ویتی کرد، دواپی ٲاكشاو ٲالیدایه وه، تا بانگیژ هات ٲو خزمه نی، ئیدی هه لساو دوو ٲکاتی سووک نوژی ئه نجامداو، ٲاشان چوو هه ره وه نوژی به یانی ئه نجامدا».

شهر و ٲوونکردنه وه:

که ده لی: «أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ وَهِيَ خَائِفَةٌ»، سوور ٲوو هه سه ره ئه وه ی که ٲو خوی به چاوی خوی نوژی کردنه که ی ٲیغه مبه ره ۞ و ٲه رسته که ی به شه وانه ٲینی.

که ده لی: «فَاضْطَجَعْتُ فِي غَرْصِ الْوَسَادَةِ»، له گه ل ٲیغه مبه ره ۞ له سه ره یه ک سه ره یه خه وتوه، ئه و سه ره ی له سه ره باری ٲانی سه ره یه که دناوه، ئه و ٲه ٲی هه ولیداره ٲو ئه وه ی به چاوی خوی شه و نوژی کانی ٲیغه مبه ره ۞ ٲینی، له هه ندیک گیڤانه وه دا هاتوه که داوای له ٲوری کردوه که هه ره کات ٲیغه مبه ره ۞ هه لساوه وه ٲو شه و نوژی ئه ویش خه به ره ی بکاته وه، ئه گه ره به خه به ره نه هات، به لام دیاره که ٲو خوی خه به ره ی ٲوته وه وه هه لساوه.

که ده لی: «وَأَضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي طُولِهَا»، واته: ٲیغه مبه ره ۞ و مه یمونه ی خیزی له سه ره باری درژی سه ره یه که خه وتوون، ئه وه ش به لگه یه له سه ره ئه وه ی که ٲیغه مبه ره ۞ ئه و ٲه ٲی خاکی ٲوو وه سوور ٲوو هه له سه ره ئاموژگاری و تیگه یاندنی به رامبه ره، چونکه کاتیک که ده زانی ئه و گه نجه سووره له سه ره وه رگرتنی زانیاری ده رباره ی سونه ت و ٲیباری ٲیغه مبه ره ۞ و ئاره زووی زوری ٲو تیگه یشتن هه یه، ئه وه ٲیگای ٲیده دات که له خزمه ت ٲیغه مبه ره ۞ له سه ره سه ره ٲییک بخه ویت.

که ده لی: «فَتَأَمَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ السَّيْلُ أَوْ قُنْتَهُ بِقَلِيلٍ»، ئه وه به هه مان شیوه ی دوو فه رموو ده که ی عایشه و عه بدوللای کوری عه مرده ۞ که ٲیشر باسکران، که ده لئین: «فَاسْتَبَقْتُ، رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَجَعَلَ يَمْسَحُ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ»، ئه وه ش ٲو ئه وه یه که ٲو هه لسانه وه چالا کتر ٲی، حونه که مرؤف کاتیک له خه و هه لده ستی و ده ست به ٲوخساریدا دینیت هه ست به جوړیک له جالاک ٲوون و خه و ٲویشن ده کات.

که ده لی: «ثُمَّ قَرَأَ الْعَشْرَ آيَاتِ الْخَوَاتِيمِ مِنْ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ»، ئه و ئایه تانه ٲرینین له وانه ی که مانای زوړو گه وره و گرنگیان له خوگرتوون، هه روه ها ٲیړکردنه وه و به گه ٲخستنی ٲیری مرؤف له خو ده گرن له دروستکراوه کانی، هه روه ها چوئیه تی

دوووعاو بارانهووه ئه وه شته ی که دووعای بۆ ده کړیت و، ئه وه به لښانه ی که خوای نه وه له یاداشت به بنده کانی داوه، نه وانه هه موو له خو ده گرن، هه روه کو چوون سی سزاو توله ی خوای گه وره شیان تیدایه بۆ که سیک سه ریچی بکات، نه وه ش بۆ نه وه ی که بنده کانی له په رستندا چالاک بن.

که ده لی: «ثُمَّ قَامَ إِلَى شَرِّ مُعْتَقٍ»، واته: له سه ر جڼگه که ی هه لساو یاش خویندنی نه وه نه به تانه چوو بۆ لای نه وه کونده ناوه ی که هه لواسرا بوو، (الشَّنْ): کونده یه که له پیستی تازول دروست ده کړی، بۆ نه وه ش ناو له و کونده یه ده که ن، چونکه که میک ساردو فیکي ده کات، دیاره که ناوی ساردیش بۆ چالاک بوونی دوا ی خه و باسترینه.

که ده لی: «فَتَوَضَّأَ مِنْهَا، فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ قَامَ بِصُيٍّ» قَالَ عِنْدَ اللَّهِ نَبِيُّ عَبَّاسٍ: فَقُمْتُ إِلَى حَنْبِهِ فَوَضَّعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِي ثُمَّ اخَذَ بِأُذُنِي الْيُمْنَى فَقَشَّهَا»، واته: به ده ستی که میک گوینچه که ی عه بدوللای جولاند، له هه ندیک گپړانه وه دا هاتوه که عه بدوللای ده لی: بویه وایکرد تا کو له و تاریکه ی شه ودا هه ست به بوونی پیغه مبه ر بکه م و هه ست نه که م که ته نیام، نه وه ش به لگه یه له سه ر نه وه ی که جولمیه کی که م له نوێژدا هیه چ زه ره به نوێژه که ناگه یه نیت.

که ده لی: «فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ»، واته: دوازه رکاتی کردوه به شه ش جار سه لامدانه وه، (واته: دوو رکات، دوو رکات سه لامی داوه ته وه).

«قَالَ مَعْنَى: سِتُّ مَرَّاتٍ، ثُمَّ أُوتِرَ»، نه وه راوی فه رمووده که بۆ دلنیا کردنه وه ی ژماره کان نه مه ی گوته، «ثُمَّ اضْطَجَعَ»، نه وراکشانه له شه شیه کی کوتایی شه ودا بووه، بۆ نه وه ی نوێزی به یانی بتوانی به چالاکیه وه هه لبستی، «حَتَّى جَاءَهُ الْمَوْءُذُنُ»، واته: بیلال، «فَقَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ»، سوننه تی پش نوێزی به یانی به له دوا ی بانگ، سوننه ت وایه، سوننه ته که کورت و پوخت بیت، وه سووپه ته کانی: ﴿قُلْ بَاتِلًا الْكُفْرُ﴾ و ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ ی تیدا ده خویندن، نه وه ش بۆ نه وه ی سه ره تای روژ به یه کتاپه رستی ده ستیده کات، یه کتاپه رستی کرده یی به سووپه تی (الکافرون)، وه یه کتاپه رستی عیلمی به سووپه تی (الإخلاص)، هه روه ها شه ویش به خویندنی نه وه

دوو سووږده ته دهستی پېده کړد، نه وېش له دوو پکاته کورت و پوخته ی که له دواى نوږى شتون ده یکردن.

۲۶۶- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُضَيِّ مِنَ النَّبْرِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً» .

واته: ئېينو عبباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا گوتوويه تی: «پېغه مېهر ﷺ له شو (نوږدا) سیزده پکات نوږى ده کړد».

شرح وړوونکړدنه وه:

له و فرموده ده نه وه ودرده گیرى که و پېغه مېهر ﷺ سیزده پکات شو نوږى کړدوه، دواتر فرموده که ی عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دیت، که و پېغه مېهر ﷺ یازده پکاتى کړدوه، هر له گیرانه وه که ی عائشه دا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا هاتوه شو هه بووه نو پکاتى کړدوه، نه وېش زانایان به و جوړه لیکياندا و ته وه که کاته کان جیاواز بوونه، پېغه مېهر ﷺ سیزده پکاتى کړدوه، جاریش هه بووه که متری کړدوه، نه وېش دياره له بهر چند هؤ کارنک بووه، که واته تیکگیران له فرموده کاندایه، یان نه وې که ده لى: یازده پکاتى کړدوه، دياره که دوو پکاته کورته که ی ده سپنکی شو نوږه کانی نه ژماردوون.

۲۶۷- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا لَمْ يَضِلَّ بِاللَّيْلِ مَتَّعَهُ مِنْ ذَبْتِ الثَّوْمِ، أَوْ غَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ صَلَّى مِنَ النَّهَارِ ثِنْتِي عَشْرَةَ رَكْعَةً»^(۱).

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده گیرته وه، «پېغه مېهر ﷺ نه گهر شونک شو نوږى نه نجام نه دابووايه، خه وتن رېگرېووايه، یاخود چاوه کانی خو زوری بو هینابان، نه وه له پوژدا دوازه پکات نوږى ده کړد».

شرح وړوونکړدنه وه:

له و فرموده ده نه وه مان بو ورون ده بېته وه که پېغه مېهر ﷺ به پوژ نوږى ویشی نه کړدوه، جا هر کاتیک نوستن پى لى گرتبى له شو نوږ، نه وه دوازه پکاتى چیشته نگاوى کړدوه، چونکه نه گهر به شو نوږى کړدبايه یازده پکاتى ده کړد،

(۱) أخرجه البخاري: ۱۱۳۸، ومسلم: ۷۶۴، والمصنف في جامعه: ۴۴۲.

(۲) أخرجه مسلم: ۷۶۶، المصنف في جامعه: ۴۴۵.

کهواته: به پۇر نويزی ویتري نه کردوه، به لکو نويزی پۇزی جووت جووت بوونه.

ئەو فەرموودەیه ئەوەشی لێوەردەگیرئ که هەر کەسێک خەوی لێکەوت بە شەو، ئەو لە نیوانی پۇرژەلات تاكو نیوەپۆ دەتوانی قەرەبووی بکاتەو، که کاتی چیشتهنگاوه، جا ئەگەر عادهتی وابوو بە شەو حەوت پکاتی دەکرد، ئەو لە پۇژدا دەیانکات بە هەشت، ئەگەر نۆ پکاتی بە شەو دەکرد، ئەو لە پۇژدا دەیانکات بە دە پکات، ئەگەر یازدە پکاتی دەکرد بە شەو، ئەو لە چیشتهنگاودا دەیانکات بە دوازده پکات، جا هەر کەس ئەوەی کرد ئەو وەکو ئەو وایە شەو نوێژەکی ئەنجامداي.

۲۶۸ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «إِذَا قُمَ أَحَدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ فَلْيَمْسَحْ صَلَاتَهُ بِرُكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ»^(۱).

واته: ئەو هورەپرە ﷺ دەگیریتەو، که پیغمبەر ﷺ فەرموویەتی: «ئەگەر یەکیکتان لە شەودا هەلسا بۆ ئەنجامدانی نوێزی سوننەت، با نوێژەکی بە دوو پکاتی سووک دەست پێکات».

شرح و پوونکردنەو:

ئەو فەرموودەیه ئەوەی لێوەردەگیرئ که هەر کەسێک ویستی شەو هەلسیتەو، بۆ شەو نوێژ کردن، ئەو بە دوو پکات نوێزی کورت و یوخت بکاتە دەستپێکی شەو نوێژەکانی، چونکه ئەو دوو پکاتە دەبێتە مایە خەو پەواندن و چالاک بوون و خەوالویی ناھێلێ، وە پیغمبەریش ﷺ وای کردوه.

۲۶۹- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: لَأَرْمُقَنَّ صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ، فَتَوَسَّدْتُ عَنَتَهُ، أَوْ قُسْطَاطَهُ «فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رُكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ، طَوِيلَتَيْنِ، ثُمَّ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ وَهْمًا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى رُكْعَتَيْنِ وَهْمًا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ أَوْتَرَ فَذَلِكَ ثَلَاثُ عَشْرَةَ رُكْعَةً»^(۲).

(۱) أخرجه مسلم: ۷۱۸.

(۲) أخرجه مسلم: ۷۱۵.

واته: زهیدی کوری خالیدی جوهه نی **﴿﴾** ده گیریتته وه، ته ماشای (شه) نوژی پیغه مبهری خوا **﴿﴾** ده کرد، بویه له گه لی له چادره که و له شونی نوسته که ی له گه لی خه وتم و چاودیریم کرد، جا ده لی: «پیغه مبهری خوا **﴿﴾** نوژه که ی به دوو رکابی سووک ده ست پیکرد، باشان دوو رکاتی زور دریزی، دریزی، دریزی کردن، دوایی دوو رکابی دیکه ی کردن که کورتتر بوون له وه ی پیشی، نجا دوو رکابی دیکه ی کرد، کورتتر بوون له و دوو رکاته ی پیشی، باشان دوو رکابی دیکه ی کرد کورتتر بوون له و دوو رکاته ی پیشی، باشان دوو رکابی دیکه ی کرد کورتتر بوون له و دوو رکانه ی پیشی، نجا نوژی ویری نه جامدا و، نه وه بو به سیزده رکات».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «**لَا زَمَقْنَ صَلَاةَ النَّبِيِّ ﷺ**»، نه وه به لگه یه له سهر نه وه ی که هاوه لانی پیغه مبهر **﴿﴾** تا چه نده تامه زرۆو سوور بوون له سهر شاره زابوونی سونه ته کانی پیغه مبهر **﴿﴾** و، چۆنیه تی هه لسانه وه ی بۆ شه ونوژی، «**فَتَوَسَّدْتُ عَنَّتَهُ، أَوْ فُسْطَاطَهُ**»، (الفُسْطَاطَةُ): واته: خه یمه و چادر، نه وه ش به لگه یه له سهر نه وه ی که چاودیری کردنه که ی بۆ چۆنیه تی نوژه کانی پیغه مبهر **﴿﴾** له شه ودا له گه شتدا بووه، نه ک له ماله وه، وه هیه له خیزانه کانیشی له گه لدا نه بووه، چونکه نه گهر وانه بووایه، دیاره که زهید **﴿﴾** وای نه ده کرد.

که ده لی: «**فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ**»، هه مان نه و دوو رکاته یه که له فه رمووده که ی پیشردا که نه بو هوریه ره **﴿﴾** ریوایه تی کردوه، نامازه یان پیکراوه که له و فه رمووده دا گو تی: «**إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ، فَلْيَمْتَحِ صَلَاتَهُ بِرَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ**».

که ده لی: «**ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ، طَوِيلَتَيْنِ**»، سی جار دوو باردی کردۆته وه، بۆ نه وه ی پوون بی که دوو رکاته که زور دریز بوونه، پیغه مبهر **﴿﴾** زور له نوژدا راده وه ستا بۆ قورئان خویندن، هه روه کو له مه ودا دی، نه و دوو رکاته دریزترین نوژه کانیه تی له شه ونوژدا، «**ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا، ثُمَّ أَوْتَرَ فَلَيْتَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً**»، زهید **﴿﴾** باسی نه وه ده کات که وا پیغه مبهر

سبزه رکات شهنویزی کرده که به دوو رکاتی کورت دهستی پیکردون، له شیودی هه مان گیرانهودی رابورد که ئینو عه بیاس **عائشه** باسیکرد، کوکردنه وه کوککردنی نهو فهرموودانهو فهرمووده که ی عائشه **عائشه** که ده لی: پیغمبهری خوا له مانگی پهمه زانداو له غهیری پهمه زانیشدا له یازده رکات زیاتر شهنویزی نه کردوه، نهوه نهو یازده رکاته دوو رکاته کورت و پوخته که ی سه ره تای دهستیکی شهنویزی له گه ل هه ژمار نه کراوه.

۲۷۰- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ **ع**، أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ **ع**، كَيْفَ كَانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ** فِي رَمَضَانَ؟ فَقَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ **ﷺ** يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، يُصَلِّي أَرْبَعًا لَا تَسْأَلُ عَنْ حُسْنِهِمْ وَطَوْلِهِمْ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا لَا تَسْأَلُ عَنْ حُسْنِهِمْ وَطَوْلِهِمْ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا، قَالَتْ عَائِشَةُ **ع**: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَدْرِي قُلْتُ أَلْ تُؤْتِي؟ فَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ **ع**، إِنَّ عَيْنِي تَنَامُ وَلَا يَتَأَمَّ قَلْبِي»^(۱).

واته: نه بو سه له مه ی کوری عه بدورپه حمان **عائشه** ده گیریتته وه، که پرساری کرده له دایکمان عائشه **عائشه** ده باره ی چۆنیه یی نوژی پیغمبهری خوا **عائشه** له پهمه زاندا؟ نهویش گوتوو یه نی: پیغمبهری خوا له پهمه زان و غهیری پهمه زاندا له یازده رکات نوژی زیاتر نه ده کرد، جوار رکاتی سه ره تا ده کردن (به هیچ شیوه یه) له جوانی و ریک و پیکیان پرسیارم لی مه که (واته: زور زور به جوانی نه نجامی ده دان)، دوایی ادیسان (جوار رکاتی ده کردن (به هیچ شیوه یه) له جوانی و ریکی و درریان پرسیارم لی مه که (واته: زور زور به جوانی نه نجامی ده دان)، ئنجا سی رکاتی ده کردن، جا دایکمان عائشه **عائشه** ده لی: گوتم: نه ی پیغمبهری خوا ئایا ینش نه نجامدانی نوژی ویتر ده خهوی؟ (پیغمبه ر **عائشه**) ینی فهرمووم: «نه ی عائشه! حاوه کانم ده خهون و دلم ناخهوی».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ **ﷺ** يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً»، نهوه نهو دوو رکاته ی دهستیکی شهنویزه کانی نه ژماردوه که دوو رکاتی کورتترن

لهوانیتر، چونکه بهو قسهیهی پروونی دهکاتهوهو دهلی: «يُضَلِّي رَبْعًا لَا تَسْأَلُ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُوبَاهُنَّ، ثُمَّ يُضَلِّي ثَلَاثًا»، کهواته هیچ تیکگیرانیک نیه له تیوان نهو فهرموودهو نهو هس که رابرد، کهوا پیغهمبهر ﷺ سیزده رکاتی کردوه.

که دهلی: «يُضَلِّي أَرْبَعًا لَا تَسْأَلُ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُوبَاهُنَّ، ثُمَّ يُضَلِّي ثَلَاثًا»، نهوه چواره کهی دواتر کورتر بوونه له چوار رکاتی به کهم، ههروه کوزهد ﷺ له گیرانهوه کهی خویدا باسیکردوهو پروون کرایهوه، که گوتی: «وَهَذَا دُونَ النَّبِيِّ قَتْلُهُ».

که دهلی: «إِنَّ عَسَىٰ تَسْمَعُ وَلَا يَنْدُ قَلْبِي»، واته: پیغهمبهر ﷺ ههچه ند چاوهکانی نوشتن، بهلام دلی به ناگاو بیدار بووه.

۲۷۱- عَنْ غَيْثَةَ بِنْتِ أَبِي رَافِعٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُضَلِّي مِنْ لَيْلٍ بِحَدِّ عَشْرَةِ رَكَعَاتٍ يُؤْتِرُ مِنْهَا بِوَاحِدَةٍ. فَإِذَا فَرَغَ مِنْهَا أَصْطَحَّ عَلَى شَفَةِ الْأَمْرِ.

واته: دایکمان عایشه ر. دهگیرتهوه: «پیغهمبهری خوا ﷺ له شهونوژدا یازده رکات نوژی دهکردن، به بهک رکات کوتایی دههینا به نوژه که، جا که له نوژ تهواو دهبوو، له سهه لای راستی رادهکشاو درژ دهبوو».

۲۷۲- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا مَعْرُوفٌ عَنْ مَالِكٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، نَحْوَهُ (ج) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، نَحْوَهُ.

واته: بهم سهه نهدهس ههمان فهرمووده گیردراوهتهوه.

شرح و پروونکردنهوه:

دانهه ﷺ نههم فهرموودهیهی له سنی رینگاوه هیناوه، که ههر ههموویان له مالیکهوه نهویش له ئیبنو شیهابهوه نهویش له عورووهوه نهویش له عایشهوه ﷺ دهگیرتهوه، ماناکهشی ههمان مانای فهرموودهی پێشووتره، که دهلی: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُضَلِّي مِنَ اللَّيْلِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكَعَةً».

هه ندیک له زانا یان شتیکی وردو جوانیان لهو فهرموودانهدا ئاماژه پیکردوه، نهویش نهوهیه کهوا ژماره ی رکاتهکانی پیغهمبهر ﷺ که به شهو نهنجامی داوون به کسان

بوونه به ژماره‌ی نهو پرکاتانه‌ی که له نوژنه فەرزه‌کانی پوژدا هه‌یه، نوژنی نیوه‌پووه عه‌سرو شیوان.

نه‌وه نه‌مه‌یان، هه‌روه‌ها پێشه‌وا بوخاریی^(۱)، وه‌ غه‌یری ته‌ویش ده‌گیرنه‌وه، که پێغه‌مبه‌ر ﷺ فەرموویه‌تی: نوژنی شه‌و دوو پرکات دوو پرکاتن، جا نه‌گه‌ر به‌کیکیان ترسی نه‌وه‌ی هه‌بوو پوژ ببێته‌وه، نه‌وه پرکاتیک بکات و ژماره‌ی پرکاته‌کانی ده‌بێته تاک، (واته: کو‌تایی نوژنه‌کان ده‌بێته نوژنی وێتر) نه‌و فەرمووده‌یه، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌وا ژماره‌ی پرکاته‌کانی شه‌و نوژن دیاری کراو نین، هه‌رچه‌نده پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر ته‌واوترین و کاملترین ژماره‌یان به‌رده‌وام بووه، به‌لام نه‌وه‌ی هه‌یه که هیچ پێگیریه‌ک نیه که زیاتر له‌و ژماره‌یه بکری‌ت.

که ده‌لێ: «فَادِ فَرَّغَ مِنْهَا اصْطَخَعَ عَلَى سَفْبِ الْأُمِّ»، واته: کاتیک وێتره‌که‌ی ده‌کرد له‌سه‌ر لای راست پالیده‌دایه‌وه، ئێینو حه‌جهره‌ی ده‌لێ: (نه‌و فەرمووده‌ی که‌وا موسیلم له‌ مالیک له‌ زوه‌ری له‌ عو‌روه ﷺ له‌ عانیشه‌وه ﷺ ده‌یگیرێته‌وه که‌وا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ دوای وێتر پالیده‌وه‌وه‌و پاکشاهه‌، هاو‌پێکانی زوه‌ری "جیاوازن له‌ گه‌لیدا که له‌ عو‌روه ده‌گیرنه‌وه، چونکه نه‌وان ده‌لێن: له‌ دوای به‌یانی بووه، نه‌وه‌شیان زانراوتره‌و جێگیرتره‌، بۆیه هه‌ر که‌سێک پالدا نه‌وه‌ که به‌ سوننه‌ت نه‌زانێ نه‌وه نه‌ی پێکاوه).

۲۷۳- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُضِلِّي مِنَ النَّيْلِ تَسْعَ زَكْعَبٍ».

واته: دایکه‌مان عانیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: «پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ شه‌و نوژندا (جاری وای بوو) نو پرکات نوژنی ته‌نجام ده‌دا».

۲۷۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَبْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ الْأَعْمَشِ، نَحْوَهُ.

واته: ته‌م فەرمووده به‌م سه‌نه‌ده‌ش گێردراوه‌ته‌وه.

(۱) برقم: ۹۹۰.

(۲) کشعيب عن الزهري - مثلاً - عند البخاري: ۹۹۴.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۴۴۳، وابن ماجه في السنن: ۱۳۶۰.

شەرح و پوونکردنەوه:

کە دەلی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ تِسْعَ رَكَعَاتٍ»، ئەو لە گەل ئەو فەرموودانەى کە باسەن کردن هیچ دژیه کیه کی نیه، کە پیغه مبهەر ﷺ یازده رکاتی کردوه، یان سێزده رکاتی کردوه، کە لە پیشووتردا ئەو مان پوون کردۆتهوه.

٢٧٥- عَنْ حُدَيْفَةَ بْنِ الِیَمَارِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ: فَلَمَّا دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ قَالَ: «اللَّهُ أَكْبَرُ ذُو الْمَلَكُوتِ وَالْجَبَرُوتِ وَالْكَبَرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ» قَالَ: ثُمَّ قَرَأَ الْبَقْرَةَ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعَهُ نَحْوًا مِنْ قِيَمِهِ وَكَانَ يَقُولُ: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ» ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَكَانَ قِيَامُهُ نَحْوًا مِنْ رُكُوعِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: «لِرَبِّي الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ» ثُمَّ سَجَدَ فَكَانَ سُجُودُهُ نَحْوًا مِنْ قِيَامِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى» ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَكَانَ مَا بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ نَحْوًا مِنَ السُّجُودِ، وَكَانَ يَقُولُ: «رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي» حَتَّى قَرَأَ الْبَقْرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ وَالنِّسَاءَ وَالْمَائِدَةَ أَوْ الْأَنْعَامَ «شُعْنَةُ الَّذِي شَكَّ فِي الْمَائِدَةِ وَالْأَنْعَامِ».

واته: حوزەیفەى كورێ یەمان ﷺ دەگێڕێتهوه، کە ئەو لە گەل پیغه مبهەر ﷺ شەونوێزێ کرد، کاتیک (پیغه مبهەر ﷺ الله اکبری) نوێزێ دابهستاو ته کبیری کرد، پاشان گونی: «اللَّهُ أَكْبَرُ ذُو الْمَلَكُوتِ وَالْجَبَرُوتِ وَالْكَبَرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ»، دواى (تهواو بوونی فانیحه) دەستی کرد به خویندنی سوورپەى به قەرە، پاشان جووه رکوع، به ئەندازەى پاوهستانه کەى لە رکوع مایهوهو دەیفەرموو: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ»، دواى سەرى بەرز کردەوهو ئیدى به ئەندازەى مانەوهى لە رکوعه کەى وهستایهوهو دەیفەرموو: «لِرَبِّي الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ»، پاشان کړنووشى بردو به ئەندازەى مانەوهى لە وهستانه کەى لە کړنووش مایهوهو دەیفەرموو: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى، سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى»، پاشان سەرى بەرز کردەوه، ئیدى به ئەندازەى مانەودى لە کړنووشى لە نیوان دوو کړنووشه کان مایهوهو دەیفەرموو: «رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي»، بەردەوام هەتا سوورپه ته کانی به قەرەو ئالى عیمران و نيسائو مائیدهو نه نعامی تیدا خویند، شوعبه (که راوى فەرمووده کەیه) گومانى هەبوو (له خویندنی، سوورپه ته کانی مائیدهو نه نعام).

(١). قَالَ أَبُو عِيسَى: وَأَنَّهُ حَمْرَةٌ اسْمُهُ طَخْخَةُ بْنُ نَزِيدٍ، وَأَنَّهُ حَمْرَةٌ الصَّبِيحِيِّ اسْمُهُ: تَفَرَّقَ بَيْنَ عِمْرَانَ، أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ: ٨٧٤، وَفِي إِسْنَادِهِ مِنْهُمْ، وَهُوَ الزَّحَرُ الَّذِي عَنْ سَيِّ عَس. وَح. فِي رِوَايَةِ الطَّيَالِسِيِّ ٣٣٧/١ لِلْحَدِيثِ التَّصْرِيحُ أَنَّهُ صَلَاةٌ رُكُوعٌ، وَهُوَ ثَقَفٌ: فَإِلْسَانُ صَحِيحٌ.

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لن: «فَلَمَّا ذَخَرَ فِي لَصْلَةٍ قَالَ «لَهُ أَكْثَرُ ذُو الْمَلَكُوتِ وَانْخِرُوتِ وَالْكَرِيمِ وَالْعَظَمَةِ»،
نه‌وه سیفه‌تانه هه‌موویان سیفه‌تن یو به گه‌وره‌گرتنی خوا، چونکه ته‌ن‌ها خ‌وای
گه‌وره خ‌اوه‌نی هه‌موو مو‌لک و ش‌تیکه، هه‌ر خ‌وای گه‌وره خ‌اوه‌نی ده‌سه‌لات و
گه‌وره‌یی و ش‌ک‌وو مه‌زنییه، که‌وانه: هه‌ر خ‌وای گه‌وره خ‌اوه‌نی هه‌موو ش‌تیک و
ده‌سه‌لات‌دارترین به‌سه‌ر هه‌موو ش‌تیک‌دا.

«ثُمَّ قَرَأَ الْبَقْرَةَ»، واته: هه‌موو سو‌ورده‌ته که، «ثُمَّ زَجَّعَ رُكُوعَهُ نَحْوَاً مِنْ قِيَامِهِ»، نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی
که پ‌کو‌وعه که‌ی دو‌ورو در‌یز بو‌وه، یو به گه‌وره‌دانان و دان‌ان به گه‌وره‌یی خ‌وای
به‌رز نه‌وه‌ی دو‌وباره کرد‌وته‌وه و فه‌رم‌و‌یه‌تی: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ»، چونکه پ‌کو‌وع
نه‌وه شو‌ینه‌یه که دان‌انه به گه‌وره‌یی و ش‌ک‌وی خ‌وای په‌روه‌ردگار، به جو‌ری‌ک‌یش
پ‌کو‌وعه که‌ی در‌یز بو‌وه به نزیکه‌یی وه‌ستانه که‌ی یو فات‌یحه و سو‌ورده‌تی به‌قه‌ره.

«ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَكَانَ قِيَامُهُ نَحْوَاً مِنْ رُكُوعِهِ»، واته: هه‌لسانه‌وه‌ی د‌وای پ‌کو‌وعه که‌ی و،
وه‌ستانه که‌ی به ر‌یک‌ی، نزیکه‌ی پ‌کو‌وعه که‌ی در‌یز بو‌وه ما‌وه که‌ی، «وَكَانَ يَقُولُ: «لِرَبِّي
الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ» ثُمَّ سَجَدَ فَكَانَ سُجُودُهُ نَحْوَاً مِنْ قِيَامِهِ، وَكَانَ يَقُولُ: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى،
سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى»، واته: به در‌یزایی وه‌ستانه که‌ی له ک‌رن‌و‌وش نه‌وه‌ی دو‌وباره کرد‌وته‌وه.

«ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَكَانَ مَا بَيْنَ السُّجُودَيْنِ نَحْوَاً مِنَ السُّجُودِ، وَكَانَ يَقُولُ: «رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي»
حَتَّى قَرَأَ الْبَقْرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ وَالنِّسَاءَ وَالْمَائِدَةَ أَوْ الْأَنْعَامَ»، واته: پ‌اشان سه‌ری به‌رز کرده‌وه له
ک‌رن‌و‌وش بردنه که به نه‌دازه‌ی مانه‌وه‌ی له ک‌رن‌و‌وشه که مایه‌وه، ده‌یفه‌رم‌وو: «رَبِّ اغْفِرْ
لِي، رَبِّ اغْفِرْ لِي» هه‌تا سو‌ورده‌تی به‌قه‌ره و ئالی عیمران و نی‌ساء و مائیده و نه‌عامی خو‌یند.

که ده‌لن: «شُعْبَةُ الَّتِي شَكَ فِي الْمَائِدَةِ وَالْأَنْعَامِ»، واته: دل‌نیا نه‌بو‌وه له به‌ینی نه‌وه‌ی ئایا
له‌و دوو سو‌ورده‌ته کامه‌یانی خو‌یند‌وه.

«قَالَ أَبُو عِيسَى وَأَبُو حَمْرَةَ اسْمُهُ طَلْحَةُ بْنُ زَيْدٍ، وَأَبُو جَمْرَةَ الصُّبُعِيُّ: اسْمُهُ نَصْرُ بْنُ عِمْرَانَ»،
ویستویه‌تی جیا‌وازی بی‌وان وش‌ه‌ی: (أَبِي حَمْرَةَ، أَيْ جَمْرَةَ) با‌سب‌کات.

۲۷۶- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِآيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ لَيْلَةً».

واته: دایکان عائشه رضی اللہ عنہا ده لئی: (جاریک) «پیغمبهری خوا ﷺ له شه ونوژدا ته نیا یه ک نایه تی له قورئاندا خویند».

شرح و روونکردنوه:

له و فهرمووده یه نه وه ده رده که وئ که و پیغمبه ر ﷺ به یه ک نایه تی قورئان هه موو شه ونوژده کانی شه وئکی کردوه، له موسنه دی پیشه و نه حمه ددا^۱ هاتوه له و فهرمووده ی که نه بو زهر ﷺ ده یگپریته وه که و پیغمبه ر ﷺ شه وئک نوژی کرد، ئیتر تا کو به یانی له نوژدا بوو رکوو و کړنووشی برد که ته نها یه ک نایه تی قورئانی تیدا دووباره ده کردنه وه نه ویش نه و نایه ته بوو: **﴿إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عَادُونَكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْغَفُورُ الْحَكِيمُ﴾** لأئدة. (نه گهر سزایان بدهیت، نه وه بېگومان بده ی خوئن، وه نه گهر لیشیان خوشبیت، نه وه بېگومان ته نها خوتی به ده سته لات و کار دروست). نه وه ش به لگه یه له سهر نه وه ی که و دروسته یه ک دانه نایه ت، یان یه ک سوورپه ت، له یه ک رکا تدا، یان له یه ک شه ودا دووباره بکریته وه.

(ابن القیم) رحمه الله گوتوو یه تی: (نه گهر خه لکی بیانزانییا که و قورئان خویندن به لی ووردبوونه وه و تیرامان چونه و چی تیدایه، نه وه له جیاتی هه موو شتیک خویان سه رقائی قورئان خویندن ده کرد به تیرامانه وه، چونکه نه گهر قورئان به تیرامانه وه بخویننه وه، به جوړنک که و اهه ر کات به لای نایه تیکدا تیپه ری وزانی که چاره سه ری ده ردی دلی نه و ده کات، به دلنایای دووباره ی ده کاته وه، نه گهر پیویست به سه د جاریش بکات، نه گهر شه وئکیش پیویست بکات، چونکه خویندنه وه ی نایه تیک به ووردبوونه وه و تیرامان زور باشته له خویندنه وه ی هه موو قورئان به بی تیرامان، وه سوو دبه خشته بو دل و باشته رو پیویستره بو ده سته ستنی ئیانیکی ته و او، هه روه ها بو چه ستنی شیرینی قورئان، نا نه وه یاساو ریسیای پیشین بووه، بو قورئان خویندن جار هه بووه یه ک نایه تیان تا کو به یانی دووباره کردوته وه^۲.

(۱) یرقم: ۲۱۳۲۸.

(۲) مفتاح دار السعادة: ۱۸۷/۱.

۲۷۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: «صَلَّيْتُ لَيْلَةً مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَبْلَ أَنْ يَزَالَ قَائِمًا حَتَّى حَمَمْتُ بِأَمْرِ سُوءٍ» قِيلَ لَهُ وَمَا هَمَمْتَ بِهِ؟ قَالَ: «هَمَمْتُ أَنْ أَفْعُدَ وَأَدْعِ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم»

واته: عه بدوللای کوری مه سعوود رضي الله عنه ده لی: «شهونیک له گهل پیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم نویم کرد، هینده زور مایه وه له راوهستان ههتا گومانی خراپم برد»، پتی گوترا: گومانه خراپه کهت چ بوو، ویستت چ بکه ی؟ گونی: «ویستم واز له پیغه مبهری خوا صلى الله عليه وسلم یتیم و دانیشم (واته: خۆم نوێزه که ته و او بکه م)».

۲۷۸- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَرِيرٌ، عَنْ الْأَعْمَشِ، نَحْوَهُ

واته: بهم سه نه ده ش هه مان فهرمووده گپ در او وه ته وه.

شرح و روونکردنه وه:

ئه وه فهرمووده یه باسی ئه وه ده کات که وا شه ونوێزه کانی پیغه مبهر صلى الله عليه وسلم چهنده در یز بوونه، نموونه ی فهرمووده کانی یشوو تره که باسکران، فهرمووده کانی: زهیدی کوری خالیدو عایشه و حوزه یفه یه رضي الله عنه.

یه کتیک له سووده کانی که له وه فهرمووده وهرده گیرئ ئه وده یه: که جیا واز بوون له گهل نیام له کاره خراپه کان ئه ژمار ده کرئ، بویه گوتی: «هَمَمْتُ بِأَمْرِ سُوءٍ»

۲۷۹- عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها: «أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يُصَلِّي خَالِسًا فَقَرَأَ وَهُوَ خَالِسٌ، فَإِذَا نَقِيَ مِنْ قِرَاءَتِهِ قَدَرٌ مَا يَكُونُ ثَلَاثِينَ أَوْ أَرْبَعِينَ آيَةً، قَامَ فَقَرَأَ وَهُوَ قَائِمٌ، ثُمَّ رَكَعَ وَسَجَدَ، ثُمَّ صَنَعَ فِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ ذَلِكَ»^(۱).

واته: دایکهان عایشه رضي الله عنها ده لی: «پیغه مبهر صلى الله عليه وسلم به دانیشته وه نوێزی ده کردو، هه به دانیشته وه ش قورئانی ده خویند، جا ئه گهر به نه ندازه ی سی، یان چل ئایه نی مابووایه هه لده ستایه وه وه به راوه ستانه وه قورئانه که ی ده خویند، دوایی پکووع و کړنووشی ده برد، ئیدی له پکانی دووه میشدا هه مان ئه وه ی له پکاتی یه که م ئه نجامی دابوو، دووباره ی ده کرده وه».

(۱) أخرجه البخاري: ۱۱۳۵، ومسلم: ۷۷۲.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۱۱۹، ومسلم: ۷۳۱، والمصنف في جامعه: ۳۷۴.

شرح و روونکردنه‌وه:

له و فهرمووده‌یه‌دا ئه‌وه وهرده‌گیری که‌وا پیغه‌مبهر ﷺ له‌بهر ماندوویی، یان نه‌خو‌شی، یان به‌ته‌مه‌ندا چوون به‌دانیشتنه‌وه نو‌یژی کردو، وه ئه‌وه‌ی که‌به پتوه خو‌یندوو‌یه‌نی هه‌مان نه‌ندازه بووه که‌به دانیشتنه‌وه ده‌یخو‌یند، هه‌تا‌کو به‌نه‌ندازه‌ی سی‌ئایه‌ت، یان چل‌ئایه‌نی له‌قورئان ده‌خو‌یند، ئنجا هه‌لده‌ستایه‌وه‌و ته‌واوی ده‌کرد، پاشان پ‌کووع و ک‌رنووشی ده‌برد.

۲۸۰- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَنْ تَطَوُّعِهِ، فَقَالَتْ: «كَانَ يُضَلِّي لَيْلًا طَوِيلًا قَامًا، وَلَيْلًا طَوِيلًا قَاعِدًا، فَيَذَرُ قَرَأًا وَهُوَ قَائِمٌ رَكَعٌ وَسَجْدٌ وَهُوَ قَائِمٌ، وَذَا قَرَأَ وَهُوَ جَالِسٌ رَكَعٌ وَسَجْدٌ وَهُوَ جَالِسٌ».

واته: عه‌بدو‌ل‌لای ک‌وری شه‌قیق ده‌لی: پ‌سیارم له‌دایک‌مان عایشه‌کرد ﷺ، ده‌رباره‌ی نو‌یژی سو‌ننه‌نی پیغه‌مبهری خوا ﷺ؟ نه‌ویش گو‌تی: «شه‌وانی در‌یژ به‌پتوه (پ‌اوه‌ستاوی) نو‌یژی ده‌کردن و (جاری واش هه‌بوو)، شه‌وانی در‌یژ به‌دانیشتنه‌وه نو‌یژی ده‌کردن، ئیدی ته‌گه‌ر به‌پ‌اوه‌ستانه‌وه بی‌خو‌یندبو‌وايه، ئه‌وه هه‌ر به‌پ‌اوه‌ستانه‌وه پ‌کووع و ک‌رنووشی ده‌برد، ته‌گه‌ر به‌دانیشتنه‌وه بی‌خو‌یندبو‌وايه، ئه‌وه هه‌ر به‌دانیشتنه‌وه پ‌کووع و ک‌رنووشی ده‌برد».

شرح و روونکردنه‌وه:

وه‌لامی عایشه ﷺ له‌و فهرمووده‌یه‌دا جیا‌وازه له‌گه‌ل فهرمووده‌ی پیشو، (ابن‌حجر) ﷺ له‌(فتح‌الباری) دا^۱ ده‌لی: موس‌لیم له‌عه‌بدو‌ل‌لای ک‌وری شه‌قیق له‌عایشه‌وه ﷺ، ده‌رباره‌ی چو‌نیه‌تی نو‌یژه سو‌ننه‌ته‌کانی پیغه‌مبهر ﷺ ده‌گ‌یری‌ته‌وه: (هه‌ر کات نو‌یژی ده‌کردو قورئانی تیدا ده‌خو‌یند، ته‌گه‌ر به‌پتوه نو‌یژی ب‌کردبایه ئه‌وه به‌و جو‌ره پ‌کووع و ک‌رنووشی ده‌برد، وه ته‌گه‌ر به‌دانیشتنه‌وه فاتیه‌و قورئانی ناو نو‌یژی بخو‌یندبایه ئه‌وه به‌دانیشتنه‌وه پ‌کووع و ک‌رنووشی ده‌برد، ئه‌وه ئه‌و کاته‌بوو که‌پیغه‌مبهر ﷺ به‌ته‌مه‌ندا چووه، به‌و جو‌ره هه‌ردوو فهرمووده‌که‌یه‌کانگ‌یر ده‌بن).

(۱) أخرجه مسلم: ۷۳۰، واصلف في جمعة: ۳۷۵

(۲) ۵۸۵/۸

نوژی که سی دانیشته و نیوهی خیری نوژی به پیوهی ههیه، به لام پیغه مبه‌ر **خوا** جیایه و نوژه که ی به دانیشته و پاداشتی نوژی به پیوهی ههیه، له به‌ر نه و فرموده‌یهی که موسلیم له صحیح‌ه که ی ده‌گیریتته‌وه که عه‌بدوللای کوری عه‌م‌ر **خوا** ده‌لی: پیمان گوتم: پیغه مبه‌ری **خوا** فرموده‌تی: نوژی که سی دانیشته و پاداشتی نیو هیندهی نوژی که سی به پیوهیه، گوتی: منیش هاتم بو خزمه‌ت پیغه مبه‌ری **خوا** دیم به دانیشته‌وه نوژ ده‌کات، جا ده‌ستم خسته سهر سهری، نه‌ویش فرمووی: جیه نه‌ی عه‌بدوللای کوری عه‌م‌ر؟ گوتم: نه‌ی پیغه مبه‌ری **خوا** پیمان گوتوم که جه‌نابت فرموته: نوژی که سی دانیشته و پاداشتی نیو هیندهی نوژی که سی به پیوهیه، به لام جه‌نابت به دانیشته‌وه نوژ ده‌که‌ی! فرمووی: به‌لی وایه، به لام من وه‌کو هیچ به‌کیک له ئیوه نیم (واته: پاداشتی من له هی ئیوه زیاتره).

۲۸۱- عَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، رَوَى النَّبِيُّ ﷺ قَالَتْ «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي سُبْحَتِهِ قَاعِدًا وَيَقْرَأُ سُورَةَ وَيُرْتِّلُهَا حَتَّى تَكُونَ أُطُولَ مِنْ طَوَّلِ مِنْهَا»^(۱)

واته: دایک‌ان حه‌فصه **خوا** خیزانی پیغه مبه‌ر **خوا** ده‌لی: «پیغه مبه‌ری **خوا** له کاتی نه‌نجامدانی نوژه سونه‌ته‌کان به دانیشته‌وه نوژی ده‌کرد، وه سووره‌ته‌که‌شی به ته‌رتیل ده‌خویندو تا وای لیده‌هات که درێتر ده‌بوو له سووره‌تیکی دیکه‌ی درێتر له خوی (واته: به له سه‌رخویی و هیمنی ده‌خویندو ئیدی درێتر ده‌بوویه‌وه)».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي سُبْحَتِهِ قَاعِدًا»، مه‌به‌ست له (السُّبْحَةُ) لی‌ره‌دا نوژی سونه‌ته، له به‌ر نه‌وه‌ش پنی ده‌گوتری: (السُّبْحَةُ)، چونکه ته‌سبیحی تیدایه، له پرووی ره‌وانبیزی‌وه به‌و ناوه‌تیانه ده‌گوتری: ناوه‌تیانی شتیک به به‌شیک له به‌شه‌کانی و، مه‌به‌ستیشی پی کوی شه‌که‌یه، جا پیغه مبه‌ری **خوا** نوژه سونه‌ته‌کانی له کوتایی زیانیدا به دانیشته‌وه ده‌کردن، کاتی لاشه‌ی قورس ببوو (به ته‌مه‌ندا چوو بوو).

که ده‌لی: «وَيَقْرَأُ السُّورَةَ وَيَرْتَلُّهَا حَتَّى تَكُونَ أَصُولٌ مِنْ أَصُولِ مِثْلِهَا»، نه‌وه‌ش به هوی نه‌وه‌ی که قورنایی به ته‌رتیل و له‌سه‌رخوی و به تیگه‌یشتن و لی ورد بوونه‌وه ده‌خویند، بویه هه‌ر کات نایه‌تیکی ده‌خوینده‌وه که‌وا باسی سزای بکردبایه، په‌نای به خوای گه‌وره ده‌گرت، خو نه‌گه‌ر نایه‌تیکی‌شی بخویندبایه که‌وا ته‌سبیحی تیدا بووایه، ته‌سبیح (سبحان الله) ی ده‌کرد، وه هه‌ر کات به نایه‌تیک تیپه‌ریبا که باسی په‌حمه‌ت و به‌زه‌یی خوای تیدابایه، نه‌وه داوای په‌حمه‌ته‌که‌ی له‌خوا ده‌کرد، جا بویه سووره‌ته‌که دریزتر ده‌بویه به هوی نه‌وه‌وه له‌سووره‌تیکی دریزتر له‌خوی دریزتر ده‌بوویه‌وه.

۲۸۲- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، خَدْرَةَ ابْنِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَمُتْ حَتَّى كَانَ أَكْثَرُ صَلَاتِهِ وَهُوَ جَالِسٌ.

واته: نه‌بو سه‌له‌مه‌ی کوری عه‌بدوپه‌رهمان ده‌گیرته‌وه، دایکمان عایشه هه‌والی پیداو: «که پیغه‌مبه‌ر وه‌فاتی نه‌کرد، هه‌تا ژماره‌یه‌کی زور له‌نوژه‌کانی به‌دانیشته‌وه نه‌نجام دان».

شرح و روونکردنه‌وه:

نه‌و فهرمووده‌یه نه‌وه‌ی لیوه‌رده‌گیری که‌وا پیغه‌مبه‌ر زۆریه‌ی نوژه‌کانی له‌کو‌تایی ته‌مه‌نیدا به هوی به‌ته‌مه‌نداچوون و قورس بوونی‌وه به‌دانیشته‌وه نه‌نجامداون.

۲۸۳- عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ رَكْعَتَيْنِ قَلَّ الطَّهَرُ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ فِي بَيْتِهِ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ فِي بَيْتِهِ».

واته: نافع له‌ئینو عومه‌ر ده‌گیرته‌وه، گوتوویه‌تی: «له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر پیش نیوه‌پۆ دوو رکات نوژ (ی سوننه‌ت) م نه‌نجام دا، دوا‌ی نوژی نیوه‌پۆش دوو رکاتی دیکه، دوا‌ی مه‌غریب دوو رکات له‌مالی خویدا، وه‌دوو رکاتیش له‌دوا‌ی نوژی عیشا، نه‌ویش هه‌ر له‌مالی خویدا».

شرح و روونکردنه‌وه:

نه‌و فەرمووده‌یه له باسی سوننه‌تی پیش و پاشی نوێزه فەرزه‌کاندا‌یه، فەرمووده‌کانیتر د‌ه‌رباره‌ی شه‌و‌نوێزه‌کانی بوون، لێره به‌ دوا نه‌و فەرمووده‌ی ئیبنو عومه‌ریش دی که‌ سی دوو پ‌کاتی پیش نوێزی به‌یانی ده‌کات، ئیتر ده‌بنه‌ ده‌ پ‌کات که‌ پ‌ییان ده‌گو‌تری: (رواتب) نه‌وانیش سوننه‌ت‌یک‌ن که‌وا پ‌یغه‌م‌به‌ر ﷺ سوور بووه له‌سه‌ر ج‌نبه‌ج‌یک‌ردنیان، یاداشتیشیان له‌ لای خ‌وای گ‌ه‌وره‌ زۆرو گ‌ه‌وره‌یه‌.

ب‌ه‌دوا له‌ گ‌یرانه‌وه‌که‌ی عائیشه‌ ؓ د‌یت که‌ پ‌یغه‌م‌به‌ر ﷺ له‌ پیش نوێزی نیوه‌پ‌ر‌ودا ج‌وار پ‌کاتی کردوون، جا ه‌ندێ له‌ زانایان پ‌ییان وایه که‌ دوو حا‌له‌ت بووه، جا ه‌بووه چ‌وار پ‌کاتی کردوه، وه‌کو عائیشه‌ ؓ ده‌گ‌یر‌یت‌ه‌وه، جا‌ریش ه‌ه‌بووه دوو پ‌کاتی کردوه وه‌کو ئیبنو عومه‌ر ؓ ده‌گ‌یر‌یت‌ه‌وه.

۲۸۴- عن نافع، عن ابن عمر ؓ، قال. حَدَّثَنِي حَفْصَةُ «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ حِينَ بَطَلُ لِفَخْرٍ وَبَنَادِي الْمُدَدِيِّ» قَالَ أَبُو «وَأَزَاهُ» قَالَ خُصِيفَتِي .

واته: نافع له‌ ئیبنو عومه‌ره‌وه ؓ ده‌گ‌یر‌یت‌ه‌وه، که‌ گو‌توویه‌تی: ح‌ه‌ف‌صه‌ ؓ ب‌وی باس‌کردووم: «که‌ پ‌یغه‌م‌به‌ری خوا ﷺ پیش نوێزی به‌یانی دوو پ‌کات نوێزی نه‌نجام ده‌داو، بانگ‌که‌ریک‌ بانگی ده‌کرد»، وه‌ نه‌بیوب (که‌یه‌ک‌یک‌ه‌ له‌ پ‌اویه‌کان) ده‌لێ: پ‌یم‌ وایی ئیبنو عومه‌ر ؓ گو‌تی: دوو پ‌کاتی سووکی نه‌نجام ده‌دا (واته: نوێزه‌که‌ی در‌یژ نه‌ده‌کرده‌وه).

شرح و روونکردنه‌وه:

له‌و فەرمووده‌یه نه‌وه باس‌کراوه که‌ پ‌یغه‌م‌به‌ر ﷺ پیش نوێزی به‌یانی دوو پ‌کات نوێزی کردوه، جا به‌و دوو پ‌کاته‌ نوێزه‌ سوننه‌ته‌کانی له‌گ‌ه‌ل نوێزه‌ فەرزه‌کان ده‌بنه‌ ده‌ پ‌کات، جا ئیبنو عومه‌ریش ؓ پ‌یی و‌ابوو که‌ ه‌ه‌شت پ‌کاتن، به‌لام ح‌ه‌ف‌صه‌ی خوش‌کی ئیبنو عومه‌ر ؓ هاوکات خ‌یزانی پ‌یغه‌م‌به‌ر ﷺ پ‌یی گو‌توه: که‌وا دوو پ‌کاتی پیش نوێزی به‌یانی کردوه، ب‌ویه ئیبنو عومه‌ر ؓ ناگادار نه‌بووه، چون‌که‌ پ‌یغه‌م‌به‌ر ﷺ له‌ ماله‌وه نه‌و نوێزه‌ی کردوه.

(۲) انظر: (ج ۲۸۳).

شرح و پروونکردنه‌وه:

فهرمووده‌که‌ی ئیبنو عومه رحمه الله هه‌ردوو فهرمووده‌که‌ی ینسووتری کو‌کردۆته‌وه. که ده‌لی: «وَلَمْ أَكُنْ أَرَاهُمَا مِنَ النَّبِيِّ ﷺ»، واته: له‌به‌ر ئه‌وه‌ی یتغه‌مبه‌ر ﷺ له ماله‌وه نوێزه‌که‌ی ده‌کرد.

۲۸۶- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ رضي الله عنها، عَنِ صَلَاةِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: «كَانَ يُصَلِّي نَسْرَ الظُّهْرِ رَكْعَتَيْنِ وَتَعْدَهُ رَكْعَتَيْنِ، وَبَعْدَ الْمَغْرِبِ رَكْعَتَيْنِ، وَبَعْدَ الْعِشَاءِ رَكْعَتَيْنِ وَقَبْلَ الصُّبْحِ ثَلَاثَتَيْنِ»^(۱).

واته: عه‌بدو‌ل‌لای کو‌ری شه‌قیق ده‌لی: پرسیارم له دایکه‌مان عایشه کرد رحمها الله ده‌باره‌ی نوێزی (سوننه‌تی) یتغه‌مبه‌ری خوا ﷺ؟ گونی: «دوو رکات نوێزی یش نیوه‌پۆ، دوو رکات پاشی نیوه‌پۆ ئه‌نجامی ده‌دان، یاش مه‌غریب دوو رکات، یاش عیسا دوو رکات، هه‌روه‌ها له یش نوێزی به‌یانیس دوو رکاتی ئه‌نجام ده‌دا».

شرح و پروونکردنه‌وه:

له‌و گێڕانه‌وه‌دا ده‌ رکات باسکراوه، له‌ گێڕانه‌وه‌یه‌که‌ی تر‌دا که له (صحیح مسلم)‌دا^(۲) هاتوه، که ده‌لی: «كَانَ يُصَلِّي فِي بَيْتِي قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا، ثُمَّ يَخْرُجُ فَيُصَلِّي بِالنَّاسِ، ثُمَّ يَدْخُلُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ». واته: یتغه‌مبه‌ر ﷺ له ماله‌که‌ی من‌دا یش نوێزی نیوه‌پۆ چوار رکاتی ده‌کرد، پاشان ده‌رچوو نوێزی بو‌خه‌لک ده‌کرد، پاشان ده‌هاته‌وه‌ دوو رکاتی ده‌کرد. ئه‌وه‌یان له عایشه رضي الله عنها وه‌رگه‌راوه‌و زانراوه، که واته: کو‌ی نوێزه‌کان ده‌بنه‌ دوا‌زده رکات، به‌لام دوو رکاتی یش نوێزی نیوه‌پۆ له‌ گێڕانه‌وه‌که‌ی ئیبنو عومه‌ردا رحمهما الله هانه‌وه‌و جیگه‌یر بووه‌ که رابرد، هه‌ر که‌سه‌یان باسی ئه‌وه‌ی کردوه‌ که بینویه‌تی، که‌واته: ده‌کرئ بو‌ دوو حاله‌تی جیا‌واز بو‌بئ، جار هه‌بووه‌ چوار رکاتی کردوه‌و جار هه‌بووه‌ دوو رکاتی کردوه، یان ده‌کرئ بو‌ دوو شو‌ینی جیا‌واز بو‌بئ، واته: ئه‌گه‌ر له ماله‌وه‌ی کردبئ ئه‌وه‌ چوار رکاتی کردوون، ئه‌گه‌ر له‌ مزگه‌وتیش‌دا سوننه‌ته‌که‌ی کردبئ دوو رکاتی کردوون.

(۱) انظر: (ج ۲۸۰).

(۲) برقم: ۷۳۰.

له (صحيح مسلم) دا^(۱) له گيرانه وهی نوممو حه بيه دا **ﷺ** هاتوه، كه وا پيغه مبهري **ﷺ** فهرمو ويه تي: {مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يُصَلِّيَ لِلَّهِ كُلَّ يَوْمٍ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً؛ تَطَوُّعًا غَيْرَ فَرِيضَةٍ إِلَّا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ. أَوْ إِلَّا بُنِيَ لَهُ بَيْتٌ فِي الْجَنَّةِ}. واته: ههر بهنده يه كي مسولمان له ههر رۆژ يكد دوازه ركات نوژ بكات جگه له نوژره فهرزه كان، نه وه خواي گه وره ماليكي له به ههشتدا بۆ دروست ده كات.

نه وه فهرمو وده يه له گهل گيرانه وه كه ي عايشه دا **ﷺ** يه كده گريته وه، له گهل نه وه ي كه موسليم ريوايه تي كرده، جا بۆيه پيوسته مسولمان سووربي له سهر كردني نه وه دوازه ركاته بۆ نه وه ي نه و ياداشته گه وره زۆره ي ده ست بكه وي.

۲۸۷- عَنْ عَاصِمِ بْنِ صَمْرَةَ يَقُولُ: سَأَلْنَا عَلِيًّا، عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ النَّهَارِ، فَقَالَ: «إِنْكُمْ لَا تُطِيقُونَ ذَلِكَ قَالَ: فَقُلْنَا: مِنْ أَطَاقِ ذَلِكَ مِمَّا صَلَّى، فَقَالَ: كَانَ إِذَا كَانَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَاهُنَا كَهَيْئَتِهَا مِنْ هَاهُنَا عِنْدَ الْعَصْرِ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، وَإِذَا كَانَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَاهُنَا كَهَيْئَتِهَا مِنْ هَاهُنَا عِنْدَ الظُّهْرِ صَلَّى أَرْبَعًا، وَيُصَلِّي قُنْدَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا، وَنَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ، وَقُبْدَ الْعَصْرِ أَرْبَعًا، يَفْصِلُ بَيْنَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ بِالتَّسْلِيمِ عَلَى الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَالسَّيِّئِينَ، وَمَنْ تَبِعَهُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ».

واته: عاصمي كوري زه مپه ده لي: پرسيارمان له عهلي **ﷺ** كرد ده باره ي نوژي پيغه مبهري خوا **ﷺ** له رۆژدا؟ نه ویش گوتی: «ئیه ناتوانن نه وه نه نجام بدن، ئیمه ش گوتمان: ههر یه کتیک له ئیمه توانای هه بوو نه م نوژره نه نجام ده دات، ئیدی (عهلي **ﷺ**) گوتی: نه گهر خۆر لیره دا وه ک نه م شیوه بووایه، نه وه له کاتی عه سردا دوو ركات نوژي ده كرد، وه کاتیکیش خۆر لیره دا به م شیوه بووایه، کاتی (نوژي) نیوه رۆ نه وه چوار ركاتی ده كردن (فه رز بوون)، وه پیش نوژي نیوه رۆ چوار ركاتی ده كرد، دواي نیوه رۆش چوار ركاتی ده كرد، وه پیش نوژي عه سر چوار ركاتی ده كرد، نیوان دوو ركات دوو ركات ماوه هه بوو، لیکي جیا ده کردنه وه، به سه لام دانه وه سلاو كردن له فرشته نزیکه كان و پيغه مبهريان و شوینكه وتوانیان له برواداران و مسولمانان».

(۱) برقم: ۷۲۸.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۵۹۹.

که ده‌لئ: «سَأَلْتُ غَيْبًا، عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الثَّهَارِ»، نهو برسیارکردنه و هاو شیوه کانی به‌لگهن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌وا چه‌نده پیشینی ئیمه سوور بوونه له‌سه‌ر زانین و ناسینی سوننه‌ت و ریتبازی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، بو خاتری نه‌وه‌ی که‌وا شوینی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بکه‌ون. که ده‌لئ: «إِنَّكُمْ لَا تُطِيقُونَ ذَلِكَ»، واته: ناتوانن به‌رده‌وام بن، وه‌کو پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌خسوع و تیرو ته‌واوی جیبه‌جیی بکه‌ن و، پاریزگاری لیبکه‌ن.

که ده‌لئ: «فَقُلْتُ: مَنْ أَطَقَ ذَلِكَ مِنْ صَلَّى»، واته: چه‌زو ئاره‌زوو و پیخوشبوونه که‌هه‌یه، جا هه‌ر یه‌کی که‌مان له‌توانایدا هه‌بوو، نه‌وه جئ به‌جیی ده‌که‌ین و خیر و پاداشته‌که‌ی به‌ده‌ست دینین.

که ده‌لئ: «إِذَا كَانَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَاهُنَا»، ئاماژه‌ی بو پۆژه‌لات کردوه، «كَهَيْتِهَا مِنْ هَاهُنَا»، واته: له‌لای پۆژئاواوه، «عِنْدَ الْغَضْرِ»، واته: کاتی که‌پۆژ له‌لای پۆژه‌لات، وه‌کو نه‌و کاته‌یه که‌پۆژ له‌لای پۆژئاواوه له‌کاتی عه‌سردا، که‌نه‌و کاته‌مه‌به‌ستی بئ کاتی نوێزی سوننه‌تی چیشته‌نگاوه.

«صَلَّى رَكَعَتَيْنِ»، واته: نوێزی چیشته‌نگاو.

که ده‌لئ: «وَإِذَا كَانَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَاهُنَا»، واته: له‌لای پۆژه‌لاته‌وه، «كَهَيْتِهَا مِنْ هَاهُنَا عِنْدَ الظُّهْرِ»، واته: پێش نه‌وه‌ی خۆر به‌ره‌و پۆژئاوا لابات، «صَلَّى أَرْبَعًا»، مه‌به‌ست به‌و کاته‌یه که‌لای نه‌وانه‌ی که‌پاڤه‌کاری فهرمووده‌ن ده‌لئین: مه‌به‌ستی کاتی نوێزی نه‌وانه‌یه که‌چاکه‌کارو تۆبه‌کارو گوێپرایه‌لن، کاته‌که‌ش نه‌و ده‌مه‌یه که‌وا خاک و خۆل و به‌رد گه‌رم ده‌بن، (سمی پنی بیچووه‌ حوشر داغ ده‌کات)، نه‌وه‌ش هه‌موو کاتی نوێزی چیشته‌نگاوه.

که ده‌لئ: «وَيُصَلِّي قِنْدَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا»، واته: له‌دوای بانگی نیوه‌پۆو پێش قامه‌ت چوار رکاتی کردوه، نه‌وه‌ش چوار رکاتی په‌یوه‌ست به‌نوێزی نیوه‌پۆیه، نه‌و گێرانه‌وه‌یه له‌گه‌ل گێرانه‌وه‌که‌ی عایشه‌و ئوممو حه‌بیبه‌دا ﷺ یه‌کده‌گرێته‌وه‌ که‌له‌مه‌وپیش باسکران.

که ده‌لئی: «وَعَدْتُ زُغْتَر»، واته: له دواى نوٲىزى نيوه‌پو دوو ٲکات که ده‌لئی: «وَقَبْرُ الْعَصْرِ أَرْتَعُ»، واته: له ٲیش نوٲىزى عه‌سردا چوار ٲکاتى ده‌کرد، به‌لام ئه‌وه‌يان له سوننه‌ته (ٲه‌واتب) په‌يوه‌ست به‌ نوٲزه‌ فه‌رزه‌کان نيه، به‌لام بېگومان ده‌رباره‌ى فه‌زل و گه‌وره‌يى نه‌و نوٲزه‌ ٲیشه‌وا ئه‌حممه‌ ٲيوايه‌تى کردوه، غه‌يرى ئه‌ویش له ئېينو عومره‌وه ٲه‌ که‌وا ٲیغه‌مبه‌ر فه‌رموويه‌تى: «رَحِمَهُ اللَّهُ إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ قَبْرِ الْعَصْرِ أَرْتَعُ». واته: (ٲه‌حمه‌تى خوا له‌و که‌سه‌ى که‌وا ٲیش نوٲىزى عه‌سر چوار ٲکات ده‌کات).

که ده‌لئی: «يَنْصُرُ بَيْنَ كُرْ زُغْتَرٍ بِسَبْعِينَ عَشْرَ مِائَةً اِخْفَرِي وَسَيْنِ، وَمَنْ تَبِعَهُ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ وَتُسَلِّطِينَ»، ده‌گونجى مه‌به‌ستى ئه‌و سه‌لامه‌بى که له ته‌حياتدا هانوه: «سَلَامٌ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، سَلَامٌ عَلَيْكَ وَعَلَى عِبدِ اللَّهِ الصَّاحِبِ»، که ئه‌وه‌ش فره‌شته‌کان و جا که‌کاران ده‌گرته‌وه له به‌نده‌کانى خوا.

ده‌شگونجى مه‌به‌ستى له‌و سه‌لام کردنه، ئه‌و سه‌لامدانه‌وه‌ى کوٲاىى نوٲىزى، چونکه به‌ (الله اکبر) ى نوٲىزدا به‌سین نوٲىز داده‌مه‌زرى و، به‌ سه‌لامدانه‌وه کوٲاىى ٲېډيت، واته: به‌لاى ٲاست و چه‌پدا سه‌لامى ده‌دايه‌وه‌و که ئه‌و مانايه‌ش ٲوون و ٲاشکاوتره‌و ده‌فه‌که‌ش زياتر لئى نزیکه، چونکه ده‌لئی: «يَنْصُرُ بَيْنَ كُرْ زُغْتَرٍ بِسَبْعِينَ عَشْرَ مِائَةً»، وه له‌به‌ر ئه‌و فه‌رمووده‌ى ٲیشووتریش که ده‌فه‌رموئى: «صَلَّى تَبَرَّكَتْ تَبَرَّكَتْ»، له گېٲرانه‌وه‌يه‌کى تردا «وَتَبَرَّكَتْ»، واته: له نيوان هه‌ردوو ٲکاتىک سه‌لامى داوه‌ته‌وه.

بابۃ: نویرِ حیاتِ گاو

نویژی چیشته نگاو پیگه یه کی گه وره مه زنی هه یه، یه کی که له و نویژه سوننه تانه ی کهوا پیغه مبه ر ۴ زور خه لکی بو هانداده و خه لکی هه لئاوه بو جیبه جی کردنی نه و نویژه و پاداشته که شی پروون کردۆته وه.

له و فهرموودانه ی که ده رباره ی گرنگی نه و نویژه هاتوون:

له سه حیحی بوخاریدا^۱ هاتوه، نه بو هوپرپه ۴ گوتویه تی: {أَوْصَانِي خَلِيلِي بِثَلَاثٍ لَا أَدْعُهُنَّ حَتَّى أَمُوتَ : صَوْمُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، وَصَلَاةُ الصُّحَى، وَتَوْمٌ عَلَى وَثْرٍ}. واته: پیغه مبه ری خوشه ویستم ۴ به سی شت رایسیاردم که هه رگیز وازیان لی ناهینم، هه تاکو ده مرم: سی رۆژ به رۆژوو بوون له هه ر مانگی کدا، وه نویژی چیشته نگاو، وه نوشتن دوا ی نه وه ی که نویژی ویترم کرد.

له و گپرا نه وه یه دا ده رده که وئ و به لگه یه له سه ر نه وه ی کهوا نویژی چیشته نگاو پیغه مبه ر ۴ وه سیه تی پیکردوه.

هه روه ها له (صحیح موسلم) دا^۲ هاتوه له نه بو زه ره وه ۴ کهوا پیغه مبه ری خوا ۴ فهرموویه تی: {يُضِيحُ عَلَى كُلِّ سُلَامَى مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ: فَكُلُّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ، وَيُجْزِيءُ مِنْ ذَلِكَ رُغْعَتَانِ يَرْغَعُهُمَا مِنَ الصُّحَى}. واته: هه موو رۆژیک پتویسته که هه ر یه کیکتان بو سه لامه تی هه ر جومگه یه کی جهسته تان چاکه یه ک بکات، جا هه ر (سبحان الله) یک چاکه یه که وه هه ر (الحمد لله) یک چاکه یه که، هه ر (لا إله إلا الله) یک چاکه یه که، وه هه ر (الله أكبر) یک چاکه یه که، وه فهرمان به چاکه چاکه یه که وه نه هی کردن له خراپه چاکه یه، وه له بری هه موو نه وانه ش دوو رکات نویژی چیشته نگاو به بری هه مووی ده که وئ)، که واته: دوو رکاتی نویژی چیشته نگاو به بری هه موو نه و چاکانه ده که وئ که له مسولمان داوا ده کریت که له بری نه ندامه کانی بیکات، بو هه ر رۆژیک که خوری تیدا هه لدیت، له مانای فهرمووده که نه وه ده رده که وئ کهوا لیکدان و پیکه وه لکانی هه ر یه کی که له و نه ندامانه و سه لامه تیان یه کی که له به خششه

(۱) برقم: ۱۱۷۸.

(۲) برقم: ۷۲۰.

هه ره گه وره کانی خواى گه وره به سهر به نده کانیه وه، بۆیه بۆ ههر ئیسقانیکی جهسته بئویسته مروّف چاکه یه ک بکات، وه کو سوپاسگوزاریه ک بۆ نهو به خششانه، جا کاتییک که مروّف نوێژ ده کات جولّه ی نهو نه داما نه له کاتی نوێژدا مانای ملکه حیه بۆ خواى به روه ردگارو به بری نهو چاکه یه ده که ویت که بئویسته بکریّت وه کو سوپاسگوزاریه ک بۆ پیدان و سهلامه تی نهو نه داما نه.

هه روه ها نه وه ی که له سه حیحی موسیلمدا ' هاتوه که له زهیدی کوړی نه رقه م ده گپرتنه وه که وا بئغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه نی: {صَلَاةُ الْاَوَّابِیْنَ حِیْنَ تَرْمَضُ الْفِصَالُ}. واته: نوێژی گوێزپایه ل و چاکه کاران و توبه کاران نهو کاته یه که وا زهوی و خاک و به رد گهرم ده بیّت و سمو پتی بئچووه و شتر داغ ده کات.

نهو کاته ی باشترین کاته بۆ به جینگه یاندنی نهو نوێژه، نهو کاته یه که وا خۆر زۆر گهرمدا دی، که بئچووه و شتر ههست به گهرمی ده کات، ههرچه نده کاتی نوێژه که ههر له سه ره تایی پۆژه هه لاتنه وه و ده رکه و تنی به چاره گه سه عاتییک، به رده وام ده بیّت کاته که ی درێژ ده بیته وه هه تا کو پینش نهو کاته ی که پۆژ به ره و پۆژئاوا لاده دات، به ده خوله ک پینش کاتی نیوه پۆ، ئیتر نهو ماوه یه هه مووی کاتی نوێژه که یه و کاته که ی فراوانه.

ئیمینو ته یمیه ﷺ دوای نه وه ی که وا چه ند فهرمووده یه کی سه حیح ده رباره ی نوێژی چیشته نگاو دینیت، دواتر ده لێ: هه موو نهو فهرمووده سه حیحانه و هاووینه کانی، نه وه پروون ده که نه وه که نوێژی کاتی چیشته نگاو خوشه ویست و پێژداره^(۱).

۲۸۸- عَنْ یَزِیدَ الرُّشَکِ قَالَ. سَمِعْتُ مُعَاذَةَ، قَالَتْ. قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَكُنَ النَّبِيُّ ﷺ يُضَلِّي الصُّخْرَى؟ قَالَتْ: «نَعَمْ، أَرْبَعٌ رَكَعَاتٍ وَيَرْيَدُ مَا شَاءَ اللَّهُ ﷻ»^(۲).

واته: یه زیدی ریشک ده لێ: بیستم له مو عازه وه ده یگوت: به عائیشه م ﷺ گوت: ئایا بئغه مبه ر ﷺ نوێژ چیشته نگاوی ده کرد؟ گوتی: «به لێ چوار رکاتی ده کردن، وه چه ندی خواى ﷻ ویستبای زیادی ده کرد».

(۱) برقم: ۷۴۸.

(۲) مجموع الفتاوی: ۲۸۴/۲۲.

(۳) أخرجه مسلم: ۷۱۹.

شرح و پوونکردنهوه:

له و فەرمووده یه ئه وه ده رده که وئ که وای پیغه مبهری خوا ﷺ له کاتی چیشته نگاو چوار رکات نوژی کردوه، وه هندهش خوای گه وره پتی خوئ بووبی لئی زیاد کردوه له ژماره ی، بویه نه گهر مسولمان بوی گونجا دوو رکات، یان چوار رکات، یان شەش رکات، یان ههشت رکات بکات، ئه وه کیشه یه کی نیه، هه موو ئه و ژمارانه سوننه تن، گوتراوه: که لای زوری ههشت رکاته، گوتراویشه: دوازه رکاته، گوتراویشه: بۆ زوری که ی هیچ سنوورنک نیه چه ندی مرووف بوی کرا، ئاساییه و سوننه ته.

۲۸۹- عن أنس بن مالك رضي الله عنه: «أن النبي ﷺ كان يصلي الضحى ست ركعات»

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده گیرته وه: «پیغه مبهری ﷺ شەش رکات نوژی چیشته نگاو ته نجام ده دا».

شرح و پوونکردنهوه:

له و فەرمووده یه دا هاتوه که شەش رکاتی کردوه، به لام هیچ تیکگیرانیک نیه له گه ل ئه وه ی که پیشتر هاتوه، له دایکی ئیانداران هوه، چونکه گوتی: چه ندی خوای گه وره پتی خوشبووایه لئی زیاد ده کرد، که واته: پیغه مبهری ﷺ چوار رکاتی کردوه، شەش رکاتیشی کردوه و زیاتریش، چه ندی خوا ویستی لی بووبی.

۲۹۰- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي نَيْلٍ قَالَ: مَا أَحْرَبِي أَخْبَدُ، أَنَّهُ رَأَى لَنَبِيِّ ﷺ يُصَلِّي الضُّحَى إِلَّا أُمُّ هَانِئٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا حَدَّثَتْ «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ بَيْتَهُ يَوْمَ فَتَحَ مَكَّةَ فَغَسَلَ قَسْبِجَ ثَمَرِي رَكْعَاتٍ مَا رَأَيْتُهُ ﷺ صَلَّى صَلَاةً قَطُّ أَحْفَ مِنْهَا، غَيْرَ أَنَّهُ كَانَ يُتِمُّ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ»^۲

واته: عه بدور پرهمانی کوری نه بو له یلا ده لئ: هیچ که سیک هه والی یینه داوم که پیغه مبهری خوا ﷺ نوژی چیشته نگاو ته نجام داوه جگه له ئوممو هانی ﷺ، نه و گوتوو یه تی: «پیغه مبهری خوا ﷺ له پوری ئازاد کردنی مه ککه دا ته شریفی چوته مالی نه وو خوی شورده وه ههشت رکات سوننه تی کردوه، (وه گوتوو یه نی) هه رگیز

(۱) فی سادده حکیم بن معاویه، وهو مستور، وریاد بن عبید الله، وهو مقبول، لکن رواه الطبرانی فی الأوسط: ۱۲۷۶ عن عمر بن خالد بن عباد عن زیاد بن عبید الله بن الربیع عن الحسن عن أنس ر.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۱۰۳، ومسلم: ۳۳۶، والمصنف فی جامعه: ۴۷۴.

نه مبینوه نوژیکی دیکه ی ئاوا به سووک و کورتی کردیی، به لام نه وهنده هه بوو که
پکوع و کړنووشه کانی به ته واوی ده برد.

شرح و ړوونکردنه وه:

که ده لئ: «فَسَحَّ قَمَانِي زَكَّغَب»، واته: هه شت پکات نوژی کردوه، نه وهش ناوهیتانی
شتیکه به به شیک لهو شته، به نوژ ده گوتری: (سُبْحَة)، وه ده شگونری: (سجدة).
چونکه (سبحان الله) یان کړنووش به شیکن له نوژ.

نه و ژمارهش له گیرانه وه که ی عایشه دا ﷺ جیگه ی ده بیته وه، چونکه گوتی: (ویزید
ما شاء الله).

که ده لئ: «مَا زَايَتْهُ ﷺ ضَرٌّ صَلَاةٌ قَطُّ أَحْفَ مِنْهَا، غَيْرَ أَنَّهُ كَانَ يُنِمُّ لِرُكُوعٍ وَالسُّجُودِ»، واته:
به کورت و پوختی کردوونی به لام پکوع و کړنووشه که ی به جوړنیک بردوه، که
له پکوع و کړنووشه که دا ته واو نارامی گرتوه، نه و نوژ کردنه ی جیاواز بووه له
شه و نوژنه کانی، چونکه نوژی شه وی دریز ده کرده وه، هه روه کو پیشوتر باسپان کرد.
۲۹۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ: قُلْتُ بِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الصُّحَى؟ قَالَتْ: «لَا
إِلَّا أَنْ يَجِيءَ مِنْ مَغِيبِهِ»^(۱).

واته: عه بدوللای کوری شه قیق ده لئ: پرسپارم کرد له دایکمان عایشه ﷺ نایا
پنغه مبه ر ﷺ نوژی چیسته نگاوی ده کرد؟ نه ویش گوتی: «نه خیر، ته نها نه گهر له
گه شت گه رابایه وه نه نجامی ده دا».

شرح و ړوونکردنه وه:

که ده لئ: «لَا إِلَّا أَنْ يَجِيءَ مِنْ مَغِيبِهِ»، واته: نه خیر ته نها نه گهر له گه شت گه رابایه وه.
نه و فهرمووده یه له ړواله تدا پیچه وانه ی نه و فهرموودانه یه که ده فهرموون: پیغه مبه ر
ﷺ نوژی چیسته نگاوی کرده وه، بویه زانایان ده لئ: نه و فهرموودانه ی ده رباره ی
نوژی چیسته نگاو هاتوونه سی به شن:

بهشی یه کهم: ئەو فەرموودانەن کە بە رەهایی دەیسەلێن پێغه مبه‌ر ﷺ نوێژی چیشته‌نگاوی کردووه، وه‌کو قسه‌که‌ی عائیشه ر.ا. که لێی ده‌پرسن: ئایا پێغه مبه‌ر ﷺ نوێژی چیشته‌نگاوی کردووه، ئەوه‌یش گوتی: بەلێ، چوار پکاتی کردووه، چه‌ندی خوا ویستبای زیاتری ده‌کرد.

بهشی دووهم: ئەو فەرموودانەن کە تاییه‌تی ده‌که‌ن بە گه‌رانه‌وه‌ی له‌ گه‌شت، وه‌ک ده‌لێ: نه‌خێر، ته‌نها کاتیک که له‌ گه‌شتدا ده‌گه‌رایه‌وه.

بهشی سێهه‌م: ئەوه‌یه که بە رەهایی نه‌فی کردووه، وه‌کو ده‌لێ: (هه‌رگیز پێغه مبه‌ری خوا ﷺ نوێژی چیشته‌نگاوی نه‌کردووه، لێره‌دا نه‌فی ئەوه‌ی کردووه که هه‌رگیز نه‌بینوه پێغه مبه‌ر ﷺ ئەو نوێژه بکات)، ئەگه‌رنا نه‌فی ئەوه‌ی نه‌کردووه که نوێژی چیشته‌نگاوه له‌ پێغه مبه‌ره‌وه ﷺ جیگر بووه، چونکه له‌ پێگای گێرانه‌وه بۆیان گێردراوه‌ته‌وه که پێغه مبه‌ر ﷺ ئەو نوێژه‌ی کردووه، به‌لام بۆ خۆی به‌ جاوی خۆی نه‌بینوه).

ئوه‌ش به‌لگه‌یه که‌وا پێغه مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر ئەو نوێژی چیشته‌نگاوه به‌رده‌وام نه‌بووه، هه‌ر له‌به‌ر ئەوه‌شه که عائیشه ر.ا. نه‌بینوه، به‌لام پێغه مبه‌ر ﷺ ئەبو هوره‌یره‌ی ر.ا. هانداوه له‌سه‌ری به‌رده‌وام بێ.

بۆیه ئێبنو ته‌یمیه ر.ا. ده‌لێ: (ئایا نوێژی چیشته‌نگاوه له‌سه‌ری به‌رده‌وام بێ باشه‌ره، هه‌روه‌کو له‌ فەرمووده‌که‌ی ئەبو هوره‌یره ر.ا. هاتوه؟ یان باشه‌ره به‌رده‌وام نه‌بێ له‌سه‌ری، وه‌کو شوێنکه‌وتن و چاوکردن له‌ پێغه مبه‌ر ﷺ؟ ئەوه‌یان زانایان پێ جیانی له‌سه‌ری، باشه‌ر وایه که بگوترێ: هه‌ر که‌سیک له‌سه‌ر شه‌ونوێژ به‌رده‌وام بوو، ئەوه پێویست ناکات له‌سه‌ر نوێژی چیشته‌نگاوه به‌رده‌وام بێ، هه‌روه‌کو پێغه مبه‌ریش ﷺ به‌و جو‌ره‌ی کردووه، وه‌ ئەگه‌ر که‌سیک بۆ شه‌ونوێژ هه‌لنه‌ستاو نه‌یکرد، ئەوه با نوێژی چیشته‌نگاوه له‌ بری شه‌ونوێژه‌کانی ئەنجام بدات)^(١).

(١) آخره البخاري: ١١٢٨.

(٢) مجموع الفتاوى: ٢٨٤/٢٢.

۲۹۲- عن أبي سعيدٍ أُخْذَ بِيٍّ، قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي لُصْحَى حَتَّى تَقُولَ: لَا يَدْعُهَا، وَيَدْعُهَا حَتَّى تَقُولَ: لَا يُصَلِّيَهَا»^(۱).

واته: ئەبو سەعیدی خودری ﷺ دەلی: «پێغه مبهەر ﷺ (هینده زۆر) نوێزی چیشته نگاوی ده کرد، ههتا ده مانگوت: پهنگه هه رگیز وازی لی نه هینی، جاری واش هه بوو (هینده زۆر) وازی لی ده هینا، ده مانگوت: له وانه یه ئیدی ئەم نوێزه نه کات».

شرح و روونکردنوه:

لهو فهرموودهیه ئه وه مان بو ده رده کهوی، کهوا پێغه مبهەر ﷺ له سهر کردنی نوێزی چیشته نگاو به رده وام نه بووه، به لکو جار جار کردوویهتی و، جار جاریش نه یکردوه.

۲۹۳- عَنْ أَبِي أَيْوُبَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُدْمِنُ أَرْبَعَ زَكَّعَاتٍ عِنْدَ زَوَالِ لَشَمْسٍ فَقُسْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ تُدْمِنُ هَذِهِ الْأَرْبَعَ زَكَّعَاتٍ عِنْدَ زَوَالِ شَمْسٍ؟ فَقَالَ: «إِنْ نُؤَاتِ السَّمَاءُ تَفْتَحُ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ فَلَا تُزْنَحُ حَتَّى تُصَلَّى لَطْفًا، فَأُحْسِنُ زَكَّعَاتِي فِي بَلَدِكَ الشَّاعَةِ حَيْرٌ» قُلْتُ فِي كُنْهٍ وَرَاءَ ذَلِكَ قَالَ «نَعَمْ». قُلْتُ: هَلْ يَجِبُنْ تَسْبِيحٌ فَاصِرٌ؟ قَالَ: «لَا»^(۲).

واته: ئەبو ئەییوبی ئەنصاریی ﷺ ده گێڕینه وه، که پێغه مبهەر ﷺ به رده وام بوو له نه انجامدانی چوار رکات نوێز له کاتی لادانی خۆر له ناوه راستی ئاسماندا، منیش گوتم: ئەی پێغه مبهری خوا ﷺ ئایا دوای لادانی خۆر له ناوه راستی ئاسمان به رده وام ئەم چوار رکات نوێزه ده کهی؟ فهرمووی: «کاتی لادان و ترازانی خۆر له ناوه راستی ئاسمان ده رگا کانی ئاسمان ده کرینه وه و داناخرین تا کو نوێزی نیوه پۆ نه انجام ده درئ، پیم خۆشه لهو کاته دا چاکه یه کم به رز بکریته وه»، گوتم: ئایا له هه موو رکاته کاندای قوربان ده خوتیرئ، فهرمووی: «به لی»، گوتم: ئایا له نیوان رکاته کاندای سلوادانه وه یه ک نیه لیکیان جیا بکاته وه؟ فهرمووی: «نه خیر».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ٤٤٧، وفي إسناده محمد بن ربيعة، وهو صدوق، وفصيل ابن مرروق، وهو صدوق يقيم، وعطية العوفي، وهو ضعيف يدلّس، قال الحديث ضعيف الإسناد.

(۲) أخرجه أحمد في مسند: ٢٣٥٣٢، وخبره ابن ماجة: ١١٦٨، وفي إسناده عبيدة بن معتب، وهو ضعيف، ويشهد له الحديث الآتي بعده، إلا ذكر عدم تسليم فاصلٍ تفرد به عبيدة ولم يتابع عليه.

۲۹۴- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ.

واته: هه مان فهرمووده به سه نه دیکه گپ در او ده وه.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئ: «إِنَّكَ تُدْمِنُ هَذِهِ الْأَرْبَعَ زَكَّعِبٍ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ؟»، واته: ئایا تو به رده وام ده بی له سه ر ئه و چوار پکاته ی که له کاتی خور لاداندا ده کرین؟ مه به ست له کاتی لادانی خور مانای ئه و فهرمووده یه که عه بدوللای کوری سائب ع ده یگپ رته وه که له مه وودوا دئ: (پتغه مبه ر ع) چوار پکات نوئزی ده کرد، دوا ی ئه وه ی که خور لایده دا، پیش نوئزی نیوه رۆ) ئه و چوار پکاته سوننه ته رانه به که ی پیش نوئزی نیوه رۆیه، ئه و فهرمووده و ئه وانه ی دواتریش تا کو کوتایی ئه و بابه ته، ئه وه یه یوه ستن به سوننه تی پیش نوئزی نیوه رۆ نه ک نوئزی چیشته نگاو.

که ده فهرموئ: «إِنَّ أَنْبَاءَ السَّمَاءِ تَفْتَحُ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ فَلَا تَرْتَجُ حَتَّى تُصَلِّيَ الظُّهْرَ»، واته: ده رگا کانی ناسمان له و کاته دا دانا خرین، به لکو به کراوه یی ده میننه وه، هه تا کو نوئزی نیوه رۆ نه نجامه درئ، له و فهرمووده هاندان و هه لئانی تیدایه، که چوار پکاتی نوئزی سوننه ت له دوا ی بانگی نیوه رۆ بکری، پیش قامه تکردن بۆ نوئزی نیوه رۆ، «فَأَجِبْ أَنْ يَضَعَدَ لِي فِي تِلْكَ السَّاعَةِ حَيْرٌ»، نوئز گه وره ترین و باشترین چاکه یه، که ده لئ: «قُلْتُ: أَفِي كُلِّهِنَّ قِرَاءَةٌ؟»، ئایا له هه ر پکاتیکدا خوئندنی فاتیه وه دوا ی فاتیه وه ی تیدایه؟ «قَالَ: نَعَمْ»، واته: فاتیه وه دوا ی فاتیه وه ده خوئنری، «قُلْتُ: هَلْ فِيهِنَّ تَسْلِيمٌ فَاصِرٌ؟ قَالَ: لَا»، ئه وه به لگه یه له سه ر ئه وه ی که ده کری بی سه لامدانه وه له به ینی دوو پکاتدا بکری به سه ر یه که وه، به لام باشتر وایه که وا دوا ی دوو پکات سه لامدانه وه هه بی، ئه و جار دوو پکاته که یتر بکری، له به ر گستگیری ئه و فهرمووده یه که ده فهرموئ: {صَلَاةُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مَثْنَى مَثْنَى} (۱).

۲۹۵- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي أَرْبَعًا بَعْدَ أَنْ تَزُولَ الشَّمْسُ قَبْلَ الظُّهْرِ وَقَالَ: «إِنَّهَا سَاعَةٌ تَفْتَحُ فِيهَا أَنْبَاءُ السَّمَاءِ، فَأَجِبْتُ أَنْ يَضَعَدَ لِي فِيهَا عَمَلٌ صَالِحٌ».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۵۹۷ وغيره، قال ابن باز رحمته الله في مجموع فتاويه: ۲۴/۱۲: بإسناد صحيح.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۴۷۸.

واته: عه‌بدوللای کوری سائیب ۞ ده‌گیریتته‌وه پیغه‌مبه‌ری خوا ۞ چوار پکات نوئیزی ده‌کردن دوای لادان و ترازانی خۆر له ناوه‌راستی ئاسمان، پیش ئه‌نجامدانی نوئیزی نیوه‌پۆ، وه (پیغه‌مبه‌ر ۞) فهرمووی: «ئهممه کاتیکه، ده‌رگاگانی ئاسمانی تیدا ده‌کرتنه‌وه، منیش پیم خۆشه له‌و کاته‌دا کرده‌وه‌ی چاکم به‌رز بیته‌وه».

شرح و پوونکردنه‌وه:

ئه‌و فهرمووده‌یه‌ی عه‌بدوللای کوری سائیب ۞ به هه‌مان مانای فهرمووده‌کانی ئه‌بو ئه‌یوبی ئه‌نصاریه ۞ که پابرد، وه به‌ پوونی دیاره، که به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که ئه‌و چوار پکاته‌ی که پیغه‌مبه‌ر ۞ له‌سه‌ریان به‌رده‌وام بووه، چوار پکاتی پیش نوئیزی نیوه‌پۆ بوون، هه‌روه‌ها هاندانیشی تیدایه بۆ کردنی ئه‌و چوار پکاته‌ی پیش نوئیزی نیوه‌پۆ.

۲۹۶- عَنْ عَصَمِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ عَلِيٍّ ۞، أَنَّهُ: «كَانَ يُضَيِّ فَبِرَ الطُّهْرِ أَرْزَعًا، وَذَكَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ۞ كَانَ يُصَلِّيْهَا عِنْدَ الزَّوَالِ وَيَمْدُ فِيْهَا».

واته: عاصمی کوری زه‌مه‌ره ده‌گیریتته‌وه: «عه‌لی ۞ چوار پکات نوئیزی سوننه‌تی پیش نوئیزی نیوه‌پۆی ده‌کرد، وه باسی کرد که پیغه‌مبه‌ری خوا ۞ ئه‌م چوار پکاته‌ی ئه‌نجام ده‌دان و دریزی ده‌کردنه‌وه، له‌ کاتی لادانی خۆر له‌ ناوه‌راستی ئاسمان».

شرح و پوونکردنه‌وه:

ئه‌و فهرمووده‌یه به‌ دریزی له‌ باب‌ه‌تی پیشوتر باسکرا، که ده‌لی: «وَيَمْدُ فِيْهَا»، واته: قورئان خویندنی تیدا درێژه پنده‌داو پکووع و کرنووشه‌کانیشی درێژ بوون.

بابہٴ تہ نجامدانی نویرہ سونہ تہ گان لہ مال

نویژی سوننهت له ماله وه نه انجامبدری باشنره، نه ک له مزگهوت، با مزگهوته کesh یه کتیک بی لهو سنی مزگهوتانه ی کهوا پاداشته که یان چهند بهرامبه ره، نویژ له ماله وه وه کو زیان وایه بو ماله که، چونکه هر مالیک نویژی تیدا نه کریت مالیکي مردووه، بویه که سوننهته و باشتره بابای مسولمان نویژه سوننهته کانی له ماله وه بکات، به لام نویژه فهرزه کانی واجب و پیویسته له مزگهوت به کومه ل بکرین.

یه کتیک له سووده کانی نویژی سوننهت له ماله وه نه وه یه، مندال ده جولینې چ کچ بی، یان کور، بو نه وه ی که هزی بو نویژ کردن بچی، هروها شیتان دوورده خاته وه، وه به هو ی نویژه وه نارامی و ناسووده ی و خیر و فهر روو ده کاته نه و ماله، چندان بهرهمی دیکه شی هه یه.

۲۹۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ الصَّلَاةِ فِي تَيْبٍ وَاصِلَةٍ فِي الْمَسْجِدِ قَالَ «قَدْ تَرَى مَا أَقْرَبَ تَيْبِي مِنَ الْمَسْجِدِ، قَلَّ الْأَصْلُ فِي تَيْبِي خُبٌّ لِي مِنْ أَنْ أَصْلِيَ فِي الْمَسْجِدِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَلَاةً مَكْتُوبَةً»^(۱).

واته: عهبدوللای کوری سه عد راضی ده لئ: برسیارم کرد له پیغه مبه ری خوا ده باره ی نویژ کردن له مالی خو م و له مزگهوت؟ (پیغه مبه ر) فهرمووی: «تو ده بینی که مال م چنده نزیکه له مزگهوت، که چی نه گهر له مالی خو م نویژ بکه م زورم بی خوشترو باشتره له وه ی نویژ له مزگهوت بکه م، جگه له نویژه فهرزه کان ده بی له مزگهوت بکرین».

شرح و روونکردنه وه:

له و بابته دا ته نها یه ک فهرمووده ی هیناوه، نه ویش نه و فهرمووده یه که عهبدوللای کوری سه عد ده یگپرتنه وه ده باره ی گه وره ی نویژی سوننهت له ماله وه بو پیاو،

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۲۳، وأبو داود في سننه: ۳۱۱، وابن ماجه في سننه: ۶۵۱، وفي إسناده معاوية بن صالح، وهو صدوق له أوهام، وشيخه العلاء بن الحرث، صدوق احتبط، لكن الحديث صحيح لوجود ما يشهد له: ومن دلکم ما جاء في صحيح البخاري: ۷۳۱ من حديث زيد بن ثابت، عن النبي ﷺ أنه قال «صَلُّوا يَهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ، فَإِنْ أَفْضَلَ الصَّلَاةِ صَلَاةُ لَمَرٍّ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ»، وما جاء في الصحيحين البخاري: ۴۳۲، ومسلم: ۷۷۷ عن ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «خَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ صَلَاتِكُمْ وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا» وفي الباب أحاديث أخرى سوى ما ذكر.

ههتا ئه گهر ئه و كه سه ماله كه ی، یان دیواری خانووه كه ی به دیواری مزگه و ته وه
لكابین، هه رچه ند چوونه مزگه و تیشی بو قورس نه بین، ئه وه نوێزه سوننه ته كه له
ماله وه بكات بۆی باشته و خێتره.

به لام نوێزه فه رزه كان ده بین له مزگه و ت بكرین باشته، به لكو پیویسته پیاوان له
مزگه و ت نوێزه فه رزه كان بكهن، كه له و باره وه به لگه ی زۆر له قورپان و فه رمووده دا
هاته.

بَابُ مَا جَاءَ فِي صَوْمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
دەريارەى رۆزووگرتنى
بەغەمبەرى خوا

دانەر ﷺ، ئەو بابەتەى تايبەت كىردو بە باسكىردنى پۆژوۋەكانى يىغەمبەر ﷺ جا پۆژوۋى واجب بى، يان پۆژوۋى سۈننەت، ئىتر ئەو پۆژوۋانەى كە ھەفتانە دووبارە دەبنەو، ۋەكو پۆژوۋى دووشەممەو پىنج شەممە، يان ئەوانەى مانگانە دووبارە دەبنەو، كە سى پۆژ لە ھەر مانگىكە، يان ئەوانەى سالانە دووبارە دەبنەو، ۋەكو پۆژوۋى مانگى پەمەزان، كە يەككە لە پاىەكانى ئىسلام، ھەرۋەھا پۆژوۋى ھەندىك پۆژ لە سال، ۋەكو پۆژوۋى پۆژى عاشوراو نمونەى ئەۋىش.

الصُّوم: لە زاراۋەدا بە ماناى لىگرتنەو ۋە ۋازھىنان و خۆگرتنەو دى، لە شەرعىشدا واتە: خۆگرتنەو لە ھەموو ئەو شتانەى كەوا پۆژوۋ دەشكىن، لە بەرەبەيانەو تاكو خۆرئاۋا بوون.

پۆژوۋ قوتابخانەى كى پەرۋەردەى ئىمانىيە، گرنگە بۇ پەرۋەردەى ئىمانى مەۋف، خەلكى بىرۋادار بە ھۆى پۆژوۋەو چەند دەرس و ئامۇزگارى گەورە ۋەردەگرن.

لەبەر ئەۋەيە كە خوا ﷻ دەفەرمۇى: **كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لِمَنْكُم مِّنْ قُوَّةٍ أَوْ لَمَّا تَسْتَأْذِنُوا** (پۆژوۋتان لەسەر نووسراۋە ۋە فەزىركراۋە، ھەرۋەك چۆن فەزىركراۋە لەسەر ئەو ئۆمەتەتەى لە پىش ئىۋەدا بوون، بۇ ئەۋەى خۆتان بىپارىزن لە خودا بىترسن).

كەواتە: پۆژوۋ پەرستىشكى گەورە شىكۋدارە، بە جۆرىك كەوا پارىزكارى لە دلى مەۋفدا دەچىتى، ۋە پەيۋەندى نىۋان بەندەو خۋاى گەورە بە زىندوۋىي پادەگرى، ھەرۋەھا نەفسى مەۋف لە گوناھو تاۋان ۋە قەدەغەكراۋەكان دوور دەخاتەو، ھەرۋەھا قەلغانىكە بۇ خاۋەنەكەى.

پۆژوۋ دوو جۆرە:

يەكەم: خۆگرتنەو لەو شتانەى كە پۆژوۋ دەشكىن، ۋەك: خواردن و خواردنەو ۋە ئارەزوۋى داۋىن، ئا ئەۋەيان لەسەر بەندەكان فەرزو يىۋىستە، لە بەيانەو تاكو خۆرئاۋا بوون لە ھەموو پۆژەكەدا.

دۈۋەم: خۇگرتنەۋە لە شتە قەدەغە كراۋەكان و تاوانەكان، ئەۋەشيان لە ھەموو كاتدا پىۋىستە ۋە فەرزە، بۆيە ھەر ئەندامىك پىۋىستە بەپۇژوو بى، بۆيە گوى پىۋىستە بەپۇژوو بى بەۋەى كە واز لە بىستنى شتى ھەرام بىنى، زمان دەبى واز لە تاوان بىنى و دووربەكەۋىتەۋە لە درۆ غەيبەت و دووزمانى و گالته كردن و ئەو جۆرە شتانه، ئەندامەكانى تىرىش بە ھەمان شتە.

۲۹۸- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شُبَيْقٍ، قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَسُوْلَ اللَّهِ ﷺ، قَالَتْ: «كَانَ نَبُوْهُ حَتَّى شَمُوْا قَدَ تَمَدَّ وَبَحْصُ حَتَّى لَقُوْا قَدْ أَقْصَرَا»، قَالَتْ «وَمَا صَدَّ رَسُوْلُ اللَّهِ ﷺ شَهْرًا كَامِلًا مُّنْذُ قَدِيْمِ الْمَدِيْنَةِ إِلَّا رَمَضَانَ».

عەبدوللای كۆرى شەقىق دەلى: پىرسىارم كرد لە دايكان عائشە ر. ر. دەربارەى پۇژووگرتنى پىغەمبەرى خوا ر. (ئایا چۆن بوو؟)، گوتى: «جارى وابوو ھىندە پۇژووى دەگرت دەمانگوت نایشكىنى و ھەر بەپۇژوو دەبى، جارى واش ھەبوو ھىندە پۇژووى نەدەگرت، تا دەمانگوت ئىدى وازى ھىناۋە»، جا دەلى: دواى ئەۋەى پىغەمبەرى خوا ر. ھات بۆ مەدینە (كۆچى كرد بۆ مەدینە)، «ھىچ مانگىكى پرو تەۋاۋ پۇژووى نەگرت، جگە لە پەمەزان».

شەرح و پوونكردنەۋە:

كە دەلى: «ك. نَبُوْهُ حَتَّى شَمُوْا قَدَ تَمَدَّ»، واتە: ئەۋەندە بەردەوام دەبوو لە پۇژووگرتن بە جۆرىك كە بە يەكترمان دەگوت، يان بە خۇمان دەگوت: تازە تەۋاۋ بەردەوام بەپۇژوو دەبى.

كە دەلى: «وَبَحْصُ حَتَّى لَقُوْا قَدْ أَقْصَرَا»، واتە: جار ھەبوو چەند پۇژۆرىك دەپۆشت بەپۇژوو نەدەبوو، ھەتا واى ئىدەھات دەمانگوت: ئىتر لىرە بەدوا بەپۇژوو نابى.

كە دەلى: «وَمَا صَدَّ رَسُوْلُ اللَّهِ ﷺ شَهْرًا كَامِلًا مُّنْذُ قَدِيْمِ الْمَدِيْنَةِ إِلَّا رَمَضَانَ»، لە كاتىكدا ئامازەى بەۋەدا كە پىغەمبەر ر. زۆر بە پۇژوو دەبوو، لە سەرەتاي فەرموودە كەدا، ئىتر لەۋە ھۇشيارىدا كە لە گەل ئەۋەى زۆرىش بەپۇژوو بوو، لە ھەندىك لە مانگە كاندا

وه کو موچه پهم و شهعبان، بهلام ههرگیز مانگیک به سهر یه که وه به پوژوو نه بووه، جگه له مانگی پهمهزان.

که ده لئ: «فَمِنْ قَدَرِ الْفَبِيَّةِ»، بویه به تایبته باسی ئه و کاته ی کردوه، چونکه ئه و کات و سه رده مه به که و احوکم و بریاره شه رعیه کان یه ک له دوا ی یه ک داده به زین که باسی پوژووش له و حوکانه یه.

۲۹۹- غَرَّ نَسْرٌ ثَرْ مَالِكٍ ۖ إِنَّهُ نَسْرٌ غَرَّ صَوْدَ سَيِّ ۖ فَقَالَ «أَكُنْ يَصُومُ مِنْ اسْتَهْرَ حَتَّى بَرَى أَنْ لَا يُرِيدَ أَنْ يُصْرَ مِنْهُ، وَتُعْصِرُ مِنْهُ حَتَّى بَرَى أَنْ لَا يُرِيدَ أَنْ يَصُومَ مِنْهُ شَيْئًا. وَكُنْتَ لَا تَسَاءُ أَنْ تَرَاهُ مِنَ النَّسْرِ مُصْصِيًا لَا رَأْيَةَ مُصْصِيًا، وَلَا تَسَاءُ أَنْ تَرَاهُ نَائِمًا»^(۱).

واته: ئه نه سی کوپی مالیک ۳ ده رباره ی پوژووگرتنی پیغه مبه ر ۴ پرسپاری لیکراوه، جا گوتوو یه تی: «جاری وابوو له مانگه که دا هینده پوژووی ده گرتن تا وا ده هاته پیش چاو نایه وئ هیچی لی بشکینن، وه هه ندیک جاریش هینده زور پوژووی نه ده گرت تا ده مانگوت: نایه وئ هیچ پوژووی تیدا بگری، به شه ویش چاوه پئ نه بووی نوژ بکات، که چی ده تبینی وا نوژ ده کات، وه جاری واش بوو چاوه پئ نه ده کرد خه وتبی که چی ده تبینی وا خه وتوه».

شرح و پوونکردنه وه:

ئوه وه ناوه ندگیری و میانپه ویه له کارو فه رماندا، نه به رده وام به پوژوو بوون، نه به رده وام به پوژوو نه بوون، به لکو مامناوه ندی له هه ردوولادا، سه ره تای مانگ دهستی ده کرد به پوژوو گرتن، هه تا وا گومانیا ن ده برد که ئیتر پوژوو ناشکینن و، هه موو مانگه که به پوژوو ده بی، جاریش هه بووه دهستی کردوه به نه گرتنی پوژوو هه تا وایانزانیوه که ئیتر هه تا کو مانگ ته واو ده بی به پوژوو نایبته وه.

که ده لئ: «وَكُنْتَ لَا تَسَاءُ أَنْ تَرَاهُ مِنَ النَّسْرِ مُصْصِيًا لَا رَأْيَةَ مُصْصِيًا، وَلَا تَسَاءُ أَنْ تَرَاهُ نَائِمًا»، واته: له به سه ربردنی شه وه کانیشی مامناوه ند بووه، به شی نوستنی هیشته وه به شی نوژیشی لیداوه، نه زنده پویی و نه که مته رخمی نه کردوه، ئه نه س ۵ لیره دا ته نها

پرسیاری پۆژووی پیغه مبهري ﷺ لیکراوه، به لام وه لامی پرسیاره که ی به زیاده وه داوه ته وه، نه وهش به لگه یه له سه ر سه خاوه تمه ندی له بلا و کردنه وه و پیدانی زانست و زانیاری.

۳۰۰- عَرِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَصُومُ حَتَّى يَقُولَ مَا يُرِيدُ أَنْ يُفِطَرَ مِنْهُ، وَيُفِطِرُ حَتَّى يَقُولَ مَا يُرِيدُ أَنْ يَصُومَ مِنْهُ، وَمَا صَامَ شَهْرًا كَامِلًا مُدَّ قَدِيمِ الْمَدِينَةِ إِلَّا رَمَضَانَ» .

واته: ئیبنو عه عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده لئ: «پیغه مبهري ﷺ هینده پۆژووی ده گرتن تا (وا ی لیده هات) ده مانگوت: نایه وی پۆژووه که بشکینئ، (جاری واش هه بوو) هینده پۆژووی نه ده گرت تا (وا ی لیده هات) ده مانگوت: نایه وی هیچ پۆژیک پۆژوو بگری، جا ئیدی له و کاته وه که هات بۆ مه دینه هیچ مانگیک نه بوو به پرو ته واوی تیدا پۆژوو بگری، جگه له (مانگی) په مه زان».

شهرج و روونکردنه وه:

ئه و فهرمووده ی ئیبنو عه عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا به مانای ئه و دوو فهرمووده ی پیشووتره که عایشه و نه نه س گێڕایانه وه.

۳۰۱- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: «مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَصُومُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ إِلَّا شَعْبَانَ وَرَمَضَانَ» .

واته: ئوممو سه له مه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده لئ: «جگه له شه عبان و په مه زان، ئیدی نه مبینوه پیغه مبهري ﷺ دوو مانگی ته وا و له سه ر یه ک و به دوا ی یه کدا پۆژوو بگری».

شهرج و روونکردنه وه:

ئه و فهرمووده یه ئه وه ده دات به ده سته وه که وا هه رگیز پیغه مبهري ﷺ نه مبینوه دوو مانگ به دوا ی یه کدا به پۆژوو بیت، جگه له شه عبان و په مه زان.

(۱) أخرجه البخاري: ۱۹۷۱، ومسلم: ۱۱۵۷.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۷۳۶، وأبو داود في سننه: ۲۳۳۶، وابن ماجه في سننه: ۱۶۴۸.

قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا إِسْنَادٌ صَحِيحٌ وَهَكَذَا قَالَ: عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، وَرَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَزْرُ وَاجِبٌ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، وَيُحْتَمَلُ أَنْ تَكُونَ أُمُّ سَلَمَةَ نَزْدَ عَزْرٍ بَرَحْمٍ قَدْ رَوَى الْحَدِيثَ، عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا خَمِيْعًا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

جا به پۆژوو بوونی له مانگی پهمه زاندا تهواوی مانگه که نهوه پوون و دیاره، بهلام نه شهعباندا نهوهی که زانراوه و سهلتراوه زۆرینهی مانگه که به پۆژوو بووه، نهک ههموو مانگه که به تهواوی، ههروه کو رابورد له فهرموودهی عایشه و ئینو عهیباس **کهوا پیغه مبهه** جگه له پهمه زان هیچ مانگیکی دیکه ههموو مانگه که به پۆژوو بهبووه، له و کاتهوهی که تشریفی هیناوه بۆ مه دینه، بۆیه فهرمووده که ی ئوممو سهلمه **بهو جۆره مانا ده کری، کاتیک ده لئ:** دوو مانگ له سه ریه ک به پۆژوو ده بوو، واته: بهشی زۆری شهعبان به پۆژوو ده بوو، نهک ههموو مانگه که له گه ل مانگی پهمه زان به تهواوی، نهو فهرموودهی دواتر زیاتر پوونی ده کاتهوه.

٣٠٢- عَنْ غَاثِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «لَمْ أَرِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ فِي شَهْرِ كَثَرٍ مِنْ صِيَامِهِ لِلَّهِ فِي شَعْبَانَ، كَنْ يَصُومُ شَعْبَانَ إِلَّا قَلِيلًا لَمْ يَكُنْ يَصُومُهُ كُنْ»

واته: عایشه **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا** ده لئ: «پیغه مبهه ری خوام **کهوا** نه بینیوه له مانگی که هینده زۆر به پۆژوو بئ بۆ خوا که زیاتر بئ له پۆژوو گرتنی له مانگی شهعباندا، مانگی شهعبان پۆژوووه کانی ده گرتن، مه گهر چهند پۆژیکی کهم نه بئ، (وهک نهوهی بلئ) به لکو له ههموو پۆژه کانیدا، پۆژووی ده گرتن».

شرح و پوونکردنهوه:

دانهر **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا** نهو فهرموودهی له کتییی خۆیدا (الجامع) هیناوه، باشان گوتویه تی: له ئینو موبارهک ده گیرنه وه، که ده ربارهی نهو فهرموودهیه گوتویه تی: له زمانی عه په بیدا دروسته نه گهر که سیک زۆریه ی مانگ به پۆژوو بئ بگوترئ: مانگه که ههمووی به پۆژوو بووه، ههروه ها ده گوترئ: فلان کهس ههموو شه وه که ی شه ونوژی کردوه، بۆی هیه که شه وه هه ندیک شتی دیکه وه سه رقال بووبئ، دیاره که ئینو موبارهک هه ردوو فهرمووده که ی بینیوه، بۆیه ده لئ: مانای نهو فهرموودهیه نه وه یه که زۆریه ی مانگه که به پۆژوو بووه.

پیشه‌وا موسلیم ﷺ له کتیه‌که‌ی خۆیدا (صحیح مسلم)^(۱) ده‌قی فەرمووده‌که‌ی باشتەر
پوونده‌کاته‌وه، له‌عائیشه ﷺ ده‌گیریته‌وه، که‌گوتویه‌تی: (كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ كُلَّهُ،
كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ إِلَّا قَلِيلًا). جا به‌و ده‌قی که‌ده‌لی: که‌میک نه‌بی، هه‌ندیکی له
مانگه‌که‌هه‌لاواردوه، که‌له‌دوا‌ی نه‌وه‌ی که‌ده‌لی: هه‌موو شه‌عبان به‌پۆژوو ده‌بوو،
بۆیه‌پیشه‌وا نه‌وه‌ی ﷺ له‌سه‌ر ئهم فەرمووده‌یه‌ ده‌لی: به‌شی دووهم راقه‌ی به‌شی
یه‌که‌م^(۲) ده‌کات، کاتیک ده‌لی: «إِلَّا قَلِيلًا»، ئه‌وه‌ ته‌فسیره‌ بۆ ئه‌و به‌شه‌ی که‌ده‌لی:
«يَصُومُ شَعْبَانَ إِلَّا قَلِيلًا».

٣٠٣- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْثَدَةَ قَالَ «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ مِنْ عَزَّةٍ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، وَفَقِيمًا كَانَ
يُفْطِرُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ»^(۳).

واته: عه‌بدوللا ﷺ گوتویه‌تی: «پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ره‌تای گشت مانگی‌کدا
سێ پۆژان به‌پۆژوو ده‌بوو، که‌مجار هه‌بوو له‌پۆژی هه‌ینیدا پۆژوو نه‌گرێ».

شهرج و روونکردنه‌وه:

ئه‌و فەرمووده‌یه‌ هاندانی تێدا‌یه‌ له‌سه‌ر به‌پۆژووبوون له‌هه‌ر مانگی‌کدا سێ پۆژ، ئه‌و
جۆره‌ پۆژووگرته‌ فه‌زل و خیره‌که‌ی گه‌وره‌و زۆره، له‌موسنه‌دی پیشه‌وا ئه‌حمه‌د^(۴)
و غه‌یری ته‌ویشدا هاتوه، که‌ئه‌بو هه‌ره‌یه‌ ﷺ ده‌گیریته‌وه‌ که‌وا پیغه‌مبه‌ر ﷺ
فه‌رمویه‌تی: (صَوْمُ شَهْرِ الصَّبْرِ، وَصَوْمُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرِ صَوْمُ الدَّهْرِ). واته: پۆژووی
مانگی ئارامگرتن (په‌مه‌زان)، وه‌ پۆژووی سێ پۆژ له‌هه‌ر مانگی‌کدا به‌رانبه‌ره‌ به‌
پۆژووی ته‌واوی ساڵ، چونکه‌ چاکه‌یه‌ک به‌ده‌یه‌.

جا ئه‌و سێ پۆژه‌ ئه‌گه‌ر بێتخۆش بوو له‌سه‌ره‌تای مانگه‌وه‌ به‌پۆژوویه‌، یان له‌
ناوه‌راسته‌که‌ی، یان له‌کو‌تاییه‌که‌ی، به‌سه‌ر یه‌که‌وه‌، یان به‌جیا جیا، له‌(صحیح
مسلم)^(۵) هاتوه‌ که‌له‌مو‌عازه‌ی عه‌ده‌ویه‌ ﷺ ده‌گیریته‌وه‌ که‌پرسیاری کردوه‌ له‌

(۱) برقم: ۱۱۵۶.

(۲) المنهاج شرح صحیح مسلم بن الحجاج: ۳۷/۸.

(۳) أخرجه أبو داود: ۲۴۵۰، والنسائي: ۲۳۶۸، وابن ماجه: ۱۷۲۵.

(۴) برقم: ۷۵۷۷.

(۵) برقم: ۱۱۶۰.

عائیشه **ع:** {أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ؟} قَالَتْ: نَعَمْ. فَقُلْتُ لَهَا: مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ كَانَ يَصُومُ؟ قَالَتْ: لَمْ يَكُنْ يُبَالِي مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ يَصُومُ. وَاثَه: ثَايَا پینگه مبهری خوا **ع:** له هه موو مانگیک سی پۆر به پۆزوو ده بوو؟ گوتوویه تی: به لی، منیش پیم گوت: له کام پۆزی مانگدا به پۆزوو ده بوو؟ گوتی: گوئی بی نه ده دا ناخو چ پۆزیکه.

که ده لی: «يَصُومُ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ»، وَاثه: له سه ره تای مانگه که دا، نه وهش به مانای نه وهی که هه ندیک جار سه ره تای مانگ به پۆزوو بووه، نه ک هه موو مانگه کان له سه ره تاکه ی به پۆزوو بوو بی.

که ده لی: «وَقَدْ كَانَ نَحْضُ رُوحِ حَسَنَةَ»، وَاثه: پینگه مبهر **ع:** زۆر به پۆزوو نه ده بوو، نه گه رنا به مانای نه وه نیه که ته نها پۆزی هه ینی به پۆزوو ده بوو، له بهر نه و فه رمووده یه ی که بوخاری **ع:** ده یگتیر پته وه و غه بری نه ویش له نه بو هوپه پره **ع:** که پینگه مبهر **ع:** فه رموویه تی: {لَا يَصُومُ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، إِلَّا يَوْمًا قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ}. وَاثه: هیچ یه کیکتان ته نها پۆزی هه ینی به پۆزوو نه بی، مه گه ر پۆزیک پینش هه ینی، یان پۆزیک دوا ی هه ینی به پۆزوو بی. لیره دا به دواوه دیت که پینگه مبهر **ع:** به دوا ی پۆزی دوو شه ممه و پینج شه ممه وه بووه و به پۆزوو بووه تیا یاندا.

۳۰۴- عَنْ عَائِشَةَ **ع:** قَالَتْ «كَانَ لِسِي **ع:** مَحْرِي صَوْمَ الْإِسْرِ وَالْحَسَنِ».

وَاثه: عائیشه **ع:** ده لی: «پینگه مبهر **ع:** له پۆزانی دوو شه ممه و پینج شه ممه ده گه را (وَاثه: چاوه رپی هاتنی نه م دوو پۆزه ی ده کرد) بۆ نه وه ی تیا یاندا به پۆزوو بی».

شرح و روونکردنه وه:

نه و فه رمووده یه نه وه ی تیا یه که پینگه مبهر **ع:** زۆر سوور بووه له سه ر به پۆزوو بوونی نه و دوو پۆزه: دوو شه ممه و پینج شه ممه، هۆکارو حیکمه ته که شی له فه رمووده ی داها توودا باسکراوه.

۳۰۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «تُعْرَضُ رُغْمَدَلُ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ فَاجْبُ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ»^(۱).

واته: ئەبو ھورەیرە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دەلى: پىغەمبەر ﷺ فەرمووی: «لە پۆژانى دوو شەممە و پىنج شەممەدا کردەوه کان (بەرز دەکرێنەوه بۆ لای خوا) دەخرێنەرۆو، پىم خوشە کاتى کردەوه کانم پىشانى خوا دەدرىن، (تییاندا) بە پۆژوویم».

شرح و روونکردنەوه:

واته: پىغەمبەر ﷺ لەو دوو پۆژەدا بەپۆژوو بووه، چونکه کردەوه کانى مرؤف لەو دوو پۆژەدا بۆ لای خواى گەوره بەرز دەکرێنەوهو پادەنوێترىن، بۆیه پىغەمبەر ﷺ پىم خوش بووه کاتى کردەوه کانى پادەنوێترىن بە پۆژوو بووى، جا کردەوهى شەو پىش کردەوهى پۆژ بەرز دەکرێتەوه، وه کردەوهى پۆژ پىش کردەوهى شەو بەرز دەکرێتەوه، کردەوه کانى هەفتهش لە دوو پۆژى دووشەممە و پىنج شەممەدا پادەنوێترىن، کردەوه کانى سالىش لە مانگى شەعباندا پادەنوێترىن.

لە (صحيح مسلم) دا^(۲) ھاتوھ کەوا پىغەمبەر ﷺ دەربارەى پۆژوو دووشەممە پرسيارى لىکراوھ، ئەويش فەرموویەتى: لەو پۆژەدا لە داىک بووم، ئەوھش حىکمەتیکى دىکەيە بۆ پۆژووگرتن لە پۆژانى دووشەممە.

۳۰۶- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَصُومُ مِنَ الشَّهْرِ الثَّلَاثَةِ وَالْأَرْبَعَةِ وَالْاِثْنَيْنِ، وَمِنْ الشَّهْرِ الْآخِرِ الثَّلَاثَةَ وَالْاَرْبَعَةَ وَالْخَمِيسَ»^(۳).

واته: عائىشە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دەلى: «پىغەمبەر ﷺ لە مانگىکدا پۆژەکانى: شەممە و يەك شەممە و دوو شەممە پۆژوو دەگرت، لە مانگى داھاتووشدا پۆژەکانى: سى شەممە و چوار شەممە و پىنج شەممە پۆژوو دەگرت».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه ۷۴۷، وفي سنده محمد بن رفاعه، وهو مقبول، لكن حديث شاهد يتقوى به من حديث أسامة بن زيد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وينظر الإرواء: ۹۴۸ و ۹۴۹.

(۲) برقم: ۱۱۶۲.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه ۷۴۶، ثم قال: وروى عبد الرحمن بن مهدي هذا الحديث عن سفين ولم يرفعه، وقال الحافظ في الفتح: وهو أشبه أي: عدم رفع الحديث أشبه من رفعه.

شەرح و ڕوونکردنەوە:

لەو فەرموودەیە ئەوەمان بۆ ڕوون دەبێتەو، کەوا پیغەمبەر ﷺ لە هەر مانگی سێ ڕۆژ بە ڕۆژوو دەبوو، جا ئەگەر ئەو ڕۆژانە (أَيَّامُ الْبَيْض) واتە: سێزدەو چواردەو یازدە مانگی (کوچی) بووایە بە نمونە، ئەو لە مانگی بۆ مانگی دیکە جیاواز دەبێ، لە مانگی کدا لە گەڵ شەممە و یەک شەممە و دوو شەممە ڕێکدەکەوێ، لە مانگی دیکە جیاواز دەبێ، لە مانگی دیکەدا لە گەڵ سێ شەممە و چوار شەممە و پێنج شەممە ڕێکدەکەوێ، ئیتر بەو جۆرە.

ئەو ش بەلگەیە لەسەر ئەو، کە ئەگەر هاتوو ڕۆژی شەممە لە گەڵ (أَيَّامُ الْبَيْض)، یان ڕۆژووێ عەرەفە، یان ڕۆژووێ عاشورای ڕێکدەوت، یان لە گەڵیدا ڕۆژی هەینیش بە ڕۆژوو بوو، ئەو هیچ کێشەیه کی نیە، ئەهی کردنە کە تەنها بۆ ئەو کەسە کەوا ڕۆژی شەممە تاییەت بکات بۆ بە ڕۆژوو بوون، (إِبْنُ تَيْمِيَّة) ﷺ، گوتوویەتی: لەسەر ئەو بنەمایە کە فەرموویەتی: بە ڕۆژوو مەبێ لە ڕۆژی شەممەدا، ئەو مانای وایە کە ڕۆژی شەممە بە مەبەست و ئامانج مەگرن بۆ بە ڕۆژوو بوون، مەگەر ڕۆژە کە فەرز بێ، ئەو کات کێشە نیە.

٣٠٧- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُ فِي شَهْرِ أَكْثَرِ مِنْ صِيَامِهِ فِي شَعْبَانَ». واتە: عائشە رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، دەڵێ: «پیغەمبەری خوا ﷺ هیچ مانگی هێندە مانگی شەعبان ڕۆژووێ زۆر نەدەگرتن (دوای پەمەزان، مانگی کە زۆر ڕۆژووێ تێدا گرتو، مانگی شەعبان بوو)».

شەرح و ڕوونکردنەوە:

ئەو فەرموودەیە فەرموودەیی پیشووتر ڕوون دەکاتەو، کە گوتی: پیغەمبەر ﷺ هەموو شەعبان بە ڕۆژوو دەبوو، تەنها کەمێک لە ڕۆژەکانی نەبێ.

۳۰۸- عَنْ يَزِيدَ الرُّشَكِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاذَةَ، قَالَتْ: قُتِلَ عَائِشَةُ **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا** فِي رَجُلٍ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَصُومٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ؟ قَالَتْ: «نَعَمْ». قُتِلَ مِنْهُ كَرِهُ نَصُومًا؟ قَالَتْ: «كَانَ لَا يُتَابَى مِنْ أَتَيْهِ صَامًا».

واته: یه زیدی ریشکی ده‌لئی: بیستم موعازه ده‌یگوت: پرسیارم کردوه له عائشه **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا** ئایا پیغه‌مبه‌ری خوا له هه‌موو مانگی‌کدا سێ پۆژان پۆژووی ده‌گرتن؟ گوتی: «به‌لئی»، گوتم: له کام پۆژدا پۆژووی ده‌گرت؟ گوتی: «لای گرنگ نه‌بوو، له ههر پۆژنیکدا بووایه (گرنگ سێ پۆژان پۆژووی ده‌گرتن له مانگه‌که‌دا)».

شهرح و پوونکردنه‌وه:

له‌و فهرمووده‌یه‌ ئه‌وه‌مان بۆ پوون ده‌بیته‌وه، که‌وا نه‌گهر به‌نده‌ی مسوڵمان سێ پۆژی سوننه‌ت له‌ ههر مانگی‌کدا بگرێ، ئه‌وه‌ هیچ کیشه‌ی نیه‌ که‌ ئایا له‌ کونێ مانگه‌که‌دا به‌پۆژوو ده‌بی، سه‌ره‌تا که‌ی بێت، یان ناوه‌پاسته‌که‌ی، یان کۆتاییه‌که‌ی، بۆیه‌ گوتی: «كَانَ لَا يُتَابَى مِنْ أَتَيْهِ صَامًا».

۳۰۹- عَنْ عَائِشَةَ **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا**، قَالَتْ: «كَانَ عَاشُورَاءُ: نَوْمًا تَصُومُهُ قُرَيشٌ فِي لُحَاهِنَةٍ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَصُومُهُ حِينَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ صَامَةً وَفَرَّجَ بِجَسَامَةٍ، فَبَدَأَ فِي رَمَضَانَ كَانَ رَمَضَانُ هُوَ الْفَرِصَةُ وَتُرِكَ عَاشُورَاءُ، فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ سَاءَ تَرَكَهُ»^(۱).

واته: عائشه **رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا** ده‌لئی: «عاشورا پۆژنیک بوو که‌ قورەیشییه‌کان له‌ سه‌رده‌می نه‌فامیدا تیی‌دا پۆژوویان ده‌گرت، پیغه‌مبه‌ری خواش **ﷺ** پۆژووی ده‌گرت له‌م پۆژه‌دا، ئیدی که‌ ها‌ته‌ مه‌دینه‌ش ههر به‌پۆژوو ده‌بوو له‌م پۆژه‌دا، وه‌ فهرمانی (به‌ مسوڵمانان) کرد به‌پۆژووبن له‌م پۆژه‌دا، جا که‌ په‌مه‌زان فه‌رز کرا، ئیدی په‌مه‌زان بوو به‌ فه‌رزو، پۆژووی عاشورا وازی لێ هێنرا، ههر که‌س بیه‌وی پۆژوووه‌که‌ ده‌گرێ، وه‌ ههر که‌سی‌کی‌ش بیه‌وی به‌ پۆژوو نابێت و وازی لێ دینێ».

(۱) أخرجه مسلم: ۱۱۶۰، والمصنف في جمعه: ۷۱۳

قَالَ أَبُو عِيسَى: يَزِيدُ الرُّشَكِيُّ هُوَ يَزِيدُ الضَّبْعِيُّ التَّضَرِّيُّ وَهُوَ ثِقَةٌ رَوَى عَنْهُ شُعْبَةُ، وَعَنْدُ الْوَارِثِ نُسُوبٌ، وَحَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ مِنَ الْأَثَمَةِ، وَهُوَ يَزِيدُ الْقَاسِمُ وَيُقَالُ: الْقَاسِمُ، وَالرُّشَكِيُّ بِلُغَةِ أَهْلِ التَّضَرَّةِ هُوَ الْقَاسِمُ.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۵۹۲، ومسلم: ۱۱۲۵، والمصنف في جمعه: ۷۵۳.

پۆزی عاشورا دهیهمین پۆزی مانگی موحه‌پردهمه، پۆزووی ئەو پۆژه بۆ سوپاسگوزاری خوای گه‌وره‌یه، چونکه خوای گه‌وره لهو پۆژهدا مووسا و گه‌له‌که‌ی له دهستی فیرعه‌ون و دارو دهسته‌که‌ی‌ پزگار کرد، بۆیه به‌پۆژوو بوونی مووسا لهو پۆژهدا وه‌کو سوپاسگوزارییه بۆ خوای خاوه‌ن ده‌سه‌لات، هه‌روه‌ها پیغه‌مبه‌ر ﷺ و پڕوادارانیش بۆ سوپاسگوزاریی لهو پۆژهدا به‌ پۆژوو ده‌بوون.

که ده‌لی: «كَانَ عَاشُورَءُ يَوْمًا تَصُومُهُ قُرَيْشٌ فِي الْحَبَشَةِ»، ده‌گونجی که پۆزووی پۆزی عاشورا به‌شینک بووبی له دینی پیغه‌مبه‌ر ئیبراهیم ﷺ، که دیاره له سه‌رده‌می نه‌فامیشدا ئەو به‌شه‌ گۆرانی به‌سه‌ردا نه‌هاتوه، «وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصُومُهُ، فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ صَامَهُ»، واته: به‌رده‌وام بووه له‌سه‌ر گرتنی ئەو پۆژوو لهو پۆژهدا، «وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ»، له‌ سه‌حیحی بوخاری^١ و غه‌یری ئەویشدا هاتوه، له ئینو عه‌بیاسه‌وه ﷺ که ئەو یابه‌ته‌ پوون ده‌کاته‌وه، ده‌لی: (قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ فَرَأَى الْيَهُودَ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَقَالَ: «مَا هَذَا؟» قَالُوا: هَذَا يَوْمٌ صَالِحٌ؛ هَذَا يَوْمٌ نَجَّى اللَّهُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ عَدُوِّهِمْ فَصَامَهُ مُوسَى. قَالَ: «فَأَنَا أَحَقُّ بِمُوسَى مِنْكُمْ»). فَصَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ}. واته: پیغه‌مبه‌ر ﷺ ته‌شریفی هینا بۆ مه‌دینه، بنی جووله‌که‌کان له پۆزی عاشورا به‌پۆژوو ده‌بن، فه‌رمووی: «ئەوه مه‌سه‌له‌ چیه (لهو پۆژهدا به‌پۆژوون؟)» گوتیان: ئەو پۆژه له پۆژه باشه‌کانه، ئەو پۆژه‌یه که خوای گه‌وره نه‌وه‌ی ئیسرائیلی پزگار کرد له دهستی دوژمنه‌که‌یان، بۆیه مووسا ﷺ تیی‌دا به‌پۆژوو بووه، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: «من له ئیوه له‌ پیشترم بۆ مووسا، بۆیه هه‌م خۆی به‌پۆژوو بوو، هه‌م فه‌رمانیشی کرد به‌ پۆژووگرتنی ئەو پۆژه». که ده‌لی: «وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ»، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که له سه‌رده‌تای هاتنی ئیسلامه‌وه پۆزووی عاشورا واجب بووه، چونکه فه‌رمان کردن به‌ شتی‌ک نه‌وه‌ی لی ده‌فامرتیری که ئەو فه‌رمان پیکراوه‌ واجب، «فَلَمَّا افْتَرَضَ رَمَضَانُ كَانَ رَمَضَانُ هُوَ الْفَرِيضَةُ وَتَرَكَ عَاشُورَاءَ، فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ»، تیر له‌ دوا‌ی فه‌ر‌بوونی مانگی په‌مه‌زان، پۆزووی پۆزی عاشورا بوو به‌ سونه‌ت، واجب نه‌ما.

سونننه ته بۆ به پۇرۇو بوونى پۇزى عاشورا، پۇزى تۆيه مى مانگىشى له گەل به پۇرۇو بيت، ئەوەش بۆ ئەوەى له گەل جووله كه كان جياوازى هەبى (ئەوان هەر پۇزى دەيەم به پۇرۇو دەبن)، هەروەها له (صحيح مسلم) دا "هاتوه كه ئىبنو عەبباس **رە** دەگىرئەو، كهوا پىنغەمبەر **ﷺ** فەرموويەنى: (لَيْزُ بَقِيْتُ إِلَى قَائِلٍ، لِأَصُومَنَّ التَّاسِعَ). واتە: ئەگەر (له ژياندا) بىمىنم بۆ سالى داهااتوو، ئەوە بىنگومان پۇزى تۆيه مېش به پۇرۇو دەبم.

پاشان ئەو رووداوانەى كهوا به قەدەرى خواى گەوره لەو پۇژەدا پرويانداو، ئەوەيه كه حوسەين (كه له گەل براكهى حەسەن له گەوره گەنجانى بەهەشتن و خاوەنى ريزو پلەوپايەى خۆشەويستين له دلى پرواداران كه هېچ گومان لەوەدا نيه) خواى گەوره قەدەرى وابوو، كهوا لەو پۇژەدا حوسەين به ستم شەهيد بكري، ئيتەر لەسەر ئەم رووداوه دوو بىدعه سەريانەه لداوه كه هېچ بنەمايه كى دينيان نيه:

يەكەم: ئەوەيه كه پۇزى عاشورا كراو ته پۇزى تازيه بارىي و ماتەم گىران به بەهانەى شەهيدبوونەكهى به ستم، هەروەها كۆبوونەوەى خەلك بۆ شين و لەخۆدان و بەرۆك دادپەين و دووعاكردن وەكو سەردەمى نەفامى.

دووهم: رىك پىچەوانەى يەكەم، ئەویش ئەوەيه كه پۇزى عاشورا دەكرئە پۇزى سەخاوت و دەستكراوہى و جورىك له جەژن، به سازكردنى خواردن و شيرىنى و خۆرازانندنەوەى مأل و مندال و ئەو جۆرە شتانه.

ئىبنو تەيمىيە **رحمە** له كىتەبه كەيدا (منهاج السنة)^(۱) دەلئ: (شەيتان به ھوى شەهيدكردنى حوسەينەو دوو داھىنراوى بۆ خەلكى داھىنا):

بىدعهى يەكەم: دلتهنگىي و شين و ماتەم له پۇزى عاشورادا، وەكو لەخۆدان و هات و ھاوارو، شين و پۇرۇو، گريان و خۆ تىنوكردن و شيوەن گىران و ئەو شتانهى كه سەردەكيشن بۆ جنتودان و سوكاىەتى كردن به پىشینهى تۆمەت، وە نەفرەت لىكردن و تاوانباركردنيان به تاوانىك كه هېچ پەيوەندى به ئەوانەو نيه،

(۱) برقم: ۱۱۳۴.

(۲) ۳۲۲/۲.

به جۆريک ئهوانه‌ی دواتر هاتوون جتيو ده‌دهن و سووکايه‌تی به‌وانه‌ی پيشخويان ده‌که‌ن، هه‌روه‌ها هه‌والگه‌لێک دێنن و ده‌به‌ن له‌و باره‌وه که به‌شی هه‌ره زۆری درۆو ده‌له‌سه‌يه، ئه‌وه‌ی ئه‌و کاره‌شی په‌واج پيداوه، دياره که مه‌به‌ستی فيتنه‌و ئازاوه نانه‌وه‌يه له‌ ناو ئۆمه‌ته‌دا، تاكو له‌ يه‌کتر ترازان دروست بێت، چونکه ئه‌و جۆره کاره نه‌ واجبه‌و، نه‌ سونه‌ته، به‌ کو‌ده‌نگی مسو‌لمانان، نه‌ک هه‌ر ئه‌وه به‌لکو شين گيران بو‌و داوه رابردووه‌کان له‌ گه‌وره‌ترین ئه‌و کارانه‌ن که‌وا خوا‌ی گه‌وره‌و پيغه‌مبه‌ره‌که‌ی چه‌رامی کردوون.

بى‌دعه‌ی دووه‌ميش: ده‌ربړینی خو‌شی و شادييه له‌و پو‌ژه‌دا...

٣١٠- عَنْ عُمَرَ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْضُ مِنَ الْإِبَامِ شَيْئًا؟ قَالَتْ: (كَانَ عَمَلُهُ دِيمَةً، وَأَبُكُهُ يُطْبِقُ مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصْنَعُ).

واته: عه‌لقه‌مه ده‌لی: پرسیارم کرد له‌ دایکه‌مان عایشه ر.ه: ئایا پيغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هیچ پو‌ژيکی تايه‌ت ده‌کرد بو‌ عیباده‌ت کردنیکی تايه‌ت؟ گوتی: «(پيغه‌مبه‌ر ﷺ) کرده‌وه‌و عیباده‌ته‌کانی به‌رده‌وام بو‌ون، جا ئایا کامه‌تان توانای ئه‌نجامدانی ئه‌و (عیباده‌ت)ه‌ی هه‌یه که پيغه‌مبه‌ری خوا ﷺ توانای ئه‌نجامدانی هه‌بو‌و؟».

شرح و پو‌نکردنه‌وه:

ئه‌و فهرمووده‌یه گه‌ستگیره‌و هه‌موو جۆره عیباده‌ته‌کان ده‌گرێته‌وه، تايه‌ت نیه به‌ باسی پو‌ژووه‌وه، ده‌گونجی دانه‌ر ر.ه، بۆیه ئه‌و فهرمووده‌یه‌ی لێره‌دا هێنا بێت، چونکه پيغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ پو‌ژووی سونه‌ت به‌رده‌وام بو‌وه، چونکه کارو کرده‌وه‌کانی پيغه‌مبه‌ر ﷺ به‌رده‌وام بو‌ون.

عه‌لقه‌مه که پرسیار له‌ عایشه ر.ه ده‌کات: «أَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْضُ مِنَ الْإِبَامِ شَيْئًا؟»، واته: ئایا پيغه‌مبه‌ر ﷺ هیچ پو‌ژيکی تايه‌ت کردوه بو‌ نو‌ێری سونه‌ت، یان پو‌ژووی سونه‌ت، یان هه‌ر جۆريکتر له‌ عیباده‌ت؟ «قَالَتْ: كَانَ عَمَلُهُ دِيمَةً»، واته: ئه‌گه‌ر کاریکی ده‌کرد (عیباده‌تیکی) ئه‌وه له‌سه‌ری به‌رده‌وام ده‌بو‌و، خو‌شه‌ويست‌رين کرده‌وه

به لای خواوه تهو کرده ویه که خاوه نه که ی له سهری بهرده وام بی ته گهر که میش بی، بهرده وام بوون له سهر کرده ویه کی کهم باشتره، له وهی که مروّف عیاده تیکی زور بکات، به لام جاریک، یان دوو جارو نیتر له سهری بهرده وام نه بی.

جا له بهر ته ویه که پیویسته له سهر مسولان که سوننه تیک ده کات، ته ماشا بکات ناخو کامه ی له توانادایه که له سهری بهرده وام بی، تا کو لئی بیزار نه بی، چونکه خوی گه وره له بهنده که ی بیزار نابی تا کو بهنده که ی بیزار نه بی.

که ده لی: «وَأَيُّكُمْ يُطِيقُ مَا كُنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُطِيقُ؟»، واته: خوی گه وره تهو منه ته ی له گهل پیغمبر ﷺ کردوه، که زور نارامگرو بهرده وام له ههول و تیکوشان به جوریک که جگه لهو هیچ کهس توانای تهو بهرده وامیه ی نیه، پیغمبر ﷺ له هه موو بهنده کانی خوا کاملتر بوو بو عیاده تی خوی گه وره و بهرده وامترینیان بوو له سهر کرده وهی چاک و جینه جی کردنی و خشوع و پروو له خوا کردن.

۳۱۱- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدِي امْرَأَةٌ فَقَالَ: «مَنْ هَذِهِ؟» قُلْتُ: فَلَانَةٌ لَا تَنَامُ النَّيْلَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عَنِكُمْ مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُصِفُونَ، فَوَاللَّهِ لَا يَمْلَأُ اللَّهُ حَتَّى تَمُوتُوا»، وَكَانَ أَحَبَّ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّذِي يَذُومُ عَلَيْهِ ضَاجِبُهُ.

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ده لی: پیغمبر ﷺ خوات ﷺ هات بولای من (لهو کاته دا) ئافره تیکم له لا بوو، فهرمووی: «تهو (ئافره ته) کتیه؟» گوتم: فلان ئافره ته که شهوان ناخه وی (ههر خهریکی عیاده ته)، (پیغمبر ﷺ) فهرمووی: «داواتان لیده کهم تهو کرده وانه نه انجام بدن که توانای خوراگری و بهرده وامیتان له سهری ههیه، وه لاهی خوا بیزار نابی (له وهی چی داوا ده کهن یتان به خشی)، تا ئیوه بیزار ده بن (له داوا کردن)»، (جا دایکمان عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده لی): وه خوشه ویسترینی کرده وه کان له لای پیغمبر ﷺ خوات بریتی بوو لهو کرده وانه ی خاوه نه که ی له سهری بهرده وام ده بوو.

شرح و پروونکردنه وه:

که ده لی: «دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدِي امْرَأَةٌ»، ده لئین: ته ئافره ته ناوی حه ولاء بووه، له بنه ماله ی دایکی پرواداران خه دیجه خاتوون رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بووه.

قَالَ: مَنْ هَذِهِ؟ قُتِبَ: فَلَانَهُ لَا تَنَامُ سَلَّ»، واته: به در ژایی شه و خهریکی عبادت و بهرستشی خوی گهوره ده بی و ناخه وی، «فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: عَلَيْكُمْ مِنَ الْأَعْمَالِ - نَطِيقُونَ»، چونکه ههرچهند جهسته چالاک و چاپووک بی، به لام له کوتاییدا بیگومان تووشی ماندوویی و بیزاری ده بی، بویه پیوستی به حه وانه وه هیه، جا مروف نابیی خوی بخاته ژیر باری کارنک، که له توانایدا نیه، هه ندیک له خه لکی نه سهره تاوه خویمان ده خه نه ژیر باری کارنک که له توانایاندا نیه، بویه پاشی چهند یوزنیک ههست ده کهن که نه و کاره بو نه ویان قورسه و کوتایی پیدینن، بویه بو جی به جیکردنی سوننه ته کان و باش و گونجاوه که و مروف به گویره ی توانای خوی هه ولبدات، نجا ورده ورده لئی زیاد بکات.

که ده لئی: «فَوَاللَّهِ لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمُوتَ»، زانایانی نیسلام له ته فسیری نه و جوړه ده قانه دا یاسایه کیان هیه که چون هاتوه، تاواش ته فسیری ده کهن و ههر شتیک که پیغه مبهری خوا ﷻ هیناویه تی و خوی گهوره بو خوی بریاری داوه نه وه و هه کو خوی ده هیلینه وه له گهل به پاک و بینگه رد راگرتنی خوی گهوره، له هه موو جوړه نیکچواند نیک به دروستکراوانی، چونکه: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ الشوری. (هیچ شتیک به ونه ی خوا نیه - نه له زات و نه له سیفیت و نه له کردار پیدا-، وه نه و بیسه رو بینایه).

جا لیکدانه وه ی نه و ده قه ی که ده لئی: «لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمُوتَ»، ههروه کو ته فسیری نه و نایه ته یه که خوا ده فهرموئ: ﴿اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ﴾ البقرة. (خوا گالته به وان ده کات - له بهرام بهر گالته کردنه که یان-، یان نایه تی: ﴿سَخَّرَ اللَّهُ مِنْهُمْ﴾ التوبة. (خوا گالته به وان ده کات - له بهرام بهر گالته ی نه و اندا-) نه وه له به لاغهی عه ره پیدا بیی ده لئین: (باب الجزاء علی وجه المقابلة).

که ده لئی: «وَكَانَ أَحَبُّ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّذِي يَدُومُ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ»، واته: نه و کرده وه یه ی که و خاوه نه که ی له سه ری به رده وامه، نه گهر که میش بی نه وه له لای پیغه مبهری خوا ﷻ خوشه ویستر بوو، له کرده وه ی زوری که سینک که ماویه ک ده بکات و تیر کوتایی پیدینن.

٣١٢- عَنْ أَبِي صَالِحٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ وَأُمَّ سَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَيُّ لَعْنٍ كَانَ كُتِبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَتَا: «مَا دِيمَ عَلَيْهِ وَإِنْ قُلَّ»^(١).

واته: نهبو صالح ده‌لئ: پرسیارم کرد له عایشه و ئوممو سه‌له‌مه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، ئای خو‌شه‌ویستترین کرده‌وه لای ینغه‌مبه‌ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا کامه بووه؟ گوتیان: «نه‌وه‌ی به‌رده‌وام نه‌نجام ده‌درئ، هه‌رچه‌نده که‌میش بی».

شهرج و روونکردنه‌وه:

هه‌مان ماناو حوکمی فهرمووده‌ی ینشووتری هه‌یه، نه‌وه‌ش یاسایه‌کی بنچینه‌یی گه‌وره‌یه بۆ مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل به‌رستشه‌ سوننه‌ته‌کان، که‌وا مرو‌ف به‌ نه‌ندازه‌ی توانای خو‌ی سوننه‌ته‌کان بکات بۆ نه‌وه‌ی له‌سه‌ریان به‌رده‌وام بی و بیزار نه‌بی.

٣١٣- عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَیْدٍ قَالَ سَمِعْتُ عَوْفَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً فَاسْتَأْذَنَ، ثُمَّ نَوَّضًا، ثُمَّ قَادَ بَصِي، فَقَفْتُ مَعَهُ قِسًا فَاسْتَفْتَحَ السَّقْرَةَ فَلَا يَمُرُّ بِأَيَّةٍ رَحِمَهُ إِلَّا وَقَفَ فَسَأَلَ، وَلَا يَمُرُّ بِأَيَّةٍ عَذَابٍ إِلَّا وَقَفَ فَتَعَوَّدَ، ثُمَّ رَفَعَ فَمَكَثَ زَاكِعًا بِقَدْرِ قِيَمِهِ، وَيَقُولُ فِي رُكُوعِهِ: «سُبْحَانَ ذِي الْخُرُوبِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكَرِّيَاءِ وَالْعُظْمَى»، ثُمَّ سَجَدَ بِقَدْرِ رُكُوعِهِ، وَيَقُولُ فِي سُجُودِهِ: «سُبْحَانَ ذِي الْخُرُوبِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكَرِّيَاءِ وَالْعُظْمَى» ثُمَّ قَرَأَ آلَ عِمْرَانَ ثُمَّ سُورَةَ سُورَةِ يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ^(٢).

واته: عاصیمی کوری حومه‌ید ده‌لئ: بیستم عه‌وفی کوری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌یگوت: شه‌ونک له‌ خزمه‌ت ینغه‌مبه‌ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بووم، (هه‌لسایه‌وه‌و) سیواکی کرد، باشان ده‌ستووێزی شو‌رد، دوا‌یی هه‌لسایه‌وه‌و نو‌یژ بکات، منیش هه‌لسام له‌ گه‌لیدا، به‌ خو‌یندنی سو‌وره‌تی به‌قه‌ره‌ ده‌ستی پیکرد، به‌ هه‌ر ئایه‌تیک‌ی به‌زه‌یی هاته‌وه‌ په‌ت‌بووا‌یه ده‌وه‌ستاو داوا‌ی به‌زه‌یی خوا‌ی ده‌کرد، وه‌ به‌ هه‌ر ئایه‌تیک‌ی سزا په‌ت‌بووا‌یه حه‌تمه‌ن ده‌وه‌ستاو په‌نا‌ی ده‌گرت به‌خوا له‌و سزایه‌، یاشان چوو‌ه پ‌کو‌وع، به‌ نه‌ندازه‌ی وه‌ستانی له‌ پ‌کو‌وع مایه‌وه‌و، له‌ پ‌کو‌وعه‌ که‌یدا ده‌یفه‌رموو: «سُبْحَانَ ذِي الْخُرُوبِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكَرِّيَاءِ وَالْعُظْمَى»، دوا‌یی ک‌پ‌نو‌وشی بردو به‌ نه‌ندازه‌ی پ‌کو‌وعه‌ که‌ی مایه‌وه‌و، له‌ پ‌کو‌وعه‌ که‌ید

(١) أخرجه المصنف في جامعه: ٢٨٥٦.

(٢) أخرجه أبو داود في السنن: ٨٧٣.

دهیغهرموو: «سُبْحَانَ دِي الْجَبْرُوتِ وَالْمَلَكُوتِ وَالْكِبَرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ»، پاشان سووره تی ئالی عیمرانی خویند، پاشان سووره ت به سووره ت وهک ئهوانی دی ده کرد.

شرح و پروونکردنه وه:

ئهو فهرموودهیه به پروونی دیاره که په یوهندی بهو بابه ته وه نیه که دانه ر **﴿﴾** هیناویه تی، واته: په یوهندی به بابه تی پوژووی بیغه مبه ره وه **﴿﴾** نیه، زیاتر نزیکه له بابه تی عیاده تی بیغه مبه ری خوا **﴿﴾** له پرووی سهو نویره کانیه وه.

که ده لئی: «كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ **﴿﴾** لَيْلَةً فَاسْنَاكَ، ثُمَّ نَوَّصًا»، بیغه مبه ری خوا **﴿﴾** عاده تی وابوو که ینش ده ستونیزگرتن سیواکی ده کرد، ههروه ها ینش نویر دابه ستینش سیواکی ده کرد، له (صحیح مسلم) دا هاتوه که ئه بو هورده یره **﴿﴾** ده گیرته وه، بیغه مبه ر **﴿﴾** فهرموویه تی: {أَوَّلًا أَنْ أُشْقِيَ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرِهِمْ بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ}. واته: نه گهر نه بیووبایه بارگرانی به سهر ئومه ته که مه وه، ئه وه فهرمانم بی ده کردن که ینش هه موو نویریک سیواک بکه ن. ههروه ها سیواک کردن له مزگه وتدا هیچ کیشه یه کی نیه، نیبو ته یمیه **﴿﴾** ده لئی: ^{۱۲} (سیواک کردن له مزگه وتدا له هیچ زانایه کم نه بیستوه، کهوا به ناپه سندی زانیبی، نهک هه ر ئه وه، به لکو له پیشینانمان هاتوه، که به لگه یه له سهر ئه وه ی له مزگه وتدا سیواکیان کردوه)، به لام یه کیکی له هه له کان ئه وه یه که مسولمان سه رقآل بی به سیواک کردن به جوړنیک که (الله اکبر) ی نویر دابه ستینی له گه ل نیام له ده ست بجی.

که ده لئی: «فَتَدَأُ فَاسْتَفْتَحَ الْبَقَرَةَ»، واته: له سه ره تای سووره ته که دهستی پیکرد، «فَلَا يَمُرُّ بِآيَةٍ رَحْمَةٍ إِلَّا وَقَفَ فَسَّالَ، وَلَا يَمُرُّ بِآيَةٍ عَذَابٍ إِلَّا وَقَفَ فَتَعَوَّذَ»، واته: له کاتی قورئان خویندنه که دا له نویردا راده وه ستاو داوای له خوا ده کرد، جا ئه گهر ئایه تیکی خویندبایه که باسی نازو نیعمه ت و په حمه ت و پاداشتی تیدابایه، ئه وه قورئان خویندنه که ی راده گرت و ده یارایه وه دهیغهرموو: (خودایه داوای چاکه و به خوششی تو ده که م)، پاشان له سهر قورئان خویندنه که به رده وام ده بوو، خو ئه گهر به ئایه تی کدا

تیپه‌رییا که باسی تورپیی و سزای بکردبایه پهنای به خوا ده‌گرت و ده‌یفه‌رموو:
(خوایه په‌نات پیده‌گرم له تورپیی و سزات).

ئهم حاله‌ته له قورئان خویندن کاتیک ده‌بێ که به تیرامان و ووردیوونه‌وه و قولبوونه‌وه
قورئان بخوینری، به‌لام نه‌گه‌ر مروف ته‌نها گرنگی به ده‌نگی خوش و جوان نه‌دا کردن
بدات و بیر له ماناو مه‌به‌ستی ئایه‌ته‌کان نه‌کاته‌وه، نه‌وه نه‌و جوړه له قورئان خویندن
بو نه‌و که‌سه ده‌سته‌به‌ر نابێ.

نه‌و فه‌رموو ده‌یه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر دروستی و په‌وایی نه‌و جوړه له قورئان خویندنه‌وه،
وه سوننه‌تیشه له نوژی سوننه‌تدا که نوژخوین به ئایه‌تی سزاو توله‌دا تیپه‌ری
پابوه‌ستی و په‌نا به خوا بگری له و سزایه، خو نه‌گه‌ر به و ئایه‌تانه‌دا تیپه‌ری که باسی
په‌حمه‌ت و میهره‌بانی و سوزی خوا ده‌که‌ن، نه‌وه داوای نه‌و سوزو په‌حمه‌ته بکات.

که ده‌لێ: «ثُمَّ رَجِعْ فَمَنْكَ زَكَاةً يَقْدِرُ قِيَامُهُ»، واته: به نه‌ندازه‌ی خویندنی ته‌واوی
سووره‌تی (البقرة)، «وَيَقُولُ فِي زُكُوعِهِ: سُخَّانَ دِي الْخَرْوَبِ وَالْمَكُوتِ وَالْكَزْبِ وَالْعَظْمَةِ»،
نه‌و ته‌سبیحاته گه‌وره‌و گرنکه و اباشه مسولان له رکوع و کړنووشه کانیدا بیخوینتی.

که ده‌لێ: «سُخَّانَ»، واته: پاک و بێگه‌رد پاگرتنی خوای گه‌وره له هه‌رچی که‌م و
کوړیی و عه‌یه، هه‌روه‌ها پاک و بێگه‌رد پاگرتنی خوای گه‌وره له ویکچواندنی به
دروستکراوه‌کانی (السبح) یه‌کیکه له ناوه‌جوانه‌کانی خوای گه‌وره.

که ده‌لێ: «دِي الْخَرْوَبِ»، له جه‌به‌وه‌وه، وه‌رگیراوه، یه‌کیک له ناوه‌کانی خوای گه‌وره
بریتیه له (الجبار)، واته: خاوه‌نی هیزو ده‌سه‌لات، هه‌ر خوای پاک و بێگه‌رده که دله
شکاوه‌کان ساریژ ده‌کات، (الجبار) نه‌و زاته‌یه که‌وا دوژمنه‌که‌ی ده‌گریت و ناهیلن
قوتاری بیت.

که ده‌لێ: «الْمَكُوتِ» واته: خاوه‌نی هه‌موو مولک و ده‌سه‌لاتیک، (المملک): یه‌کیکه له
ناوه‌جوانه‌کانی خوای گه‌وره، هه‌ر خوا نه‌و زاته‌یه که خاوه‌نی هه‌موو شتیکه.

که ده‌لێ: «وَالْكَزْبِ وَالْعَظْمَةِ» دوو سیفه‌تی خوان بێ، تابه‌تن به‌و **جَلال**، جا بویه هه‌ر
که‌سیک بانگه‌شه‌ی ئهم دوو سیفه‌تانه بکات بو خوی، خوا له پوژی قیامه‌تدا سزای
ده‌دات.

که ده‌لی: «ثُمَّ سَجَدَ يَقْدِرُ رُكُوعِهِ»، واته: کړنووشه که‌ی درې‌زی کرده‌وه به نه‌ندازه‌ی نه‌و
 ړکووعه‌ی بردی، «وَيَقُولُ فِي سُجُودِهِ: سُخَّانَ ذِي الْجَبَرُوتِ وَالْمُنْكَوتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ».
 که ده‌لی: «ثُمَّ قَرَأَ آلَ عِمْرَانَ»، واته: کاتیک پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ یو ړکاتی دووهم
 هه‌لسایه‌وه سووړه‌تی ثالی عیمرانی خویند به ته‌واوی، «ثُمَّ سُورَةُ سُورَةٍ»، واته: پاشان
 سووړه‌ت سووړه‌ت خویندی، «يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ»، به مانای به نه‌ندازه‌ی
 ړاوه‌ستانه‌که‌ی له ړکووعدا ده‌مایه‌وه، وه به نه‌ندازه‌ی ړکووعه‌که‌ی له کړنووشدا
 ده‌مایه‌وه، هه‌روه‌ها له دانیشتنی دوا‌ی کړنووشیش هینده ده‌مایه‌وه، هه‌روه‌ها که له
 ړکووعیش هه‌لده‌ستایه‌وه هینده ده‌مایه‌وه.

بایەت: ئەووەی ھاتووە
دەر بارەوی قورئان کوئیلەووەی
پێغەمبەرەي خوا

مه به ست له قورئان خویندنه وه که ی لیره دا بریتیه له قورئان خویندنی پیغه مبه ر ۱۱۱
له پرووی دهنگ به رز کردن، یان بیدهنگ خویندنه وه که ی، ههروه ها له پرووی شوتنی
وه ستانه کانی و مه دده کان و له پرووی ته پتیل و شینوازی خویندنه وه ی، وه له پرووی
دهنگ خوشی و نهو جوړه شتانه وه که په یوه ندیان به خویندنه وه ی پیغه مبه رمانه وه
۱۱۲ هه یه له قورئان خویندندا.

۳۱۴- عَنْ يَعْلَى بْنِ مَمْبُتٍ أَنَّهُ سَأَلَ عَنْ قِرَاءَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَدْ هِيَ نَعْتُ
«قِرَاءَةٌ مُفَسَّرَةٌ حَرْفًا حَرْفًا».

واڼه: په علای کوری مه مله ک ده گپړتته وه که پرسیاری کردوه له نوممو سه له مه ۱۱۳
دهر باره ی قورئان خویندنه وه ی پیغه مبه ری خوا ۱۱۴؟ جائه ویش بوی وه سف کرد «به
خویندنه وه یه ک که زور پروون بوو، وشه به وشه ده یخویندنه وه».

شرح و پوونکردنه وه:

نهو فهرمووده یه باسی چوڼیه تی قورئان خویندنی پیغه مبه ر ۱۱۵ ده کات له پرووی
نهدا کردنه وه، که ده لئی: «قَدْ هِيَ نَعْتُ قِرَاءَةٍ مُفَسَّرَةٍ»، وه سفی جوړی خویندنه وه ی
قورئانی پیغه مبه رمان ۱۱۶ بۆ ده کات، کهوا به جوړیک بووه که هه ر به شینوازی
خویندنه وه که ی ته فسیرو رافه ی قورئانی کردوه، کاتیک قورئان خویندنه وه
به ته فسیر نه ژمار ده کری، که به هیواشی و بی په له پهل و به دوا ی یه کداو، به
وه ستان له شوتنی گونجاو بۆ راوه ستان قورئانه که بخوینری، بۆیه ش گوتوویه تی:
به ته فسیرو رافه ده یخویند، چونکه خودی خویندنه وه که ی پیغه مبه ر ۱۱۷ یارمه تی
و هاوکاری بیسه ری ددها، بۆ تیگه بشتن و تیرامان، ئیتر مه به ستی سه ره کی و
گه وره ش له دابه زاندنی قورئان هه ر نه وه یه، چونکه قورئان ته نها بۆ نه وه خوا ی
گه وره دایه زاندوه کهوا به نده کانی لئی وردینه وه و لئی رابمپنن و له و ماناو
مه به ستی بگهن که خوا مه به ستیه تی.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۲۹۲۳، وأبو داود في السنن: ۱۶۶۶، والحديث في إسناده يعلى بن مملك، وهو مقبول، فهو
ضعيف، لكنه صحيح المعنى لما يأتي.

که ده‌لئ: **هه‌وه‌ پووونکرده‌وه‌ی مه‌به‌ستی پئشووه‌، که گوتی: مه‌سه‌،**
 واته: به جوانی پیتته‌کانی له شوننی خۆیانه‌وه‌ ده‌رده‌بری، و ته‌کانیش پوون و ناشکرا
 ده‌بوون و، ئیتر تیگه‌یشتیان ئاسان ده‌بوو بۆ بیسه‌ر.

٣١٥- **هه‌وه‌ پووونکرده‌وه‌ی مه‌به‌ستی پئشووه‌، که گوتی: مه‌سه‌،**
 «مَدَّ».

واته: قه‌تاده‌، ده‌لئ: به ئه‌نه‌سی کوپی مالیکم گوت: ئایا قورئان خویندنی
 پئغه‌مبه‌ری خوا جۆن بوو؟ گوتی: (قورئان خویندنی پئغه‌مبه‌ری خوا)
 «لیک‌کیشراوه‌ بوو»، (واته: درێژی ده‌کرده‌وه‌).

شهرج و پووونکرده‌وه‌:

که ده‌لئ: ، واته: خویندنه‌وه‌که‌ی درێژ ده‌کرده‌وه‌و لێکی ده‌کیشایه‌وه‌، مه‌به‌ستی
 ئه‌وه‌یه‌ که نه‌و شوینه‌ی پئووستی به‌ درێژکردنه‌وه‌ هه‌بووایه‌، ئه‌وه‌ درێژی ده‌کرده‌وه‌،
 ئه‌وه‌ش هه‌ر پووونکرده‌وه‌یه‌ بۆ خویندنه‌وه‌که‌ی پئغه‌مبه‌ر بۆ به‌شێکی شیوازی
 خویندنه‌وه‌که‌ی، چونکه‌ قورئان خویندنه‌وه‌که‌ی چهند سیفه‌تێکی هه‌بوو، به‌لاه
 ئه‌نه‌س لیره‌دا ته‌نها باسی (مَدَّ) درێژکردنه‌وه‌کانی کرده‌وه‌.

٣١٦- **هه‌وه‌ پووونکرده‌وه‌ی مه‌به‌ستی پئشووه‌، که گوتی: مه‌سه‌،**
 «تَمَّتْ» **هه‌وه‌ پووونکرده‌وه‌ی مه‌به‌ستی پئشووه‌، که گوتی: مه‌سه‌،**
 «تَمَّتْ» **هه‌وه‌ پووونکرده‌وه‌ی مه‌به‌ستی پئشووه‌، که گوتی: مه‌سه‌،**

واته: ئوممو سه‌له‌مه‌ ، ده‌لئ: پئغه‌مبه‌ر قورئان خویندنه‌وه‌که‌ی به‌ش به‌ش بوو
 (واته: له کوتایی هه‌ر ئایه‌تیک ده‌وه‌ستا، بۆ وینه‌: ده‌یفه‌رموو: «تَمَّتْ»
 «تَمَّتْ» ئنجا ده‌وه‌ستا، باشان ده‌یفه‌رموو: «تَمَّتْ» دوا‌ی
 ده‌وه‌ستا، ئنجا (ئایه‌تی دوا‌ی وی ده‌خویندنه‌وه‌) ده‌یفه‌رموو: «تَمَّتْ»

(١) أخرجه البخاري: ٥٠٤٥.

(٢) أخرجه المصنف في جامعه: ٣٩٢٧.

شرح و پروونکردنهوه:

که ده‌لی: «کُلَّ النَّبِيِّ يَفْطَعُ قِرَاءَتَهُ»، واته: به‌ش به‌ش ده‌ریده‌بری و ده‌یخوینده‌وه و له‌هموو سه‌ره‌ئایه‌ته‌کان ده‌وه‌ستا، بویه ده‌لی: ده‌یفه‌رموو: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّكَ﴾، پاشان ده‌وه‌ستا، پاشان ده‌یفه‌رموو: ﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾، ننجانوا ﴿مَلِكٍ﴾، ده‌خوینده‌وه، نه‌و شی‌وازه‌قورئان خویندنه‌وه‌یه یارمه‌تی مروّف ده‌دات بو‌تیگه‌یشتن و تیرامان.

۳۱۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَيْسٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنْ قِرَاءَةِ النَّبِيِّ ﷺ كَذَّ يُسْرُ بِالْقِرَاءَةِ أَمْ يَجْهَرُ؟ قَالَتْ: «كُلُّ ذَلِكَ قَدْ كَانَ يَفْعَلُ قَدْ كَانَ رُبَّمَا أَسْرَ وَرُبَّمَا جَهَرَ»، فَقُلْتُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ فِي الْأَمْرِ سَعَةً.

واته: عه‌بدوللای کوری نه‌بو قه‌یس ده‌لی: پرسیارم کرد له‌دایکه‌ان عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: ده‌رباره‌ی قورئان خویندنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ: ئایا به‌نه‌ینی ده‌یخویند، یاخود به‌ئاشکراو ده‌نگی بێ به‌رزده‌کرده‌وه؟ گوئی: «هه‌ردووکیانی ده‌کرد، هه‌ندیک جار به‌نه‌ینی و بێ ده‌نگ، هه‌ندیک جاریش به‌ئاشکراو ده‌نگی به‌رز»، بویه منیش گوتم: ستایش بو‌نه‌و خوایه‌ی فراوانی خستوته‌تیو نه‌م ئایینه.

شرح و پروونکردنهوه:

که ده‌لی: «سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنْ قِرَاءَةِ النَّبِيِّ ﷺ أَكَانَ يُسْرُ بِالْقِرَاءَةِ أَمْ يَجْهَرُ؟» دانهر ﷺ: نه‌کتیبه‌که‌ی خویدا (الجامع) "به‌و شی‌وه‌هیناویه‌تی: (پرسیارم کرد له‌عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) ئایا قورئان خویندنی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌شه‌ودا چۆن بو‌وه؟ قورئان خویندنه‌که‌ی په‌یوه‌ست کردوه به‌شه‌و له‌شه‌ونویژه‌کانیدا، نه‌ویش گوتویه‌تی: هه‌موو نه‌و شی‌وازانه‌ی به‌کاره‌یناوه، پاشان نه‌و قسه‌یه‌ی پروونده‌کاته‌وه‌و ده‌لی: (بینگومان جار هه‌بووه به‌بیده‌نگی ده‌یخویندو، جاریش هه‌بووه به‌ده‌نگی به‌رز ده‌یخویند) واته: کاتییک له‌شه‌ونویژدا قورئانی ده‌خویند جار هه‌بوو به‌ده‌نگی به‌رز ده‌یخویند، که نه‌وه‌ی لینی نزیک بو‌وايه گوئی لیده‌بوو، نه‌ک به‌ده‌نگیکی زۆر به‌رز، جاریش هه‌بوو به‌هیاوشی ده‌یخویند، نه‌گه‌ر که‌سینک لیشی نزیک بو‌وايه گوئی بیستی نه‌ده‌بوو.

که ده‌لئ: «فَقُلْتُ» نهو کهسه عه‌بدوللای کوری ئه‌بو قه‌یسه.

که ده‌لئ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ فِي الْأَمْرِ سَعَةً» واته: کاره‌که‌ی بۆ ئیمه فراوان کردوه، یتیمان خوشبوو به ده‌نگ قورئان ده‌خوئین، نه‌گه‌ریش یتیمان خوشبوو نه‌وه به‌بی ده‌نگ ده‌یخوئین، هه‌ردوولا دروسن، باشرینیان نه‌و جو‌ره خوئندنه‌وه‌یه که زیاتر خشوع و دلنه‌رم بوونی تیدایه (واته: به پئی سات و کات).

۳۱۸- عَنْ أُمِّ هَانِئٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كُنْتُ أَسْمَعُ قِرَاءَةَ النَّبِيِّ ﷺ بِالنِّيبِ وَأَنَا عَلَى عَرِيشِي» .

واته: ئوممو هانی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لئ: «من به شهو گوئیستی قورئان خوئندنه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بووم، له کاتی‌که‌دا له‌سه‌ریانی ماله‌که‌ی خۆم بووم».

حه‌سه‌نی به‌صریی ده‌لئ: (عریش) واته: سه‌قف و سه‌ربان، (دیاره له‌سه‌ربان خه‌وتوه‌و، گوئیستی قورئان خوئندنه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوشه‌ویست ﷺ بووه‌).

شهرج و روونکردنه‌وه:

(العریش) یان (العرش): به شتیکی به‌رزبووه‌وه ده‌گوتری، له‌به‌ر ئه‌وه‌ش به جینگای خه‌و ده‌لئ: (عریش) له‌به‌ر به‌رزیه‌که‌یه‌تی، بینگومان هه‌ندیک له‌ پافه‌کارانی فهرمووده ده‌لئ: نه‌و گوئ لئ بوونه پینش کۆچکردن بووه.

۳۱۹- عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ قَالَ. سَمِعْتُ عِنْدَ اللَّهِ نَبِيَّ ﷺ يَقُولُ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى نَافِيَةِ يَوْمِ الْفَتْحِ وَهُوَ يَقْرَأُ: ﴿إِنَّا مَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا﴾ لِيُغَيِّرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ﷻ الْفَتْحِ، قَالَ: «فَقُرْ وَرَجْعُ» قَالَ: وَقَدْ مُعَاوِيَةَ بْنُ قُرَّةَ: «لَوْلَا أَنْ يَجْتَمِعَ النَّاسُ عَلَيَّ لَأَخَذْتُ لَكُمْ فِي ذَلِكَ الصُّوتِ» أَوْ قَالَ: «لِللَّحْنِ»^(۱).

واته: مو‌عاویه‌ی کوری قوربه‌ ده‌لئ: بیستم عه‌بدوللای کوری مو‌غه‌فقه‌ل ﷺ ده‌یگوت: له‌ پۆژی نازادکردنی (مه‌که‌که‌دا) پیغه‌مبه‌رم ﷺ بینی له‌سه‌ر پشستی حوشره‌که‌یه‌وه ئهم نایه‌ته‌ی ده‌خوئنده‌وه: ﴿إِنَّا مَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا﴾ لِيُغَيِّرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ﷻ الْفَتْحِ. (-ئه‌ی مو‌حه‌مه‌د ﷺ- بینگومان ئیمه سه‌رکه‌وتییکی ئاشکرامان

(۱) أخرجه ابن ماجه: ۱۲۴۹.

(۲) أخرجه البخاري: ۴۲۸۱، ومسلم: ۷۹۴.

پیدایت - که رینکه و تنی حوده بیبه یه - ﴿١﴾ تا خوا خوشبیتی له گوناهاه کانی رابردوو و داهاتووت، جا عه بدوللای کوری موغه ففهل ﴿٢﴾ ده لئی: کاتیک (پیغه مبه ر ﴿٣﴾) ده بخوینده وه «دهنگی پی ده له راندوه»، (شوعبه) ده لئی: موعاویه ی کوری قورپه گوسی: «نه گهر له بهر هاتن و کوبوونه وه ی خه لک نه بووایه له سهرم وه ک نهوم یو ده خوینده وه»، یان گوتی: «به و ناوازه ی نهوم ده خوینده وه».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى نَاقَتِهِ يَوْمَ الْفَتْحِ»، مه به ست له (الْفَتْحِ) لیره دا رینکه و تنی حوده بیبه یه.

که ده لئی: «وَهُوَ يَقْرَأُ: ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا﴾ لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ﴿١﴾ الْفَتْحِ. (- نه ی موحه ممه د ﴿٢﴾ - بیگومان نیمه سه ره که و تنیکی ناشکرمان پیدایت - که رینکه و تنی حوده بیبه یه - ﴿٣﴾ تا خوا خوشبیتی له گوناهاه کانی رابردوو و داهاتووت، قال: «فَقَرَأَ وَرَجَعَ» (الترجیع): به مانای له رینه وه ی دهنگ دی، ده گوتری: (رَجَعَ): کاتیک که سیک له خوینده وه دا دهنگی به لرینته وه، به لام لیره دا به مانای دهنگ خوشی دیت له کاتی قورئان خوینده وه دا، ههروه کو خودی دهقه کهش به لگه یه له سهر نه وه.

که ده لئی: «لَوْلَا أَنْ يَجْتَمِعَ النَّاسُ عَلَيَّ لَأَخَذْتُ لَكُمْ فِي ذَلِكَ الصُّوْبَ»، نا نه وه ده یسه لمینی و روونی ده کاته وه که مه به ستی دهنگ خوشییه له قورئان خوینده وه دا، وه به لگه شه له سهر نه وه ی که کاتیک زانیت کوبوونه وه ی خه لکی له سهر شتیک ده بیته هوی ناشووب و خراپه که ی له چاکه که ی زیاتر ده بی، یان سه رده کیشی یو تاوان، نه وه نهو کات کاریکی ناپه سنده و ییزاروه.

٣٢٠- عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: «مَا نَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا حَسَنَ الْوَجْهِ، حَسَنَ الصُّوْبِ، وَكَانَ يَبْكُكُمْ ﷺ حَسَنَ الْوَجْهِ، حَسَنَ الصُّوْبِ، وَكَانَ لَا يُرْجَعُ»^(١).

واته: قه تاده ده لئی: «خوا هیهج پیغه مبه رینکی نه ناردوه مه گهر جوانترین شیوه و پروو خسارو، خوشترین دهنگیشی هه بووه، وه پیغه مبه ره که ی ئیوهش (موحه ممه د)

(١) سنده ضعیف، من مرسل قتاده، والراوی عنه حسام بن مصك ضعيف جدًا.

جوانترین شیوه و ږووخساری هه ږوو، وه خوشرین دهنگیشی هه ږوو، (له کانی خویندنه وهی قورئانیشدا) دهنگی نه ده له رانده وه.»

په ننگه نه بیستی دهنگی له راندوته وه، چونکه قه تاده تابعینه، فهرموده ی پیشتر نیبو موغه فقهل ږوو، گوتی: بینیم دهنگی ده له رانده وه، والله أعلم.

شرح و ږوونکړدنه وه:

به لگه به له سهر نه وهی که خوی گه وړه دوو سیفته تی له پیغه مبه راندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) کوکړدوته وه: جوانی له ږووخسارداو دهنگخویشی، که ده لی: «وَكَلَّ لَا يُرْجِعُ . واته: به و جوړه ی که ږو گورانی گوتن به کاردی، چونکه قورئان خویندن به ناوازی گورانی گوتن پیچه وانه به له گه ل خشوع و ماناو مه به ستی قورئان خویندن، به لاه نه و (الترجیع) هی که به مانای دهنگخویشیه و ږو رازاندنه وهی خویندنه وه که به به ی زور له خوکردن و، بی نه وهی که ده سترکو دروستکراو بی، نه وه له فهرموده که ی پیشووتردا سه لمینراوه که کیشی نیه و په وایه.

۳۲۱- عَلَّيْكَ عَسَىٰ أَن يَكُونَ لَكَ نَصِيحَةٌ ۖ رَّبُّهَا بِسَمْعِهَا مَرَّ فِي حُجْرَةٍ وَهُوَ فِي الْبَيْتِ»^(۱).

واته: نیبو عه بیاس ، ده لی: «هه ندیک جار وا ده ږوو نه وانه ی له ژووړه که د ږوون گوینیستی قورئان خویندنه وهی پیغه مبه ری خوا ده ږوون».

شرح و ږوونکړدنه وه:

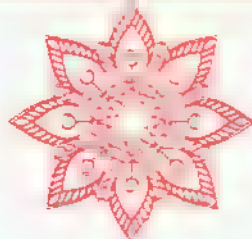
که ده لی: «رَبُّهَا بِسَمْعِهَا مَرَّ فِي حُجْرَةٍ وَهُوَ فِي نَيْبٍ»، نه و فهرموده به هه مان فهرموده کانی پیشووتر ږوونده کاته وه و دهیسه لمینتی، که قورئان خویندنه که ی له شه و نوژدا به دهنگی به رز ته نها به نه ندازه ی نه و ونده دهنگی به رز ږووه، که نه وانه ی لئی نریک ږوون، گوینیستی ده ږوون، نه ک دهنگیکی زور به رز.

باب ۱۰: لاهوتی حقائق

دہر پارہ کی گریبان

پیغمبر کی خواہش

پىغمبەرى خوا ﷺ كەسىك بوو كە لە ھەموو كەسىك زياتر خواي پەرستو، لە ھەموو كەس زياتر ترسى خواي لە دلدا بوو، لەبەرئەو جارى وابوو كە گريانى ھەزە، ئەویش لە چەند جىگايەك و، لەبەر چەند ھۆكارىكى جۆراو جۆر.

١. (سر القيم) ﷺ دەلى: (گريانى پىغمبەر ﷺ ھەر لە جۆرى پىكەنپەكەى بوو، و بە: بە دەنگى بەرزو ھات و ھاوار نەبوو، ھەرئەو كە چۆن پىكەنپەكەشى بە قەو بە دەنگى بەرز نەبوو، بەلكو چاوەكانى فرمىسكىان پيدا دەھات و دەنگى گزى سىنگى دەبىسترا، جارجار ھەبوو گريانەكەى وەكو سۆزو بەزەبى بوو بو مردوو، جار ھەبوو ترس بوو بۆ ئۆممەتەكەى (كە سزا بدرىن)، وەكو سۆزو بەزەبى و دلنەرمى بوو، جار ھەبوو لە نرسى خوا بوو، جار ھەبوو لە كاتى گويگرتن لە قورئان خویندن بوو، كە ئەو ھەش گريانى تامەزرۆبى و خوشەووستى و بە گەورەزانين بوو، كە ترسى خواي گەورەشى لە گەلدا بوو، جا كاتىك ئىبراھىمى كۆرى وەفاتى كرد چاوەكانى فرمىسكىان لى ھات و گريانىكى بە سۆزو بەزەبى ھەت، وە فەرموى: {تَذْمَعُ الْعَيْنُ، وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ، وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يُرْضِي رَبَّنَا، إِنَّا بِكَ يَا إِبْرَاهِيمَ لَمَخْزُونُونَ} ۱. واتە: چاوە فرمىسك دەپزى و، دل نىگەرەن دەبى و ھىچ خەتەكىش نالین كە بەروەردگارمان پى پازى نەبى، وە بىنگومان ئەى ئىبراھىم بۆت دلنەنگىن. وە كاتى پەكەك لە كەجەكانى لە گيان كىشاندا بوو، بۆى گريا، ھەرئەو كاتىك عەبدوللای كۆرى مەسعوود ﷺ سوورەتى (النساء) ى بۆ خویندەو كاتىك گەيشتە ئەو شۆپنەى كە دەفەرموى: **فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا** ۲. (النساء) (نایا - ھالى كافران - چۆن بى كاتىك ھىنامان لە ھەموو ئۆمەتەكدا شاھەتەك - كە پىغمبەرەكەیانە - تۆپشان ھىنا - ئەى موحەممەد ﷺ - بە شاھەت بەسەر ئا ئەوانەو) كاتىك ئەو ئاھەتەى خویندەو گريا.

وە كاتىك عوسمانى كۆرى مەظعون ﷺ وەفاتى كرد گريا، وە كاتىك خۆرگىرا، ديسان گريا و نوێزى خۆرگىرانی كردو لە تىو نوێزەكەیدا دەستى كرد بە گريان و، دەنگى گريانى دەبىسترا، وە دەفەرموو: «رَبِّ أَلَمْ نَعْبُدْكَ أَنْ لَا تُعَذِّبْهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ؟

دَحْرَسَعْدَر: واته: ئەى نەروەردگار! ئەى بەلێنى ئەوەت پێ نەدام کە سزایان نەدهى، (مادام من لە نۆیانبەم)، ئەوانیش داواى لێخۆشبوون بکەن، ئەووە ئیمەش داواى لێخۆشبوونت لێ دەکەین.

وہ کاتیک لە لای گۆرى یە کیک لە کچەکانى دانىشت گریا، وە هەندیک جار لە شەونۆزەکاندا دەگریا^(۱).

۳۲۲- ح ۱۱۱: «مَرْجُلٌ مِنَ الْبُكَاءِ»^(۲).

واتە: عەبدوللای کۆرى شیخخیر: دەلێ: «هاتم بۆ خزمەت پێغەمبەرى خوا (لەو کاتەدا) نوێزى دەکرد، لە ناخى دلێووە بە گریانیکى وا بە کۆل دەگریا، وەک قولىەى کولانى مەنجەل دەنگى دەهات». (ئاوا پێغەمبەرىش گریانە کە زۆرى بۆ هیناوە و لە پرمەى گریانى لە ناخەو، دەنگى دەرچوو!).

شەرح و پوونکردنەو:

کە دەلێ: «وَحَفَظَ رَأْسَهُ بِرِجْلِهِ مِنَ الْبُكَاءِ»، واته: دەنگیک لە سینگ و سینەى دەهات، کە وەکو دەنگى کولانى مەنجەلێ لە مس دروستکراو بوو، کاتیک دادەنریتە سەر ناگر، ئا ئەو گریانە بریتىە لە گریانى لە ترسى خواو، تامەزرۆی دیدارى خواو، خوشەویستى بۆ خواى گەورە.

۳۲۳- عَرَّ عَنِ النَّبِيِّ مَسْعُودٌ ۖ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «افْرَأْ عَلَى» فَقَسَتْ رُسُولُ اللَّهِ ﷺ قَرَأَ عَلَيْكَ وَعَسَتْ لِي قَال: «بِي حُبُّ لِي سَمِعْتُ مِنْ عَمْرِى»، فَقَرَأَتْ سُورَةَ النَّسَاءِ، حَتَّى تَلَعَتْ ۖ وَجِئْتُ بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيَةً ۖ ۖ نِسَاءً، قَالَ فَرَأَيْتُ عَيْنِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَهْمِلُنَّ ۖ.

واتە: عەبدوللای کۆرى مەسعوود: دەلێ: پۆژیک پێغەمبەرى خوا ﷺ یى فەرمووم: «قورئانم بەسەردا بخوێنە»، منیش گوتم: ئەى پێغەمبەرى خوا من بەسەر

(۱) انظر: (ج ۲۲۴).

(۲) زاد المعاد: ۱/ ۱۸۲.

(۳) أخرجه أبو داود في السنن: ۹۰۴.

(۴) أخرجه البخاري: ۶۵۸۲، ومسلم: ۸۰۰، والمصنف في جامعه: ۲۵-۲۰.

تودا بخوینم، که چی به سهر تودا دابه ز تراوه؟! فهرمووی: «به لئی»، ههز ده که م گوئیستی بم له غهیری خومه وه»، جا ده لئی: منیس سووره تی (النساء) م به سهر دا خویند، هه تا گه یستمه ئه م ئایه ته که ده فهرمووی: ﴿وَحِشْدَکَ عَلٰی هٰؤُلَاءِ شَهِیدٌ﴾ . ﴿النساء﴾ (تویشان هینا - ئه ی موحه ممه د ﴿﴾ - به شایه ت به سهر ئا ئه وانه وه)، ده لئی: جا ته ماشام کرد، فرمیسکی له چاوه کانیدا ده هاتنه خواره وه.

شرح و روونکردنه وه:

که ده فهرمووی: ﴿بِیْ حِشْدٍ لِّ سَمْعِکَ مِنْ شَرِّیْ﴾، پیغه مبه ر ﴿﴾ قورئانی له جیبریه وه بیستوه وه له هه ندیک له هاوه لانیس گوئی لئی بووه، جا کاریگه ری قورئان خویندن بو مرووف، جار هه یه به هوی خویندنه وه ی خویه تی، جاریش هه یه به هوی ئه وانی دیکه وه یه.

که ده لئی: ﴿اَفْرَأَتْ سُورَةَ النِّسَاءِ﴾، ئه وه ی لیه ورده گیرئ که دروسته و ناپه سند نیه که بگوئری: سووره تی (النساء)، یان سووره تی (البقرة)، واته: پیویست ناکات بگوئری: ئه و سووره ته ی که باسی (النساء) ی تیدا یه، یان ئه و سووره ته ی که باسی (البقرة) ی تیدا یه.

که ده لئی: ﴿وَحِشْدَکَ عَلٰی هٰؤُلَاءِ شَهِیدٌ﴾ : ﴿النساء﴾ (تویشان هینا - ئه ی موحه ممه د ﴿﴾ - به شایه ت به سهر ئا ئه وانه وه)، خوای گه وره بو هه موو ئوممه تیک له ئوممه ته کان شاهیدیکی داناوه که پیغه مبه ره که یانه، ئا ئه وه ش له وپه ری دادپه روهری خوای گه وره دایه، وه پیغه مبه ری ئیمه ش موحه ممه د ﴿﴾ شاهیده به سهر ئه و ئوممه ته وه، جا کاتیک عه بدوللای کوری مه سهوود ﴿﴾ له قورئان خویندنه که گه یشته ئه م شوینه: ﴿وَحِشْدَکَ عَلٰی هٰؤُلَاءِ شَهِیدٌ﴾ : ﴿النساء﴾ چاوه کانی فرمیسکیان لئی هاتنه خواره وه.

جا گریان ی پیغه مبه ر ﴿﴾ لیه دا کاتیک بووه که گوئی له قورئان خویندنی که سیک ی دیکه بووه، به لام له فهرمووده که ی ینشو کاتیک گریاوه که بو خوی قورئانه که ی خویندوه.

۳۲۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه قَالَ: انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصْنِي، حَتَّى لَمْ يَكُنْ يَزْكُعُ ثُمَّ رَكَعَ، فَلَمْ يَكُنْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَلَمْ يَكُنْ أَنْ يَسْجُدَ، ثُمَّ سَجَدَ قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَلَمْ يَكُنْ أَنْ يَسْجُدَ، ثُمَّ سَجَدَ قَبْلَ أَنْ يَكُنْ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ، فَجَعَلَ يَنْفُخُ وَيَنْبِي، وَيَقُولُ: «رَبُّ أَلَمْ تَعِظِي أَنْ لَا تُعَذِّبَهُمْ وَأَنَا فِيهِمْ؟ رَبُّ أَلَمْ تَعِظِي أَنْ لَا تُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ؟ وَنَحْنُ نَسْتَغْفِرُكَ». فَلَمَّا صَلَّى رَكَعَتَيِ انْجَلَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ فَحَمِدَ اللَّهَ تَعَالَى وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ الشَّمْسَ وَلَقَمَرٌ آيَاتٍ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتٍ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا انْكَسَفَا فَافْزَعُوا إِلَى دِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى».

واته: عهبدوڻلاي ڪوري عهمر رضي الله عنه دهلي: پوڙنيڪ خورگيران پوويدا له پوڙگاري پيغه مبهري خوا رضي الله عنه، جا پيغه مبهري خوا رضي الله عنه ههلسا بو نه وهى نوڙ بڪات، جا نزيڪ بوو نه چي بو پڪووع، دواي چه ماوهو چوو بو پڪووع، ئيدى (هيئند مائه وه) نزيڪ بوو هه لئه ستيته وه له پڪووع و سهري بهرز نه کاته وه، دواي سهري بهرز ڪرده وه، (پاشان هيئند مائه وه) نزيڪ بوو نه چي بو ڪر نووش، دواي چوو بو ڪر نووش، نزيڪ بوو هه لئه ستيته وه له ڪر نووش بردن، دواي ههلسا مائه وه فووي ڪردو ده گرياو ده يفه رموو: «ئهى پهروه ردگارم تايا به لينت پينه داوم كه سزايا نهدى هه تا من له نتيواندا بم؟ ئهى پهروه ردگارم تايا به لينت پينه داوم كه سزايا نهدى هه تا ئهوان داواي ليخوشبونت لبيكه ن؟ ئه وه ئيمه داواي ليخوشبونت لى ده كه ين»، جا كاتيڪ دوو پڪات نوڙه كهى ته واو ڪردو، خوره كه ده ركه وته وه، دواي ههلسا سوپاسگوزاري خواي بهرزي ڪردو، سهناي خواي ڪردو فه رمووي: «خورو مانگ دوو نيشانهو بهلگه ن له نيشانهو بهلگه ڪانى خوا، له بهر مردن و له دايڪ بووني هيچ كه سنيڪ ناگيرين، بويه ئه گهر (خورو مانگ، يان يه ڪيكيان) گيران، ئه وه پهنا بيهن بو زيكرو يادو پارانه وه له خواي بهرز».

شرح و روون ڪردنه وه:

كه دهلي: «انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، مبهست له گيراني خور ئه وه يه كه پووناكى هيچ نه ميني و، هه موو بگيري، يان هه نديكي ديار نه ميني.

یه کجار له ژبانی پیغه مبه‌ر ﷺ خورگیراوه، نه‌و جاره‌ش له سالی ده‌ی کوجیدا بوو، رنکه‌وت بوو له‌گه‌ل وه‌فاتی ئیپراهیمی کوپی پیغه مبه‌ر ﷺ، بیرو باوه‌ری خه‌لکی سه‌رده‌می نه‌فامی تاوا بوو، که هه‌ر کات خور بگیریه، یان مانگ بگیریه، نه‌وه بیان وابوو، یان له‌به‌ر مردنی که‌سیکی گه‌وره‌یه، یان له‌به‌ر هاتنه‌ دونیای که‌سیکی گه‌وره‌یه، جا که پیغه مبه‌ر ﷺ به‌و بونه‌یه‌وه وتاری بو خه‌لکی فره‌موو، پوونی کرده‌وه‌و رایگه‌یاند که مانگ و خورگیران دوو نیشانه‌و به‌لگه‌ی گه‌وره‌یی ده‌سه‌لاتی خوان و، به‌نده‌کانی پی ده‌ترسینی، نه‌گه‌رنا له‌به‌ر مردن و ژبانی هیچ که‌سیک نیه.

پیغه مبه‌ر ﷺ ده‌رچوو له‌و کاته‌دا زرنکه‌ی به‌ دوا‌ی خویدا پاده‌ کیشاو، له‌به‌ر سامناکی پرووداوه‌که، هه‌روه‌کو بلنی قیامه‌ت به‌ریا بووه، فره‌مانی کرد که جار بدری بو نوژی به‌کو مه‌ل، ئیتر خه‌لکیش کو‌بوونه‌وه له‌ مزگه‌وت‌دا، نه‌ویش نوژی خورگیرانی له‌ مزگه‌وت بو کردن، «فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصْلِي، حَتَّى لَمْ يَكُنْ يَزْكُغُ ثُمَّ رَكَعَ، فَلَمْ يَكُنْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَلَمْ يَكُنْ أَنْ يَسْجُدَ، ثُمَّ سَجَدَ فَمِنْ يَكُنْ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَلَمْ يَكُنْ أَنْ يَسْجُدَ، ثُمَّ سَجَدَ فَمِنْ يَكُنْ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ»، واته: پیغه مبه‌ر ﷺ ده‌ستی کرد به‌ قورپان خویندن له‌ نێو نوژه‌که‌دا، هینده‌ مایه‌وه‌ وه‌کو بلنی نه‌یده‌ویست بچینه‌ پکووع، له‌به‌ر نه‌وه‌ی هینده‌ قورپانی خویند، پاشان پویشته‌ پکووع و هینده‌ پکووعه‌که‌ی درێژ کرده‌وه، وه‌کو بلنی نه‌یده‌ویست له‌ پکووع هه‌لسته‌وه‌ له‌به‌ر درێژی پکووعه‌که‌ی، پاشان له‌ پکووع هه‌لسایه‌وه‌و پرنک بووه‌و هینده‌ درێزه‌ی به‌ پاوه‌ستانه‌که‌دا، وه‌کو بلنی: نه‌یده‌ویست بچینه‌ کپنوش له‌به‌ر درێژی پاوه‌ستانه‌که‌ی، پاشان پویشته‌ بو کپنوش، هینده‌ له‌ کپنوشه‌که‌دا مایه‌وه‌، وه‌کو بلنی نه‌یده‌ویست له‌ کپنوشه‌که‌ هه‌لسته‌وه‌ له‌به‌ر زوری ماوه‌که‌ی، پاشان هه‌لسایه‌وه‌و، به‌و جوهره‌ نوژه‌که‌ی درێژ ده‌کرده‌وه له‌ هه‌ر پرووکنیک له‌ پرووکنه‌کانی نوژه‌که‌.

چونیه‌تی نوژی خورگیران له‌و فره‌مووده‌یه‌دا، وا باسکراوه‌ که دوو پکاتی ناساین، له‌گه‌ل درێژی ماوه‌ی نێوان پرووکنه‌کانی و، قورپان خویندنی به‌ ده‌نگ تیی‌دا، نه‌و فره‌مووده‌یه‌ش به‌ ساز دانراوه‌، نه‌وه‌ی که لای فره‌مووده‌ناسان ناسراوه‌و زانراوه‌،

ئەو فەرموودەيە كە پېشەوا بوخارى" و غەيرى ئەوئىش لە عائىشەو غەيرى ئەوئىش
 پېشە گىردراوئەتەو، كەوا: (لە سەردەمى پېشەمبەرى خوا ﷺ خۆرگىرا، پېشەمبەرىش
 ﷺ پېش توئىرى بۇ خەلكە كە كرد، ئىتر بە پتو وەستاو خويئندى فاتیحەو دواى
 فاتیحەى درىژ كردهو، پاشان پكووعى بردو ماوہى پكووعە كەى درىژ كردهو، پاشان
 ھەستايەو و پىك بۆو و ماوہ كەى درىژ كردهو بەلام بە ئەندازەى راوہستانی يە كەم
 نەبوو، پاشان پويشتەو پكووع و ماوہ كەى درىژ كردهو، كە ئەو ماوہ بە ئەندازەى
 پكووعى يە كەم درىژ نەبوو، پاشان كړنووشى بردو ماوہى كړنووش بردنە كەى درىژ
 كردهو، پاشان ھەمان ئەو شتەى لە پكاتى دووہمىشدا دووبارە كردهو، وەكو پكاتى
 يە كەم، پاشان لە نوئىز بۆو و پۆژ بە دەر كەوتەو و تارى بۇ خەلكى فەرموو).

لەو فەرموودەدا بۆ ھەر پكاتىك دوو پكووعى ھىناو، ئائەوئىش لە لای فەرموودەناسان
 ناسراو و زانراو، ھەروەكو زانايان باسى دەكەن، ئەو جۆرە نوئىزەش تايبەتە بە
 خۆرگىران.

كە دەلى: (فَجَعَلَ بَنِي وَسِي، واتە: دەنگى سىنگ و سىنەى دەبىسترا، كە دەنگى
 گريان بوو لە نوئىزە كەيدا، وە لە كاتى پارانەو لە خواى گەورە، دەبىگوت: «رَبُّنَا
 عَمِي أَوْ لَا تُعْطِيهِمْ فَإِنَّ فِيهِمْ رَبًّا لَّهُمْ نَعْمَى أَوْ لَا تُعْطِيهِمْ وَهُمْ يَسْتَعِزُّونَ؟ وَحَسْبُ سَعِيرُونَ»،
 ئەو ماناو تەفسىرى ئەو ئايەتەيە كە خوا دەفەرموئى: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ
 وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَعِزُّونَ﴾ ﷻ (وہ بہ راستی خوا
 سزایان نادات لە کاتیکدا تۆ - ئەى موحەممەد ﷺ - لە ناویاندا بیت، ھەروەھا خوا
 تووشى سزایان ناکات لە کاتیکدا ئەوان داواى لىبوردن لە خوا بکەن).

كەواتە: ئەو ئۆممەتە دوو دُنیا كەرەوہى ھەيە لە سزای خواى گەورە: ھەبوونى
 پېشەمبەر ﷺ لە نىو ئۆممەتدا، ھەروەھا داواى لىخوشبوون كردن، بەلام پېشەمبەر ﷺ
 بىنگومان وەفاتى كردهو، بەلام داواى لىخوشبوون كردنە كە ھەر ماوہ.

لەو فەرموودە ئەوئىش وەردەگىرى كە لە كاتى خۆرگىراندا دوو عاكردن و داواى لى
 خوشبوون كردنى زۆر، لە پېش نوئىزو لە پاشى نوئىزە كە سوننەتە، تەوبەو گەرانەو و

که ده‌لئی: شدا تخمه به خور - من عسده به خور - سیسره ز شیر سر مش -
به پنجه وانه ی بیرو باوهری هاوبه شدانهران له
سه‌رده می نه فامیییدا (که پیان وابوو له بهر مردن، یان ژیا نی که سیک کی گه وره خوړ
ده گیرئ).

[illegible]

(١) أخرجه أحمد في المستند: ٢٤١٢.

شەرح و روونکردنەوه:

که دەلی: «أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ابْنَهُ لَهُ تَقْضِي»، واتە: لە گیان کێشاندا بوو، گوتراوه: که ئەو کچە، کچی پێغه مەهر ﷺ بووه، کچی زەینەب لە شووه کە ی ئەبولعاصی کۆری ڕەبیع، وەفاته کەشی لە سالی نۆیه می کۆچیدا بووه.

که دەلی: «فَاخْتَضَنَهَا»، واتە: بە خۆیه وه گۆشی، وه کو سۆزو بەزەبیه ک بو کچه که، که دەلی: «وَصَحَّحْتُ أُمَّ أَيْمَنَ فَقَالَ «يَعْنِي ﷺ»: «أَتَبْكِينَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ؟» فَقَالَتْ: أَلَسْتُ أَرَاكَ تَبْكِي؟»، گریان ی پێغه مەهر ﷺ به و جۆره بووه که جاوی فرمیسکی لێها توه و دلشی پر بووه له ڕهزانه ندی، که بێگومان ئەوه ی فەرموویه تی: جیگه ی ڕهزانه ندی بهروهر دگار بوو، ئیتر فرمیسکی ها توه و وه کو سۆزیک و میهره بانیه ک بو ئەو که سه ی که خه ریکه گیانی ده کیشری، بۆیه به ئافره ته که ی فەرموو: «إِنِّي لَسْتُ أَبْكِي، إِنَّمَا هِيَ رَحْمَةٌ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ بِكُلِّ خَيْرٍ عَلَى كُلِّ خَالٍ»، واتە: ئەو فرمیسکانه ڕهحمه تن بو مردووه که، وه ئەو کاریگەر بوونه ش، ڕهحمه ته بو ئەو که سه ی که خه ریکه گیان ده دات، که واتە: گریان ه که ی گله یی کردن و توو ڕه بوون و گریان ی شله ژان و گریان ی سکا لا کردن نه بووه، به لکو ته نها گریان تیک بووه وه کو میهره بانیه ک و ڕهحمه ت بو ئەو که سه ی که خه ریکه گیان ده دات، ئیتر به و سیفه ته ی ڕهزانه ندی ده برپین به قه زاو قه ده ری خوای کو کردۆته وه، له گه ل ڕهحمه ت و سۆزو میهره بانی ده برپین، بو ئەو که سه ی نزیک ی و ه فات کردنه، نه و جار نه و سیفه ته ش باشتره له سیفه تی که سیک که و له بهر به هیزی ڕهزانه ندیه که ی فرمیسکی نایه ت و سۆزو ڕهحمه تی لاوازه.

که دەلی: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ بِكُلِّ خَيْرٍ عَلَى كُلِّ خَالٍ»، واتە: بێگومان ڕوادره موو کاروباریکی خیره به هه ر جۆریک بی، کاتیک دلخۆشه له سه ر خیره و چاکه یه، چونکه پادا شت وهرده گری له سه ر سوپاسگوزاریه که ی، کاتیکیش له نا ڕهحه تی و ناخۆشیدا یه به هۆی ئارامگریه که به وه پادا شت وهرده گری.

که دەلی: «إِنَّ نَفْسَهُ تَتَرَعُّ مِنْ تَبِّ حَنْبِهِ، وَهُوَ يَحْمَدُ اللَّهَ ﷻ»، ده بینین که زۆر جار که سه چاکه کان له کاتی گیان کێشاندا سوپاس و ستایشی خوا ده که ن و ستایشی خوایان له بیر نه چۆته وه، له و کاته تووندو نا ڕهحه ته دا، ههروه ها نه خۆشی به ئازار و ئیشیش

ده‌بینن که به ده‌ست نه‌خوشیه که‌وه ده‌نالینن، به‌لام زمانی به یادو ستایشی خوای
گه‌وره ته‌رو پاراوه.

۳۲۶- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَتَلَ عُثْمَانَ بْنَ مَطْعُونٍ وَهُوَ مَيِّتٌ وَهُوَ يَتَكَبَّرُ أَوْ قَالَ: «عَيْنَاهُ تَهْرَاقَان»^(۱).

واته: عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گیرِته‌وه: «پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ عوسمانی کوری مه‌زعونی ماچ
کرد به مردوویی و له هه‌مان کاتدا ده‌گریا» یان گوتی: «فرمیسک له چاوه‌کانی
ده‌هاتنه خواره‌وه».

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌و گریانه، گریان‌ی سۆزو میهره‌باتیه، خوا به‌زه‌یی به‌وانه‌دا دِته‌وه له به‌نده‌کانی
که‌وا به به‌زه‌یین.

فه‌رمووده که به‌لگه‌شه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی، که ماچ کردنی مردوو دروسته‌و، بی‌گومان ئه‌بو
به‌کری صیددیق رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کاتیک پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وه‌فاتی کرد ماچی کرد.

۳۲۷- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: شَهِدْنَا أَنَّ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرَسُولِ اللَّهِ جَالِسٌ عَلَى الْقَبْرِ
فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَدْمَعَانِ، فَقَالَ: «أَفِيكُمْ زَحْلٌ لَمْ يُقْرِفِ الْبَيْلَةَ؟» قَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أَأَنْ قَالَ: «انْزِلْ»
فَنَزَلَ فِي قَبْرِهَا^(۲).

واته: ئه‌نه‌سی کوری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: ناماده‌بووین له شاردنه‌وه‌و ناشتی (جه‌نازه‌ی)
کچینکی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، جا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ر (واته: ته‌نیشت) گۆره‌که‌ی
دانیشتبوو، ته‌ماشام کرد وا فرمیسک به چاوه‌کانیدا دینه خواره‌وه، جا فه‌رمووی:
«نایا هیج پیاوینکتان تیدایه له‌گه‌ل خیزانی جووت ته‌بووینی (واته: له‌شگران نه‌بی)؟»
ئه‌بو ته‌لحه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ گوتی: من، (پیغه‌مبه‌ر ﷺ) فه‌رمووی: «دابه‌زه نئو گۆره‌که (جه‌نازه‌که
وه‌ربگره)»، ئیدی ئه‌ویش دابه‌زیه نئو گۆره‌که‌ی.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه ۹۸۹، وأبو داود في السنن ۳۱۶۳، وابن ماجة في السنن: ۱۴۵۶، وفي إسناده عاصم بن غنيد
اللّه، وهو ضعيف.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۲۸۵.

شەرح و روونکردنەوه:

که دەلێ: **پەڕە بێرە** ، واتە: ئامادە ی ناشتی جەنازە کە ی بووین لە گەڵ نوێژ لە سەر کردتە کە ی و ناشتی، ئەو کچەش ئوممو کە ل سوم **ب** بوو، خێزانی عوسانی کۆری عەففان **ه**.

وێستە بە خەڵس عەففان ، واتە: لەو کاتەدا کە ویستیان جەنازە کە شۆڕ بکە ئەو ه بۆ نیو گۆڕ، لەو کاتەدا لە سەر گۆڕە کە دانیشتبوو، کە دەلێ: **خەڵس عەففان** ، فرمیسکی چاو لەو کاتەدا، فرمیسکی سۆزو میهرەبانییە هەر وه کو پیغه مبهەر **ه** لە فەرموودە ی پیشوودا بۆمانی روونکردووه، بۆیه ئەو چۆره گریانە دژیه کی نیه لە گەڵ پەزنامە ندی و ئارامگری، چونکە پیغه مبهەرمان **ه** پیشه وای ئەو کە سانه یه کە ئارامگرن و پازین به قەدەری خوا.

که دەلێ: **ئەو کە حەرمە ی سەندە شێرێکێ** ، **قەڵەو** ، واتە: ئایا کە سیکتان لە نێودا هەیه کە ئەمشەو لە گەڵ خێزانی کۆنە بووبیتە وه؟ ئەو ه بە لگە یه لە سەر ئەو ه ی کە هەر کەس شەو ه کە ی لە گەڵ خێزانی کۆبوو بیتە وه دروست نیه به یانی ه کە ی دابەزیتە نیو گۆری مردوو، بە لکو ئەو کە سە ی دە چیتە نیو گۆڕ بۆ دامە زران دنی جەنازە کە، دە بێ کە سیکی بێ، کە و شەو ه کە ی لە گەڵ خێزانی کۆنە بوو بیتە وه، با لەو کاتەدا مە حەرە می مردوو ه کە ش دەستە کە وێ، چونکە ئەو تە لحه **ه** بۆ کچە کانی پیغه مبهەر **ه** بیگانه بوو.

بَابُ: نَعُوذُكَ يَا
دَمْرُ بَارِهِ يَا رَايَهُ خُشِ
بِئْغَه مِيهَرِي خُوا

الفراش: بریتیه لهو شتهی که مرؤف له ژیر خویهوه رایده خات کاتیک بیهوی دابنیشی، یان بخهوی، جا ههرچهنده ئەو رایه خه نهرم و خۆش و جیی ئاسودهیی بی، ئەوه زیاتر و له مرؤف ده کات خهوی دوورو درێژو ته مبه لی و ته وه زه لی پرووی تیبکات، له کاتیکدا ئەگەر به پێچه وانه وه بی، ئەوه مرؤف به ئەندازه ی پتویست له سه ری ده خه وی نه ک زیاتر.

پێغه مبه ر ﷺ رایه خه که ی ئەوه نده نهرم و نۆل و ئاسوده نه بووه، به لکو ته نها پۆشاکتیک له خوری دروستکراوی هه بوو، له سه ری ده خه وت، وه خه وه که شی ته نها به ئەندازه ی ئەوه بووه که ماندوویه تی به سه یته وه و پشویه ک بدات، ته نها به ئەندازه ی پتویست ده جوو بۆ سه ر جیگا، نه ک زیاتر، چونکه بێگومان ئەو له ژیا نیدا کارینکی زۆر له وه گه وره تری له پیش بووه، پێغه مبه رو نیردراوی به روه ردگاری جیهانیان بووه، پیشه نگی به نده کانی خوا بووه به گشتی.

٣٢٨- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «إِنَّمَا كَانَ فَرَّاشُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّذِي يَتَأَمُّ عَنْهُ مِنْ آدَمَ خَشُوهُ لَيْفٌ»^(١).

واته: عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده لی: «(ئهو) پێخه ف و رایه خه ی که پێغه مبه ری خوا ﷺ له سه ری ده خه وت له پستی خۆشکراو و دروستکراوو، نۆینی ریشالی خورمای تیدا بوو».

شرح و پروونکردنه وه:

که ده لی: «إِنَّمَا كَانَ فَرَّاشُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، وشه ی (إِنَّمَا) له په وانبێژی عه ره بیدا بۆ کورته ه لێنانی شتیکه له سه ر شتیک، بۆیه عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا به و وشه یه ئەوه دوویات ده کاته وه ده یسه لێنی که رایه خه که ی پێغه مبه ری خوا ﷺ ته نها به و شیوه یه بووه و جوړیکه دیکه نه بووه.

که ده لی: «الَّذِي يَتَأَمُّ عَنْهُ»، ئەوه پروونکردنه وه یه بۆ رایه خه، که بێگومان بۆ پشودان و خه وته که ی بۆی ناماده کراوه، به زۆریش ئەو رایه خه ی که مرؤف له سه ری ده خه وی ئەوه یه که زۆر نهرم و ئاسوده به خش بی.

که ده‌لئ: «مِنْ أَدَمَ»، کۆی (أَدَمَ)ه، به مانای ییسته‌ی خوشکراوه، که‌واته: رایه‌خه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له ییسته‌ی خوشکراو بووه، «حَشَوُهُ لَيْفٌ»، (لیف): نه‌و شته نه‌رمه‌یه که له دارخورما ده‌رده‌هتیرئ (ریشالی خورما).

۳۲۹- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ، قَالَ: سُمِنَتْ عَائِشَةُ ﷺ، مَا كَرَّ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِهِ؟ قَالَتْ: «مِنْ أَدَمَ حَشَوُهُ مِنْ لَيْفٍ» وَسُمِنَتْ حَفْصَةُ، مَا كَرَّ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِهِ؟ قَالَتْ: مِسْحًا ثَنِييَةً ثَنِيَّتَيْنِ قَبْلَهُ عَلَيْهِ، قَتَمَ كَرَّ ذَاتَ لَيْفَةٍ قُتْ: لَوْ ثَنَيْتُهُ أَرْبَعَ ثَنِيَّاتٍ لَكَرَّ أَوْطَأَ لَهُ فَثَنَيْتُهُ لَهُ بِأَرْبَعِ ثَنِيَّاتٍ، فَلَمَّا أَصْحَحَ قَالَ: «مَا قَرَشْنُمُ لِي اللَّيْلَةَ» قَالَتْ: قُلْنَا: هُوَ فِرَاشُكَ إِلَّا أَنَّا ثَنَيْنَاهُ بِأَرْبَعِ ثَنِيَّاتٍ، قُلْنَا: هُوَ أَوْطَأَ لَكَ قَالَ: «رُدُّوهُ لِحَالَتِهِ الْأُولَى، فَإِنَّهُ مَنَعَنِي وَطْأَتُهُ صَلَاحِي اللَّيْلَةَ»^(۱).

واته: جه‌عفه‌ری کۆری موحه‌مه‌د له باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه، گوتویه‌تی: پرسیارم کرد له عایشه ﷺ پینخه‌ف و رایه‌خی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له مالی تۆ چی بوو؟ گوتی: «له ییستی خوشکراو بوو، ناویشی ریشالی دارخورما بوو»، (ده‌لئ: باوکم گوتی: هه‌ر له‌وباره‌وه) پرسیار کرا له‌حه‌فصه ﷺ: ئایا پینخه‌ف و رایه‌خی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له مالی تۆ چی بوو؟ گوتی: رایه‌خیک بوو ده‌مان نووشتانده‌وه به‌دوو قه‌د له‌سه‌ری ده‌خه‌وت، جا شه‌وێک گوتم: نه‌گه‌ر بینووشتیننه‌وه به‌چوار قه‌د بۆی نزمتر ده‌بی، نه‌وه بوو بۆمان نووشتانده‌وه به‌چوار قه‌د، کاتی رۆژ بوویه‌وه، فه‌رمووی: «ئه‌مه‌شه‌و چیتان بۆ راخستبووم»، هه‌فصه ﷺ ده‌لئ: گوتمان: پینخه‌ف و رایه‌خی خۆته، به‌لاه نووشتاندوو مانه‌ته‌وه به‌چوار قه‌د، گوتمان: نه‌وه بۆ تۆ نزمتره، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: «بیگه‌ریننه‌وه بۆ یه‌که‌م باری، چونکه‌ نزمیه‌که‌ی ئه‌مه‌شه‌و رینگری شه‌و نوێزی لیکردم».

(۱) في إسناده عبد الله بن ميمون. متروك الحديث، فالحديث ضعيفٌ جدًا لا يُحتجُّ به، إلا ما ذكر عن عائشة ﷺ في جوابي فإنه صحيحٌ لوروده في الحديث الذي قبله.

شهرج و روونکردنهوه:

باب ۱۰: نەوھى ھاتۇھ
دەريازەھى خاگى و سادەھى
بىغەمبەرى خۇا

خاکی بوون و سادهیی پروویه کی نه رم و نیانییه، نیشانهی به بهزهیی بوون و به سوزیی و، جوان مامه له کردنه، دوورکه و تنه و هیه له خورادان و خو به گه و ره زانین به سه ر خه لکیدا، خاکی و سادهیی پیغه مبه ر ۳۳۰ پروون و ناشکراو دیاره له په فتارو هه ل سوکه و تیدا په نگیدا و ته وه.

۳۳۰- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ قَالَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى «لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطَرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ إِنَّمَا أَنَا عَبْدُ اللَّهِ فَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ» .

واته: ئیبنو عه بیاس رَضِيَ ده گپریته وه، عومه ری کوری خه تباب رَضِيَ، گو توویه تی: پیغه مبه ری خوا ۳۳۰ فهرمووی: «زیده پرویی مه که ن له مه دحکردنمدا، وه ک نه صرانیه کان له مه دحی کوری مه ری مه دا تییانیه پاند، بیگومان من ته نیا به ندهم (مرؤفئیکی ناسایی و به ندهی خوا م)، بویه بلین: به نده و ره وانه کراوی خوا».

شرح و پروونکردنه وه:

که ده لئ: «لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطَرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ»، (الإطراء): زیده پرویی کردنه له پیا هه لدان و ستایشکردن، نه صرانیه کان له پیا هه لدانی عیسادا ۳۳۰ زۆر زیده پروییان کردوه له ستایشکردنیدا، زۆر پوچوون و تووشی لادان بوون، به جوړیک هه ندیکیان کردوو یانه به خوا، هه یانه کردوو یه تی به کوری خوا، پاک و بنگه ردی بو خوا ی گه و ره و بالاده ست له وهی که سته مکارو سنوور به زینه کان ده یلین.

له گه ل نه و قه ده غه کردنه پاشکاوو پروونه، که چی هه رواش هه ندیک له خه لکی له خوی رازی نابئ، هه تا خوی تووشی لادان و پوچوون نه کات، هه تا به جوړیک هی وا هه یه که هه ندیک سیفه تی داوه ته پال که ته نها بو خوا ده ست ده دهن، نه ویش لای هه ندیک له وانه ی که له پیا هه لدان پوچوون و زیده پرویی ناره وایان کردوه، نه و جوړه که سانه نه وانه ن که ته نها گرنگی به پیا هه لدانی ناشایسته و نابه جی ده دهن، وه هیچ گرنگی به شوئنه که وتنی سوننه ته کانی ناده ن.

که ده‌لی: «إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ فَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ»، نه‌وه‌ی که له‌سه‌ر ئیمه پئویسته نه‌وه‌یه که به‌و جوړه باسی بکه‌ین و ستایشی بکه‌ین، که‌وا خوی پتی پازیه ﷺ، هر نه‌وه‌ش نیشانه‌ی خو‌شویستنی پیغه‌مبه‌ره ﷺ.

نه‌گه‌ر له‌م وشانه‌ی پابم‌یین که‌وا پیغه‌مبه‌ر ﷺ بو خوی هه‌لی‌ب‌زاردوون، نه‌وه‌ ده‌بینی که‌چه‌نده به‌نیوه‌ندگیری هه‌لی‌ب‌زاردوون، چونکه‌ بی‌گومان پروای به‌دو شت تیدا کو‌کردوونه‌وه، که‌نه‌وانیش به‌ندایه‌تی و په‌یام‌به‌ریه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌هه‌موو که‌س زیاترو ته‌واوتر به‌ندایه‌تی بو‌خوا کرده‌و، با‌شترین فه‌رمان‌به‌رداری کرده‌و بو‌خوای گه‌وره، له‌لایه‌کی دیکه‌ش په‌یامه‌که‌ی خوا‌ی گه‌وره‌ی به‌جوړنک گه‌یاندوه، که‌هیچ شتیکی چاک و باشه‌ی جینه‌ه‌یشتوه که‌به‌توممه‌ته‌که‌ی پانه‌گه‌یاندی، وه‌هیچ خراپه‌یه‌کیش نیه‌که‌توممه‌ته‌که‌ی لی‌ئاگادار نه‌کردیته‌وه.

نه‌و «عَبْدُ اللَّهِ» یه، ده‌ی به‌نده‌ش نا‌په‌رس‌ری، وه‌هیچ شتیکی له‌و شتانه‌ی که‌تایه‌تن به‌په‌روه‌ردگار، نادرته‌ پالی هه‌رچه‌ند پایه‌شی به‌رز بی.

«وَرَسُولُهُ»، ده‌ی پیغه‌مبه‌ریش ﷺ نه‌و که‌سه‌یه که‌ده‌بی گو‌پرایه‌لی بکری، وه‌ده‌بی شوین پتی هه‌لب‌گیری و خه‌لک له‌سه‌ر پ‌نیازه‌که‌ی پروات، وه‌ده‌بی شوین سوننه‌ته‌که‌ی بکه‌ون.

وه‌و‌شه‌ی «عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ»، به‌نده‌له‌زیده‌پویی و که‌مته‌رخه‌می دوور ده‌خاته‌وه، نیوه‌ندگیری بی‌ده‌به‌خشی، نه‌زیده‌پویی و نه‌که‌مته‌رخه‌می، جا‌دوورکه‌وته‌وه له‌پو‌چوون و لادان و سنووربه‌زاندن به‌وه‌دینه‌جی که‌پروات واییت به‌نده‌ی خوا‌یه، دوورکه‌وته‌وه‌ش له‌که‌مته‌رخه‌می به‌وه‌دینه‌جی که‌پروات واییت پیغه‌مبه‌ری خوا‌یه ﷺ.

۳۳۱- عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ امْرَأَةً خَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ لَهُ: إِنَّ لِي إِلَيْكَ حَاجَةً، فَقَالَ: «اجْلِسِي فِي أَيِّ طَرِيقِ الْمَدِينَةِ شَبْتٍ أَجْلِسِ إِلَيْكَ»^(۱).

(۱) أخرجه أبو داود في سننه: ۴۸۱۸، وفي إسناده سويد بن عبد العزيز، وهو لئ الحديث، لكن رواه مسلم: ۲۲۲۶ من حديث حماد بن سلمة، عن ثابت عن أنس أن امرأة كان في عقبها شئ، فقالت: يا رسول الله ﷺ إن لي إليك حاجة، فقال: «يا أمة فلان! انظري أي السكك شبت حتى أفقي خاتك»، فحلا معها في بعض الطرق حتى قرعت من حاجتها

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ، ده گیرته وه: نافرته تیک هاته خزمه تی پیغمبه ر ﷺ پئی گوت: من پتویسته کم به تو هیه (هاوکاریم بکه ی)، (پیغمبه ریش ﷺ) پئی فهرموو: «له کام ریگاو کولانی مه دینه پیت خو شه دابیشه، منیش له گه لت داده نیشم»، (تا چیت پتویست بوو بوت جیه جی بکه م).

شرح و روونکردنه وه:

لهم فهرمووده یه دا خاکی بوون و ساده یی پیغمبه ر ﷺ ده رده که وی بو ته و نافرته، بو گوینگرتن له پیداو یسته کانی، هه روه ها له و پروو هس که وا دیاری کردنی شوین و هه لیزاردنی دایه دهستی نافرته که، پئی نه فهرموو: وهره بو لام بو فلان شوین تا گوت بو بگرم، بویه نافرته که شوینه که ی هه لیزاردو پیغمبه ریش ﷺ گوتی بو گرت، هه تا کو هه موو شته کانی خو ی له لا گوت، پیغمبه ر ﷺ له گه ل گچکه و گه وره، له گه ل خزمه تکارو نافرته ساده بوو، هه ر نه وهش بوته هو ی نه وه ی که وا بانگه وازه که ی وه ربگیری.

۳۳۲- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُ الْمَرِيضَ، وَيَشْهَدُ الْحَنَائِزَ، وَيَبْرِكُ الْجَمَارَ، وَيُجِيبُ دَعْوَةَ الْعَبْدِ، وَكَانَ يَوْمَ تَبِي قُرَيْظَةَ عَلَى جَمَارٍ مَخْطُومٍ بِحَبْنٍ مِنْ لَيْفٍ وَعَلَيْهِ إِكَاْفٌ مِنْ لَيْفٍ»^(۱).

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ، ده لی: «پیغمبه ری خوا ﷺ سهردانی نه خوشی ده کردو، ناماده ی جه نازه ی مردوو ه کان ده بوو، وه سواری گوی دریز ده بوو، نه گه ر بهنده یه ک ده عوه تی کردبا به دهمیه وه ده چوو، له پوژی به نی قوره یزه دا له سهر گویندریزیک ی جلّه و کراو به گور یسینکی له ریشالی خورما دروستکراو، کورتانیکیشی له سهر بوو (نه ویش هه ر) له ریشالی دارخورما بوو».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُ لِمَرِيضٍ»، ته و نه خوشه گه وره، یان گچکه بووایه، مسولانه، یان کافر بووایه سهردانی ده کرد، سهردانی نه خوش ده بیته

(۱) أخرجه المصنف في جامعه ۱۰۱۷، وابن ماجه في السنن ۲۲۹۶، إسناده ضعيف؛ لأنه لا يعرف إلا من طريق مسلم الأعور، وهو واهي الحديث، لكن ما ذكر في الحديث من معان كَلَهُ له دلائله في سننه الثابتة.

هۆی قه رامۆشی و ئاسودهیی بۆ نه خۆشه که، خۆشی ده چته ناو دلیه وه، ههروه ها بانگکردنی نه خۆشه که بۆ لای خوای گه وره، جگه له وانهش ده بیته هۆی پاداشتیکی زۆر له لایه ن خواوه **﴿﴾**.

«وَيَشْهَدُ الْحَدِيثُ»، واته: ناماده ده بوو تا کاتیک که له ناشتنی ده بوونه وه.

«وَيَرْكَبُ الْجَمَارَ»، گویدریژ له و سه رده مه دا که مترین شتیک بووه که بۆ گواستنه وه به کارهاتبایه له پرووی نرخ و سه نگه وه، بۆیه کاتیک پیغه مبه ر **﴿﴾** به سواری گویدریژ رۆیشتوه ئه وه له بهر خاکی بوون و ساده ییه که ی بووه.

«وَيُجِيبُ دَعْوَةَ الْعَبْدِ»، خو ئه گه ر به نده یه ک ده عوه تی بکردبایه بۆ ماله که ی خۆی، ئه وه پیغه مبه ر **﴿﴾** به ده مییه وه ده چوو، هه ر به هۆی ئه و ره فواره به رزو گه ورانه دلی خه لکی که مه ندکیش ده کرد.

«وَكَانَ يَوْمَ نَبِيِّ قَرْيَظَةَ عَلَى جِمَارٍ مَخْطُومٍ تَحْتِ مِنْ لَيْفٍ»، چیرۆکی به نو قورپه یزه زانر و و پروونه، که کاتیک په یانی نتوان خۆیان و پیغه مبه ریان **﴿﴾** شکاند، که له رۆژی ئه حزابدا خیا نه تیان کرد، جا کاتیک له گه ل ئه حزاب یه کلا بوویه وه، ئنجا ئاوپی له به نو قورپه یزه دایه وه و گه مارۆی خستنه سه رو، شه پی له گه ل کردن، پیاوه کانیا ن کوژران، جا له و کاته دا پیغه مبه ر **﴿﴾** به سواری گویدریژیک بوو که کورتان و جلّه وه که ی له په لکی دارخورما دروست کرابوون.

«وَعَلَيْهِ إِكَاْفٌ مِنْ لَيْفٍ»، (إكاف): کورتان، ئه وه ی که ده خرپته سه ر پشتی گویدریژ بۆ سواری، له جینی زینی ئه سب و که ژاوه ی حوشر، جا سواری پیغه مبه ر **﴿﴾** به سه ر ئه و جوړه و لاخه وه ئه وه له خاکی بوون و ساده ییه که ی بووه.

۳۳۳- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ **﴿﴾** قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ **﴿﴾** يُدْعَى إِلَى خُبْرِ الشَّعِيرِ وَالْإِهَالَةِ السَّيْحَةِ قَبِيْبٍ. وَلَقَدْ كَانَ لَهُ دِرْعٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ قَمَا وَجَدَ مَا يَفْكُهَا حَتَّى مَاتَ»^(۱).

(۱) أخرجه أحمد في مسند: ۱۱۹۹۲، وإساده ضعيف لا نقاطعه؛ فإن الأعمش لم يسمع من أنس **﴿﴾** لكن رواه الإمام البخاري في كتابه الصحيح: ۲۰۶۹ من طريق قتادة عن أنس **﴿﴾** أنه مضى إلى النبي **﴿﴾** بخبز شعير، وإهالة سيحة، ولقد زهر النبي **﴿﴾** درعاً له بالمدينة عند يهوديٍّ قما وجد ما يفكها حتى مات.

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ، ده لئی: «پیغمبر ﷺ بانگهیست ده کرا بۆ (خواردنی) نانی جوو پوونی بۆنکردوو، داواکهی به جیده هینا، زریکهی لای جووله که یه ک بوو، هیچی ده ستنه که وت تا کو بیدات بۆ لابرندی په هنه کهی تا پروو حی به خوا سپارد».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لئی: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُدْعَى إِلَى حُرِّ الشَّعِيرِ وَالْإِهَالَةِ السَّيْحَةِ فَيُحِبُّ»، نه وه به لگه یه له سهر نه وهی که وا پیغمبر ﷺ له لوتکهی خاکی بوور و سادهیی دا بووه، هه رچه نده نه و خواردنه ی که وا بۆی بانگهیست کرا وه ساده و ساکار بووه، به لام نه و به دم بانگهیسته که وه جووه.

«الْإِهَالَةُ»، هه ر جو ره پوونیک که بکریته بیخو ر، «السَّيْحَةُ»، به و شته ده لئین: که وا که مێک تاه و بۆنی گو رانی به سهر دا هاتینیت به هوی زو ر مانه وه.

«وَلَقَدْ كَانَ لَهُ دِرْعٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ فَمَا وَجَدَ مَا يَفْكُهُ حَتَّى مَاتَ»، له سه حیجی بو خاریدا ' هاتوه که وا زرییه که له ئاسن بووه، له هه ندیک سه رچاوه ی دیکه دا هاتوه که وا جووله که که به نه بو شه حمی یه هودی بانگ ده کرا، پیغمبر ﷺ بیست صاع جو ی لئ کپیوه، گو تراوه: سی صاع جو ی لئ کپیوه، پاره ی کپینه که ی نه بووه، بۆیه زریکه ی له لا دانا وه به بارمه تا نه و کاته ی پاره ی ده بی، ئیتر هه تا کو وه فاتی کرد نه وه نده ناره ی نه بوو که زریکه ی بی له بارمه بینیته ده ره وه، بۆیه نه بویه کر ﷺ له دوا ی وه فاتی پیغمبر ﷺ زریکه ی له په هن هینایه ده ره وه.

۳۳۴- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَجَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى رَحْلِ رَثٍّ وَعَلَيْهِ قَطِيفَةٌ لَا تُسَاوِي أَرْبَعَةَ دَرَاهِمٍ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اخْلَعْهُ حَتَّى لَا يَبْءَ فِيهِ وَلَا سُمْعَةٌ».

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ، ده لئی: پیغمبر ﷺ خوا ﷺ به سهر کو یانی حوشریکی شه وه گه شتی جه جی کرد، بۆساکیکی قه دیفه ی له بهر بوو، نرخه که ی جو ار دره م نه بوو (وانه: زو ر هه رزان و ساده بوو)، جا ده یفه رموو: «خوایه! (نه م جه جه م)

(۱) برقم: ۲۰۶۸ من حدیث عائشة ؓ.

(۲) أخرجه ابن ماجة في السنن ۳۸۹۰، وإسناده ضعيف لصعف الزبيعي بن صبيح، وكذا شيخه يزيد بن أسد لرقاشي، وله شاهد من حدیث ابن عباس ؓ رواه الطبراني في الأوسط: ۱۳۷۸.

بۆ بگنیه به چه جیک که ریاو ناوبانگی تیدا نهیی». (ئامانج تیدا به دهستهینی پهمانهندی خۆت بی).

شرح و روونکردنهوه:

که ده لئی: «حَجَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى رَحِبِ رَتْ»، (الرَّحْل): ئەو شتیه که له سهر پشتی حوشر داده نری بۆ له سهر دانیشن له کاتی سواربوونیدا، (الرَّث) به شتیک ده گوتری که شرو کون و په پپووت بیت.

که ده لئی: «وَعَلَيْهِ قَصِيَّةٌ»، پارچه قوماشیک که گونچکه ی هه بی و شور بتهوه، نهوه ی له سهر که ژاوه که داناوو، «لَا تُسَاوِي أَرْزَعَةَ ذَرَاهِمَ»، نهوه ش به لگه یه له سهر خاکی بوونه کی.

جا کاتیک له میقات ته هلیه ی کردو نه تی چه جی هینا، ئەو پارانه وهیه گه وره ی کرد: «اللَّهُمَّ اخْلَعْهُ خِفَاءً لَا رِبَاءَ فِيهِ وَلَا سُمْعَةً»، دووعای سهر فراز بوون و یه کلابوونه وهی بۆ خوا تیدا یه، خوای گه وره بی نیازترین له هاوبه شان، هیچ کرده وهیه کیس وهرناگری که ته نها بۆ ئەو نه بی، خو ئە گهر که سیک له کاره کهیدا هاوبه ش بۆ خوا بریار بدات، ئەوه خوای پاک و بینگهرد خوی و کرده وه که ی له گهل ئەو هاوبه شه ی بریاری داوه وازی لی ده هینی بۆ ئەو، ههر کهس چه جی مالی خوا بۆ ناوو ناوبانگ و ستایشی خه لکی بکات ئەوه لی وهرناگری، ههر که سیکیش بۆ ریاو ناوبانگ بیکات خوای گه وره به هه مان نه ت پاداشتی ده داته وه، بۆیه پیویسته له سهر مروف که هه ولبدات هه میسه له ریاو رووپامایی دووریکه ویتته وه.

۳۳۵- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «لَمْ يَكُنْ شَخْصٌ خَتَّ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ» قَالَ: «وَكُنْ إِذَا رَأَوْهُ لَمْ يَقُولُوا، لَمْ يَخْمُوتْ مِنْ كَرَاهَتِهِ لِدَيْكَ»

(۱) وه لهو کیشه گه وره ی که له م رۆژگاره ی تیتسدا هیه - وه کاریگهریشی هه به له سهر هه بوونی گرفت له دلتسوری و نیحلاصا نه وه یه که حاحیه کار و نه وانه ی که ده چ بۆ نه بجمدایی عومره ده یکه نه به گرتی وینه ی حویار بۆ یادگاری به شوینی عیباده ت کن، تاکو ئەو کاته ی که رابه وه به چه لکی پیشان بدات، ته نانه ت هه ندیکیان دهستی بهرر ده کاته وه وه که نهوه ی دووعا بکات به لکم کاتی که وینه که گیرا دهستی خوی داده تیت!

(۲) أخرجه: المصنف في جامعه: ۲۷۰۴.

واته: ئەنەسى كۆرى مالىك ﷺ، دەلى: «ھېچ كەسىك بە لايانەۋە خۆشەۋىستىر نەبوۋە لە يىغەمبەرى خوا ﷺ»، گوتى: «لەگەل ئەۋەشدا كاتى دەيانىنى (ۋ دەھاتە لايان) بۆى ھەلنەدەستانەۋە سەر بى، چونكە دەيانزانى ئەۋەى يىناخوش بوۋ».

شەرح و روونکردنەۋە:

كە دەلى: «لَمْ يَكُنْ شَخْصٌ أَحَدٌ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، شوين و يىگەى يىغەمبەرمان ﷺ بۇ روون دەكاتەۋە لە دلى ھاۋەلە بەرپزە كاندا، كە يىغەمبەريان ﷺ لە خۇيان و مال و منداليان و ھەموو خەلک لەلا خۆشەۋىستىر بوۋە.

كە دەلى: «وَكُنُوا بِذِ زَاوَهُ لَمْ يَقُومُوا، لِمَا يَعْلَمُونَ مِنْ كَرَاهَتِهِ لَدَيْهِ»، چونكە خۆشۈيستن دەبى فەرمانبەردارى تەۋاۋى لەگەلدائىت، ئەۋەى كە يىغەمبەرىش ﷺ خۆشۈيستۈۋە پىتى خۆشبوۋە دەبى خۆشى بوى، بەلام بى فەرمانى كردن بە بانگەشەى ئەۋەى كە گوايە خۆشتدەۋى، ئەۋە ھېچ پىتى ناگوتىرى خۆشۈيستن، تەماشاي ھاۋەلانت نەكردۈۋە كە چەنديان خۆشۈيستۈۋە، ھەر كات بىنيويانە پىيان خۆشبوۋە لەبەرى ھەلسن، بەلام چونكە زانيويانە خۆشەۋىستيان ﷺ پىتى خۆش نى، لەبەرى ھەلنەستان.

ئا ئەۋە پىتى دەگوتىرى ياساۋ رىساي خۆشۈيستن، بە پىچەۋانەى ئەۋانەى كە ھېچ ياسايەك رەچاۋ ناكەن، نەك ھەر ئەۋە، بەلكو جارى وايە دەكەۋنە چەند ترازانىكى ترسناك و مەترسیدارەۋە، توۋشى داھىنانى زۆردەبن لە كاتىكدا كە بانگەشەى خۆشەۋىستيان بۇ يىغەمبەر ﷺ دەكەن بە گومانى خۇيان، كە ئەۋە نە خۆشۈيستن و، نە ۋەفایە بۇ يىغەمبەر ﷺ.

۳۳۶- عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلْتُ حَاطِبَ بْنَ أَبِي هَالَةَ، وَكَانَ وَصَافٍ عَنْ حَبِيبَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَأَنَا أَشْهِي أَنْ يَصِفَ لِي مِنْهَا شَيْئًا، فَقَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَحْطًا مُقْحَمًا، يَتَلَأَلُ وَجْهَهُ تَلَأُلُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ»، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطَوِيلٍ قَالَ الْحُسَيْنُ: «فَكُنْتُ مِنَ الْحُسَيْنِ زَمَدًا، ثُمَّ حَدَّثَنِي فَوَحَدَنِي قَدْ سَقَى إِلَيْهِ، فَسَأَلَهُ عَمَّا سَأَلْتُهُ عَنْهُ وَوَحَدَنِي قَدْ سَأَلَ أُنَاها عَنْ مَدْخِلِهِ وَمَخْرَجِهِ وَشَكْلِهِ قَمِ يَدْعُ مِنْهُ شَيْئًا».

قَالَ الْحُسَيْنُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فَسَأَلْتُ لِي، عَنْ دُخُوبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: كَانَ «إِذَا أَوَى إِلَى مَرْبِهِ خَرَّ دُخُولَهُ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءَ، جُزْءًا لِلَّهِ، وَجُزْءًا لِأَخِيهِ، وَجُزْءًا لِنَفْسِهِ، ثُمَّ جَرَّ حُرْدَ نَيْتِهِ وَبَيْنَ النَّاسِ، فَرَدُّ ذَلِكَ

بِالْخَاصَّةِ عَلَى الْعَامَّةِ، وَلَا يَدْخِرُ عَنْهُمْ شَيْئًا، وَكَانَ مِنْ سِرِّهِ فِي جُزْءِ الْأُمَّةِ إِيثَارُ أَهْلِ الْقُصْبِ بِأَذْيِهِ وَقَسَمِهِ عَلَى قَدْرِ قَضِيهِمْ فِي الدِّينِ، فَمِنْهُمْ ذُو الْحَاجَةِ، وَمِنْهُمْ ذُو الْحَاجَتَيْنِ، وَمِنْهُمْ ذُو الْحَوَائِجِ، فَيَتَشَاغَلُ بِهِمْ وَيَتَشَغَّلُهُمْ وَفِيمَا يُضْلِحُهُمْ وَالْأُمَّةُ مِنْ مُسَاءَلَتِهِمْ عَنْهُ وَإِخْبَارِهِمْ بِالَّذِي يَتَّبِعِي لَهُمْ وَيَقُولُ: «لَيْسَ الشَّاهِدُ مِنْكُمْ الْغَائِبِ، وَأُبْلَغُونِي حَاجَةً مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ إِبْلَاغَهَا، فَإِنَّهُ مَنْ أَبْعَ سُلْطَانًا حَاجَةً مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ إِبْلَاغَهَا ثَبَّتَ اللَّهُ قَدَمَيْهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ»، لَا يُذَكِّرُ عِنْدَهُ إِلَّا ذَلِكَ، وَلَا يُقْتَلُ مِنْ أَحَدٍ غَيْرِهِ، يَدْخُلُونَ رُؤَادًا وَلَا يَفْتَرِقُونَ إِلَّا عَنْ دَوَاقٍ، وَيُخْرِجُونَ أَدْلَةً تَغْنِي عَلَى الْخَيْرِ.

قَالَ: فَسَأَلْتُهُ عَنْ مَخْرَجِهِ كَيْفَ يَضَعُ فِيهِ؟ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْرُجُ لِسَانُهُ إِلَّا فِيمَا يَغْنِيهِ، وَيُؤْلَفُهُمْ وَلَا يُنْفِرُهُمْ، وَيَكْرِمُ كَرِيمَ كُلِّ قَوْمٍ وَيُؤْلِيهِ عَلَيْهِمْ، وَيُحَذِّرُ النَّاسَ وَيُخْتَرِسُ مِنْهُمْ مَنْ غَيْرُ أَنْ يَطْوِيَ عَنْ أَحَدٍ مِنْهُمْ بَشْرَهُ وَخُلُقَهُ، وَيَتَفَقَّدُ أَصْحَابَهُ، وَيَسْأَلُ النَّاسَ عَمَّا فِي النَّاسِ، وَيُحَسِّرُ الْحَسَنَ وَيُقَوِّيهِ، وَيَقْنَحُ الْقَبِيحَ وَيُؤْهِيه، مُعْتَدِلُ الْأَمْرِ غَيْرُ مُخْتَلِفٍ، لَا يَفْعَلُ مَخَافَةً أَنْ يَفْعَلُوا أَوْ يَمِيلُوا، لِكُلِّ حَالٍ عِنْدَهُ عِتَادٌ، لَا يَقْصُرُ عَنِ الْحَقِّ وَلَا يُجَاوِزُهُ. الَّذِينَ يَلُونَهُ مِنَ النَّاسِ خِيَارُهُمْ. أَفْضَلُهُمْ عِنْدَهُ أَعْمَهُمْ نَصِيحَتُهُ، وَأَعْظَمُهُمْ عِنْدَهُ مَنْرَلُهُ أَحْسَنُهُمْ مَوْسَاةً وَمَوَازِرَةً».

قَالَ: فَسَأَلْتُهُ عَنْ مَجْلِسِهِ، فَقَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَقُومُ وَلَا يَجُوسُ إِلَّا عَلَى ذِكْرٍ، وَإِذَا انْتَهَى إِلَى قَوْمٍ جَلَسَ حَتَّى يَنْتَهِيَ بِهِ الْمَجْلِسُ وَيَأْمُرُ بِذَلِكَ، يُعْطِي كُلَّ جُلَسَائِهِ بِنَصِيْبِهِ، لَا يَخْسِتُ حَلِيسُهُ أَنْ أَحَدًا أَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنْهُ، مَنْ خَالَسَهُ أَوْ قَاوَصَهُ فِي حَاجَةٍ صَابِرُهُ حَتَّى يَكُونَ هُوَ الْمُتَصَرِّفُ عَنْهُ، وَمَنْ سَأَلَهُ حَاجَةً لَمْ يَرُدَّهُ إِلَّا بِهَا أَوْ مِمَّنْشُورٍ مِنَ الْقَوْلِ، قَدْ وَسَّعَ النَّاسُ بَسْطُهُ وَخُلُقَهُ، فَضَرَّ لَهُمْ أَنَا وَضَارُوا عِنْدَهُ فِي لَحَقِّ سَوْءٍ، مَجْلِسُهُ مَخْبُوسٌ عِلْمٍ وَحِلْمٍ وَحَيَاءٍ وَأَمَانَةٍ وَصَبْرٍ، لَا تَرْفَعُ فِيهِ الْأَصْوَاتُ وَلَا تُؤْبَنُ فِيهِ الْحُرْمُ، وَلَا تُشْنَى قَلْبَاتُهُ مُتَعَدِّلِينَ، بَلْ كُنُوا يَتَفَقَّصُونَ فِيهِ بِالنَّفْوَى، مُتَوَاضِعِينَ يُوقِرُونَ فِيهِ الْكَبِيرَ وَيَرْحَمُونَ فِيهِ الصَّغِيرَ، وَيُؤَثِّرُونَ ذَا الْحَاجَةِ وَيَحْفَظُونَ الْعَرِيبَ».

واته: له چه سنی کوری علی **علیه السلام** ده گیرنده که گوتویه تی: پرسیارم له خالم کرد که هیندی کوری نه بو هالهیه که نهو پیاوه زور شارهزا بووه له سیفته کانی پیغمبهه **علیه السلام**، پرسیارم لی کرد دهربارهی خو سیفته کانی پیغمبهه **علیه السلام**، که من زور چهزه ده کرد شتیکم لهو بارهوه بو باس یکات، نهویش گوتی: «پیغمبهه **علیه السلام** که سیکی هه لکه وتهو تیرو تهواو بوو، وه هه بهو جوهرش ده هاته پیش جاو، روخساری وه ک مانگی چوارده دهره وشایه وه»، نجا فهرموده که ی به دریزی گیرایه وه.

حه سەن گوتی: «ماوه یەک ئەو باسکردنە ی لە حوسەینی برای شار دبوو، پاشان بۆی گیرابوو، که چی دیتم ئەو پیش من ئەو پرسیارانە ی کردو، دەر بارە ی پیغه مبه ر **❦** که وا من کردوومن».

تەماشام کرد ئەو پرسیار ی لە باوکی خۆ ی (عەلی کوری ئەبو تالیب) کردبوو، دەر بارە ی هاتنە وەو حوونە دەر لە مال و دیمەن و شیوە ی پیغه مبه ر **❦** بۆ یە حسین گوتی: من پرسیارم لە باوکم کردو دەر بارە ی ئەو کاتانە ی که وا پیغه مبه ر ی خوا **❦** هاتۆتە ماله وەو گوتو یە تی: کاتی ک پیغه مبه ر **❦** دەر هاتە وەو بۆ ماله وە کاتە کە ی دەر کرد بە سێ بەش بە شیک ی تەر خان دەر کرد بۆ خواپە رستی، بە شیک ی بۆ مال و خیزانە کانی، بە شیک ی بۆ خۆ ی، پاشان ئەو بە شە ی تاییە ت بە خۆ ی بوو لە تیوان خۆ ی و خە لکی دا بەش دەر کرد، لە و بە شە دا لە گە ل خە لکی دا بوو، پرسیار ی ئەو هاو ه لانی وە لام دەر دا یە وە که تاییە ت بوون (بۆ پرسیار کردن لە دین و تیگە یشتن) پاشان بۆ ئەوانە ی دیکە بە گشتی (که وا شارە زای دینیان لە پیغه مبه رە وە **❦** دەر گواستە وە) وە هیچ پرسیار یکی بە بێ وە لام بە جی نە دەر هیش ت (هەموو شتی بۆ پروون دەر کردنە وە) لە و بە شە ی که بۆ خە لکی تەر خان دەر کرد عادیە تی وابوو ئەوانە ی ینش دەر خست که خاوە نی پیگە ی بەرز بوون لە دیندا، که وا هەریە کە و بە گوێرە ی فەز ل و بلە و بایە ی خۆ ی بە ش ی خۆ ی پێدە دا.

جا هەیان بوو یە ک پرسیار ی هەبوو، هەیان بوو دوو پرسیارو، هەیان بوو چەند پرسیار، یان چەند پێداویستیە کی هەبوو، بۆ یە (وە کو پێزیک) لە گە لیاندا سەر قال دەر بوو، ئەوانیش بە وە سەر قال دەر کرد که وا خیری خۆیان و خە لکی تیدا بوو، لە داواکاریان و تیگە یاندنیان لە و شتانە ی که وا پێویستیان پێ یە، وە دەر فەر موو: «ئەوانە ی که نامادەن و گونیان لێ یە با بە و کەسانە ی بگە یە نن که وا لێرە نی، وە داواکاری ئەو کەسانە بگە یننە لام که وا ناتوانن خۆیان بیگە یە نن، چونکە لە راستیدا هەر کە سێ ک پێداویستی کە سێ ک بە دە سە لاتدار بگە یە نیت که وا خۆ ی توانای گە یاندنی نی، ئەو خۆ ی گە وەرە لە رۆژی قیامە تدا دامە زراوی دەر کات».

(له درټړه‌ی گیرانه‌وه که‌دا گوتی: له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ځکه له و شتانه هیچی دیکه باس نه‌ده‌کړا، وه قبولی‌شی نه‌ده‌کړد له هیچ که‌سی دیکه جگه له و شتانه‌ی که‌وا بو دین و ژینی خه‌لکی به‌سوودن، وه پیاوه سهرکرده‌کان سهردانیان ده‌کړد، له مه‌جلیسه‌که‌ی هه‌لنه‌ده‌ستان مه‌گر به چیژی تیگه‌یشتن نه‌بیت، وه به‌رینیشاندرو ماموستا له خزمه‌تی ده‌رده‌چوون.

گوتی: برسیارم لی کرد ده‌رباره‌ی چوونه ده‌روه‌ی پیغه‌مبه‌ر ځکه بو ناو خه‌لک و چوونه‌تی مامه‌له‌کردنی؟ گوتی: «پیغه‌مبه‌ری خوا ځکه زمانی خو‌ی ده‌باراست ته‌نه له باره‌ی شتی‌که‌وه قسه‌ی ده‌کړد که‌وا په‌یوه‌ندی به‌ئوه‌وه هه‌بوايه و هه‌میشه دلی خه‌لکی به‌یه‌که‌وه په‌یوه‌ست ده‌کړد له‌سهر راستی و، هه‌رگیز له‌یه‌کتری دوور نه‌ده‌خستنه‌وه، هه‌روه‌ها پیزی له‌پیاو ماقولی هه‌ر هوژنیک ده‌گرت و وه‌ک برا گه‌وره‌ی هوژه‌که‌ی حیسابی بو ده‌کړد، به‌وریایه‌وه ده‌جولایه‌وه له‌گه‌ل خه‌لکیدا، خو‌ی له هه‌ندی که‌س ده‌باراست (واته: هه‌ر که‌سه و به‌جوژنیک مامه‌له‌ی له‌گه‌ل‌دا ده‌کړد که‌لی بوه‌شاپایه‌وه) به‌لام له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا هه‌رگیز رووخوش و په‌وشت به‌رزی خو‌ی له‌که‌س نه‌ده‌شارده‌وه، برسیاری ده‌رباره‌ی هاو‌دلانی ده‌کردو، برسیاری ده‌رباره‌ی خه‌لکی و پیداویستی ده‌کړد، کاری باشی به‌سند ده‌کردو پشگیری و کاری خرابی به‌پوچ داده‌ناو قه‌ده‌غی ده‌کړد، هه‌میشه به‌کار له‌جینی کاری ده‌کردو نامانجی ده‌پیکا، هه‌میشه به‌ناگا بوو، نه‌بادا نه‌وانه‌ی له‌ده‌وری نه‌ون بی‌ناگابن له‌یادی خواو خه‌یال و بیریان و پروات و لابدات، بو هه‌موو پیشه‌ات و حاله‌تی‌ک ناماده‌بوو، هه‌رگیز به‌رانبه‌ر هه‌ق که‌مته‌رخم نه‌بووه و سنوری‌شی نه‌به‌زاندوه (مامناوه‌ندبوو، نه‌وانه‌ی له‌چوار ده‌وری بوون هه‌میشه له‌گه‌وره‌پیاوان و پایه به‌رزه‌کانی نو خه‌لک بوون، گه‌وره‌ترین که‌س لای پیغه‌مبه‌ر ځکه دل‌سوزترینان بووه (بو دین و ژینی خه‌لکی) پله به‌رترینان نه‌و که‌سانه بوون که‌وا به‌تنگ کیسه‌ی خه‌لک و پشتیوانی پیغه‌مبه‌رو ځکه دینه‌که‌ی بوون».

گوتی: برسیارم ده‌رباره‌ی مه‌جلیسه‌کانی پیغه‌مبه‌ر ځکه لی کرد، نه‌ویش گوتی: «پیغه‌مبه‌ری خوا ځکه هه‌لسان و دانیشتنی ته‌نه‌یا یادو زیکری خوا بوو، کاتیک ده‌چووه مه‌جلیس له‌و شوینه داده‌نیشت که‌کوتایی مه‌جلیسه، وه به‌و جوړه‌ش فه‌رمانی

ده کرد، وه هه موو ناماده بووانی مه جلیس هه قی خۆی پێده دا، نه ندامانی مه جلیس هه ره که یان وای ده زانی له هه موویان به ریزتره له لای پێغه مبه ر ﷺ، کاتیک که سینک ده رباره ی پێداویستیه کانی قسه ی له گه ل بکردبایه نه وه پێغه مبه ر ﷺ له گه لی بێزار نه ده بوو، به جێ نه ده هینشت و وازی لی نه ده هینا تا کابرا خۆی نه رۆشتبا یان وازی نه هینابا، هه رکه سینک داواکاری هه بوایه نه وه چی داوا کردبا هه ر نه وه ی پێ ده دا، یان به قسه ی دلخۆشکه ر وه لآمی ده دایه وه، ره وشته به رزو پیرۆزو جوانه که ی هه موو خه لکی ده گرت هه (که س لی بیه ش نه ده بوو)، وه کو باوک بوو بویان له دل سۆزی و به ته نگه وه بووندا، وه له به رانه ر هه قدا هه مووان له لای یه کسان بوون، کۆرو مه جلیسی کۆری زانست و ره وشت و نارامی و شکو بوو، کۆری نه مانه ت پاریزی و له سه ر خۆیی بوو، ده نگگی تیدا به رز نه ده کرایه وه، سنووره کان نه ده به زتران و، شتی چه رامی تیدا نه ده گوترا و نه ده کرا، هه له و که م و کۆری و عه یی خه لکی تیدا بلاو نه ده کرایه وه، دادپه روه رانه بوون، به لکو به ریزترینیان نه وانه بوون که به ته قواترین بوون، له گه ل یه کتریدا خاکی بوون، مرفۆی گه وره و خاوه ن شکو بوون، ریز لینگیراو بوون، هه روه ها له گه ل که م ته مه نه کان به سۆزو میه ره بان بوون، خاوه ن پێداویستیان پێش خۆیان ده خست، مافی خه لکی بینگانه یان ده داو ده یانپاراست».

شرح و روونکردنه وه:

نهم فهرمووده یه به شیکه له فهرمووده که ی هیندی کۆری نه بو هاله ﷺ، که بینگومان له پیشووتردا نامازه ی پیکراوه، که له راستیدا فهرمووده که دوورودریزه، دانه ر ﷺ له کتێبه کهیدا به ش به شی کردوه، فهرمووده که ش له رووی ئیسناده وه لاوازه، به لام نه و سیفه تانه ی که تیدا باس کراون له ینگایتره وه باسکراون و، هاتوون و سه حیحین و سه لیتراون.

که ده لی: «فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطَوْلِهِ»، نامازه به به وه ی که فهرمووده که دریزه، به لام دانه ر ﷺ به گۆره ی باب ته کانی نێو کتێبه که به ش به شی کردوه.

که ده لی: «قَالَ الْحَسَنُ: فَكُنْتُمْهَا الْحُسَيْنَ رَمَاءً»، واته: بۆ براکه ی نه گێراوه ته وه، بۆ حوسه یی برای باسی پرسیاره که ی خۆی نه کردوه که له هیندی کردوه ده رباره ی

سیفه ته کانی پیغه مبهَر **﴿۱۰﴾**، «ثُمَّ حَدَّثْتُهُ فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَتَقِي إِلَيْهِ»، واته: بینیم که حوسه بن پیش من ئەو پرسپاره‌ی کردوه، «فَسَأَلْتُهُ عَمَّا سَأَلْتُهُ عَنْهُ»، له هه‌ندی‌ک شوینی دیکه‌دا ده‌لی: «سَأَلَ بِي» واته: پرسپاری له یاوکی کردوه که عه‌لی کوری ئەبو تالیبه **﴿۱۱﴾**، «عَنْ مَذْخِلِهِ وَمَخْرَجِهِ وَشَكْلِهِ قَدْ يَدَعُ مِنْهُ شَيْئًا»، واته: حوسه بن ئەوه‌شی زیاد پرسپاری بوو ده‌باردی هاتنه‌وه نیو مال و ده‌رچوون له مال، هه‌روه‌ها که ده‌هاته‌وه چی ده‌کردو کاته‌که‌ی چۆن دابه‌ش ده‌کرد که له مال بوو، چۆن مامه‌له‌ی له‌گه‌ل مال و خیزانی ده‌کردو، کرده‌وه‌ی چۆن بوو به‌رانبه‌ریان، هه‌روه‌ها کاتیک ده‌رده‌چوو له مال و به‌ خه‌لکی ده‌گه‌یشت و چۆنه‌تی هه‌لسوکه‌وت و مامه‌له‌ی له‌گه‌ل خه‌لک‌داو پرسپاری چۆنه‌تی شیوه‌و پروو خسارو، دانیشن و، چۆنه‌تی سیفه‌تی له‌گه‌ل خه‌لکیدا، هه‌موو ئەو پرسپاران‌ه‌ی له‌ عه‌لی کوری ئەبو تالیب **﴿۱۲﴾** کردبوو.

که ده‌لی: «كَانَ بِذِي قُوى إِلَى مَثَرِهِ»، واته: که ده‌هاته‌و ماله‌وه، «حَرًّا دُخُولُهُ ثَلَاثَةَ أَخْرَاءَ»، واته: ئەو کاتانه‌ی که له ماله‌وه بووه کاته‌که‌ی به‌سه‌ر سنی به‌شدا دابه‌ش کردوه، «حُرًّا لِنَ»، خۆی ده‌سته‌تال ده‌کرد بو‌ په‌رستش و، نوێزو شه‌ونوێر، «وَجُرًّا لِأَهْلِيهِ»، به‌شیکیش بو مال و خیزانه‌کانی و دانیشن و مامه‌له‌ کردن له‌گه‌لیاندا، «وَحُرًّا لِنَفْسِهِ»، پاشان باسی ئەو به‌شه‌ی کردو پروونی کرده‌وه که له‌و به‌شه‌ی بو‌ خۆی دانا‌بوو چی ده‌کرد، بۆبه‌ گو‌توویه‌تی: «ثُمَّ حَرًّا حُرًّا بِنَهْ وَنَيْبِ الدَّسِ»، واته: پیشوازی له‌وانه‌ ده‌کرد که پرسپاری‌کی هه‌بووايه، یان هه‌ر پینو‌سته‌ی کیان هه‌بووايه، که ده‌لی: «فَقَرَّدُ ذَكَ بِالْخَاصَّةِ عَلَى الْعَمَّةِ». واته: له‌و به‌شه‌ی که بو‌ خۆی دانا‌بوو ئەو هاوه‌لانه‌ ده‌هاتن که تایبه‌ت بوون بو‌ پرسپار کردن و تیگه‌یشتن له‌ دین له‌سه‌ر ده‌ستی پیغه‌مبه‌ر **﴿۱۳﴾**، پاشان ئەوانه‌ی که دینیان له پیغه‌مبه‌ر **﴿۱۴﴾** وهرده‌گرت، ئەوانیش به‌ خه‌لکیان ده‌گه‌یاند به‌ گشتی.

که ده‌لی: «وَلَا يَذْجُرُ عَنْهُمْ شَيْءٌ»، واته: نه‌گه‌ر پرسپاریان لێ کردبا، ئەوه هه‌موو شتیکی وه‌لام ده‌دانه‌وه و هیچی به‌جی نه‌ده‌هیشته‌ به‌بی وه‌لام.

که ده‌لی: «وَكَانَ مِنْ سَبَرِهِ فِي جُرِّ الْأُمَّةِ»، واته: ئەو به‌شه‌ی که تایبه‌تی کردبوو به‌ خه‌لک، «إِبْتَارَ أَهْلَ الْقَصْرِ»، ئەوانه‌ی پیش ده‌خستن که خاوه‌نی پینگه‌ی به‌رز بوون له‌ دین و تیگه‌یستندا، «يَذْنِبُهُ وَقَسَمِهِ عَلَى قَدْرِ قَضَائِهِمْ فِي الدِّينِ»، هه‌ر یه‌که‌و به‌ گو‌ن‌ر‌دی

یله و گه وره ییه که ی له دینداری و له زانست و کرده وه دا به شی خوی پیده دا، «فَمِنْهُمْ ذُو الْحَاجَةِ، وَمِنْهُمْ ذُو الْحَاجَتَيْنِ، وَمِنْهُمْ ذُو الْحَوَائِجِ»، مه به ست له پیداو یستی ان نیره دا نه و پیویستی به که بو کاروباری دین و تیگه یشتن له دین پیویستی ان بو، بویه گوتی: «فَتَيْشَاغُلُ بِهِمْ»، وه ک ریزلینان و فیرکردن ان، «وَيَشْعَلُهُمْ فِيمَا يُصْلِحُهُمْ وَالْأُمَّةَ»، واته: کاته کانی به وه بو پر ده کردنه وه که بو توممه ت و دینه که یان سوودی هه بی، «مِنْ مَسَاءَلَتِهِمْ عَنْهُ وَإِحْبَارِهِمْ بِالْبِدَى يَنْبَغِي لَهُمْ»، واته: شاره زای ده کردن له دیندا و ریتوینی ده کردن و ریگای پیشان دهدان، «وَيَقُولُ: لِيُبْلَغَ الشَّاهِدُ مِنْكُمْ الْعَائِبَ»، واته: ناماده بووه کان له و هاوه له تایبه تانه بوون، نه وانه ی که له سهر دهستی نه و له دین تیگه یشتون، راسته وخو له ویان وه رگرتووه و به و که سانه شی ان گه یاندوه که له مه جلیسه که دا ناماده نه بوونه، نه مه ش نه وه روونده کاته وه که له پیشووتردا رابورد: که گوتی: «فَيَرُدُّ ذَلِكَ بِالْخَاصَةِ عَلَى الْعَامَةِ».

«وَأُبْلَغُونِي حَاجَةً مِنْ لَا يَسْتَصْبِغُ بِبَلَاغِهَا»، واته: پیداو یستی نه وانه ی بی بگه یه نن که ناتوان پیداو یستی کانیان بو خویان به من بگه یه نن، جا یان له شهرمان، یان له بهر هه هه کارینکی دیکه، «فَإِنَّهُ مَنْ تَلَعَ سُلْطَانًا حَاجَةً مِنْ لَا يَسْتَصْبِغُ بِبَلَاغِهَا تَلَّتْ اللَّهُ قَدَمَيْهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ»، نه وه ش وه ک پاداشتی که له سهر نه وه ی چاکه ی له گه ل خه لک کردوه که دهنگی گه یاندوته خاوه ن ده سه لاته کان، «لَا يُذَكَّرُ عِنْدَهُ إِلَّا ذَلِكَ»، واته: مه جلیسه کانی نه نها به و جوړه بوون و ناوا زانراون و باسکراون، «وَلَا يُقَالُ مِنْ أَحَدٍ غَيْرِهِ»، جگه له و جوړه مه جلیسه نه ی نه بی که بو ژین و دینی خه لکی به سوودن، هیجی دیکه ی له گه لی قبول نه کردوه.

پاشان باسی نه و که سانه ی کردوه له هاوه لان **عنه** که ده چوونه خزمه ت پیغه مبه ر **عنه** بویه گوتی: «يُدْخُلُونَ رُؤَادًا»، نه و که سه یه که پیش هوزه که ی ده که وی بو نه وه ی شوینی مانه وه له وه رگه بزانی، پاشان بگه ریته وه بو لای هوزه که ی و بیان رابگه یه نی، جا نه و هاوه له تایبه تانه ی به و که سانه چوواندوه کاتیک چوونه خزمه ت پیغه مبه ر **عنه**، «وَلَا يَقْتَرِفُونَ إِلَّا غَنَ ذَوَقٍ»، واته: له خزمه تی هه لئه ده ستان، مه گه ر به چیژتن و وه رگرتنی زانست و زانیاری به وه نه بووایه، «وَيُخْرِجُونَ أَدْلَةً بَعْنِي عَلَى الْخَيْرِ»، واته: به هیدایه ت دراوو ماموستاو ریتیشاندر.

«قَالَ فَسَأَلْتُهُ عَنْ فَحْزِهِ كَيْفَ يَصْنَعُ فِيهِ؟ قَالَ: كُنْ زَمُولًا مَعَهُ ۖ تَحْبِرْ لِسَانَهُ إِلَّا فِيمَا بَعْبِيهِ».

واته: کاروباری دین و چاکسازی نیتو خەلک و پێگەری لە خراپە و پوونکردنەودە ی هەق و راستی، ئیتر هەر ئەوانەن کە پەیوەندیان بە پێغەمبەر ﷺ هەیە و دەستیان بۆ دەبات، «وَبُؤْلَتِيهِ»، واته: سوورو پێداگر بوو لەسەر ئەوەی کە هاوێلان دڵیان بەیە کەوێ پەیوەست بێ و، دلی هەمووان بەیە کەوێ کۆبکاتەوێ و لە دەورە ی هەق و راستیدا، پێکیان بخات و، یە کەریزان بکات لەسەر هیدایەت و راستی، «وَلَا يُقْرُحُهُ»، شتیکی نەدەکرد کە دووریان بخاتەوێ، «وَيُكْرِهُ كَرِيهًا كَرِيهًا قَوْمٌ وَبُؤْلَتِيهِ غَيْبُهُ»، ئەوێ بۆ ئەوەی کە هەموو کەس بە پێی شوێن و پلە ی خۆی مامەلە ی لە گەڵدا بکری، بۆیە هەر کات پیاو ماقوولی ھۆزیک بەھاتایە خزمەت پێغەمبەر ﷺ پێزی لێ دەگرت و لێی نزیک دەبوویەوێ، رووی تێدەکرد بۆ دلدانەوێ و سەرنجراکێشانی بەرانەبەر راستە پێی نیسلام، خۆ ئەگەر ئەو کەسە مسوڵمان ببوایە ئەوێ هەروەک گەورەو سەرداری ھۆزە کە ی دەمایەوێ لێی دەگەرا، «وَيُخْذِرُ السَّاسَ وَيَحْتَرِسُ مِنْهُمْ»، بە وریایی و خۆپاراسن جوولانەوێ بە هەستەوێ دەکرد لە کاتی مامەلە کردندا لەگەڵ خەلکیدا، چونکە خەلک هەبە لە ئەخلاق و خوێ و کردار و سروشتدا لە یە کەر جیاوازن، مەرف هەبە تووندو تیزو توورەبە، هەبە وشک و بەستەو هەبە خاوەن پەوشتی تەواو، بۆیە پێغەمبەر ﷺ هەمیشە بە وریاییەوێ جوولانەوێ، «مَنْ غَيَّرَ نَبْطِيَّ عَنْ أَحَدٍ مِنْهُمْ بَشَرًا وَخَيْلًا»، واته: راستە بە وریاییەوێ هەلسوکەوتی لەگەڵ خەلکیدا کردوێ، بەلام هەرگیز پەوالت و پەوست بەرزبە کە ی خۆی لە کەس نەساردوێتەوێ، خۆ ئەگەر کەسیکی پەوشت نەزم و توورەو نەشیاو بەھاتایە خزمەتی ﷺ، ئەوێ خۆی لێ دەپاراست، بەلام بە رووی گەش و مامەلە کردنی جوان و بە پوویەکی کراوێ پێشوازی لێ دەکرد.

«وَيَتَقَفُّ أَصْحَانَهُ»، پرسیاری دەربارە دەکردن، لە حال و ئەحوالی دەپرسی و، لە کاتی نەخۆشیدا سەردانی دەکردن، «وَيَسْأَلُ النَّاسَ عَمَّا فِي أَنْسَابِهِ»، پرسیاری دەربارە ی کاروباری خەلکی دەکرد و گەنگی پێدەدار، «وَيُحَسِّنُ الْحَسَنَ وَيُقْوِيهِ، وَيُقْبَحُ الْقَبِيحَ وَيُؤْهِبُهُ»، هەر کات باسی کاری باشیان بۆ بکردبایە، پشگیری دەکرد و خەلکی لەسەر ھاندەدا ﷺ، خۆ ئەگەر باسی کارێکی خراپ بکردبایە، ئەوێ بە پووی

داده‌ناو باسی خراییه‌که‌ی ده‌کردو قه‌ده‌غهی ده‌کرد، «مُعْتَبَرُ الْأَمْرِ غَيْرُ مُخْتَلَفٍ»،
 واته: هه‌میشه کاروبارو فه‌رمانه‌کانی له جتی خۆیدا بوون و نامانجی ده‌پیکا، «لَا
 عِشْلَ مَخَافَةً أَنْ تَغْفُوا أَوْ يَمْسُوا»، واته: پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌میشه به‌ئاگاو له‌سه‌رخۆ بوو،
 نه‌بادا نه‌وه‌ی له‌لایه‌تی له‌یادو فه‌رمانی خوا ﷺ بئ‌ئاگا بئ، له‌ترسی نه‌وه‌ی که‌بۆ
 که‌مته‌رخه‌می و، بپیایی و، بئ‌خه‌می لایه‌ت، «يَكُنْ حَالُ عَبْدِهِ غَدَدٌ»، له‌و‌پوه‌وه‌ که
 هه‌میشه په‌چاوی بارودۆخی کردوه، که‌بۆ نه‌و بارودۆخه‌گونجاوه له‌پوونکردنه‌وه‌و
 ناراسته‌کردن و پینیشاندان و پینوینی کردن، «لَا تَقْضِرْ عَنِ الْحَقِّ وَلَا تُحَوِّرْ»، هه‌رگیز
 به‌هه‌لسان له‌هه‌ق و راستی درتقی نه‌کردوه، هه‌رگیز سنووری شی نه‌به‌زاندوه،
 هه‌میشه مامناوند بووه، «سَبِّحْ بُرُوءَ مَنْ أَسَسَ حَبِزَهُمْ»، واته: نه‌وانه‌ی که‌له‌ده‌وری
 بوون و لئی نزیک بوون و، نه‌وانه‌ی که‌به‌رده‌وام به‌ده‌وریه‌وه‌بوون له‌که‌سه‌هه‌ره
 گه‌وره‌و پایه‌به‌رزه‌کانی نیو خه‌لکی بوون، نه‌ودش ناماره‌یه‌به‌وه‌ی که‌هاوه‌لان له
 پله‌وپایه‌دا جیاواز بوون و، باش و باش‌رینیان هه‌بووه، به‌نمونه: باش‌رینیان نه‌بو
 به‌کری صیددیق بووه، پاشان عومه‌ر، پاشان عوسان، پاشان عه‌لی، پاشان نه‌وانیتر
 له‌ده‌که‌سه‌کان که‌موژده‌ی به‌هه‌شتیان پندراوه ﷺ.

«فَضَّلِيَهُمْ عِنْدَهُ أَعْمَهُمْ نَصِيحَةً»، که‌واته: پله‌وپایه‌به‌رزبی په‌یوه‌ندی به‌پله‌ی دینداری
 و نه‌ندازه‌ی ته‌قواو فه‌رمانبه‌رداری خوا ﷺ و پیغه‌مبه‌ره‌که‌یه‌وه ﷺ هه‌یه، هه‌روه‌ها
 به‌رگری کردن له‌پیغه‌مبه‌ر ﷺ و دلسۆزی ده‌ربرین بۆ به‌نده‌کانی خوا‌ی گه‌وره،
 گه‌وره‌ترین که‌س له‌لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌و که‌سه‌یه‌که‌ دلسۆزترین و دلسۆزیه‌که‌ی
 گسنگیره له‌پیناوی خوا‌ی گه‌وره‌داو، بۆ کتیه‌که‌ی خوا، هه‌روه‌ها بۆ پیغه‌مبه‌ر ﷺ،
 وه‌بۆ پیشه‌وای پرواداران و هه‌موو خه‌لکی، «وَأَعْظَمُهُمْ عِنْدَهُ مَرْبَلَهُ أَحْسَنُهُمْ مُوَاسَاةً
 وَمُؤَاظَرَةً»، واته: هه‌تا به‌نده‌زیاتر به‌ته‌نگی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و دینی خواو به‌نده‌کانی
 خواوه‌بئ، یارمه‌تیده‌رو هاوکار بئ و پشتیوانی بکات، نه‌وه‌به‌و هۆیه‌وه‌پله‌وپایه‌ی
 لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌رزتر ده‌بی‌ت.

«قَالَ. فَسَأَلْتُهُ عَنْ مَخْلِبِهِ، فَقَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَقُومُ وَلَا يَحْسِبُ إِلَّا عَلَى دِكْرٍ، وَذَا انْتَهَى
 إِلَى قَوْمٍ حَلَسَ حَيْثُ بَنْتَهِيَ بِهِ الْمَحِسُّ وَيَأْمُرُ بِدَلِكِ»، فه‌رمان ده‌کات که‌هه‌رکات که‌سیک
 رۆیشه‌مه‌جلیسی که‌سانیت‌ر، نه‌وه‌له‌و شونه‌دابیشی که‌کوتایی مه‌جلیسه‌که‌یه‌و

که ستر هه لئه ستینی له بهر خاتری خۆی، «يُعْطِي كُلَّ جَلَسَائِهِ بِنَصِيْبِهِ»، له قسه کردن و دواندن و نه حوال پرسي، هه نديکی تاييهت نه ده کردو هه نديکی دیکه ی پشتگوئی خستبايه، «لَا يَضُطُّ جَلِيْسُهُ نَّ أَحَدًا أَكْثَرَ عَلَيْهِ مِنْهُ»، ئه وهش هه ده گه ږيته وه بو خالی پيشوونر، چونکه هه ده که سه و له مه جلیسه که ی به شی خۆی له کات پنده دا له قسه له گه ل کردن و هه والرسين، جا هه ده یه کيک له مه جلیس هه لئه دها وایده زانی که له هه موویان به ږيتره لای پیغه مبه ر ﷺ، «مَنْ جَالَسَهُ أَوْ قَاوَصَهُ فِي حَاجَةٍ صَابِرُهُ حَتَّى يَكُونَ هُوَ الْمُضْطَرُ عَنْهُ»، واته: له داواکاری و داوای پيداو یستیه کان بيزار نه ده بوو، جا نه گه ر که ستيک له خزمه تيدا دابنیشتايه، یان داواکاریه کی هه بووايه، ئه وه له گه ليدا ئارامی ده گرت و گوئی بو ده گرت به بی ئه وه ی بيزار بی و، بی ئه وه ی تووره بی، و قسه شی به کابرا نه ده پری هه تا ته واو ده بوو و، کوتایی پنده هینا، «وَمَنْ سَأَلَهُ حَاجَةً لَمْ يَزِدْهُ بِهَا»، واته: بېگومان نه و شته ی که داوای ده کرد پنی دها (نه گه ر لای ده سته که وتبا)، «أَوْ يَمْسُورَ مِنْ لَقَوْلٍ»، نه گه ر پيداو یستی کابراش که داوای ده کرد له لای پیغه مبه ر ﷺ ده سته به ر نه بووايه، ئه وه به قسه ی خوش و دلخوشکه ر پيشوازی لی ده کرد، «قَدْ وَسَّعَ النَّاسُ تَسْطُهُ وَحَقُّهُ»، پیغه مبه ر ﷺ خاوه نی ئه وه پری ره وشت به رزی بوو. ئه وه ره وشته به رزو پیروزه ی هه موو خه لکی ده گرتوه، «فَضَارَ لَهُمْ أَبًا»، وه ک باوکی دینی بوو بویان، چونکه باوکایه تی دوو جوړی هه یه: باوکایه تی دینی، باوکایه تی ره چه له کی، له رووی ره چه له کیه وه پیغه مبه ر ﷺ باوکی هیچ کوړو پیاوینک نه بووه، خوا ی گه وره ده فه رموی: ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَحَانِ الْأُنْبِيَاءُ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ (لأحزاب). (موحه ممه د ﷺ - باوکی هیچ یه ک له پیاوه کانتان نیه - نه زهیدی کوړی حاریسه و نه هیچ که ستيکی تر-، به لکو نه و نیرداروی خواو کوتاهه مینی پیغه مبه رانه و، خواش به هه موو شتيک زانایه).

که ده لی: «وَضَارُوا عِنْدَهُ فِي الْحَقِّ سَوَاءً»، واته: دادپه روه ر بوو له نیوانيانداو هه مووانی به یه کسانى ته ماشا ده کرد و له گه لیان دادپه روه ر بوو، «مَجْبِيْسُهُ مَجْبِيْسُ عَيْنٍ وَجَبِ وَحْيًا وَأَمَانَةً وَصَبْرًا»، ئا ئه وانه سیفه تی پیغه مبه ر ﷺ بوونه له رووی مامه له و چوئیه تی دانیشته کانی له گه ل نه وانیر، هه میسه به ئارامی و به شکوو ئه مانه ت و له سه رخوئیه وه مامه له ی له گه لدا ده کردن، «لَا تُرْفَعُ فِيهِ الْأَصْوَاتُ»، له مه جلیسه که یدا هه رگیز ده نگ

بەرز نەدە کرایەو، «وَلَا تُؤْنُ فِيهِ الْحَرَمُ»، ھەرگیز ستورەکان نەدەشکێران و باسی
 عەیب و عارو کەم و کورتیی خەلکی تێدا نەدەکراو، گالتە بە خەلک نەدەکرا،
 «وَلَا تُنْئِي قَسَاتُهُ»، واتە: ئەو قسە بێ سەر و بەر نە ی کە ھەندێ خەلک دەیکەن، لە
 مەجلیسی ئەو نەدەگوتران و باس نەدەکران، «مُتَعَادِلِينَ»، لە مامەلە کردنی پیغەمبەر
 ﷺ، وە لە قسە لە گەڵ کردنیان و ڕووخۆشی و ڕووکراوەیی، «بَلْ كَانُوا يَتَفَاضِلُونَ فِيهِ
 سَائِقُونَ»، کەواتە بە پزیرترینیان بە تەقواترینیانە، «مُتَوَاضِعِينَ»، واتە: لە گەڵ یە کردا بە
 سۆزو خاکیی بوون، «يُوقِرُونَ فِيهِ الْكِبَرُ، وَيَزَحْمُونَ فِيهِ الصَّغِيرُ»، کەواتە: ھەر کە سێک
 پزیر لە گەورەکان نە گرت و بەزەیی بە گچکەکاندا نە یە تەو لە سەر ڕیباری ئیمەدا
 نیە، «وَيُؤْثِرُونَ دَا الْحَاجَةَ»، واتە: ئە گەر خاوەن پێداویستییە ک بەھاتیایە، ئەو یە ییگومان
 ھاو لە ئەویان پێش دەخست بۆ ئەو یە لە پیغەمبەر ﷺ نزیک بێتەو و قسە ی خۆی
 بکات، بۆ ئەو یە پێداویستییە کە ی بلی، «وَيَحْفَظُونَ لِعَرَبٍ»، واتە: خەلکی ییگانیان
 دەپاراست و مافیان پێدەدا لە ڕووی پزیر لێگرتن و چاکە لە گەڵ کردن و میوانداری
 کردن و وێنە ی ئەوانە.

۳۲۷- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَوْ أَهْدَيْتَنِي كُرَاعَ لَقَبِلْتُ، وَلَوْ دُعِيتَ عَلَيْهِ لَأَجَبْتُ»^(۱).

واتە: ئە نە سی کۆری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، دەلی: پیغەمبەری خوا ﷺ فەرموویە سی: «ئە گەر پێی
 مەڕیکیشم بۆ بێنن بە دیاری وەری دەگرم، وە ئە گەر بانگ بکریم بۆ خواردنیک (ھی
 ھەر کە سێک بێ، وە خواردنە کەش ھەرچی بێ)، دەچم بە دەم داواکەو».

شەرھ و ڕوونکردنەو:

کە دەلی: «لَوْ أَهْدَيْتَنِي إِيَّ كُرَاعَ لَقَبِلْتُ»، (کُرَاع): لە ئەژنۆ بەردو خوارەو ی لاقە، خۆ
 ئە گەر کە مێک لەو پارچە گوشتە ی لە خوار ئەژنۆو بۆ پیغەمبەری خوا ﷺ
 ھێنرا بایە ئەو وەری دەگرت، چونکە سادەو خاکیی بوو بە شتی کە مێش پازی دەبوو.
 کە دەلی: «وَلَوْ دُعِيتَ عَلَيْهِ لَأَجَبْتُ»، واتە: ئە گەر کە سێک دەعوەتم بکات بۆ ماله کە ی

خوی و خواردنه‌که‌ی تن‌ها ئه‌و پارچه ئیسقانه‌ی لاق بئی که گوشتی زۆر که‌م پێوه‌یه، ئه‌وه ده‌عه‌وته‌که‌ی قبول ده‌که‌م، ئه‌وه‌ش ئه‌ویه‌ری خاکی و ساده‌یی بوون ده‌گه‌یه‌نی.

۳۳۸- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّبِ، عَنْ جَابِرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: «جَاءَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم لَيْسَ بِرَأَكِبٍ بَغْلٍ وَلَا بِرَدَّوْنٍ» .

واته: موحه‌مه‌دی کوری مونکه‌دیر ده‌گیرته‌وه: جابر رضی اللہ عنہ گو‌توویه‌ی: «پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ته‌شریفی هات بۆ لام، نه‌ سواری ئه‌سپ ببوو، نه‌ سواری بیرزه‌ون». (که‌ جو‌رتکه‌ له‌ ئاژه‌لی باره‌لگر).

شرح و روونکردنه‌وه:

پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم هاته‌ سه‌ردانی جابر رضی اللہ عنہ به‌ پیاده، بۆیه سه‌ردانی کرد، چونکه جابر رضی اللہ عنہ نه‌خۆش بوو، پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم به‌ پیاده‌و به‌ سواری سه‌ردانی هاوه‌لانی ده‌کرد.

که‌ ده‌لی: «لَيْسَ بِرَأَكِبٍ بَغْلٍ وَلَا بِرَدَّوْنٍ»، بۆیه ئه‌و دوو و لاخه‌ی دیاری کردوه، چونکه پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم کاتی‌ک و یستبای سه‌ردانی یه‌کی‌ک بکات نه‌ده‌هات باش‌ترین و جوان‌ترین و لاخ بیات بۆ سه‌ردانیه‌که‌، به‌لکو کامیان به‌رده‌ست و ئاسان بووایه ئه‌وی ده‌برد، ئه‌گه‌رنا به‌ پیاده‌ ده‌پوشت.

الْبِرْدَوْن: جو‌ره و لاخ‌یکه‌ که‌ جه‌سته‌و نه‌ندام و یه‌له‌کانی گه‌وره‌و به‌هیزن، له‌ ئه‌سپ جیاوازه (هه‌رحه‌نده‌ له‌ په‌چه‌له‌کی ئه‌سپه)، گونراویشه: ئه‌سپ‌یکه‌ که‌ عه‌ره‌ب نیه‌ی.

۳۳۹- عَنْ يَحْيَى بْنِ يَزِيدٍ الْهَنْظَلِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ رضی اللہ عنہ قَرَأَ «سَمَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يُوسُفَ، وَأَقْعَدَنِي فِي جُحْرِهِ. وَمَسَحَ عَلَى رَأْسِي» .

واته: یه‌حیای کوری ئه‌بو هه‌یسه‌می عه‌تار ده‌لی: گویم لئ بوو یوسفی کوری عه‌بدوللای کوری سه‌لام رضی اللہ عنہ گو‌تی: «پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ناوی ناوم یوسف، وه نه‌ کۆشی خۆی داینیشاندووم، وه ده‌ستیشی به‌سه‌رمدا هیناوه».

(۱) أخرجه البخاري: ۱۹۴، ومسلم: ۱۶۱۶، والمصنف في جامعه: ۳۸۵۱.

(۲) أخرجه أحمد في المستند: ۱۶۴۰۴.

شەرح و روونکردنەوه:

که دەلێ: «سَمَائِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُوَسِّفُ»، واتە: کاتیک لە دایک بوو هیناویانە بۆ خزمەت پیغەمبەر ﷺ.

که دەلێ: «وَأَقْعَدَنِي فِي جُجْرِهِ، وَمَسَحَ عَنِّي رَأْسِي»، دەستەهێتان بەسەر سەردا، جۆرێکە لە خۆشەویستی و سۆز دەربرین بۆ منداڵ، ئەوەش بەلگەیە لەسەر خاکیی بوونی پیغەمبەرمان ﷺ که خۆشەویستی و نەرمونیانی بۆ گەجەکانیش دەربریوە و لە باوەشی خۆیدا دایناون.

۳۴۰- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَجَّ عَلَى زَخْلٍ رَثٍّ وَقَصِيفَةٍ، كُنَّا نَرَى مَتْنَهَا أَرْبَعَةَ دَرَاهِمٍ، فَلَمَّا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَالَ: «لَيْتَ بِحُجَّةٍ لَا سَمْعَةَ فِيهَا وَلَا رِيَاءَ».

واتە: ئەنەسی کۆری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، دەگیرێتەوه: پیغەمبەری خوا ﷺ بەسەر کۆیانی و شترێکی شپەوه گەشتی حەجی کرد، پۆشاکێکی قەدیفەیی لەبەر بوو، ئیمە پێمان وا بوو نرخەکەی چوار درەم دەبوو (یان نەدەبوو)، (واتە: زۆر هەرزان و سادە بوو)، جا کاتیک چوووە سەر و شترەکەو پرێک دانێشت فەرمووی: «خوایە! نامادەم لە خزمەت دا بۆ ئەنجامدانی حەجێک که نە ناوبانگی تێدابی و نە پیاو رووپامایی».

شەرح و روونکردنەوه:

ئەوەشیان پێگایە کێترە که فەرموودەکەی لێوە هینراوە، که لە سەرەتای ئەو بابەتەدا پابورد.

۳۴۱- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ زَخْلًا خَبَاطًا دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَرَّتْ مِنْهُ بَرِيدًا عَنَيْهِ دُبَاءٌ قَالَ: «فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْخُذُ الدُّبَاءَ وَكَانَ يُجِبُ الدُّبَاءَ» قَالَ دُبَيْتٌ. فَسَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: «فَمَا صُغِيَ لِي طَعَامٌ قَدَرُ عَلَى أَنْ يُصْغَعَ فِيهِ دُبَاءٌ إِلَّا صُنِيعٌ».

واتە: ئەنەسی کۆری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، دەگیرێتەوه: پیاوێکی بەرگدوور بانگی پیغەمبەری خوا ﷺ کرد، ئەویش لێی نزیک کەوتەوه (بێنی) چێشتی ئەریدی کردبوو کودووی تێدا بوو، «جا پیغەمبەری خوا ﷺ (لە کاتی خواردن) دەستی دەبرد بۆ کودووەکان

(۱) انظر: (ج ۳۳۴).

(۲) أخرجه مسلم: ۲۰۴۱.

و ده‌ری ده‌هینا، چونکه زۆر چه‌زی له کودوو بوو»، (سابت) ده‌لی: گونم لێ بوو
 نه‌نه‌س ده‌یگوت: «هیچ خواردنیکم بۆ دروست نه‌کراوه‌ توانییم کودووی تێیکهم،
 ئیلا تێمکردوه (واته: له‌به‌ر دلی ینگه‌مه‌ر ﴿﴾) بۆ نه‌وه‌ی بیخوات».

شەرح و ڕوونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «أَنْ زَحْلًا حَيَّاطٌ دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﴿﴾»، نه‌وه‌ی لێ وه‌رده‌گیری که که‌سیک خاوه‌نی
 پیشه‌ش بێ، وه‌لامی بانگه‌یشته‌که‌ی داوه‌ته‌وه، نه‌وه‌ش له‌به‌ر خاکی بوونه‌که‌ی ﴿﴾.
 که ده‌لی: «فَقَرَّبَ مِنْهُ ثَرِيداً عَلَيْهِ دُبَاءٌ»، تێگوشیووی به‌ کوله‌که‌و کودوو، (الدُّبَاءُ) واته:
 کودوو.

که ده‌لی: «فَكَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﴿﴾ يَأْخُذُ الدُّبَاءَ وَكَرَّ يُحِبُّ الدُّبَاءَ»، به‌ به‌رده‌وامی نه‌نه‌س ﴿﴾
 (کودوو) کوله‌که‌ی بێ خۆشبوو له‌و کاته‌وه‌ی دیتبووی ینگه‌مه‌ر ﴿﴾ بێی خۆشه،
 بۆیه: «فَمَا صُنِعَ لِي طَعَامٌ أَقْدَرُ عَلَى أَنْ يُضَنَعَ فِيهِ دُبَاءٌ إِلَّا صُيْعٌ».

۳۴۲- عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ غَمْرَةَ، قَالَتْ: قِيلَ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: مَاذَا كَانَ يَعْمَلُ رَسُولُ اللَّهِ ﴿﴾
 فِي بَيْتِهِ؟ قَالَتْ: «كَانَ نَشْرًا مِنَ الْبَشَرِ، يَفِي بِنَوْبِهِ، وَيَخْلُثُ شَاتَهُ، وَيَخْدُمُ نَفْسَهُ».

واته: یه‌حیا‌ی کوری سه‌عید ده‌گیرته‌وه که عه‌مه‌ گوتووویه‌تی: برسیار کرا له‌ عایشه
 ﴿﴾: ئایا ینگه‌مه‌ری خوا ﴿﴾ به‌ چ خه‌ریک و سه‌رقاڵ بوو له‌ مالی خۆیدا؟ گوتی:
 «وه‌ک هه‌ر مروفیکی دیکه، مروفیکی ناسایی بوو، پۆشاک‌ی خۆی ده‌دوریه‌وه‌و
 مه‌په‌که‌ی ده‌دۆشی و، خۆی خزمه‌تی خۆی ده‌کردو، خۆی کاروباره‌کانی
 تایه‌ت به‌ خۆی نه‌جامده‌دا».

شەرح و ڕوونکردنه‌وه:

ده‌رباره‌ی کاروباری ینگه‌مه‌ری خوا ﴿﴾ برسیار له‌ عایشه ﴿﴾ کراوه، نه‌ویست
 گوتووویه‌تی: «كَانَ نَشْرًا مِنَ الْبَشَرِ»، نه‌وه‌ی وه‌ک پیشه‌کیه‌ک بۆ قسه‌کانی دواتر
 گوتوه، واته: خۆی له‌ خه‌لک‌یر جیا نه‌کردوته‌وه، «يَفِي بِنَوْبِهِ»، پۆشاکه‌ی خۆی

دور يۈتەۋە بە دەستى خۇي، «وَيَحْلُبُ شَاةَهُ»، واتە: راستەوخۇ بە دەستى موبارەكى
خۇي مەرەكەي دۈشيۈە، «وَيَخْدُمُ نَفْسَهُ»، واتە: بۇ خۇي بە خزمەتکردنى خۇي
ھەلساۋەو، ئەگەر پىۋىستى بە شتىك بوۋايە بۇ خۇي يىنى ھەلدەستاۋ داۋاي لە
كەس نەدەكرد كە بۇي ئامادە بىكات، ئەۋەش ھەموۋى بەلگەيە لەسەر ئەۋە كە زۆر
سادەو خاكى بوۋە.

بابه ت: نه وه ي هاتوه
دهر باره ي ره متارو ره وشتي
بيغه مبهري خوا

په‌وشت ئەو شتەیه که په‌یوه‌سته به دیوی نیوه‌وه‌ی مروّڤ، وه‌ک: ئارام‌گریی و شهرم و ږنږ، هه‌روه‌ها ئەوه‌یشی که په‌یوه‌ندی به پو‌اله‌تی مروّڤه‌وه‌هه‌یه، وه‌ک: مامه‌له‌و په‌فتاری جوان و، راست‌گویی و، پوو‌خو‌شی و، وینه‌ی ئەوانه‌.

په‌وشت دابه‌ش ده‌بی به‌سه‌ر دوو به‌شدا: په‌وشتی جوان و په‌سند، په‌وشتی ناشیرین و خراب و نابه‌سند، جا په‌وشتی جوان بریتیه له خو‌پازاندنه‌وه به شته جوانه‌کان و، سیفه‌ته به‌رزو جوانه‌کان و پابه‌تدبوون پیاننه‌وه، وه خو‌پراهینانه له‌سه‌ر یاساو ریساکانی په‌وشت جوانیی و، خو‌دارنن له ئاکارو په‌فتاره بیزراوو نابه‌سندەکان، ئەوه‌ش به دوورکه‌وتنه‌وه‌و، خو‌پاراستن له په‌وشته ناشیرینه‌کان ده‌سته‌به‌ر ده‌بی، په‌وشت ناشیرینیش پیچه‌وانه‌ی ئەوه‌یه که باس‌مان کرد.

ئەخلاق‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ کاملترین و ته‌واوترین و پاکترین و جوانترین، ئەخلاق‌ی بریتی بوو له قورن‌ان، هه‌رچی له قورن‌اندا هاتوه له په‌وشت و ئاداب و مامه‌له‌و، بانگه‌وازی چاکه‌و چاکه‌کاری و، قه‌ده‌غه‌کردنی نزمی و په‌ستی، ئەوه‌ بینگومان پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌موو ئەو ئاکاره‌ جوانانه‌ی به ته‌واوترین و جوانترین شیوه له په‌فتارو گو‌فتاریدا په‌نگی داوه‌ته‌وه.

فه‌رمووده‌گه‌لیکی زۆر له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ هاتوون، ده‌رباره‌ی په‌وشتی به‌رزو، هاندان و بانگه‌واز بو په‌وشت به‌رزیی، هه‌روه‌ها گه‌وره‌یه‌که‌شی پوو‌ن‌کراوه‌ته‌وه، وه باسی گه‌وره‌یی پاداشته‌که‌شی له لای خوا‌ی گه‌وره‌ کراوه، کۆی ئەو ئادابه‌ جوانانه له چوار فه‌رمووده‌دا کۆکراونه‌ته‌وه، که هه‌رکه‌س له‌به‌ریان بکات و کاریان پیبکات، ئەوه‌ بناغه‌و بنجینه‌ی هه‌رچی ئەخلاق‌ی جوانه ده‌ستیکه‌وتوه.

یه‌که‌م: ئەو فه‌رمووده‌ی (بوخاری و موس‌لیم) که له ئەبو‌ه‌وره‌یره رضی‌الله‌عن‌ه ده‌ی‌گێرنه‌وه، که‌وا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمویه‌تی: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، فَلْيُكَلِّمْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ». **دووهم:** ئەو فه‌رمووده‌یه‌ی الترم‌ذی رضی‌الله‌عن‌ه گێراویه‌تی‌وه له عه‌لی کوری حوسه‌ین رضی‌الله‌عن‌ه، که‌وا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمویه‌تی: «إِنَّ مِنْ حُسْنِ الْإِسْلَامِ لَمَرْءٌ تَرَكَهُ مَا لَا يُغَيِّيه».

(۱) البخاري: ۶۴۷۵، ومسلم: ۴۷.

(۲) جامع الترمذی: ۲۳۱۸.

سینه م: ئەو فەرموودەیی بوخاری^۱ که له ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەگێژیتەوه، که پیاوێک به پێغه مبهری ﷺ گوت: ئامۆژگاریم بکه، ئەویس فەرمووی: (لَا تَغْضَبْ)، چەند جار کابرا دووبارە ی کردەوهو، پێغه مبه ریش ﷺ فەرمووی: (لَا تَغْضَبْ).

چوارە م: ئەو فەرموودە ی (بوخاری و موسلیم)^۲ له ئەنەس رضی اللہ عنہ گێراویانە تەوه که وا پێغه مبه ری خوا ﷺ فەرموویە تی: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ».

ئەبو مو حە مەدی قەیرەوانی دەلی: (کۆی پەوشتە جاکە کان له چوار فەرموودەدا سەرچاوه دە گرن)^۳، ئنجا فەرموودە کانی هیناوان.

له فەرموودە ی یە کە مەدا رێنمایی تێدایە که مەرف زمانی دامەزراو بکات به بیر کردنەوهو، پامان لەو شتە ی که دە یلی، جا ئە گەر ئەو ی دە یه و ی ب یلی، ئە گەر خیری تێدا بوو با ب یلی، ئە گەر خرایه و شە ریش بوو با نە یلی، هەر کە س زمانی خۆ ی نە پاریزی و زāl نە یی بە سە ریدا، ئەو ی ب یگومان لەو کە سانه نیە که پەوشت بە رزن.

له فەرموودە ی دوو هە مەدا رێنمایی تێدایە، که مەرف خۆ ی له هە موو شتیک هە لئە قورتینی، جا چ قسە بی، یان گو ی گرتن بی، یان تە ماشا کردن بی، یان وێنە ی ئە وانه.

له فەرموودە ی سێ هە مەدا رێنمایی ئەو ی تێدایە که مەرف دە ست بە سە ر دل و دە روونیدا بگرت، له کاتی هە لچووندا ویست و دروستی له بریار دان له دە ست نە دات.

له فەرموودە ی چوار هە مەدا رێنماییان دە کات که دل و دە روونی مەرفی پەروادار دە بی سە لامەت بی بە رامبەر به برا (و خوشکی) ی مسو لمانی، نابێ غە ش و پق و چرووکی و پز دبی تێدا بی، وە نابێ جگە لە وانه ش جوړه کانی تری نە خوشیه کانی دلی تێدا بی.

۳۴۳- عَنْ خَارِجَةَ بِنِ زَيْدٍ بِنِ ثَابِتٍ قَالَ: دَخَلَ نَفَرٌ عَلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رضی اللہ عنہ، فَقَالُوا لَهُ: حَدِّثْنَا أَحَادِيثَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَاذَا أَحَدُّكُمْ؟ كُنْتُ خَارِجَةً «فَكَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ بَعَثَ إِلَيَّ فَكُنْتُ لَهُ، فَكُنَّا إِذَا ذَكَرْنَا الدُّنْيَا ذَكَرَهَا مَعَنَا، وَإِذَا ذَكَرْنَا الْآخِرَةَ ذَكَرَهَا مَعَنَا، وَإِذَا ذَكَرْنَا الطَّعَامَ ذَكَرَهُ مَعَنَا، فَكُلُّ هَذَا أَحَدُكُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ».

(۱) برقم: ۶۱۱۶.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۳، ومسلم: ۴۵.

(۳) نقله ابن رجب في جامع العلوم والحكم: ۲۸۸/۱.

(۴) في إسناده الوليد بن أبي الوليد، وهو لين الحديث، وسليمان بن خارجه مجهول.

واته: خاریجه‌ی کچی زهیدی کوری سابت ده‌گیرته‌وه که کومه‌لیک که‌س هاتنه خزمه‌ت زهیدی کوری سابت **﴿﴾** پیمان گوت: فره‌ماشتی پیغه‌مبه‌ری خوامان **﴿﴾** بۆ باس بکه، ئەویش گوتی: چیتان بۆ باس بکه‌م؟ من دراوسنی بووم، «کاتیک وه‌حی داده‌به‌زیه‌ سهر، به‌ دوا‌ی ده‌ناردم جا‌ منیش بۆیم ده‌نوو‌سیه‌وه، کاتیک باسی دونیامان ده‌کرد، له‌ گه‌ل ئیمه‌ باسی ده‌کرد، وه‌ کاتیک باسی دوا‌پو‌رمان ده‌کرد، ئەویش له‌ گه‌ل ئیمه‌ باسی ده‌کرد، کاتیک باسی خواردنمان ده‌کرد، ئەویش له‌ گه‌ل‌ان باسی ده‌کرد، ئا‌هه‌موو نه‌وانه له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا‌وه **﴿﴾** بو‌تان ده‌گیرمه‌وه».

شرح و‌روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «دَحَرَ نَفْرٌ عَلَى رَبِّدٍ نَبٍ ثَابِتٍ، فَقَالُوا لَهُ: حَدِّثْنَا أَحَدِيْثَ رَسُوْلِ اللّٰهِ **﴿﴾**»، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئەوه‌ی که پیشینانمان زۆر سوورو پێدا‌گربوون له‌سه‌ر بیستنی فره‌مووده‌کانی پیغه‌مبه‌ر **﴿﴾**.

که ده‌لی: «مَاذَا أُخِذْتُكُمْ»، ئاماژه‌یه به‌وه‌ی که چه‌ندین فره‌مووده‌ی جو‌را‌وجو‌ری ده‌رباره‌ی شت‌گه‌لی جو‌را‌وجو‌ر له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه **﴿﴾** له‌به‌ری کردوون، له‌ ئا‌کارو ئەخلاق و‌ ئاداب و‌ وینه‌ی ئەوانه.

که ده‌لی: «كُنْتُ جَارَهُ»، واته: ما‌لم له‌ ما‌له‌ که‌ی پیغه‌مبه‌ر **﴿﴾** نزیک بوو، به‌و قسه‌یه‌ی ئەوه ده‌سه‌لمینی که زۆر باش له‌ په‌وشته‌کانی پیغه‌مبه‌ر **﴿﴾** شاره‌زایه‌و ده‌یان‌زانن، «فَكَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ نَعَثَ إِلَيَّ فَكُنْتُ لَهُ»، زه‌ید به‌کێک بوو له‌وانه‌ی که وه‌حیان نووسیوه‌ته‌وه، ئەوه‌ش ئاماژه‌یه بۆ ئەوه‌ی که له‌ پو‌ویه‌کی دی‌که‌شه‌وه له‌ پیغه‌مبه‌ر **﴿﴾** نزیک بووه، ئەویش ئەوه‌یه که وه‌حی نووسیوه‌ته‌وه.

که ده‌لی: «فَكُنَّا إِذَا ذَكَرْنَا الدُّنْيَا دَكَّرَهَا مَعَنَا»، ئەوه‌ی له‌ گه‌ل باس‌کردوون که زۆر گرنگی به‌ دنیا نه‌ده‌ن و زیاد له‌ ئەندازه‌ی پێ‌یست خو‌ی پێ‌وه‌ سه‌ر‌قال نه‌که‌ن، نه‌ زی‌ده‌پو‌یی تیدا بکه‌ن، نه‌ که‌مه‌رخه‌می، وه‌ باسی ئەوه‌ی بۆ کردوون که هه‌موو سه‌ختیه‌کان و خو‌شی و ناخو‌شیه‌کان به‌ فره‌مانی خوا‌یه، وه‌ ئەوه‌یشی بۆ باس‌کردوون که دنیا به‌ ئەندازه‌ی با‌له‌ مێشو‌وله‌یه‌ک لای خوا **﴿﴾** نرخ‌ی نه‌یه، له‌و باره‌وه نموونه‌ی زۆری هه‌یانه‌وه.

که ده‌لی: «وَإِذَا ذُكِرَتِ الْأَخِزَةُ ذَكَرَهَا مَعَنَا»، واته: باسی گرنگی نهو پۆزه‌ی بۆ ده‌کردن و هانی ده‌دان له‌سه‌ری، وه باسی نه‌ودی بۆ ده‌کردن که ههر نه‌وی شوینی مانه‌وه‌ی به‌رده‌وامه، هه‌روه‌ها باسی پاداشتی چاکه‌کاران و سزای تاوانبارانی بۆ ده‌کردن.

که ده‌لی: «وَإِذَا ذُكِرَتِ الطَّعْمُ ذَكَرَهُ مَعَنَا»، باسی ئادابی خواردن و سووده‌کانی و تایبه‌تمه‌ندی هه‌ندیک خواردنی بۆ ده‌کردن.

که ده‌لی: «فَكُلُّ هَذَا أَحَدُكُمْ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، واته: نه‌وه بابه‌تیکی دوورو درێژه، بۆیه به‌و کورتیه بۆی پوخته‌کردن.

۳۴۴- عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقْبِلُ بِوَجْهِهِ وَحَدِيثِهِ عَلَى أَشْرَ الْقَوْمِ يَتَأَلَّفُهُمْ بِذَلِكَ فَكَانَ يُقْبِلُ بِوَجْهِهِ وَحَدِيثِهِ عَنِّي، حَتَّى ظَنَنْتُ أَنِّي حِيزُ الْقَوْمِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا حِيزٌ أَوْ أَبُو بَكْرٍ؟ قَالَ: «أَبُو بَكْرٍ» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا حِيزٌ أَوْ عُمَرُ؟ فَقَالَ: «عُمَرُ»، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا حِيزٌ أَوْ عُثْمَانُ؟ قَالَ: «عُثْمَانُ»، فَلَمَّا سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَصْدَ قَبِي قَوَّيْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ سَائِلُهُ^(۱).

واته: عه‌م‌ری کوری عاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ به‌پوو‌خۆشی و قسه‌خۆشی پیشوازی له‌خراپترینی خه‌لکی ده‌کرد، به‌وه‌ش هه‌وگری خۆی ده‌کردن، جا به‌و پوو‌خۆشی و قسه‌خۆشی پیشوازی لێ ده‌کردم، هه‌تا گومانم برد من خۆشه‌ویستترینی خه‌لکی بم له‌لای، بۆیه گوتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا، من باشترم یان نه‌بو به‌کر؟ فه‌رمووی: «نه‌بو به‌کر»، جا گوتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا، من باشتره‌ یان عومه‌ر؟ فه‌رمووی: «عومه‌ر»، ئیدی گوتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا، من باشترم یان عوسان؟ فه‌رمووی: «عوسان»، دوا‌ی نه‌وه‌ی پرسیارم له‌پیغه‌مبه‌ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کردو نه‌ویش به‌پاشکاوی وه‌لامی دامه‌وه، خۆزگه‌م ده‌خواست ههر پرسیارم لێ نه‌کردب له‌وباره‌وه.

شرح و پوونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُقْبِلُ بِوَجْهِهِ وَحَدِيثِهِ عَلَى أَشْرَ الْقَوْمِ يَتَأَلَّفُهُمْ بِذَلِكَ»، واته: ههر کاتی‌یک که‌س‌یک ده‌هاته مه‌جلیسی پیغه‌مبه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، نه‌گه‌ر نه‌و که‌سه خراپترین که‌س و

(۱) في إسناده يونس بن بكير، وهو صدوق يخطئ، ومحمد بن إسحاق مدلس؛ وقد عنعن.

بق نه ستورترین که سیش بووایه، بڼه مبهړ **ﷺ** هر به روونکی که شاووه خوشه وه رووی تیده کرد، ههروه ها پاکترین و جوانترین مامه لهی له گه لدا ده کرد، بویه به هواوی رووی له رووی به رانبره که می ده کرد، ههروه ها له کاتی قسه کردنیشیدا رووی تیده کرد.

ههړ نه و نه خلاقه جوان و بهرزو تیرو ته و اوویه که وادلی خه لکی خراپیشی راده کیشاو وای لیکردوون که و چاکه و چاکه کاربان خوشبوئ.

که ده لی: «فَكَانَ يُقْبَلُ بِوُحْيِهِ وَخَبِيثَةٍ عَلَيَّ، حَتَّى طَنَنْتُ أَيْ خَيْرُ الْقَوْمِ»، واته: به خوشحالیه وه به ره و رووم ده بووه و، له کاتی قسه کردندا به جوړیک رووی تیده کردم که و امده زانی من باشترینی هاوه لانم، «فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا خَيْرٌ أَوْ أَبُو بَكْرٍ؟ قَالَ: «أَبُو بَكْرٍ» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا خَيْرٌ أَوْ عُمَرُ؟ فَقَالَ: «عُمَرُ». فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا خَيْرٌ أَوْ عُثْمَانُ؟ قَالَ: «عُثْمَانُ»»، ناماژه به بو نه وهی که خوشه و یسن و به باشترین ته ماشا کردنی نه بو به کرو، پاشان عومه رو، پاشان عوسمان له دلی هاوه لاندای به ته و اووی جینگیر بووه، بویه سه رها ته باشترین دهستی ینکرده وه و جار باشرو باش.

له (صحيح البخاري) به ژماره (۳۶۵۵) له نینو عومه ره وه **ﷺ** هاتوه، که گوتوویه تی: {كُنَّا نُخَيِّرُ بَيْنَ النَّاسِ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَنُخَيِّرُ أَبَا بَكْرٍ، ثُمَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، ثُمَّ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانٍ}. واته: نیمه له سه رده می بڼه مبهړی خوادا **ﷺ** باشرینه کانمان دهستیشان ده کرد، بویه سه رها ته بو به کرمان هه لده برارد، تنجا عومه ر، تنجا عوسمان **ﷺ**.

که ده لی: «فَمَنْ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَصَدَّقَنِي فَلَوْ دِدْتُ لِي لَمْ كُنْ سَأَلْتُهُ»، بویه وای گوتوه پیتی خوشبوو که هر له سه ر گومانی خوی مابایه وه، که پیتی و ابو له هه مووان خوشه و یسترو باشتره!

۳۴۵- عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ **رضي الله عنه** قَالَ: «خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَشْرَ سِنِينَ فَمَا قَالَ لِي أَفْ قَطُّ، وَمَا قَالَ لِي نِيٍّ صَنَعْتُهُ لَمْ صَنَعْتُهُ، وَلَا لَشَيْءٍ تَرَكْتُهُ لَمْ تَرَكْتُهُ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ خُلُقًا، وَلَا مَسَسْتُ حَرًّا وَلَا خَرِيرًا وَلَا شَيْئًا كَانَ أَلَيْنَ مِنْ كُفِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَا شَمَمْتُ مِسْكًا قَطُّ وَلَا عِطْرًا كَانَ أَطْيَبَ مِنْ عَرَقِ النَّبِيِّ ﷺ».

واته: ئەنەسى كۆرى مالىك ﷺ دەلى: «دە سال خزمەتى پىغەمبەرى خوام ﷺ کرد، هەرگىز پىنى نەگوتم: ئۆف! بۇ هیچ شتىك که کردبىتم نەیفەرموو: بۇ وات کردوه؟ بۇ هیچ شتىك که نەمکردبى پىنى نەفەرموو: بۇ نەتکردوه؟ وه پىغەمبەرى خوا ﷺ له هەموو که سىنک پەوشتى بەرزو جوانتر بوو، دەستم نەداوه له هیچ صوفىک و ئاورىشمىک و هیچ شتىک بر، که نەرمتر بووبى له نىو له پەدەستى پىغەمبەرى خو ﷺ، وه هەرگىز بۆنى هیچ مىسکىنک و بۆنىکم هەلنەمژيوه و بۆن نەکردوه خوشتر بووبى له بۆنى ئارەقەى پىغەمبەر ﷺ».

شرح و پوونکردنەوه:

که دەلى: «خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَشْرَ سَنِينَ»، ئەوه رىخۆشکردنىکه بۇ ئەو قسانەى که دواتر دەيانکات، چونکه ده سال خزمەتکردنى که سىنک، ئەوه به پوونى ئەخلاقی ئەو که سەى که خزمەتى کردوه بۆى دەرده که وى.

که دەلى: «فَمَا قَالَ لِىَ أَفَقَطٌ»، له گەل ئەوهى که ئەو ماوه زۆره له خزمەت پىغەمبەر ﷺ بووه که جاوه پى دەکرى و حەمىه که هەلەو کهم و کۆرى پووبدات، بەلە له گەل ئەوه شدا پىغەمبەر ﷺ که مترین ئارەزايەتى بەرانبەرى دەرنبەريوه، دەبى چەند جوان بى، ئەو پەوشته گەورەو مەزنە!

که دەلى: «وَمَا قَالَ لِشَيْءٍ ضَعْفُهُ لَمْ ضَعْفُهُ وَلَا لِشَيْءٍ تَرَكُّهُ يَمْ تَرَكُّهُ»، واته: هەر کارىنک که دەمکرد نەیدەفەرموو بۇ واتکرد؟ وه کاتىک فەرمانم پىکراوه و کارە کهم بۇ ئەنجام نەداوه نەیفەرموو بۇ ئەنجامت نەداوه؟ که ئەوهش لهو شتانەيه که پەيوهسته به خزمەتکردن و ئادابەکانى، نەک ئەو شتانەى که تەکلیفى شرعین وهک: نوێرو پۆروو وینەى ئەوانه، چونکه له نەکردنى تەکلیفه شرعیهکان دروست نیه چاوپۆشى تەواو بکرى له که سىنک که جىبه جىيان ناکات، هەروها لهو فەرموودهیه دا مەدح و سەناى بۇ ئەنەسىش ﷺ تىدايه، چونکه لهو ماوهیه دا کارىنکی نەکردوه، که پىغەمبەر ﷺ پووبەپووى بىتەوه به لۆمەکردن، له گەل ئەوهى که ماوه که شى دوورو درێژ بووه.

که ده‌لی: «وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَحْسَبِ النَّاسِ حُتًّا»، نه‌ودش یوخته‌ی قسه‌که‌یه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ له پرووی نه‌خلاقه‌وه له قسه‌و کردارو ئاداب و مامه‌له‌دا باشترینی هه‌موو خه‌لکی بووه.

که ده‌لی: «وَلَا مَسَسْتُ حَزًّا وَلَا خَرِيرٌ وَلَا شَيْئٌ كَانَ لِي مِنْ كُفِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، (خَزْ): جوړیکه له قوماش که له ئاوریشم و شتتیریش پیکهاتوه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌پی ده‌ستی نهرم بووه، به‌لکو له ئاوریشم و، ههر شتیکی نهرم نهرمر بووه، له‌و شتانه‌ی که نه‌نه‌س ﷺ ده‌ستی لێداوه.

که ده‌لی: «وَلَا شَمَمْتُ مِنْكَ قَطُّ وَلَا عَطَرٌ كَانَ أَطْبَ مِنْ عَرَقِي لِي ﷺ»، پیغه‌مبه‌ر ﷺ بۆنی ئاره‌قه‌که‌ی له ههر بۆتیکی تر خوشتر بووه، که نه‌وه‌یه‌کیکه له‌و شته‌ تایبه‌تانه‌ی که خوا ﷺ وه‌ک پزینیکی زۆر تایبه‌ت به پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ به‌خشیوه.

۳۴۶- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ كَانَ عِنْدَهُ رَجُلٌ يَهْ أْتَرُ صُفْرَةً قَارَ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَكْذُ يُوَاجِهُ أَحَدًا شَيْءٌ يَكْرَهُهُ، فَمَّا قَامَ قَالَ لِلْقَوْمِ: «لَوْ قُلْتُمْ لَهُ بَدِغْ هَذِهِ الصُّفْرَةَ»^(۱).

واته: نه‌نه‌سی کوپی مالیک ﷺ ده‌لی: پیاوینک له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوو، پاشاوه‌ی په‌نگی زه‌ردی پتوه دیار بووه، (نه‌نه‌س ﷺ) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌زی نه‌ده‌کرد پرووه‌پرووی هه‌یج که‌سینک ببێته‌وه به شتیک رقی لیبوایه‌ته‌وه، له‌به‌ر نه‌وه‌ کاتێ پیاوه‌که هه‌لسا به خه‌لکه‌که‌ی فه‌رموو: «ئه‌گه‌ر پێتان گوتایه‌ وازی له‌م په‌نگه‌ زه‌رده به‌ئینابوویه».

شرح و پروونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «كَانَ عِنْدَهُ رَجُلٌ يَهْ أْتَرُ صُفْرَةً»، (صُفْرَة): جوړه بۆنیکه که ئافره‌تان به‌کاری دین و، جگه له بۆتیکی که‌م په‌نگیشی هه‌یه کاتیکی له پۆشاک ده‌دری، له زه‌غه‌ران دروست ده‌کری، تایبه‌ته به ئافره‌تان، چونکه بۆنی سووکه‌و په‌نگی دیاره به پۆشاکه‌وه.

(۱) أخرجه أبو داود في السنن: ۴۱۸۲، إسناده ضعيف؛ لأن فيه سلمًا العلوي، وهو ضعيف.

که ده‌لی: «وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَكَادُ يُوَاجِهُ أَحَدًا يَتَّقِي نِكْرَهُ»، واته: به زوری عاده‌تی و ابوو ﷺ که نه‌گهر شتی‌کشی پی ناخوش بووایه که‌متر و ابوو بو خوی به رووی کابرای بیتنی، به‌لام کاتیک که به‌رزه‌وه‌ندی له‌وه دابایه که پینی بلنی، نه‌وه بو خوی پیتی ده‌فرموو ﷺ.

که ده‌لی: «فَلَمَّا قَامَ قَالَ لِلْقَوْمِ: لَوْ قُلْتُمْ لَهُ يَدْعُ هَذِهِ الصُّفْرَةَ»، بو خوی به رووی کابرای نه‌دایه‌وه، به‌لکو فره‌مانی به که‌سانی تر ده‌کرد که پینی بلنی، (که نه‌وه‌ش نه‌وه‌پی له‌به‌رچاو گرتنی هم‌ست و نه‌ستی که‌سی به‌رانبه‌ره، بو نه‌وه‌ی کابرا به خویدا نه‌شکیته‌وه)!

۳۴۷- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاجِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا وَلَا صَخْبًا فِي الْأَسْوَاقِ، وَلَا يَخْزِيءُ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ، وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَصْفَحُ».

واته: عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: «به هیچ جوړتیک پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ زمان شپرو جنبو فروس نه‌بووه، وه ددنگی به‌رز نه‌ده‌کرده‌وه و هاواری نه‌کرده‌وه له بازار، وه خراپه‌یه‌ک که به‌رانبه‌ری کرابوو، به خراپه توله‌ی نه‌ده‌سه‌نده‌وه، به‌لکو (خاوه‌ن خراپه‌ی) ده‌بووردو لئی خوش ده‌بوو».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاجِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا»، واته: په‌وشت ناشیرینی له پریازه‌که‌ی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ بوونی نه‌بووه، نه له قسه‌کردندا، نه له کرده‌وه‌شدا.

که ده‌لی: «وَلَا صَخْبًا فِي الْأَسْوَاقِ»، (الصُّخْبُ): نه‌وه که‌سه‌یه که له بازاردا ددنگی به‌رز ده‌کاته‌وه.

که ده‌لی: «وَلَا يَخْزِيءُ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ، وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَصْفَحُ»، واته: کاتیک په‌کیک خراپه‌ی به‌رانبه‌ر بکرده‌یه هرگیز به خراپه وده‌لامی نه‌ده‌دایه‌وه، له‌گه‌ل نه‌وه‌ی که وده‌لامدانه‌وه‌ی خراپه به خراپه به نه‌ندازه‌ی خوی حه‌لال و په‌وایه، چونکه خوا فره‌موو‌یه‌تی: ﴿وَجَزَّوْا سَنَّتَكُمْ سَنَّتَهُ مِثْلَهَا ۚ﴾ الشوری. (وه توله‌ی هر خراپه‌یه‌ک

خراپه به که به وینه ی خوی)، باشتترین شت و شایه نترین و ته و اوترین شت که بکریت نه و به که و لیخو شبو و بی و چاو پو شتی بکات، چونکه له ته و اوکردنی تایه ته که دا ده فهرموی: ﴿مَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾ (الشوری). (جا هر که سیک بیوری و ناشته وایی بکات نه و به یاداشتی نه و له لای خواجه به راستی خوا سته مکارانی خوشناوین).

۳۴۸- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ شَيْئًا قَطُّ، إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَلَا ضَرَبَ خَادِمًا أَوْ امْرَأَةً»^(۱).

واته: عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ده لی: «به هیچ جوړنیک پیغه مبهری خوا ﷺ به ده ست له هیچ که سیک نه داوه، مه گهر له جیهادو تیکو شان بووی (له دژی بی پروایان)، وه هر گیز له خزمه تکارو له هیچ نافرته تیکی (خوی) نه داوه».

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «وَلَا ضَرَبَ خَادِمًا أَوْ امْرَأَةً»، نه و به باسکردنی شتی تایه ته له دوا ی شتی گستی، چونکه نه و به ده چیته بال: «مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ شَيْئًا قَطُّ، إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»، پیغه مبهری ﷺ هر گیز هه له و که م و کوړی به لیدان چاره سر نه کرده، به لکو هه میسه هاوه لانی به جوانترین شیوه په روه رده کرده، به جوړنیک که هر گیز به شتیک که پنی ناخو شبو و بی پرو و به پرو و نه بو ته وه، به لکو ته نها پرهنگی پرو و خساری گوړاوه و ټبر هاوه لان تیگه یشتوون که نه و شته ی پینا خو شه، نه و به په روه رده به که که هر گیز وینه ی نیه.

۳۴۹- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُنْتَصِرًا مِنْ مَظْلَمَةٍ ظَلَمَهَا قَطُّ مَا لَمْ يَنْتَهَكْ مِنْ مَحَارِمِ اللَّهِ تَعَالَى شَيْئًا، فَإِذَا انْتَهَكَ مِنْ مَحَارِمِ اللَّهِ شَيْئًا كَانَ مِنْ أَشَدِّهِمْ فِي ذَلِكَ غَضَبًا، وَمَا خَيْرَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ مَأْتَمًا»^(۲).

(۱) أخرجه مسلم: ۲۳۲۸.

(۲) أخرجه البخاري: ۲۵۶۰، ومسلم: ۲۳۲۷.

خراپترین کەسی ھۆزە کە یەتی»، دوایی مۆلەتی ھاتنە ژوورە وەیدا، پیغەمبەری خوا (پرووی گەش و خۆش کردو) لە گەلی نەرم و نیان بوو، جا کاتیک کە چوو دەدر گۆتم: ئەی پیغەمبەری خوا ، ئەوێ (بە فلانت) فەرموو فەرموو، پاشان (پرووت گەش و خۆش کردو) لە قسە کردنیش نەرم و نیان بووی لە گەلی؟! فەرموو: «ئەی عایشە! لە خراپترین خەلکی ئەو کەسانەن، کە خەلک خۆیان لێ دەپاریزی، یان وازی لێ دینی لەبەر خراپە کاریی و زمان شپیی».

شەرح و پوولکردنەو:

کە دەلی: «سَيَاكُ حُلَّ حُلٍّ وَرَسَالَتُهُ ذَاكُ سَمَاءٍ» گۆتراوە: پیاوێ کە عویەینە کۆری حصن بوو، گۆتراویشە: مەخرەمە کۆری نەوغل بوو، ھەر چەندە تێگە یشتنی فەرموودە کە لەسەر زانینی ناوی کەسە کە ئەوێستاو.

ئەو پیاوێ داوای مۆلەتی کردو کە بچیتە خزمەت پیغەمبەر : «لە ماله کە ی خۆیدا، (فَلَمَّا نَسَبْنَا لِرَبِّنَا هُنَا لِنَكْفِي غَمًّا) ماناکە ی ھەر یە کە، عەشیرەت واتە: گەل و ھۆز، کە ئەوێ ناگاداری ئەوێ تێدا یە کە ئەو پیاوێ پەوشت ناشیرین و وشک بوو، «ئەلێ ئەو» واتە: مۆلەتی پێدا کە بیتە ژوورەو، جا کاتیک ھاتە ژوورەو، «فَلَمَّا نَسَبْنَا لِرَبِّنَا هُنَا لِنَكْفِي غَمًّا» واتە: بە نەرم و نیانی قسە ی لە گەل کابرا دا کرد.

«فَمَا حَرَجَ قُلْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ قُلْتُ مَا أَكْبَرُ لِي» وە ک بلی عایشە : پیتی سەیر بوو کە پیغەمبەر : «بەو جۆرە باسی کابرای کردو، کەچی پاشان لە گەلیدا بە نەرم و نیانی دەدوا، وە بە پرووی خۆشەوێ پێشوازی لیکرد، بە پروویدا کراوێ بوو بە جوانی بە خێرھاتنی کرد، جا کاتیک لەو بارەوێ پرسیاری لە پیغەمبەر : کرد، فەرموو: «عَائِشَةُ إِذَا مِنْ شَرِّ نِسَاءٍ مِنْ تَرْكُهُ النَّاسُ أَوْ وَدَعَهُ لِنَسْ أَتَاءَ فَحُشِيهِ»، واتە: خەلکی لەبەر زمان پیسی و پەوشت نزمی وازی لێ بیتن.

کەواتە: ئەگەر ئەو جۆرە کەسانە لە گەلیان نەرم و نیان نەبی، ئەوێ کاری ناپەواو نابەجیتی گەورەیان لێ چاوەروان دەکری، بۆیە باشتەر وایە کە بە شتوازیکی نەرم و جوان بەرەو پروویان بی، بۆ خۆپاراستن لە شەرو خراپەیان.

۳۵۱- عَنْ حُسَيْنِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ قَالَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سَأَلْتُ أَبِي، عَنْ سِيرَةِ أَبِي سَعْدٍ فِي خَلَّتِهِ فَقَالَ: «كَانَ رَشِيدًا سَدِيدًا لِسَرٍّ، سَهْلًا لِحَقِّقٍ، تَوَّابًا لِحَاجِبٍ، لَيْسَ بِقَطْرٍ وَلَا غَبِيضٍ، وَلَا صَحَابٍ وَلَا وَخْشٍ وَلَا عَدَبٍ وَلَا مُشَاجٍ، لَتَعْقِلَ عَمَّا لَا يَنْسَبُ بِهِ، وَلَا يُؤَيِّسُ بِهِ رَاجِيَهُ وَلَا يُحِبُّ قَبِيضَهُ، قَدْ رُكِّتَ لِقَلْبِهِ مِنَ كَدِّ النَّاسِ، وَارْكَسَتْ وَجْهُهُ لِبَعْضِهِ، وَرُكِّتَ لِنَاسٍ مِنْ ثَلَاثٍ: كَانُوا لَا يَدْرُونَ أَحَدًا وَلَا يَعْنُونَهُ، وَلَا يَصْنَعُونَ عَوْرَتَهُ، وَلَا يَكْنُكُهُ بِأَقْبَرِ رَحْمَتِهِ، وَإِنْ كُنْتُمْ تُضْرَقُ خُسُودُهُ كَمَا عَنِ زُفَرٍ وَبِهِمْ أَصِيرٌ فَإِنَّ سَكَبَ تَكْنُكُوا لَا يَتَذَرَعُونَ عَبْدَهُ الْخَبِيثَ، وَمَنْ تَكْنُكُهُ عَبْدُهُ نُصِتُوا بِهِ حَتَّى يَفْرُغَ، حَدِيثُهُمْ عِنْدَهُ حَدِيثُ أَوْلِيهِمْ، صَحَابُكَ مِمَّا يَضْحَكُونَ مِنْهُ، وَتَعَجُّبُ مِمَّا يَتَعَجَّبُونَ مِنْهُ وَخَمَرٌ يَحْرِبُ عَنِ الْحَقِّ فِي مَقْصَدِهِ وَمَسَائِلُهُ حَتَّى يَنْ كَرَّ أَصْحَابُهُ لِمَسْئَلَتِهِمْ وَيَقُولُونَ: إِنْ رَأَيْتُمْ ضَالًّا حَادًّا بِصَلْبِهِ قَارِعُودًا وَلَا يَقْبَلُ نَسْرًا، إِنْ مَنِ مُكَافِيٍّ وَلَا يَقْضَعُ مِرَّ أَحَدٍ حَدَسَهُ حَتَّى يَخُورَ مِنْتَعَجُهُ نَبِيٌّ أَوْ قَبِيحٌ،

واته: له چه سەنی کۆری عەلیه وه ، گێڕدراوه ته وه، که حوسەین گوتوو یه تی: پرسیم له باوکم دەر باره ی هەلسوکه وتی پیغه مبهەر : له گەل دەر ووبه ره کانی، گوئی: «پیغه مبهەری خوا (بەم شیوه یه بوو): روخساری بهرده وام دهرده وشایه وه وه، موژده دەر بوو، هه میسه ئاسانکاری ده کرد، زۆر به سۆزو نەرم نیان بوو، تووندو تیزو دلره ق نه بوو، دهنگیشی بهرز نه ده کرده وه (له کاتی بانگ کردن، یان گفتوگو کردن، قسه ی بێناو بێ سوودی نه ده کرد، په خنه و عه یگر نه بوو (نه له خواردن، نه له مرووف، نه له ئازەل)، په زبلی له ناخیدا نه بوو، خۆی بێ ئاگا ده کرد له و شته ی که به دلێ نه بووبا، (چونکه ریزی له مرووف ده گرت، سه رزه نشتی نه ده کرد، به لکو به گشتی قسه ی ده کرد، تا نه و که سه ی سه رپنجی کردوه به خۆیدا به چیه ته وه)، نه و که سه ی ئومیدی پێ ده کرد (مال و سامان یان شتیکی پێ بیه خشی) بێ ئومیدی نه ده کرد، خۆی له سێ شت به دوور گرتوو، ده مه قالی کردن و زۆر بلتی و خۆ هه رقووتاندن له شتی که په یوه ندی به وه وه نه بووايه، له سێ شتیشدا وازی له خه لک هیتا بوو: رووبه رو سه رزه نشتی هیچ که سێکی نه ده کرد، هه روه ها له پاشمله ش باسی نه ده کرد (عه یب و عارو په خنه ی لی نه ده گرت)، به دوا ی عه یبه و که م و کۆری که س نه ده که وت، وه قسه ی له هیچ شتیکدا نه ده کرد، مه گه ر له شتیکدا ئومیدی

وه رگرتنی یادداشتی بکردایه، کاتی قسه‌ی بکردایه سهرنجی مه‌جلیسی به‌لای خۆیدا راده‌کیشا، ئه‌وه‌نده بیده‌نگ ده‌بوون ده‌تگوت: بالنده به‌سهر سهریانه‌وده‌یه، کاتی بیده‌نگ بووایه قسه‌یان ده‌کرد (هه‌رگیز قسه‌یان بێ نه‌ده‌پری)، له‌ خزمه‌تیدا نا‌کوکیان دروست نه‌ده‌کرد له‌ قسه‌کردنداو ده‌مه‌قالنیان نه‌ده‌کرد، هه‌ر که‌سیش له‌ خزمه‌تیدا قسه‌ی بکردایه‌ گۆنیان ده‌گرت و بیده‌نگ ده‌بوون، هه‌تا قسه‌که‌ی ته‌واو ده‌کرد، قسه‌کردنی یه‌که‌م که‌س و کو‌تا که‌سیان له‌ خزمه‌نی (بێغه‌مبه‌ر ﷺ) وه‌کو قسه‌کردنی یه‌که‌مینیان بوو (واته: وه‌کو یه‌ک گۆنی بۆ ده‌گرتن بێ نه‌وه‌ی بێزار بێ)، پیده‌که‌نی به‌وه‌ی ئه‌وان به‌ هۆیه‌وه‌ پیده‌که‌نین (واته: کاتی ئه‌وان دل‌خۆشبوونا‌یه ئه‌ویش له‌گه‌ڵیان خۆشی ده‌رده‌پری)، سهریان به‌چی سووربما‌یه ئه‌ویش له‌گه‌ڵیان سهرسو‌رمانی خۆی پشان ده‌دا، ئارامی ده‌گرت له‌سهر نه‌وه‌ی که‌سیکی غه‌ریب (ده‌شته‌کی) به‌هاتایه به‌ ناشیرینی و ناشایسته‌یی و وشکی قسه‌ی کردباو پرسیری کردبووایه، هه‌تا هاوه‌له‌کانی که‌سیکی ده‌شته‌کیان بپینیایه ده‌یانیه‌نا (بۆ خزمه‌ت بێغه‌مبه‌ر ﷺ) تا پرسیری لی بکات (چونکه‌ خۆیان شه‌رمیان لی ده‌کرد له‌ مه‌جلیسدا هه‌موو پرسیریکیان نه‌ده‌کرد)، وه‌ (بێغه‌مبه‌ر ﷺ) ده‌یفه‌رموو: ئه‌گه‌ر که‌سیکتان بپنی پتو‌سته‌کی هه‌یه ده‌یه‌وێ به‌ ده‌ستی بپنی یارمه‌تی بدن بۆ به‌ده‌سته‌تێانی، وه‌سف و پیداهه‌لگوتنی قبول نه‌ده‌کرد، مه‌گه‌ر له‌ که‌سیک ستووری تینه‌په‌راندایه، هه‌روه‌ها قسه‌ی که‌سی نه‌ده‌پری هه‌تا سنووری تیده‌په‌راند، ئنجا یان قسه‌که‌ی پیده‌پری به‌ قه‌ده‌غه‌ کردن له‌و قسه‌یه، یان له‌و مه‌جلیسه هه‌ل‌ده‌ستا.

شهرج و روونکردنه‌وه:

ئهو فهرمووده‌یه فهرمووده‌یه‌کی درێژه، دانه‌ر ﷺ، به‌ پنی باب‌ه‌ته‌کان به‌ش به‌شی کردوه له‌ چه‌ند شو‌نیکدا له‌م به‌رتووکه‌دا، وه‌ پێشتر ئاماژه به‌وه‌ کرا که‌ لاوازی تیدایه.

که‌ ده‌لی: «سَأَلْتُ أَبِي، عَنْ سِيرَةِ النَّبِيِّ ﷺ فِي حُلْسَانِي»، واته: ئاخۆ مامه‌له‌و هه‌لسوکه‌وتی له‌گه‌ڵ هاو‌نشینێ مه‌جلیسه‌کانی چۆن بووه؟ «فَقَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَا نَمِّ الْبَشَرِ»، واته: هه‌میشه به‌ روونکی کراوه‌و گه‌شه‌وه‌ رووی ده‌کرده‌ خه‌لکی مه‌جلیسه‌که‌ی، «سَهَرُ الْخَلْقِ»، په‌وشتی نه‌رم و نیان و له‌سه‌رخۆو لی‌بو‌رده‌و هینمن بوو، مامه‌له‌ی

جوان و سه‌نگین بوو، «لَيْلَى الْجَانِبِ»، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌وا خاکی و به‌به‌زه‌یی بووه له‌گه‌ل ئیپانداراندا، «لَيْسَ بِقَطْ وَلَا غَبِيطٌ»، توندو تیژو تووڤه نه‌بووه له‌گه‌ل به‌رانبه‌ره‌که‌یدا، په‌وشت تووندو دل په‌ق نه‌بووه، نه‌ک هه‌ر ئه‌وه به‌لکو خوای گه‌وره له‌قورئاندا به‌و جوړه وه‌سفی ده‌کات و ده‌فه‌رموی: ﴿فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ يَأْتِ كُنْتَ قَطًّا غَلِيظًا أَلْقَبَ لَأَنْفَعُوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾﴾ آل عمران. (به هوی به‌زه‌یی خواوه‌به بو‌ئه‌وان نه‌رم و نیانی بویت ته‌گه‌ر تو به‌دخوو قسه‌ په‌ق و دل په‌ق بوویتیابه ئه‌وه هه‌موو بلاوه‌یان ده‌کرد له‌ده‌ورت که‌واته لیبیان بیوره‌و داوای لیبوردنیان بو‌بکه له‌خواو ږاویریان یی بکه له‌کاروباردا جا کاتیک -دوا ږاویرکردن- ږیارتدا ئه‌وه پشت به‌خوا بیه‌سته به‌پراسی خوا‌ئه‌وانه‌ی خو‌ش ده‌ویت که‌پشت به‌خوا ده‌به‌ستن).

که‌ده‌لی: «وَلَا صَخَابٍ»، (الصخب): گاله‌ گال و ده‌نگ به‌رزکردنه‌ویه، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْصِضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنْ أَنْكَرَ الْأَصْرَبُ لَصَوْتُ الْخَمِيرِ ﴿١٦٠﴾﴾ لقمان. (وه له‌پویشتندا مامناوه‌ندی به‌نه‌ه‌یواس به‌نه‌به‌له‌به‌ل، -له‌قسه‌کردن- ده‌نگت نزم بکه‌روه به‌پراستی ناخو‌شنرینی ده‌نگه‌کان ده‌نگی -زه‌ږه‌ی- گویدرئزه‌کانه).

که‌ده‌لی: «وَلَا فَحَاشٍ»، (الفحش): واته: هه‌لسوکه‌وت و په‌فناړو گوفتاری ناشیرین، «وَلَا عَيَابٍ»، واته: قه‌ت شتی باشی عه‌بیدار نه‌کرده‌و، کاری جوانی عه‌بیدار نه‌کرده‌و، به‌لام شتی ناشیرین و نا‌به‌سندی قه‌ده‌غه‌کرده‌و لومه‌ی کرده‌و به‌عه‌بیه‌ی داناوه‌، که‌ده‌لی: «وَلَا مُشَاجٍ»، (المشاج): که‌سینکه که‌وا چروکه به‌رامبه‌ر به‌و شته‌ی هه‌یه‌نی و چه‌ز ده‌کات هی خه‌لکیش بو‌ئو بی، بویه پیغه‌مبه‌ر ﴿هَیْجَ﴾ هیج یه‌ک له‌و سیفه‌ته نا‌قولا‌یانه‌ی نه‌بووه به‌خستنده‌و دل‌کراوه‌و به‌به‌زه‌یی بووه، هه‌م له‌مال به‌خشین، هه‌م له‌زانست پیدان و تاموژگاری کردن.

که‌ده‌لی: «يَتَغَاوُلَ عَمَّا لَا يَشْتَهِي»، واته: زور وشیارو وریابه له‌و شتانه‌ی که‌له‌ده‌وری ږوو ده‌دن و نا‌گای لیه، به‌لام هه‌ندیک جار که‌خوی لی بی نا‌گا ده‌کات له‌به‌ر به‌رزه‌وه‌ندی گشتیه‌تی، ینسه‌وا شافیعی ﴿هَیْجَ﴾ ده‌لی: (ناقلی وریای زیره‌ک که‌سینکه که‌به‌ه‌وش و وریا بی و خوی بی نا‌گا بکات).

«وَلَا يُؤَيِّسُ مِنْهُ رَاجِيهِ وَلَا يُخَيِّبُ فِيهِ»، کاتیک که سیک ده چوو خزمه تی داواکاریه کی هه بووایه هه رگیز قسه یه کی پی نه ده گوت که ناومیدی بکات، نه گهر نه و شته ی کابرا داوای ده کرد له لای پیغه مبه ر ۳ هه بووایه، نه وه پنی ده به خشی، خو نه گهر ده ستنه که وتبایه، نه وه قسه ی نومید به خشی پی ده فهرموو، وه کو جیبه جیکردنی فرمانی خوی گهره که ده فهرموئ: ﴿وَمَا تُعْرَضْنَ عَنْهُمْ أَمْعَاءَ رَحِمٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَعَلْ لَهُمْ قَوْلًا مَبْسُورًا﴾ ۴ (الاسراء). (وه نه گهر پرووت وهر گپرا له وانه -له بهر نه داری- چاوهروانی به خشی و روزه ک بوویت له لایه ن په روه ردگارت وه نه وه قسه ی جوان و نه رمیان له گه لدا بکه).

«قَدْ تَرَكَ نَفْسُهُ مِنْ ثَلَاثٍ: الْمَرْءَ وَالْإِكْثَارَ وَمَا لَا يَغْنِيهِ»، واته: سی سیفه تی له خوی دوور خستبووه، کیشمه کیس و ده مه قالی، مال و سامان به سه ریک هاویشن، به دوا داچوونی شتیک که په یوه ندی به نه وه وه نه بووایه له دین و دنیا که یدا.

که ده لی: «وَتَرَكَ النَّاسَ مِنْ ثَلَاثٍ»، واته: له سی شتدا، «كَانَ لَا يَذُمُّ أَحَدًا وَلَا يَعْيبُهُ»، واته: باسی عه ییه و نه گی که سی نه ده کرد وه نه ده گه را به سوینیا ندا، به لکو خه لکیشی له و بابه ته قه ده غه ده کرد، «وَلَا يَطْلُبُ غُورَتَهُ»، باس و خواسی عه یب و عاری خه لکی نه ده کرد، «وَلَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا فِيمَا رَجَا ثَوَانَهُ»، واته: باسی شتیک نه ده کردو قسه ی تیدا نه ده کرد، مه گهر شتیک نه بایه که پنی وابوو پینکاویه تی و خوی گهره پنی رازییه و چاوهرپنی پاداشتی لی ده کات.

که ده لی: «وَإِذَا تَكَلَّمْتُمْ أَطَرَقَ جُلْسَاؤُهُ كَأَنَّمَا عَلَى رُءُوسِهِمُ الطُّيْرُ»، هه کات وه کو ماموستایه ک، یان وه کو فیرکاری دینی، یان ناموزگاری کارنک قسه ی له گه لدا کردبان، نه وه نه وانه ی له ده وری بوون هه موویان بی ده نگ و بی هه ست و جووله گوئیان بو ده گرت، به جوریک بی جووله ده بوون وه کو نه وه ی که بالنده له سه ر سه ریان بی و نه یانه ویت هه لفریت، دیاره که بالنده له سه ر شتی بی جووله و نارام نه بیت نانشیتته وه، نه وه به لگه یه له سه ر نه وه ی که بی سنوور به نه ده ب و به پیزو گوپرایه ل و ملکه چی فرمان و پاسپارده کانی پیغه مبه ر ۳ بوون.

که ده‌لئ: «فَإِذَا سَكَتَ تَكَلَّمُوا»، کاتیک له پرووکردنه‌وهو شیکاری شتیک ده‌بووه، تنجا نه‌وان قسه‌یان ده‌کرد، «لَا يَتَّارِعُونَ عِنْدَهُ الْحَدِيثَ»، واته: له‌به‌رده‌می پیغه‌مبه‌ر ۞ کبشمه‌کیشم و ده‌مه‌قالیان نه‌ده‌کرد، به‌لکو په‌چاوی نه‌وه‌یان ده‌کرد نایا کئ مافی نه‌وه‌ی هه‌یه سه‌ره‌تا قسه بکات، وا په‌روه‌رده‌ی کردبوون که سه‌ره‌تا گه‌وره قسه بکات، قسه‌یان پئ نه‌ده‌بری وگونیان بؤ ده‌گرت هه‌تا‌کو قسه‌که‌ی ته‌واو ده‌بوو و مه‌به‌سته‌که‌ی ده‌گه‌یاند، «حَدِيثُهُمْ عِنْدَهُ حَدِيثُ آبِهِمْ»، کئ یه‌که‌م جار قسه‌ی ده‌کرد ده‌رباره‌ی نه‌وه قسه‌یان ده‌کرد، یان کامه‌یان زووتر ده‌ستی به قسه‌کردن کردبا، نه‌وه مافی قسه‌کردنی پئ ده‌درا.

که ده‌لئ: «يَضْحَكُ مِمَّنْ يَضْحَكُونَ مِنْهُ، وَيَتَغَضُّ بِمِمَّنْ يَتَغَضُّونَ مِنْهُ»، نه‌وه‌ش له خاکی بوون و دلنه‌رمی پیغه‌مبه‌ر ۞ بووه له‌گه‌ل هاوه‌لانی و نه‌وانه‌ی ده‌ورو به‌ری، که‌و زور به‌شیوازیک‌ی جوان و گونجاو مامه‌له‌و هه‌لسوکه‌وتی له‌گه‌لدا کردوون. که ده‌لئ: «وَيَضِيبُ بِعَرِيبٍ عَلَى الْجَفْوَةِ فِي مَنْطِقِهِ وَمَسَائِلِهِ»، که که‌سیکی بیگانه هاتبایه خزمه‌تی، نه‌وه هه‌میشه له هه‌موو حالیکدا له‌گه‌لی ئارام و له‌سه‌رخو ده‌بوو، به‌لام هاو‌نشین و هاوه‌له‌کانی په‌روه‌رده کردبوو له‌سه‌ر ئادابی کوړو مه‌جلیس، که زور به‌پرزو سه‌نگین بن و خاوه‌نی په‌وشتی به‌رزبن، به‌لام نه‌گه‌ر که‌سیکی بیگانه به‌اتایه نه‌گه‌ر کابرا توندو توره‌و تیریش بووایه نه‌وه پیغه‌مبه‌ر ۞ له‌گه‌لدا له‌سه‌رخو ئارام‌گر ده‌بوو، هه‌م له کاتی قسه‌کردنی و، هه‌میش نه‌گه‌ر کابرا داواکاریه‌کی هه‌بووایه، «حَتَّىٰ إِنْ كَانَ أَصْحَابُهُ لَيَسْتَحْجِبُونَهُمْ»، هه‌تا هاوه‌لانی‌ش سوور بوون، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که نه‌گه‌ر که‌سینکی غه‌ریبه به‌اتباو پرسپاری خو‌ی کردبا بؤ خو‌یان کابرایان ده‌هینایه پئش، چونکه کابرای بیگانه هه‌موو نه‌و پرسپاران‌ه‌ی ده‌کرد که‌وا هاوه‌لان شه‌رمیان ده‌کرد له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌رد ۞ بپرسن، بویه سوودیان له وه‌لامی پرسپاری نه‌و که‌سانه وه‌رده‌گرت.

«وَيَقُولُ: إِذَا رَأَيْتُمْ طَائِفَ خَاصَّةٍ يَطْلُبُهَا فَأَجِدُوهَا»، واته: هاوکار بن له جئیه‌جئیکردنی پئداو‌یستیه‌کانیدا، «وَلَا يَقْرَأُ شَيْءًا إِلَّا مِنْ مُكْفًى»، نه‌گه‌ر که‌سینک چاکه‌یه‌کی له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا ۞ بکردبایه، نه‌وه زور به‌باشتر یاداشتی چاکه‌که‌ی ده‌دایه‌وه.

که ده‌لئی: «وَلَا يَنْصَعُ عَلَىٰ أَحَدٍ خَبِيئَةٌ حَتَّىٰ يَخُورَ فَيَقْطَعَهُ سَهِيًّا وَ قَبِيحًا»، واته: قسه‌ی به کهس نه‌ده‌پری کاتیک که‌سه که قسه‌ی کردبایه، مه‌گهر کابرا له قسه‌کردندا سنووری به‌زاندبا‌ئو کات قسه‌که‌ی پی‌ده‌پری، جا‌یان قه‌ده‌غه‌ی ده‌کرد له‌و جوره قسه‌کردنه، یان جئی ده‌هیشت.

۳۵۲- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ سَمِعْتُ حَازِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: «مَا سَبَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا قَطُّ فَقَالَ: لَا»^(۱).

واته: موحه‌ممه‌دی کوری مونکه‌دیر ده‌لئی: بیستم جابری کوری عه‌بدو‌للا، ده‌یگوت: «پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ داوای هیچ شتیکی لینه‌کراوه، (لای هه‌بووبی) فهرموویتی: نا، یان نه‌خیر». (به‌لکو حه‌تمه‌ن به‌خشویه‌تی).

شرح و پروونکردنه‌وه:

که ده‌لئی: «مَا سَبَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا قَطُّ فَقَالَ لَا»، واته: هه‌رگیز له‌ییتاوه‌ئو‌هیدا که نه‌یه‌ویت شتیکی بیه‌خشیت که لئی داواکراوه نه‌یفه‌رمووه: نه‌خیر، به‌لام هه‌ندیکی جار که فهرموویته‌ی: نه‌خیر، له‌به‌ر ئه‌وه‌بووه که ئه‌و شته‌ی داوای لیکراوه نه‌یووه بیبه‌خشیت، هه‌روه‌ک خوای گه‌وره ده‌فه‌رموی: «وَلَا عَلَىٰ لَيْتٍ دَا مَا تَوَلَّكَ لِيَحْمِيَهُمْ قُلْتُ لَا أَحَدٌ مَّا حَمَىٰكُمْ عَلَيْهِ»^(۲) (وه تاوان له‌سه‌ر ئه‌و که‌سانه‌ش نیه که هاتنه‌لات -ته‌ی موحه‌ممه‌د ﷺ- بو‌ئو‌هی -ولاخیان بو‌دابین بکه‌یت- و سواریان بکه‌یت، وتت ولاخم ده‌ست ناکه‌وئ سوارتان بکه‌م -بو‌جیهاد کردن-).

۳۵۳- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَخُوذُ النَّاسِ بِالْخَيْرِ وَكَانَ حَوْذُ مَا يَكُونُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، حَتَّىٰ يَسْلَخَ فَيَأْتِيَهُ جَرِيدٌ فَيَعْرِضُ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ، فَإِذَا لَقِيَهِ جَرِيدٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَجْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ»^(۳).

واته: ئیبنو عه‌بیاس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌لئی: «پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سه‌خه‌ترین که‌س بوو له به‌خشیندا، وه له کاتیکدا که له مانگی ره‌مه‌زانددا ده‌بوو زور به‌خشنده‌تر بوو تا

(۱) أخرجه البخاري: ۶۰۳۴، ومسلم: ۳۳۱۱.

(۲) أخرجه البخاري: ۱۹۰۲، ومسلم: ۳۳۰۸.

په مه‌زان ته‌واو ده‌بوو، هه‌تا جیبریل ده‌هاته لای و قورئانی به‌سه‌ردا ده‌خوینده‌وه، جا کاتیک جیبریلی پیده‌گه‌یشت پیغه‌مبه‌ری خوا له به‌خشیندا له بای هه‌لکردو و خیراتر بوو».

شرح و پروونکردنه‌وه:

ئهم فهرمووده باسی ده‌ستکراوه‌یی و به‌خشنده‌یی پیغه‌مبه‌ری خوا ده‌کات، که یه‌کێک بووه له ئه‌خلاقه هه‌میشه‌یه‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا، که ده‌لێ: «...» ده‌کات، واته: له هه‌موویان زیاتر به‌خشنده‌وه ده‌ستکراوه‌تر بووه، پیغه‌مبه‌ر وه‌ک پادشاکان ده‌یبه‌خشی، هه‌ر که‌سێک هات‌بایه‌ خزمه‌تی پتی ده‌به‌خشی، پیغه‌مبه‌ر له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا جار هه‌بووه چه‌ند شه‌وێک به‌سه‌رید تیپه‌ریوه که به‌ردی له‌ سکی خۆی به‌ستوه له‌ برسان، به‌لام نه‌گه‌ر که‌سێک به‌هات‌بایه‌ داوای شتیکی بکراوه‌وه، پیغه‌مبه‌ریش ئه‌و شته‌ی هه‌بوویه ئه‌وه‌ پتی ده‌به‌خشی، جار هه‌بووه مالێکی زۆری هات‌وته ده‌ست، به‌لام شه‌وێک له‌ لای نه‌ماوه‌ته‌وه‌وه هه‌مووی به‌خشیوه، بۆیه پیغه‌مبه‌ر کاملترین که‌س بووه له‌ هه‌موو پرووێکی باشه‌وه، هه‌م له‌ پرووی عیباده‌تیشه‌وه باشت‌ترین و جوان‌ترین و ته‌واوت‌ترین عیباده‌تی کردوه، به‌ ته‌قوات‌ترین و له‌ خواترست‌ترین و به‌پ‌رێز‌ترین که‌س بووه.

که ده‌لێ: «وَكُلُّ خُودٍ مَا يَكُونُ فِي سَهَرٍ مَصْرًا»، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌وا مانگی په‌مه‌زان تابه‌مه‌ندی خۆی هه‌یه بۆ به‌خشنده‌یی، وه‌ک هه‌ندێک له‌ پ‌یشین ده‌لێن: هه‌رکات په‌مه‌زان هات، ئه‌وه ته‌نها مانگی قورئان خویندن و به‌خشنده‌یه.

که ده‌لێ: «فَإِنَّ جَبْرِيْلَ قَعَرَضَ عِيبَ نَقْرَانٍ»، جیبریل له‌ په‌مه‌زاندای ده‌هات و قورئانی بۆ پیغه‌مبه‌ر راده‌نواند، مه‌به‌ست له‌ رانواندنه‌که: خویندنه‌وه‌ی قورئانه به‌ له‌به‌ر، ئه‌وه‌ش له‌ هه‌موو په‌مه‌زانی‌که‌دا دووباره‌ ده‌بوویه‌وه، ئه‌وه‌ش گرنگی ئه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نی که که‌سێک قورئانی له‌به‌ر بی، بۆ که‌سێکی دیکه بخوینتته‌وه، تا‌کو چاک له‌ سینه‌ید جیگیر بی، به‌ تابه‌تی له‌ په‌مه‌زاندای که‌ مانگی قورئانه.

که ده‌لێ: «إِذَا لَقِيْتَهُ جَبْرِيْلَ كَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خُودًا بِحَيْرٍ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَةِ»، (با) هه‌م بۆ خ‌یرو خ‌وشیه، هه‌م بۆ سزاو تو‌له‌شه، به‌لام مه‌به‌ست له‌ (با) ل‌یره‌دا ئه‌و بایه‌یه که

۳۵۴- عَنْ قَابِطِ بْنِ دِيْلَانَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: مَنْ شَرَّكَ بِمَنْ شَرَّكَ بِهِ شَرٌّ مِنْ شَرِّهِ

شهرج و روونگردنه‌وه:

٣٥٥- عن عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَا عِنْدِي شَيْءٌ، وَلَكِنْ اسْمِعْ عَنِّي، فَإِذَا حُدِّثْتُ شَيْءَ قَصِيصَةٍ» فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا أُعْطِيْتُهُ فَمَا كَفَيْتَكَ اللَّهُ مَا لَا تَقْبَلُ عَنْهُ، فَكَرِهَ النَّبِيُّ ﷺ قَوْلَ عُمَرَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَمِيقٌ وَلَا تَحَفُ مِنْ دِي الْعَرْشِ إِقْلًا، فَتَسْتَمِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَرَفَ فِي وَجْهِهِ السَّرَّ لِمَقُولِ الْأَنْصَارِيِّ، ثُمَّ قَالَ: «بِهَذَا أُمِرْتُ» ^(١).

(١) أخرجه المصنّف في جامعه: ٢٣٦٢.

(۲) یرقم: ۵۳۵۷.

(٣) في إسناده موسى بن أبي علقمة المديني - والد هارون - مجهول.

کارینکی لئی نه کردووی له توانای تودا نهی، پیغه مبهري **خوا** نارازی بوو له قسه کانی عومهر، پیاوینک له پشتیوانان، گوتی: نهی پیغه مبهري **خوا** بیه خشه و مه ترسه که خاوهن عهړش که می بکاته وه، پیغه مبهري **خوا** زهرده خه نهی کرد به هوی قسه ی پیاوه پشتیوانه که وه دلخوښی و گه شاویدی به پرویه وه ده بېنرا، پاشان فرمووی: «به وه فرمانم پیکراوه».

شرح و پروونکردنه وه:

ماناکه ی نه وه یه که وای پیاوینک داوای یارمه تی له پیغه مبهري **خوا** کرد، نه ویش هیچی له لا نه بوو پتی بدات، به لام پتی فرموو: له بازار هر پیوستیه کت هیهه بیکره، پاره که ی له سهر من، هر کات خوا ناردی قه رزه که ت بو دده مه وه و له سهر تو نیه، «فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ أُعْطِيتُهُ فَمَا كَلَّفَكَ اللَّهُ مَا لَا تُقْبِرُ عَلَيْهِ»، واته: پتش نه و جاره ش یارمه تیت داوه، مادام تیستا هیچت به دهسته وه نیه، بیده تی بو ته کلیفیک ده خه یته سهر شانت که داوات لئی نه کراوه له لایمن خوا ی گه وړه وه، «فَكَرِهَ النَّبِيُّ ﷺ قَوْلَ عُمَرَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَيْفَى وَلَا تَخَفْ مِنْ ذِي الْعَرْشِ إِقْلَالًا»، له وشه ی «قر» ه وه هاوه، واته: هه ژار بوو، به مانای: خوا ی گه وړه به خشینه کانی فراوانه و هر خوی خاوه نی چاکه و به خششی له بن نه هاتوه، گه نجینه ی خوا پړه و که م ناکات، چهند جوانی فرمووه که ده لئی: «مِنْ دِي الْعَرْشِ»، مانای نه و وشه یه لم شوینه دا، واته: خه مت نه بیت، خاوه نی عهړش و غه یری عهړشه، هر خوی کاروبار ریکده خات له ناسمانه وه بو زه وی و هیچ هاوبه شیکی نیه.

که ده لئی: «فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَرَفَ فِي وَجْهِهِ الْبَشَرُ لِقَوْلِ الْأَنْصَارِيِّ»، واته: زهرده خه نه ی کردو پرووی گه شایه وه که نیشانه ی دلخوښی و خوښحال بوونه له بهر قسه ی نه م هاوه له، «ثُمَّ قَالَ: بِهَذَا أَمِرْتُ»، واته: فرمانم پیکراوه به خشنده بم و له که می مال و نه مانی نه ترسم، واتای نه و فرمووده یه نه و نایه ته به لگه یه تی که ده فرموئی: «وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ، وَهُوَ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ» (وه نیوه هر شتیک بیه خشن - له پیناو خوادا-، نه وه خوا جینگه ی پرده کاته وه و، نه و -خوایه- چاکترینی پوزیده رانه).

ههروه‌ها موسلیم له (صحیح) هه‌که‌یدا^١ گێژاویه‌تیه‌وه له‌ ئه‌بو هه‌وره‌یره‌وه **ع** که‌وا پێغه‌مبه‌ر **ع** فه‌رمویه‌تی: {مَا تَقَصَّتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ}. واته‌: (مال به‌ به‌خشین که‌م ناکات).

٣٥٦- عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ مُعَوَّذٍ بْنِ عَفْرَاءَ **ع**، قَالَ: «أَتَيْتُ النَّبِيَّ **ع** بِقَدَحٍ مِنْ رَطْبٍ وَأَجْرٍ زُغْبٍ فَأَعْطَانِي مِلءَ كَفِّهِ حَلِيًّا وَذَهَبًا»^(٢).

واته‌: روه‌یه‌ی کچی موعه‌ویزی کوری عه‌فراء **ع**، ده‌لی: «به‌ سینه‌ خورمایه‌ک و هه‌ندیک ته‌روزی به‌چوکی تووکنه‌وه چوومه‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ر **ع**، ئه‌ویش پر له‌پی ده‌ستی خشل و زێری پی به‌خشییم».

٣٥٧- عَنْ عَائِشَةَ **ع**، «أَنَّ النَّبِيَّ **ع** كَانَ يَقْبَلُ الْهَدِيَّةَ وَيُثِيبُ عَلَيْهَا»^(٣).

واته‌: عایشه **ع**، ده‌لی: «پێغه‌مبه‌ر **ع** دیاری وه‌رده‌گرت و، له‌ به‌رانبه‌ردا پاداشتی شی ده‌دایه‌وه (به‌ خاوه‌نه‌که‌ی)».

شهرح و روونکردنه‌وه:

واته‌: پێغه‌مبه‌ر **ع** هه‌دیه‌و دیاری وه‌رگرتوه‌و په‌تی نه‌کردۆته‌وه، که‌ وه‌رگرتنی دیاریش جوړیکه‌ له‌ ریزگرتن، وه‌ به‌شیکه‌ له‌ په‌وشت جوانی و دل‌پاده‌کیشی و پتوه‌ی پابه‌ند ده‌بی.

که‌ ده‌لی: «وَيُثِيبُ عَلَيْهَا»، واته‌: له‌ بری دیارییه‌که‌ شتیکی پی ده‌به‌خشی، مه‌به‌ست له‌ پاداشتدانه‌وه‌ی چاکه‌که‌یه‌تی، که‌منزینی پاداشت به‌رانبه‌ر به‌ دیاریی نرخ‌ی دیارییه‌که‌یه‌.

(١) برقم: ٢٥٨٨.

(٢) إسناده ضعيف، وقد سبق ذكره برقم: ٢٠٣.

(٣) أخرجه البخاري: ٢٥٨٥ من رواية عيسى بن يونس، وأخرجه المصنف في جامعه: ١٩٥٣.

باب ٥: تەوھىد ھاۋىد
دەزىيارەتى ئىسۋامى
يېڭەمبەزى خوا

شهرم و شکو سیفه‌تیکي گه‌وره‌یه‌و، به‌شیکه له به‌شه‌کانی ئیان، هه‌میشه خێرو چاکه‌یه، چونکه پالنه‌ره بۆ ئه‌وه‌ی که‌وا مرۆف هه‌میشه کاری باش و جوان بکات له فهرمانبه‌رداری و مامه‌له کردن له‌گه‌ل ده‌وروبه‌رو، هه‌م له ئاداب و په‌وشتدا، وه پالنه‌ره بۆ ئه‌وه‌ی مرۆف له کاری خراب و تاوان و په‌وشتی ناشیرین خۆی بپاریزی، به کورتی سیفه‌تیکه که‌وا مرۆف پالنه‌رنی که خۆی به سیفه‌ته جوان و به‌رزه‌کان پرازیته‌وه و خۆی له شته ناشیرین و دزیه‌کان دا‌پرنی.

چونکه هه‌ر که‌سێک شهرم و شکوی نه‌ما، ئه‌وه له تاوان و خراپه‌کاریدا پۆده‌چیت و په‌وشتی داده‌به‌زیت و، مامه‌له کردنی ناشیرین ده‌بی و، هه‌لسوکه‌وته‌کانی بی نرخ ده‌بن.

۳۵۸- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خِذْرِهَا، وَكَانَ إِذَا كَرِهَ شَيْئًا عَرَفْتَاهُ فِي وَجْهِهِ»^(۱).

واته: نه‌بو سه‌عیدی خودری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: «پێغه‌مبه‌ر ﷺ له گه‌وره کچی نیو په‌رده به‌شهرمتر بوو، وه نه‌گه‌ر شنیکی پیناخۆش بووایه له پوو‌خسارییه‌وه ده‌مانزانی و هه‌ستمان پێ ده‌کرد». (دیاره مه‌به‌ست له شهرم و شکوی زۆری پێغه‌مبه‌ری خاتمه ﷺ نه‌وه نه‌بووه، که له سنوور بچیته‌ ده‌ری و، ڕینگیری هه‌ق گوتن و، به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ی ناهه‌قی لیبکات، چونکه تێپه‌راندن له هه‌موو شتی‌کدا هه‌ر خرایه)^(۲).

شهرح و پوو‌نگه‌ده‌وه:

که ده‌لی: «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خِذْرِهَا»، نه‌بو سه‌عیدی خودری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، نموونه‌ی به‌و شته هیناوه‌ته‌وه تا‌کو ته‌واویه‌تی شهرم و شکوی پێغه‌مبه‌رمان ﷺ بۆ پوو‌ن بکاته‌وه، (الْعَذْرَاءُ فِي خِذْرِهَا) به‌و کچه تازه پێگه‌یشته‌وانه ده‌گوتری که له ماله‌وه‌دان و له‌به‌ر زۆر به‌شهرمیان ناتوانن له‌گه‌ل ئافه‌رتی گه‌وره‌ش قسه‌ بکه‌ن، چ جای له‌گه‌ل پیاودا، که ئه‌وه‌ش سروه‌شی ئافه‌رتانه که له‌گه‌لیاندایه‌و، به‌شیکه له ڕێزو شکوو سروه‌شتیان.

(۱) أخرجه البخاري، ۳۵۶۲، ومسلم، ۲۳۲۰

(۲) وه‌رگێڕ.

به لّام لهو سه رده مهی ئیستادا شته کان گوراون، بویه نهو سروشتهی ئافره تیش
گوراهو، ئیستا وای لیهاتوه ئافره تان هه ندیکیان بی شهرم و شکوو به بی ریزیه وه
قسه له گه لّ پیاوان ده کهن!.

له هۆکاره کانی که می شهرم و شکوی ئافره تان: تیکه لّبوونه له ناوه نده کانی خویندن له
زۆریه ی کۆمه لگا کان، وه یابه ندنه بوونه به پۆشاکێ شهرعیه وه، وه کرانه وهیه به پرووی
داب و نه ریتی خراپ و ناشیرینی دوزمنانی ئیسلام، ههروه ها چه ند هۆکارێکی تریش.
که ده لّی: (وکرید کرد سنه عریده ی وخه نه)، نه وه له نه وه پری کاملی و تیرو
ته وای په وشتی پیغه مبه ره (۱) که واه وه له به ریزه کانی به و جوړه په روه رده کردوه.
هیچ پیوستیان به ئاگادار کردنه وه و پیگوتن نه بوو، به لکو ته ماشای پروو خسای
پیغه مبه ریان (۲) کردوه، جا نه گه ر توو په ریان پیوه بینیا به، نه وه ده یان زانی نه و کاره یان
هه له یه، بویه پیغه مبه ری (۳) توو په کردوه، کابرای نه جامده ر ئاگادار ده بوویه وه و
دهستی لی هه لده گرت.

۳۵۹- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا نَظَرْتُ إِلَى فَرْجِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَوْ قَالَتْ: «مَا رَأَيْتُ فَرْجَ رَسُولِ
اللَّهِ ﷺ قَطُّ»^(۱).

واته: له عایشه (۲) گه ر دراوه ته وه: گو توویه تی: «سه رنجی دامین و شهرمگه ی
پیغه مبه ری خوام (۳) نه داوه»، یان فه رمووی: «هه رگیز دامین و شهرمگه ی پیغه مبه ری
خوام (۴) نه بینیه».

شهر و پروو نکر د نه وه:

ئهم فه رمووده یه ی عایشه (۲) ئیسناده که ی لاوازه، چونکه نه و به نده یه ی عایشه
(۳) نه ناسراوه، له سه حیجی بوخاری^(۱) دا هاتوه که عایشه (۲) گو توویه تی: {كُنْتُ
أَغْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ، تَخْتَلِفُ أَيْدِيْنَا فِيهِ}. واته: من و پیغه مبه ر (۳) له یه ک
ده فردا، یان ته شتیکدا، خو مان ده شوست و ده ستیان له ته شته که دا تیکه لّ ده بوو، نه و
فه رمووده پیشتی دانه ر (۴) هیناویه تی^(۲).

(۱) أخرجه ابن ماجه في السنن: ۶۶۲.

(۲) برقم: ۳۲۲.

(۳) انظر (ج ۲۵).

بایه ب: لهو و می هاتوه
دهر یاره می که له شایخ کردلی
پیغه میهر می خوا

که له شاخ: به شیکه له چاره سهرییه کان، که سوودینکی زوری ههیه، پیغه مبهەر **﴿﴾** چند جار که له شاخی له خوی گرتوهو، کرنی که له شاخگرتیشی داوه ته نهو که سهی که که له شاخه کهی بو نه نجامداوه، ههروه ها خه لکیشی بو که له شاخگرتن رینویتی کردوه، وه هه والی نه وهشی داوه که وا چاره سهری تیدایه، (که له شاخ بریتیه له وهی که) به مووس پیست بریندار ده کرن، یان شتیکی وه کو مووس، به لام برینیکی سووک و کهم، ههروه ها پاکیشانی خونین بهو شتهی که که له شاخی پی ده گیری، که نه وهش به شیکه له چاره سهر، له سه حیجی بوخاریدا **﴿﴾** هاتوه که ئینو عه بباس **﴿﴾** ده گیر یته وه له پیغه مبهرمانه وه **﴿﴾** که فهرموویه تی: {الشَّفَاءُ فِي ثَلَاثَةٍ: شَرْبَةَ عَسَلٍ، وَشَرْطَةَ مِخْجَمٍ، وَكَيْئَةِ نَارٍ، وَأَنْهَى أُمِّي عَنِ الْكَيْ}. واته: چاره سهر له سنی شتدا ههیه: خواردنی ههنگوین، که له شاخ، داخکردنی به ئاگر، وه بیگومان چاره سهری به داخکردن له سهر تۆمه ته کهم قه ده غه ده کهم.

که له شاخ سوودو قازانجینکی زوری بو جهستهی مروف ههیه، چاره سهره بو چند نه خوشیه ک که له سهرده مه دا به چند نه خوشیه کی قورس ناسراون، به لام خوای گه وره چاره سهری نهو نه خوشیانهی له که له شاخدا داناوه، له راستیدا له نیو خه لکدا پروون و ئاشکرایه که وا چند چاره سهرینک له (الطب النبوی) دا ههیه که خه لکی شاهیدی له سهر ده دن و به لگهیه کی گه ورهیه له سهر نهو چاره سهرانهی که له پیغه مبهرمانه وه **﴿﴾** بۆمان ماوه ته وه.

بیگومان چاره سهرکردنی نه خوشی فهرمانی پیکراوهو، هیچ تیکگیرانیک نیه له گه ل پشت به ستن به ویستی خوای گه وره، ئینو ماجه **﴿﴾** گیراوییه تیه وه له ئوسامه ی کوری شهریکه وه **﴿﴾** که وا پیغه مبهەر **﴿﴾** فهرموویه تی: {تَدَاوُوا عِبَادَ اللَّهِ؛ فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ يَضَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ مَعَهُ شِفَاءً، إِلَّا الْهَرَمَ}. واته: نهی بهنده کانی خوا چاره سهری نه خوشیتان بکه ن، چونکه بیگومان خوا هیچ نه خوشیه کی دانه ناوه که چاره سهریشی له گه ل دانه نابیت جگه له پیری.

۳۶۰- عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ سُبْرُ نَسْرٍ تَرَى مَالِكٍ عنه عَنْ كَسْبِ الْحَخَامِ، فَقَالَ: اخْتَلَجْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَظْمَهُ أَوْ صَبَبَهُ، فَأَمَرَ لَهُ بِضَاعَيْنِ مِنْ طَعْمِهِ، وَكُنْتُمْ أَهْلُهُ قَوْضَعُوا عَنْهُ مِنْ حَرَجِهِ وَقَالَ: «إِنْ فَصَرَ مَا نَذَرْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةَ»، أَوْ «إِنْ مِنْ أَمَلٍ دَوَانِكُمْ الْحِجَامَةَ»^(۱).

واته: حومه‌ید ده‌لن: پرسیار کرا له ئه‌نه‌سی کوری مالیک عنه ده‌رباره‌ی وه‌رگرتنی کرنی که‌له‌شاخ کردن؟ (ئه‌نه‌س عنه) گوتی: پیغه‌مبه‌ری خوا عنه که‌له‌شاخی له‌لایه‌ن ئه‌بو ته‌بیه بو ئه‌نجامدرا، جا فه‌رمانی کرد به‌ پیدانی دوو صاع خواردن، وه‌ قسه‌ی له‌گه‌ل خانه‌واده‌ی کرد (تا باج و خه‌راجی له‌سه‌ر هه‌لگرن). وه‌ فه‌رمووی: «به‌راستی باشت‌رین شت که‌ خۆتانی یی چاره‌سه‌ر بکه‌ن کاری که‌له‌شاخه»، یان فه‌رمووی: «به‌ راستی له‌ چاک‌ترین ده‌رمانتان کاری که‌له‌شاخه».

شرح و پوونکردنه‌وه:

ده‌رباره‌ی پاره‌ وه‌رگرتن له‌سه‌ر که‌له‌شاخ پرسیار کرا له‌ ئه‌نه‌س عنه ئه‌ویش گوتی: «حَنْخَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَمَمُهُ أَوْ صَبَبُهُ، فَأَمَرَ لَهُ صَاعَيْنِ مِنْ طَعْمِهِ»، کرده‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌وا کرنی که‌له‌شاخ کردن حه‌ل‌اله‌، چونکه‌ نه‌گه‌ر حه‌رام بووایه، ئه‌وه‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ کرنی نه‌ده‌دا، ئه‌وه‌ی که‌ له‌ سه‌حیحی موسیلمدا^(۲) هاتوه له‌ فه‌رمووده‌ی رافعی کوری خه‌دیجدا عنه که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: {كَسَبَ الْحَخَامُ خَيْبًا}. واته: (کرنی که‌له‌شاخ‌گر پیسه)، ئه‌و فه‌رمووده‌یه به‌لگه‌ نیه له‌سه‌ر حه‌رامییتی کرینه‌که، چونکه‌ نه‌گه‌ر حه‌رام بووایه پیغه‌مبه‌ر ﷺ کرنی نه‌ده‌دا، لیره به‌ دوا قسه‌که‌ی ئینو عه‌بیاس عنه دیت که‌ ده‌لن: «وَلَوْ كَانَ خِزَامًا لَمْ نَعْطِهِ». واته: (ئه‌گه‌ر حه‌رام بووایه پیغه‌مبه‌ر ﷺ کرنی نه‌ده‌دا) به‌لام ئیشی که‌له‌ شاخ‌گرتن پیسه‌که‌ی له‌به‌ر ئه‌وه‌یه که‌ خودی ئیشه‌که‌ مامه‌له‌ کردنه له‌گه‌ل شتی پیس، ئی خۆ سیرو پیازیش به‌ دوو پووه‌کی پیس پیناسه‌کراون، به‌لام خۆ ئه‌وه‌ خواردنه‌که‌ یان حه‌رام ناکات.

(۱) أخرجه البخاري: ۲۱۰۲، ومسلم: ۱۵۷۷، والمصنف في جامعه: ۱۲۷۸.

(۲) برقم: ۱۵۶۸.

که ده‌لی: «وَكَلِمَ أَمْنَةً فَوَضَعُوا عَنَّهُ مِنْ خَزَاجِهِ»، چونکه نه‌بو ته‌ییه به‌نده بوو باجی خرابوویه سهر، نه‌و جوړه باجه به‌و شیوه‌یه: خاوه‌نی به‌نده که ریگا به به‌نده‌که‌ی ده‌دات که‌وا ئیش بکات، به‌و مهرجه‌ی به‌شیک له داهاته‌که‌ی وه‌کو باج بدات به گه‌وره‌که‌ی، جا ئیشه‌که بازرگانی بی، یان پیشه‌زانی بی، یان هر کاریکی تر، باجه‌که مانگانه ده‌دات، یان هه‌موو هه‌فته‌یه‌ک، یان به جوړیک که له‌سهری ریک ده‌که‌ون، جا پیغه‌مبه‌ر ۳۶۰ داوای له خاوه‌نه‌که‌ی کرد که‌وا باج له‌سهر نه‌بو ته‌ییه سووک بکات و بوی که‌م بکاته‌وه.

که ده‌فه‌رموی: «إِنْ أَقْصَرَ مَا دُونَهُ مِنْ حِمْلَةٍ أَوْ مِنْ أَمْرِ دَوَائِكُمْ الْحِجْمَةُ»، باسی گه‌وره‌یی چاره‌سهر و سوودی که‌له‌شاخ ده‌کات، که خه‌لک به که‌می ده‌یکات و پیوستیشیان پییه‌تی، هر که‌سینک کتیبی (الطب النبوی) له کتیه‌که‌ی (ابن القيم) ۳۶۱ (زاد المعاد) بخوینتیه‌وه هه‌موو چاره‌سهر و شیوازه‌کانی و شوینه‌کانی و کاته‌کانی که‌له‌شاخ‌گرتنی تیدا باسکراوه.

۳۶۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: «أَنَّ لِنَبِيِّ ﷺ حِمْلَةً وَأَمْرًا فَأَعْطَتْ أَخَاهُ حِرَةً.

واته: عه‌لی ۳۶۰ ده‌گیرتیه‌وه: «پیغه‌مبه‌ر ۳۶۰ که‌له‌شاخی کرد، وه فه‌رمانیشی به من کرد هه‌قی نه‌و که‌سه بده‌م که که‌له‌شاخی بو کردووم».

۳۶۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: «أَنَّ لِنَبِيِّ ﷺ حِمْلَةً فِي الْأُخْدَعَيْنِ وَبَيْنَ كَتِفَيْهِ، وَأَنْطَى الْحِجَامَ أَجْرَهُ وَلَوْ كَانَ حَرَامًا لَمْ يُعْطِهِ»^(۱).

واته: ئیبنو عه‌بیاس ۳۶۰ ده‌گیرتیه‌وه: «پیغه‌مبه‌ر ۳۶۰ له‌سهر هه‌ردوو خوینبه‌ری ده‌ماری ملی و نیوان شانه‌کانیدا که‌له‌شاخی کردو، هه‌قی نه‌و که‌سه‌شیدا که بوی نه‌نجامدا، بیگومان نه‌گه‌ر (وه‌رگرتی) کری له به‌رانبه‌ر که‌له‌شاخ (نه‌نجامدان بو خه‌لک) حه‌رام بووایه، کرییه‌که‌ی نه‌ده‌دا (به‌و که‌سه)».

(۱) أخرجه ابن ماجة في السنن ۲/۱۶۳، وفي إسناده أبو حميلة، وهو مقبول، لكنه يتقوَّى ما قبله وما بعده.

(۲) في الإسناد جابر الجعفي، وهو ضعيف، لكنه نوع عليه، وقد رواه مسلم في صحيحه ۱۲۰۲ سقط: «حَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ غِدَّ لَيْتِي بِيَاضَةً، فَأَغْطَاهُ النَّبِيُّ ﷺ أَجْرَهُ، وَكَلِمَ سَيْدُهُ فَحَقَفَ عَنْهُ مِنْ ضَرْبَتِهِ، وَلَوْ كَانَ سُخْنًا لَمْ يُعْطِهِ النَّبِيُّ ﷺ»، ورواه البخاري في صحيحه: ۲۱۰۳ بلفظ: «احْتَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَعْطَى الَّذِي حَجَمَهُ، وَلَوْ كَانَ حَرَامًا لَمْ يُعْطِهِ».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئ: «إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ اخْتَجَمَ فِي الْأُخْدَعَيْنِ»، (الأُخْدَعَانِ): دوو ده‌ماری له‌ملاولای ملن، «وَبَيْنَ الْكَتِفَيْنِ»، له‌سه‌رووی پشت تیوان شانه‌کان.

که ده‌لئ: «وَأَعْطَى الْخُجَمَ أَجْرَهُ وَلَوْ كَانَ حَرَامًا لَمْ يُعْطِهِ»، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که ئه‌و کرییه‌ی که له‌شاخگر وه‌ری ده‌گری له‌به‌رامبه‌ر کاره‌که‌یدا حه‌لّال و په‌وايه.

۳۶۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَعَا خُجَمًا فَخَجَمَهُ وَسَأَلَهُ: «كَمْ خَرَجْتُكَ؟» فَقَالَ: ثَلَاثَةٌ أَصْعَ، فَوَضَعَ عَنْهُ صَاعًا وَأَعْطَاهُ أَجْرَهُ.

واته: ئیبنو عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، ده‌گریته‌وه: پیغه‌مبه‌ر ﷺ که‌سینکی بانگکرد که کاری که له‌شاخگری ده‌کرد، که له‌شاخی بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌نجامدا، ئنجا لئی پرسی: «نايا باجه‌که‌ت چه‌ند له‌سه‌ره؟» گوته‌ی: سنی صاع، (پیغه‌مبه‌ر ﷺ) یه‌ک صاعی بو که‌م کرده‌وه‌و کرییه‌که‌ی خوی پێدا.

شرح و روونکردنه‌وه:

به‌مانای فه‌رمووده‌که‌ی رابورد، که ده‌لئ: «فَوَضَعَ عَنْهُ صَاعًا»، واته: له‌لای خاوه‌نه‌که‌ی تکای بو کرد، که‌وا صاعینک له‌باجه‌که‌ی دابه‌زیننی و لئی خوشبین، ته‌نها دوو صاع باج بدات.

۳۶۴- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْتَجِمُ فِي الْأُخْدَعَيْنِ وَالْكَاهِلِ، وَكَانَ يَخْتَجِمُ لِسَبْعِ عَشْرَةَ وَتِسْعَ عَشْرَةَ وَخِذَى وَعِشْرِينَ».

واته: ئه‌نه‌سی کوری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لئ: «پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ر هه‌ردوو خوتنه‌ری ملی و سه‌رووی یشتی که له‌شاخی کردو، جا (له‌پۆژه‌کانی): حه‌قده‌و نۆزده‌و بیست و یه‌کدا که له‌شاخی نه‌نجام ده‌دا».

شرح و روونکردنه‌وه:

ئەو فەرمووده‌یه شه‌رحه‌که‌ی یتو‌یسته‌که‌سی‌کی پ‌س‌پ‌و‌ر له‌ بواری پ‌زیش‌کی وه‌ر‌گ‌یرانی ب‌و‌ ب‌کات، چون‌که‌ نیشی من نیه، خوا ده‌ف‌ه‌رم‌و‌ی: **﴿فَتَنَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾** (الانبیاء). (ده‌ی پ‌ر‌سیار ب‌که له‌ خواوه‌نی ک‌ت‌یبه‌کانی -پ‌ی‌شو‌و له‌ زانایانی جو‌وله‌که‌و نه‌صرانیی- نه‌گ‌ه‌ر ت‌یوه‌ نازان).

۳۶۵- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ **﴿عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ﴾** «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَتَجَمَ وَهُوَ مُحَرِّمٌ بَمَلٍّ عَلَى ظَهْرِ الْقَدَمِ». وانه: نه‌نه‌سی کو‌ری مال‌یک **﴿عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ﴾** ده‌گ‌یر‌ت‌ه‌وه: «پ‌یغه‌م‌به‌ری خوا **﴿عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ﴾** له‌ مه‌له‌ل (که شو‌ن‌ن‌یکه له‌ نیوان مه‌ک‌که‌و مه‌دینه) که‌له‌شاخی نه‌ن‌جام‌دا له‌سه‌ر پ‌شتی پ‌یی (له‌ کات‌یک‌دا) له‌ ئ‌یح‌رام‌دا بو».

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «**اخْتَجَمَ وَهُوَ مُحَرِّمٌ بَمَلٍّ**»، (ب‌م‌ل‌ل‌ل‌): شو‌ن‌ن‌یکه له‌ نیوان مه‌ک‌که‌و مه‌ینه‌دا، له‌ مه‌دینه نزیک‌تره.

که ده‌لی: «**عَلَى ظَهْرِ الْقَدَمِ**»، پ‌یشه‌وا نه‌حم‌ه‌د **﴿عَلَى ظَهْرِ الْقَدَمِ﴾** نه‌وه‌ی ب‌و‌ زیاد کردوه، له‌به‌ر نه‌و نازاره‌ی که‌هه‌بیوو، که‌له‌شاخ یه‌ک‌یکه له‌و چاره‌سه‌رانه‌ی که‌ زو‌رت‌رین سوودی هه‌یه ب‌و‌ ئ‌ارام بو‌ونه‌وه له‌ ئ‌ازار.

ئەو فەرمووده‌یه به‌ل‌گه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌ که‌له‌شاخ‌گ‌رتن ب‌و‌ که‌سی‌ک که‌ له‌ ئ‌یح‌رام‌دا ب‌ن‌ ه‌یچ ک‌یشه‌یه‌کی نیه مادام ته‌نها خو‌ن‌گ‌رت‌نه‌که‌ ب‌ن‌، به‌لام نه‌گ‌ه‌ر شو‌ن‌نه‌که‌ی یتو‌یستی به‌ تاشینی موو هه‌بوو، نه‌وه با مووه‌که‌ لابه‌ر‌ت و فیدیه‌ی ده‌که‌وت‌ته‌ سه‌ر.

باب: نوروں ۽ ھاتون
دھاریاں ۽ ناوڪاڻي
پيغمبري خوا

پیغمبرمان ﷺ چەند ناویکی هەن، زۆری ناوەکانیشی بەلگەیە لەسەر زۆری سیفەتە جوانەکانی، کەواتە: ناوەکانی تەنها ناوی ڕووت و بێ ناوەڕۆک نین، بەلکو هەرودەکو چۆن ناو، بە هەمان شیوە مانادارن و ناوەڕۆکیان هەیە، هیچ دژیەکییە ک لە تیوان ناوو سیفەتەکاندا نیە.

٣٦٦- عَنْ حُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ لِي أَسْمَاءً: أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَنَا أَحْمَدُ، وَأَنَا الْمَحِي لُذِي يَمْحُو اللَّهُ بِِي الْكُفْرَ، وَأَنَا الْخَائِرُ لِدِي يُخْشِرُ النَّاسَ عَلَى قَدَمِي، وَأَنَا الْعَاقِبُ وَالْعَاقِبُ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ»^(١).

واتە: جوبەیری کۆری مۆتەعیم ر.ح. دەلێ: پیغمبرمەری خوا ﷺ فەرمووی: «من چەند ناویکم هەن: موخەممەدم، ئەحمەدم، ماحیم ئەو کەسەم کە خوا کوفرو بێپروایی بە من لادەبات، وە من حاشیرم ئەو کەسەم کە خوا لەبەر دەستی من خەلک کۆدەکاتەو (لە دواڕۆژدا)، وە هەرودەها عاقیبیم، عاقیب ئەو کەسەیه کە لە دواى ئەو هیچ پیغمبرێک نیە و نایێ».

شەرح و ڕوونکردنەوە:

کە دەلێ: «إِنَّ لِي أَسْمَاءً أَنَا مُحَمَّدٌ»، ئەو ناوەیان هەمان ئەو ناوەیه کە باوکی ناوی ناوه، بۆ ئەوەش بەو ناوه ناویان بە ئومێدی ئەوەی کە لە دنیاو قیامەتدا سوپاسکراو بێ، مانای (مُحَمَّدٌ) ئەوەیه کە ئەو کەسە سیفەتی بەرزى هەبن و بە ھۆیانەو سوپاسی بکریێ.

لەبەر مانای جوانی (مُحَمَّدٌ) بوو، کە مۆشریکەکان ئەگەر بیانویستبا بە خراب باسی پیغمبر ﷺ بکەن، ناویان بە موخەممەد نەدەھێنا، بەلکو دەیانگوت: (مُذَمَّمٌ)، بۆیە پیغمبر ﷺ دەیفەرموو: {أَلَا تَعْلَمُونَ كَيْفَ يَصْرِفُ اللَّهُ عَنِّي شَتْمَ قُرَيْشٍ وَلَعْنَهُمْ؟ يَشْتُمُونَ مُذَمَّمًا وَيَلْعَنُونَ مُذَمَّمًا، وَأَنَا مُحَمَّدٌ}. واتە: پێتان سەیر نیە چۆن خوای گەورە جێئودان و نەفرینی قورەیشی لە من بواردوو؟! ئەوان جێئو بە (مُذَمَّمٌ) دەدەن و، نەفرەت لە (مُذَمَّمٌ) دەکەن، لە کاتیکیدا من ناوم (مُحَمَّدٌ)ە. بوخاری^٢ گێڕاویەتیەو.

(١) أخرجه البخاري ٢٥٢٢، ومسلم: ٢٢٥٤، والمصنف في جامعه: ٢٨٤٠.

(٢) برقم: ٢٥٢٢ من حديث أبي هريرة ر.ح.

بهو جزره خوی گهوره پاراستوویه تی هم ناوه که ی و هم سیفه ته که ی، باسی
خراپه کردنه که ی له لایهن قوره یشه وه به ره و (مدمم) لادراوه.

هُمْ يَشْتُمُونَ مُدْمَمًا وَمُحَمَّدٌ عَرِ شَتْمِهِمْ فِي مَعَزِلٍ وَصِيَانٍ

ضَارَ الْإِلَهُ مُحَمَّدًا عَنْ شَتْمِهِمْ فِي اللَّفْظِ وَالْمَعْنَى هَمَّا صِنَوَانٍ

که ده لئی: «أَنَّ مُحَمَّدٌ»، بینگومان سویاسگوزارترین بووه بۆ خوی گهوره و، زۆرتین
ستایشکاری خوی گهوره بووه، هر له بهر نه وه شه که کاتیک له قیامه تدا تکا بو
سه ره تاو کۆتایی خه لکی ده کات، خوی گهوره فیری سویاسگوزاریه کی تایبه تی
ده کات و، جوانرین ستایشی فیر ده کات که ته نها تایبه ته به پیغه مبه ر **﴿﴾** له ناو
هه موو دروستکراوه کاندای.

که ده لئی: «وَأَنَّ الْمَاجِيَّ»، به رسته ی دواتر ته فیسیری کردوه که ده لئی: «الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ
بِئِ الْكُفْرِ»، خوی گهوره بۆ نه وه ناردوویه تی که وا کوفرو بیروایی یی بسپیته وه، وه
گومرایی و سه رلیشتیواوی به هوی نه و له ناو به ری و نه یه لئی، به هوی نه و چاوه
کویره کان رووناک بکانه وه، بۆ نه وه ناردوویه تی دلّه داخراوه کان بکاته وه و، گوئچکه
که پرپوهه کان و نابسته کان بکاته وه.

که ده لئی: «وَأَنَّ الْخَائِرَ الَّذِي يُخْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمَيْ»، واته: بینگومان نه و یه که م که سه
له ینش هه موو خه لکیدایه بۆ حه شر، وه یه که م که سه که وا گویره که ی ده کرته وه و،
نه و جار خه لکی به دوا ی نه ودا زیندوو ده کرته وه.

(إِبْنُ الْقَيْمِ) **﴿﴾** له کتییی (جلاء الأفهام) دا ده لئی: پیغه مبه ر **﴿﴾** باسی نه و ناوانه ی
خوی کردوه تاکو گه وره یی و پله وپایه ی خوی به ئیمه بلئی که خوی گه وره نه و ی
یی تایبه ت کردوه و، مانای ناوه کانی بۆمان روون بکاته وه، چونکه نه گه ر وانه یی و
ناوه کان ته نها ناوین و مانایان نه یی، نه وه بۆ پیا هه لدان و گه وره یی نه ده بوونه به لگه.

که ده لئی: «وَأَنَّ الْعَاقِبَ»، واته: خوا کردوویه تی به کۆتا پیغه مبه رو هیچ پیغه مبه ریک له
دوا ی نه و نایه ت و بوونی نه، به لکو نه و کۆتا پیغه مبه ره و له دوا ی هه موویان هاتوه.

که ده‌لئ: «وَالْعَاقِبُ الَّذِي لَيْسَ نَعْدَهُ نَبِيٌّ»، ده‌لئ: ئەوەیان قسەى زوهرییه که فەرمووده‌کەى گیراوه‌تەوه‌و، کردوویەتیە ناویەوه‌و کۆتاییە‌کەى تەفسیر کردووه.

۳۶۷- عَنْ حُذَيْفَةَ ع قَالَ. لَقِيتُ النَّبِيَّ ص فِي تَعْصُ طُرُقِ الْمَدِينَةِ فَقَالَ: «أَنْتَ مُخَمَّدٌ، وَأَنْتَ أَخَمَّدُ، وَأَنْتَ نَبِيُّ الرَّحْمَةِ، وَنَبِيُّ التَّوْنَةِ، وَأَنَا الْمُقَفَّى، وَأَنَا الْحَاشِرُ، وَنَبِيُّ الْمَلَاجِمِ» .

واته: حوزەیفە ع ده‌لئ: لە یەکیک لە ڕیگاکانی مەدینە بە خزمەت پیڤەمبەر ص گەیشتم، فەرمووی: «من موحەممەدم، من ئەحمەدم، من پیڤەمبەری ڕەحمەتم، پیڤەمبەری پەشیمانی و لیبۆردنم، من هەلگری ڕیبازی پیڤەمبەرائی پێش خۆم، من حاشیرم، من پیڤەمبەری جەنگ و تیکۆشانه گەورەکانم».

شرح و پوونکردنەوه:

وەکو فەرمووده‌کەى پیشووترەو هەندیک زیاده‌شی لەگەڵدايه، که ده‌لئ: «وَأَنَا نَبِيُّ الرَّحْمَةِ»، خوا بە ڕەحمەت ناردوویەتی بۆ هەموو جیهانییان، ڕەحمەتە‌کە‌شی لە شوینکە‌وتنیەتی، که ده‌لئ: «وَنَبِيُّ التَّوْنَةِ»، خوا ناردوویەتی هەتا‌کو خە‌لکی بانگ بکات بۆ لای خواى گەورەو بگە‌ڕێنەوه، هەر خۆشی سەر‌ده‌ستەى ئەوانە‌یه که بۆ لای خوا دە‌گە‌ڕێنەوه.

که ده‌لئ: «وَأَنَا الْمُقَفَّى»، یان (المُقَفَّى): (اسم فاعل) به، لەوکاتە‌دا واتاکەى ناواى لێ‌دئ واته: منیش بە دواى پیڤەمبەرائی پێس خۆ‌مدا هاتووم، خواى گەورە دە‌فەر‌موئ: ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَىٰ اللَّهُ فِيمَ هَدَتْهُمْ أَفَلَا تَأْمَنُونَ﴾ (١٠) الأنعام. (ئەوانە -ئەو پیڤەمبەرائەى باسکران- که ساتیک بوون خوا ڕێنمو‌نى کردن دە‌ی پە‌پرە‌وى ڕیگا‌و ڕیبازی ئەوان بکە -ئە‌ی موحە‌ممەد ص-). پیڤەمبە‌ران سە‌لامی خوا‌یان لە‌سەر بێ هە‌مو‌ویان بران و بیرو‌پرواکە‌یان یە‌که، تە‌نها شە‌ریعە‌تیان جیا‌وا‌زه.

(المُقَفَّى): خۆ ئە‌گەر (اسم مفعول) بێ، ماناکە‌ى ناوا‌یه بە شوین پیڤەمبە‌راند‌او بە دواى ئە‌واندا نێ‌رد‌راوه، خوا دە‌فەر‌موئ: ﴿ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَرِهِمْ بِرُسُلِنَا﴾ (١٧) الحديد. (لە‌ یاشان بە شوین ئە‌واندا دی‌سان پیڤەمبە‌رائی خۆ‌مانمان نارد).

به مانای (اسم فاعل)، یان (اسم مفعول) بی، ماناکه ی هه ر به که.

که ده لئ: «وَنَبِيِّ الْمَلَايِمِ»، (الملحمة): واته: جهنگ، بویه ش بی ده گوتری: (ملحمة): چونکه گوشته کان و جهسته کان به ریه ک ده که ون له جهنگدا، هه ر لیدانیک پروبدات به رجهسته ده که وی بویه به جهنگ ده لئ: (الملحمة).

ناگاداریه ک:

پنویسته له سه ر مسولمانان که له ناوو پیاوه لدانی پیغه مبه ر ۳ زیده پرویی نه که ن و ناوو سیفه تیکی بال نه دهنه لای که تنها بو خوی گه وره یه، وه کو ناوه ینانی پیغه مبه ر ۳ به ناوه کانی: «الأول، والآخر، والظاهر، والباطر» یان به جوړیک وه سفی بکری که بگوتری: «أَنَّهُ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا». واته: پیغه مبه ر ۳ زانستی به هه موو شتیک هه یه، دروست نیه نه و جوړه وه سفانه بکری، یان وه کو قسه ی نه وانه ی که و زیده پرویی ده که ن و سه رلیسنیوان، چونکه که سیترا مافی نه و سیفه تانه ی نیه جگه له خوا.

چونکه پیغه مبه ر ۳ له وه لامي نه و که سه دا که ده یگوت: نه گه ر خواو تو بتانه وی. فهرمووی: (أَجَعَلْتَنِي وَاللَّهُ عَذْلًا، بَلْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَخَدَهُ). واته: ئایا منیشت وه کو خوا به رانیه ر کرد؟ بلئ: تنها نه گه ر خوا بیه وی.

۳۶۸- عَنْ حَدِيقَةَ ۳، عَنِ النَّبِيِّ ۳ نَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ، هَكَذَا قَالَ خَمَادُ بْنُ سَمَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ زُرٍّ، عَنْ حَدِيقَةَ.

واته: حوزه یفه ۳ ده گپریته وه: له پیغه مبه ره وه ۳ فهرمووده یه کی دیکه، که هه مان مانای نه وه ی رابردووی هه یه، به لام سه نه ده که به م شیوه یه له جه مهادی کوپی سه له مه، له عاصیم، له زیروه وه، له حوزه یفه ۳.

باب: نوروں ھاڻوہ
دھرم پارهی زبان و گورہ رانی
پیغمبر می خوا

دانه **ﷺ**، له باسی تویه مدا ئه و بابه ته ی باسکردوه، به لām له وی دوو فهرمووده ی هیناوه لیره دا باسه که ی دوو باره کردۆته وه، بۆ ئه وه ی کۆمه لیک فهرمووده ی دیکه باسی بکات، که وا ژبان و گوزه رانی پیغه مبه ر **ﷺ** پوونده که نه وه، پیغه مبه ر **ﷺ** به که میش پازی بووه، ئه گهر ته نها به شی ژبانیک ی ساده ی هه بووی پی پازی بووه و، گرنگی زۆری به دنیا نه داوه، هه موو گرنگی دانه که ی ته نها بۆ دواپۆزی بووه، بۆیه به خواردن و گوزه رانیکی ساده ی پازی بووه و قه ناعه تی کردوه.

۳۶۹- عَنْ سَمَکِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ **ﷺ** يَقُولُ: أَلَسْتُمْ فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا شِئْتُمْ؟ «لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ **ﷺ** وَمَا يَجِدُ مِنَ الذَّقْلِ مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ»^(۱).

واته: سیماکی کوری حهرب ده لی: له نوعمانی کوری به شیرم بیست **ﷺ** ده یگوت: ئایا ئیوه چه ندی بتانه وی له خواردن و خواردنه وه نایخۆن و نایخۆنه وه (واته: با ده یخۆن و ده یخۆنه وه)؟! «به راستی من پیغه مبه رتانم **ﷺ** بینوه خراپترین جوړی خورمای چنگ نه ده که وت (بیخوات و) سکی پی تیر بکات».

شرح و پوونکردنه وه:

که ده لی: «أَلَسْتُمْ فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا شِئْتُمْ»، واته: به پۆژگارنیک گه یشتوون که هه رچی پیتان خۆش بی له خواردن و خواردنه وه بۆتان ده سته به ر ده بی به ئاسانی، «لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ **ﷺ** وَمَا يَجِدُ مِنَ الذَّقْلِ مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ»، (الذقل): ناوه بۆ خورمای خراپ، واته: پیغه مبه ر **ﷺ** خورمای خراپیشی پر به سکی خۆی ده سته که وتوه، چ جای خورمای ته پرو تازه و زۆر چاک.

۳۷۰- عَنْ عَائِشَةَ **ﷺ**، قَالَتْ: «إِنْ كُنَّا آلَ مُحَمَّدٍ نَمْكُ شَهْرًا مَا نَسْتَوْقِدُ بَنَارَ، إِنْ هُوَ إِلَّا لَنُحْمَرُ وَالْمَاءُ»^(۲).

واته: عائیشه **ﷺ** ده لی: «ئیمه ی خانه واده ی موحه ممه د **ﷺ**، جاری وابو یه ک مانگی ته واو ده ماینه وه له مال و ناگرمان هه لئه ده کرد، چونکه ئه وه ی هه بوو (بۆ

(۱) انظر. (ح ۱۵۲).

(۲) أخرجه البخاري: ۶۵۸، ومسلم: ۲۹۷۱، وأخرجه المصنف في جامعه: ۲۴۷۱.

خواردن) تهنه خورماو ناو بوو». (واته: شتيك نه بوو شاياني گهرم كړدنه وه و سوور كړدنه وه بڼ له مالان).

شرح وړوونكړدنه وه:

هاوشيوه ي فهرمووده كه ي پيشووتره، نه وه شيان به لگه يه له سهر نه وه ي كه وا دونياو خوشيه كاني له لاي خواي گه وړه زور بڼ نرخ و بڼ بابه خن، خو نه گهر وانه بو وابه نه وه دونيای تايهت ده كړد به پيغه مبهري **خو**، كه باشتري و چاكترين بهنده كاني خوا بووه له ړووي پرستش و فهرمانبه رداري و له خواترسي له هموو ړوويكه وه كاملترين و گه وړه ترين و به شكوترين بهنده ي خوا بووه.

۳۷۱- عَنْ أَبِي طَلْحَةَ **ع** قَالَ: «شَكُونَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ **ص** الْجُوعَ وَزَفَعْنَا عَنْ بُطُونِنَا عَنْ حَجَرٍ حَجَرٍ، فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ **ص** عَنْ نَظِيهِ عَنْ حَجَرَيْنِ».

واته: نه بو ته له **خو** ده لڼ: «سكالامان برد بو خزمهت پيغه مبهري خوا **خو** ده رباره ي نه وه ي به سهرمان هاتبوو له برسيه تي، (ههر يه كيكان) به ردي له سهر سكي خوي دانابوو، ئيدي پيغه مبهري خواش **خو** دوو به ردي له سهر سكي خوي دانابوو (له برسان)».

شرح وړوونكړدنه وه:

كه ده لڼ: «شَكُونَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ **ص** الْجُوعَ وَزَفَعْنَا عَنْ بُطُونِنَا عَنْ حَجَرٍ حَجَرٍ»، واته: ههر يه كيكان له برسان و له بهر نه وه ي برسي تي تيني بو هينا بووين و لاوازي كړد بووين، ههر يه كه مان به رديكان له سكي خومان به ستيوو، بو نه وه ي كه ميك فهراموشيان بو بيت. مروّف نه گهر برسي تي تيني بو بيتي، نه وه به ده سته كاني په ستان ده خاته سهر سكي

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۳۷۱، والحديث بهذا الإسناد ضعيف: لأن سيار بن حاتم العري صدوق له أوهام ومنكير لكر معناه صحيح تشهد له أحاديث أخرى صحيحة، فمن ذلك ما جاء في صحيح البخاري: ۴۱۰۱ عن حابر **ع** أنه قال يا يؤه الخندقي نخفر، فعرضت كذبة شديدة، فجاءوا النبي **ص** فقالوا: هذه كذبة عرضت في الخندقي فقال: أنا نازل. ثم قام ونطه مغضوب بحجر، ولنا ثلاثة أيام لا نذوق ذواقا.

پيشهوا تيرميدي **ع** ده لڼ نه مه فهرمووده يه كي غه ريه و، له و فهرموودنه ي نه بو ته له رپوايه تي كړدو، له م ړووه وه به ي نه مانر بيوه نايزاير، وه كه ده شڼ: (وَزَفَعْنَا عَنْ بُطُونِنَا عَنْ حَجَرٍ حَجَرٍ) واته: ههر يه كيكي برديكي ده به ست له سهر سكي خوي به هو ي قورسي باري گوزه راينان و بيتهزيان له برسان.

بۆ ئەوەی برسیتیه که ی که مێک سووک بیت، جا هاووە لانی زۆر جار ماوێ برسیتیا
درێژی ده کیشا، بۆیه دهست خستنه سهر سکیان بهس نه بوو، له بهر ئەوه یه کێک
ئه گهر تووشی ئەو حاله بپووايه، ئەوه بهردیگی له سکی ده بهست.

جا کاتیک برسیتیه که یان زۆر سه غله تی کردن، هاتن بۆ خزمهت پیغه مبه ر ﷺ سکا لای
توندی برسیتیه که یان له لا ده کرد، «فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ نَحْبِهِ عَن حَرْثٍ» خۆی دوو
بهردی بهستبوو به سکیه وه ئەوهش له بهر ئەوهی که پیغه مبه ر ﷺ برسیتی زۆری بۆ
هینابوو.

٣٧٢- عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَاعَةٍ لَا تَخْرُجُ فِيهَا وَلَا يَلْقَاهُ فِيهَا أَحَدٌ،
فَأَنذَرَهُ أَبُو نَكْرٍ. فَقَالَ: «مَا خَافَ بَنُو آدَمَ نَكْرٌ؟» قَالَ: خَرَحْتُ أَشَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَنَظَرْتُ فِي وَجْهِهِ،
وَأَتَسَّيِمُ عَيْبَهُ، فَمِمَّا بَنَتْ أَنْ جَاءَ عُمَرُ فَقَالَ: «مَا خَافَ بَنُو آدَمَ عُمَرُ؟» قَالَ: الْخَوْفُ يَا رَسُولَ اللَّهِ،
قَالَ ﷺ: «وَأَنَا قَدْ وَجَدْتُ نَعَصَ ذَلِكَ» فَنُصِفُوا إِلَى مِرَالٍ أَبِي هَيْثَمٍ بَنِ شَهْرِ الْأَنْصَارِيِّ وَكَانَ
رَحْلًا كَثِيرَ النَّحْلِ وَنَشَاءٍ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ خَدَمٌ، فَمِمَّا يَحْدُوهُ، فَتَنَبَّأُوهُ بِمَرَاتِهِ أَيْرَ ضَجِكَ؟ فَقُلْتُ:
اِطْلُقْ يَسْتَعِذُّ لَدَى الْمَاءِ، فَلَمَّا يَسْتَوِ الْأَخَاءُ أَبُو الْهَيْثَمِ بِقَرْيَةِ بَرَعْمَةٍ فَوَضَعَهَا ثُمَّ جَاءَ بَنَتُهُمْ
لِنَبِيِّ ﷺ وَنَفَذِيهِ بِأَبِيهِ وَأُمِّهِ، ثُمَّ انْصَبَ بِهِمْ إِلَى خَدِيقَتِهِ فَمَسَطَ بِهِمْ بِسَاطِئِهِ ثُمَّ انْصَبَ إِلَى نَحْبِهِ
فَجَاءَ بِفِيهِ فَوَضَعَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَفَلَا تَتَنَبَّأُونَ لَنَا مِنْ رُضِيهِ؟» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنْ أَرَدْتُ أَنْ
تُخَارُوا، أَوْ تَحْبَرُوا مِنْ رُضِيهِ وَنَسْرِهِ، فَكُنُوا وَشَرُّوا مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ. فَقَالَ ﷺ: «هَذَا وَالَّذِي نَفْسِي
بِيَدِهِ مِنْ لَنَعِيمٍ لَبَدِي تُسْأَلُونَ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ طَرًّا بَارِدًا، وَرُضًّا طَيِّبًا، وَمَاءٌ بَارِدٌ». فَنُطِيقُ
أَبُو الْهَيْثَمِ لِنَصِغِ لَهُمْ طَعَامًا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَدْخُلَنَّ ذَاتُ دَرٍّ»، فَدَخَلَ لَهُمْ عَدَقًا أَوْ حَذِيًّا،
فَأَذْهَبَهُمْ بِهِ فَأَكَلُوا، فَقَالَ ﷺ: «هَلْ لَكَ خَدَمٌ؟» قَالَ لَا. قَالَ: «هَذَا أَتَدْرِي سَيِّئٌ فَإِنَّ سَيِّئُ
رَأْسَيْنِ لِنَسْرٍ مَعَهُمَا تَالِبٌ، فَأَنذَرَهُ أَبُو الْهَيْثَمِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اخْتَرِ مِنْهُمَا» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ،
اخْتَرِ لِي. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ الْمُسْتَشَارَ مُؤَمَّرٌ، خُذْ هَذَا فَبِي رَأْيُهُ يُصْنَى، وَاسْتَوْصِ بِهِ مَعْرُوفًا». فَنُطِيقُ
أَبُو الْهَيْثَمِ إِلَى امْرَأَتِهِ، فَأَخْبَرَهَا بِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ: مَا أَنْتَ بِدَالِعٍ حَقِّ مَا
قَالَ فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ إِلَّا بِأَنْ تَعْتِقَهُ! قَالَ قَبِيضُ عَتِيقٍ. فَقَالَ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَنْعَتْ سَيِّئًا وَلَا خَلِيفَةً
إِلَّا وَلَهُ بَطَانَتَانِ: بَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهْيُهُ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَبَطْنَةٌ لَا تَأْلُوهُ حَبَالًا، وَمَنْ يُوَقِّ
بَطَانَةَ السُّوءِ فَقَدْ وُقِّيَ».

واته: نه بو هورپه پره ده لى: (پوژنك) پيغه مبهري خوا (له مال) جووه دهر، كه عادهت نه بوو لهو كاته دا بچينه دهره وه، لهو كاته شدا كه س سهرداني نه ده كردو پني نه ده گه يشت، ئيدي نه بو به كر پني گه يشت، فهرمووى: «ئهى نه بو به كر چ شتيك توى هيناوه ته دهر (هوكارى هاتنه دهرت چيه؟)»، گونى: هاتوومه ته دهرى تا بگم به پيغه مبهري خوا و رووخسارى بينم و ته ماشاي بگم و سلاوى لنيكهم، زورى پينه چوو عومهر هات، فهرمووى: «ئهى عومهر چ شتيك توى هيناوه ته دهر؟» گونى: برسيه نى ئهى پيغه مبهري خوا، پيغه مبهري خوا فهرمووى: «ههست به هه ندى برسيه نى ده كه م»، ئيدي پيكه وه روشتن بو مالى نه بو هه يسه مى كورى ته بهاني نه نصارپي، بياويك بوو دارخورماو مهري هه بوون، خزمه تكارى نه بوو، (لهو كاته ده نه بو هه يسه م) خوئى له مال نه بوو، بويه به خيزانه كه يان گوت: پياوه كه ت له كوييه؟ گونى: روشتووه بو نه وهى تاومان بو بينى، جا زور نه مانه وه له وئى نه بو هه يسه م هاه وه مال به كونده يه ك ئاو، ئيدي داينا يه سهر زه وى، پاشان هات ده ستي خسته سهر شان و ملي پيغه مبهري خوا و دايك و باوكى به قورباني كرد، دوايى بردنى بو نيو باخه كه ي رايه خيكي بو داناو، ئنجا به به له چوو بو لاي دارخورمايه ك و هيشووه ك فهرمى كه خورماي بو هيناو له بهر ده ستيان داينا، پيغه مبهري خوا فهرمووى: «بوخى خورماي پيگه يشتووت بو نه هيناوين؟» گوسى: ئهى پيغه مبهري خوا وستم سهر يشك بن له هه ليزاردنى نه وهى پيتان خوشه له خورماي پيگه يشتوو و. فهرمى كه خورما، جا نه وه بوو (له خوارماكه يان) خواردو له ئاوه كه شيان خوارده وه، جا پيغه مبهري خوا فهرمووى: «سوينا به و زاته ي گياني منى به ده سته نه مه لهو نيعمه ت و چاكانه به كه له پوژى دوايى پرسيارتان دهر باره يان لى ده كرى، سنيه رنكي فنيك (له گهرماي هاوينا)، خورماي پيگه يشتووى خوش، ههروه ها ئاوى سارد»، جا نه بو هه يسه م به به له روشت بو نه وهى خواردنيان بو ئاماده بكات، پيغه مبهري خوا فهرمووى: «(ئاژه لى) شيرده رمان بو سهرمه پره»، نه ويش كاريله، ياخود گيسكيكي بو سهر برين و بوى هينان پيكه وه خواردنيان، پيغه مبهري خوا فهرمووى: «نايا خزمه تكارت هه يه؟» گوسى: نه خير، فهرمووى: «ههر كات ديلنيكان بو هات وه ره لاما»، پاشان پيغه مبهري خوا دوو كه سى به ديلگيراوى بو هينرا، سى كه س نه بوون، ئنجا نه بو هه يسه م

هاته خزمه تی پیغه مبهری خوا ﷺ، (پیغه مبهری ﷺ) بی فہرموو: «یہ کیک لہم دووانہ
 ھہ لبریرہ (بو ئوودی یارمہ تیت بداو ھاوکارت بیت)،» (ئبو ھہ یسہ میش) گوتی:
 ئہی پیغه مبهری خوا جہ نابت بوم ھہ لبریرہ، پیغه مبهری ﷺ فہرموو: «راویژکار متہانہ
 پیکراوہ، ئو دبلہ ببہ، چونکہ من بینومہ نوژ دہ کات، چاک پھتار بہ لہ گہ لید».

ئیدی ئبو ھہ یسہم بہ بہ لہ گہ پرایہ وود بو لای خیزانہ کھی و فہرموو دہ کھی پیغه مبهری
 خوا ﷺ بی راگہ یاند، خیزانہ کھی گوتی: تو ناگہی بہ پیدانی مافی ئو خزمہ تکارہ
 بہ وھی پیغه مبهری ﷺ فہرموو بہ تی، مہ گہی نازادی بکھی! ئبو ھہ یسہ میش گوتی:
 نازادہ (واتہ: نازادم کرد)، جا پیغه مبهری خوا ﷺ فہرموو: «بیگومان خوا
 پیغه مبهریک، یان جینشینیکی نہ ناردوہ، مہ گہر دوو چور لہ (کھی) نزیک
 بہ دہ ورہ وھن، (کھسانیکی) نزیک کہ فہرمانی بہ حا کہ بی دہ کھن و، قہ دہ غہی
 خراپہی لی دہ کھن، (کھسانیکی) نزیکیش کہ کہ مته رخہ می نا کھن لہ خراپکردن و
 گومرا کردنیدا، جا بہ دلیایی ھەر کھس خوی بیاریزی لہ کھسہ نزیکہ خراپہ کھی،
 پارتزراو دہ بی لہ خراپہ».

شرح و پروونکردنہوہ:

کہ دہ لی: «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَاعَةٍ لَا يَخْرُجُ فِيهَا وَلَا يَلْقَاهُ فِيهَا أَحَدٌ»، ئو کاتہ
 شہو بووہ، یان پوژ بووہ؟ باسی نہ کردوہ و پروونی نہ کردو تہوہ، بہ لام ناوہ پوژ کہ کھی
 بہ لگہیہ لہ سہر ئو وھی کہ پوژ بووہ (واللہ اعلم)، ھہروہ کو دوا بی باسی دی.

کہ دہ لی: «فَأَنَّهُ أَبُو بَكْرٍ»، ھہ میشہ لہ دەوری پیغه مبهری ﷺ بووہ، لہ مال و لہ گہ شتدا،
 لئی جیانہ بو تہوہ، «فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكَ يَا أَبَا بَكْرٍ؟ قَالَ: خَرَجْتُ أَلْقَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنْظُرُ
 فِي وَجْهِهِ، وَالتَّسْلِيمَ عَلَيْهِ»، واتہ: لہو کاتہ دا بو ئو و لہ مال دہر چووہ و یستویہ تی بہ
 خزمہت پیغه مبهری ﷺ بگات، کہ ئو بہ لگہیہ لہ سہر تامہ زرویی ھاوہ لان لہ سہر
 دیدارو بہ خزمہت گہ یشتنی پیغه مبهری ﷺ، وہ زور بینینی و لہ خزمہتیدا دانیشتن و
 گوی گرتن لہ فہرموو دہ کانی.

کہ دہ لی: «فَلَمْ يَنْبُتْ أَنْ جَاءَ عُمَرُ فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكَ يَا عُمَرُ؟ قَالَ: الْخَوْعُ يَا رَسُولَ اللَّهِ»، واتہ:
 کاتیکی کھی بہ سہر دا تیپہری کہ عومہر برستی گہ یاندیہ لای ئو وان، فہرموو:

«وَأَنْ قَدْ وَحَدَّثَ بَعْضُ دَنَتٍ»، واته: منیش ههست به برستی ده کهم، بیویست ناکات به زور مانای فهرمودده که، له مانای خوی لابدهین له وهی که بلین: نابن برستی پالدهینه لای پیغمبهه **ﷺ**.

«فَصَلُّوْا إِلَى مِزَلِ أَبِي الْهَيْثَمِ مِنَ الشَّهْرِ الْأَنْصَرِيِّ وَكَانَ رَحْلًا كَثِيرَ الْخُلُ وَالشَّيْءِ»، خوی گهوره پزق و پوزی نهو پیاوهی فراوان کردبوو، زوری پی به خشیوو، باخیکی خورماو مهرو بزیشی هه بوو، «وَلَمْ يَكُنْ لَهُ حَدَّةٌ»، خزمه تکاری نه بوو، «فَلَمْ يَحْدُوْهُ فَقَالُوا لِامْرَأَتِهِ أَنْ صَاحِبَتُ؟ فَصَلَّتْ. انْصَلِقْ يَسْتَعْبِدُ لَنَا لَمَاءٌ»، واته: کوندهیه کی برده له گهل خوی تاکو ناوی زولالمان بو بینن، «فَمَا يَسْتَوِي أَنْ خَدَّ أَوِ الْهَيْثَمِ بِقِرْبَةٍ يَرْعَلُ (يَزْعَلُهَا)»، هه لیگرتبوو، «فَوَضَعَهَا ثُمَّ خَدَّ سَرَّةَ النَّبِيِّ ﷺ»، واته: باوهشی له پیغمبهه **ﷺ** داو به خویه وه گوسی له خوشی هاتنی بو ماله کهی «وَبَقْدِيهِ بَابِهِ وَنَمَّ»، واته: ده یگوت به دایک و باوکه وه فیدات بم نهی پیغمبهه **ﷺ** خوا **ﷺ**.

«ثُمَّ نَظَلُّوْا بِهِمْ إِلَى حَبِيْشَةٍ»، (الْحَدِيْقَةُ): واته: باخ، باخچه، بویه بی گوتراوه: (حَدِيْقَةُ) چونکه زورجار چوار دهوری شووره ده کری، «فَسَطَّ لَهُمْ سَاصٌ»، واته: راخهریکی بو له سهه زهوی راخستن تاکو له سههری دابنیشن، «ثُمَّ انْصَلِقْ إِلَى نَحْيٍ فَجَاءَ نَحْيٌ فَوَضَعَهَا»، واته: هیشویه کی تهواوی له خورمای تهرو تازهو ههریکی بو هینان و له پیش پیغمبهه **ﷺ** خوی **ﷺ** دانا، «فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَفَلَا تَنْقُبُ لَكَ مِنْ رُطْبِهِ؟»، واته: بیویست نه بوو هیشوو ده که به تهواوی لی بکه یته وه ههر هه ندیک خورمای تهرو بیگه یشتووت بو هیناباین به سمان بوو، «فَقَالَ يَا زَنُودَ لَهْ، إِنِّي أَرَدْتُ أَنْ تَخْتَرُوْا أَوْ تَحْبِرَ مِنْ رُطْبِهِ وَتُسْرِدَ»، چونکه نه گهر هیشووی خورما به تهواوی له بهر دهستی مروف بی، نه وه به دلی خوی چی بی خوشبیت و هزی لی بی، نهو لیده کاته وه ده یخوات، که نه وهش بو هزو نارهزوو و چیژ وه رگرتن باشته، له وهی که هه ندیکی بو بیژیری.

که ده لی: «فَاكْلُوا وَشَرِبُوا مِنْ دَنَتِ لَمَاءٍ»، نهو ناوهی که له کونده که را هینابووی، «فَدَنَ ﷺ هَذَا وَالْبَدِي نَفْسِي بِيَدِهِ مِنْ لُتْعِيمٍ لَدِي يُسْأَلُونَ عَنْهُ بِؤَدَةِ الْقِيَمَةِ طَرَّ بَارِدٌ، وَرُطْبٌ طَيِّبٌ وَمَاءٌ بَارِدٌ».

ههروه کو خوا ده فهرموئ: ﴿ثُمَّ لَنُشِلَّنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ﴾ (التكثير). (له پاشان سوئند به خوا لهو پوژدها - له سهر هه موو نازو نيعمه تتيك كه خوا پي دابوون له دونيادا - لپرسينه وه تان له گه لدا ده كړئ).

نازو نيعمه ت هه موو نهو شتانه ده گريته وه، كه وا مروؤف چيژو خوښيان لي ده بيني له دونيادا، له خواردن و خواردنه وه و پاخهرو پوښاك، يان له شساغي و جگه له وانه ش، هه موو نه وانه له پوژي قيامه تدا لي پرسينه وه يان له سهره.

كاتيک مروؤف له کاتي گهرما سيپهريک هه يه که له ژيريديا خوی فينک بکاته وه، نه وه يه کيکه له نازو نيعمه ته کان، چ جای بگات به و فينککه ره وانه ي که له ماله وه له گهرمای به تيني وهرزي هاویندا دهسته بهر کراون، يان کاتيک له مال دهرده چيټ و سواړي سهاره که ي ده بي نيو سهاره که ش فينککه ره وه ي تيدايه، يان کاتيک ده چيټه مزگه وت به هه مان شيوه، ئير نه وانه لهو نيعمه تانه ن که له پوژي دوايدا لي پرسينه وه يان له سهر ده كړئ، چونكه سهرجه م نهو نيعمه تانه كه خوا به بنده كاني داوون بو نه وه يه كه له فرمانبه رداريي خوادا به كاريان بينن، جا نه گهر له فرمانبه رداريي خوادا به كاري هينان و، سوپاسي خواي گهره ي له سهر كردن و، داني نا به وه ي كه له لايه ن خواوه پي دراوون، نه وه بنده يه كي سوپاسگوزاري خواي گهره يه بو نهو نيعمه ته.

که ده لي: «فَانْطَلَقْ أَبُو الْهَيْثَمِ لِيَصْغَ لَهُمْ طَعَامًا»، بو نه وه ي خواردنيكيان بو ناماده بکات و بيخون، چونکه خورمايه کان وه کو ميوه بوون و، ويستی خواردنيشيان بو ناماده بکات، «فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تَذْبَحَنَّ ذَاتَ دَرٍّ»، واته: مهري شيردهر مه کوژه وه، چونکه سوديتري هه يه و با سووده که ي به رده وام بي، «فَذَبَحَ لَهُمْ عَنَاقًا أَوْ حَذْيًا»، (العنَاق): بيچووي متي بزنه، (الجدى): بيچووي نيره ي بزنه، واته: كاريله، يا گيسك، «فَتَأْتَهُمْ بِهَا فَأَكَلُوا»، واته: حازري كردو كولاندي و ناماده ي كردو له پيشي دانان و خوارديان، «فَقَالَ ﷺ: هَلْ لَكَ حَادِمٌ؟ قَالَ: لَا»، پرسياره كه بو پاداشتي نهو كار هه بوو، «قَالَ: فَإِذَا أَنَا سَبِي فَأَتِنَا، فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ بِرَأْسَيْ لَيْسَ مَعَهُمَا ثَالِثٌ»، واته: جاريكيان ته نها دوو بياويان هينان له دهسته كوتي جهنگي كه له دوژمن دهستييان كه وتبوون، «فَأَتَاهُ

أَبُو الْهَيْثَمِ»، چونکه پیغمه‌بر ﷺ به لبتی پیدابوو، نه‌گه‌ر ده‌ستکه‌وتیان ده‌ستکه‌وت. بچیته خزمه‌ت پیغمه‌بر ﷺ، نه‌ویش له کاتی خویدا چوو، «فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: اخْرَجْنِي مِنْهُ»، سه‌رشکی کرد، که یه‌کیکی به دلی خو‌ی هه‌ل‌ب‌زیریت کامه‌ی له‌لا خوشه‌ویستر بوو، «فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اخْرَجْنِي»، پتی خوشبوو که مافی هه‌ل‌ب‌زاردنه که بداته‌وه پیغمه‌بر ﷺ، «فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنْ الْمُسْتَشَارَ مُؤَمَّرٌ»، واته: کاتیک که‌سینک پاو‌ی‌زی بی ده‌ک‌ریت پی‌ویسته د‌لس‌وزو نام‌وزگارکار بیت.

ئه‌وه‌ش یاسایه‌کی گ‌رنگه که که‌سینک پاو‌ی‌زی بی ده‌ک‌ری، ده‌بی نا‌گای لی بی د‌لس‌وز بی، «إِنْ الْمُسْتَشَارَ مُؤَمَّرٌ»، واته: کاتیک که‌سینک باوه‌ری بیت هه‌یه‌و پاو‌یزت بیده‌کات، پی‌ویسته که‌وا زور د‌لس‌وزانه‌و به‌ویه‌ری نه‌مانه‌ته‌وه وه‌لامی بده‌یته‌وه.

که ده‌لی: «حُذْ هَذَا فَإِنَّ رَيْنَهُ يُصْنِي»، پیغمه‌بر ﷺ نه‌و پیاوه‌ی هه‌ل‌ب‌زارد که‌وا بینیبو‌ی نو‌یز ده‌کات، نه‌وه‌ش نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که‌وا یه‌که‌م شتیک پی‌ویست بی گ‌رنگی بی بدریت له کاتی پاو‌یزکردندا بو‌هاوسه‌رگیری، یان هه‌ر شتیک دیکه، نه‌وه‌یه بزانی‌ت ناخو نو‌یز ده‌کات، چونکه نو‌یز کللی هه‌موو چاکه‌یه‌که، هه‌ر که‌س پاریزگاری له نو‌یزه‌کانی بکات، نه‌وه پاریزگاری له دینه‌که‌شی ده‌کات، خو نه‌گه‌ر نو‌یز به زایه بدات، نه‌وه شتی تر له پی‌شته به زایه‌ی بدات.

که ده‌لی: «وَاسْتَوْصِ بِهِ مَعْرُوفًا»، باسی نه‌و چاکه‌یه‌ی به دیاریک‌راوی بو نه‌کردوه، به‌ل‌کو گ‌شتگیره هه‌موو لایه‌نینکی چاکه ده‌گریته‌وه.

«فَانْطَلَقَ أَبُو الْهَيْثَمِ إِلَى مِرَاتِهِ، فَأَخْبَرَهَا بِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ»، باسی فه‌رمایسته‌که‌ی پیغمه‌بری ﷺ بو کرد، چونکه ویستی پاو‌ی‌زی بی بکات ناخو چو‌ن مامه‌له‌ی له‌گه‌ر خزمه‌ت‌کاره‌که‌و وه‌سیه‌ته‌که‌ی پیغمه‌بر ﷺ بکه‌ن، «فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ: مَا أَنْتَ بِبَالِغِ حَقِّ مَا قَالَ فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ إِلَّا بِأَنْ تَعْتَقَهُ!»، پتی گوت: ناتوانی هه‌قی خو به وه‌سیه‌ته‌که‌ی پیغمه‌بر ﷺ بده‌ی مه‌گه‌ر به نازاد‌کردنی خزمه‌ت‌کاره‌که نه‌بیت.

ته‌ماشای نه‌و دیمه‌نه بکه! نه‌و پیاوه باخ و باخات و مه‌رو مال‌اتی هه‌یه، هیچ خزمه‌ت‌کاریشی نیه، بو‌ئاوی خواردنه‌وه‌شی ده‌بیت خو‌ی بچی‌ت، ناو بو مال و مندالی بی‌نیت، که‌چی خزمه‌ت‌کاریک که پیغمه‌بر ﷺ پتی داوه خیزانه چاکه‌خوازه‌که‌ی پنی

دهلئ نازادی بکات، به بئی بیرکرنه وه دوو دلئ، چونکه پئی وایه که ناتوان هه قی خوی پئی بدن، وه کو نه وه سه ته ی که پیغه مبه ر ۳۳۳ کردوو یه تی، بویه پیاوه که ش یه کسه ر دهلئ: «فَهُوَ غَنِيٌّ»، پیتی (فاء) لیره دا بۆ مانای په له و خیرا به کاردیت، واته: یه کسه ر دوای قسه که گوتی: نه وه نازادم کرد، نه و د ش نه وه ده گه یه نی که واهاو ه لانی پیغه مبه ر ۳۳۴ زۆر سووربوونه له سه ر په له کردن بۆ کاری خیر و چاکه.

که دهلئ: «فَقَالَ ۳۳۵ إِنَّ لَهُ نَهْ سَعَتْ سَاءً وَلَا حَبِيقَةً إِلَّا وَلَهُ بَطَانَتَانِ بَطْنَةٌ تَأْمُرُهُ دَلْمَعْرُوفٌ وَشَهَدَةٌ عَنِ الشُّكْرِ، وَبَطْنَةٌ»، نه گهر مروف خیزان و که سوکاری چاکی هه بن، نه وه پشت به خوی گه وره هه میسه دلنایه له وه ی که ږینگای باش ده گری، به لام نه گهر خراب و به دکاربن، نه وه «لَا تَأْتُوهُ حَسَدًا»، باکی نیه که نایا تووشی به لاو شهرو خراپه ده بئی یان نا، بویه پیغه مبه ر ۳۳۶ نه وه ی فهرموو، چونکه نه بو هه یسه م به هوی نامۆزگاری خیزانه چاکه که یه وه له ږیاره که دا سه رکه وتوو بووه، خیزانه که شی بوی بوو به خیزانئکی باش و نامۆزگاریکارئکی دلسۆز.

که دهلئ: «وَمَنْ يُوقِ نَصَةَ الشَّوْءِ فَقَدْ وَفَّى»، واته: نه گهر خوا هه ر فهرمانزه وایه کی پاراست له ده وروبه ری خراب، نه وه له شهرو ناشووب و خراپه به دوور ده بئی.

۳۷۳- عَنْ فَيْسَلِ بْنِ أَبِي حَرِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ ۳۳۷ يَقُولُ: (إِنِّي لَأَوَّلُ رَجُلٍ أَهْرَاقَ دَمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۳۳۸ وَإِنِّي لَأَوَّلُ رَجُلٍ رَمَى سَهْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَقَدْ رَأَيْتُنِي أُعْرُو فِي الْعَصَاةِ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَا تَأْكُلُ إِلَّا وَزَقَ الشَّجَرُ وَخُشِبَ حَتَّى تَفْرَحَ شِدَاقًا، وَإِنْ أَحَدًا لَيَنْضَعُ كَمَا تَنْضَعُ الشَّاةُ وَتَعْبُرُ، وَأَضْحَتْ لَوْ أَسَدٌ يَعْرِزُونِي فِي الدَّبْرِ لَفَدَّ حَيْثُ وَحِشْتُ إِذَا وَصَلَ غَمْلِي)»

واته: قه یسی کوږی نه بو حازیم دهلئ: «گویم له سه عدی کوږی ته بئی وه قاص بوو ۳۳۹ ده یگوت: دلنایان من یه که م پیاو بووم خوینم پشت له پیناوی خوا ۳۴۰، یه که م پیاویش بووم تیری هاوئشبتیت له پیناو خوا دا، ده تبینیم له نیو کومه لئیک له هاوه لانی موچه ممه دا ۳۴۱ ده جه نگام، جگه له گهلای دارو ږکه زئی هیچی ترمان نه ده خوارد، تا شه ویلگان ږریندار بوو، یه کیکان پشقلی وشکی داده نا هاوئشویه دانانی مه ږو

حوشتر، که چي هۆزی ئەسەد سەرزه‌نشت و گله‌ییم لێده‌که‌ن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌وا
نوێژ به‌ باشی ناکه‌م، که‌واته‌ خه‌ساره‌تمه‌ندم و کرده‌وهم زایه‌ بوون».

شەرح و ڕوونکردنەوه:

که‌ ده‌لێ: «يَا لَأُولَٰ رَحِيٍّ أَهْرَاقَ دَمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَحْيَى»، واته: يه‌ که‌م خوێن ڕژێنرا له
پێناوی خوادا له‌سه‌ر ده‌ستی ئەو بوو، گوێی: «يَا لَأُولَٰ رَحِيٍّ زَمِي بَشَرِهِ فِي سَبِيلِ
لِلَّهِ»، نه‌وه‌ش يه‌ که‌ميه‌کی ديه‌که‌يه‌ بۆ نه‌و، چونکه‌ يه‌ که‌م تيرێک که‌ له‌ پێناوی خواي
گه‌وره‌ هاوێژراوه‌ به‌ ده‌ستی ئەو بووه‌، که‌ نه‌وانه‌ش ده‌لێ: وه‌ک خۆه‌لکێشان و
خۆيه‌گه‌وره‌ زانين و ستايش کردنی خۆی نايلێ، به‌لکو وه‌کو به‌رگري له‌ خۆی و
که‌سايه‌تی خۆی ئەو شته‌ی گوته‌وه‌.

که‌ ده‌لێ: «لَقَدْ رَأَيْتِي أُعْرِقُ فِي عَصَاةٍ مِنْ أَصْحَابِ مَخْنَبٍ عِيبَهُ صَدَقَ وَ سَلَامٌ فَ نَأْزِلُ ر
وَرَقٍ سَحَرٍ وَ خُشَعٍ»، (الْخُبْلَةُ): جوړه‌ دارنکه‌، ده‌لێ: له‌ جه‌نگ و جيه‌هاددا کاتيکی
زۆرمان به‌سه‌ردا تيه‌پري، که‌ هه‌يچ شتي‌که‌ان له‌ ده‌ست نه‌بوو بيه‌خوین، جگه‌ له‌ گه‌لای
دار که‌ برسیتی زۆریش تینی بۆ هه‌تايبووين.

«حَتَّى تَفْرَحَ أَهْلُ قَدَا»، واته: نه‌ملاولای ده‌مان تووشی برين ببوو، به‌ هۆی ئەو
گه‌لایه‌ی که‌ ده‌مانخوارد.

که‌ ده‌لێ: «وَبَيْنَ أَحَدٍ يَمْنَعُ كَيْدَ صَاحِبِ نَشْأَةِ وَالْعَمْرِ»، واته: کاتيک سه‌رئاومان ده‌کرد.
مه‌رو حوشتر چي داده‌نن ئيمه‌ش نه‌وه‌مان داده‌نا، چونکه‌ هه‌مان ئەو شته‌مان
ده‌خوارد که‌ مه‌رو حوشتر ده‌يانخوارد.

که‌ ده‌لێ: «وَأَصْحَابُ نَشْأَةٍ تَعْرِوُ فِي الدُّنْيَا»، (يَعْرِوُنِي): واته: به‌ گومانی خۆيان
بۆيان راستده‌کردمه‌وه‌و توانجيان لێ ده‌دام که‌ گوايه‌ نازانم نوێژ بکه‌م، چونکه‌ لای
عومه‌ر ڕ.ه‌ باسيان ده‌کردو ده‌يانگوت: سه‌عد به‌ جوانی نوێژ ناکات، بۆيه‌ ناچاربوو
باسی ڕابردووی خۆی بکات، له‌ سه‌حیحی بوخاریدا هاته‌وه‌ که‌ له‌ جابری کورێ
سه‌موره‌ ڕ.ه‌ ده‌گيرته‌وه‌ که‌ گوته‌ويه‌تی: خه‌لکی کوفه‌ هاتن سکا‌لايان دژی سه‌عد
ڕ.ه‌ کرد له‌ لای عومه‌ر ڕ.ه‌. نه‌ویش لايداو عه‌ماری ڕ.ه‌ بۆ کردن به‌ کاربه‌ده‌ست.

به جوړيک سکالایان له سهر کرد هه تا گوتیان: نازانیت به جوانی نوژیږیش بکات،
 نهویش به دوايدا نارد، تنجا پنی گوت: نهی نه بو ئیسحاق! نه وانه پییان وایه که و
 تو به جوانی نوژیږ ناکه ی! نه بو ئیسحاقیش گوتی: له راستیدا من سویتد به خوا
 وه کو نوژیږی پیغه مبه ری خوا ۛ پش نوژیږیان بو ده که م، هیچی لی که م ناکه موه،
 که نوژیږی خه و تنانیان بو ده که م دووړ کاتی یه که م دریږ ده که موه و دووه که یتر کورت
 ده که موه، گوتی: هه ر نه و گومانه ت پی ده بردری نهی نه بو ئیسحاق.

که ده لی: «لَقَدْ حَثَّ وَحَسِرْتُ إِذَا وَصَلَ غَنِي»، واته: نه گهر نه زانم نوژیږ بکه م له
 کاتیکدا که نوژیږ کوله که ی دینه، نه وه هه موو کرده وه کانم به تال و ده سته پر و و
 خه ساره تمه ند ده م.

له وه دا بومان ده رده که وئ که باسکردنی که سینک به در و زیانیک ی زوری بو کومه لگا
 هه یه و، چه کی نه وانه یه که چه کیان پی نیه و، پی به لگه خه لک تومه تبار ده که ن،
 به لگه ی که سی به تاله که به لگه ی نیه، به زوری خه لکی بیده چی که بیان وئ
 که سینک سووک بکه ن له کومه لگادا، دین و شتی ناراست و در و ی بو هه لده به ستن،
 تا کو خه لک لنی دووړ بکه و یته وه و، پرووی تینه که ن، زوریک له زانایان به و جوړه
 باسکردنانه تاقیکراونه ته وه.

٣٧٤- عَنْ عَمْرِو بْنِ عِيسَى أَبُو نَعْمَةَ الْعَدَوِيُّ قَالَ سَمِعْتُ خَالِدَ بْنَ عَمِيرٍ وَسُوَيْسَةَ الرِّقَابِيَّ
 قَالَا نَعَتْ عَمْرًا بْنَ الْحَصَابِ عُنْتُ بْنُ عَرُونَ قَالَ نَصَبُوا لِي وَبَرَّ مَعَد، حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي
 أَقْصَى بِلَادِ الْعَرَبِ، وَأَذِنَ بِلَادُ نَعْمَةَ فَأَقْبَسُوا، حَتَّى إِذَا كُنُوا بِجَرْبٍ وَحَدِّ هَذِهِ الْبُكَدَانِ، فَقَالُوا: مَا
 هَذِهِ؟ قَالُوا: هَذِهِ النَّصْرَةُ فَسَارُوا حَتَّى إِذَا سَعَوْا جِلَّ الْجِسْرِ الضَّعِيفِ، فَقَالُوا: هَيْتَ أَمْرُهُ، فَنَزَلُوا
 «فَذَكَّرُوا الْحَدِيثَ بِطَوِيلِهِ»، قَالَ فَقَالَ عُنْتُ بْنُ عَرُونَ «لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَبِي سَبْعَ سَعَةِ مَعَ رَسُولٍ
 مِنْهُمْ مَا لَمْ يَضَعْهُ إِلَّا وَرَقَ السَّخَرِ حَتَّى تَفْرَحَ شِدَاقُهُ، فَالْتَقَصْتُ بُرْدَةً فَمَسَمْنَاهُ بَيْنِي وَبَيْنَ
 سَعْدٍ، فَمَا مِنَّا مِنْ أَوْبِكَ لَسَعْنَةٍ أَحَدٌ إِلَّا وَهُوَ قَبِيرٌ مَضَى مِنَ الْأَمْصَارِ وَشَخَرِيوْرُ الْأَقْرَاءِ عُدْنَا».

واته: عه مری کوری عیسا که نه بو نه عامه ی عه ده و یه ده لی: بیستم خالیدی کوری
 عومه یرو شوه یسی نه بو په قاده یانگوت: عومه ری کوری خه تتاب ۛ عوتبه ی کوری
 غه زوانی نارد و پنی فهرموو: توو نه وانه ی له که لنن بر و ن تا ده گهن به و په ری ولاتی

عەزەب و، خوارووی ولاتی عەجەم روویان تیبکەن، ئەوانیش روشتن تا گەشتە میربەد (ناوی شوینیکە) بەردەلانیکی سێی مالیان بینی، گوتیان: ئەمە چیه؟ پێیان گوترا: ئەمە بەصرەیه، ئنجا بەرپیکەوتن تا گەشتە بەرانبەر پرده بچووکه که، گوتیان: (بە دانانی مەنزل) لەم شوینە فەرمانتان بیکراوه، مەنزیان داناو «فەرمووده که یان بە تەواوی باس کرد»، ئنجا عوتە ی کۆری غەزوان ﴿گوتی:﴾ «ئەگەر (دەتبینی که من حەوتەمی حەوت که سه که بووم که له گەل پیغمبەری خوا ﴿بووین هیچ خواردنیکمان لە لای نەبوو، جگە لە گەلای دار (ئێتر که خواردمان) شەویلگمان بریندر بوو، بەردەیه کم هیناو لە نێوان خۆم سەعد دوو که رتم کرد، هیچ یەکیان نیه لە حەوت که سه، مەگەر ئیستا گەورە یە کێک لە شارە گەورە کان نەبی، دوای ئیمەش چەندان کار بە دەستی دیکە ئەو دەسلانە تا قی دەکەن و دە دینه شوینان».

شەرح و روونکردنەوە:

عومەری کۆری خەتتاب ﴿عوتبە ی کۆری غەزوانی ﴿له گەل کۆمەلێک له هاوێلان ناردوو تاکو له تیکۆشان و سەنگەر دابن له بەرە ی ئیسلام، وه شوینیکی بۆ دیاری کردن بۆ ئەو ی لێی بمیننەوه، بۆیه گوتی:﴾ «حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي أَقْصَىٰ الْعَرْبِ، وَأَذَىٰ بِلَادِ الْعَجَمِ»، واتە: که گەشتە ئەو شوینە ئەو لەو ی له پاسەوانی و نامادەباشیدا بن.

که دەلی: «فَقَبِلُوا حَتَّىٰ إِذَا كَانُوا بِالْمُرَيْدِ»، واتە: چۆنی پێ گوتبوون ئاوا روشتن گەشتە میربەدی بەصرە، که تا ئەو کاتیش شاری بەصرە دروست نەکرابوو، زەوییه ک بوو جوهرە بەردنکی هەبوو، که پێی دەگوترا: بەصرە، بۆیه گوتی: «وَحْدَهُ هَذَا الْكِدْسِ»، بریتیه له بەردەلانیکی نەرم و سێی، «فَقَالُوا مَا هَبَدَ؟ قَالُوا: هَذِهِ الْبَصْرَةُ»، بۆیه گوتراوه: ئەو ی که شاری بەصرە دروست کرد عوتبە ی کۆری غەزوان ﴿بووه، ئەگەر نا مەبەست له بەصرە له گیرانەوه که دا هەمان ئەو شارە نیه که ناسراوه و ئیستا هیه، چونکه ئەو کات ئەو شارە دروست نەکرابوو، بەلکو مەبەست له بەصرە مانای بەردەلانی وردی ملی بلاوه، که نەرم و زوو دەشکێن.

که ده‌لی: «فَسَارُوا حَتَّى إِذَا بَلَغُوا جِنَالَ الْجَنَنِ الصَّغِيرِ»، کاتیک گه‌یشتنه به‌رانبر نه‌و پرده بچووکه که له‌سهر پرووباری دیجله بوو، «فَقَالُوا: هَهُنَا أَمْرُكُمْ، فَتَرَلُوا»، واته: نه‌و شوینه‌ی ده‌که‌وئته نیوان شاره‌کانی عه‌رهب و عه‌جه‌م، ئیتر له‌وی بارگه‌یان خست، «فَدَكَّرُوا الْحَدِيثَ بِطَوْلِهِ»، واته: خالیدو شووه‌یس.

«فَقَالَ عُثْبَةُ بْنُ عَرْوَانَ: لَقَدْ رَأَيْتُ وَإِنِّي لَسَابِعُ سَبْعَةٍ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقَ الشَّجَرِ حَتَّى تَفْرَحُ أَشَدَّ قُبًا»، (الأشداق): کوی (شداق)ه، به‌نه‌ملاولای ده‌م ده‌گوتری، که به‌هوی خواردنی گه‌لای دار بریندار بیوون.

که ده‌لی: «فَالْتَقَطْتُ نُرْدَةً فَسَمَّيْتُهَا نَيْبِي وَتَيْنِ سَعْبٍ»، واته: سه‌عدی کوری مالیک ﷺ، واته: عه‌بایه‌کی دوزیه‌وه که له‌زه‌وی که‌وتبوو، نه‌ویش هه‌لیده‌گریته‌وهو له‌نیوان خوی و سه‌عددا دابه‌شی ده‌کات، له‌بهر نه‌وه‌ی به‌زه‌روری ئیشیان پیووه، «فَمِنْ مَنَا مِنْ أَوْلَادِكَ السَّنْعَةِ أَخَذَ»، وه‌کو عوتبه‌ی کوری غه‌زوان و سه‌عدی کوری مالیک، «إِلَّا وَهُوَ أَمِيرُ مِصْرٍ مِنَ الْأَمْصَرِ»، باسی نه‌و نازو نیعمه‌ته ده‌کات که‌وا له‌دوای نه‌و هه‌موو ناخوشی و نه‌بوونی و ژبانه‌فورس و گرانه‌پنی گه‌یشتوون، گوئی: «وَسُحِرْتُونَ الْأَمْرَاءَ نَعْدَانًا»، چه‌ندان کاربه‌دهستی دیکه‌دوای ئیمه، نه‌و ده‌سه‌لاته نه‌زموون ده‌که‌ن و دینه‌شوینان.

۳۷۵- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَقَدْ أَخِفْتُ فِي اللَّهِ وَمَا يَخَافُ أَحَدٌ، وَلَقَدْ أُوذِيتُ فِي اللَّهِ وَمَا يُؤْذِي أَحَدٌ، وَلَقَدْ أَتَتْ عَنِّي ثَلَاثُونَ مِنْ نَبِيِّ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ وَمَا لِي وَلِلَّيْلِ طَعَامٌ يَأْكُلُهُ دُوْ كَيْدٍ إِلَّا شَيْءٌ يُؤَاوِيهِ يُبْطِلُ لَيْلًا»^(۱).

واته: نه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: «به‌جوړنیک ترسینراوم له‌پیناوی خوادا، که هیچ که‌سیکی دی ناوا نه‌ده‌ترسینرا، وه‌به‌جوړنیک نه‌زیه‌ت و نازار دراوم له‌پیناوی خوا، که هیچ که‌سیک به‌م شیوه‌ نه‌زیه‌ت و نازار نه‌ده‌درا، (جاری وا‌بووه) سی شه‌و و پوژ به‌سه‌رمدا تینه‌ریوه هیچ شتیک نه‌بووه بیخوین له‌گه‌ل بیلال، که زینده‌وه‌ر بیخوات، مه‌گه‌ر نه‌وه نه‌بی که بیلال به‌نه‌ینی له‌بن باخه‌لیدا شاردویه‌تیه‌وه و هیناویه‌تی و خواردوو‌مانه».

(۱) أخرجه المصنف في جامعه ۲۳۷۲، وابن ماجة في السنن: ۱۵۱، وفي الإسناد زوج ابن أسلم أبو حاتم المصري، وهو ضعيف، لكن تابع وكيع وعبد الصمد وعفان في مسند الإمام أحمد: ۱۴۰۵.

شرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لئ: «لَقَدْ أَجْمْتُ فِي اللَّهِ وَمَا يَخَافُ أَحَدًا»، واته: له ږنگای خواوه له ږنگای بانگه‌واز بو دینی خواو سهرخستنې هق و پاستی.

«وَلَقَدْ أُودِيَثَ فِي اللَّهِ وَمَا يُؤْذِي أَحَدًا»، پیغه‌مبه‌ر ﷺ له ږنگای خواو ازور نازاری چه‌شته‌وه، وه له ږنگای بانگه‌وازو سهرخستنې دینه‌که‌ی خوا نازارنکی زوړی چه‌شته‌وه، که هیچ که‌سیک نه‌یچه‌شته‌وه.

«وَلَقَدْ أَتَتْ عَلَى ثَلَاثِينَ مَرَّةٍ بَيْنَ يَدَيْهِ وَيَوْمَ وَمَا يَنْصِلُ صَعْدَ يَأْكُمُهُ دُؤُ كَيْدٍ»، نه‌وه‌یان بو دلنیا‌کردنه‌وه‌ی ینشوو باسده‌کات، واته: هیچ شتی‌کم له خواردن ده‌ستنه‌ده‌که‌وت که زینده‌وهر ده‌یخوات، نه‌وه‌ش گشتی‌گره هم مروّف و هم نازل ده‌گریته‌وه، «إِلَّا شَيْءٌ يُؤَارِيهِ إِطْرَ لَلَّ»، ته‌نها شتی‌کی که‌م نه‌بیت که بیلال له بن بالی خویدا ده‌یشارده‌وه.

نه‌وه‌ش هه‌موو له نه‌نجامی نه‌وه‌ی که‌گه‌له‌که‌ی ته‌نگیان پی هه‌لده‌چنی و فشاریان ده‌خسته‌ه‌ری، که‌گه‌له‌که‌ی خستبوویانه‌ه‌ری، تا‌کو واز له بانگه‌واز بو دینه‌که‌ی بیتی، به‌لام پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌تیکو‌شان و نارام‌گریه‌وه هه‌ر به‌رده‌وام بوو وازی نه‌هیناوه‌هه‌تا‌کو خوی‌گه‌وره‌هه‌رکه‌وتووی کردو نایینی خوی سهرخست.

۳۷۶- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «لَمْ يَجْتَمِعْ عِنْدَ عَذَاءٍ وَلَا غَتَاءٍ مِنْ خَيْرٍ وَلَحْمٍ إِلَّا عَلَى صَقْفٍ» قَالَ عِنْدَ اللَّهِ: قَالَ نَعْتَمُهُمْ هُوَ كَثْرَةُ الزُّبْدِ

واته: نه‌ه‌سی کوری مالیک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گریته‌وه: «پیغه‌مبه‌ر ﷺ هیچ کاتی‌ک له زه‌می خواردنی به‌یانی و تیواراندا گوشتی له‌به‌رده‌م کونه‌ده‌بوویه‌وه، مه‌گه‌ر له کانی هه‌بوونی میوان و میوانداری دا». عه‌بدوللا (واته: پی‌شه‌وا داریمی) ده‌لئ: هه‌ندیک ده‌لئین: مه‌به‌ست له (صَقْفٍ) واته: زوړبوونی ده‌سته‌کان له‌سه‌ر خواردن، (نه‌وه‌ش له کاتی‌کدایه که مروّف میوانی هه‌بن، یان له میوانداری دا بی).

شەرح و روونکردنەوه:

واتە: ھەرگیز نەبوو ھەیانیک و ئیوارەیک بەسەر یەكەو ھە نان و گوشتی دەستکەوتبێ، «إِلَّا عَلَى صَفَفٍ»، عەبدوللّا گوتوو یەتی: لە لێکدانەو ھە مانای وشە (صَفَف): ھەندێ لە زانیان گوتوو یانە: بە مانای دەستی زۆر دیت، وەکو ھەبوونی میوان، پێشوتر فرموودە کە ھاتو ھە بابەتی: ئەو ھە ھاتو ھەربارە زیان و گوزەرانی پێغەمبەری خوا ﷺ.

۳۷۷- عَنْ نَوْفَلِ بْنِ إِبَّاسٍ الْهَدَلِيِّ قَالَ: كَانَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ إِذَا لَنَا حَبِيسٌ، وَكَانَ بَعْدَ الْحَبِيسِ، وَإِنَّهُ أَصْلَبُ بَدَنٍ يَوْمَ حُلِّي إِذَا دَخَلَ بَيْتَهُ وَدَخَلَ فَأَعْلَسَ، ثُمَّ خَرَجَ وَأَلْمَا نَضَحَتْ فِيهَا حُرٌّ وَلَحْمٌ، فَمَا رُجِعَتْ نَكِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَقُتِلَ ثُمَّ أُلْفِيَ فَمَحْمِلٌ مَا يُنْكِكُ؟ فَقَالَ: «هَلَكَ زَيْدُ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ يَسْلُخْ هُوَ وَأَخْرَجَ بَيْنَهُ مِنْ حُرٍّ شَعِيرٍ» فَلَمْ يَرْجَعْ حُرٌّ مَا هُوَ حُرٌّ بَدَنٍ.

واتە: نەو فەلی کۆری ئیبا سی ھوزەلی دەلی: عەبدو پرەحمانی کۆری عەو ف. ھاو ھەمان بوو، وە باشترین ھاو ھەلیش بوو، پۆژیک داو ھە نان خواردنی کردین بۆ ماله ھە، خۆشی لە گە ھەمان گەرایە ھە ھاتە ھە بۆ مال، کە گە یشتینە مالیان چوو ھە ژوو ھە ھەو ھەو شۆردو ھاتە ھە ھەو، دوایی قاپیکان بۆ ھەنرا نان و گوشتی تێدا بوو، جا خواردنە کە دانرا عەبدو پرەحمان گریا، منیش گۆتم: ئە ی ئەبو مو حەممەد بۆچی دە گری، چ شتیک دە تگری نیی؟ گۆتی: «(بۆ ئەو ھە گریم) پێغەمبەری خوا ﷺ گیانی سپاردو ھە فانی کرد کە چی نە خۆی و نە خێزانەکانی تێر نانی جۆیان نەخوارد، بۆیە ئیمە کە ماوینە ھە تا ئیستا (گیانمان نە سپاردو ھە) پێم وانیە بۆ کارنکی چاک ماوینە ھە».

(۱) برقم، ۷۲.

(۲) إسناده ضعيف لجهة نوافل بن إيباس الهذلي، لكن جاء في صحيح الإمام البخاري ۱: ۱۲۷۴ «أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ إِذَا دَخَلَ بَيْتَهُ، وَإِنَّهُ أَصْلَبُ بَدَنٍ يَوْمَ حُلِّي إِذَا دَخَلَ بَيْتَهُ وَدَخَلَ فَأَعْلَسَ، ثُمَّ خَرَجَ وَأَلْمَا نَضَحَتْ فِيهَا حُرٌّ وَلَحْمٌ، فَمَا رُجِعَتْ نَكِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَقُتِلَ ثُمَّ أُلْفِيَ فَمَحْمِلٌ مَا يُنْكِكُ؟ فَقَالَ: «هَلَكَ زَيْدُ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ يَسْلُخْ هُوَ وَأَخْرَجَ بَيْنَهُ مِنْ حُرٍّ شَعِيرٍ» فَلَمْ يَرْجَعْ حُرٌّ مَا هُوَ حُرٌّ بَدَنٍ.

شەرح و روونکردنەوه:

که دەلێ: «كَانَ عِندَ الرَّحْمَنِ تَرْغُوفٌ لَنَا خَلِيسًا، وَكَانَ نَعْمُ الْخَيْسِ، وَإِنَّهُ انْقَلَبَ بِنَا دَابَّ يَوْمَ حَتَّى إِذَا دَخَلْنَا بَيْتَهُ وَدَخَلَ فَأَعْسَلَ»، ستایشی ئەو هاو دەله به پێژه ده کات، که عەبدو پرەحمانی کۆری عەوفە **یە** یەکیکە لەو ده که سهی که موزدهی به ههشتیان پێدراوه.

که دەلێ: «حَرْخٌ وَتَيْنَا بِضَحْفَةٍ فِيهَا حُرٌّ وَحَمٌ، قَدْ وَصَعَتْ نَكِي عِنْدَ الرَّحْمَنِ»، کاتیکی قاپه که، یان ده فره خواردنه که دانرا، وه خواردنه که ش پاک و خوش و به تام بوو که گوشت و نان بوو، گریا، «قَتَسْتُ لَهُ يَا أَنَا مُخْمَبٌ، مَا يُبَكِّيتُ»، واتە: هۆی گریانە که ت چیه؟ «قَالَ هَكَذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَشْعُ حُوٌّ وَهَلْ بَيْتُهُ مِنْ حُرٍّ لَشَعِيرٍ» قَلَّا زَنَّا أُخْرَ. **مَا حُوٌّ خَيْرٌ لَنَا»، مانای (هَلَك):** واتە: وه فاتی کرد، وشە ی (هَلَك) ئاساییه بهو مانایه بێت، چونکه له قورئانی شیدا هاتوه، به هه مان مانا خوا ی گه و ره ده فره رموی: **وَكَفَى حَاءَ كُتِّ يُونُسَ مِنْ قَدَرٍ يَنْتَبِ قَدَرُهُ فِي شَيْءٍ يَمَّ حَاءَ كُتِّ يَمَّ حَاءَ حَتَّى يَدَّ هَلَكَ قُنْتُ نَنْتَبِعَ أَنَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا كَذَبْتَ يُضِلُّ نَهُ مِنْ حُوٍّ مُسْرِفٍ مُرَدَّتْ** **يَا** **عَبْدُ** (سویند به خوا بێگومان پێشتر یوسف پێغه مبه رنان بو هات به به لگه روونه کانه وه، که چی ئیوه هه ره له گوماندا بوون، لهو به لگانه ی بۆی هینا بوون، تا کاتیکی -یوسف- وه فاتی کرد، وتان: ئیتر دوا ی ئەو، خوا هیچ پێغه مبه رنکی تر نایتری، ئا بهو جو ره خوا گومرای ده کات ئەو که سهی زی ده پوو دوو ده له).

گریانه که ی عەبدو پرەحمان **یە** له ترسی ئەوه بووه، که وا ئەو پزق و پوزی فراوانه ی دیتوه، که نه کا ئەو شته پا که ئەوه بێ که په له ی تیدا کرا وه بۆی پێشخرا وه له دونیادا له نازو نیعمه ته کانی به ههشت.

باب: ئەرەب ھاۋى
دەر پارە ۋە تەمەن
پېغمبەر ۋە ۋا

دانهر ۛ ئەو باسەى تايبەت کردوہ بۆ روونکردوہى ئەو سالانەى کە پىغەمبەرى خوا ۛ تىياندا ژياوہ، بە جۆرىک لە ھەندىک ڤەرموودەدا ھاتوہ کەوا شەست سالى ژياوہ، لە ھەندىکىندا تەمەنى شەست و سى سالى ژياوہ، لە ھەندىکىشدا شەست و پىنج سالى ھاتوہ.

لەیکۆلینەوہى قسەکردن لەو بابەتەوہ دى:

۳۷۸- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ «مَكَتُ نَبِيَّ ﷺ مَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً يُوحَىٰ بِهِ، وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرًا، وَتَوَفِّيَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ»^(۱).

واتە: ئىبنو عەبباس ۛ دەلى: «پىغەمبەر ۛ سىزدە سالى لە مەككە ماىەوہو وەحى بۆ دەھات، وە لە مەدینەش دە سالى ماىەوہ، وە کاتى گىانى سبارد بە خواو وەفانى ڤەرموو، تەمەنى شەست و سى سالى بوو».

شەرح و روونکردنەوہ:

لەو ڤەرموودەيەدا بە درىژى باسى قوناغەکانى ژيانى پىغەمبەرمان ۛ بۆ دەکات، بە جۆرىک کە چل سالى لە مەككە بوو، پيش ئەوہى وەحى بۆ بىت، کە لە چل سالىدا وەحى بۆ ھاتوہ، ئەوہ ھىچ راجىايى تىدانى لەلایەن زانايانەوہ، ھەرەکو لەسەر ئەوہش يەک دەنگن کەوا دە سالى دواى کۆچ لە مەدینە ماوہتەوہ، ئەوہى راجىايى تىدايە مانەوہيەتى لە مەككە دواى ھاتنى وەحى، واتە: نىوان پىغەمبەرەيەتى و کۆچکردنى بۆ مەدینە، ئەوہى کە راستيشە ئەوہيە کە لەو ڤەرموودەيەدا ھاتوہ، وە لە ڤەرموودەى دىکەشدا بەم شىوہ ھاتوہ، کەوا سىزدە سالى لە مەككەدا بوو، دواتر کۆچى کردوہ بۆ مەدینە، کەواتە: کۆى ئەوانە دەبىتە شەست و سى سالى، ھەمان ئەو ژمارەيە کە ئىبنو عەبباس باسى کردوہو، لىرەدا کە گوتوويەتى: «وَتَوَفِّيَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ»، ھەر ئەوہشيان راسترە لە ديارىکردنى تەمەنى موبارەكى پىغەمبەرى پيشەوامان ۛ.

۳۷۹- عَنْ مُعَاوِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ سَمِعَهُ يَخْطُبُ قَالًا: «مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ»، وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَأَنَا ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ^(۱).

واته: له موعاویه وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بیستراوه له کاتی وتاردان، که وتاری دهدا، گوتی: «پیغمبه‌ری خوا ﷺ له ته‌مه‌نی شه‌ست و سی سالی دا وه‌فاتی فهرموو»، وه نه‌بو به‌کر و عومه‌ریش رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وه منیش ته‌مه‌نم شه‌ست و سی ساله.

شرح و روونکردنه‌وه:

نه‌وه‌شیان وه‌ک هه‌مان فهرمووده‌ی پیشووتره‌ ده‌رباره‌ی دیاری‌کردنی ته‌مه‌نی پیغمبه‌ر ﷺ که شه‌ست و سی سال بووه، نه‌وه‌شی لی زیاد کردوه، که نه‌و ژماره‌یه ته‌مه‌نی نه‌بو به‌کرو عومه‌ریش بووه، هه‌روه‌ها ته‌مه‌نی موعاویه‌ش بووه، له کاتی وتاردانه‌که‌یدا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، له‌وانه‌یه‌ وای زانیبی که‌وا نه‌ویش له‌و ساله‌دا ده‌مری، به‌لام تا‌کو نزیکه‌ی هه‌شتا سال زیا.

۳۸۰- عَنْ غَابِثَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَاتَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً»^(۲).

واته: عانیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ده‌گیر‌ته‌وه: «که پیغمبه‌ر ﷺ له ته‌مه‌نی شه‌ست و سی سالی دا وه‌فاتی فهرموو».

شرح و روونکردنه‌وه:

نه‌وه‌ش ر‌ینک وه‌کو فهرمووده‌که‌ی موعاویه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وایه، هه‌روه‌ها وه‌کو فهرمووده‌که‌ی ئیبنو‌عه‌بباسیش وایه له دیاری‌کردنی ته‌مه‌نی پیغمبه‌ردا ﷺ.

۳۸۱- عَنْ عَمَارِ مَوْلَى نَبِيِّ هَاشِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: تُوِّفِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ خَمْسٍ وَسِتِّينَ^(۳).

(۱) أخرجه مسلم: ۲۳۵۲، والمصنف في جامعه: ۳۶۵۲.

(۲) أخرجه البخاري: ۲۵۲۶، ومسلم: ۲۳۴۹، والمصنف في جامعه: ۳۶۵۴. وفي إسناده ابن جريج، وقد عمن، لكنه قد توبع، ويشهد له أيضًا ما سبق.

(۳) أخرجه مسلم: ۲۳۵۲، والمصنف في جامعه: ۳۶۵۰.

واته: عه‌مه‌مار که مه‌ولای به‌نی هاشم بوو، ده‌لئی: بیستم عه‌بدوللای کوری عه‌بیاس
 ۳۸۲ ده‌یگوت: پیغه‌مبه‌ری خوا ۳۸۳ له‌ته‌مه‌نی شه‌ست و یینج سالی دا وه‌فاتی فهرموو.

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌و گیرانه‌وه‌یه‌ی ئیبنو عه‌بیاس ۳۸۲ جیاوازه له‌گه‌ل گیرانه‌وه‌که‌ی پیشووتری، به‌لام
 زانایان پشتیان به‌گیرانه‌وه‌ی یه‌که‌م به‌ستوه، که‌وا ته‌مه‌نی پیغه‌مبه‌ر ۳۸۳ شه‌ست و
 سی سال بووه، ئه‌وه‌ی جیاواز له‌وه‌ له‌ ئیبنو عه‌بیاسه‌وه ۳۸۴ هاتوه، یان شازه (واته:
 لاوازه)، یان ته‌ئویل کراوه.

۳۸۲- عَنْ دَعْفَرِ بْنِ حَنْظَلَةَ ۳۸۳ «أَنَّ النَّبِيَّ ۳۸۴ قُبِضَ وَهُوَ ابْنُ خَمْسٍ وَسِتِّينَ» قَالَ أَبُو عِيسَى:
 وَدَعْفَرٌ لَا نَعْرِفُ لَهُ سَمَاعًا مِنَ النَّبِيِّ ۳۸۵ وَكَانَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ۳۸۶ رَحْلًا

واته: ده‌غفه‌لی کوری حه‌نظله ده‌گیرته‌وه: «پیغه‌مبه‌ر ۳۸۳ وه‌فاتی فهرموو و پرووخی
 کیشرا، له‌کاتیکدا ته‌مه‌نی شه‌ست و یینج سال بوو»، ئه‌بو عیسا گوتوو‌یه‌تی: نازانین
 ده‌غفه‌ل فهرمووده‌ی بیستی له‌پیغه‌مبه‌ره‌وه ۳۸۴ له‌کاتیکدا له‌سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا
 ۳۸۵ پیاو بوو.

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌وه‌یان جیاوازی و تیکگیرانی هه‌یه له‌گه‌ل کومه‌له‌ فهرمووده‌یه‌کی سه‌حیح، که‌وا
 زۆرو به‌ربلاون و ده‌یسه‌لمینن که‌ته‌مه‌نی پیغه‌مبه‌ر ۳۸۳ شه‌ست و سی سال بووه.

ئه‌بو عیسا ده‌لئی: «ودَعْفَرٌ لَا نَعْرِفُ لَهُ سَمَاعًا مِنَ النَّبِيِّ ۳۸۵ وَكَانَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ۳۸۶ رَحْلًا»
 واته: سه‌لماندن ئه‌وه‌یه که‌ئه‌و پیاوه‌هاو‌پیه‌تی پیغه‌مبه‌ری ۳۸۳ کردوه جینی تیرامانه،
 چونکه‌راسته له‌سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا ۳۸۴ گه‌وره بووه، به‌لام هه‌یج شتی‌که‌ان نیه که
 بیسه‌لمینن هاوه‌لایه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا‌ی ۳۸۵ کردییت.

۳۸۳- عَنِ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُنَاسِبُ بِالنَّصِيبِ النَّسَبَ، وَلَا بِالْقَصِيرِ، وَلَا بِالْأَنْصِيبِ الْأَمْثَلِ، وَلَا بِالْأَدَمِ، وَلَا بِالْحَقْدِ الْقَطْطِ، وَلَا بِالْأَسْطِ، نَعْتُهُ إِنَّهُ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً، قَفَاةً بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ، وَالْمَدِينَةَ عَشْرَ سِنِينَ، وَتَوَفَّاهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلَحْيَتَيْهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ»^(۱).

واته: نه نه سی کوپی مالیک ﷺ، گو توویه تی: «پیغمبر می خوا ﷺ بالای نه زور دریز بوو، نه کورتیش بوو، وه پهنگی (پیستی) نه زور سبی بوو، نه نه سمه ر بوو، پرچی نه لوول و نه خاو بوو، خوی بهرز ناردی له سهره تای (تمه نی) چل سالی دا، چا ده سالان له مه کهکه مایه وهو، ده سالانیش له مه دینه (مایه وه)، وه خوی بهرز له سهره تای شهست سالی وه فاتی پی فرموو، (تا نه و تمه نه ش) بیست تاله مووی له سهر و ریشی سبی نه بوو بوون».

۳۸۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ الرَّحْمَنِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، نَحْوَهُ.

واته: بهم سه نه ده ش هه مان فرمووده گیر دراوده ته وه له نه نه سه وه ﷺ.

شرح و پروونکردنه وه:

له سهره تای نه و کتیه نه و فرمووده هه هاتوه، به لام لیته دا دوو باره ی کردوته وه، له بهر نه وه ی ده لی: «تَوَفَّاهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً»، نه و گیرانه وه یه نه وه ی تی دایه که واته تمه نی پیغمبر ﷺ شهست سال بووه، به لام له راستییدا ژماره یه ک گیرانه وه ی دیکه دا هاتوه که نه و که میه هه لده وه شیه ته وه، (واته: شهست نیه و، شهست و سی ساله).

بو پشتگیری شهست و سی ساله که گیرانه وه یه کی یشه و موسلیم^(۲) هه یه، که نه نه س ﷺ ده گیرینه وه و هاوړیکه له گهل قسه ی کوی زانایان، که ده لی: {قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ}. واته: پیغمبر می خوا ﷺ وه فاتی کرد، له کاتیکدا که تمه نی شهست و سی سال بوو.

(۱) انظر: (ج ۱).

(۲) فی صحیحہ: ۳۳۴۸.

پایہٴ نبی: لےوہی ھا توه
دھر بارہی کوجھی دواپی
(مردنی) پیغہ میری خوا

کاتیک دانه‌ری کتیب ، باسی ناکاره‌کانی پیغمبه‌ری خوای ، ته‌واو کرد، ئنجا
 ئەو بابەتە‌ی لێره‌دا نووسی بۆ ئەوە‌ی لە نێو بابەتە‌که‌دا باسی پروداوه‌ گرنگ و بە‌لاو
 موصیبه‌ته‌ گه‌وره‌و به‌ نازاره‌که‌ بکات، ئەو پروداوه‌ شوک هه‌ینه‌ره‌ی، که‌وا هه‌موو
 خه‌لکی تووشی شوک و دله‌زین و دله‌نگیه‌ک کرد، به‌ جوړنیک هه‌موو خه‌لکی
 گرته‌وه‌ له‌و کاته‌دا، ئەویش وه‌فاتی پیغمبه‌ر ، بوو، که‌ یه‌کیک بوو له‌ موصیبه‌ته‌
 هه‌ره‌ گه‌وره‌کان و (جه‌رگ بره‌کان).

ئەو موصیبه‌ته‌ له‌سه‌ر دلی هاوه‌لانی پیغمبه‌ر ، زۆر قورس بووه‌، ئەو هاوه‌لانه‌ی
 که‌وا دڵ و ده‌روون پاکترین مرو‌ف بوون و خوای گه‌وره‌ پرزی هاوه‌لایه‌تی
 پیغمبه‌ره‌که‌ی ، پێ به‌خشیوون و، پرزی بیستنی وته‌و فهرمووده‌ موباره‌که‌کانی
 پێ به‌خشیوون، به‌لێ، ئەو هه‌واڵه‌ له‌سه‌ر دلی هه‌مووان زۆر توندو قورس به‌ نازار
 بوو، نه‌ک هه‌ر نه‌وه‌نده‌، به‌لکو هه‌ندیک له‌ هاوه‌لان نه‌سله‌ن ئەو هه‌واڵه‌یان په‌ت
 ده‌کرده‌وه‌و، بروایان وابوو که‌ پیغمبه‌ر ، وه‌فاتی نه‌کرده‌و، ئەوه‌تا عومه‌ری کو‌ری
 خه‌تتاب ، به‌و په‌ری متمان‌ه‌وه‌ ده‌لێ: (هه‌ر که‌سینک بلی: پیغمبه‌ر ، وه‌فاتی کردوه‌،
 ئەوه‌ به‌ شمشیر لێی ده‌ده‌م، عومه‌ر ، یه‌که‌م که‌س بوو که‌ هه‌واڵه‌که‌ی پێگه‌یشت،
 هه‌ناکو هه‌واڵ به‌ ئەبو به‌کر ، گه‌یشت و، هات له‌ به‌رده‌م هه‌موو خه‌لکه‌که‌ له‌
 مرگه‌وت راوه‌ستاو ونا‌ریکی دا، که‌ دلی هه‌موو پروادارانێ دامرکانده‌وه‌و دڵ و
 ده‌روونی هه‌موویانی جیگیر کرد، بۆیه‌ سوپاس و ستایشی خوای گه‌وره‌ی کردو،
 پاشان ئەو نایه‌ته‌ی خوینده‌وه‌ که‌وا خوای گه‌وره‌ ده‌فهرمو‌ی: **إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ**
الزمر. (ئە‌ی موحه‌مه‌د - به‌راستی تۆ ده‌مری و، ئەوانیش ده‌مرن)، تا‌کو
هه‌موو نایه‌ته‌که‌ی خوینده‌وه‌ نه‌وجار ئەو نایه‌ته‌ی خوینده‌وه‌: **وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ**
قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَفْعَلْ عَلَى عَاقِبَتِهِ
فَلَنْ يَصْرَ اللَّهُ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ) **ال عمران. (موحه‌مه‌د - ته‌نها**
 پیغمبه‌ریکه‌ - نه‌مر نه‌، بیگومان له‌ پێش ئەو پیغمبه‌رانی تر رابوردوون، جا ئایا
 نه‌گه‌ر وه‌فاتی کرد، یان کو‌زرا، ده‌گه‌رینه‌وه‌ بۆ دواوه‌ی خو‌تان -باشگه‌ز ده‌بنه‌وه‌،
 هه‌ر که‌س هه‌لگه‌رینه‌وه‌ بۆ دواوه‌ی خو‌ی -بۆ بته‌رستی، ئەوه‌ هه‌رگیز -ئەو که‌سه‌-

هیچ زیانیک ناگه یه نئی به خوا، وه به زوویی خوا پاداشتی سوپاسگوزاران ده داته وه)، پاش نه وهی نایه ته که ی خوینده وه، نه و جار وته به ناوبانگه که ی پیشکش کرد، که گوتی: ههر که سییک خوا ده په رستی نه وه خوا زیندو وه و ههر گیز نامری، نه وه ش که موحه ممه د ده په رستی، نه وه بینگومان موحه ممه د وه فاتی کرد!!

عومهر ﷺ ده لئی: نه م نایه ته که له قورئاندا یه، له و کاته دا هیچ هو شم له وه نه بو و که نه و نایه ته له قورئاندا هاتوه، له گیرانه وهی تر دا هاتوه که و (هیچ که سییک نه بو وه که نه و نایه ته ی نه خویند بیته وه له و کاته دا)، واته: له و پوژده دا له مه دینه، نیر خه لکی له راستی و دروستی هه و آله که تیگه یشتن، نه و جار به ته وای هه ستیان به و موصیبه ته گه وره یه کرد، که وه فاتی پیغه مبه ر ﷺ بو و، که له هه مو و هه و آله و موصیبه ته کان گه وره تر بو و، بویه پیغه مبه ر ﷺ فهرمو و یه تی: ههر به کینکتان تووشی به لایه ک بو و، با موصیبه تی مردنی من بیر خوی بخاته وه، چونکه له گه وره ترین موصیبه ته کانه له لای.

۳۸۵- عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَجَزُ نَظَرِي نَظَرُهَا، وَإِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَشَفُ السَّتَارَةِ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ، فَتَنَظَرْتُ إِلَى وَجْهِهِ كَأَنَّهُ وَزَقَّةٌ مُضْحَفٌ وَالنَّاسُ حَلَفَ أَبِي بَكْرٍ، فَأَشَارَ إِلَى النَّاسِ أَنْ أَتْبُو. وَأَبُو بَكْرٍ يُؤْمِنُهُمْ وَالْقَى السَّخْفَ، وَتَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ آخِرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ».

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده لئی: «کوژا سه رنجدان و ته ماشا کردنیک که تییدا ته ماشای پیغه مبه ری خوام ﷺ کردی، پوژی دووشه ممه بو و، کاتیک په رده ی (ماله که ی) هه لدا یه وه (یا الله! چ هه لدا نه وه یه ک!)، نیدی ته ماشای پوو خساری نوورانیم کرد، ده تگوت په رو کاغه زی سپیبه، خه لکیش له دوا ی نه بو به کره وه راوه ستابوون، (نیدی خه لک خه ریک بو و بشله رین و نوژه که یان لی تیکبچی) بویه نامازه ی بو کردن که نارامبگرن، نه بو به کر ﷺ پینشوژی بو ده کردن، نیر په رده که ی دادایه وه (یا الله! چ دادانه وه یه ک!) له کوتایی نه م پوژده دا بو و پیغه مبه ر گیان ﷺ پووچی موباره کی به خوا سپاردو کوچی دوا یی فهرمو و».

شهرج و روونکردنه‌وه:

باسی ئەوه ده‌کات که‌وا پیڼه‌مبه‌ر ﷺ له چیشته‌نگاوی پوژی دووشه‌ممه وه‌فاتی کردوه، نوژی به‌یانی ئەو پوژه خه‌لکی به پیش نوژی ئەبو به‌کری صیددیق ﷺ نوژه‌که‌یان کردوه، پیڼه‌مبه‌ری خوا ﷺ لهو پوژه‌دا نه‌خوشیه‌که‌ی زور توند بووه، بویه به‌رده‌ی ده‌رگا‌که‌ی لاداوه، ته‌ماشای هاوه‌لانی کردوه، بینویه‌تی که‌وا ریک و پیک به‌ریز وه‌ستاون و ملکه‌چی به‌رستی خوای گه‌وره‌ن و خواپه‌رستی خوایان ده‌که‌ن، به‌ته‌مای پاداشتی خوای گه‌وره‌ن و له‌سزاو توله‌ی خوا ده‌ترسن، جا کاتیک ئەوه‌ی بینی له‌خوشیاندا زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی کرد، وه‌ک له (صحیح مسلم) دا "هاتوه: (پاشان پیڼه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌ک پیکه‌نینی ده‌رپری)، له‌دلخوشتی و خوشحالی خوی بو‌هاوه‌لان.

ئه‌نه‌سیش ﷺ له‌و چرکه‌و کاته‌دا که‌باس ده‌کاب سه‌یری پیڼه‌مبه‌ری ﷺ کردو ده‌لی: «كَأَنَّهُ رَفِقَةٌ مِّصْحَفٌ»، واته: له‌پوونی و جوانی و دره‌وشاوه‌یی پرشنگ‌داریدا.

پیڼه‌مبه‌ر ﷺ په‌رده‌که‌ی دادایه‌وه‌و به‌و دیمه‌نه‌چاوه‌کانی پوون بوونه‌وه‌و خوشحال بوو، که‌بینی ئوممه‌ته‌که‌ی له‌مزگه‌وتدا کوبوونه‌وه‌و نوژ ده‌که‌ن، خوای گه‌وره‌چاوی پیڼه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ به‌و دیمه‌نه‌پوونا‌ک‌کرده‌وه‌و له‌جوانی و خوشتی دیمه‌نه‌که‌پیکه‌نی و دلخوشتی و خوشحالی خوی ده‌رپری و، جاوی به‌و دیمه‌نه‌جوانه‌پوون و گه‌شایه‌وه.

بینگومان گرنگیدانی پیڼه‌مبه‌ر ﷺ به‌نوژه‌کان، ته‌نها ئەوه‌نده‌نه‌بوو له‌پوژه‌کانی کوتایی ته‌مه‌نیدا، به‌لکو‌عه‌لی ﷺ ده‌لی: که‌بیشه‌وا نه‌حمده ﷺ، لینی ده‌گیرینه‌وه له (المسند)^٢، که‌کوتا وته‌ی پیڼه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئەوه‌بووه: ده‌یفه‌رموو: {الصَّلَاةُ، اتَّقُوا اللَّهَ فِيمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ}. واته: ئاگانان له‌نوژه‌کانتان بی و ده‌رباره‌ی به‌رده‌سته‌کانیشتان له‌خوا بترسین.

(١) أخرجه مسلم: ٤١٩ من حديث أنس بن مالك ﷺ

(٢) برقم: ٥٨٥، وأخرجه أبو داود في سننه: ٥١٥٦ من حديث عليّ ﷺ

به لكو له (سنن ابن ماجه) دا^١ به روون و راسكاوتر هاتوه له نه نه سه وه كه گوتوويه تي: به گستي پيغه مبهري خوا ﷺ كاتيک له کوتاييه کانی ژيانيدا بووه، وه سيه ته که ی بریتی بوو له: (ناگاتان له نوږه کانتان بی و ناگاتان له وانه بی که له بهر دهستاندان)، وه ههروه ها له گیرانه وهی ئوممو سه له مه ﷺ كه خیزانی پيغه مبهره ﷺ هاتوه كه هه موو وه صیه تی پيغه مبهر ﷺ له کاتی مردنیدا ئه وه بووه دهیغه رموو: {الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ}، واته: نوږ، نوږ، وه ئه وهی له ژیر دهستاندان ناگاتان لیان بی. ن پيغه مبهر ﷺ له دلی خویدا ئه مه ی ده و ته وه و زمانی نهیده توانی بیلی^٢.

ئه وه ش به لگه یه له سه ر پله و یایه و گه وره یی نوږ له نیسلا مدا.

جا کاتيک پيغه مبهر ﷺ به رووی هاوه لاندی پيکه نی، هاوه لان زور دلخوش بوون، وایانزانی که وا پيغه مبهري خوا ﷺ چاک بوه وه و دیت بیش نوږیان بو ده کات، به لاه ناماژه ی بو ئه بو به کرو ئه وانه ی له گه لیدا بوو کرد که وا به رده وام و جیگیر بن له سه ر نوږه که یان، «وَالْقَى السُّخْفُ»، واته: په رده که ی دادیه وه، ئیتر له ماله که ی خوید مایه وه هه تا کو وه فاتی کرد، کاتيک که حیسته نگاو گهرم بوو له و پوژه دا وه فاتی کرد. ئه وه ی که صه حیحه له لای ئه وانه ی که وا ژياننامه ی پيغه مبهریان ﷺ نوسید، کوده نگن که وا له حیسته نگاوی ئه و پوژه دا پيغه مبهر ﷺ وه فاتی کردوه.

وه ئه وه ی که نه نه س ﷺ ده لی: «وَتُوفِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ آجِرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ»، له وانه یه مه به ستي ئه وه بی که وا له کوتایی پوژه که دا هه واله که بو هه موو خه لکی بوو بیته راستی، چونکه له حیسته نگاودا که به که م جار هه واله که بلاو بووه خه لکی تووشی شوک و دوو دلی و گومان بوون له هه واله که، به دوا ی ئه بو به کردا ﷺ چوون، کاتيک ئه ویش هات ته ماشای روخساری پيغه مبهري ﷺ کردو ئه و نایه ته ی خوینده وه: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ﴾ ﷺ الزمر. (-ئه ی موحه ممه د ﷺ - به راستی تو ده مری و، ئه وانیش ده مرن).

پاشان نیوچاوانی پيغه مبهري ﷺ ماچکرد، ئه و جار و تاریکی بو خه لکی داو ئه و هه واله ناخوش و شوک هی نه رو موچر که پیندا هی نه ره ی بی راگه یان دن.

(١) برقم: ٢٦٩٧.

(٢) شرح مشکل الآثار: ٢٢٥/٨ - ٢٢٦.

۳۸۶- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كُنْتُ مُسْنِدَةَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى صَدْرِي، أَوْ قَالَتْ: إِلَى جُجْرِي، فَدَعَا بِطُسْتٍ لِيَبُولَ فِيهِ، ثُمَّ بَالَ، فَمَاتَ»^(۱).

واته: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ده‌لئی: «پیغمبرم ﷺ پال پشت کردبوو به سینگمه‌وه (پاوی ده‌لئی) یان گوتی: به کوشمه‌وه، جا داوای کرد ته‌شتیکی بو بینن تا پیداویستی خوی جتیه‌جی بکات (سهرئاو بکات)، که پیداویستی ته‌واوکرد، وه‌فانی فهرموو، پرووچی به خوا سپارد».

شرح و روونگردنه‌وه:

که ده‌لئی: «كُنْتُ مُسْنِدَةَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى صَدْرِي، أَوْ قَالَتْ: إِلَى جُجْرِي»، پاوی له گوماندا به که‌وا عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا کامه‌یانی گوت، به‌لام نه‌وه‌ی که له گیرانه‌وه‌کانی دیکه‌دا هاتوه، به‌لگه‌ن له‌سهر نه‌وه‌ی که‌وا سهری کردوته سنگی، نه‌خوشیه‌که‌شی دووشه‌ممه‌ی پیشووتر ده‌ستی پیکردوه، پیش نه‌و دووشه‌ممه‌ی که‌وا تییدا وه‌فاتی کردوه، پیغمبر ﷺ مؤله‌تی له خیزانه‌کانی دیکه‌ی وهرگرت، بو نه‌وه‌ی که له مالی عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بمینینه‌وه له نه‌خوشیه‌که‌یدا، نه‌وانیش مؤله‌تیا پيدا، جا له نیوان دوو پیاودا ده‌پوشت و پییه‌کانی به زه‌ویدا ده‌خشانند، پاشان له‌گه‌ل تووندی نه‌خوشیه‌که‌شی ده‌چوو پیش نویژی بو خه‌لکی ده‌کرد، هه‌تا‌کو جاریکیان نه‌خوشیه‌که‌ی تووند بوو، داوای له خیزانه‌کانی کرد که‌وا جهوت کونده‌ئاوی بو بینن و له کاتی نویژدا ئاوی به‌سهردا بریزن، جا که ئاوايان کرد ده‌رحوو پیش نویژی بو خه‌لکه‌که کرد، کۆتا پیش نویژکردنی له پۆزی جومعه‌دا بوو، پاشان نه‌بو به‌کری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له جتی خوی دانا به فهرمانی خوی، نه‌بو به‌کر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا نیر پیش نویژی بو خه‌لک کرد، له پۆزی جومعه‌وه تا‌کو به‌یانی پۆزی دووشه‌ممه‌و نیر پیغمبر ﷺ وه‌فاتی کرد.

که ده‌لئی: «فَدَعَا بِطُسْتٍ لِيَبُولَ فِيهِ، ثُمَّ بَالَ، فَمَاتَ»، واته: داوای ده‌فریکی کرد له‌به‌ر تووندی نه‌خوشیه‌که‌ی بو نه‌وه‌ی میزی تییکات، چونکه توانای هه‌لسان و رویشتنی نه‌ما‌بوو.

له گېرانه وه په کدا هاتوه له (صحيح البخاري) دا^(۱) له دايکه عائشه وه **﴿﴾** گوته وويه تي: **﴿قَبِضَهُ اللَّهُ بَيْنَ سَخِرِي وَنَخْرِي﴾**. واته: خواي گه ووره له کاتيکدا پرووحي کيشا که له سهر سينگم بوو. (السَّخَرُ): واته: سي، (النَّخْرُ): واته: سهرووي سينگ، وه نه ودهش به واتاي و ته که يه تي ليره دا: **«كُنْتُ مُسْنِدَةَ النَّبِيِّ ﷺ بَيْنَ يَدَيْهِ»**

۳۸۷- **﴿عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ بِالْمَوْتِ وَعِنْدَهُ قَدَحٌ فِيهِ مَاءٌ، وَهُوَ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي الْقَدَحِ ثُمَّ يَمْسَحُ وَجْهَهُ بِأَمْنِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» أَعْنِي عَلَى مُتَكْرَبٍ - وَقَالَ عَنِ سَكْرَاتٍ - الْمَوْتِ﴾**^(۲).

واته: عائشه **﴿﴾** ده گېرته وه: يته مېره وي خوام **﴿﴾** بيني له کاي گيان کيشاندا بوو، په رداخيک ناويسي له لا بوو، جا دهستي ده خسته نيو به رداخه که و ناوه که ي به پروو خساري دا ده هينا، پاشان ده يفه رموو: «خوايه! يارمه تيم بده له سهر سه غله تيه کاني سهرمه رگ، - يان فهرمووي: له سهر ته ننگانه کاني - مردن».

شرح و پروونکردنه وه:

که ده لي: **«رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ بِالْمَوْتِ»** واته: کاتيک خه ريکي گيان به خشين بوو، عائشه **﴿﴾** ته ماشاي ده کرد، **﴿وَعِنْدَهُ قَدَحٌ فِيهِ مَاءٌ﴾** (قَدَحٌ): قايي ناو يي خواردنه وه يه. **﴿وَهُوَ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي الْقَدَحِ ثُمَّ يَمْسَحُ وَجْهَهُ بِأَمْنِهِ﴾** پاشان داواي يارمه تي ده کرد له خوا که هاوکاري يي له ناخوشيه کان و نازاره کاني گيان کيشاندا، وه و ته ي: **﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾** ي زور دوو باره ده کرده وه، ده يفه رموو: (به راستي مردن نازارو نيش و ناره حه تي هه يه، پاشان دهسته کاني به ره و سهر وه به رز کرده وه و ده يفه رموو: **﴿فِي الرِّفْقِ الْأَعْلَى﴾** هه تا وه فاتي کردو دهسته کاني به ربوونه وه.

(۱) برقم: ۱۳۸۹.

(۲) أخرجه لمُصَنَّفٌ فِي جَامِعِهِ ۹۷۸، وَهَذَا لِإِسْنَادٍ ضَعِيفٍ بِحِوَالَةِ مُوسَى بْنِ سِرْحَانَ، مِنْ حِوَالَةِ صَحِيحِ لُبَّخَرِي ۶۵۱۰ مِنْ طَرِيقِ دَكْوَانَ مَوْلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. كَانَتْ تَقُولُ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَيْنَ تَدْبِيهِ زَكَاةً أَوْ عُثْلَةً فِيهَا مَاءٌ - يَشْكُ غُمْرُ - فَحَضَلَ يُدْخِلُ تَدْبِيهِ فِي الْمَاءِ، فَيَمْسَحُ بِهِ وَجْهَهُ، وَيَقُولُ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»، ثُمَّ تَضَعُ يَدَهُ، فَجَعَلَ يَقُولُ: «فِي الرِّفْقِ الْأَعْلَى»، حَتَّى قُبِضَ، وَمَاتَ تَذَهُ

که ده یفه رموو: «اللَّهُمَّ اَعِنِّي عَلَى مُنْكَرَاتٍ اَوْ قَالَ عَلَى سَكْرَاتٍ - الْمَوْتِ»، واته: نازاره کانی، نهو نازاره ده بیته که فارهت و هو ی پله ی بهرز، دانه ر **ﷺ**، له کتیبه که یدا (الجامع)^(۱) به: {عَمَرَاتِ الْمَوْتِ} هیناویه تی، مانای وه کو یه که.

۳۸۸- عَنِ ابْنِ عُمَرَ **رضی الله عنه**، عَنْ عَائِشَةَ **رضی الله عنها**، قَالَتْ: «لَا اَغْبِطُ اَحَدًا يَهْوِي مَوْتَ بَعْدَ الَّذِي رَأَيْتُ مِنْ شِدَّةِ مَوْتِ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ**»^(۲).

واته: ئینو عومه ر **ﷺ**، ده گپریته وه که عائشه **رضی الله عنها**، گوتویه تی: «خوزگه به ناسان و سووک مردنی هیچ که سیک ناخوازم، دوا ی نه وه ی سه غله نی و ناره حه تی پرووح کیشانی پیغه مبه ری خوا **ﷺ** بینی».

شرح و پروونکردنه وه:

که ده لی: «لَا اَغْبِطُ اَحَدًا يَهْوِي مَوْتَ بَعْدَ الَّذِي رَأَيْتُ مِنْ شِدَّةِ مَوْتِ رَسُولِ اللَّهِ **ﷺ**»، واته: نه گهر ده یزانی که سیک به بی نازارو به ناسانی مردو وه هیچ نازارو ناره حه تی مردنی نه حه شتوه، نه وه خوزگه ی پینه ده خواست، چونکه پیغه مبه ر **ﷺ** له چرکه ساته کانی کوتاییدا له کاتی پرووح کیشاندا تووشی نازارو ناره حه تی تووندو زور بوو، له کاتی کدا باشتیرینی به نده کانی خواو باشتیرینی دروستکراوانی خوا بووه.

نهو نازاره ش که له کاتی نه خوشیه که یدا تووشی پیغه مبه ر **ﷺ** هاتوه، به هو ی نه وه وه بوو که دوو جار پاداشتی هه بووه له لای خوا، له بهر نهو فهرمووده یه ی که له سه حیجی بوخاریدا^(۳) هاتوه له ئینو مه سهوده وه **ﷺ** گوتویه تی: {اَتَيْتُ النَّبِيَّ **ﷺ** فِي مَرَضِهِ، وَهُوَ يُوعَكُ وَغَكَا شَدِيدًا، وَقُلْتُ: إِنَّكَ لَتُوعَكُ وَغَكَا شَدِيدًا. قُلْتُ: إِنْ ذَاكَ بِأَنْ لَكَ أَجْرَيْنِ؟ قَالَ: أَجَلٌ، مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَدَى، إِلَّا حَاتَّ اللَّهُ عَنْهُ خَطَايَاهُ كَمَا تَحَاتُّ وَرَقُ الشَّخْرِ}. واته: له نه خوشیه که یدا هاتمه خزمهت پیغه مبه ری خوا **ﷺ**، نهویش تایه کی زور قورسی لی بوو، منیش گوتم: جه نایبشت که تووشی تای تووند ده بی، تایا نه وه ش له بهر نه وه یه

(۱) برقم: ۹۷۸.

(۲) أخرجه المصنف في جامعه: ۹۷۹، والحدیث الذي ساقه المصنف ضعيف الإسناد لجهالة عبد الرحمن بن العلاء، لكن جاء عنها في صحيح البخاري ۴۴۴۶ ما يشهد له حيث قالت عائشة **رضی الله عنها**: مَا تِى النَّبِيِّ **ﷺ** وَإِنَّهُ لَيَبْقَى حَافَتِي وَدَافَتِي، فَلَا أَكْزُهُ شِدَّةَ الْمَوْتِ لِأَخِي أَنَا بَعْدَ النَّبِيِّ **ﷺ**.

(۳) برقم: ۵۶۴۷.

که دووچار یادداشت ههیه؟ فهرمووی: به‌لێ، بێگومان هەر مسوڵمانیک تووشی نازارو ناره‌حه‌تیه‌ک بێت، ئه‌وه خوای گه‌وره به‌هۆیه‌وه تاوانه‌کانی هه‌ڵده‌وه‌رتنی، هه‌روه‌کو چۆن دار گه‌لاکانی هه‌ڵده‌وه‌رتن.

۳۸۹- عَنْ ابْنِ أَبِي مُبِيكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَمَّا قَبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ احْتَلَفُوا فِي ذَنْبِهِ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا مَا نَسِيتُهُ قَالَ: «مَا قَبِضَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُدْفَنَ فِيهِ». اذْفُودُ فِي مَوْضِعٍ فَرَّاشِهِ .

واته: ئیبنو ئەبو مەلیکە، دە‌گێڕێته‌وه: که عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، گوتویه‌تی: کاتی‌ک که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ڕووحی کیشرا، (هاوه‌لان) ڕاجیاوازیان که‌وته‌ نیوان له‌سه‌ر ناشتن و شاردنه‌وه‌ی، ئیدی ئەبو به‌کر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ گونی: شتی‌کم له‌ پیغه‌مبه‌ری خواوه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بیستوه‌و، هەر له‌ بیرم ماوه، فهرمووی: «خوا ڕووحی هیچ پیغه‌مبه‌ری‌کی نه‌کیشاوه، مه‌گه‌ر له‌و شوێنه‌ی که‌ چه‌زی کردوه‌ تیی‌دا بئێژری، بۆیه‌ له‌ شوێنی ڕاخه‌ره‌که‌ی بئێژن».

شهرح و ڕوونکردنه‌وه:

له‌سه‌ر ناشتنه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ دوو جو‌ر ڕاو بو‌چوون هه‌بوو:

یه‌که‌م: ئایا ده‌نێژری یان نانه‌ژری؟

دووهم: نه‌گه‌ر ده‌نێژری له‌ کو‌ندا ده‌نێژری؟

که‌ ده‌لێ: «فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا مَا نَسِيتُهُ»، ئه‌وه‌ی بۆ د‌ل‌یایی گوت، که‌وا بێگومان له‌ پیغه‌مبه‌ری ﷺ بیستوه‌و، «قَالَ: مَا قَبِضَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُدْفَنَ فِيهِ»، اذْفُودُ فِي مَوْضِعٍ فَرَّاشِهِ، پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ ژووره‌که‌ی عایشه‌دا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وه‌فاتی کرد، له‌سه‌ر جیگا‌که‌ی ئه‌و، ئیتر هه‌موو هاوه‌لان به‌ پشت به‌ستن به‌ فهرمووده‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که‌ ڕاست‌گوترینی ئوممه‌ت رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بۆی گێڕانه‌وه‌ ڕنکه‌که‌وتن، که‌وا هەر له‌ شوێنه‌که‌ی خۆی بئێژن، ئیتر ئەبو ته‌له‌حه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌ شوێنی جیگای وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر ﷺ گۆره‌که‌ی بۆ هه‌لکه‌ندو هەر له‌ وێش ناشتیان.

(۱) أخرجه ابوصف في جامعه ۱۰۱۸، والحديث في إسناده عند الزحمر بن أبي بكرٍ بليغ، وهو ضعيف، لكن الحديث صحيح بما له من شواهد.

۳۹۰- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ «قَبَّلَ النَّبِيَّ ﷺ بَعْدَ مَا مَاتَ»^۱.

واته: ئىبنو عبباس و عائشه رضى الله عنهما دهلىن: ئەبو بەكر رضى الله عنه «پىغەمبەرى ﷺ ماچ کرد، دواى ئەوہى (پىغەمبەر ﷺ) رووحى بە خوا سپاردو مرد».

شەرح و روونکردنەوہ:

ئەبو بەكر رضى الله عنه لە ناوجەى عاليە لە ماله كەى خۆيدا بوو، كەسكىيان بە دوادا ناردو ئەویش رضى الله عنه هات، خەلكيش لە دەورى ماله كەى عائشه كۆيىوونەوہ، ئەبو بەكر رضى الله عنه داواى کرد پىنگاى بۆ چۆل بکەن تاكو بحیثە ژوورەوہ، ئىنر چوو بۆ ژوورەوہو پىغەمبەر ﷺ داپۆشرايوو، ئەویش بەردەى لەسەر روخسارى پىغەمبەر ﷺ لا داو زانى كە وەفاتى کردوہ، بۆيە دەمى رضى الله عنه خستە سەر ئىوچاوانى خوشەويستە كەى كە پىغەمبەرى خوايەو رضى الله عنه ئىوچاوانى ماچکرد وەك مالتاوايى کردن.

ئەوہى لى وەردەگيرى كەوا دروستە مردوو ماچ بكړى، وەكو ئەوہى مړۆف ناوچاوانى باوكى، يان داىكى، يان زانايەك يان خوشەويستىكى دەمرى، دروستە. وەكو مالتاوايى ماچى بكات^(۲).

۳۹۱- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، دَخَرَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بَعْدَ وَفَاتِهِ فَوَضَعَ قَمَهُ تَبَّزَ عَيْنَيْهِ وَوَضَعَ يَدَيْهِ عَلَى سَاعِدَيْهِ، وَقَالَ: «وَأَنْبِيَاءُ، وَاصِفِيَّةُ، وَاحْلِيلَاءُ»^۳.

واته: عائشه رضى الله عنها دهلىن: ئەبو بەكر رضى الله عنه هاتە ژوورەوہ بۆ لای پىغەمبەر ﷺ، پاش رووح كيشرانى، دەمى لە تىوان هەردوو چاوەكانى داناو دەستەكانىشى خستە سەر هەردوو باسكە (موبارەكەكانى و ئىنجا) گونى: «ئەى هاوار بۆ پىغەمبەر! ئەى هاوار بۆ باشترین هەلبزێردراوى خوا! ئەى هاوار بۆ باشترین دوست و خوشەويستى بە وەفا!».

(۱) أخرجه البخاري: ۴۴۵۱.

(۲) وقد قبست حين علم الأمة سماحة لإمام عند عزيز بن دار رضى الله عنه وفاته ورأيت في وجهه من المور والجمال ما يبهر الناظر.

(۳) أخرجه أبو داود في السنن: ۲۱۲۷.

شرح و روونکردنهوه:

ئهوهسیان ههر به مانای فەمووده‌که‌ی پێشووتره، به‌لام زیاده‌ی زیاتری تێده‌یه. ئه‌ویس ئه‌وه‌یه که ده‌لی: ددسه‌کانی خوی له‌سه‌ر باسکه‌کانی بیغه‌مبه‌ری **د** ده‌کو ئه‌وه‌ی که بیگریته ناوه‌سی، باسان ئه‌و و سه‌ه‌ی گوته: «وَأَنْبِئَاهُ، وَاضْفَ: د حَسَنًا، ئه‌وانه و سه‌گه‌لی دهربرینی نازرو ئیس و مه‌ینه‌تین بو له ده‌ستدنی بیغه‌مبه‌ری خوا **د**، تیسنادی ئه‌و فەرمووده‌یه، یه‌زیدی کوری بابنوسی تێدا‌یه، که نه‌گه‌ر به نه‌یا فەرمووده‌که‌ بگێڕینه‌وه زور به‌هیز نیه، به‌لام نه‌گه‌ر فەرمووده‌ی تری هاوشتوه هه‌بێ وه‌رگیراوه.

٣٩٢- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ دَخَلَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أَصَاءَ مِنْهَا كَرَسِيًّا، فَقَالَ كَرَسِيٌّ نَبِيٌّ فِيهِ صِدْقٌ كُلُّ نَبِيٍّ، وَمَا تَقْضَى أَيْدِينَا مِنَ الثَّرَابِ، وَإِنَّا نَحْنُ دَفْنِيهِ ﷺ حَتَّى أَنْكَرْنَا قُلُوبَنَا»^(١).

وا‌ه: ئه‌نه‌س **د** ده‌لی: «ئه‌و ڕۆژه‌ی بیغه‌مبه‌ری خو **د** هه‌هه‌ نیو مه‌دینه، هه‌موو سیک تێده‌ تێدا ڕوون کجویه‌وه، ئه‌و ڕۆژده‌س که تێده‌ وه‌فاتی کرد، هه‌موو شنبکی تێدا تاریک کرد، ئه‌مه هه‌ست خولی گۆرده‌که‌مان له ده‌ستان دانه‌وه‌ساندبوو، وه‌ خه‌ریکی ساردیه‌وه‌و نه‌ستنی بووین. (ئه‌ه هوی ئه‌و کرده‌ساره‌وه که به‌سه‌رمانه‌ هه‌ب تێدی خومانمان له بیر خوو بوویه‌وه)، ده‌که‌مان نكولی لێده‌کردو به‌ریه‌رحی (هه‌واله‌که‌ی) ده‌دایه‌وه.

شرح و روونکردنهوه:

ئه‌نه‌س **د** له‌و فەرمووده‌یه‌دا ئه‌وه‌مان بووینا ده‌کات که له‌و ڕۆژده‌دا که بیغه‌مبه‌ری وه‌فاتی تێدا کردوه، خه‌لکی زور نا‌به‌حه‌ب بوون و ده‌ل و ده‌روونیان پێ بووه له‌ خه‌م و خه‌هه‌ب و، ڕۆژیکی پێ نا‌زار بووه به‌سه‌ر خه‌لکیه‌وه، که ئه‌وه‌یان به‌سه‌رهاتوه. ئه‌و جار دیت به‌رانه‌ریه‌ک ده‌کات له‌گه‌ڵ ئه‌و ڕۆژه‌ی که وا بیغه‌مبه‌ری خوا **د** تێده‌ هه‌ب بو مه‌دینه له‌گه‌ڵ ئه‌و ڕۆژه‌ی که تێده‌ وه‌فاتی کرد، ده‌لی: «لَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِي دَخَلَ

(١) أخرجه المصنف في جامعه: ٣٦١٨، وابن ماجه في السنن: ١٦٣١.

فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةُ أَضَاءَ مِنْهَا كُلُّ شَيْءٍ، فَمِنْ كَرِهُتِهِ لَمْ يَسُدَّ عَنْهُ نَصْرُ مَنْهَا كُلُّ شَيْءٍ»، نهو قسه به نهو ده گه به نی کهوا کاره ساته که زور گه وره و شوک هینه ر بووه، گه وره یی نهو ده نگ و باسه ده گه به نی کهوا به حوار ده وری مه دبیه دا بلا بوته وه. له کاره ساته کدا بوون که گه وره ترین کاره سات بووه که زه وی له بهر حاوانیان تاریک بووه، تیش و نازار دلیانی پر کردوه.

که ده لی: «وَمَا نَقْصًا أَيْدِيَنَا مِنَ التُّرَابِ، وَنَا هِيَ دَفْنَةُ...»، واته: له دوا ی ناشتی پیغه مبه ر ۳۳ «حَتَّى نَكْرِنًا قُلُوبَنَا»، واته باوه ریان نه ده کرد له بهر گه وره یی و نازاری کاره ساته که، به ک له بهر به درو حسته وه، یان گومان هه بوون، یان لاو زی باوه ر. ناشتی پیغه مبه ر ۳۴ له لاهه ره وه لانه وه، به نگه به له سه ر وه فسی پیغه مبه ر ۳۵ وه ره تدانه وه ی نه وانه به کهوا گومان ده به ن پیغه مبه ر ۳۶ مردبی، چونکه نه گه ر پیغه مبه ر ۳۷ زیندوو بووایه هاوه لانی نه باندن شب به ریندوو یی، نه وه شب که که کسی عاقل قبولی ناکات و قسه ی و نالی.

که و ته: پیغه مبه ر ۳۸ به گزیره ی زیانی دونیی بیگومان مردووه، به لام له دونیای بهرزه خدا زیندوووه، بهرزه خیش له گهل زیانی سه ر دونیا جیا وره.

۳۹۳ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: «تُوفِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَوْمًا رَسَنًا»

واته: عائشه ر ۳۹ ده لی: «پیغه مبه ری خو ۴۰ له رۆزی دوو سه ممه کۆچی دوا یی کرد».

شرح و روونکردنه وه:

باسی دیاری کردنی نهو رۆزه ده کات که پیغه مبه ر ۴۱ تییذا ودفاتی کردوه، که رۆزی دوو سه ممه یه و، نه وه ش کۆده نگ ی له سه ره، وه هه ر لهو رۆزه شد، له دایک بووه ۴۲.

(۱) أخرجه المصنف في جامعه: ۹۹۶، وإسناده ضعيف لأن فيه عامر بن صالح بن عبد الله بن عروة بن الزبير، متروك الحديث، لكن معناه صحيح؛ لأحداث أخرى كثيرة.

۳۹۴- عَنْ حَقَّارِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ فَمَكَتْ ذَلِكَ الْيَوْمَ وَلَيْلَةُ الثَّلَاثَاءِ، وَذُفِنَ مِنَ اللَّيْلِ» وَقَالَ سُفْيَانُ: وَقَالَ غَيْرُهُ: يُسْمَعُ صَوْتُ الْمَسَاجِي مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ^(۱).

واته: جه عفه ری کوری موحه ممه له باوکیه وه ﷺ ده گپرتنه وه، گوتوویه نی: «پیغه مبه ری خوا ﷺ پوژی دوو شه ممه پووحی کیشرا، پوژی دوو شه مه و شه وی سی شه ممه مایه وه، له شه وی چوار شه ممه نیرا»، سوفیان ده لی: جگه له موحه ممه دی باوکی جه عفه ره که سی دیکه ش گوتوو یانه: دهنگی نامیری گور هه لکه نه کان ده بیسر له کوتایی و دره ننگانی شه ودا.

شرح و روونکردنه وه:

که ده لی: «قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ فَمَكَتْ ذَلِكَ الْيَوْمَ وَلَيْلَةُ الثَّلَاثَاءِ، وَذُفِنَ مِنَ اللَّيْلِ». واته: له شه وی چوار شه ممه نیرا، که ده لی: «يُسْمَعُ صَوْتُ الْمَسَاجِي مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ». **الْمَسَاجِي**: واته: خاکه ناز، پیمه ره.

هه ندیک له زانایان دواخستنی ناشته که ی بۆ نه وه ده گپرتنه وه، تاکو خه لک بتوان نوژی له سهر بکه ن، بویه پۆل پۆل خه لکی نوژیان له سهر ده کرد، چونکه له ژووره که ی عایشه ﷺ بووه، ژووره که ش بحووک بووه، خه لکی زور جیی نه بۆته وه. نه و فه رمووده یه مورسه له، به لام له موسنه ده که ی پیشه واته حمه ددا هاتوه که عایشه ﷺ ده گپرتنه وه: ناگاداری ناشتنی پیغه مبه ری خوا ﷺ نه بووین، هه تاکو له کوتایی شه وی چوار شه ممه دا گویمان له دهنگی نامیری گور هه لکه نندن بوو.

۳۹۵- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، قَالَ: «تُوفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ، وَذُفِنَ يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ»^(۲).

واته: نه بو سه له مه ی کوری عه بدو پر ههانی کوری عه وف ﷺ، گوتوویه نی: «پیغه مبه ری خوا ﷺ پوژی دوو شه ممه وه فاتی کردو، پوژی سی شه م نیرا».

(۱) أخرجه بن محمد - هو الصادق -، عن والده محمد بن عبي السقر رين العددين، وهو من التابعين ولم يشهد وفاة النبي ﷺ: فيكون الحديث مرسلًا.

(۲) قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ.

شرح و روونکردنه‌وه:

ئه‌و فهرمووده‌یه له ڕووی سه‌نه‌دو مه‌ته‌وه لاوازه، ئه‌بو سه‌له‌مه‌ی کوری عه‌بدوڕپه‌حمانی کوری عه‌وف تابیعی بووه‌و ئاگاداری وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌بووه، واته‌: ئه‌و کات ناماده نه‌بووه چونکه تابیعی بووه.

که‌واته‌: له ڕووی سه‌نه‌ده‌وه فهرمووده‌که بیهێژه، چونکه موڕسه‌له‌و عه‌بدولعه‌زیزی کوری موحه‌مه‌دی ده‌راوه‌ردی تیدایه، ئه‌ویش (صدوق) له‌و، کتییی غه‌یری خۆی له فهرمووده ده‌گیرێته‌وه‌و هه‌له‌شی هه‌ن، وه‌ شه‌ریکی کوری عه‌بدوللای تیدایه ئه‌ویش (صدوق) له، به‌لام هه‌له‌ ده‌کات له کاتی گیرانه‌وه‌دا.

له ڕووی مه‌تنیسه‌وه، چونکه پیغه‌وانه‌ی ئه‌م فهرمووده سه‌لێنراوه، که‌وا پیغه‌مبه‌ر ﷺ له شه‌وی چوارشه‌مه‌دا نێژراوه.

۳۹۶- عَنِ سَمِ بْنِ عَبْدِ وَكَانَتْ لَهُ ضُحَّةٌ قَالَتْ أُعْمِيَ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَرْصَةِ فَأُفِقَ. فَقَالَ: «خَصِرَتِ الصَّلَاةُ»؟ فَجَالُوا عَنْهُ فَقَالَ: «مُرُوا بِأَلَا فَنُؤَدَّ. وَمُرُوا نَاكِرًا لِّبُصَى النَّاسِ». «أَوْ قَالَ: لِلنَّاسِ»، قَالَ ثُمَّ أُعْمِيَ عَلَيْهِ، فَأُفِقَ. فَقَالَ: «خَصِرَتِ الصَّلَاةُ»؟ فَجَالُوا عَنْهُ فَقَالَ: «مُرُوا بِأَلَا فَنُؤَدَّ. وَمُرُوا نَاكِرًا فَيُبْصَلُ النَّاسُ»، فَقَالَ: «عَلَيْتُ أَنْ أُنَاقِرَ أَسِيفَ. إِذَا قَامَ ذَلِكَ الْعَمْدُ لَكَ فَدَسْطِغْ. فَبِوَأَمْرٍ عَرِذٍ قَالَتْ ثُمَّ أُعْمِيَ عَلَيْهِ فَأُفِقَ فَقَالَ: «مُرُوا بِأَلَا فَنُؤَدَّ. وَمُرُوا نَاكِرًا فَيُبْصَلُ النَّاسُ. فَبِوَأَمْرٍ صَوَّحَتْ وَأُصَوِّحُهَا يُوسُفَ» قَالَتْ فَأَمَرَ بِأَلَا فَنُؤَدَّ. وَأَمَرَ نَاكِرًا فَجَالُوا النَّاسَ. ثُمَّ بَنَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَحْدَ حَفَّةٍ فَقَالَ: «بَطَرُوا لِي مِنْ تَكُنْ عَسَهُ». فَجَاءَتْ نَبْرَذُ وَرَحْلُ أَحْزَ فَوَضَعَا عَلَيْهِمَا رَأْيَ نَاكِرٍ ذَهَبَ يَسْكُضُ فَأَوَامًا إِلَيْهِ أَنْ يَنْتِ مَكَانَهُ. حَتَّى فَصَى نَاكِرٌ صَلَاةً. ثُمَّ بَنَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُبُصَ. فَقَالَ: «عَمَرَ. وَالْبَ لَا أَسْمَعُ أَحَدًا يَذْكُرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُبُصَ بِرَضْرُئِهِ يَسْمَعُ هَذَا قَالَتْ. وَكَانَ النَّاسُ قَمِيْنٌ لَمْ يَكُنْ فِيهِمْ نَبِيٌّ فَسَمِعَ. فَاسْمَعْتُ النَّاسَ. فَجَالُوا بِرَضْرُئِهِ. فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَدَعَا. فَأَنْبَتَ نَاكِرٌ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ فَأَتَيْتُهُ لِي دَهْشًا. فَمَرَّ رَأْيَ قَالَتْ أَقْبِرْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَفَتَتْ. بَنَى عَمَرَ يَشْوَى لَا أَسْمَعُ أَحَدًا يَذْكُرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُبُصَ إِلَّا صَرِيئَةً يَسْمَعُ هَذَا. فَقَالَ لِي: ابْصُلْ فَصَلَّيْتُ مَعَهُ فَجَاءَ خُوٌّ وَأَسَسَ قَالَتْ دَعُوا عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «أَتَيْتُ النَّاسَ. أَفْرَحُوا لِي. فَأَفْرَحُوا لِي فَجَاءَ حَتَّى كُنْتُ عَسَهُ وَمَسَمَةً. فَقَالَ: «يَكُنْ مَيْتٌ وَنَبِيٌّ مَيْتُونَ» فَجَاءَ الرَّمْرُ ثُمَّ قَالُوا: «بَصَحْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. أَقْبِرْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ» قَالَتْ نَعَمْ فَجَعَلُوا أَنْ قَدْ صَدَقَ.

شان دابنیم»، به پیره (ئافره تیک بوو خزمه تکاری عائیشه) بوو هات له گهل پیاوئیکی دیکه، پیغه مبه ریش (خوی به سهر شانیا نادادا، که نه بو به کر پیغه مبه ری خوی) بینی ویستی بکشیتته وه بو دواوه، بویه (پیغه مبه) (ئامازه ی بو کرد که وا له شوینی خوی بمیئیتته وه به چه سپاوی، تا نویره که ی ته واو کرد. دواپی پیغه مبه ری خوا) وه فاتی کرد، جا عومهر (زور تووره بوو بوو بویه) گوتی: سوئند به خوا له ههر که سیک بیستم بلئ: پیغه مبه ری خوا روو حی کیشراوه وه فاتی کردوه، بهم شمشیره م لئی دده م، خه لکه کهش شاره زاییان (له نایینه کانی پیشوو نه بوو)، پیش (پیغه مبه ری خواش) هیچ پیغه مبه ریکیان بو نه هاتبوو، جا بویه بیده نگیان هه لبرارد، (سالم ده لئ:) گوتیان: ئه ی سالم به په له پرو بانگی هاوه لئ پیغه مبه ری خوا بکه، منیش چووم بو لای ئه بو به کرو، زور به په شوکاوی ده گریام، که ته ماشای کردم! گوتی: ئایا پیغه مبه ری خوا وه فای کرد؟! گوتم: عومهر ده لئ: سوئند به خوا له ههر که سیک بیستم بلئ: پیغه مبه ری خوا روو حی کیشراوه وه فاتی کردوه، بهم شمشیره م لئی دده م، نه بو به کریش گوتی: به په له با پروین، منیش له گه لئ پرویشتم که هات، بینی خه لکه که کو بونه ته وه له سهر پیغه مبه ری خوا ، گوتی: ئه ی خه لکینه! شوینم بکه نه وه و ینگام بو چول بکه ن، ئیدی که لینیان بو کرده وه وهاته ژووره وه (که بینی) خوی به سهر داداو دهستی پیداهینا، ئنجا گونی: **میت و پنه قیور** (-ئه ی موحه ممه د - به راستی تو دهمری و نه وانیش دهمرن)، پاشان خه لکه که گوتیان: ئه ی هاوه لئ پیغه مبه ری خوا، ئایا پیغه مبه ر وه فاتی کردوه؟! نه بو به کریش گوتی: به لئ (وه فای کردوه)، ئیتر خه لکه که دلنیا بوون له راستی هه واله که، (جا پرسیاریان کرد) خه لکه که گوتیان: ئه ی هاوه لئ پیغه مبه ری خوا ، ئایا پیغه مبه ری خوا نوئیزی له سهر ده کری؟ گوتی: به لئ، گوتیان: چونیه تی نوئز کردنه که مان بو باس بکه، گوتی: هه ندیک له خه لکی دینه ژووره وه ته کبیر ده که ن نوئزو دوعا ده که ن، پاشان ده چنه دهره وه دواپی هه ندیکی دیکه دینه ژووره وه ته کبیر ده که ن نوئزو دوعا ده که ن، پاشان ده چنه دهره وه هه تا هه موو خه لکه که ده چنه ژووره وه (و نوئزو دوعا ده که ن بهم شتویه)، گوتیان: ئه ی هاوه لئ پیغه مبه ری خوا، ئایا پیغه مبه ری خوا ده ئیژری؟ گوتی: به لئ، گوتیان له

کوی؟ گونی: له و شوینه دا که خوا تیدا پروو حی کیشاوه، له بهر نه وهی له شوینی پاک و چاک نه بی خوا پروو حی نه کیشاوه، نیر دوا ی نه وه دلنیا ن بوون له دروستی و راستی فەرمووده که، پاشان داوای له خزمه کانی کرد بیشۆرن، (چونکه پیشر پیغه مبهری خوا: ﴿ثُمَّ لَمْ يَكُنْ يَدْعُهُمْ إِيَّاهُ بِمَا كُنْتُمْ تُدْعَوْنَ بِهِ﴾، ئیدی موهاجیره کان کۆبوونه وه پاونیزیان کرد، گوتیان: با بچین بۆ لای براکانمان له برا نه نصاره کان، بۆ نه وهی له م بابته دا هاو به شیان پیبکه یین، نه نصاره کان گوتیان: با نه میریک له ئیمه و یه کیکیش له ئیوه بی (واته: وه ک شوینگره وه)، عومهری کوری خه تتاب: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾ گونی: چ که سیک نه م سییه ی تیدا بن، که خوا ده فهرموئ: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾ (پیغه مبهری به کیک بوو له و دوو که سه کاتیک نه و دووانه - پیغه مبهرو نه بو به کر- له نه شکه وتی - ثور- دا بوون، نه و کاته به هاوه له که ی - به نه بو به کری صیددیقی - وت: خه م مه خو، بنگومان خوا له گه لانه). ئایا نه و دووانه کین؟ سالم ده لئ: دوا یی ده ستی دریز کردو به یعه تی پید، پاشان خه لکه که ش هه موو به یعه تیکی جوان و (ناره زرومه ندانه یان) پید.

شهرج و روونکردنه وه:

سالمی کوری عوبه ید شه رده فی: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾ هاو ریه تی پیغه مبهری: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾ هه بووه، وه ده لئین: که له نه هلی صوفه ش بووه، نه و گپرا نه وه به ی نه و، کۆمه لیک هه وایی ده رباره ی وه فاتی پیغه مبهر: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾ له خو گرتوه.

که ده لئ: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾ (الإغماء): واته: له هوش چوون و بی ناگابوون له ده ورو بهر، پیغه مبهر: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾ به هوی تووندی و قورسی نه خوشیه که به وه، تووشی نه و حالته بووه، پاشان هاته وه سه رخویی و ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾، نه و فهرماشته پرسیاره و نامرازی پرسیاره که نه هاته وه، واته: ئایا نوێر بووه و کاتی هاته وه؟ ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾، گوتیان به لئ، دیاره نه وه ش جهخت له گه وره یی پیگه ی نوێر ده کاته وه له ئیسلامدا، چونکه نوێر کۆله که ی دینه، پیغه مبهر: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾ له گه ل نه وهی که هه موو کاروباره گرنگه کانی ئۆمه ته ی له لا گرنگ بووه، به لام له به ناگا هاته وه که یدا ته نها پرسیا ری نوێری کردوه، عومه ریش: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾ که ده رچووی قوتا بخانه ی پیغه مبهره: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَدْيَنِيُّ﴾

کاتیک که له تیو نوژدا لییدراو بی هوش کهوت، کاتیک به ناگاهاته وه گوتی:
 ئایا خه لکی نوژه که یان کرد؟ نوژ نهو نه رکه یه که هه مووانی لهو کاته دا سه رقال
 کردوه به خویه وه، وه جینگه ی ره جاو کردن و گرنگی پیدانیان بووه، هه میشه دلیان به
 مزگه وته وه په یوه ست و گریدراو بوو.

که فهرموویه تی: «مُرُوا بِأَلَا فَيُؤْذَنُ وَمُرُوا أَنْ يَكْرَأَ لِنَاسٍ، قُلْ: يَا نَاسُ، قُلْ
 ثُمَّ ائْمِنِي عَلَيْهِ، فَاقْ، فَقَالَ خَصِرٌ بَصَلَةً؟ فَقَالُوا: بَعْدَ فَقَالَ: مُرُوا بِأَلَا فَيُؤْذَنُ، وَمُرُوا أَنْ
 يَكْرَأَ فَيُصَلِّ بِالنَّاسِ»، واته: با ئه بو به کر پیشنوژی بکات ئه وهش بینگه ی به رزی ئه بو
 به کر دیاری ده کات و ده ریده خات که چه نده به رز بووه، چونکه پیغمه بهر ۱۰ له تیو
 هه موو هاوه لاندئا ئه وی هه لبرارد بو پیش نوژی ئیانداران، بویه عومه ریش هه ر
 ئه وه ی کرده به لگه به سه ر ئه نصاره وه له پوژی (سه قیفه) داو، گوتی: پیغمه بهری خوا
 ۱۱ بو دینه که مان لئی رازی بوو، ئایا ئیمهش بو کاروباری دونیامان لی رازی نه بین؟.

که ده لئی: «فَعَلْتُ عَائِشَةَ بِأَبِي رَحْلٍ أَسِيفَ»، واته: دلناسکه و زوو کاریگه ر ده بیت
 و به سوزو به زه ییه، بویه گوتی: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَمَقَامًا لِي فَلَا يَسْتَصِيحُ، قَالَ ثُمَّ ائْمِنِي عَلَيْهِ
 فَاقْ»، واته: ناتوانیت نوژه که به ته واوی بکات، «فَوَ أَمْرٌ عَرَبٌ»، له هه ندیک
 گیرانه وه دا هاته که عایشه ۱۲ گوتوویه تی: (فه رمان به عومه ر بکه پیش نوژی بو
 خه لکی بکات)، وه قسه ی له گه ل حه فسه ش کرد، به لکو پیغمه بهر ۱۳ رازی بکات
 که وا عومه ر پیش نوژی بکات، به لام هه ر جارنک پیغمه بهر ۱۴ به ناگاهه هاته وه،
 ده یفه رموو: «مُرُوا بِأَلَا فَيُؤْذَنُ، وَمُرُوا أَنْ يَكْرَأَ فَيُصَلِّ بِالنَّاسِ»، ئه وانیش ده یانگوت: «إِنْ
 أَنْتُمْ يَكْرَأَ رَحْلٍ أَسِيفَ»، جا که ئه وان هینده ئه و قسه یان دووباره کرده وه پیغمه بهر ۱۵
 فهرمووی: «فَأَتَاكَ صَوَاحِبُ أَوْ صَوَاحِبُ يُوسُفَ»، واته: ئیوه وه کو ئه وانن، له وه ی که
 به ئاشکرا شتیک ده لئین و شتیکیش ده شارنه وه، ئاخه عایشه ۱۶ به ئاشکرا ئه وه ی
 راگه یاند که باوکی دلی ناسکه، به لام به شاراوه ییش له خه می باوکیدا بوو که به جیته
 شوینی پیغمه بهر بو پیش نوژی کردن.

که ده لئی: «ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَحْدَ حَقَّةً»، واته: له دوا ی ئه و حالته که به سه ریدا
 هات، که میک توانای هاته وه بهر که به جیت بو نوژ.

با سه رنج بدهینا

که چهند گرنگی به نوټر دراوه له و کاته دا، به پیچه وانه ی هه ندیک خه لکی ئیستا که به هوی که مترین به هانه وه نوټره کانیا ن دوا ده خه ن و گرنگی پیناده ن، به لکو هه ندیک که س ته نها مه گه ر کاتی زیاده یان هه بیته و بو نوټر ته رخانی بکه ن، نه گه رنا جار هه یه به هوی ماندوو بوو نیکی که م یان نه خوشیه کی سووکی وه کو هه لامه ت نوټره که دوا ده خات، که چی له سه رده می هاوه لاند ا جار هه بووه که سیک نه خوش و بی توانا بووه، که چی به دوو پیاو چوونه بن بالی و هینا ویا نه ته ناو ریزی جه ماعه ت.

که ده لئ: «انظروا لی من اُتکِنِ عَلَیْهِ»، واته: که سیک بیته ن که وای بیته بن بالم بو ئه وه ی بچم له مزگه وت نوټره که م بکه م.

که ده لئ: «فَخَاءُتْ بَرِیرَةً»، که نیه کی عایشه رضی الله عنه بووه و حه به شی بوو، «وَزَحْلُ آخَرُ»، له هه ندیک گپرا نه وه دا ناوی ها توه به (نه و به) ئه ویش به نده بووه، «فَأَنْتَکُ عَلَیْهِمَا»، وه بر دیا ن بو مزگه وت.

له سه حیحی بوخاری و موسلیمدا ها توه، که وای شانی داوه ته سه ر عه بیاسی مامی و پیاو نیکی دیکه که عه لی کو ری ئه بو تالیب بووه، ده کرئ بگو ترئ سه رده تا به ریره و نه و به هه تا ماوه یه ک جوونه بن بالی، دوا تریش عه بیاس و عه لی ها توون و گه یاندوو یا نه ته شو ئینی خوی، یان ده گونجی دوو جار ئه وه پرویدا بیته.

«فَلَمَّا رَأَاهُ أَبُو بَكْرٍ دَهَبَ لَیْسَکُصَ»، واته: کاتیک ئه بو به کر بینی و زانی پیغه مبه ریا ن رضی الله عنه هینا، ویستی بیته دوا وه بو ریزی نوټر خو ئیا ن، تا کو پیغه مبه ر رضی الله عنه پیش نوټره که بکات، «فَأَوْمَأَ إِلَیْهِ أَنْ یَثْبُتَ مَکَانَهُ، حَتَّى فَضَى أَبُو بَكْرٍ صَلَاتَهُ»، جا ئایا پیغه مبه ر رضی الله عنه له و نوټره دا ئیام بووه، یان مه ئموم ئه وه چهند بو چوونیک هه یه:

هه ندیک ده لئ: پیغه مبه ر رضی الله عنه بو ئه بو به کر بووه به ئیام و ئه بو به کریش بو خه لکه که بووه به ئیام.

هه ندیکیش ده لئ: پیغه مبه ر رضی الله عنه مه ئموم بووه.

له گپرا نه وه یه کی دیکه دا ها توه که وای پیغه مبه ریا ن رضی الله عنه له لای چه بی ئه بو به کر دا نا وه

دایاننیشان دووه، نهوه یان له و رایه نزیکه که و پښه مبه ر ۛ بو ته بو به کر نیام بووه و نه ویش بو خه لکه که.

که ده لی: «ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ۛ قُبِضَ»، مادام وشه ی (ثُمَّ) ی به کاره یناوه، واته: له و ساته دا وه فاتی نه کردوه، به لکو که راوه ته وه بو مال وه و نه بو به کر بو نویزه کانی دیکه پیش نویزی بو خه لک کردوه، هه تا کو له چیشه نگاوی پژی دووشه ممه دا پیغه مبه ر ۛ وه فاتی کردوه.

نیتر خه لکه که ده ستیان کرد به باسکردنی وه فاتی پیغه مبه ر ۛ، هه یانبو ده یگوت: وه فاتی کردوه، هه شیان بوو پرسپاری ده کرد بویه: «فَقَالَ عُمَرُ. وَاللَّهِ لَا أَسْمَعُ أَحَدًا يَذْكُرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ۛ قُبِضَ إِلَّا صَرْنَتْهُ بَسِيفِي هَذَا»، چونکه عومه ر پتی وابوو که و وه کو جارن له هوشی خوی چوو وه وه فاتی نه کردوه به ناگا دیته وه.

که ده لی: «وَكَانَ النَّاسُ أُمِّيَّيْنِ»، واته: خوینده واریان نه بووه، نجا مه به سته که پرونده کاته وه و ده لی: «لَمْ يَكُنْ فِيهِمْ نَبِيٌّ قَنَنَهُ»، بویه که وتنه گوماتیکی زور گه وره و، کاره ساتیکی گه وره یان به سه رداهات و نه قلیانی وه ستاند، نه گه رنا پیشتر پیغه مبه ر یان ۛ له ناو دابایه و وه فاتی بکردبایه، نه وه ده یانزانی که نه و پیغه مبه ره ش ۛ وه کو پیغه مبه رانی پیشوونر وه فات ده کات و تووشی شوک نه ده بوون.

که ده لی: «فَأَمْسَكَ النَّاسُ»، واته: دوا ی نه وه ی عومه ر ۛ ناوا ی ده گوت نیتر نه وانیش وازیان هینا، «فَقَالُوا: يَا سَلِمَ»، خه لکی به سالمیان گوت: «انْطَبِقْ إِلَى صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ۛ فَدَعُوهُ»، کوده نگی خه لکی له سه ر نه وه ی که و بانگی نه بو به کر بکریت له گه ل هه بوونی نه و هه موو هاوه له شدا که هه م شاره زای دین و، هه میش په یوه ست بوون به هاوړپیه تی پیغه مبه ره وه ۛ نه وده مان پنده لی: که و پښه ی نه بو به کر ۛ له ناو هاوه لاند اچه نده به رز بووه و خاوه نی پله و ریزیکی تاییه ت بووه له نیواندا.

که گوتوویانه: «انْطَبِقْ إِلَى صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ۛ فَدَعُوهُ»، له گه ل نه وه ی که هه موویان هاوړی و هاوه لی پیغه مبه ر ۛ بوون، به لگه یه کی دیکه یه بو تاییه تمه ندی نه بو به کر ۛ، به لام له نیو هاوه لانیسدا که ده گوترا: هاوه لی پیغه مبه ری خوا ۛ یه کسه ر نه بو به کریان ده هاته خه یال، چونکه نه بو به کر ۛ نه و پله و جیاوازیه شی هه بووه،

ئیمان له دلیاندا، ههروهها بابته که ی به ته وای بو وونکردنه وه و راستی بابته که ی بو شیکردنه وه، به وپیری دامه زراوی و خوراگرییه وه گوتی: {أَمَّا بَعْدُ؛ فَمَنْ كَانَ يَعْبُدُ مُحَمَّدًا فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ، وَمَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ}. واته: دوا ی نه مه؛ هه ره که سیک موحه ممه دی ده په رست، نه وه موحه ممه د وه فاتی کرد، هه ره که سیکیش خوا ده په رستیت، نه وه بینگومان خوی گه وره زیندو وه هه رگیز نامری. نه وه ی که وا نه بو به کری صیددیق. له و کاره ساته گه وره یه دا گرنگی پینداو باسی کرد هه مان نه و شته بوو که پیغه مبه ره. گرنگی پینده دا، که برینی بوو له خوا به یه کگرتن، که نه و ههش بناغه و بنجینه ی هه ره کاریکه له ژیانداو گه وره نرین داواکراوه له بهنده.

نه بو به کر. له و کاته دا باسی له دامه زراوی و خوراگری و جیگیرکردنی بیروباوه پیری ئیمانداران کرد، چونکه نه گه ر ئیمان پته وو دامه زراو بوو، ئیتر هه موو شته کانی دیکه دینه سه ره خه ت و چاک ده بن، چونکه گرنگترین شت له کاتی روودانی کاره ساتندا، که پینوسته پارتزگاری لی بکرت، ئیمان و بیرو باوه ره.

پاشان نه و ئایه ته ی خوینده وه که خوا ده فه رموی: وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَقْلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَصُرَ اللَّهُ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ. (ان عمار. - موحه ممه د -) ته نها پیغه مبه ریکه - نه مر نه -، بینگومان له پیش نه و پیغه مبه رانی تر پابوردون جا ئایا نه گه ره وه فاتی کرد، یان کورزا، ده گه رینه وه بو دواوه ی خوتان - پاشگه زده بنه وه؟! -، هه ره که س هه لگه رینه وه بو دواوه ی خوی - بو بته رستی -، نه وه هه رگیز - نه و که سه - هیچ زیانیک ناگه به نیت به خوا، وه به زووی خوا پاداشتی سوپاسگوزاران ده داته وه). ئیینو عه بیاس. گوتی: (سویند به خوا وه کو نه وه وابوو خه لکی نه و ئایه ته ی نه زانیی که هه یه، هه تا کو نه بو به کر خویندیه وه) خویندنه وه ی نه و ئایه ته له و کاته دا له لایه ن نه بو به کره وه دامه زرانندی خه لک به هوی وتاره که یه وه له سه ره بیروباوه رو خوا به یه کگرتن ته و فیکیکی خوا بوو، ئیتر خه لکی هه مووی له هه ره چوار لای مه دینه دا نه و ئایه ته یان ده خوینده وه وه کو نه وه ی که نه و پوژه نه و ئایه ته دابه زبیت.

هه تا ئه و عومهره ی ﷺ که ده یگوت: هه که ستيك بَلَي: پيغه مبهه ر ﷺ وه فاتی کردوه، به شمشير لئي ددهم، وای ليهاه که ده یگوت: سوتند به خوا هيچ شتيكم نه بوو، هه تا گوتم له ئه بو به کر بوو ئه و ئايه ته ی خوننده وه و ئينر تيگه يشتم که پيغه مبهه ر ﷺ وه فاتی کردوه، حاله تيکم به سه رهات هه تا پنيه کانم نه يان توانی پامبگرن و که ونمه سه ر زهوی)، ئه وهش وه ک ريزلينا نيکی خوا بوو بو راستگوتريني ئه و ئوممه ته و دامه زراوی بوو بو ئه و.

ئه و جار خه لکی به پرسيار کردن پرويان کرده ئه بو به کر ﷺ، گو تيان: «يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَيُّضَلَى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ؟»، نويز کردن له سه ر مردوو، واته: داوای ليخوشبوونی بو بکهين و دوو عای سوزو ميه ره بانی خوا ی گه ورده ی بو بکهين، ئي خو پيغه مبهه ر ﷺ خوا ی گه وره له گونا ه ی پابردوو و داهاتووی خوشبووه، ئايا نويزی له سه ر ده کری؟ «قَالَ: نَعَمْ»، ئنجا پرسيار نيکی ديکه به مي شکياندا هات «قَالُوا: وَكَيْفَ؟ قَالَ: يَدْخُلُ قَوْمٌ فَيَكْبُرُونَ وَيُضْضُونَ وَيَدْعُونَ، ثُمَّ يَخْرُجُونَ، ثُمَّ يَدْخُلُ قَوْمٌ فَيَكْبُرُونَ وَيُضْضُونَ وَيَدْعُونَ، ثُمَّ يَخْرُجُونَ، حَتَّى يَدْخُلَ النَّاسُ»، واته: پۆل پۆل خه لکی ده چنه ژووره وه به گويره ی له خوگرني ژووره که، که له راستيدا ژووره که زۆر بچووک بووه، بويه ش ناشته که ی زۆر دوا که وت، ئنجا شتيکی ديکه يان لينوو به کيشه، که ئايا پيغه مبهه ر ﷺ ده نيژري؟ «قَالُوا: يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَيُذْفَنُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالُوا: أَيْنَ؟ قَالَ: فِي الْمَكَابِ أَلَدِي قَبْضُ اللَّهِ فِيهِ رُوحُهُ»، پاشان بو قسه که ی به وه ی به لگه ی هينايه وه که گو تي: «فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَقْبِضْ رُوحَهُ إِلَّا فِي مَكَانٍ طَيِّبٍ. فَعِمْمُوا أَنْ قَدْ ضَدَقَ»، بيشنر باسی ئه وه کرا که ئه بو به کر ﷺ گو تي: شنيکم له پيغه مبهه ر ﷺ بيستووه که له بيرم نه حوته وه گو تي: «مَا قَبْضُ اللَّهِ نَبِيًّا إِلَّا فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُدْفَنَ فِيهِ»، ئينر ئه بو به کر ﷺ به لگه و هوکاره که ی به يه که وه باسکرد.

که ده لي: «ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَغْسِلَهُ ثَوْبِي»، واته: خزمه کانی پشتی، بويه کورپه مامه که ی که عه لی کوری ئه بو تاليب ﷺ بوو شوستی، هه نديک له خزمه کانيشي يارمه تياندا، له سي پو شاکی يه مانی سبي کفنيان کرد، واته: له لۆکه بوون، که نه کراس و نه ميژه ريان له گه ل نه بوون.

که ده لي: «وَاجْتَمَعَ الْمُهَاجِرُونَ يَتَشَاوَرُونَ»، ئه و راويزه يان له دوا ی وه فاتی پيغه مبهه ر ﷺ و

له یش ناشتیدا بوو، راوژه که یان دهرباره ی جینشین بوو، بویهش لهو کاره به په له بوون، چونکه له هه موو کاتیکدا نه گهر فرمانرپه وایه ک نه بیت کاروبار ټیکده جیت و ده بیته ئالوژی، خه لکی دابهش ده بن و، یه ک ره ئی نابن و تووشی فیتنه و لیک ترازان ده بن و کیشه و ئاشووب ده که وخته نیوانیان.

لا بَصُحُ نَاسٍ قَوْصَى لَا سَرَاةَ لَهُمْ وَلَا سَرَاةَ إِذَا جُهِتُمْ سَادُوا

ئنجا موهاجیره کان له وه ده ترسان که نه گهر نه نصاره کان به ته نیا کوبینه وه و که سیک له خو یان هه لبریزن فیتنه و ئاشووب سهر هه لبدات، به جوړیک که ریگری لى نه کریت، بویه به نه بو به کریان گوت: «انطلق بنا إلى إحياء من الأنصار نُدَجِبُهُمْ مَعَنَا فِي هَذَا الْأَمْرِ»، وانه: با نهو کاره هه موومان به یه کسانى ینی هه لسن و که سیک دیاری بکه ین و له سهری ریککه وین بو نه وه ی کاروباری مسولمانان بگریته ده ست و بیته جینشین، ئنجا رویشت بو لای نه نصاره کان که له سه قیفه ی به نو ساعیده کوبونه وه، «فَقُلْتُ الْأَنْصَارُ»، له سهر رمانی حه بیایی کوړی مونزیر ځه گوتیان، «مِنَّا أَمِيرٌ وَمِنْكُمْ أَمِيرٌ»، نه وهش هه ندیک جار ده بیته هو ی به رته وازه یی، چونکه له ههر کومه له یه ک فرمانرپه وایه ک ده بیت و، نهویان گو ی بو نه ویتریان راناگری، به لام خوای گه وره عومه ری کوړی خه تتایی ځه سهرکه وتوو کرد لهو کاره شداو، قسه یه کی خسته دل وه، که دلی هه مووانی کو کرده وه له سهری، که گوتی: «مَنْ لَهُ مِثْلُ هَذِهِ الثَّلَاثِ»، وانه: کی هه یه نهو سی سیفه ته به رزه ی نیدایی ینم بلین، جا نهو ئایه ته ی خوینده وه: «ثَانِيًا أَتَيْنَ إِذْ هُمَا فِي الْفَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا» (پنځه مبه ر یه کیک بوو لهو دوو که سه کاتیک نهو دووانه له نه شکه وتی - ثور - دا بوون نهو کاته به هاوه له که ی وت خه م مه خو بیگومان خوا له گه لمانه).

لهو ئایه ته دا سی سیفه تی باسکر دوه!

یه که م: که ده فهرموی: «ثَانِيًا أَتَيْنَ إِذْ هُمَا فِي الْفَارِ»، کی بوو له گه ل پیغه مبه ر به رگه ی ناره حه تی و قورسی و، ترسی ناو نه شکه وتی گرت و خو ی بو راگرت؟ دووهم: که ده فهرموی: «إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ»، کامه هاوه لی پیغه مبه ر له قورئاندا به ده ق ناوی هاوه لی لیتراوه؟

سینه‌م: **إِنَّكَ أَنتَ مَعَك**، باشه ئەو له گەڵ بوونه تایبەتە له گەڵ پیغه‌مبەر ﷺ بۆ کێیه؟

وەلامی هەرسێک پرسیاره‌که ئەودیه ئەو تایبەتمەندیانە تەنها له ئەبو بە‌کردا بوونیان هەیه.

«ثُمَّ سَطَّ يَدُ فِدْعَةَ وَنَعْفَ سَطَّ سَعْفَ حَسْبَهُ خَبِيئَةً»، به‌ی راجیایی و کێشه‌و گرفت به‌بیانیان به ئەبو بە‌کردا، باسان له نێو مزگەوتدا کۆبوونه‌وه، ئەوهی که له سه‌قیف روویدا، ئێس له مزگەوتدا له نێو خە‌لکه‌که‌دا ئاشکرا کرا، بۆیه‌عه‌لی کوری ئەبو تالیب و زوبه‌یری کوری عه‌وام هاتن نێش خە‌لکه‌که به‌یعتیان به ئەبو بە‌کردا، داو، ئێتر کوی گشتی هاوه‌لانی‌ش به‌یعتیان پێدا.

٣٩٧- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ لَمَّا وَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ كُرْبِ الْمَوْتِ مَا وَجَدَ، قَالَتْ فَاطِمَةُ: «وَإِكْرَاءُ فَقَالَ لَنُفِي بِ» «لَا كُرْبَ عَنِّي أَبَدًا بَعْدَ سَوَاءٍ» «لَقَدْ خَضِرَ مِنْ أَيْدِي مَا لَيْسَ بِتَارِكٍ مِنْهُ أَحَدًا، الْمُوَافَاةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

واته: ئەه‌سه‌ی کوری مالیک ده‌لی: کاتی‌ک پیغه‌مبەری خوا ﷺ هەستی به‌ ئازارو گرفتاریه‌کانی سه‌ره‌مه‌رگی کرد، فاطیمه گوتی: ئە‌ی هاوار بۆ ئەو ئێش و ئازاره زۆره‌ی باوکم، پیغه‌مبەریش فەرمووی: «دوا‌ی ئەو ئێش و ئازاره‌ی ئە‌م‌رو، هیچ ئێش و ئازاریکی دی تووشی باوکت نابێ، ئەو مردن و رووح کێشانه‌ی بۆ باوکت هاتوه، واز له هیچ که‌سێک ناهێتی، به‌ئینگه‌ی پێک‌گه‌یشتنه‌وه‌مان پۆ‌زی قیامه‌ته».

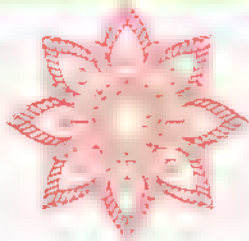
شەرح و روونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «لَمَّا وَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ كُرْبِ الْمَوْتِ مَا وَجَدَ»، واته: کاتی‌ک که پیغه‌مبەر ﷺ به‌ ده‌ست ئازارو ناره‌حه‌تی مردنه‌وه تووشی ناخۆشی و ئازار ببوو، «قَالَتْ فَاطِمَةُ»، فاطیمه‌ی کچی که له‌لای پیغه‌مبەر ﷺ بووه، گوتی: «وَإِكْرَاءُ»، واته: ئە‌ی هاوار بۆ ئەو ئێش و ئازاره زۆره‌ی، ئەو وته‌یه بۆ ناخۆشی و ئازار چه‌شتن به‌کار‌دێت.

(٢) أخرجه المصنف في جامعه: ١٠٦٢، وفي إسناده كلام: لَأَنَّ فِيهِ عَمْدَ رُئْه بِنِ دَرَقِ الْحَمِي، وهو صدوقٌ يكذب، وهذا عُلِّهِ المصنف في كتابه الجامع بقوله: هذا حديثٌ غريبٌ.

پایہٴ نبیؐ: نبوغ و ہاتھ
دہر بارہ و میراثی
پنغہ مہر و خواہ

دانه‌ر ع نه و باسه‌ی تایب‌ت کردوه بۆ ئه‌و شته‌ی که پیغه‌مبه‌ر ع له دونیادا له دوا‌ی خۆ‌ی به‌جینی هیشتوه، خۆ پیغه‌مبه‌ری خاته‌م ع و ته‌واوی پیغه‌مبه‌رانیش ع نه‌وه‌ی که به‌ جینیان هیشتیبت له شتی دونیایی، نه‌وه ده‌گریته‌ خێرو سه‌ده‌قه، چونکه‌ بینگومان نه‌وان دینارو دره‌میان لی به‌ میرات جینه‌هیشتوه، به‌لکو ته‌نها زانست و زانیارییان به‌ میرات به‌جی هیشتوه.

۳۹۹- عَنْ غَمْرٍو بْنِ الْخَارِثِ، أَخِي جُوَيْرِيَةَ لَهُ صُحْنَةٌ قَالَ: «مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِلَّا سِلَاحَهُ وَبَعْلَتَهُ وَأَرْضًا جَعَلَهَا صَدَقَةً»^(۱).

واته: عه‌م‌ری کو‌ر حارس، برای جو‌دیری‌یه ع که هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ری خوا‌یه ع، گو‌توویه‌تی: «کاتی پیغه‌مبه‌ری خوا ع وه‌فاتی کرد، (له دوا‌ی خۆ‌ی) هیچ مال و سامانیکی جی نه‌هیشت جگه‌ له چه‌که‌که‌ی (که هه‌موو پیداو‌یسته‌کانی جه‌نگ ده‌گریته‌وه)، وه هیس‌زه‌که‌ی (که ناوی دول دول بوو، په‌نگی سیی بوو)، هه‌روه‌ها پارچه‌ زه‌ویه‌ک که به‌خشی و کردیه‌ خێر».

شرح و روونکردنه‌وه:

له‌م فه‌رمووده‌یه نه‌و ده‌رده‌که‌وی، که‌وا پیغه‌مبه‌ر ع هیچ شتیکی به‌ میرات له دوا به‌جینه‌ماوه، جگه‌ له هه‌ندیک شتی زۆر که‌م نه‌بی، که به‌یه‌نجه‌ی ده‌ست ده‌ژمێردرین و، نه‌ویشی کردۆته‌ خێر بۆ ئۆمه‌ته‌که‌ی.

(إبن کثیر) ع ده‌لی: (بینگومان دونیا به‌ هه‌موو شتیکی ناویه‌وه زۆر له‌وه که‌متر بووه، که‌وا پیغه‌مبه‌ر ع هه‌ولی بۆ بدات، یان له دوا‌ی خۆ‌ی بیکات به‌ میرات، سه‌لام و دروود له پیغه‌مبه‌ر ع و هه‌موو پیغه‌مبه‌رانی برای هه‌تا پۆ‌ری دوا‌یی)^(۲).

۴۰۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ع قَالَ: جَاءَتْ فَاطِمَةُ إِلَى أَبِي نَكْرٍ ع، فَقَالَتْ: مَنْ يَرِثُكَ؟ فَقَالَ: أَهْلِي وَوَلَدِي، فَقَالَتْ: مَا لِي لَا أَرِثُ أَبِي؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ص يَقُولُ: «لَا تَوَرَّثُ»، وَلَكِنِّي أَعُولُ مَنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص يَعُولُهُ، وَأَنْفِقُ عَلَى مَنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص يُنْفِقُ عَلَيْهِ^(۳).

(۱) أخرجه البخاري: ۲۷۳۹.

(۲) البداية والنهاية: ۲۷۳۹/۵.

(۳) أخرجه المصنف في جامعه: ۱۶۰۸.

واته: ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلێ: فاطیمە ھاڤە خەزەمەت ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ گونی: ئایا کئی میرات لە تۆ دەگرێ (دواى مردنت)؟ (ئەبو بەکر) گونی: ھاوسەر و منداڵەکانم، (فاطمە رضی اللہ عنہا) گونی: ئەدى ئایا من میرات لە باوکم ناگرم؟ ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ گونی: گوی بیست بووم پێغەمبەرى خوا ﷺ دەیفەرموو: «(ئیمەى پێغەمبەران) کەس میراتمان نابات (میراتگرمەن نین)»، (ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ) گونی: بەلام بێگومان ئەو کەسەى پێغەمبەرى خوا ﷺ سەرپەرستى کردووە، منیش سەرپەرستى دەکەم، ھەر کەسیش پێغەمبەرى خوا ﷺ بزێوى بۆ دا بین کردووە، منیش بزێوى بۆ دا بین دەکەم.

شرح و پوونکردنەو:

لەم فەرموودەیدا دیارە کە فاطیمەى کچی پێغەمبەرى خوا ﷺ «حَاشَ قَاصِمَةٌ إِلَى أَبِي نَكْرٍ رضی اللہ عنہ»، ھاتووە بۆ لای جێنشینی پڕوادیاران و ئەو کەسەى کە کاروبارى مسوڵمانانى بە دەستە لە دواى وەفاتی پێغەمبەرى خوا ﷺ، ھاتووە داواى بەشە میراتى خۆى دەکات کە لە باوکپەووە بۆى بەجى ماو، دیارە ئەو فەرموودەى پێنەگەشتووە کەوا پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتى: ئیمە میراتمان لى ناگیرت، بۆیە وەکو پێشەکیەک بۆ داواکارییەکەى پوو لە ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ دەکات و دەلێ: «مَنْ يَرْتُك؟»، واتە: ئەگەر تۆ مردى کئی میرات لى دەگرێ؟ «فَقَالَ: أَهْلِي وَوَلَدِي»، واتە: ئەگەر مردم ھاوسەر و و منداڵەکانم میراتم لێدەگرن، «فَقَالَ: مَا لِي لَا أَرِثُ أَبِي؟»، باشە ئەگەر تۆ خیزان و منداڵەکانت میرات لى دەگرن بۆجى من میرات لە باوکم ناگرم؟! «فَقَالَ أَبُو نَكْرٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لَا نَوْرُثُ»، لەبەر ئەوەى ئەو شتانەى کە لە دواى پێغەمبەر ﷺ بەجى ما بوون لە نتوان خیزان و نزیکەکانیدا دا بەشى نەکرد.

جا کاتیک فەرموودەکەى ئەبو بەکرى رضی اللہ عنہ بیست، ئیتر زیاتر لەسەر قسەکەى بەردەوام نەبوو، ئەوەش ئەوەى لى دەخوێتریتەووە کەوا فاطیمە رضی اللہ عنہا ئەو فەرموودەى پیشتر نەبیستووە، چونکە ئەگەر پیشتر بیستبای داواى نەدەکرد.

کە دەلێ: «وَلَكِنِّي أَعُولُ مَنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعُولُهُ، وَأَتَّبِقُ عَلَى مَنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَّبِقُ عَلَيْهِ»، مەبەستى ئەوە بوو کەوا خەرجى لى ناگیرتەووە، بەلکو بەردەوام خەرجى ئەوانە دەکیشیت کە پێغەمبەر ﷺ خەرجى کیشاون، چونکە بێگومان ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ

نیست چیشینی پیغمبره ﷺ بو رایکردنی کاروباری مسولانان و پیدایستی کانیان.

۴۰۱- عَنْ عُمَرُو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي التَّحَرِّيِّ، أَنَّ الْعَبَّاسَ، وَعَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ، جَاءَا إِلَى عُمَرَ يَخْتَصِمَانِ يَقُولُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَنْتَ كَذَّابٌ، أَنْتَ كَذَّابٌ، فَقَالَ عُمَرُ: لَطَلَحَهُ، وَأَرْبَعٌ، وَعِنْدَ الرَّحْمَنِ بِنِ غَوِيٍّ، وَسَعِيدٍ. أَنْشَدَكُمْ بَالَهُ أَسْمِعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «كُلُّ مَالِ نَبِيٍّ صَدَقَةٌ، إِلَّا مَا طَعَّمَهُ، إِنَّا لَا نُورِثُ؟» وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ^(۱).

واته: عه‌م‌ری کوری مو‌ره ده‌گیر‌ته‌وه له نه‌بو بوخته‌ری که گوتوویه‌تی: عه‌بیاس و عه‌لی علیه‌السلام حوونه خزمه‌ت بی‌شه‌وا عوم‌هر علیه‌السلام شتی‌ک هه‌بوو له نیوانیاندا، هه‌ر کامیان به نه‌وی دیکه‌ی ده‌گوت: تو واو، تو وا، ئیدی بی‌شه‌وا عوم‌هر علیه‌السلام به ته‌لحه‌و زوبه‌یرو عه‌بدو‌ر‌په‌حمانی کوری عه‌وف و سه‌عدی علیه‌السلام گوت: سو‌یندتان ده‌ده‌م به خوا‌نایا گو‌تیان لی بووه که پیغمبره‌ری خوا علیه‌السلام ده‌یفه‌رموو: «هه‌موو مولک و مالی پیغمبره‌ر صه‌ده‌قه‌یه، جگه له‌وه‌ی بژیوه بو‌خانه‌واده‌که‌ی، نیمه میراتمان لی نا‌گری»، وه له فه‌رمووده‌که‌دا چیرۆک و به‌سه‌ره‌اتی‌ک هه‌یه.

شرح و پروو‌کردنه‌وه:

که ده‌لی: «أَنَّ الْعَبَّاسَ، وَعَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ، جَاءَا إِلَى عُمَرَ يَخْتَصِمَانِ»، عه‌بیاس مامی پیغمبره‌ر علیه‌السلام، عه‌لی کوری نه‌بو تالیب ناموزای پیغمبره‌ر علیه‌السلام، له‌سه‌ر کیشه‌یه‌ک هاتن بو‌لای عوم‌هری کوری خه‌ت‌تاب، چونکه وه‌کو نه‌بو به‌کر ته‌ویش هه‌لسابوو به‌دابین‌کردنی خه‌رجی نزیکه‌کانی پیغمبره‌ر علیه‌السلام له‌و زه‌ویه‌ی که پیغمبره‌ر علیه‌السلام وه‌کو صه‌ده‌فه له‌دوای خو‌ی به‌جینی هیش‌ت‌بوو، باشان عوم‌هر سه‌ره‌یه‌رشتی نه‌و زه‌ویه‌ی به‌عه‌بیاس و عه‌لیدا علیه‌السلام بو‌ته‌ودی خه‌رجی خو‌یاتی پی‌دابین بکه‌ن، نه‌ک وه‌کو میرات، نیت‌له‌سه‌ر نه‌وه کیشه‌یه‌ک که‌وته نیوانیان و ته‌وانیش بو‌چاره‌سه‌ری کیشه‌که‌یان پروویان کرده عوم‌هر که جیشین بوو، «يَقُولُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَنْتَ كَذَّابٌ، أَنْتَ كَذَّابٌ»، واته: هه‌ریه‌که‌یان له‌سه‌ر شتی‌ک که‌وته‌بووه نیوانیان کیشه‌که‌یان له‌گه‌ل یه‌کردا هه‌بووه، وه‌ک بلی‌ی هه‌زیان لی‌بوو زه‌ویه‌که‌یان له‌نیواندا دابه‌ش بکری‌ت، به‌پتی

(۱) إسناده ضعيف، لأنَّ أبا التحريِّ لم يسمعه من عليٍّ والعبَّاس، لم يسمعه من رجلٍ، وهو لا يُعرف، لكن يشهد له ما سيأتي بعد الحديثين.

شایسته‌ی خویان، که نه‌و دابه‌شکرده‌ش زور به میرات ده‌چوو، بویه عومهر ﷺ له نه‌سلی شته‌که ناگاداری کردنه‌وه، نه‌ویش نه‌وه‌بووه که پیغه‌مبه‌ران ﷺ میراتیان لی ناگیری، بویه گوتی: «قَالَ عُمَرُ، بَطْلَحَةُ، وَالزُّبَيْرُ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، وَسَعْدٌ»، نه‌وانه هه‌موویان له گه‌وره پیاوانی هاوه‌لان بوون، هه‌مووشیان له‌و ده‌که‌سه‌بوون که له دونیادا موژده‌ی به‌هه‌شتیان پیدرابوو، «أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ»، وه‌ک بلیی: به‌خوا سویندتان ده‌دهم، «تَشْدُكُمْ بِاللَّهِ أَسْمِعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «كُلُّ مَا بِي نَبِيٌّ صَدَقَهُ، إِلَّا مَا أَطْعَمَهُ، إِنَّا لَا نُورِثُ؟»، نه‌وانیش هه‌موویان شایه‌دیاندا که به‌لی راسته‌و له پیغه‌مبه‌ریان ﷺ بیستوه.

۴۰۲- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا نُورِثُ مَا تَرَكْنَا فَهُوَ صَدَقَةٌ».

واته: عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، ده‌گیرته‌وه: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌ی: «(ئیمه‌ی کومه‌لی پیغه‌مبه‌ران) میراتگرم‌ان نییه‌و میراتمان لی ناگیری، هه‌ر شتیکیش که جیی دیلین نه‌وه ده‌بیته‌ صه‌ده‌قه».

شرح و وروونکردنه‌وه:

عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا کاتیک نه‌وه‌ی گوتوه که له میراتگرانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بووه، نه‌گه‌ر میراته‌که‌ی دابه‌ش کرابا میراتی ده‌گرت، نه‌وه‌ش به‌لگه‌یه له‌سه‌ر راستگویی و به‌ویژدانی و نه‌مانه‌ت پاریزی عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا.

۴۰۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يَفْسِمُ وَرَثَتِي دِينَراً وَلَا دِرْهَمًا، مَا تَرَكْتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي وَمُؤْنَةِ عَائِلِي فَهُوَ صَدَقَةٌ»^(۱)

واته: نه‌بو هورده‌یره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گیرته‌وه: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌ی: «میراتگره‌کانم یه‌ک دینار و دره‌م دابه‌ش ناکهن، نه‌وه‌ی به‌جیم هیشته‌و پاش جیا‌کردنه‌وه‌ی نه‌فه‌قه‌و بژیوی هاوسه‌رانم و کرنی کرنکاره‌که‌م (که له‌سه‌ر زه‌وی کاریان ده‌کرد)، نه‌وه‌ی دیکه (هه‌مووی) ده‌کریته‌ خیر».

(۱) أخرجه البخاري: ۴۰۳۵، ومسلمك ۱۷۵۸.

(۲) أخرجه البخاري: ۲۷۷۶، ومسلم: ۱۷۶۰.

شرح و روونگردنمهوه:

نهووش به مانای فهرمووده کانی پیشووتره، پیغه مبهَر ۱۳۳ میراتی لئ ناگیرئ، واته: مال و سامانی له نیوان میراتگره کانیدا دابهش ناکرئ، تنها خهرجی مال و خیزانه کانی لئ دهدرئ، له گهل نهو کهسه ی که پنی هله دهستیت به خزمهت کردن و خهرجی کیشانه که.

گوتراوه که مهبهست له (العامل) نهو کهسه یه که سهر به رشتیاری کاروباری مسولانانه، له دوا ی پیغه مبهَر ۱۳۳، گوتراویشه: نهو کهسه یه زه کات کو ده کاته وه، گوتراویشه: نهو کهسه یه خزمهتی خورماو زهویه که ده کات، قسه تیریش گوتراوه، نیبنو حه جهر ۱۳۳ قسه ی یه که می هله لبار دووهو گوتویه تی: نهو هیان جیگای پشت پنی به ستنه.

۴۰۴- عن مالك بن اوس بن الحدثان قال: دَخْتُ عَلَى عُمَرَ ۱۳۳ فَدَخَلَ عَلَيْهِ عِنْدَ الزُّخْرَفِ نُرُ غُوفٍ، وَضَحَّةٌ، وَسَعْدٌ، وَحَاءٌ عَيْيٌ، وَاعْتَصَلَ بِهِمْ، يَحْتَضِمُونَ. فَقَالَ لَهُمْ عُمَرُ: تَسُدُّكُمْ بِالْأَيْ يَادِبُهُ نَفْوَةُ السَّمَاءِ وَالأَرْضُ أَتَعْمَقُونَ أَمْ رَسُوهُ أَسَ ۱۳۳ قَالَ: «لَا بُرْتُ، مَا بَرَكَاةُ ضِدْفَةٍ» فَقَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ طَوِيلَةٌ^(۱).

واته: مالیکی کوری نهوسی کوری حه ده سان ۱۳۳ ده لی: چوومه خزمهت عومه ر ۱۳۳، له هه مان کاتدا عه بدور به چانی کوری عه وف و ته له وه سه عد هاتنه ژووره وه، ئیدی عه لی و عه بیاس ۱۳۳ له هه مان کاتدا هاتنه ژووره وه و شتیک له نیوانیان هه بوو، پیشه و عومه ر ۱۳۳ پنی گوتن: سویندتان ده ده م به و خوا یه که به مؤله ت و فهرمانی نهو ئاسمان و زهوی له نگه ریان گرتوه و هستان (واته: وادیته پیش حاوتان جووله یان نیه)، ئایا ئیوه ده زانن و بیستووتانه که پیغه مبهری خوا ۱۳۳ فهرموویه تی: «ئیمه (ی کومه لی پیغه مبه ران) هیچ میراتیکیان له دوا جئ نامینی و کهس میراتمان لئ نابات، نهوه ی به جنی دیلین ده بیته صه ده قه» گوتیان: ئهی خوا یه (شایه دین) به لی وایه، له م فهرمووده دا به سه رهاتیکی دریزی هه یه.

شرح و روونکردنه‌وه:

له فهرمووده‌ی پیشووتر رابورد که‌وا عومەر عه‌بیاس و عه‌لی علیه‌السلام کردبوو به چاودنیرو سهریهرشتیار به‌سهر ئه‌و زه‌وییه‌ی که پینگه‌مبه‌ر علیه‌السلام به‌جینی هیشتبوو، بۆ ئه‌وه‌ی سهریهرشتی بکه‌ن و خه‌رجی نزیکه‌کانی پینگه‌مبه‌ری علیه‌السلام بێ دابین بکه‌ن، ئه‌بو به‌کر علیه‌السلام بۆ خۆی به‌و کاره‌هه‌لده‌ستا، عومه‌ریش علیه‌السلام له سهره‌تادا بۆ خۆی به‌و کاره‌هه‌لده‌ستا، دواتر سهریهرشتی کردنه‌که‌ی به‌ع‌بیاس و عه‌لی سپارد، ئیتر ئه‌وانیش له‌و کاره‌دا ورده‌کیشه‌یه‌کیان لێ په‌یدا‌بوو.

ئیت‌ر ویستیان که عومه‌ر علیه‌السلام زه‌ویه‌که‌ دابه‌ش بکات له‌ نیوانیاندا، به‌لام عومه‌ر علیه‌السلام به‌و کاره‌رازی نه‌بوو، به‌لگه‌شی به‌و فهرمووده‌ بۆ هینانه‌وه.

که‌ ده‌لێ: «وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ طَوِيلَةٌ»، له‌ سه‌حیحی بوخاری و موس‌لیمدا ئه‌و چیرۆکه‌ باس‌کراوه^(۱).

۴۰۵- عَنْ عَائِشَةَ رضی‌الله‌تعالی‌عنہا، قَالَتْ: «مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَلَا شاةً وَلَا تَعِیرًا» قَالَ: «وَأَشْكُ فِي الْعَبْدِ وَالْأَمَةِ»^(۲).

وا‌نه: عایشه رضی‌الله‌تعالی‌عنہا، ده‌لێ: «پینگه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم باش کۆچی دوا‌یی کردنی هیچ شتیکی جینه‌هیشت، له‌ دینارو دره‌م و مه‌رو و شتر»، (راوی) ده‌لێ: «بیم وابێ گونی: له‌ به‌نده‌و که‌نیزه‌کیش». (مه‌به‌ستیش لێره‌دا ئه‌وه‌یه‌ هه‌رچی جێ بمینی نابێ به‌ میرات).

شرح و روونکردنه‌وه:

له‌و فهرمووده‌یه‌دا ئه‌وه‌مان بۆ ده‌رده‌که‌وێ که‌وا پینگه‌مبه‌ر علیه‌السلام له‌ سه‌روه‌ت و سامانی دنیا شتیکی له‌ دوا‌ی خۆی به‌جێ نه‌هیشتوه که‌ شایانی باس بیت، به‌لکو دنیا زۆر له‌وه‌ که‌متر بووه‌ که‌ پینگه‌مبه‌ر علیه‌السلام هه‌ولێ کۆکردنه‌وه‌ی سامانی دنیا‌یدا بیت، یان وه‌ک میرات جینی بێلێ، به‌لکو کارو گرنگی‌دانی ئه‌و ته‌نها سه‌رخستن و گه‌یاندنی دینه‌که‌ی خوا‌ی گه‌ورده‌بووه‌و، ئه‌وه‌ی له‌ دوا‌ی خۆی به‌جینه‌هیشتوه ته‌نها زانست و

(۱) أخرجه البخاري برقم: ۳۰۹۵، ومسلم برقم: ۱۷۵۷، والمصنف في جامعه: ۱۶۱۰.

(۲) أخرجه أحمد: ۲۵۰۵۳.

زانباریی و تیگه‌یشتن بووه له دین، حا ههر که سینگ لهو میراته شتیکی به ده‌سته‌ینا بیٚت، ئەوه باشت‌ترین به‌شی پێپراوه.

له‌وباره‌وه شتیکی خوش له ئەبو هوریره رضی اللہ عنہ ده‌گیرنه‌وه: که پۆزیک چوو بو بازارێ مه‌دینه، به‌ خه‌لکه‌که‌ی گوتوو، ئای چه‌نده ده‌سته‌یاچه‌ن، ئەوانیش گوتوو یانه: چی بووه ئه‌ی ئەبو هوریره؟ ئەویش گوتویه‌تی: ئەوه میراتی بیغه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ دابه‌ش ده‌کریت، که‌چی ئیوه‌ش لی‌ره‌ن و ناچه‌ن به‌شی خوتان وه‌ربگرن، گوتیان: له‌ کوی دابه‌ش ده‌کریت؟ گوتی: له‌ مزگه‌وت، ئیتر خه‌لکه‌که‌ هه‌موو به‌ به‌له‌ پرایانکرد به‌ره‌و مزگه‌وت، ئەبو هوریره‌ش رضی اللہ عنہ راوه‌ستا هه‌تا که‌ هاتنه‌وه. پێی گوتن: چیتان کرد حی بوو؟ گوتیان: ئه‌ی ئەبو هوریره‌ چووینه‌ مزگه‌وت و چووینه‌ ژووره‌وه، به‌لام هه‌یج شتیکیان نه‌بینی دابه‌ش بکریت، ئەبو هوریره رضی اللہ عنہ بێی گوتن: که‌ستان نه‌بینی له‌ مزگه‌وتدا؟ گوتیان: به‌لێ، که‌سمان بینی، هه‌ندیک که‌س نوێزی ده‌کردو هه‌ندیکیان قورئانیان ده‌خویندو هه‌ندیکیان باسی خه‌لال وحه‌رامیان ده‌کرد، ئەبو هوریره‌ش رضی اللہ عنہ بێی گوتن: ده‌ی هاوار بو ئیوه‌ میرایی بیغه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ ههر ئەوه‌یه.

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ مَرَّ بِسُوقٍ لِمَدِينَةٍ، وَوَقَفَ غَنِيًّا، فَقَالَ: يَا أَهْلَ السُّوقِ، مَا أَعْجَزَكُم! قَالُوا: وَمَا ذَاكَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟ قَالَ: ذَاكَ مِيرَاثُ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم نَقَسَ، وَأَنْتُمْ هَاهُنَا لَا تَذْهَبُونَ فَتَأْخُذُونَ نَيْصِيَّكُمْ مِنْهُ؟ قَالُوا: وَأَيْنَ هُوَ؟ قَالَ: فِي الْمَسْجِدِ. فَخَرَجُوا سَرْعًا إِلَى الْمَسْجِدِ، وَوَقَفَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ بِهِمْ حَتَّى رَجَعُوا، فَقَالَ لَهُمْ: مَا لَكُمْ؟ قَالُوا: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ فَقَدْ أَتَى الْمَسْجِدَ، فَخَرَجَ، فَبِمَ تَرَاهُ شَيْئًا يُنْقَسُ؟ فَقَالَ لَهُمْ أَبُو هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ: أَمَا رَأَيْتُمْ فِي الْمَسْجِدِ حَيًّا؟ قَالُوا: بَلَى، رَأَيْنَا فَوْمًا يُصَوِّنُ، وَفَوْمًا يُقْرَأُ، وَفَوْمًا تُذَاكِرُونَ الْخَلَالَ وَالْحَرَامَ، فَقَالَ لَهُمْ أَبُو هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ: وَبِحُكْمٍ، فَذَاكَ مِيرَاثُ مُحَمَّدٍ صلی اللہ علیہ وسلم.

رواه الطبرانی في المعجم الكبير: ۴۰۳.

يا بهي: نهوهي هاتوه
دهر بارههي ييني
يئغه مبهري خوا به له خه ودا

بینین چاوگیکه به دوو مانا دی:

یه که میان: ئه وهیه که مروّف له کاتی بیداری به چاو شنه کان ده بینن.

دووهمیان: ئه وهیه که مروّف له خهودا شت ده بینن، دانهر **﴿﴾** لیره دا مانای دووهمی مه به سته، بۆیه ههر له سه ره باسه که شدا گوتوو یه تی: بینینی پیغه مبه ری خوا **﴿﴾** له خهودا.

دانهر **﴿﴾** بهو بابته کوتایی به کتیه که ی هیناوه، بۆ ئه وهی بیسه لئینی و بلی: کهوا په یوه ندی ههیه له نیوان ئاکاره کانی پیغه مبه رو **﴿﴾** بینینی له خهودا، خو ئه گهر که سیک شاره زای سیفهت و ئاکاری پیغه مبه ر **﴿﴾** نه بیت، ئه وه ناتوانی دنیایی له وهی که ئه وهی له خهودا بینویه تی پیغه مبه ر **﴿﴾** بووه، یان نا، ئه وهش پیداکری کردنه له سه ر گرنگی زانستی شهرعی و گرنگی زانین و به دوا دا چوون کردن بۆ سیفه ته کانی پیغه مبه رو **﴿﴾** ئاکاره کانی، ئه گهر مسوّلان ئه و کتیه پر فهرو خیره ی خوینده وه: کتیی: (الشّمائل) ی نیشه و (الترمذی)، یان ههر کتییکی دیکه که جینی بشت پی به سنن بیت، ئه وه هه می شه به رجای پوون ده بیت له و باره وه، وه پشت به خوای گه وره له فیّل و ته له که ی شه ی تان به دوورو پارێزراو ده بیت و له خوی بایی نابن بهو خه وهی بینویه تی، چونکه خه لکیک ههیه که به هه له چووه و تووشی وه هم و به هه له چوون بووه، که پنی وابوو پیغه مبه ری **﴿﴾** له خهودا بینویه له ژیر ئه و گومانه شدا چه ندین شتی بی بنه ماو هه له سه راوی بلاو کردۆته وه، که هه یج به لگه یه کی له سه ر نیه له لایه ن خوای گه وره وه.

٤٠٦- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ **﴿﴾** عَنِ النَّبِيِّ **﴿﴾** قَالَ: «مَرُّ رَأْيِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَيْتُ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ بِي»^(١).

واته: عه بدوللای کوری مه سهوود **﴿﴾** ده گپریته وه: «په یغه مبه ر **﴿﴾** فه رموو یه تی: ههر که س له خهودا منی بینن، ئه وه به دنیایی منی بینوه، چونکه شه ی تان ناتوانی خوی بینیته سه ر شتیه و وینه ی من».

شرح و پروونکردنهوه:

که ده‌لئ: «مَنْ رَأَى فِي الْمَاءِ فَقَدْ رَأَى، فَإِنْ اشْبَطَ لَا تَمْتَلِ ي»، واته: ئەگەر که سێک پیغه‌مبەر ﷺ بهو جۆره بپینن له خه‌ودا که زانراوه له سېفهت و ئاكاره‌کانی، نه‌ک به جۆری دیکه، ئەوه پیغه‌مبهری خواي ﷺ بپینوه، چونکه شه‌یتان به جۆری تر دیته‌ خه‌وی مروّف و ناتوانی خۆی بپینته‌ سهر شیوه‌ی پیغه‌مبەر ﷺ، که ده‌فه‌رموی: «فَقَدْ رَأَى»، مه‌به‌ستی ئەوه‌ نیه که ئەو جه‌سته‌یه‌ی بپینوه، که‌وا له‌ نیو گۆره‌که‌یدا‌یه، نه‌ ئەو پروو‌حه‌ش که‌وا له‌ به‌هه‌شتدا‌یه، به‌لکو مه‌به‌ست ئەوه‌یه، که‌وا له‌سهر دیمه‌ن و شیوه‌ی پیغه‌مبهره‌و ﷺ، پیغه‌مبهری ﷺ بپینوه، چونکه هه‌رگیزو هه‌رگیز شه‌یتان ناتوانی خۆی بپینته‌ سهر شیوه‌ی پیغه‌مبەر ﷺ، شه‌یتان به‌ شیوه‌ی دیکه‌ دیته‌ خه‌وی مروّف و له‌وانه‌شه‌ پتی بلین: که ئەوه پیغه‌مبهره ﷺ یان ئەبو به‌کره ﷺ، یان عومه‌ره ﷺ یان که‌سێتر، به‌لام درۆ ده‌کات.

٤٠٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «مَنْ رَأَى فِي الْمَاءِ فَقَدْ رَأَى فَإِنْ اشْبَطَ لَا يَتَصَوَّرُ» أَوْ قَالَ: «لَا يَتَشَبَّهُ ي»^(١).

واته: ئەبو هوریره‌ پره‌ ده‌لئ: پیغه‌مبهری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌نی: «هه‌ر که‌س له‌ خه‌ودا منی بپینن ئەوه‌ی به‌ دلنیا‌یی منی بپینوه، چونکه بپنگومان شه‌یتان ناتوانی بیته‌ سهر شیوه‌ی من»، یان فه‌رموو‌ی: «توانای خو‌ج‌و‌اندنی به‌ من نیه».

شرح و پروونکردنهوه:

به هه‌مان فه‌رمووده‌ی پیشووتری عه‌بدوللای کوری مه‌سه‌عووده‌ ﷺ.

٤٠٨- حَدَّثَنَا قُسَيْبُ بْنُ حَزْزَانَ، قَالَ حَدَّثَنَا حَلْفٌ بْنُ حَبِيبَةَ، عَنْ أَبِي مَسْجَدٍ الْأَسَدِيِّ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ رَأَى فِي الْمَاءِ فَقَدْ رَأَى».

(١) أخرجه البخاري. ١١٠، ومسلم: ٦٠٥٦.

(٢) أخرجه أحمد: ١٥٨٨٠.

قال أبو عيسى وأبو مَالِكٍ هَذَا هُوَ سَعْدُ بْنُ طَارِقٍ بْنِ أَثِيمٍ، وَطَارِقُ بْنُ أَثِيمٍ هُوَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ رَوَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَاهُ، سَمِعْتُ عَيْنَ بْنَ خُزَيْمٍ يَقُولُ قَالَ حَلْفُ بْنُ حَلِيفَةَ: «رَأَيْتُ عَمْرُو بْنَ حُرَيْثٍ صَاحِبَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَنَا غَلَامٌ ضَعِيفٌ».

واته: قوته بیه ده‌لی: خه‌له فی کوری خه‌لیفه بوی گیراینه وه له ئەبو مالیکی ئەشجعه‌عی، ئەویش له باوکیه وه ۛ ګوتوو یه تی: پیغه‌مبه‌ری خوا ۛ فه‌رموو یه تی: «هه‌ر که‌س له خه‌ودا منی بینو ئەوه‌ی به د‌لن‌یایی منی بینوه».

شرح و پروونکردنه‌وه:

ئەوه‌شیان مانای فه‌رموو ده‌ی پیشووتر له خو ده‌گری و، وه‌کو دوو فه‌رموو ده‌که‌ی ئیننو مه‌سه‌وود و ئەبو هوره‌یره ۛ.

٤٠٩- عر عاصم بن کثیر قال حدثني أبي، أنه سمع أبا هريرة ۛ يقول قال رسول الله ۛ «مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقْدَ رَأَى قَلَّ لِسَيْطَرٍ لَا يَمْتَلِي»، قَالَ أَبِي، فَخَدَّثْتُ بِهِ ابْنَ عَدَسٍ ۛ، فَقُلْتُ، قَدْ رَأَيْتُهُ، فَذَكَرْتُ لِحَسَنٍ بنِ عُبَيْ قُتُبٍ، شَتَّهَنِي بِهِ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ۛ: «إِنَّهُ كَانَ يُشَبِّهُهُ»^(١).

واته: عاصمی کوری کوله‌ب ده‌لی: باوکم بوی گیرامه‌وه، که بیستوو یه تی ئەبو هوره‌یره ۛ ده‌ی ګوت: پیغه‌مبه‌ری خوا ۛ فه‌رموو یه تی: «هه‌ر که‌س منی بینو له خه‌ودا، ئەوه به د‌ل‌ن‌یایی منی بینوه، چونکه شه‌یتان ناتوانی خو‌ی بینیته سه‌ر وینه‌ی من»، باوکیشم ګونی: بو ئیننو عه‌بیاسم ۛ، باس کرد که من بینوومه: ئیدی بۆم باسی هه‌سه‌نی کوری عه‌لی کرد، ګوتم: شتوه‌ی به هه‌سه‌ن ده‌چوو، ئیننو عه‌بیاس ۛ ګونی: بیګومان (زۆر راسته ئەوه‌ی بینوته پیغه‌مبه‌ری خوا ۛ بووه)، چونکه «شتوه‌ی له هه‌سه‌ن ۛ ده‌چوو».

شرح و پروونکردنه‌وه:

که ده‌لی: «قَالَ لِسَيْطَرٍ لَا يَمْتَلِي»، واته: ناتوانیت هه‌رگیز خو‌ی بینیته سه‌ر وینه‌ی پیغه‌مبه‌رو ۛ خو‌ی به ئەو بجوینیت و، خو‌ی به‌و سیفه‌تانه نیشاندات که له هاوه‌له به‌ریزه‌کانه‌وه زانراون و به‌ئیمه‌گه‌یشته‌وه، کوله‌ب‌ی باوکی عاصیم ده‌لی: «فَخَدَّثْتُ بِهِ ابْنَ عَبَّاسٍ ۛ، فَقُلْتُ، قَدْ رَأَيْتُهُ»، واته: من له خه‌وندا پیغه‌مبه‌رم ۛ بینوه، «فَذَكَرْتُ لِحَسَنٍ بنِ عُبَيْ»، واته: له خه‌وه‌که‌مدا هه‌سه‌نی کوری عه‌لی به ئەو ده‌چوو، چونکه هه‌سه‌نی کوری عه‌لی به پیغه‌مبه‌ر ۛ ده‌چوو، له سیفه‌ت و ئا‌کاردا.

که ده‌لی: «فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ: إِنَّهُ كَانَ يُشَبِّهُهُ»، به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ته‌وه‌ی که باسه‌مان کرد هاوه‌لان گرنگیان به‌و بابه‌ته داوه، هه‌روه‌ها گرنگیان به‌وه داوه دلنیا بن‌نایا ته‌وه‌ی له‌خه‌ودا بینویانه پیغه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ بووه یان نا؟ جا نه‌گه‌ر به‌و جوړه بیینی که‌وا به‌سیفه‌تی پیغه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ چووه، نه‌وه پیغه‌مبه‌ری رضی اللہ عنہ بینوه، چونکه شه‌یتان ناتوانی خو‌ی بخاته سه‌ر شیوه‌ی پیغه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ، نه‌گه‌ر به‌و سیفه‌ته زانراو و ناسراوانه‌ش پیغه‌مبه‌ری رضی اللہ عنہ نه‌بینی بوو، نه‌وه له‌خه‌ودا پیغه‌مبه‌ری رضی اللہ عنہ نه‌بینوه هه‌رچه‌ند بانگه‌شه‌ی ته‌وه‌ش بکات.

٤١٠- عَنْ يَزِيدَ الْفَارِسِيِّ «وَكَانَ يَكْتُبُ الْمَصْحَفَ» قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْمَدِينِ زَمَنَ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي النَّوْمِ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يَقُولُ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَتَّسِبَهُ بِي، فَمَنْ رَأَى فِي النَّوْمِ فَقَدْ رَأَى»، هَذَا تَسْتَطِيعُ أَنْ تَلْعَنَ هَذَا الرَّجُلَ الَّذِي رَأَيْتَهُ فِي النَّوْمِ؟ قَالَ نَعَمْ، أَلْعَنُ لَكَ رَجُلًا بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ، حِسْمُهُ وَلَحْمُهُ أَسْمَرُ إِلَى الْبَيَاضِ، أَكْهَلُ الْعَيْنَيْنِ، حَسَنُ الضَّحْكِ، حَمِيلٌ دَوَائِرِ الْوُجْهِ، مَلَأَتْ لَحْيَتُهُ مَا بَيْنَ هَذِهِ إِلَى هَذِهِ، قَدْ مَلَأَتْ نَحْرَهُ «قَالَ عَوْفٌ: وَلَا أَذْرِي مَا كَانَ مَعَ هَذَا النَّعْبِ» فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ: لَوْ رَأَيْتَهُ فِي الْبَقِظَةِ مَا اسْتَطَعْتُ أَنْ تَنْعَتَهُ قَوْفٌ هَذَا^(١).

واته: یه‌زیدی فارسی «که موصحه‌فه‌کانی ده‌نووسی» ده‌لی: له‌پوژگاری ئیبنو عه‌بیاسدا رضی اللہ عنہ له‌خه‌ونمدا پیغه‌مبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ بینی، جا به‌ئینو عه‌بیاسم گوت: من پیغه‌مبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ له‌خه‌ودا بینوه، جا ئیبنو عه‌بیاسیش رضی اللہ عنہ گوتی: به‌دلنیا یی پیغه‌مبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ ده‌یفه‌رموو: «شه‌یمان ناتوانی خو‌ی بحو‌ینی به‌شیوه‌ی من، بویه هه‌ر که‌س منی بینی له‌خه‌ودا، نه‌وه به‌دلنیا یی منی بینوه»، نایا ده‌توانی وه‌سف و پیناسه‌ی ته‌و پیاوهم بو بکه‌ی که له‌خه‌ودا بینووته؟ (یه‌زیدیش) گوتی: به‌لی، وه‌سفی ته‌م پیاوهرت بو ده‌که‌م، مام ناوه‌نجی بوو، گوشتی، یان پیستی به‌لای سپیه‌تیدا بوو، چاوه‌کانی رده‌ش بوون، ده‌می به‌پیکه‌نینیکی جوان بوو، شیوه‌و پرووخساری

(١) قَالَ أَبُو عِيسَى، وَيَزِيدُ تَارِيقِي هُوَ يَزِيدُ بْنُ هُرْمُزٍ، وَهُوَ أَقْدَمُ مِنَ يَزِيدِ الرَّقَاشِيِّ، وَزَوَى يَزِيدَ الْفَارِسِيَّ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَخَادِيثٌ، وَيَزِيدُ الرَّقَاشِيُّ لَمْ يَذْكُرْ أَنَّ عَبَّاسٍ وَهُوَ يَزِيدُ بْنُ أَبِي الرَّقَاشِيِّ، وَهُوَ يَزِيدُ بْنُ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ، وَيَزِيدُ الْفَارِسِيُّ، وَيَزِيدُ الرَّقَاشِيُّ كَلَّاهُمَا مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ، وَعَوْفٌ بْنُ حَمَلَةَ هُوَ عَوْفٌ لَأَعْرَابِيٍّ.

أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ٣٤١٠، وَفِيهِ (حَسَنُ الْمُضْحَكِ) بِدَلِّ (حَسَنِ الضَّحْكِ).

زور جوان بوو، ریشه که ی تیره تا تیره ی پر کړدبوو، به ته وای گه ردنی پر کړدبوو،
عه وف (گیره وهی فهرمووده که) ده لی: نازانم چ وه سفیکی دیکه ی کردو، ئیدی
ئینو عه بیاس گوتی: (دلنیا به) نه گهر (به جاوی سهر و) له کانی به ناگابوونیش
ته ماشاات کړدبا به، نه تده توانی له وه زیاتر وه سف و پیناسه ی بکه ی.

شرح وړوونکړدنه وه:

ئینو عه بیاس ښه که ده لی: «هَذَا تَسْتَصِيحُ أَنْ تَنْتَغِثَ هَذَا الزَّخْرَ الَّذِي رَأَيْتَهُ فِي النَّوْمِ؟
قَالَ: نَعَمْ»، ویستویه تی له وه سفه که ی رابمینن، جا نه گهر باس کړدنه که ی هاوړنیک
بوو له گهل نه و سیفه تانه ی که له پیغه مبه ر ښه زانراون و ناسراون، نه وه پیگومان
پیغه مبه ر ښه بڼیوه، چونکه شیتان ناتوانی خوی به پیغه مبه ر ښه بجوینن، خو
نه گهر به ښویده کی تر، که سیکي دیکه ی بڼی، نه وه دیاره که پیغه مبه ر ښه
له خه ودا نه بڼیوه، بویه گوتی: «لَنْتَغِثَ لَكَ زَخْلًا بَيْنَ الزَّخْنِ»، واته: مامناوهند بوو،
نه زور دریز بووه، که به رزیه که ی ناشیرین بڼ و، نه کورته بالاش بوو، «حَسْمُهُ
وَلَخْمُهُ أَشْمَرُ إِلَى التَّيِّبِ»، واته: سپه کی تیر نه بوو، که ږنگی دیکه ی له گهلدا نه بڼ،
به لکو سوورو سږی بوو، «أَكْحَلُ الْعَيْنِ»، واته: پڼوه کانی که میک ږهش بوون، وه کو
نه وه واپوو که وا کلی لیدابن، به لام کلیشی لینه داپوون، «حَسْرُ الصَّحْبِ، حَمِيلٌ دَوَّيْرُ
لَوْجِهِ، مَلَأَتْ لَحْيَتَهُ مَا بَرَّ حَبَهُ إِلَى هَدَبِهِ»، واته: نیوانی گوئی راستی تا کو گوئی جه پی،
«قَدْ مَلَأَتْ تَحْرَهُ»، له بهر پری ریشی، چونکه ریشی پیغه مبه ر ښه پر بوو، به جوړنیک
که وا هاوه لان خویندنه وه ی قورپانی پیغه مبه ریان ښه له و نوړانه دا که به بڼ ده نگ
ده خویندرن، به جولانی ریشی هه ستیان بڼ ده کړد، له کاتیکدا که نه وان له دوا ی
نه و ریزیان ده به ست.

که ده لی: «قَالَ عَوْفٌ»، واته: ئینو نه بو جه میله نه و که سه ی که له به زید فهرمووده که
ده گیرینه وه، «وَلَا أَذْرِي مَا كَانَ مَعَ هَذَا التَّعَبِ»، واته: سیفه ته کانیر که باسی کردن،
له وانه به ته نها نه وه تده ی لئی له بهر بووین.

«فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ښه، لَوْ رَأَيْتَهُ فِي الْيَقَظَةِ مَا سَتَطَعْتَ أَنْ تَنْتَغِثَ فَوْقَ هَذَا»، واته: نه و
ښو هی که وا له خه ودا بڼیوته و باسی ده که ی، نه وه نه و پیاوه سیفه ته کانی له گهل

بیغهمبه‌ر ﷺ تیکده کانه‌وه به ته‌واوی، به جورنیک نه‌گهر به جاوی سه‌ریش بتبینیا نه‌تده‌توانی له‌وه زیاترو پروونتر وه‌سفی بکه‌ی، «قَالَ أَبُو عِيسَى. وَبَزِيدُ الْفَارِسِيِّ»، خاوه‌نی خه‌وه که‌یه، «هُوَ بَزِيدُ بْنُ هُرْمَزٍ»، هه‌ردووکیانی به‌یه‌ک که‌س داناوه، به‌لام زابایان هونسداریان داوه که‌و یه‌زیدی فارسیی و یه‌زیدی کوری هورموز یه‌ک که‌س نین، له‌کنییی نینو سو حاتم (الجرح والتعديل) دا^١ هانوه که‌گوتوو یه‌تی: گویم له‌باوکم بوو، ده‌یگوت: یه‌زیدی کوری هورموز یه‌زیدی فارسیی نه‌و جیاوازه‌و یه‌کیکی تره.

٤١١- حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ سِنٍّ سَحْيٌ. قَالَ حَدَّثَنَا الْمَعْمَرُ بْنُ شُمَيْثٍ قَالَ. قَالَ عَوْفُ الْأَعْرَابِيِّ: «أَنَا أَكْبَرُ مِنْ قَتَادَةَ».

واته: نه‌بو داوود سوله‌ییانی کوری سه‌لی به‌لخیی بوی گیرانه‌وه، گوسی: نه‌زری کوری سومه‌یل گوسی: عه‌وفی نه‌عربی گوتوو یه‌نی: «من له‌قه‌تاده‌گه‌وره‌ترم». (له‌پرووی ته‌مه‌نه‌وه).

شرح و پروونکردنه‌وه:

لیره‌دا عه‌ونی کوری نه‌بو جه‌میله‌ی نه‌عربی ده‌ناسینی که‌له‌گیرانه‌وه‌ی فهرمووده‌کانی پیشووتردا هاتوه‌و، له‌یه‌زیدی فارسی ده‌گیریته‌وه، باسی نه‌وه‌ده‌کات که‌له‌قه‌تاده‌گه‌وره‌تر بووه.

٤١٢- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ حَدَّثَنَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ رَأَى -يَعْنِي فِي لُغَةٍ- فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ».

واته: نه‌بو قه‌تاده ﷺ ده‌لی: بیغهمبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: «هه‌ر که‌س منی بینی -واته: له‌خه‌ودا- نه‌وه به‌راستی منی بینوه».

شرح و پروونکردنه‌وه:

ماناکه‌ی وه‌کو فهرمووده‌کانی پیشووتره.

(١) ٢٩٤/٩.

(٢) أخرجه البخاري: ٦٩٩٦، ومسلم: ٢٣٦٧.

٤١٣- عَنْ أَنَسٍ مِّنْ رَّسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقْدَ رَأَى، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَخَيَّلُ بِي، وَقَالَ: «وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ سُوَّةٍ».

واته: نه نه سی کوری مالیک ﷺ ده گیریتته وه: پیغه مبه ری خوا ﷺ فہرموویہ تی: «ہر کہس منی بینی له خہودا، نه وه بیگومان منی بینوہ، چونکہ بہ دلنیا بی شہیتان ناتوانی بیتہ سہر شیوہی من و خوی بحوتنی بہ من»، ہرودہا (پیغہ مبه ر ﷺ) فہرمووی: «خہونی مرقی پروادار بہ شیکہ له چل و شہش بہشی پیغہ مبه رایہ تی».

شرح و روونکردنہ وه:

کہ دہ لی: «فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَخَيَّلُ بِي»، واتہ: ناوانی خوی بہ من بحوتنی، یان بیتہ سہر شیوہی من، یان خوی وه کو من لی بکات، ہرموویان یہ ک مانایان ہہیہ. کہ دہ لی: «وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ سُوَّةٍ»، لهو فہرموودہیہ دا گہورہی نہ و خہونانہ دہردہ کہوئی کہ خوی گہورہ پیزی پی له بہندہ نیاندارہ کہی دہ گری، وه بہ شیکن له موژدہی خوش.

٤١٤- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِوٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: قَالَ عِنْدَ اللَّهِ لَنْ تُخْذَلَكَ فِي «د» تُنْبِثُ بِالْقَضَاءِ فَعَلَيْكَ بِالْأَثَرِ».

واتہ: موخہ ممہدی کوری عملی دہ لی: له باو کم بیست دہیگوت: عہدوللای کوری موبارہک ﷺ گوتوویہ سی: «ہر کات تووشی نہ وه ہانی دادوہری له نیوان خہلک بکہیت (ہو کیشہیہ ک، یان ہر بابہ تیکی دیکہ) نہ وه کار بکہ بہو فہرموودانہ (کہ له پیغہ مبه ر ﷺ و ہاوہ لانہ وه گیردراونہ وه)».

شرح و روونکردنہ وه:

واتہ: نہ گہر دادوہریہ کت ہاتہ لا، نہ وه بگہری بہ دوی شتیک کہ له پیغہ مبه رہ وه گیردرا بیتتہ وه، ہرودہا له ہاوہ له بہر زہ کان گیردرا بیتتہ وه بہ پنگاہیہ کی دروست و دوور له ہہلہ.

دانه ر **ع**، لیردها ویستویه تی گرنگی ینگیه ئه و شتانه باس بکات که له پیغه مبهروه **ع** هانوو و، گرنگی ریگای نه قل کردنه که ش، ههروه ها ئه وهش که واجب و بیویسته کاتیک مسولمان دهیه وی دینه که ی و بیرو باوده که ی و په رستنه که ی سه لامه ت بیت، ئه وه با پشت به و گیرانه وانه بیهستی که له پیغه مبهرو **ع** هاوه لانی به ئیمه گه یشتوو، ئه و دینه ی پیغه مبه ر **ع** هیناویه تی هه مووی بو ئیمه نه قل کراوه و له کتیه باوه ری پیکراوه کاندا هه مووی تو مار کراوه.

۴۱۵- عی ن سیرین **ع** قال: «هَذَا الْحَدِيثُ دِينٌ، فَطُزُوا عَنْهُ تَأْخُذُونَ دِينَكُمْ».

واته: ئینو سیرین **ع** لئی گیر دراوده ته وه، گووویه سی: «ئهم فهرموودانه ی (پیغه مبه ر **ع**) ناین، که واته: سه رنج بدن و ته مانا بکه ن ئایا ئاینه که نان له کێ وه رده گرن».

شرح و پوو نکر د نه وه:

دانه ر **ع**، به و قسه یه ی موحه ممه دی کوری سیرین کوتایی به کتیه که ی هیناوه که گو تویه سی: «هَذَا الْحَدِيثُ دِينٌ»، واته: ئه و فهرموودانه ی که وا به ر زده کرینه وه و مآل ده درینه لای پیغه مبه ر **ع** دین، بویه: «فَطُزُوا عَنْهُ تَأْخُذُونَ دِينَكُمْ».

بویه عه بدو لای کوری موباره ک **ع** ده لی: ئیساندو فهرمووده گیرانه وه به شیکه له دین، خو نه گه ر ئیساند نه بوایه ئه وه هه ر که سه و حی یی خوش بوایه ده یگوت (به زمانی پیغه مبه ره وه **ع**)^۱، بویه هه ر که سینک فهرمووده ده گیر یته وه مه رج نیه لئی وه ریگیری، هه تا دلنیا ده بین مه رجه کانی لئوه رگر تئ ته واون که (عدالة وضبط)ن.

الإسناد: مه به ست ئه و زنجیره که سه یه که وا فهرمووده که له یه کتر وه رده گرن تا کو ده گاته خاوه نی فهرمووده که.

العدالة: واته: ئه و که سه ی فهرمووده ده گیر یته وه ده بی ئه و به ری داد به رو وه رو خاوه ن په و شتی به رز بی و بیچه وانه ی داد به رو وه ری و په و شت به رزی مامه له ی نه کرد بی.

الضبط: واته: فهرمووده حو ن وه رده گری، ریک وه کو خو ی بیگیر یته وه وه له ی تیدا

(۱) رواه مسلم في المقدمة: ۳۶.

(۲) رواه مسلم في المقدمة: ۳۲.

نه کات و چۆنی گوی لیه ناوا له بهری بکات و بیگیریتتهوه، ههر له بهر ئه وهیشه کهوا زانایان زۆر گرنگیان به فهرموودهی پیغه مبهەر **﴿﴾** داوه، زانایانی پیشوو ههم زانایانی سهردهم، بۆیه هاتوون کتیبیان نویسه تاییهت به فهرموودهی سهحیح و دروست، ههروهها کتیبی تاییهت به فهرموودهی لاوازو کتیبی تاییهت به و قسانه ی کهوا به درو دراونه یال پیغه مبهەر **﴿﴾**، که ئه و قسه درو یانه گیرانه وهشیان دروست نیه تهنها بۆ ئه وه نه بیت کهوا خه لکیان لی ئاگادار بکرنیت کهوا دروو هه له به سیراون.

له کو تاییدا:

دانهر **﴿﴾**، که هاتوه به و دوو وتهیه ی زانایانی پیشوو کوتایی به کتیه که ی هیناوه، ئه وه بۆ ئاگادار کردنه و دیه کهوا زیان و ئاکار و په وشتی پیغه مبهەر **﴿﴾**، یان ههر شتیکی دیکه ی په یوه ندیدار به دینه وه بیویسته و فهرزه کهوا کاتیک شه ن و کهوی ده که ی، یان باسی ده که ی، ئه وه پشت به فهرمووده و وته ی راست و دروست بیه ستیت و ئه و فهرموودانه وهر بگری کهوا سه لمیتراون که له پیغه مبهەر **﴿﴾**، یان له هاوده له به ریزه کانی بیستراون که بهرز کراونه ته وه بۆ پیغه مبهەر **﴿﴾**، یان وه ستیتراون له سه ر هاوه لان **﴿﴾**.

پایان، کوټایمی، دوا وټه:

له دواي ټه و گه شته پر چټرو به سووډه دا، له دواي هه لوه سته کړدن و ټټرامان له سووډه کاني زانینی ټاکارو په وشته به رزه کاني باشتړین دروستکراوی خواي گه وړه، له گهل ټیگه یشتن له ژيان و ژياننامه ی گه وړه ی په که مین و کوټایمی مروټایه تی، که کاملترین و ته و او ترین به نده ی خواي به رز بوو بو جیبه جیکړدن ی پرستش به کاملترین شیواز، وه پاکترینی به نده کاني خوا بوو له پرووی میژوو و ژيانی دونیایدا، وه له هه مووان په وشت به رز تر و ده روون پاکترو، مامه له جوانتر بوو، ټه و که سه ی که له هه موو به نده کان باشترو چاکتر خواي ده ناسی و، به و په ری پټک و پیکی عیاده تی خواي گه وړه ی به جی ده گه یاند، بیگومان که سینک ټه وانه و زیاتریش له وانه سیفه تی بن و له به رز ترین په وشت به رزیدایټ، ټه و هه موو که سینک هز ده کات و پی خۆشه که به خزمه تی خاوه ټه و په وشته جوانانه بگات و بیینی، به تاییه ت له جوانترین سیفه ته کانیدا له شکل و شیوه ی جوانی و پرووی گه شی و پروو خساری پرسنگداری و سهرجه م ټاکارو تاییه تمه ندیبه به رزه کاني ﷺ، له (صحیح مسلم) دا " هاتوه که ټه بو هوره پره ﷺ، ده گټر ټه و هه که پیغه مبه ر ﷺ، فهرموو یه تی: {مِنْ أَشَدِّ أُمَّتِي لِی خُبًّا نَاسٌ یَّکُونُونَ مِنْ بَعْدِي یَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ رَأَى بِأَهْلِهِ وَمَالَهُ}. واته: خۆشه ویستترین که س بو من که سانیکن که و له دواي منه وه دین و همر به کټکیان هز ده کات که و مال و مندالی و خیزانی بنیته پیناوی بیینی من. واته: مال و مندالی پیشکه ش ده کات له پیناو بیینی پیغه مبه ر ﷺ، ټه و هه ش له به ر ټه و هه زو ټاره زووه ی که هه یه تی و سوورو پیداگره له سهر بیینی پیغه مبه ر ﷺ.

گومانیشی تیدانیه که و مروټی مسولان پیویسته له سهری هه میسه ټه و هه زو ټاره زووه ی هه بیت بو بیینی پیغه مبه ر ﷺ، هه وړه ها به خزمه ت گه یشتن و له گهل بوونی له به هه شتی پر نازو نیعمه تدا.

وه نابی ټه و هه ش ته نها خۆزگه خواستن بی، یان روچوون بی له شتگه لی به تال و بی بنه مادا، وه که هه ندیک له خاوه ن ریبازه کان تووشی بوونه، ټه وانه ی که و بانگه شه ی

بئى سەرۋىرە رو بىنە ما دەكەن، كە بەرەو بىدەو ئەفسانەو سەرلىشىۋاويان دەبات. بەلكو فەرەزەو يىۋىستە كەوا ئەو خۇشويستەن و حەزى بىنىنى و بە خزمەت گەيشتە بىتتە پالئەرىك بۇ ئەوۋى زىاتر شوئىن بىن، شوئىن رىبازى پاكى پىغەمبەر ﷺ بىكەۋىت و، خۇى بە پەۋشتى ئەو پرازىتتەۋەو باسى بىكات و فەرموۋدەكانى بخوئىتتەۋەو سەلەۋاتى لەسەر لىيدات، ھەر لەبەر ئەۋەشە كاتىك يەكىك لە ھاۋەلان گوتى: ئەى پىغەمبەر ﷺ داۋات لىدەكەم كە لە بەھەشتدا ھاۋرپت بىم، ئەۋىش فەرموۋى: {فَأَعِنِّي عَلَىٰ نَفْسِكَ، بِكَرَّةِ السُّجُودِ} (۱) واتە: پابەندى فەرمانبەردارىى خۋاى گەۋرە بەو پەيۋەست بە بەزۇر كىرۋوش بىردن بۇى، كەۋاتە: شتەكە تەنھا خۇزگە يان خەيال نىەو، نىيان بە خۇزگە خواستەن و خۇرازاندىنەۋەو بە قسە ناپى، بەلكو نىيان ئەۋەيە كە دىل ئۆقرەى لەسەر دەگرىت و بە كىردەۋەش دەسەلمىتىرى.

(ابن القيم) ﷺ لە كىتتە كەيدا (جلاء الأفهام) (۲) دەلى: (ئەگەر مەرۋف ھەرچەندى زىاتر باسى خۇشەۋىستەكەى بىكات و لە ناۋ دلىدا نامادەى بىكات و، جوانى و چاكەكانى لە زىھنىدا نامادە بىكات و واتاى جوان بە خۇشەۋىستەكەى بىكات، ئەۋە خۇشەۋىستەكەى دوو بەرانبەرۋە چەند بەرانبەر دەبىت، ۋە حەزى بۇ بىنىنى زىاتر دەبىت، ۋە خۇشەۋىستەكەى دەست بەسەر تەۋاۋى دلىدا دەگرىت، خۇ ئەگەر پىشتى لە باسكىردنى جوانى و باشىەكانى كىرد لە دلەۋە، ئەۋە خۇشەۋىستى لە دلدا كەم دەبىت، ھىچ شىتەك بۇ كەسىك كە خۇشتەۋى لە بىنىنى زىاتر ئۆقرەى و پىشنايت بىن نادات، ھىچ شىتەك بە ئەندازەى لەبەرچاۋگرىتى چاكەۋە جوانىەكانى ئۆقرە بە دىل نادات، بۇيە ھەر كات دىل بەو شتانە بەھىزكرا، ئەۋە زمانىش سەناۋ ستايشى دەكات و باسى چاكەكانى دەكات، بۇيە زىادو كەمى ئەۋە بابەتە بەو خۇشەۋىستەى كەۋا لە دلدايە).

يادكىردنى پىغەمبەر ﷺ بە باسكىردنى سىفەت و ئاكارو پەۋشتە بەرزو بەرپىزەكانى دەبىت، ھەرۋەھا بە باسكىردنى سىفەتە پەسندو سۈياسكراۋەكانى و پەۋشت و ناداب

(۱) أخرجه مسلم: ۴۸۹ من حديث ربيعة بن كعب.

و رېيازو سوننه و ژياننامه كې، بۇ نهوې دله كان خوشه ويستيان بۇ نهو زانه مهزنه زياد بې، و پيداگري بهنده كان بۇ شونكه وتني رېيازو بهرنامه كې زياتر بې، وه له سهر بهنده پيوسته كه لهو پروو ده شه وه زور وريا بې، و سوور بې له سهر نهوې كهوا ده ست بگري بهو فرمودد صه حيحانه ي كه له پيغه مبهروه هاتوون و سه لئير او ه كه فرموددې نهون، وه پيوسته مروف پابه ندي رېيازى هاوه لاني خاوهن قه درو هاوسه نگ و مامناو دنگيرو چاكه خواز بې، نهوې كه له هاوه لان پييده گات نهو وه ربگري و، خوى له زنده رويى و كه منه رخه مى به دوور بگري، به لكو لهو بواره دا نيوه دنگيرو هاوسه نگ بې.

چونكه له راستيدا نهو بابه ته زور ترسناكه بۇ بهرو سهرليشيان، بويه ناگادار بوون و سله مينه وه پيوسته لهو دوو پروو وه په چاو بكرى:

يه كه م: له پرووى كه منه رخه مى و ساردو سري، نابى مروف له بهرانبهر مافى پيغه مبهردا هاتوون كه منه رخه مى و ساردو سري، چونكه هه موو كه منه رخه ميه ك بنزراو نابه سنده، بۇ نهو كه منه رخه ميه جه ند جوو شتوازيك هه يه:

يه كي ك له نيشانه كانى كه منه رخه مى بهرانبهر پيغه مبهردا لاوازي خوشه ويستى نيو دله بۇ پيغه مبهرو رېبازه كې، ههروه ها پيشخستنى خوشه ويستى دونيايى هيچ و، بې بهرهم و ههواو ناره زوو و، رابواردنه كاتيه كان به سهر خوشه ويستى پيغه مبهردا، بيگومان پيغه مبهردا له وباروه فرموده يه: {الَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ} . واته: (سوئند بهو زاته ي گيانى منى به دهسته، هه ريه كي ك له نيوه نيمانى ته واو نيه هه تاكو منى له باوكى و له مندا له كانى خوشتر نهوې).

له (صحيح البخاري) دا^١ هاتوه: {حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ}. واته: (هه تاكو منت له خوت خوشتر نهوې)، بۇ ده رخستنى نهو لاوازي نيمانه پيوسته مروف خوى بهو نايه ته هه لسه ننگينى كه خواي گه و ره ده فرمودى: {قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ} . آل عمران (- نه ي موحه ممه د -

(١) أخرجه البخاري: ١٤ و ١٥، ومسلم: ٤٤.

(٢) برقم: ٦٦٢٢.

بَی: ئەگەر ئیوه خواتان خوشدهوئ، کهواته دوای من بکهون تا خواش ئیوهی خوشبوئ، وه له گوناهاه کانتان خوشبئی، وه خوا لئخوشبووی میهره بانه).

ههروهها له نیشانه کانی کهمته رحه می بریتیه له بشت کردن له سونته بهرزو به پیزه کانی و، پیزه روون و پروونا که کهی و به یامه به هیزه کهی، ههروهها پروو وه رگپانه له وانه ی سهروهه به خوشه رقāl کردن به راو بوچوونه فشول و به تال و بی بنه ماکان و، ههواو ئاره زووه ویران و ویرانکاره کان و وینه ی نهوانه ش، که خه لکی له سهر پیزی پاستی پیغه مبهه **لاده دن**.

ههروهها له نیشانه کانی کهمته رحه می و ساردو سپی، به گهوره نه گرتن و پیز نه گرتن له فهرمووده کانی پیغه مبهه **لاده دن**، به جوریک فهرمووده جوان و نازداره کانی پیغه مبهه **لاده دن** بیده گات له هه ندیک کورو کو بوونه وه، به لام هیچ سهنگ و قورسای و پیزیان بو دانانی، سهریان بو بهرز ناکاته وهه پینگه و شونییان نازانی، به لکو هه وه ک قسه ی خه لکیت به لایدا تیپه ده بی، نه ک هه نه وه! به لکو به گوته ی: (بو، چو، به لام) به شیه ی دیکه ش زور جار په خه نه شیان لیده گری، کهواته: کوا به گه وه وه بهرز دانانی نهو پیغه مبهه به پیزه **لاده دن**، ناسین و ییناسه ی پیغه مبهه **لاده دن** له کویدایه له کاتیکدا که فهرمایشته کانی وه ک قسه ی خه لکیر په چاو بکرتن؟! له کاتیکدا که خوا ی بالاده ست فهرموویه تی: **وَمَا يَطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۖ وَالْحَمْدُ** (وه له ههواو هه وه سه وه قسه ناکات - که قورثان ده خوینی - **لاده دن**) هه رچی ده بلی - قورثانه و - نیگا ده کری بوی **لاده دن**).

یه کیکیت له کهمته رحه میه کان نه وه یه: کهوا پشت بکری له زیاننامه ی بر خیرو فهری پیغه مبهه **لاده دن**، وه پشت کردن له ههوا و فهرمووده بهرزو به پیزه کانی، بنگومان زیانی پیغه مبهه **لاده دن** باکترین زیان بووه به په هایی له هه موو پروویه که وه، چونکه زیانی گه وره ترین و به پیزترین و کاملترین بهنده ی خوایه، زیاننامه ی گه وه ی هه موو وه چه ی ئاده مه، چه ندین کهس ده بینیت کهوا شتیان له و زیان و میژوو و فهرمووده بهرزانه کردوه، وه خوی سه رقāl کردوه به زیان و پیزی که سانیکی بی به هاو بی کیش، که هیچ سهنگ و قورساییه کیان نیه بو خزمهت و سه رخته ستی نهو ئوممه ته.

به لکو هه ندیک که س خویان سه رقāl کردوه به زیان و گوزهران و پنبازی که ساتیک کهوا هیچ به هایه ک له زیانیاندا نیه له لای خوای گه وره، ئینر کات و ساتی خوی به سه ر ده بات و به فیرویی ده دات له شتیکدا که هیچ نرخیکی نه وتوی نیه بو کات پیدان، له کاتیکدا که زور بن ناگایه و بستی کردوه له پنبازو زیانی گه وره ی هه موو و ده جهی ئاده م که پنبه مبه رمانه ^(١)، که بنگومان ئه و کاره ئه و په ری که مته رخه میه ده ره قی پنبه مبه ری خوا ^(٢).

یه کیکتر له شته هه ره ناسیرین و قیزه ونه کان ئه و وه به که که ساتیک به ره و بیدعه و گومرای و داهینان له دیندا ده پرون و بهرگریشی لیده که ن و، به لگهی ناراستیشی بو دینه وه، له به رامبه ریشدا پست ده که نه ئه و شه ریعه ته ریک و ته واوه ی کهوا پنبه مبه ر ^(٣) هیناویه تی، که بنگومان له پنبه مبه ره وه ^(٤) به سه حیجی هاتوه کهوا فه رموویه تی: {قَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي}. واته: (هه ر که سیک له و پنبازو شه ریعه تی من هیناومه لاهدات ئه و ده له سه ر پنبازی من نیه)، وه ده فه رموی: {مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ زِدٌ}. واته: (هه ر که سیک شتیک، کاریک، کرده وه یه ک بکات که بنچینه یه کی له دیندا نه بی، ئه وه په تکراره وه و به سه ر خاوه نه که یدا ده دریتته وه)، هه روه ها کاتیک پنبه مبه ر ^(٥) وناری ده فه رموو له پوژی هه ینیدا ده یفه رموو: {أَمَّا بَعْدُ؛ لِإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ}. واته: (باشترین و پر خیرترین فه رمایست قورئانه، وه پر فه رترین ریباز ریبازه که ی موحه ممه دی پنبه مبه ری خوایه ^(٦)، وه خراپترین کاره کان شته داهینراوه کانن له دیندا، بنگومان هه موو داهینانیک له دیندا گومراییه).

یه کیکتر له که مته رخه میه کانمان به رامبه ر پنبه مبه رمان ^(٧) که می سه لاوات دانه له سه ر پنبه مبه ر ^(٨)، به تاییه ت ئه و کاتانه ی که ناوی پنبه مبه ر ^(٩) ده بری، له (موسنه دی پنبه و ئه حمه د)^(١٠) دا به سه حیجی هاتوه که پنبه مبه ر ^(١١) فه رموویه تی:

(١) أخرجه البخاري: ٥٠٦٣، ومسلم: ١٤٠١.

(٢) أخرجه مسلم: ١٧١٨.

(٣) أخرجه مسلم: ٨٦٧.

(٤) برقم: ١٧٣٦.

{الْبَخِيلُ مَنْ ذُكِرْتُ عَنْهُ فَلَمْ يَصِلْ عَلَيَّ}. واته: (بینگومان په زیل و حرووک نه و که سه یه که ناوی من دهه نیریت له لای، به لام سه له واتم به سهر لئنادات)!

اسْمُ ضَلَّ عَنِ مُحَمَّدٍ وَعَنِ ابْنِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَنَعَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَنِ ابْنِ إِبْرَاهِيمَ، وَنَارِكُ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَنِ ابْنِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَرَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَنِ ابْنِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ خَمِيدٌ مُجِيدٌ.

بو شتگیری نه وهی گونمان نه و نایه نه به سه که خواي گوره دهه رموی: **إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الْمُسْلِمُونَ صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا** **الأحزاب**. (به پراسنی خواو فریشه کانی سه لاوات دده در له سهر پیغه مبه **هـ** نه ی ته وانه ی که پروان هیناوه نیوه س سه لاوات و سه لامی زوری له سهر بدهن). سه لات و سه لامی خواي له سهر بی.

ههروه ها نمونه ی که مته رخه می دهره قی پیغه مبه ری خوشه ویستان **هـ** نه وهی که له شان و ریزو شکوی هاوه لانی، ههروه ها له شونکه وتووه سه پرسته کانی و پیسه وایانی راستی و هیدایت و هه لگرانی سوننه ت که م بکریته وه، ههروه ها له قه درو ریزی نه وانه که م بکریته وه که وا پسنیوانی له دینی خواي گوره ده که ن، چونکه به راستی به که م سه یرکردن و بی ریز ته ماسا کردن و که مکردنه وهی ریزو شکو بو نه وانه بریتیه له که مته رخه می و نه دانی مافی گوره یی و ریزی پیغه مبه **هـ**. داواکارین له خواي گوره که دلی هه موومان به خوشه ویستی پیغه مبه ره که ی **هـ** ناوه دان بکاته وه، ههروه ها ناوه دانی بکاته وه به ناسین و زانینی قه درو ریزی نه و پیغه مبه ره گوره یه **هـ** و، شوین و پنگه ی به رزو به ریزیان، وه داواکارین که وا خواي گوره یه نامان بدات له وهی که دهره قی پیغه مبه **هـ** تووشی که مته رخه می بین له هه ر پوویه که وه.

دووه م: له پرووی تیه راندن و زیده پوویه وه:

نابیت زیده پووی بکری له هه قی پیغه مبه **هـ** به جوړنک هه ندیک سیفه تی بدرتیه پال، که ته نها شایسته یه به خواي گوره، نابی له وه سف و پیاه لاندان سنوره کانی مافی خواي گوره بیه زترین، چونکه بینگومان پیغه مبه **هـ** به و زیده پوویه پازی نیه، زیده پووی و پیاه لاندانی زیاد له هه قی خو ی هه مووی ناپه سندو په تکراره یه،

پيغمبهري ﷺ له زور فرموده دا ناماژي به وه كردوه و قه ده غه ي كردوه، فرموده ي: {لَا تَطْرُونِي كَمَا أَطْرَبَ النَّصَارَى ابْنُ مَرْيَمَ؛ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا: عِزُّ اللَّهِ وَرَسُولُهُ}. واته: (له ستايس و پيايه لداندا زنده پوي مه كهن وهك نه صپرايه كان، چونكه بينگومان من ته نها بهنده و پيغمبهري خوام). وه فرموده ي: {إِيَّاكُمْ وَالْعُلُوَّ فِي الدِّينِ؛ فَإِنَّهُ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْعُلُوَّ فِي الدِّينِ} ' واته: (خوتان له زنده پويي كردن له ديندا بپاريژن، چونكه بينگومان زنده پوي بووه هوي له ناوچووني ته وانه ي يش ئيه). ههروه ها كاتيک گوني ليوو كه كه سانيك ده لين: تو گه وره ماني كوري گه وره ماني، فرمودي: {لَا يَسْتَجِرِّيْنَكُمْ الشَّيْطَانُ} '. واته: نه يتان به ره و نه وه ي خوي نه يه وي نه تابات.

هه ره له بهر نه وه شه كه وا پيغمبهري ﷺ هه ميشه ريگاي به و هوكارانه ده گرت كه وا سه ره ده كيشن به ره و زنده پوي و، سنوره كاني ديني ده باراست، خو هه ره كاتيک زنده پوي، يان سنور به زانديكي بيستبايه له پيايه لداني نه وه فه ده غه ي ده كردو به دهنگ ده هات، بويه كاتيک گونيستي پياونك بوو كه ده يگوت: نه وه ي خوا بيه وي و تو بته وي، پيغمبهري ﷺ تو وره ي نيساندا و فرمودي: {بَلْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَحْدَهُ} '. واته: به لكو ته نها نه وه يان راسته كه ته نها خوا ده يه وي و پيخوشه، وه گونيستي زتيك بوو كه ده يگوت: پيغمبهري كان له ناودايه كه وا ده زاني سبه يني چي روودهدات، بويه تو وره بوو، فرمودي: {مَا يَعْلَمُ مَا فِي عَدِّ إِلَّا اللَّهُ} '. واته: ته نها خوا ده زاني به ياني چي ده ييت.

بويه زنده پوي كردن له ستايش كردني داو روچوون له پيايه لدانيدا، كاريكي قه ده غه كراوه، نهك هه ره نه وه به لكو هه ره كه سيك له و بواره دا روچي و سنور به زيني بكات كاره كه ي رته ده كرته وه و به سه ريده ده شكيتته وه، وه تاواني سه ريحي كردني ده كه ويته سه ره، چونكه مه دح و ستايش كردن هه نديك جار له ريگاي دروسته وه يه، به لام كه زنده پوي كرد، نه وه شه يتان به ره و مه دح كردني نادرست و به ره و روچووني ده بات و له سنور لاده دات، هه رچه نده جاري وا هه يه

(١) أخرجه البخاري ٣٤٤٥

(٢) أخرجه أبو داود: ٤٨٠٦.

(٣) أخرجه أحمد في المسند: ١٨٣٩.

(٤) أخرجه البخاري: ٤٠٠١، وابن ماجه ١٨٩٧ من حديث الرُّبَيْع بنت مُعَوِّذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَاللَّفْظُ لِابْنِ مَاجَه.

مروّف مه به سستی خراپه نیهو، دهیه وی ئه و مه دحکردنه بالنهرنیک بئ بو کاری خیر، به لام مهرج نیه هر که س ویستی کارنکی خیر بکات به دروستی بئی بگات ئه گهر رینگاکه ی نه زانی، وه مهرجیش نیه هه موو جارنیک که که سیک دهیه ویت کارنکی وا بکات که بینای خوشه ویستی بئ بکات ئامانجی پیکابیت و سه رکه و نوو بیت، مادام جله وی خوشه ویستیه که ی به جله وی شهرعی توند نه کات.

هه ندنیک که س به کرده یی له و لادانه گلاون و تیکه و توون، هه ندی که س هاتوون له بیا هه لاداندا هه ندنیک سیفه تیاز داوده ته یال پیغه مبه ر ۛ که ته نها بو خوا ی گه و ره ده بن و ته نها شایسته ی خوا ی پهروه ردگارن، له راستیدا جارنکیان بیا هه لدان ی یه کیکم خوینده وه که به و جو ره ده ست پنده کات و ستایشی پیغه مبه ر ۛ ده کات:

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ مُحَمَّدٌ هُوَ الظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ مُحَمَّدٌ

له گهل ئه وه شدا ئه و که سه ی ئه و بیا هه لدانه ی نووسیوه، ئه گهر سه یری سونه نی پیغه مبه ری ۛ کردبا، ئه وه ده یینی که له سونه تدا هانوه که ئه بو هوره یره ۛ ده گهر ته وه هه ر کات پیغه مبه ر ۛ جووبایه سه ر جینگاکه ی ده یفه رموو: {اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، إِقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ} . واته: ئه و سیفه تانه خودی پیغه مبه ر ۛ ته نها بو خوا ی گه و ره بریاری داون و تاییه تن به سیفه تی خوا ی گه و ره.

یه کیکینر له بیا هه لدانه که یدا دوو چاری پوچوون و زنده پو یی بووه و ده لی:

يَا أَكْرَمَ الْخَلْقِ مَا لِي مِنْ أَلْوَدُ بِهِ سَوَاكَ عِنْدَ حُلُولِ الْخَادِ الْعَمَمِ
وَإِنْ مِنْ جُودِكَ الدُّنْيَ وَصَرَّتْهَا وَمِنْ عُنُومِكَ عِلْمَ اللُّوحِ وَالْقَلَمِ

ئه وه ش به ئاشکرا دیاره که هه له و که موکوو پی و زنده پو یی زوری تیدایه و قه ده غه کراوه به ده قی فه رموو ده ی دروست، بو یه ئه گهر بیگو تبا یه:

يَا خَالِقَ الْخَلْقِ مَا لِي مِنْ أَلْوَدُ بِهِ سَوَاكَ عِنْدَ حُلُولِ الْخَادِ الْعَمَمِ
وَإِنْ مِنْ جُودِكَ الدُّنْيَ وَصَرَّتْهَا وَمِنْ عُنُومِكَ عِلْمَ اللُّوحِ وَالْقَلَمِ

ئه‌گه‌ر به‌و جو‌ره بیکردبایه مونا‌جات و ستایشی په‌روه‌ردگاری پیکردبایه، ئه‌وه هاوړنیک ده‌بوو له‌گه‌ل بیروباوه‌ری نیانی تیرو ته‌واو.

که‌واته به‌ هیچ جوړنیک پتو‌یست نیه سیفه‌ته‌کانی خ‌وای گه‌وره بدریته پال پیغه‌مبه‌ر ۞، دروست نیه به‌ هیچ شیوه‌یه‌ک ئه‌و سیفه‌تانه‌ی تایبه‌تن به‌ خ‌وای گه‌وره بدریته پال هیچ که‌سینک، جا هه‌ر که‌سینک بئ هه‌ر دروست نیه، خودی پیغه‌مبه‌ر ۞ به‌و کاره‌ پازی نیه‌و په‌تی ده‌کاته‌وه‌و، به‌ توندترین شیوه‌ له‌سه‌ری تو‌وپه‌ ده‌بیت، له‌ ژیانیشیدا هه‌ر که‌سینک ئه‌و کاره‌ی کردبا به‌ توندترین شیوه‌ تو‌وپه‌ ده‌بوو، بویه پتو‌یسته‌ له‌سه‌ر مس‌ولان که‌وا عاتیفه‌و س‌وزی سه‌رکه‌شی و خو‌شه‌ویسته‌که‌ی به‌ره‌و ستایشیکی نه‌بات که‌وا تو‌وشی هه‌له‌و تاوانی بکات به‌وه‌ی که‌وا سیفه‌تی خ‌وای گه‌وره بداته پال پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ۞.

پاشان ئه‌وانه‌ی تو‌وشی ئه‌و سنو‌ور به‌زاندن و لادانه بوون لومه‌ی ئه‌وانه‌ ده‌که‌ن که‌ به‌ کاره‌که‌یان پازی نین و هاو‌به‌شییان ناکه‌ن، وه‌ به‌ گومانی خو‌یان پییان وایه که‌ ئه‌و که‌سانه که‌مته‌رخه‌من ده‌ره‌ق به‌ پیغه‌مبه‌ر ۞.

له‌ راستیدا هه‌ر که‌سینک که‌ خ‌وای گه‌وره دل و ده‌روونی پ‌ووناک بکاته‌وه‌ ئه‌وه هه‌میشه که‌سینکی هاوسه‌نگ و نیوه‌ندگیر ده‌بی له‌و بابه‌ته‌دا:

خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا لَا تَقْرِيْطُهَا وَلَا إِفْرَاطُهَا

واته: باشترینی کاره‌کان نیوه‌ندگیریه، نه‌ که‌مته‌رخه‌می تیدایی و، نه‌ تیپه‌پاندن، ئه‌و که‌سانه‌ی به‌رچاویان پ‌وونه هه‌رگیز که‌مته‌رخه‌م نین ده‌ره‌ق به‌ پیغه‌مبه‌ره‌که‌یان ۞، که‌ سه‌روه‌ری هه‌موو وه‌چه‌ی ئاده‌م و پ‌یشه‌نگی هه‌موویانه، ماف و هه‌قی به‌سه‌ر هه‌موویانه‌وه هه‌یه‌و زی‌ده‌پ‌و‌یی و که‌مته‌رخه‌می ناکه‌ن، چونکه‌ زی‌ده‌پ‌و‌یی کاریکی ترسناکه‌و سه‌رده‌ک‌یشیت به‌ره‌و لادان و گوم‌پایی.

له‌لایه‌ک‌یتر پتو‌یسته‌ ئه‌و که‌سه‌ی که‌وا پیغه‌مبه‌ری خ‌وای ۞ خو‌شده‌ویت و ده‌یه‌ویت به‌و خو‌شه‌ویسته‌ زوره‌ی به‌ چاکه‌و خ‌یر بگات، ئه‌وه با پابه‌ندی پ‌نبازو سوننه‌ته‌که‌ی بئ و، ئه‌و خو‌شه‌ویسته‌ی راینه‌ک‌یشی به‌ره‌و سه‌ریچی کردن و بیدعه‌و شتی داهین‌راو که‌ له‌ شه‌ریعه‌تدا قه‌ده‌غه‌ک‌راوه‌و خو‌ی تاوانبار نه‌کات.

له (صحيح مسلم)^(١) دا هاتوه كه نه بو هورده يره ده گيرېته وه و گوتوويه تي: {وَالَّذِي
نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أَحَدِكُمْ يَوْمٌ وَلَا يَرَانِي، ثُمَّ لَأَنْ يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ
مَعَهُمْ}. واته: سويند به و زاته ي گياني موحه ممه دي به دهسته رږونك دي به سهر
يه كيك له تيوه دا كه من نابيني، خو نه گهر بمبيني به لايه وه خوستره له خيزان و
مال و مندا له كانيشي. پيشه و نه وه وي ده سهر نه و فهرمووديه ده لي: (مه به ستي
پنغه مبه ريان مه به ستي نيو فهرمووده كه نه وه يه هاوه لان زور پابه ندو تامه زرؤي
كورو مه جليسه كاني پنغه مبه ريان بوون و تامه زرؤي ديتي بوون له ماله وه له
گه شتدا، بو نه وه ي خويان به رهوشته كاني نه و برازېنه وه و فيري شهر يعهت بن و
وه ريبگر و له به ري بكن و بيگه يه نن به دواي خويان، وه نه وه شيان پي راده گه يه ني
كه وا به شيان ده بنه وه له وه ي جيان له ده ست جووه كه ده بوو زياتر بيبين و پابه ندو
په يوه ستي كوره كاني بن)^(٢).

وه ده بي له پشت نه و تامه زرؤيه بو بينيني پنغه مبه ريان، كرده وه و كاركي باش
هه بي، له ناسيني ريبازو ناداب و رهوشت و مامه له كاني پنغه مبه ريان بو نه وه ي
بكرېته سهرمه شق، چه نده مروف پيدا گري له سهر سونه ت و ريبازي پنغه مبه رو،
چه نده پازاوه بي به ناداب و رهوشته كاني، نه وه هينده نزيكتر ده بېته وه له پنغه مبه ري
خوا، پنغه مبه ريان فهرموويه تي: {إِنْ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبُكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ
أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا}. واته: (خوشه ويسترېنتان و نزيكترېنتان له منه وه له رږزي قيامه تدا
نه وانه تان كه رهوشتيان جوانترين و باشرينه).

جا هه رچه نده مروف پيدا گري له سهر نيمان و سونه ت و شونكه وتني پنغه مبه رو
دوور بي له بيدعه و هه واو ناره زووه كاني، نه وه زياتر هوكارو شايه نتره به
پشتيواني خوي گه وره، كه وا به بينيني پنغه مبه ريان شاد بي و، به شي له هاوسييه تي
و هاو نشيني پنغه مبه ريان هه بيت له به هه شتدا.

(١) أخرجه مسلم: ٢٣٦٤.

(٢) شرح النووي علي صحيح مسلم: ١١٨/١٥.

(٣) أخرجه الترمذي في جامعه: ٢٠١٨.

سوپاس و ستایش بۆ خوی ﷺ له سهر یارمه تیدانی و ئاسانکارییه کانی، له سهره تاو له کوتاییدا، سوپاس و ستایش ته نها بۆ ئه و، سوپاس بۆ خوا به ئاشکرا و په نهانی، داوا له خوی گه و ره ده که م که و ا سوودمه ندمان بکات به و هی که فیر بووین، وه ئه و شته ی که فیر بووین بۆمان بییته به لگهی رزگار بوون نه ک بییته به لگه له سه رمان، وه دل و ده روونمان به ئیمان ئاوه دان بکاته وه، مال و ژیانمان باش و باشت بکات، بۆ سهر ڕیگای راست و هیدایه ت شاره زامان بکات، وه له شوینکه وتنی سوننه تی پیغه مبه ره که مان ﷺ سهر که وتوو مان بکات، له گه ل پیغه مبه ر ﷺ حه شرمان بکات، له ژیر ئالای ئه و دا، وه له گه ل ئه و دا له به هه شت کۆمان بکاته وه، خوی گه و ره لییان خوش بی و، له دایک و باوکمان خوش بی و، له پیشه و تیرمیذی خوش بی و، له سهر جه م ماموستا و زانا کانی ئۆمه ته تی ئیسلامی خوش بی له یه که م تا کۆتا که س، وه له سهر جه م مسو لمانان و ئیماندارانی زیندوو و مردوو خوش بی، ههر خوی لیخوشبوو و به به زه یی و به رزو به ڕیزو به خشنده یه.

وَاٰخِرُ دَعْوَانَا اِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ، وَصَلَّى اللّٰهُ وَسَلَّم، وَبَارَكَ وَانْعَمَ عَلٰی عَبْدِهِ وَرَسُوْلِهِ،
نَبِیِّنَا مُحَمَّدٍ وَاٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ اَجْمَعِیْنَ.

ناوەرۆک

- پیشه کی: ۶
- پیشه کی دانه ر: ۹
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی دروستکرانی شیوه ی پیغه مبه ری خوا ۲۳
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی مۆری پیغه مبه رایه تی () ۵۷
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی مووی سه ری پیغه مبه ری خوا ۷۷
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی پرچ داهیتانی پیغه مبه ری خوا ۸۷
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی سپیه تی مووی پیغه مبه ری خوا ۹۵
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی ره نگکردنی (سه رو ریشی) پیغه مبه ری خوا ۱۰۷
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی کل (چاوپه شکهر) پیغه مبه ری خوا ۱۱۷
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی پۆشاک پیغه مبه ری خوا ۱۲۵
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی ژیان و گوزهرانی پیغه مبه ری خوا ۱۴۵
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی خوفی پیغه مبه ری خوا ۱۵۱
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی نه علی پیغه مبه ری خوا ۱۵۵
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی نه نگوستیله ی پیغه مبه ری خوا ۱۷۱
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی ئه وهی پیغه مبه ر () نه نگوستیله ی ده خسته ده ستی ۱۷۹
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی شمشیری پیغه مبه ری خوا ۱۸۹
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی زری پیغه مبه ری خوا ۱۹۵
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی کلای سه ربازی پیغه مبه ری خوا ۲۰۱
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی میزه ری پیغه مبه ری خوا ۲۰۷
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی ئیزاری (په شته مالی) پیغه مبه ری خوا ۲۱۵
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی به ریگادا پویشتی پیغه مبه ری خوا ۲۲۵
- بابه ت: ئه وهی هاتوه ده رباره ی سه رداپوشین (قناع) پیغه مبه ری خوا ۲۳۱

- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە (شێوەی) دانیشتنی پیغەمبەری خوا ٢٣٥.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە پالداڵەوێ پیغەمبەری خوا ٢٤١.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە پالداڵەوێ پیغەمبەری خوا ٢٤٧... ٢٤٧
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە چۆنیەتی خواردنی پیغەمبەری خوا ٢٥١.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە سێفەتی نانی پیغەمبەری خوا ٢٥٩.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە پینخۆری پیغەمبەری خوا ٢٦٩.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە دەست شۆردنی پیغەمبەری خوا ٣٠١... ٣٠١
- بابەت: ئەوێ پیغەمبەری خوا ٣٠٧... ٣٠٧
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە پەرداخی پیغەمبەری خوا ٣١٧.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە میوێ پیغەمبەری خوا ٣٢١.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە خواردنەوێ پیغەمبەری خوا ٣٢٩.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە شێوەی خواردنەوێ پیغەمبەری خوا ٣٣٥.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە بۆن لە خۆدان پیغەمبەری خوا ٣٤٣.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە چۆنیەتی قسە کردنی پیغەمبەری خوا ٣٥١.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە پیکەنینی پیغەمبەری خوا ٣٥٧.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە گالته کردنی پیغەمبەری خوا ٣٧١.....
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە سێفەتی ئاخواوتنی پیغەمبەری خوا ٣٨٣... ٣٨٣
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە قسە کردنی پیغەمبەری خوا ٣٩٥... ٣٩٥
- ٣٩٨..... ٣٩٨
- بابەت: ئەوێ هاتو دەربارە خەوتنی پیغەمبەری خوا ٤٠٩.....
- بابەت: هاتو دەربارە چۆنیەتی عیبادەتی پیغەمبەری خوا ٤١٩.....
- بابەت: نوێژی چێشتەنگاو ٤٤٧.....
- بابەت: ئەنجامدانی نوێژە سوننەتەکان لە مال ٤٥٧.....

- بابەت: ئەوەی هاتووە دەربارەى پۆژووگرتنى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٤٦١
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى قورئان خوێندنەوہى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٤٨٣
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى گريانى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٤٩١
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى پاىەخى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٥٠٣
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى خاكى و سادەبى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٥٠٩
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى رەفتار و رەوشتى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٥٣٣
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى شەرمى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٥٥٧
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى كەلەشاخ كەردنى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٥٦١
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى ناوہكانى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٥٦٩
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى ژيان و گوزەرانى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٥٧٥
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى تەمەنى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٥٩٣
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى كۆچى دواىى (مەردنى) پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٥٩٩
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى مىراقى پىڭەمبەرى خوا ﷺ..... ٦٣٧
- بابەت: ئەوەى هاتووە دەربارەى بينىنى پىڭەمبەرى خوا ﷺ لە خەودا..... ٦٣٧
- پايان، كۆتايى، دوا و تە:..... ٦٤٨